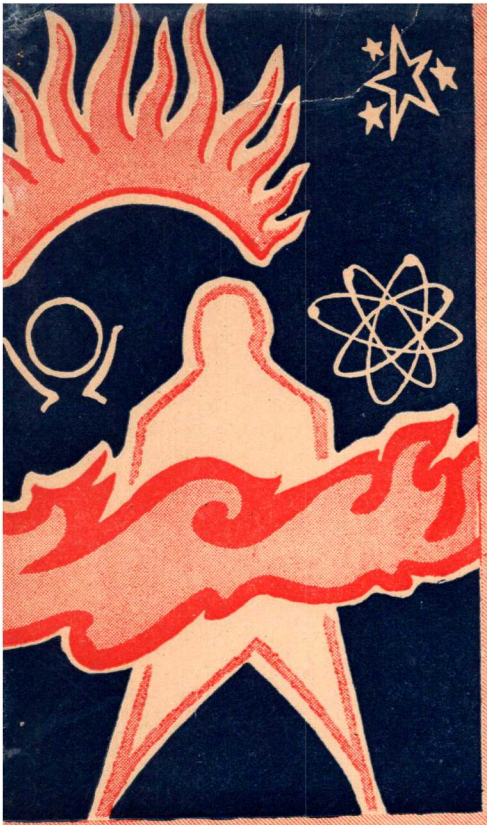

جادوءِ سائنس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جادو ۽ سائنس.

(تن جلدن ۾)

— جلد ٻيون —

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جادو ۽ سائنس

(ٽن جلدن ۾)

— جلد ڏيون —

از

سر جيمس جارج فريزر

ترجمو

سومار علي م . سومرو

بي - اي (آنرس)

سنڌي ادبي بورڊ

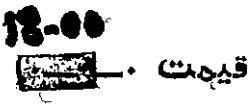
سنڌ اسيمبلي بلڊنگ ،
بندر روڊ ڪراچي .

تاڪ چاڙهي ،
حيدرآباد ، سنڌ .

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاپو پهريون ۱۹۶۱ع ۲ هزار کاپيون

هن ڪتاب جي اشاعت جا سڀ حق ۽ واسطا
سنڌي ادبي بورڊ وٽ محفوظ آهن .

ملڻ جو پتو :-

۱- سنڌي ادبي بورڊ، سنڌ اسيمبلي بلڊنگ، بندر روڊ، ڪراچي .
۲- سنڌي ادبي بورڊ جو ڪ استال، اسٽيشن روڊ، حيدرآباد سنڌ .

هي ڪتاب "نواءِ سنڌ" پرنٽنگ پريس ڪراچي ۽ ڇپيو
۽ سنڌي ادبي بورڊ شايع ڪيو .

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مترجم جو ذوٽ

علم الانسان جي ماهرن جي راءِ آهي تہ حضرت انسان، جو اسان کي ڏري گهٽ ترقيءَ جي بنهہ عروج تي نظر اچي رهيو آهي، سو اڄ کان کروڙين سال اڳ انتهائي وحشي حالت کان درجي بدرجي ترقي کندو، سَسَ پنهنجي موجوده منزل تي رسيو آهي. اڇوکي تهذيب ۽ تمدن، جنهن تي اسين ايڏو نازکري رهيا آهيون، سا نہ هڪ صديءَ جي پيدائش آهي، ۽ نہ ڪنهن هڪ زماني جي، پر حقيقت هيءَ آهي تہ اها انسان کي پنهنجن ابن ڏاڏن کان آهستي آهستي ورثي ۾ ملندي آئي آهي—اهي ابا ڏاڏا، جن کي اڄ اسين اڻ سڌريل ۽ وحشيءَ جهڙن حقارت آميز خطابن سان نوازي رهيا آهيون. لڪين سال اڳ، جڏهن انسان پاڻ کي نامهربان ماحول ۾ قدرتي عناصر جي رحم وڪرم تي ۽ تن تنها ڏٺو، تڏهن سندس اڻ گهڙيل دماغ جي جيڪا ڪيفيت رهي هوندي، تنهن جو اسين شايد تصور بہ نہ ٿا ڪري سگهون. اهو انهيءَ وحشيءَ ۽ اڻ سڌريل انسان جي مشاهدن ۽ تجربن، ڪاميابين ۽ ناڪامين جو ئي نتيجو آهي، جو اڄ اسين قدرت جي اهڙن پوشيده رازن کي پروڙي سگهيا آهيون، جن کي ٻيا تہ ڇڏيو، پر رڳو اڳينءَ صديءَ جا ماڻهو بہ "خدا جي رازن ۾ هٿ وجهڻ" سڏ ينڊا هئا، ۽ جي اڇوکي زماني جي سائنسي ايجادات کي هوند ڪرامات ۽ معجزن کان سواءِ ٻيو ڪو نالو ڏيئي ڪين سگهن ها.

ارتقا جي اصول مطابق، موجوده انسان، ٽيندي ٽيندي، ڇمپنزيءَ قسم جي باندرنما جانورجي هڪ گهراڻي مان نڪري، آهستي آهستي، پنهنجي بهيمانہ شڪل وصورت، عادتن ۽ خصلتن کي ترڪ ڪندو، اڄ اڇي هڪ شائستہ ۽ مهذب انسان جي منزل کي پهتو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بظاهر، هيءَ ڳالهه هڪ بيخبر ماڻهوءَ لاءِ ڪيل جهڙي آهي، پر ارتقا جي اصولن کان باخبر ۽ سمجهه ۾ رکندڙ ماڻهوءَ لاءِ انهيءَ نندڙيءَ ڳالهه ۾ فڪر ۽ غور جا داستان پريل آهن. ٿورو ئي غور ڪري ڏسبو ته معلوم ٿيندو ته اڇوڪي انسان کي پنهنجي انهيءَ وحشي حالت کي ڇڏڻ ۾ ڪيترو نه دکهو عرصو لڳو هوندو. ڪيس کهڙين نه دشوارين سان مقابلو ڪرڻو پيو هوندو، ۽ ڪيتري نه ڪيس جدوجهد ڪرڻي پيئي هوندي! سندس ظاهري وضع قطع ۽ جسماني ساخت کي هڪ هيبتناڪ "حيوان" جي حليي کان ڦري، هڪ خوبصورت انسان جي شڪل ۾ تبديل ٿيڻ ۾ ڪيترين نه ارتقائي منزلن طي ڪرڻيون پيئون هونديون!

اهو ته ٿيو سندس جسماني تبديليءَ جو احوال. پر حضرت انسان مخلوقات جي ۾ ساهوارن کان جيڪا فوقيت ۽ برتري حاصل ڪئي آهي، سا رڳو سندس جسماني فضيلت جي مرهون منت نه، پر خاص طرح سندس دماغي صلاحيتن جي ئي محتاج آهي. جنهن شيءَ کي اسين "عقل سليم" ۽ "انساني شعور" سڏيون ٿا، سو ته انسان کي تنهان ئي زياده تڪليف ۽ جانڪاهيءَ کان پوءِ نصيب ٿيو آهي. اوائلي انسان کي جڏهن پهريائين پنهنجي دماغ کان ڪم وٺڻ جي صلاحيت جو احساس ٿيو، تڏهن هن جو ڏيان سڀ کان اول پنهنجي قريبي ماحول ڏانهن ڇڪيو، ۽ هن اُنهن سڀني فطرتي قوتن تي قبضي ڪرڻ جي ڪوشش شروع ڪئي، جي سندس وجود کي ختم ڪرڻ لاءِ هميشه ساڻس برسر پيڪار هيون. هن جي اڻ اسريل ۽ نندڙي دماغ انهن سڀني شين — وڄ، گجگوڙ، برسات، طوفان، سج، چنڊ ۽ اُنهن جي گرهڻ، زندگي ۽ موت، وغيره جي اسباب و علل ڳاڻڻ لاءِ جاکوڙ شروع ڪئي. انهيءَ جاکوڙ ۾ ڪيس هڪڙا خيال ترڪ ڪري، وري وري ٻيا ۽ نوان خيال اختيار ڪرڻا پيا. جيئن جيئن سندس تجربن ۽ مشاهدن سندس اڳوڻن خيالن جي تردید ڪئي، تيئن تيئن هن سچ حاصل ڪرڻ جي تلاش ۾ نيون واٽون ۽ اڳواٽ اڻ ڏٺل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راهون اختيار ڪيون. اڇوڪو 'سمجهدار' انسان، جو پنهنجي اوائلي زماني جي پاڻ ڪي وهم پرست سڏڻ ڪان دريغ نه ڪري، تنهن ڪي جيڪڏهن انهيءَ ماحول ۾ انهن دشوارين سان مقابلي ڪرڻ جو اڄ به ڪو موقعو ملي، تہ امڪان اغلب آهي تہ هو ايترو ڪجهہ به نہ ڪري سگهي، جيترو سندس پيشروءَ پنهنجن پونيرن لاءِ ورثي ۾ ڇڏيو. اهو سچ آهي تہ اوائلي انسان ڪائنات جي مختلف مشاهدات متعلق جيڪي اسباب و علل سوچيا، ۽ جن تي هن گهٽي زماني تائين ڪنڊ ڏني، سي آخرڪار باطل ۽ بي بنياد ثابت ٿيا. پر هيءَ ڳالهہ تسليم ڪرڻ ڪان سواءِ نہ ٿو رهي سگهجي تہ بعد واري زماني جي تحقيقات ۽ ڪوجنائن جو اصلي بنياد اوائلي انسان جا اهي ئي باطل ۽ ڪوڙا نظريا ۽ عقيدا هئا، جن آسان جي موجوده زماني جي سائنس کي جنم ڏنو. جيستائن اوائلي انسان جي وهمن ۽ پرمن کي بي حقيقت ثابت نہ ڪيو ويو، تيستائين حقيقي ڄاڻ حاصل ڪرڻ جي ڪا گنجائش ئي ڪانہ هئي. ۽ اهڙن محققن کي، قديم زماني ڪان وٺي سيني بسيني ورثي ۾ مليل ڳالهين کي اوچتو ئي اوچتو باطل چوڻ ۽ باطل ثابت ڪرڻ ۾ ڪهڙو نہ جيءَ جو جوکو ملهہ ڪنهڙو پيو هوندو، تنهن جا ڪيئن مثال تاريخ ۾ موجود آهن، جن جي بيان ڪرڻ جي هيٺي ڪا خاص گنجائش ۽ ضرورت ڪانهي.

بهرحال، هيءَ دنيا، گذريل ڪروڙن ۽ اربن سالن ڪان وٺي، ترقي ڪندي آئي آهي، ۽ ظاهر آهي تہ اها ئي دنيا، جا اڄ هڪ اهڙيءَ منزل تي اچي پهتي آهي، جتي انسان پنهنجي قريبي ۽ فوري ماحول تي مڪمل قدرت حاصل ڪرڻ ڪان پوءِ آسمانن ڏانهن اکيون ڪنيون آهن، ۽ جنهن ڪائناتي خلا ۾ معلق سيارن جي تسخير جي ڪوشش شروع ڪئي آهي، ان ئي دنيا ۾ ڪن صدين يا هزارن سالن ڪان پوءِ، ڪو اهڙو انسان آباد نظر اچي، جنهن جي نظرن ۾ اڇوڪو انسان بہ محض ان ئي ابتدائي وحشي دور جو هڪڙو آخرين ياد گار ثابت ٿئي!- تہ اها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گالهه کا ناممکن نہ آهي. جهڙيءَ طرح آسان پنهنجن پيشروَن جي حاصل ڪيل حڪمت ۽ اخذ ڪيل نتيجن جي ڏير مان ڳولي قولهي سچ ۽ سونُ پرکي ڪم آندو آهي ۽ سندن غلطين کي سَٽ ۽ بيڪار چاڻي ڦٽو ڪري ۽ انهن متعلق پراڻا خيال ترڪ ڪري، ترقيءَ جي راه تي پنهنجو قدم اڳتي ئي وڌائيندا آيا آهيون، بلڪل اهڙيءَ ئي طرح اسان جا پويان به آسان جي غلطين کي بي حقيقت سمجهي، آسان جي ڪاميابين مان فائدو حاصل ڪري، حق جي چاڻ حاصل ڪرڻ ۽ ڪائنات جي مڪمل تسخير جي منزل مقصود ڏانهن گامزن نظر ايندا ... ۽ اهو زمانو پري نہ ٿو نظر اچي، جڏهن هيءَ آدم جو اولاد چند تہ بجاءِ خود، اڇا به ڪنهن زياده بلند مقام تي پهچڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندو.

"جتي عرش نہ اپ ڪو، زمين ناهہ ذرو،
نہ ڪو چارو چند جو، نڪو سج سرو،
اتي آديسين جو لڳو دڳ درو،
پري پين پرو، نات ڏائون ڄانهہ ۾!" ــ "شاه"

زير نظر ڪتاب علم الانسان جي گونا گون شاخن مان هڪ شاخ سان وابستہ آهي. جيئن متي عرض ڪري آيا آهيون، انسان ڪائنات جي حقيقت پروڙڻ لاءِ ڏاڍا ٽڪر هنيا آهن ۽ سندس انهيءَ طويل جدوجهد جو داستان به اوترو ئي طويل آهي، ان کي ڪنهن هڪ يا ٻن جلدن اندر ماپائڻ ناممڪن آهي. سنڌي زبان ۾ شايد هيءَ پهريون ئي دفعو آهي، جو حضرت انسان جي هن ڪوه شڪنيءَ جو داستان سنڌي خواندہ عوام اڳيان پيش ڪيو وڃي ٿو. ٻين پوليين ۽ خاص طرح انگريزيءَ ۾ تہ انهيءَ موضوع تي انتهائي دلچسپ، مفيد ۽ غور و فڪر جي غذا سان پرپور ڪيئي جلد لکيا ويا آهن، پر آسان جي ماد ري زبان علم جي انهيءَ شاخ کان تا حال بي بهره رهي آهي ۽ سنڌي ادبي بورڊ ان ڪري مبارڪباد جو مستحق آهي، جو هن انهيءَ ڏس ۾ دلچسپي ورتي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پروفيسر فريزر جي جڳ-مشهور ڪتاب (Golden Bough) جو هيءُ سنڌي ترجمو پيش ڪيو آهي.

اوائلي انسان جي دماغي ارتقا، معاشرتي نظام، سياسي جوڙجڪ ۽ سنڌس تهذيب و تمدن جي تحقيقات ۾ پروفيسر فريزر جون خدمتون سڄيءَ دنيا ۾ مُسلّم آهن. جنهن ڪتاب جو آسان ترجمو پيش ڪري رهيا آهيون، سو دراصل پارنهن جلدن ۾ لکيل آهي ۽ منجهن جيڪي به حقيقتون پيش ڪيون ويئون آهن، يا مثال ڏنا ويا آهن، تن جون اختيارين ۽ حوالا به انهن ۾ ڏنل آهن، پر جيئن تہ اهي پارنهن جلد عام ماڻهوءَ جي دسترس کان بالاتر آهن، ۽ نہ وري عام ماڻهوءَ وٽ ايترو وقت آهي، جو انهن جو مطالعو ڪري منجهانئن مستفيض ٿي سگهي، اُن ڪري فريزر صاحب انهيءَ درياه کي ڪوزي اندر بند ڪري، اهو سڄو مواد اختصار طور هڪ جلد اندر ماپايو آهي—جنهن جي ترجمي کي اسان ناظرين ڪرام اڳيان پيش ڪرڻ جي هيءَ ڪوشش ڪئي آهي. اصل ڪتاب جي اختصار جو هيءُ سنڌي ترجمو به جملي ٽن جلدن ۾ شايع ٿيو آهي.

ڪتاب جي ترجمي ڪرڻ جي دوران ۾ انگريزيءَ جا ڪي اهڙا الفاظ ۽ اصطلاح سامهون آيا، جن جا هر معنيٰ لفظ سنڌيءَ ۾ ملڻ مشڪل هئا، جنهنڪري گهڻن هنڌن تي نون لفظن ۽ اصطلاحن جي تلاش ڪرڻي پيئي آهي. اهڙن مشڪل مرحلن تي مسٽر محمد ابراهيم جويي نهايت همدرديءَ ۽ پنهنجائپ سان منهنجي رهبري ڪئي ۽ جيئن تہ هن ميدان ۾ منهنجي هيءَ پهرين ڪوشش هئي، ان ڪري منهنجي پوليءَ ۾ نقص ۽ انداز بيان ۾ ناپختگي هئڻ هڪ لازمي امر هو. انهيءَ ڏس ۾ محترم جويي صاحب گهري دلچسپي وٺي ۽ انتهائي محنت سان منهنجي ناقص ڪوشش کي سڌاريو ۽ ڪامياب بنايو، جنهن لاءِ آءٌ صاحب ممدوح جو نهايت شڪرگذار آهيان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اميد تہ جنهن اعليٰ مقصد کي مدنظر رکي سنڌي ادبي بورڊ هيءُ ڪتاب پيش ڪري رهيو آهي، سو سنڌي پڙهيل عوام جي دلين ۾ علم ۽ ڄاڻ جي نئين روشنيءَ جي جوت جاڳائڻ ۽ سندن خيالن ۽ نظرين کي ڪجهہ قدر حقيقت پسندانہ بنائڻ جي صورت ۾ حاصل ٿي سگهندو.

ڪراچي،
٥- سيپٽمبر، ١٩٦١ع.

—— سوسار علي ر. سومرو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فهرست

باب		صفحو
اٹيتاليهون	آنَ جو روح حيواني صورت ؕ ...	۱۰۶۱
	(۱) آنَ جي روح جا حيواني نمائندا ...	۱۰۶۱
	(۲) آنَ جو روح بگھڙ يا ڪتي جي صورت ؕ ...	۱۰۶۳
	(۳) آنَ جو روح ڪڙ جي صورت ؕ ...	۱۰۷۱
	(۴) آنَ جو روح سَهي جي صورت ؕ ...	۱۰۷۵
	(۵) آنَ جو روح ٻليءَ جي صورت ؕ ...	۱۰۷۷
	(۶) آنَ جو روح ٻڪريءَ جي صورت ؕ ...	۱۰۷۹
	(۷) آنَ جو روح ڏاند جي صورت ؕ ...	۱۰۸۸
	(۸) آنَ جو روح گھوڙي ۽ گھوڙيءَ جي صورت ؕ ...	۱۰۹۵
	(۹) آنَ جو روح سوئرجي صورت ؕ (نر يا مادي) ...	۱۰۹۷
	(۱۰) آنَ جي روح جي حيواني نمائندن متعلق ...	۱۱۰۴
اٹونجا هون	قديم نباتاتي ديوتائون حيواني صورت ؕ ...	۱۱۰۹
	(۱) ڊيئونيسس ٻَڪرَ ۽ ڏاند جي صورت ؕ ...	۱۱۰۹
	(۲) ڊيميٽر، سوئر ۽ گھوڙو ...	۱۱۲۰
	(۳) اتيس، ائڊونس ۽ سوئر ...	۱۱۲۷
	(۴) اوسيرس، سوئر ۽ ڍڳو ...	۱۱۳۰
	(۵) ورٻيئس ۽ گھوڙو ...	۱۱۴۱

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب		صفحو
پنجاهون	ديونا کي ڪائڻ	۱۱۴۹
	(۱) پهرين ميون جو تبرڪ	۱۱۴۹
	(۲) ائزٽيڪس قبيلي ۾ ديوتا کي ڪائڻ	۱۱۷۱
	(۳) ائريشيا ۾ گهٽائي ميٺائي	۱۱۷۹
ايڪونجاهون	گوشت جي خوراڪ جو هم آهنگ جادو	۱۱۸۷
باونجاهون	ديوتائي جانور کي ذبح ڪرڻ	۱۲۰۱
	(۱) مقدس باز کي ذبح ڪرڻ	۱۲۰۱
	(۲) مقدس گهٽي کي ذبح ڪرڻ	۱۲۰۵
	(۳) مقدس نانگ کي مارڻ	۱۲۰۸
	(۴) پاٽيءَ جي مقدس ڪُمين کي کڻڻ	۱۲۰۸
	(۵) مقدس رڇ کي مارڻ	۱۲۱۷
ٽيونجاهون	شڪارين جو جهنگلي جانورن کي راضي ڪرڻ	۱۲۵۳
چوونجاهون	حيواني تبرڪن جا نمونا	۱۲۹۳
	(۱) تبرڪن جا مصري ۽ ائنو نمونا	۱۲۹۳
	(۲) مقدس جانورن سان گڏ جلوس	۱۳۰۲
پنجونجاهون	برائيءَ جو انتقال	۱۳۱۱
	(۱) بي جان شين ڏانهن انتقال	۱۳۱۱
	(۲) جانورن ڏانهن انتقال	۱۳۱۵
	(۳) ماڻهن ڏانهن انتقال	۱۳۲۱
	(۴) يورپ اندر برائيءَ جو انتقال	۱۳۲۵
چاونجاهون	برائيءَ کي لوڏي ڪيڏ	۱۳۳۳
	(۱) پوتن جو هر جا حاضر هئڻ	۱۳۳۳
	(۲) برائيءَ جو وقتي نيڪال	۱۳۳۶
	(۳) براين جو فصلي اخراج	۱۳۴۶

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب		صفحو
ستونجاهون	عام صدقي جا ٻکرا ...	۱۳۷۷
	(۱) جسم اندر سمايل براين جو نيڪال ...	۱۳۷۷
	(۲) مادي وسيلي ۾ موجود براين جو وقتي نيڪال ...	۱۳۸۱
	(۳) مادي وسيلي جي مدد سان براين جي فصلي نيڪالي ...	۱۳۸۸
	(۴) عام صدقي جي ٻکرن متعلق ...	۱۴۱۲
اٺونجاهون	قديم زماني ۾ صدقي جا ٻکرا ماڻهن جي صورت ۾ ...	۱۴۲۲
	(۱) قديم روم ۾ ماڻهوءَ جي صورت ۾ صدقي جا ٻکرا ...	۱۴۲۲
	(۲) قديم يونان ۾ ماڻهوءَ جي صورت ۾ صدقي جو ٻکرو ...	۱۴۲۳
	(۳) رومي سئنڊر نيليا ...	۱۴۳۴
اٺهٺون	ميڪسيڪو ۾ ديوتا کي قتل ڪرڻ ...	۱۴۴۸
ستهون	آسمان ۽ زمين جي وچ ۾ ...	۱۴۶۱
	(۱) زمين کي نه ڇهڻ ...	۱۴۶۱
	(۲) سچ کي نه ڏسڻ ...	۱۴۶۸
	(۳) بلوغت وقت چوڪرين جي تنهائي ...	۱۴۶۹
	(۴) بلوغت وقت چوڪرين جي گوشمه نشينيءَ جو سبب ...	۱۴۹۱
ايڪهٺون	بالدر جي ڏند ڪٿا ...	۱۵۰۶
باهٺون	يورپ اندر باهه جون تقريبون ...	۱۵۱۱
	(۱) باهه جون عام تقريبون ...	۱۵۱۱
	(۲) "لينٽ" واريون باهيون ...	۱۵۱۲
	(۳) ايسٽر واريون باهيون ...	۱۵۲۵

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب		صفحو
	(۴) "بيلنين" باهيون ...	۱۵۳۲
	(۵) وچ اونهاري واريون باهيون ...	۱۵۴۶
	(۶) "هئلووين" باهيون ...	۱۵۷۳
	(۷) وچ سياري جون باهيون ...	۱۵۸۴
	(۸) ضرورت واريون باهيون ...	۱۵۸۹
تيهٿون	باهم جي تقريبن جو مفهوم ۽ معني ...	۱۵۹۹
	(۱) باهم جي عام تقريبن متعلق ...	۱۵۹۹
	(۲) باهم جي تقريبن جو شمسي نظريو ...	۱۶۰۳
	(۳) باهم جي تقريبن جو پاڪائيءَ وارو نظريو ...	۱۶۱۵
چوهٿون	باهين ۾ ماڻهن کي ساڙڻ ...	۱۶۲۵
	(۱) باهين ۾ مجسمن کي ساڙڻ ...	۱۶۲۵
	(۲) ماڻهن ۽ جانورن کي باهين ۾ ساڙڻ ...	۱۶۲۹
پنجهٿون	بالدر ۽ "مزلتو" ...	۱۶۴۷
ڇاهٿون	لوڪ-ڪٿا ۾ خارج روح ...	۱۶۷۱
ستهٿون	خارج روح لوڪ رسمن ۾ ...	۱۷۰۳
	(۱) بي جان شين ۾ خارج روح ...	۱۷۰۳
	(۲) پوڻن ۾ خارج روح ...	۱۷۱۰
	(۳) ديورن ۾ خارج روح ...	۱۷۱۵
	(۴) موت ۽ حشر جون رسمون ...	۱۷۳۹
اٺهٿون	سونهري ٽاري ...	۱۷۶۶
اٺهتريون	نيميءَ جي الوداع ...	۱۷۹۳

...

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جادو ۽ سائنس

(تن جلدن ۾)

—— جلد ٽيون ——

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اٺينتاليهون

آن جو روح حيواني صورت ۾

۱- ان جي روح جا حيواني نمائندا : "ڪچي ع" لفظ جي آڻهي ع معنيٰ ثابت ڪرڻ لاءِ، جيڪا آن جي آخرين ستي ع جي حالت ۾ استعمال ٿيڻ سان آن سان ورتي وڃي ٿي، سون جيڪي مثال پيش ڪيا آهن، تن سان ڪن ۾ آن جو روح بدڪ، ٻکري ع، سهي، ٻلي ع ۽ لوڙ جهڙن جانورن جي شڪلين ۾ نظر اچي ٿو. اها ڳالهه اسان کي آن جي روح جي هڪ اهڙي ٻئي رخ سان متعارف ڪري ٿي، جنهن کي اسان کي هاڻي جاچڻ گهرجي. ائين ڪرڻ سان اسان کي ديوتا جي قتل ٿيڻ جا نه فقط کي نوان مثال ملندا، پر ائڊونس، اتيس، اوسيرس، ڊيمونيسس، ڊيميٽر ۽ وربيئس ديوتائن جي ڏند ڪٿائن ۽ پوڄائن ۾ جيڪي چند نڪتا نامعروف رهجي ويا آهن، تن کي صاف ڪرڻ جي پڻ اسان اميد رکي سگهنداسون.

آن جو روح، جن متعدد جانورن جي صورت اختيار ڪري ٿو، تن ۾ بگهڙ، ڪتو، سهو، لوڙ، ڪڙ، آڙي، خاردار سهو، ٻلي، ٻکري، ڳئون (ڍڳو، ڏاند) سوئر ۽ گهوڙو شامل آهن. آن جي روح کي انهن صورتن مان ڪنهن هڪ يا ٻيءَ ۾، آن اندر موجود سمجهيو ويندو آهي ۽ کيس پوئين ع ستي ع ۾ قاسايو يا قتل ڪيو ويندو آهي. جيئن ئي آن لڏيو ويندو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تيئن ئي آهو جانور لايارن اڳيان پڇندو ويندو آهي ۽ جيڪڏهن ڪو لايارو پنيءَ تي بيمار ٿي پوندو آهي، تہ اُن لاءِ عام اعتقاد هيءُ هوندو آهي تہ هو بيخبريءَ وچان ٽاپو ڪائي اُن جي روح سڏان ڪريو هوندو، جنهن اُنهيءَ پليت ڪي دخل درمعقولات ڏيڻ سبب سزا ڏني آهي. چيو ويندو آهي تہ "رائي — بگهڙ ڪيس جهليو آهي،" "لاباري — ٻکر ڪيس ٽڪر هنيو آهي." جيڪو ماڻهو پويون اُن لٽيندو يا آخرين ستي ٻڌندو آهي، تنهن کي رائي — بگهڙ، رائي — سوئر، اوٺس — ٻکر وغيره جو ڪو نہ ڪو حيواني نالو ڏنو ويندو آهي، جو ڪيس ڪڏهن ڪڏهن سڄي سال تائين پاڻ تي برداشت ڪرڻو پوندو آهي. ان کان علاوه، اُنهيءَ جانور جي نمائندگي، گهٽو ڪري، اُن جي آخري لٽيل ستيءَ، يا ڪائيءَ ۽ گلن وغيره مان ٺهيل هڪ گڏي ذريعي ٻ ڪئي ويندي آهي، جنهن کي ڏاڍيءَ خوشيءَ ۽ ڏوم ڏام سان لاباري واري اُن سان پريل سيني کان پوئين گاڏي تي رکي گهر آندو ويندو آهي. جتي پوئين ستيءَ کي ڪنهن جانور جي صورت نہ ٻڌي ويندي آهي، انجي باوجود، اُتي ٻ ڪيس گهٽو ڪري، رائي — بگهڙ، سَهو، ٻکر، وغيره ڪوئيو ويندو آهي. عام طور، ائين سمجهيو ويندو آهي تہ هرهڪ فصل جو پنهنجو پنهنجو جانور هوندو آهي، جو آخرين ستيءَ اندر قائل هوندو آهي ۽ ڪيس هرهڪ فصل مطابق، رائي — بگهڙ، جَوَ - بگهڙ، اوٺس — بگهڙ، مٽر — بگهڙ يا پٽاٽو — بگهڙ سڏيو ويندو آهي. پر، ڪڏهن ڪڏهن سڄي لاباري جي پوئينءَ جنس کي گهر آڻڻ وقت، ڪنهن فصل لاءِ هڪ ئي جانور جو بوتو ناهيو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن وري ائين سمجهيو ويندو آهي تہ اهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جانور ڏانڻي جي پوئين ڏک سان سري ويندو آهي. پر زياده تر وقتن تي ائين سمجهيو ويندو آهي ته اهو تيسين جيئرو رهندو آهي، جيسين ٿورو آن به گاهڻ لاءِ بچيل هوندو آهي ۽ آهو آخرين گاهيل ستيءَ ۾ قاسي پوندو آهي. چنانچ، جيڪو ماڻهو ڏنڊي سان آخرين ڏک هٽندو آهي، تنهن کي چيو ويندو آهي ته "آن ۽ سوئر" يا "گاهم ۽ ڪتو" وغيره تو وٽ ئي آهي. جڏهن گاهم گاهجي چڪندو آهي، تڏهن انهيءَ جانور جي صورت جهڙو هڪ بوتو ٺاهيو ويندو آهي ۽ جيڪو ماڻهو گاهم ۾ سيني کان پويون نڪرندو آهي، سو پاسي واريءَ کنهن اهڙيءَ ٻنيءَ ڏانهن آهو بوتو ڪٽي ويندو آهي، جتي اڃا تائين گاهم پيو هلندو آهي. هن مان هيءَ حقيقت وري به ظاهر ٿئي ٿي ته ماڻهن جو اهو اعتقاد آهي ته آن جو روح اتي رهندو آهي، جتي گاهم جو سلسلو اڃا جاري هوندو آهي. ڏڏهن ڏڏهن آن جي آخرين ستيءَ جو گاهيندڙ خود ئي آن جانور جي نمائندگي ڪندو آهي، ۽ جيڏڏهن پاسي واريءَ ٻنيءَ وارا ماڻهو، جي اڃا تائين گاهم گاهڻ ۾ مصروف هوندا آهن، ڪيس انهيءَ ڪر ۾ پڪڑي وجهندا آهن، ته پوءِ آهي ساڻس آها ئي جُٽ ڪندا آهن، جهڙي انهيءَ جانور سان ڪبي آهي، جنهن جي آهو ماڻهو نمائندگي ڪندو آهي. ڪيس سوئرن جي واڙ ۾ بند ڪيو ويندو آهي ۽ انهن آوازن سان سڏيو ويندو آهي، جن سان عام طرح انهن جانورن کي سڏيو ويندو آهي، وغيره وغيره. انهن عام بيانن کي اسين هينئر خاص مثالن ذريعي واضح ڪنداسون.

۲- آن جو روح بگهڙ يا ڪتي جي صورت ۾:-

هن باري ۾ اسين پنهنجيءَ جاچ جي ابتدا بگهڙ يا ڪتي جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صورت ۾ تصور کيل آن جي روح سان ڪريون ٿا. اهو تصور جرمني، فرانس ۽ سائووٽ ملڪن ۾ عام آهي. چنانچ، جڏهن هوا آن کي پاڻي ۾ جي لهرن وانگر متحرڪ ڪندي آهي، تڏهن ڪڙمي گهٽو ڪري ايئن چوندا آهن : "بگهڙ آن مٿان يا آن وڃان وڃي رهيو آهي،" "رائي - بگهڙ ٻني ۾ مان ڏوڪيندو پيو وڃي،" "آن ۾ بگهڙ پيو آهي،" "آن ۾ ڇتو ڪتو پيو آهي،" "وڏو ڪتو آيو آهي." جڏهن ٻار ٻني ۾ مان سنگن يا آن جي نيلن گلن پٽڻ جي خواهش ڪندا آهن، تڏهن کين انهي ۾ حرڪت ڪان باز رکڻ لاءِ هن طرح چتائڻ ڏنو ويندو آهي ته "وڏو ڪتو آن ۾ ويڻو اٽيئي،" يا "آن ۾ بگهڙ ويڻو آڻو، جو اوهان کي چيري، ڦاڙي، ٽڪر ٽڪر ڪري چڏيندوَ،" "بگهڙ کائي چڏيندوَ." جنهن بگهڙ خلاف چوڪرن کي چتائڻ ڏنو ويندو آهي، سو رواجي بگهڙ ڪونہ هوندو آهي، جو ته عام طرح ڪيس "آن - بگهڙ،" "رائي - بگهڙ" يا ٻين اهڙن ئي نالن سان سڏيو ويندو آهي. چنانچ، اهي چوندا آهن ته "اي ياروا رائي - بگهڙ اينڊو ۽ اوهان کي کائي چڏيندو!" "رائي - بگهڙ اوهان کي ڪٽي ويندو" وغيره. آن جي باوجود، سندس باهريون حُليو سڄو سارو بگهڙ جو ئي هوندو آهي، جو ته فيلينهوف (اوپر پرشيا) جي پسگردائي ۾، جڏهن به ڪنهن بگهڙ کي ٻني ۾ مان ڊوڙندو ڏٺو ويندو هو، تڏهن ٻاتان جا ڪڙمي هن ڳالهه کي جاچيندا هئا ته بگهڙ پنهنجو پڇ آڪڙايو هوا ۾ مٿي ڪٽي پيو وڃي يا زمين تي گهليندو ٿو وڃي. جيڪڏهن هو پڇ کي زمين تي گهليندو ويندو هو، ته ڪڙمي آن جي پٺيان وڃي، سندس حضور ۾ پنهنجي شڪر گذاري ۾ جو اظهار ڪندا هئا، جو سندن خيال هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ اهڙيءَ طرح متن رحمتن جو نزول ٿيندو ۽ ڪڏهن تہ اهي سندس اڳيان ڪاڏي جا ڪجهہ ذرا پرزا ۾ ڪائڻ لاءِ آڻي رکندا هئا. پر جيڪڏهن بگهڙ پنهنجو پڄ هوا ۾ متي ڪنيو ويندو هو، تہ اهي ڪيس پٽيندا هئا ۽ مارڻ جي ڪوشش ۾ لڳي ويندا هئا. هن حالت ۾ بگهڙ آن جو روح آهي، جنهن جي آباد ۽ سائي ڪرڻ جي سڄي قوت سندس پڄ ۾ رکيل آهي.

لاباري جي رسمن ۾ ٻيئي، بگهڙ ۽ ڪتو، آن جي روح جا نمائندا معاوم ٿي رهيا آهن. چنانچہ، سليشيا جي ڪن حصن ۾ جيڪو ماڻهو آخرين ستي لٽيندو يا پڏندو آهي، تنهن کي "ڪٽڪ - بگهڙ" يا "ستر - ڪتو" سڏيو ويندو آهي. پر، اتر اوڀر فرانس جي لاباري وارين رسمن مان ئي آن - ڪتي جو نظريو بلڪل واضح ٿي رهيو آهي. چنانچہ، جيڪڏهن ڪو لاياروبيماريءَ ٽڪي يا سستيءَ سبب سندس اڳيان ٻيئل لاياري سان نہ ٿو پڄي سگهي، تہ پوءِ اهي ماڻهو چوندا آهن تہ "اڇو ڪتو سندس قريب لنگهي ويو" "هن کي اڇيءَ ڏانڻ ورتو آهي" يا "اڇيءَ ڏانڻ کيس چڪ هنيو آهي." ووسجس ۾، "هارويسٽ - مئي" کي "لاباري جو ڪتو" سڏيو ويندو آهي ۽ جيڪو ماڻهو سڪل گاه يا ڪڪ جي آخرين مٺ وڍيندو آهي، تنهن لاءِ چيو ويندو آهي تہ هن "ڪتو ڪٽو آهي." جورا ۾، لونس - لي - سالنيئر جي آس پاس، آخرين ستيءَ کي 'ڏانڻ' سڏيو ويندو آهي. ورڊون جي پسگردائيءَ ۾، لاباري ختم ٿيڻ جو عام اظهار هن طرح ڪيو ويندو آهي تہ "هو ڪتي کي کهڻ وارا ئي آهن." ۽ ايپينال وٽ، فصل جي جنس مطابق، ماڻهو چوندا آهن، "اسين ڪڪ - ڪتي يا رائي - ڪتي يا پٽاڻي - ڪتي"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي ماريندا آهن. لورين ۽ جيڪو ماڻهو سيني کان آخر تائين لٽيندو رهندو آهي، تنهن لاءِ هيئن چيو ويندو آهي، "هو لاباري جي ڪتي ڪي ڪهي رهيو آهي." ٽائرول ۽ ڊڪس وٽ جيڪو ماڻهو گاهه وقت سيني کان پويون ڏڪ هٽندو آهي، تنهن لاءِ چوندا آهن ته "هن ڪتي ڪي ڏڪ هٽي ماريو." اسٽيبِ پرسان آهي برجين وٽ، اهڙي ماڻهوءَ کي فصل جي جنس مطابق "آن-ڪتو" "رائي-ڪتو" يا "ڪڪ-ڪتو" سڏيو ويندو آهي. ان باري ۽ بگهڙ جي به ساڳي حالت هوندي آهي. سليشيا ۽ جڏهن لاياريا ٻنيءَ جي آخرين ٽڪر کي لٽ لاءِ اچي ٻيهندا آهن، تڏهن انهن لاءِ چيو ويندو آهي ته آهي "بگهڙ کي قاسائيٽ" وارا آهن. ميڪلينبرگ جي مختلف علائقن ۽ جتي "آن-بگهڙ" جي وجود ۽ عام اعتقاد ڦهليل آهي، آتي هرڪوئي سيني کان آخر تائين لٽ کان ڏڇندو آهي، ڇو ته ماڻهو چوندا آهن ته "منجهس "بگهڙ" ويٺو آهي. چنانچ، هرهڪ لاياڙو پنهنجي سڄي قوت استعمال ڪندو آهي ته لاباري وقت اهو سيني کان پوئتي نهرجي وڃي ۽ اهڙيءَ طرح، هرهڪ عورت آخرين ستيءَ بڊڻ کان ڪئي ڪائيندي آهي، ڇو ته "آن ۽ بگهڙ رهوندو آهي". ان ڪري، لاياڙن ۽ گاهه گاهيندڙن جي وچ ۽ سيني کان پٺتي رهجي وڃڻ کان بچڻ لاءِ زبردست چڪاويٽي ٿيندي آهي. جرمنيءَ ۽ عام طرح هيءَ چوٽي آهي ته "پوئينءَ ستيءَ ۽ بگهڙ ويٺو هوندو آهي." ڪن جاين تي لاياري کي سڏ ڪري، خبردار ڪيو ويندو آهي ته "بگهڙ کان بچجانءِ" يا وري آهي هيئن چوندا آهن ته "هو بگهڙ کي آن کان باهر لوڏي رهيو آهي!" ميڪلينبرگ ۽ جڏهن ٻنيءَ ۽ لاباڙو پڄي ويندو آهي ۽ باقي کوٽڪراڻ لٽيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهيل هوندو آهي، تنهن‌تي بيئل آن کي عام طور "بگهڙ" سڏيو ويندو آهي ۽ جيڪو ماڻهو آن کي لٽيندو آهي، تنهن وٽ "بگهڙ هوندو آهي." جنهن کي فصل جي جنس مطابق، "ڪڪ-بگهڙ"، "رائي - بگهڙ" وغيره سڏيو ويندو آهي. خود آخرين آن جي لٽيندڙ کي "بگهڙ" يا جيڪڏهن فصل رائيءَ جو هوندو آهي تہ آن کي "رائي-بگهڙ" سڏيو ويندو آهي ۽ ميڪلينبرگ جي مختلف علائقن ۾ ڪيس پنهنجي انهيءَ ڪردار کي پوريءَ ريت ادا ڪرڻ لاءِ، پين لايارن کي چڪن پائڻ جو سانگ، يا رچائڻو يا بگهڙ وانگر ڇرائڻو پوندو آهي. آن جي آخرين ستيءَ کي ٻ، فصل جي نوعيت مطابق، "بگهڙ"، "رائي-بگهڙ" يا "اوٽس-بگهڙ" سڏيو ويندو آهي ۽ جيڪا عورت اها پوئين ستي پڌندي آهي، تنهن لاءِ ائين چيو ويندو آهي تہ "ڪيس بگهڙ ڇڪ هٽي رهيو آهي،" "اوٽس بگهڙ آهي،" "ڪيس بگهڙ کي آڻڻو پوندو" (آن مان ڪيڏي). ازانسواءِ، خود ڪيس ٻ "بگهڙ" سڏيو ويندو آهي ۽ ڪيس رڙ ڪري چيو ويندو آهي تہ "تون ئي بگهڙ آهين" ۽ انهيءَ نالي سان ڪيس سڄي سال تائين سڏيو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن فصل مطابق ڪيس "رائي-بگهڙ" يا "پٽاٽو-بگهڙ" ٻ سڏيو ويندو آهي. روگين ريت ۾ پوئين ستي پڌندڙ عورت کي، نہ فقط "بگهڙ" سڏيو ويندو آهي، پر هوءَ جڏهن گهر ايندي آهي، تڏهن هوءَ گهر ڏياڻيءَ ۽ سندس وڏيءَ نوڪرياڻيءَ کي ڇڪ پڻ هٽندي آهي، جنهن لاءِ ڪيس گوشت ڇو هڪ وڏو ٽڪر ڏنو ويندو آهي. آن جي باوجود، ڪوبہ "بگهڙ" ٿيڻ پسند ڪونہ ڪندو آهي. ساڳي ئي عورت جنهن جنس واري آن جي آخرين ستي پڌندي آهي، مثلا رائيءَ، ڪڪ يا اوٽس جي، تہ ڪيس "رائي - بگهڙ"، "ڪڪ - بگهڙ" يا "اوٽس - بگهڙ" سڏيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي. ڪولون ضلعي ۾ بيئر وٽ، اڳئين زماني ۾ آخرين ستيءَ کي خود بگھڙ جي شڪل ڏيڻ جو رواج هوندو هو. اهڙيءَ طرح ٽاهيل بگھڙ تيسين ديري ۾ رکيو ويندو هو، جيسين سڄو آن ڪاهجي نہ ويندو هو. پوءِ آنهيءَ بگھڙ کي زميندار وٽ آندو ويندو هو، جنهن کي مٿانئس بيئر يا برانڊيءَ چڙڪائڻي پوندي هئي. ميڪلينبرگ ۾، برون شا - پٽين وٽ، جيڪا نوجوان عورت ڪٽڪ جي آخرين ستي ٻڌندي هئي، سا منجهانئس ڪاڻ جي هڪ سٽ ٻاهر ڪيي، آن ماڻ "ڪٽڪ - بگھڙ" ٽاهيندي هئي. آهو بوتو بگھڙ جي شڪل جهڙو هوندو هو، جو ٻ ڦوٽ ڪن ڏگهو ۽ اڌ ڦوٽ ڪن اوچو هوندو هو، سندس ڏنگون سخت ڪاڻن ماڻ ٿهيل هونديون هيون ۽ پڇ ۽ ڳچيءَ جا وار ڪٽڪ جي سنگڻ ماڻ ٽاهيا ويندا هئا. انهيءَ "ڪٽڪ - بگھڙ" کي آها نوجوان ڪڙميائي لاءِ يارن جي جلوس جي اڳواڻي ڪندي، ڳوٺ ڏانهن ڪٽي ويندي هئي، جتي ڪيس زميندار جي گهر جي اڳڻ ۾ گهٽي عرصي تائين رکيو ويندو هو. گهٽين جاڻ ۾ وري، جنهن ستيءَ کي "بگھڙ" سڏيو ويندو آهي، تنهن کي انساني صورت ڏيئي، ڪپڙا ڍڪايا ويندا آهن. هن حالت ماڻ انساني فڪر جي انهيءَ سونجهڪاري جو پتو پوي ٿو، جو آن جي روح جي انساني ۽ حيواني صورتن ۾ جدا جدا تصورن جي درميان پيدا ڪيو ويو آهي. عام طرح "بگھڙ" کي وڏيءَ ڏوم ڏام ۽ خوشيءَ سان آخرين گاڏي ۾ چاڙهي گهر آندو ويندو آهي. چنانچ، انهيءَ گاڏي ۾ پريل سڄي آن کي "بگھڙ" جو نالو ملهيل هوندو آهي.

وري، ڪن حالتن ۾ "بگھڙ" کي ديري ۾ رکيل ٻڌل آن اندر لڪل سمجهيو ويندو آهي. تانجو، ڪيس آخرين بندل ماڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏنبن جي ڏکن سان تڙي ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي. چنانچ، مئج برگ جي پرسان وٺنليبين وٽ، گاهم ختم ٿيڻ بعد ڪڙمي جلوس ڪاهي نڪرندا آهن ۽ پاڻ مان هڪ ماڻهوءَ کي زنجير ٻڌي، ڪيس گاهيل آن جي پلال سان سڃو ڏکي، گوٺ ۾ ڦيرائيندا آهن. انهيءَ ماڻهوءَ کي اهي "بگهڙ" سڏيندا آهن. هو آن جي روح جي نمائندگي ڪندو آهي، جنهن کي گاهيل آن منجهان پڇندي پکڙيو ويو هوندو آهي. ٽريوس ضلعي ۾ وري هي اعتقاد عام آهي ته "آن - بگهڙ" گاهم وقت مارجي ويندو آهي. آخرين ستيءَ کي ماڻهو تيسين گاهيندا رهندا آهن، جيسين اها ذرا ذرا نه ٽي ويندي آهي. انهيءَ طريقي سان اهي سمجهندا آهن ته "آن- بگهڙ" جو پوئينءَ ستيءَ اندر لکو ويٺو هو، سو يقيناً مارجي ويو آهي.

فرانس ۾ ب، "آن - بگهڙ" لاباري وقت اچي منهن ڪيندو آهي. چنانچ، اتان جا ماڻهو پوئين آن جي لٽيندڙ کي خبردار ڪندا آهن، ته "بگهڙ کي پکڙي وجهندين"! چيمبري پرسان، آخرين آن جي چوڌاري ماڻهو بيهي، هيءَ صدا بلند ڪندا آهن ته "بگهڙ انهيءَ اندر آهي." فنسنيئر ۾، جڏهن لابارو پورو ٽيڻ وارو هوندو آهي، تڏهن لايارا رڙ ڪري چوندا آهن، "اهو ٽي بگهڙ، اڃهو جاڻ ٿا قاسايونس." پوءِ منجهانئن هرهڪ، ٻنيءَ جو هڪ ٽڪر لٽ لاءِ ڪٽندو آهي ۽ جيڪو سيني کان اڳ فارغ ٿيندو آهي، سو چوندو آهي، "مون بگهڙ کي قاسايو آهي." گائيين ۾، جڏهن سڃو ان لٽجي ويندو آهي، تڏهن ڪڙمي گڏجي هڪ خصي گهيڙي کي ٻنين جي چوڌاري گهمائيندا آهن. ڪيس "ٻنيءَ جو بگهڙ" سڏيو ويندو آهي. سندس سنگن کي گلن جا هار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ آن جا سنگ وجهي، سينگاريو ويندو آهي ۽ سندس گردن ۽ بدن کي پڙ گلن جا هار ۽ ربينون ويڙهيون ويندیون آهن. هيئيءَ لاياراَ ان جي پٽيان ڪائيندا ۽ گڏجي گهمندا آهن. پوءِ انهيءَ گهيٽي کي ٻنيءَ تي ئي ذبح ڪيو ويندو آهي. فرانس جي انهيءَ حصي ۾، آن جي پوئينءَ ستيءَ کي "ڪوجوليج" چيو ويندو آهي، جنهن جي معنيٰ اتان جي مقامي ٻولين ۾، خصي گهيٽو آهي. چنانچ، خصي گهيٽي جو ذبح ٿيڻ، آن جي روح جي موت جي مترادف هوندو آهي، جنهن کي آخرين ستيءَ ۾ موجود سمجهيو ويندو آهي، پر هتي به، آن جي روح جا ٻه مختلف نظريا — بگهڙ ۽ خصي گهيٽي جي صورت ۾ — هڪ ٻئي سان منجهايا ويا آهن.

ڪڏهن ڪڏهن وري، هيءَ خيال به ڪيو ويندو آهي ته "بگهڙ، جنهن کي آخرين آن ۾ قاسايو ويو آهي، سياري جي دوران ۾ آن جي ديري اندر رهيو پيو هوندو آهي ۽ بهار جي موسم ۾ هوريءَ به، آن جي روح جي حيثيت ۾، پنهنجي ڪارروائي نئين سر شروع ڪرڻ جي انتظار ۾ هوندو آهي. پولئنڊ ۾، ناتال جي موقعي تي، هڪ ماڻهوءَ جي متي تي بگهڙ جي ڪل وجهي، کيس شهر ۾ ڦيرايو ويندو آهي، يا وري کي ماڻهو بگهڙ جي ڪل اندر پوسو پري، آنهيءَ بوتي کي شهر ۾ ڦيرائيندا آهن ۽ ٻئسا گڏ ڪندا آهن. کي اهڙيون حقيقتون موجود آهن، جي قديم زماني جي هن رسم ڏانهن اشارو ڪري رهيون آهن، ته وٽن جيڪڏهن ۾ ڏڪيل ماڻهوءَ کي، جنهن کي "بگهڙ" سڏيو ويندو هو، شهر اندر ڦيرايو ويندو هو ۽ جيڪي ماڻهو کيس گهمائيندا هئا، سي ٻئسا پنندا ويندا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۳- **ان جو روح، ڪُڪڑَ جي صورت ۾** : آن جو روح جيڪا پي صورت اختيار ڪندو آهي، سا گھٽو ڪري ڪُڪڑَ جي هوندي آهي. آسٽريليا ۾، پارن کي ٻنين ۾ رلڻ کان منع ڪئي ويندي آهي، چو ته اتي "آن - ڪُڪڑ" ويٺو هوندو آهي، جو ٽونگي سان سندن اکيون ڪڍي وٺندو، اتر جرمنيءَ ۾ چوندا آهن ته "آخرين ستيءَ اندر 'ڪڪڑ' ويٺو آهي"، ۽ آخرين آن وڍڻ وقت لايارا رڙ ڪري چوندا آهن، "هينئر اسين ڪڪڑ کي ڏيکائي ڪڍنداسون." جڏهن آخرين آن وڍجي ويندو آهي، تڏهن چوندا آهن ته "اسان ڪُڪڑَ کي قاسائي ورتو آهي." ٽرانسلوانيا ۾ برالر وٽ، جڏهن لايارا پنيءَ جي آخرين ٽڪر کي لٽڻ لاءِ اڇي پھچندا آهن، تڏهن آهي چوندا آهن ته، "هتي اسين ڪڪڑ کي قاسائينداسون." فروسٽين والڊ وٽ، جڏهن آخرين ستي ٻڌجڻ واري هوندي آهي، تڏهن پنيءَ جو مالڪ، جو ٽوڪري ۾ هڪ ڪڪڑ ڪٽي ايندو آهي، تنهن کي هو سڄيءَ پنيءَ ۾ ٻوڙڻ لاءِ چڏيندو آهي. سيئي لايارا آن جي ٻڌيان پوندا آهن، تانجو ڪيس قاسائي وڃهندا آهن. ٻئي هنڌ، سيئي لايارا آخرين وڍيل آن کي هڪٻئي کان ڪسڻ جي ڪوشش ڪندا آهن، جيڪو به آن کي ڪسڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندو آهي، تنهن کي ڪڪڑ وانگر پانگ ڏيٽي پوندي آهي ۽ ڪيس ڪڪڑ سڏيو ويندو آهي. وينڊ قبيلي وارن ۾ هيءَ رسم آهي يا ڪجھ وقت اڳ هئي ته زميندار آخرين وڍيل ستيءَ هيٺان هڪ جيئرو ڪڪڑ لڪائي چڏيندو هو ۽ جڏهن ستيون جمع ڪيون ويندیون هيون، تڏهن جيڪو لايارو ڪڪڑ واري ستي ڪٽندو هو، تنهن کي انهيءَ ڪڪڑ کي هن شرط تي ٻاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وٽ رکن جو حق هوندو هو، تہ هو ان کي ڏوڙندي ڏوڙندي، قاسائٹ ۾ ڪامياب ٿئي. لاباري جي جشن جي اها پچاڻي هوندي هئي ۽ اُنهيءَ واقعي کي "ڪڪڙ قاسائٹ" جي نالي سان سڏيو ويندو هو. اِنهيءَ موقعي تي لايارن کي جيڪو ٻيئر پيئاريو ويندو هو، تنهن کي "ڪڪڙ - ٻيئر" چيو ويندو هو. پوئينءَ ستيءَ کي ڪُڪُڙُ، ڪڪڙ - ستي، لاباري - ڪُڪُڙُ، لاباري - ڪُڪِڙِ ۽ سرءُ - ڪُڪِڙِ سڏيو ويندو آهي. فصل جي جنس مطابق، "ڪڪڙ - ڪڪڙ" ۽ "دال - ڪڪڙ" وغيره ۾ امتياز ڪيو ويندو آهي. ٽورنگين ۾، وونشينسوهل وٽ، آخرين ستيءَ کي ڪڪڙ جيَ صورت ۾ ٺاهيو ويندو آهي ۽ کيس "لاباري - ڪڪڙ" سڏيو ويندو آهي. ويست فاليا ۾ خاص طرح ڪاڻيءَ، دفتريءَ، سنگن يا گلن مان ٺهيل هڪ ڪڪڙ لاباري واري گاڏيَ جي اڳيان ڪٽي هلندا آهن ۽ ڪڪڙ جي چهنب ۾ زمين جا هر قسم جا ميوا لٽڪايا ويندا آهن. ڪڏهن ڪڏهن وري لاباري جي آخرين گاڏي تي بيهاريل "مئي - وڻ" جي چوٽيءَ تي ڪڪڙ جو هڪ بوتو پڏو ويندو آهي. پين هنڌن تي وري، هڪ جيئرو ڪڪڙ يا ان جو بوتو "لاباري - تاج" تي پڏي، ڪين لڪڙي ۾ اٽڪائي مٿي تي ڪٽي هلندا آهن. گئليشيا ۾ ۽ پين هنڌن تي، انهيءَ جيئري ڪڪڙ کي آن جي سنگن يا گلن جي هارن سان پڏو ويندو آهي ۽ اُن کي لاباري ٽيندڙ عورتن جي اڳوان، لاباري جي جلوس جي پيشوائي ڪندي، پنهنجي مٿي تي ڪٽي هلندي آهي. سليشيا ۾، هڪ جيئري ڪڪڙ کي ٽالهيءَ تي رکي، ٻنيءَ جي مالڪ اڳيان پيش ڪيو ويندو آهي. "لاباڙي- دعوت" کي "لاباري - ڪڪڙ" "ناڙي - ڪڪڙ" وغيره

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوٺيو ويندو آهي ۽ انهيءَ دعوت ۾ هر هنڌ نہ، تہ بہ ڪن هنڌن تي ڪم از ڪم، بهترين ڪاڌي جي ٽالهي، پڪل ڪڪڙ هوندو آهي. جيڪڏهن ڪو ڪوچوان لاباري واري گاڏي کي اونڌو ڪري وڃهندو آهي، تہ سندس لاءِ چيو ويندو آهي تہ "هن لاباري - ڪڪڙ کي ماري وڌو آهي" ۽ ان ڪري کيس ڪڪڙ، يعني لاباري - دعوت کان محروم رهڻو پوندو آهي. لاباري - گاڏي کي، ڪڪڙ جي بوتي سوڌو، ديري ڏانهن موڪلڻ کان اڳ، زميندار گهر جي چوڌاري ڦيرايو ويندو آهي. پوءِ ڪڪڙ کي گهر جي دروازي جي مٿان يا پاسي ۾ يا سامهون واريءَ ديوار ۾ ميخ سان ٽوڪيو ويندو آهي، جتي اهو ايندڙ لاباري ٽائين ڪٽل رهندو آهي. مشرقي فريسلئنڈ ۾، جيڪو ماڻهو گهاهه وقت سيني کان پويون ڏڪ هڻندو آهي، تنهن کي "ٽرڙيَ ڪڪڙ" سڏيو ويندو آهي ۽ سندس سامهون چڱڻ لاءِ آنءُ اهڙيءَ طرح اڇلايو ويندو آهي، جڏ تہ هو درحقيقت ڪا ڪڪڙ آهي.

وري، آنَ جي روح کي ڪڪڙ جي صورت ۾ قتل ڪيو ويندو آهي. جرمنيءَ، هنگريءَ، پولئنڈ ۽ رومانيڪاربڊيءَ جي ڪن حصن ۾، لايارا هڪ زنده ڪڪڙ کي انهيءَ آنَ ۾ رکندا آهن، جو سڀ کان پوءِ ڏڻڻ وارو هوندو آهي ۽ آهي سڃيءَ ٻنيءَ ۾ ڪڪڙ جي پوپان ڏوڙندا آهن يا وري کيس ڪڇيءَ تائين زمين اندر دفن ڪندا آهن، بعد ۾، اهي ڏانڊي سان سندس سري لاهي ڇڏيندا آهن. ويسٽ فاليا جي ڪبترن حصن ۾، جڏهن لايارا کان جوو ڪڪڙ سالڪ وٽ ڪٽي ويندا آهن، تڏهن هو کين ان جي عيوض هڪ جيئرو ڪڪڙ ڏيندو آهي، جنهن کي اهي چهن يا ڪائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان ماريندا آهن يا پراڻي ترار سان ذبح ڪندا آهن ۽ يا وري ڪيس آنَ جي ديري اندر چوڪرين ڏانهن ڪٽي اڇلائيندا آهن يا مالڪياڻيءَ کي رڌڻ لاءِ ڏيندا آهن. جيڪڏهن ڪوبہ "لاباري- ڪڪڙ" هارجي نہ پيو آهي — يعني ڪوبہ گاڏو اونڌو نہ ٿيو آهي — تہ پوءِ لاباري وارن کي زميندارِي گهر ۾ بيٺل ڪڪڙ کي پٺر هٽي مارڻ يا ذبح ڪرڻ جو حق هوندو آهي. جتي انهيءَ رسم جو رواج باقي ڪونہ رهيو آهي، اتي زميندار جي زال اڃا تائين، عام طور، لاياڻن لاءِ ڪڪڙ جو شوربو ٺاهيندي آهي ۽ کين انهيءَ ڪڪڙ جي سري ڏيکاريندي آهي، جنهن کي شوربي لاءِ ذبح ڪيو ويو هوندو آهي. ٽرانسلوانيا ۾ ڪلاسينبرگ جي پسگردائيءَ ۾ لاباري واريءَ ٻُڌيءَ ۾ هڪ ڪڪڙ کي اهڙيءَ طرح دفن ڪيو ويندو آهي، جو اُن جو فقط مٿو ٻاهر هوندو آهي ۽ پوءِ هڪ هڪ نوڇوان ڪڙمي پنهنجو ڏانڊو ڪٽي، هڪ ئي ڏڪ سان سندس سريءَ کي اڏائڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. جيڪڏهن هو انهيءَ ڪم ۾ ناڪامياب ٿيندو آهي، تہ پوءِ ڪيس سڄي سال تائين گاڙهو ڪڪڙ" سڏيو ويندو آهي ۽ ماڻهن کي اهو ڊپ رهندو آهي تہ ايندڙ سال جو فصل خراب ٿيندو. ٽرانسلوانيا ۾ ادوارهيليءَ وٽ، هڪ جيئري ڪڪڙ کي آنَ جي پوئينءَ سٽيءَ ۾ ٻڌو ويندو آهي ۽ کيس سيخ هٽي ماريو ويندو آهي. پوءِ سندس ڪل لاٿي ويندي آهي ۽ گوشت ڦٽو ڪيو ويندو آهي پر سندس ڪل ۽ ڪنب ٻئي سال تائين محفوظ رکيا ويندا آهن. موسم بهار ۾ انهيءَ پوئينءَ سٽيءَ سان آنَ جا ڏاڙا ڪڪڙ جي ڪنبن سان ملايا ويندا آهن ۽ انهيءَ ٻنيءَ تي هيڏانهن هوڏانهن ڦهلايا ويندا آهن، جنهن کي آباد ڪرڻو هوندو آهي. آنَ جي روح جي ڪڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان شناخت کي هن کان وڌيڪ روشنيءَ ۾ پي ڪابه حقيقت نه بيهاري سگهندي. ڪڪڙ کي آنَ جي پوئينءَ ستيءَ سان ٻڌي ۽ ذبح ڪري، آنَ سان شناخت ڪيو وڃي ٿو ۽ سندس ذبح کي آنَ جي لٽجڻ سان. سندس ڪنهن کي بهار تائين محفوظ رکڻ، کين ساڳيءَ ستيءَ سان نڪتل آنَ جي داڻن سان ملائڻ، جنهن ۾ ڪڪڙ کي ٻڌو ويو هو ۽ ڪنهن کي آنَ سان ملائي ٻنيءَ ۾ ڦهلائڻ سان، انهيءَ پکيءَ جي آنَ سان شناخت کي وري به تقويت ملي ٿي ۽ آنَ جي روح کي زندگي ۽ قوت بخشيندڙ طاقت هڻڻ جي حيثيت ۾ بلڪل واضح طريقي سان اسان تي ظاهر ڪري ٿي. چنانچه، آنَ جي روح کي ڪڪڙ جي صورت ۾ لاباري وقت قتل ڪيو وڃي ٿو، پر اهو موسم بهار ۾ وري تازي زندگي حاصل ڪري ٿو. وري، ڪڪڙ جي اناج سان هڪجهڙائي، اهڙي ئي صاف نموني سان، انهيءَ پکيءَ کي زمين اندر دفن ڪرڻ ۽ سندس سريءَ کي (آنَ جي سنگن وانگر) ڏانڊي سان ويڙڻ جي رسم ان، ظاهر ٿئي ٿي.

۴- **انَ جو روح، سَهي جي صورت ۾ :** آنَ جي روح جو هڪ ٻيو عام نمائندو، سَهو آهي. گئلووي ۾، پوئين بيئل آنَ جي لٽڻ کي "سَهي کي لٽڻ" جي نالي سان سڏيو ويندو آهي ۽ آن جي لٽڻ جو هيٺيون طريقو هوندو آهي. جڏهن ٻيو سڀ آنَ لٽجي ويندو آهي، تڏهن فقط هڪ مُٺ کي "سَهي" ناهڻ لاءِ ٻنيءَ تي بيئل چڏيو ويندو آهي، آن کي ٽن حصن ۾ تقسيم ڪيو ويندو آهي ۽ بيئل سَلن کي چوٽيءَ وانگر هڪٻئي سان وکوڙيو ويندو آهي، سنگن کي هڪ ڳنڍ جي صورت ۾ ٻڌو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي. لاباري ڪرڻ واري، پوءِ ڪجهه وال پنتي هڻي ويندا آهن ۽ منجهائڻ هرهڪ چٽو واري وٽي ۽ سان "سهي" ڪي ويڙهڻ لاءِ مٿس پٿهنجو پٿهنجو ڏانڊو اچلائيندو آهي "سهي" ڪي گنڊ جي هيٺان ويڙهو هوندو آهي، ان ڪري لايارا هڪٻئي پٽيان مٿس پٿهنجا ڏانڊا تيستائين اچلائيندا رهندا آهن، جيستائين منجهائڻن هڪ چٽو اُن ڪي گنڊ ڪان هيٺ ويڙهڻ ۾ ڪامياب ٿيندو آهي. "سهي" ڪي، پوءِ، گهر ڪٽي ويندا آهن، جتي ڪيس نوڪرياڻيءَ ڪي بورچيخاني ۾ ڏنو ويندو آهي، جا اُن ڪي اندرين طرفان بورچيخاني جي دروازي مٿان رکي چڏيندي آهي. ڪڏهن ڪڏهن، "سهي" ڪي ايندڙ لاباري تائين انهيءَ هنڌ رکيو ويندو آهي. مينگاف ضلعي ۾، جڏهن "سهي" ڪي ويڙهيو ويندو هو، تڏهن ڪٽنارا لايارا پٿهنجيءَ پوريءَ قوت سان گهر ڏانهن دوڙندا هئا ۽ منجهائڻن جيڪو به پهين سيڻي ڪان اول پهچندو هو، تنهن جي سيڻي ڪان اول شادي ڪئي ويندي هئي. جرمنيءَ ۾ به پوئين سڀيءَ جي مختلف نالن سان هڪ "سهو" هوندو آهي. چنانچه، ائنهالٽ جي ڪن حصن ۾، جڏهن آن لٽجي ويندو آهي ۽ باقي فقط ٿورا ڪانا بيئل چڏيا ويندا آهن، تڏهن ماڻهو چوندا آهن ته "سهو" جلد ايندو يا لايارا هڪٻئي کي سڏ ڪري چوندا آهن ته "ڏسجانءِ ته سهو ڪيئن نه ٽپ ڏيندو باهر ٽواچي". اوپر پرشيا ۾ چوندا آهن ته "سهو آن جي آخرين بيئل ٽڪر ۾ ويٺو هوندو آهي، جنهن کي پوئين لاباري کي اتان ڇڪائي ڪيڏو هوندو آهي." لايارا پنهنجي ڪرڪي تيزيءَ سان جنهن ويندا آهن ۽ منجهائڻن هرهڪ انهيءَ فڪر ۾ هوندو آهي ته ڪيس "سهي کي گولي ڇڪائڻو نه پوي"، چو ته جيڪو ماڻهو ائين ڪندو آهي يعني جيڪو سيڻي ڪان پويان ڪانا وڍيندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، تنهن تي سندن ٻيا سائڻ ٽوليون ڪندا آهن. آرچ ۽ جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، آخرين آنَ ڪي ويڊ جي اظهار جا لفظ "سهي جو ڇ ويڊ" هوندا آهن. جرمنيءَ، سئيڊن، هالئنڊ، فرانس ۽ اٽليءَ ۽ جيڪو ماٿو آخرين آنَ ويندو آهي، تنهن لاءَ چيو ويندو آهي ته هو "سَهي ڪي پيو ڪُهي". ناوري ۽ جنهن ماٿوءَ لاءَ چيو ويندو آهي ته "هو سَهي ڪي ڪُهي رهيو آهي"، تنهن ڪي پنهنجن سائين ڪي برانڊيءَ جي صورت ۽ "سَهي جو رت" پيئارڻو پوندو آهي. ليسبوس ۽ جڏهن لايارا پاسي واريون ٻن ٻنين ۽ ڪم ڪري رهيا هوندا آهن، تڏهن ٻنهي ٽولين مان هرهڪ، پنهنجو ڪم ٻئي کان اڳ ختم ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي آهي، ته جيئن آها "سکهي" ڪي پنهنجي پاڙيسريءَ جي ٻئيءَ ۽ هڪالي سگهي، جيڪي لايارا ان ڪي هڪالي ڪيڊ ۽ ڪامياب ٿيندا آهن، سي ايندڙ سال لاءَ بهتر فصل جي توقع رکندا آهن. آنَ جي هڪ ننڍي سٽڙي ٽاهي ويندي آهي، جا ٻئي سال جي لاباري تائين مقدس تصويرن جي پرسان رکي ويندي آهي.

۵- **ان جو روح ، ٻليءَ جي صورت ۽ :** وري آنَ جو روح ڪڏهن ڪڏهن ٻليءَ جي صورت اختيار ڪري ٿو. ڪيل جي آسپاس، پارن ڪي ٻنين ۽ وڃڻ کان خبردار ڪيو ويندو آهي، چو ته "آتي ٻلي ويڻي هوندي آهي." ايسيناچ اوبرلئنڊ ۽ کين چيو ويندو آهي، "آنَ ٻلي ايندي ۽ اوهان کي کڻي ويندي"، "آنَ ٻلي آنَ ۽ وڃي ٿي". سليشيا جي ڪن علائقن ۽ پوئين آنَ لٽڻ وقت چوندا آهن ته "ٻلي پڪڙجي ويئي." گاهه گاهڙ وقت، جيڪو ماٿو آخرين ڏڪ ڏيندو آهي، خود تنهن کي "ٻلي" سڏيو ويندو آهي. ليانس جي پسگردائيءَ ۽ پوئين سٽيءَ ۽ لاباري جي دعوت،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻنهي کي "ٻلي" چيو ويندو آهي. ويسول جي آسپاس، جڏهن ٻويون آنڙ لٽيو ويندو آهي، تڏهن ماڻهو چوندا آهن، "اسان ٻليءَ کي پڇ کان پڪڙيو آهي." ڊافائين ۾، بريان کوڻ وٽ، لاباري جي شروعات وقت هڪ ٻليءَ کي ربينن، گلن ۽ اُنَ جي سنگن سان سينگاريو ويندو آهي. کيس "کينهونءَ-کَلَ جي ٻلي" سڏيو ويندو آهي. جيڪڏهن کو لايارو ٻنهنجي ڪم ڪندي زخمي ٿي پوندو آهي، تہ سندس زخم اُنهي ٻليءَ کان ڇٽايو ويندو آهي. لاباري جي ختم ٿيڻ وقت، ٻليءَ کي وري به ربينن، گلن ۽ سنگن سان سينگاريو ويندو آهي ۽ ان کان پوءِ لايارا نچندا ڪڏندا ۽ خوشيون ملهائيندا آهن. جڏهن ناچ پورو ٿيندو آهي، تڏهن چوڪريون ڏاڏيءَ سنجيدگيءَ سان ٻليءَ جي هار سينگار جو سازوسامان لاهيندڙون آهن. سليشيا ۾، گرونبرگ وٽ، جيڪو لايارو سڀني کان پٺتي رهجي ويندو آهي، تنهن کي "پڇ ويڙيل ٻلو" سڏيندا آهن. کيس رائيءَ جي ڪاڻ ۽ ساون جهن ۾ ويڙهيو ويندو آهي ۽ چوڻيءَ وانگر ڳنڊيل پڇ ڏنو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن کيس ساڻيءَ ڏيڻ خاطر، ساڳيءَ پوشاڪ ۾ ملبوس هڪ ٻيو ماڻهو ساڻ ڏنو ويندو آهي، جنهن کي ٻلي" (مادي) سڏيو ويندو آهي. سندن فرض اهو هوندو آهي تہ جنهن ماڻهوءَ کي ڏسن، تنهنجي پٺيان ڊوڙن ۽ ان کي هڪ ڊگهيءَ لڪ سان مارين. اسپنس جي پرسان لاباري ختم ڪرڻ جي اظهار ڪرڻ لاءِ ماڻهو چوندا آهن تہ "اهي ٻليءَ کي قتل ڪرڻ وارا آهن،" ۽ جڏهن پويون آن لٽجي ويندو آهي، تڏهن اهي ماڻهو ٻنيءَ جي لوڙهي ۾ هڪ ٻلي ماريندا آهن. فرانس جي ڪن حصن ۾، گاهَ وقت هڪ زنده ٻليءَ کي آن جي آخرين بنڊل هيٺان رکيو ويندو آهي ۽ کيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گاهه جي ڏنڊن سان ڏڪ هڻي ماريو ويندو آهي. ان کان پوءِ ايندڙ آرتوار تي، کيس باهه تي پچايو ويندو آهي ۽ سوکل واري ڏينهن تي کاڌڙ طعام طور کاڌو ويندو آهي. ووسجز جبلن ۾، گاهه کي خشڪ ڪرڻ يا لاباري جي اختتام کي "ٻليءَ کي قاسائڻ" "ڪتي کي ڪڙهڻ" يا وري سهي کي قاسائڻ" سڏيو ويندو آهي. "ڪتي، ٻليءَ يا سهي کي فصل جي سڀائيءَ يا خرابيءَ مطابق ٽلهو يا سنهو سڏيو ويندو آهي. جيڪو ماڻهو خشڪ گاهه يا ڪڪ جي سيني کان آخرين ڀڻ وڍيندو آهي، تنهن لاءِ چيو ويندو آهي ته هن "سهي کي قاسايو" يا "ڪتي کي ڪڍو" آهي.

۶- ان جو روح ٻڪريءَ جي صورت ۾: ان کان سواءِ، آن جو روح ٻڪريءَ جي صورت ۾ به ظاهر ٿيندو آهي. پرشيا جي ڪن حصن ۾، جڏهن هوا جي زوردار جهوڙن سبب ان هيٺ جهڪندو آهي، تڏهن اتان جا ماڻهو چوندا آهن ته، "ٻڪريون هڪ ٻئي کي ڏيڪائي رهيون آهن" "هوا ٻڪرين کي آن مان پڄائي رهي آهي" "ٻڪريون اڄي چري رهيون آهن" ۽ اهڙيءَ صورت ۾ آهي پڻ فصل جي اميد رکندا آهن. وري، آهي هيئن به چوندا آهن ته "اوٽس - ٻڪري اوٽس جي ٻنيءَ ۾ ويڻي آهي" "آن - ٻڪري رائيءَ جي ٻنيءَ ۾ ويڻي آهي." ٻارن کي چتائڻ ڏنو ويندو آهي ته آهي آن جي ڳلن ٻڌڻ لاءِ ٻنيءَ ۾ نه وڃن يا ڦرين ٻڌڻ لاءِ ولڻ ۾ نه وڃن، جو ته "رائي - ٻڪري" "اوٽس - ٻڪري" يا "ڦرين - ٻڪري" اڃي ويڻي يا ليٽي پيئي آهي، جا ڪين ڪٽي ويندي يا ماري چڏيندي. جڏهن به ڪو لاباري لڻ وارو بيمار ٿي پوندو آهي يا پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪر ۾ پين همراهن کان پڻتي رهجي ويندو آهي، تڏهن سندس پيا ساٿي چوندا آهن ته، "لاباري - پکريءَ هُن کي ڏکو ڏنو آهي" "ڪيس آن - پکريءَ ڏکو ڏنو آهي." برانسبرگ (اوپر پرشيا) جي آس پاس ٽيل جَون جي ستين ڏڻ وقت هر هڪ لايارو ڪر پوري ڪرڻ لاءِ تڪڙ ڪندو آهي ته "متان آن - پکري ڪيس ڏکو ڏئي." ناروي ۾، اوفوٽن وٽ، هرهڪ لاياري کي لٽڻ لاءِ پنهنجو پنهنجو ٻنيءَ جو ٽڪر ملندو آهي. جڏهن وچ وارو لايارو پنهنجيءَ ٻنيءَ جو ٽڪر ٻين کان پوءِ لٽي پورو ڪندو آهي، تڏهن آن لاءِ چيو ويندو آهي ته، "هو ٻيٽ تي رهجي ويو آهي." جيڪڏهن پڻتي ٻيل لايارو مرد هوندو آهي، ته ڪيس اُنهيءَ آواز سان پڪاريو ويندو آهي، جنهن سان اُهي هڪ ٻَڪَر کي سڏيندا آهن ۽ جيڪڏهن اُها عورت هوندي آهي، ته ڪيس اُنهيءَ آواز سان پڪاريو ويندو آهي، جنهن سان هڪ پکريءَ کي سڏيو ويندو آهي. لوئر ٻويريا ۾، اسٽرائينگ جي پرسان، جيڪو ماٺهو پويون آن وڃي ويندو آهي، تنهن لاءِ فصل جي جنس مطابق چيو ويندو آهي ته آن - پکري، يا ڪڪ - پکري يا اوٽس - پکري اُنهيءَ وٽ آهي". تنهن کان سواءِ، آن جي پوئينءَ ڏيريءَ متان به سنگ رکيا ويندا آهن ۽ اُنهيءَ ڏيريءَ کي "سنگن واري پکري" سڏيو ويندو آهي. اوپر پرشيا ۾، ڪريوٽزبرگ وٽ، جيڪا عورت آخرين ستي ويٺي ٻڌندي آهي، تنهن کي واکو ڪري چيو ويندو آهي ته "ستيءَ اندر پکري ويٺي اٽيئي" سوابيا ۾، گيبلنگين وٽ، جڏهن ڪنهن به ٻنيءَ جي آخرين ٻاريءَ ۾ بيٺل جَوَن جو لابارو ٽي رهيو هوندو آهي، تڏهن لايارا ڪاٺ مان هڪ پکريءَ جو بوتو ٺاهيندا آهن. سندس وات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ناسن اندر جَوَن جا سنگ وڌا ويندا آهن ۽ ڪڇيءَ ۽ گلن جا هار وجهي ڪيس سينگاريو ويندو آهي. پوءِ اُن کي ٻڌيءَ ۽ رکيو ويندو آهي ۽ ڪيس "جَوَ - ٻڪري" جي نالي سان سڏيو ويندو آهي. ڄڏهن لاڀارو پورو ٿيڻ جي قريب هوندو آهي، تڏهن هرهڪ لاڀارو ٻڌهنجي ٻاريءَ کي اڳ ۽ ختم ڪرڻ لاءِ تڪڙ ڪندو آهي، جيڪو سڀني کان پوءِ لاڀارو ختم ڪندو آهي، تنهن کي اها "جَوَ - ٻڪري" ملندي آهي. وري، ڪن هنڌن تي خود آخرين ستيءَ کي "ٻڪري" ڇيو ويندو آهي. چنانچ، بئويريا ۽ وائسينٽ جي واڌيءَ ۽، ٻڌيءَ جي وچ ۽ ۾ڏل آخرين ستيءَ کي "ٻڪري" ڪوٺيو ويندو آهي ۽ اتان جي ماڻهن وٽ هڪ پهاڪو آهي ته "ٻڌيءَ کي ٻڪري ڇٽي گهرجي". جرمنيءَ جي "هيس" علائقي جي اسپاچ بروڪن ڳوٺ وٽ، اُن جي جيڪا پوئين مُٺ وڌي ويندي آهي، تنهن کي "ٻڪري" سڏيو ويندو آهي ۽ جيڪو ماڻهو اها وڌيندو آهي، تنهن تي ڏاڍي ڪُلوئي ڪئي ويندي آهي، بيڊن ۽ ۾ ڊينبوشگ ۽ بوسباڪ وٽ اُن جي پوئين ٻڌيءَ ستيءَ کي به "ٻڪري سڏيو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن پوئين ٻڌيءَ ستيءَ کي ٻڪريءَ جي صورت ڏني ويندي آهي ۽ ماڻهو چوندا آهن، "اِن ۽ ٻڪري ويٺي آهي". چنانچ، ميڪلينبرگ جي ڪن حصن ۽ جيڪا عورت آخرين ستي ٻڌندي آهي، تنهن کي سڏ ڪري ڇيو ويندو آهي ته "توڻ ته لاباري - ٻڪري آهين" هنووَر ۽ يولزين وٽ، لاباري جي دعوت جو آغاز "لاباري - ٻڪريءَ آڻ سان ٿيندو آهي"، يعني جنهن عورت آخرين ستي ٻڌي هوندي آهي، تنهن کي ڪن ۽ ويڙهيو ويندو آهي، سندس مٿي تي لاباري جو هار تاج وانگر رکيو ويندو آهي ۽ پوءِ ڪيس هڪ هَٽَ - گاڏيءَ ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويهاري، ڪوٽ ۾ آندو ويندو آهي، جتي سپ لاءِ ارا گول چڪر جي صورت ۾ ٻيهي ناچ ڪندا آهن. ليونبرگ وٽ پڻ، جنهن عورت آنَ جي سيني ڪان پوئين سڱي ٻڌي هوندي آهي، تنهن کي سنگن مان ڦهيل هڪ تاج سڱي ۾ وجهي، "آن-ٻڪري" ڪوٺيو ويندو آهيَ. ٻيڊن ۾، منيزيشيم وٽ، جيڪو لاءِ ارو آن جي پوئين سٽ وڌيندو آهي، تنهن کي "آنَ - ٻڪري" سڏيو ويندو آهي. سٽزرلينڊ جي سينٽ گال ضلعي ۾، جيڪو ماٺهو ٻڪيَ ۽ تي آنَ جي آخرين سٽ ويندو يا آنَ جو آخرين گاڏو ڊيري ڏانهن آڻيندو آهي، تنهن کي "آنَ-ٻڪري"، يا "رائي-ٻڪري"، يا فقط "ٻڪري" ڪوٺيو ويندو آهي. ٽورگائو ضلعي ۾، ڪيس "آنَ - ٻڪري" سڏيندا آهن، ٻڪريَ وانگر سندس ڪڇيَ ۾ ڪهنڊي يا لڪائي ويندي آهي، سندس فاتحانه جلوس ڪڍيو ويندو آهي ۽ ڪيس شراب سان تربتر ڪيو ويندو آهي. اسٽائيريا جي ڪن علاقن ۾، جيڪو ماٺهو آن وڍيندو آهي، تنهن کي "آن-ٻڪري"، "اونس-ٻڪري" يا ٻيا اهڙا نالا ڏنا ويندا آهن. عام قاعدي موجب، جنهن ماٺهوءَ کي اهڙيَ طرح "آنَ-ٻڪريَ" جو نالو ملندو آهي، تنهن کي سڄي سال جي دوران ۾، ٻئي لاباري تائين، انهيَ نالي سان سڏيو ويندو آهي.

هڪ نظريي مطابق، آنَ جو روح، جنهن کي ٻڪريَ جي روپ يا ڪنهن ٻيَ صورت ۾ قاسايو ويو هوندو آهي، سو سياري ۾ آنَ جي ديري يا زميندار جي گهر اندر رهندو آهي. چنانچه، هرهڪ ٻنيَ کي پنهنجيَ پنهنجيَ شخصيت وارو آن جو روح هوندو آهيَ. ٻئي نظريي مطابق، آنَ جو روح فقط هڪ ٻنيَ جي آنَ جو نه، پر سڄي آنَ جو ديوتا آهيَ. ان ڪري، جڏهن هڪ ٻنيَ جو سڄو آنَ لٽجي وڃي ٿو، تڏهن اهو روح ٻئي ڪيت ڏانهن ٻڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو وڃي، جتي اڃا تائين آنُ لٽجڻ لاءِ باقي بيٺل آهي اهو نظريو هڪ اهڙيءَ لاباري جي رسم سان عيان ٿئي ٿو، جا اڳئين زماني ۾ اسڪائيءَ ۾ ادا ڪئي ويندي هئي. جيڪو ڪڙمي پُهريائين لابارو لاهي فارغ ٿيندو هو، سو ڪنهن مرد يا عورت کي آنَ جي هڪ سٽي ڏيئي، پاسي واري ڪنهن اهڙي ڪڙميءَ ڏانهن ويڪليندو هو، جو اڃا تائين لاباري ۾ مصروف هوندو هو، اهڙيءَ طرح، اُها سٽي هڪ ڪان ٻيءَ ٻنيءَ ڏانهن چڪر لڳائيندي رهندي هئي، تانجو، آسپاس جي سڀني ٻنين جو سڄو آنُ لٽجي ويندو هو. آنهيءَ سٽيءَ کي "گوبيرپاڪاف"، يعني "لولي ۽ لنگڙي، ٻڪري" سڏيو ويندو هو. معلوم ٿئي ٿو تہ اها رسم اڄ تائين ۾ قائم آهي. پوتہ گهٽو وقت نہ ٿيو، جو اسڪائيءَ ماڻ ساڳيءَ رسم جي ادائگيءَ جي خبر آئي هئي. آنَ جي روح کي، اهڙيءَ طرح، منڊو ڏيڪاريو ويندو هو، پوتہ ڪيئن آنَ جي روح جي وڃڻ سبب لولو ٻڌايو ويندو هو. ڪڏهن ڪڏهن، جيڪا عورت آنَ جي آخرين سٽي گهر ڪٽي ايندي آهي، تنهن کي هڪ پير تي منڊ ڪائڻو پوندو آهي.

پر ڪڏهن ڪڏهن ماڻهن جو هيءُ اعتقاد هوندو آهي تہ آنَ جو روح پڪريءَ جي صورت ۾ لاباري واريءَ ٻنيءَ تي ڏانڊي سان قتل ٿي وڃي ٿو. چنانچہ، برکن ڪاسل جي پسگردائيءَ ۾، موسيل درياه تي، لايارا پُسڪا وجهي آنهيءَ ڳالهہ جو فيصلو ڪندا آهن، تہ ڪين هڪ ٻئي جي پٽيان ڪهڙي سلسلي سان هلي گهرجي. پهرين ماڻهوءَ کي لايارن جو پيشوا ۽ پوئين کي آخرين لايارو سڏيو ويندو آهي، جيڪڏهن آهو لايارو پنهنجي اڳيان بيٺل لاياري کي لٽڻ جي مقابلي ۾ ماري ويندو آهي، تہ پوءِ هو سندس پاسي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان لٹيندو، ڦيرو ڏيندو، ڪاهل لاياري کي اڪيلي ۽ پاري ۽ ۾ چڏي، اڳتي وڌي ويندو آهي. انهيءَ پاريءَ کي "پکري" سڏيو ويندو آهي، ۽ جنهن ماڻهوءَ لاءِ اهڙي نموني ۾ "پکريَ وڌي ويندي آهي"، تنهن تي سندس پيا ساٿي سڄو ڏينهن کلندا ۽ ٺٺوليون ڪندا آهن. جڏهن آخرين لاياروَ باقي بيلن آنَ جا سنگ وڌيندو آهي، تڏهن چيو ويندو آهي ته "هو پکريءَ جي ڳردن وڌي رهيو آهي." گرينويل جي آسپاس لاباري جي ختم ٿيڻ کان ٿورو اڳ، هڪ جيئري پکريءَ کي گلن ۽ ريبن سان سينگاريو ويندو آهي ۽ کيس سڄيءَ پنيءَ ۾ ڊوڙڻ ڏنو ويندو آهي. سپيئي لايارا ان جي پٺيان پوندا آهن ۽ کيس قاسائڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. جڏهن اُها قاسي ويندي آهي، تڏهن ڪڙميءَ جي زال آن کي مضبوط جهلي بيهندي آهي ۽ ڪڙمي آن جي ڳردن قلم ڪندو آهي. پکريءَ جو گوشت لاباري جي دعوت ۾ استعمال ڪيو ويندو آهي، گوشت جي هڪ ٽڪر کي آچار وانگر پٽي لاباري تائين محفوظ ڪري رکيو ويندو آهي. جڏهن پي پکريَ ذبح ڪئي ويندي آهي، پوءِ سپيئي لايارا گڏجي انهيءَ پکريءَ جو گوشت کائيندا آهن. ساڳئي ڏينهن، پکريءَجي چمڙي ماڻ هڪ جبوٽاهيو ويندو آهي، جو اهڙي زميندار کي برسات يا خراب موسم جي حالت ۾ لاباري وقت پائڻو پوندو آهي، جو پنهنجن ڪڙمين سان گڏجي پنيءَ تي ڪر ڪندو آهي. پر جيڪڏهن ڪنهن لاياري کي ڪر ڪندي، پٽيءَ ۾ سور پوندو آهي، تہ زميندار کيس پکريءَ جي اُها کل پائڻ لاءِ ڏيندو آهي. ان لاءِ هيءَ سبب معلوم ٿي رهيو آهي تہ پٽيءَ جو سور، جو آن جو روح ٿي ڏيندو آهي، سو سندس ذريعي سان ئي ٽيڪ ٿي سگهندو. ساڳيءَ طرح، هڪ پٽي هنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان ڏٺوسون تہ جڏهن لاباري وقت کو لايارو زخمي ٿي پوندو آهي، تہ سندس زخم کي ٻليءَ کان چٽارايو ويندو آهي، جا آن جي روح جي نمائندگي ڪندي آهي. "سُون" نالي هڪ ٻيٽ ۾ آباد، ايسٽونين نسل وارا لايارا سمجهندا آهن تہ جيڪو ماڻهو لاباري وقت آن جا پهريان سنگ ويڌندو، تنهن کي پٽيءَ ۾ درد ٿيندو، جو تہ آتان جي ماڻهن جو اهو اعتقاد نظر اچي ٿو تہ آن جو روح خاص‌طرح پهرئين زخم کائڻ تي سخت رنج ٿيندو آهي. انهيءَ درد کان بچڻ لاءِ، ٽرانسلوانيا ۾ مقيم سئڪسن نسل وارا لايارا جيڪا آن جي پهرين سٽ لٽيندا آهن، تنهن جي سنگن سان هڪ پٽو ٻاهي آن سان پنهنجي ڪمر ڪشي ڇڏيندا آهن. هن حالت ۾ وري به آن جي روح کي زخمن چٽائڻ يا حفاظت ڪرڻ لاءِ سنٽ ڪئي وڃي ٿي، پر ٻڪريءَ يا ٻليءَ جي صورت ۾ نہ، سندس اصلوڪيءَ نباتاتي صورت ۾.

ان کان سواءِ، ڪڏهن ڪڏهن، آن جي روح کي ٻكريءَ جي صورت ۾ آن جي ديري ۾ رکيل لٽيل آن اندر تيسين لکي ويڙل سمجهيو ويندو آهي، جيسين آن کي گاهم واري ڏنڊي سان ڏڪ هٽي، سنجهائس پڄايو نہ ويندو آهي. چنانچہ، بيڊن ۾ آن جي جيڪا آخرين سٽي گاهي ويندي آهي، تنهن کي فصل جي مختلف جنسن مطابق، "آن - ٻكري" "*اسپيلٽ - ٻكري" يا "اوٽس - ٻكري" سڏيو ويندو آهي. وري، ٻئويريا جي اترئين حصي ۾، مارڪٽل وٽ، ڪاڻ کي "ڪڪن جون ٻكريون" يا فقط "ٻكريون" سڏيو ويندو آهي. ڪليل ٻنيءَ ۾ ڪاڻ جو هڪ وڏو ڍير ڪري، ماڻهو ٻه قطارون ٺاهي، هڪ ٻئي جي آمهون سامهون ٽي ٻيهندا آهن ۽ اهي جيئن جيئن پنهنجا

* جرمن ڪٽڪ جي هڪ جنس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏنڊا وسائيندا رهندا آهن، تيئن تيئن هڪ گيت ڳائيندا رهندا آهن، جنهن ۾ اهي چوندا آهن ته "اسان کي ته ڪانن اندر ڪکن جي ٻڪري ٿي نظر اچي." آخرين "ٻڪريءَ" يعني پوئينءَ ستيءَ کي گل بنفشي ۽ ٻين گلن جي هارن سان ڏاڳي ۾ پويل ڪيڪن سان سينگاريو ويندو آهي ۽ ڪيس آن جي ڏير جي عين وچ تي رکيو ويندو آهي. ڳاهه ڪرڻ وارا ڪجهه ماڻهو آن ڏانهن ڏوڪي ويندا آهن ۽ منجهائنس بهترين حصا چڪي ڪڍي ونندا آهن، ٻيا وري پنهنجا ڏنڊا اهڙيءَ بي‌احتياطيءَ سان هٽندا آهن، جو ڪڏهن ڪڏهن ته ڳاهه وارن جا ٻٽا ٻ ڦاٽي پوندا آهن. ٽائرول ۾ اوبرينٽال وٽ، آخرين ڳاهيندڙ کي "ٻڪريَ" سڏيو ويندو آهي. اولهه بوهيميا ۾، هٽسيلبرگ وٽ، جيڪو ماڻهو اوٽس ڳاهڻ وقت آخرين ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي "اوٽس-ٻڪري" چيو ويندو آهي. ورٽيمبرگ ۾، ٽيٽنانگ وٽ، جيڪو ڳاهه ڪرڻ وارو آن جي پوئينءَ ستيءَ کي سيني کان پويون ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي "ٻڪر" سڏيو ويندو آهي ۽ سندس متعلق چيو ويندو آهي ته هن "ٻڪر" کي پڄائي ڇڏيو آهي. جيڪو ماڻهو آن جي آخرين ستيءَ کي سڏي ڪرڻ کان پوءِ، آخرين ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي "ٻڪري" چيو ويندو آهي. هن رسم مان هيءَ سٽلب نڪري ٿو ته آن اندر آن جي روحن جو جوڙ و رهي ٿو، جن مان هڪ نر ۽ ٻيو مادي ٿئي ٿو.

اِن کان سواءِ، آن جي روح کي ڳاهه وقت ٻڪريءَ جي صورت ۾ ٻڪڑي، اهڙي پاڙيسريءَ ڏانهن منتقل ڪيو ويندو آهي، جنهن جو ڳاهه اڃا تائين ختم ڪونه ٿيو هوندو آهي. فرينچ ڪاسٽيءَ ۾، جيڏن ئي ڳاهه ختم ڪيو ويندو آهي، تيئن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نوجوان ماڻهو هڪ اهڙي پاڙيسري زميندار جي ٻڌيءَ تي، جنهن اڃا گاهه گاهي پورو نه ڪيو هوندو آهي، ڪڪن مان ٽهيل ٻڪريءَ جو هڪ ٻوتو رکندا آهن، جنهن جي عيوضي ۾ ڪيس انهن کي شراب يا نقد رقم ڏيڻي پوندي آهي. وورٽيمبرگ ۾، ايلوئنگين وٽ، گاهه وقت اُن جي جيڪا سڪي سيني کان پوءِ باقي وڃي بچندي آهي، تنهن مان ٻڪريءَ جو ٻوتو ٺاهيو ويندو آهي، جڏن ڪائين مان سندس ٽنگون ۽ ٻن مان سندس سنگ ٻڌايا ويندا آهن. جيڪو ماڻهو، گاهه وقت سيني کان پويون ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي "ٻڪريءَ" جو اهو ٻوتو ٻڌيءَ تي رکي پنهنجي اهڙي پاڙيسريءَ جي ديري ڏانهن ڪڍي وڃڻو پوندو آهي، جو اڃا گاهه ۾ مشغول هوندو آهي ۽ ٻوتي کي ڪيس زمين تي اڇلائڻو هوندو آهي، پر جيڪڏهن هو انهيءَ ڪارروائيءَ ۾ ڦاسي پوندو آهي، تہ اهي ماڻهو "ٻڪري" کي سندس ٻڌيءَ تي ڪڍي ٻڌندا آهن. اتر ٻڦويريا جي انڊرسڊورف ڳوٺ ۾ ٻہ ساڳئي قسم جي هڪ رسم ادا ڪئي ويندي آهي، جيڪو ماڻهو ڪڪن مان ٽهيل "ٻڪريءَ" کي پنهنجي پاڙيسريءَ جي ديري ۾ اڇلائيندو آهي، تنهن کي ٻڪريءَ جي "مين مين" جو نقل ڪرڻو پوندو آهي، جيڪڏهن ڪيس پڪڑيو ويندو آهي، تہ سندس منهن ڪارو ڪيو ويندو آهي ۽ اها "ٻڪري" سندس ٻڌيءَ سان ٻڌي ويندي آهي. آئلسيس ۾ سيورن وٽ، جڏهن کو زميندار گاهه گاهڻ ۾ پنهنجن همساين کان هڪ هفتو يا وڌيڪ پٺتي پيل هوندو آهي، تڏهن سندس دروازي اڳيان سڄي پڄيءَ ٻڪريءَ يا لوڙ جي ڪل کي گاهه سان ڀري ٻوتو ٺاهي، رکيو ويندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڏهن ڪڏهن وري ائين سمجهيو ويندو آهي ته آن جو روح ٻڪريءَ جي صورت ۾ گاهم گاهم وقت قتل ٿي وڃي ٿو. اتر ٻڦويريا جي ترانسٽين ضلعي ۾، ائين سمجهيو ويندو آهي ته "اوٽس- ٻڪر" اوٽس جي آخرين سٽيءَ ۾ هوندو آهي. انهيءَ ٻڪر جي نمائندگي هڪ پراڻيءَ ڏانداريءَ ذريعي ڪئي ويندي آهي، جنهن کي ابتو ڪري زمين ۾ کوڙيو ويندو آهي ۽ آن جي مٿان کا پراڻي ڪٽني وجهي، سندس مٿو ٽاهيو ويندو آهي. بعد ۾، پارن کي "اوٽس- ٻڪر" کي کُهڻ لاءِ چيو ويندو آهي.

۷- ان جو روح ڏاند، يا ڏيگي جي صورت ۾: هي صورت جيڪا آنَ جو روح گهٽو ڪري اختيار ڪندو آهي، سا ڏاند، گئونءَ يا ڏيگي جي هوندي آهي. جڏهن هوا آنَ جي مٿان سوسات ڪندي لنگهندي آهي، تڏهن اولهه پرشيا جي ڪونٽر علائقي جا ماڻهو چوندا آهن ته "آنَ ۾ وهڙو ڏوڙي رهيو آهي." جڏهن آنُ هڪ جاءِ تي مضبوط ۽ گهاٽو ٻيٹل هوندو آهي، تڏهن اوپر پرشيا جي ڪن علائقن جا ماڻهو چوندا آهن، "ڏاند آن ۾ ليٹيو پيو آهي." جڏهن ڪو لاباري وارو پاڻ پتوڙي پاڻ کي منڊو ڪري وجهندو آهي، تڏهن اولهه پرشيا جي گرادينز ضلعي جا ماڻهو چوندا آهن، "'ڏيگي' ڪيس ڏکو ڏنو آهي"؛ لورين ۾ چوندا آهن، "هن کي 'ڏيگو' آهي." انهن ٻنهي محاورن جو مطلب اهو هوندو آهي ته اُهو لايارو بي خبريءَ وچان آنَ جي پاڪ روح مٿان ڪري پيو آهي، جنهن ناپاڪ دخل اندازي ڪندڙ کي سزا طور منڊو ڪيو آهي، سو چيمبريءَ نزديڪ، جڏهن ڪو لايارو پاڻ کي ڏانڊي سان زخمي ڪري وجهندو آهي، تڏهن سندس لاءِ چيو ويندو آهي ته ڪيس "ڏاند جو زخم ڏنل آ هي". بونزلا (سليشيا) جي ضلعي ۾،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آخرين ستيءَ کي ڪڏهن ڪڏهن سنگن واري ڏکي جي صورت ڏني ويندي آهي، جنهن ۾ گاهه پريو ويندو آهي ۽ سندس چوڌاري سنگ ويڑهيا ويندا آهن. انهي بوتي کي "پير مرد" ڪوليٽو ويندو آهي. بوهيميا جي ڪن حصن ۾ آخرين ستيءَ کي انساني صورت ڏني ويندي آهي ۽ کيس "پاڏو" سڏيو ويندو آهي. انهن حالتن مان اُن جي روح جو انسانيءَ حيواني صورتن ۾ پيدا ٿيل مونجهارو ظاهر ٿئي ٿو. آهو مونجهارو اهڙو آهي، جهڙو هوند بگهڙ جي نالي ۾ وهڙي کي مارڻ ۾ آهي. سوابيا جي سڄي علائقي ۾ هني تي آخرين ستيءَ کي "ڪئون" چيو ويندو آهي، جيڪو ماڻهو آخرين سنگ وڍيندو آهي، تنهن وٽ "ڪئون هوندي آهي"، ۽ خود انهيءَ کي فصل جي جنس مطابق، "ڪئون" يا "جَوَ- ڪئون"، يا "اوٽس- ڪئون" سڏيو ويندو آهي. لاباري جي محفل ۾ کيس گلن جو گلدستو، اُن جا سنگ ۽ ٻين ماڻهن کان زياده شراب ڏنا ويندا آهن. پر مٿس چٽرون ۽ خوب کيون ويندیون آهن ۽ ماڻهو ڪلندا اٿن. ان ڪري ڪوبه "ڪئون" ٿيڻ پسند ڪونه ڪندو آهي. "ڪئون" جي نمائندگي، ڪڏهن ڪڏهن، عورت جو هڪ بوتو ڪندو هو، جو اُن جي سنگن ۽ اُن جي گلن سان ٺاهيو ويندو هو. انهيءَ بوتي کي اهو ماڻهو زميندار گهر تائين کڻي ويندو هو، جو اُن جي آخرين مٺ وڍيندو هو. هار سندس پويان ڊوڙندا هئا ۽ پاڙيسري مٿس ڪلن لاءِ پنهنجن گهرن کان ٻاهر نڪري ايندا هئا، تانجو زميندار ڪانئس "ڪئون" اڇي وٺندو هو. هتي، وري به اُن جي روح جي انساني ۽ حيواني صورتن جي درميان مونجهارو صاف ظاهر آهي. سئٽزرلنڊ جي مختلف علائقن ۾، جيڪو لايارو پويان سنگ وڍيندو آهي، تنهن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ڪڪ - ڳئون"، "آنَ - ڳئون" "اوٽس - ڳئون"، يا "آنَ - وهڙو" سڏيو ويندو آهي ۽ هو هر ڪنهن جي ٻوليءَ جو هڏ هوندو آهي. ٻئي طرف، اتر ٻوپريا جيڪي روزينهين ضلعي ۾، جڏهن ڪوبہ ڪڙمي پنهنجن پاڙيسرين کان زياده دير سان پنهنجو فصل آڻيندو آهي، تڏهن اهي سندس ٻني ۾ "ڪڪن جو ڏاند" ٻيهاري ايندا آهن. اهو هڪ زبردست ڏاند جو بوتو هوندو آهي، جنهن کي ڪاٻي ۾ جي پنجري تي ناڙن سان ٻاهيو ويندو آهي ۽ ڪيس گلن ۽ پنن سان سينگاريو ويندو آهي. مٿانئس ڪاغذ جي، هڪ چٽڪي لڳل هوندي آهي، جنهن تي انهيءَ ماڻهوءَ جي شان ۾ بي سرا شعر لکيل هوندا آهن، جنهن جي ٻني ۾ "ڪڪن جو ڏاند" رکيو ويندو آهي.

وري، آنَ جي روح کي ڏيڪي يا ڏاند جي صورت ۾، لاياري وقت ٻنيءَ ۾ ئي قتل ڪيو ويندو آهي. ڏيجون جي قريب پوٽليءَ وٽ، جڏهن آنَ جا پويان سنگ ويڍجڻ وارا ئي هوندا آهن، تڏهن هڪ اهڙي ڏيڪي کي ٻنيءَ ۾ چوڌاري ڦيرو ڏياريو ويندو آهي، جنهن کي ربينن ۽ گلن ۽ آنَ جي سنگن سان سينگاريو ويندو آهي. سپيئي لاياراِ گڏجي آن جي ٻڌيان نچندا ۽ خوشيون ڪندا ۽ جلوس ڪڍندا آهن. پوءِ هڪ ماڻهو، جنهن کي "شيطان" جو ويس ڏيکيل هوندو آهي، آخرين سنگ ويڍي چڏيندو آهي ۽ پوءِ هڪدم انهيءَ ڏيڪي کي ذبح ڪندو آهي. انهيءَ جانور جي گوشت جو ڪجهہ حصو لاباري جي محفل ۾ ڪاڌو ويندو آهي، باقي حصن کي مصالحن ۾ وجهي ايندڙ بهار ۾ بج چڻڻ جي موسم جي پهرئين ڏينهن تائين محفوظ ڪري رکيو ويندو آهي. يونت آموسان وٽ ۽ ڪن ٻين هنڌن تي لاباري جي آخرين شام جو هڪ گابي کي گلن ۽ آنَ جي سنگن سان سينگاري، ٽي دفعا ٻنيءَ جي چوڌاري ڦيرايو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي ۽ ڪيس گاهه يا ٻيءَ ڪا ڪائڻ جي شيءِ ڏيڪاري اڳتي وڌايو ويندو آهي يا ڪي ماڻهو ڪيس لڏيون هٽندا ويندا آهن يا وري ڪڙمي جي زال ڪيس رسي سان جهلي، اڳتي ڇڪيندي ويندي آهي. انهي رسم لاءِ اهڙو گابو چونڊيو ويندو آهي، جيڪو انهيءَ سال جي موسم ۾ ٻنيءَ تي سيني کان اول ڇايو هوندو آهي. سيٻي لايازا پنهنجا اوزار ڪٽي، ستدس پٽيان هلندا ويندا آهن، پوءِ وري ڪيس آزاد ڪري، ڊوڙڻ لاءِ ڇڏيو ويندو آهي، لايارا ڪيس ڏيڪائيندا آهن ۽ جيڪو به ڪيس ڦاسائيندو آهي، تنهن کي "گابي جو بادشاهه" سڏيو ويندو آهي. سيءَ کان پوءِ، آن کي ڏاڍي سنجيدگيءَ سان ذبح ڪيو ويندو آهي، لوني وائپل وٽ، جيڪو ماڻهو ڪاساڻي جو ڪردار ادا ڪندو آهي، سو ڪوٽ جو ڌوٻي واپاري هوندو آهي.

ڪڏهن ڪڏهن وري، آن جو روح ڏيري اندر رکيل ٽٽيل آن ۾ لکي ويهندو آهي ۽ گاهه وقت ڏاند يا ڳئون جي صورت ۾ ظاهر ٿيندو آهي. چنانچ، ٽورنجين ۾ وورم لنگين وٽ، جيڪو ماڻهو گاهه وقت آخرين ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي "ڳئون" يا فصل جي جنس مطابق، "جَوَ- ڳئون" "اونس- ڳئون" يا "مڪر- ڳئون" سڏيو ويندو آهي. ڪيس نهن کان وٺي چوٽيءَ تائين ڪڪن ۾ ڏيکيو ويندو آهي، مٿي تي سنگن جي نقل ڪرڻ لاءِ ڪاڙيون هنيون ويندين آهن ۽ ۾ ڇوڪرا ڪيس رسي کان جهلي، ڪوهه تي پاڻي پيئارڻ لاءِ وٺي ويندا آهن. ڪوهه ڏانهن ويندي، ڪيس ڳئونءَ وانگر بان بان ڪرٽي پوندي آهي. ۽ آن کان پوءِ گهٽي وقت تائين هن کي "ڳئونءَ" جي نالي سان سڏيو ويندو آهي. سوابيا ۾، اوپر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ميڊلنگين وٽ، جڏهن ڪاهم ختم ٿيڻ واروهوندو آهي، تڏهن هر هڪ ماڻهو آخرين ڏڪ هڻڻ کان ڪترائيندو آهي. جيڪو آخرين ڏڪ هڻندو آهي، تنهن کي "ڪڱون ملندي آهي"، جا ڪاهم مان ٺهيل هڪ بوتو هوندي آهي، جنهن کي پراڻو ۽ ڦاٽل پٽڑو، ٽوپ ۽ جوراب پيل هوندا آهن. اهو بوتو سندس پٺيءَ تي پيل پلال مان ٺهيل رسيءَ سان ٻڌو ويندو آهي، سندس منهن ڪارو ڪيو ويندو آهي ۽ ڪيس پلال جي رسين جيان هڪ هٿ، گاڏيءَ ۾ جوتي، سڄي ڇوٽ ۾ گهمايو ويندو آهي. هتي، وري به اسان کي آن جي روح جي انساني ۽ حيواني صورتن جي درميان اهو ئي موجهارو نظر اچي رهيو آهي، جنهن ڏانهن اسان جو ڏيان پين رسمن جي حالت ۾ ڀيٽيندول ٿيو آهي. شافهاسين ضلعي ۾، جيڪو ماڻهو آخرين آن ڪاهيندو آهي، تنهن کي "ڪڱون" ڪوٺيو ويندو آهي. ٿورگا ضلعي ۾ ڪيس "آن-ڏاند" چيو ويندو آهي ۽ زيورچ ضلعي ۾ "ڪاهيندڙ ڪڱون". موخرالذڪر ضلعي ۾ ڪيس پلال ۾ ويڙهي، باغيچي جي هڪ وڻ سان ٻڌو ويندو آهي. هنگاريءَ ۾، آراد وٽ، جيڪو ماڻهو پوئين آن کي ڪاهيندو آهي، تنهن کي پلال ۾ ويڙهي، مٿانئس ڪڱونءَ جي ڪل وڏي ويندي آهي، جنهن کي سنگ به لڳل هوندا آهن. ڊريسڊين ضلعي ۾، پيسنيز وٽ، جيڪو ماڻهو ڪاهم وقت ڏنڊي جو پويون ڏڪ هڻندو آهي، تنهن کي "ڏاند" سڏيو ويندو آهي. ڪيس ڪاهم مان هڪ ماڻهو ٺاهي، پنهنجي همسائي جي دريءَ جي سامهون رکڻو پوندو آهي. ظاهر آهي ته هن حالت ۾، جيڪڏهن حالتن ۾ ڏسي آيا آهيون، آن جي روح کي اهڙي پاڙيسريءَ ڏانهن منتقل ڪيو وڃي ٿو، جنهن ڪاڇا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گاھ گاھي پورو ڪونہ ڪيو آھي. تنھن ڪري، ٽورنجين ۾ هر بريچٽنگين وٽ، هڪ پوڙھيءَ عورت جو ٻوتو اھڙي زميندار جي ديري ۾ اچلايو ويندو آھي، جو گاھ گاھ ۾ سيني کان پٺتي رھجي ويو ھوندو آھي. جيڪو ماڻھو اھو ٻوتو اچلائيندو آھي، سو واڪو ڪري چوندو آھي تہ "اڃي ٽي ڳڻون." جيڪڏھن انھيءَ زميندار جا گاھ گاھيندڙ ڪڙمي ڪيس پکڙي وڃندا آھن، تہ ڪيس راتو رات پاڻ وٽ روڪي ڇڏيندا آھن ۽ ڪيس سزا طور لاباري جي دعوت کان محروم ڪندا آھن. انھن پوين رسمن ۾ آن جي روح جي انساني ۽ حيواني صورتن جي درميان اھوئي مونجھارو وري ٻ منھن ڪڍي بيٺو آھي.

ان کان علاوہ، ڪڏھن ڪڏھن ھيءَ خيال ڪيو ويندو آھي تہ آن جو روح گاھ وقت قتل ڪيو ويندو آھي. آڪسيئر وٽ، آن جي پوئينءَ ستيءَ گاھڻ وقت، گاھ ڪرڻ وارا وڏي آواز سان پارنھن دفعا چوندا آھن" "اسين ڏاند کي ذبح ٿا ڪريون". بورڊيو جي پسگردائيءَ ۾، جتي لاباري جي ختم ٿيڻ کان ھڪدم پوءِ، ڪاسائي ٻنيءَ تي ڏيگھو ذبح ڪندو آھي، آتي گاھ گاھڻ وقت جيڪو ماڻھو سڀني کان پويون ڏسي ھٽندو آھي، تنھن لاءِ چيو ويندو آھي تہ "ھن ڏيگھي کي ذبح ڪيو آھي." چيمبريءَ وٽ، آخرين ستيءَ کي "جوان ڏيگھي" جي سڪي چيو ويندو آھي ۽ آن وٽ پھچڻ لاءِ ڊوڙ جو مقابلو ڪيو ويندو آھي، جنھن ۾ سڀني لايارا حصو ونڊندا آھن. گاھ وقت، جڏھن آخرين ڏسي ھنيو ويندو آھي، تڏھن اتان جا ماڻھو چوندا آھن تہ "ڏيگھو ذبح ٿي ويو"، ۽ آن کان ھڪدم پوءِ، جنھن لاباري آخرين آن ڦ لڌو ھوندو آھي، سو سڄي پڄي ڏيگھي کي ذبح ڪندو آھي. ڏيگھي جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گوشت، گاهڙ گاهڙ وارا ۽ لايارا منجهند جي ساڻيءَ وقت کائيندا آهن.

اسان ڏٺو آهي ته ڪڏهن ڪڏهن هيءُ يقين ڪيو ويندو آهي ته آنَ جو نندڙو روح، جنهن جو ڪم ايندڙ سال جي آنَ کي تيزيءَ سان اڀرڻ جي قوت بخشڻ هوندو آهي، سو لاباري واريءَ ٻنيءَ تي "آنَ-ٻار" جي صورت ۾ جنم وٺندو آهي. ساڳيءَ ريت، بيريءَ ۾ اهو ويساهه آهي ته "آنَ جو نندڙو روح" ڪڏهن ڪڏهن ٻنيءَ تي گابي جي صورت ۾ جنمندو آهي، جو ته جڏهن به ڪنهن ستين ٻڌڻ واري ڪڙميءَ وٽ سڄي آنَ کي ستين جي صورت ۾ ٻڌڻ لاءِ رسي ڪافي ڪانه هوندي آهي، تڏهن هو باقي بچيل ڪٽڪ کي ڀاسي رکي، ڪُنءَ وانگر "بان ٻان" ڪرڻ شروع ڪندو آهي، جنهن جي معنيٰ اها هوندي آهي ته "ستيءَ کي گابو ڇايو آهي." ٻاءِ ڊي ڊوم ۾، جڏهن ستين ٻڌندڙ ڪو مرد يا ڪا عورت انهيءَ لاياري سان ڪم ۾ نه پڄي سگهندي آهي، جنهن‌جي ڀڃان هوءَ لٽيل آنَ جون ستيون ٻڌندي ويندي آهي، تڏهن هيئن چيو ويندو آهي ته "هوءَ گابو چڙي رهي آهي." پرشيا جي ڪن حصن ۾ ساڳين حالتن ۾ انهيءَ عورت کي بلند آواز سان سڏ ڪري چيو ويندو آهي ته "ڏاند ٿو اچيئي" ۽ اهي ماڻهو اهو چتاءُ ڏيندي، ڏاند جي "ٻان ٻان" جو نقل ڪندا آهن. انهن حالتن ۾، عورت کي "آنَ-ڪُنءَ" يا پراڻو "آنَ جو روح" تصور ڪيو ويندو آهي ۽ اهو مفروضو گابو "آنَ-گابو" يا آنَ جو نندڙو روح آهي. آسٽريا جي ڪن علاقن ۾ جي ماڻهن ۾ وري هيءُ اعتقاد آهي ته بهار جي مند ۾ نئين چاول آنَ جي سلن ۾ هڪ ڏند ڪٿائي گابو (مهڪالبچين) ڏٺو ويندو آهي، جو هارن کي ڏڪا ڏيئي ڪيرائيندو آهي، جڏهن هوا جي جهوٽن ۾ آنُ لڏندو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تڏهن ماڻهو چوندا آهن تہ "گابو هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙي رهيو آهي". مٿنهاربڊ جي قول وانگر، هيءَ گالهہ صاف ظاهر آهي تہ ڀهار جي سند وارو هيءَ گابو اهو ساڳيوئي جانور آهي، جيڪو بعد ۾ لاباري لٽ وقت، ذبح ڪيو ويندو آهي.

۸- ان جو روح گهوڙي يا گهوڙيءَ جي صورت ۾:

ڪڏهن ڪڏهن آن جو روح گهوڙي يا گهوڙيءَ جي صورت ۾ ظاهر ٿيندو آهي. ڪالو ۽ استنگارٽ جي علائقن-۾، جڏهن هوا جي زور کان آن جهڪندو آهي، تڏهن اتان جا ماڻهو چوندا آهن تہ، "اهو گهوڙو پيو ڊوڙي." بيبن ۾ زوديلفزيل جي قريب، بوهلنگين وٽ، لٽيل جنوَن جي آخرين سٽيءَ کي "جنوَ- گهوڙو" سڏيو ويندو آهي. هرٽفورڊ شاير ۾ لاباري جي اختتام وقت، هڪ رسم ادا ڪئي ويندي آهي يا ادا ڪئي ويندي هئي، جنهن کي "گهوڙيءَ واسطي روئڻ" چيو ويندو هو. آن جا پويان ڪجهہ ڪانا ٻنيءَ ۾ بيئل چڏيا ويندا آهن ۽ آنهن کي هڪ ٻئي سان گڏ ٻڌي "گهوڙي" سڏيو ويندو آهي. لايارا ڪانڌس ڪجهہ مفاصلي تي بيهندا آهن ۽ ڏانهس پنهنجا ڏانڊا اڇلائيندا آهن. جيڪو لايارو آن کي آرپار وڌي وڃندو آهي، تنهن کي "نعرن ۽ خوشيءَ ماڻڻ جي دعائن جو انعام ملندو آهي." آن جي وڌيڪ ڪان پوءِ، لايارا بلند آواز سان ٽي دفعا چوندا آهن، "اها سون وٽ آهي." ٻيا وري سندس جواب ۾ ٽي دفعا هيئن چوندا آهن، "تو وٽ ڇا آهي؟" "هڪ گهوڙي! هڪ گهوڙي! هڪ گهوڙي!" "اها ڪنهن جي آهي؟" پوءِ وري ٽي مرتبہ دريافت ڪيو ويندو آهي "فلاڻي فلاڻي جي." (مالڪ جو نالو ٽي دفعا ڪڍندي چيو ويندو آهي). "ڪيڏانهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سوڪليندين آن کي؟" "فلاڻي فلاڻي ڏانهن،" ڪنهن اهڙي پاڙيسريءَ جو نالو ڪڍندي چيو ويندو آهي، جنهن اڃا پنهنجو سڄو لاباروختم ڪونہ ڪيو هوندو آهي. هن رسم ۾ آن جي روح کي گهوڙيءَ جي صورت ۾ اهڙيءَ ٻنيءَ ڪان، جنهن جو سڄو آن ٻڍجي ويو هوندو آهي، ٻيءَ ڪنهن اهڙيءَ ٻنيءَ ڏانهن منتقل ڪيو ويندو آهي، جتي آن اڃا تائين ٻيٺو هوندو آهي ۽ جتي، بلڪل فطرتي طور سمجهي سگهجي ٿو، آن جي روح پناهه ورتي هوندي. شروپشاير ۾ ٻ ساڳي ئي قسم جو رواج آهي. جيڪو زميندار پنهنجو لاباروسيني ڪان پوءِ ختم ڪندو آهي ۽ جو اِن ڪري، ٻڌي ڪنهن ڏانهن "گهوڙي" نہ سوڪلي سگهندو آهي، تنهن لاءِ چيو ويندو آهي تہ "آن کي هو سڄي شياري تائين رکندو." سست رفتار پاڙيسريءَ کي "گهوڙيءَ" ڏيڻ جي ٺٺولي واريءَ آڇ جو جواب ڏڌن ڏڌن انهيءَ گهوڙيءَ جي امداد کي مسخريءَ طور قبول ڪرڻ ذريعي ڏنو ويندو هو. چنانچہ، هڪ پير مرد ڪنهن دريافت ڪندڙ کي ٻڌايو تہ، "جڏهن اسين دعوت ۾ شريڪ ٿي رهيا هئاسون، تڏهن هڪ ماڻهو رسي ڪٽي، ڪيس اسان وٽان وڃي لاءِ آيو." هڪ هنڌ سڄي ڇڇي گهوڙي سوڪلي ويندي هڪي پر جيڪو ماڻهو مٿس سواري ڪندو هو، تنهن کي انهيءَ زميندار گهر وٽ مار ڪيي ويندي هئي، جنهن ڏانهن هو اهڙيءَ طرح بغير دعوت ويندو هو.

للي جي آس پاس آن جي روح جو گهوڙي جي صورت ۾ ظاهر ٿيڻ جو نظريو، صاف طور، اڃا تائين محفوظ رکيو ويو آهي. جڏهن کو لاباروپنهنجي ڪم ۾ ٽڪاوٽ محسوس ڪندو آهي، تڏهن چيو ويندو آهي تہ "هن کي 'گهوڙي'، جو ٽڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي." پهرينءَ ستيءَ کي، جنهن کي "گهوڙي جو صليب" سڏيو ويندو آهي، ديري اندر ڪائيءَ جي صليب مٿان رکيو ويندو آهي ۽ هنيءَ تي بيٺل گهوڙن مان سيني کان زياده ننڍيءَ چمار وارو گهوڙو اُن کي لتاڙيندو آهي. لاباري وارا آنَ جي آخرين بيٺل ڪانن جي چوڌاري نچندا ۽ وڏي آواز سان هيئن چوندا آهن، "'گهوڙي، جو لاش ڏسو!" انهن آخرين ڪانن مان ٽهيل ستي، سڄي ڪليسائي ضلعي جي ننڍي کان ننڍي گهوڙي کي ڪاٹ لاءِ ڏني ويندي آهي. ضلعي جو اهو ننڍي کان ننڍو گهوڙو، مٿنهاردت جي قول مطابق، بلڪل صاف طرح ايندڙ سال جي آنَ جي روح، "آنَ-وچڑي" جي نمائندگي ڪري ٿو، جو آخرين وڍيل آنُ ڪائي، پوڙهي "آنَ-گهوڙي" جو روح پاڻ ۾ جذب ڪري ٿو، چوٽم دستور مطابق، آنَ جو پوڙهو روح آخرين طرح پوئينءَ ستيءَ ۾ پناه وٺندو آهي. آنَ جي آخرين ستيءَ جي ڳاهيندڙ لاءِ چيو ويندو آهي تہ هو "'گهوڙي، کي ماري رهيو آهي."

۹- انَ جو روح سوئر جي صورت ۾ (نر يا مادي) : آنَ جي روح جي سيني کان پوئين حيواني شخصيت، جا اسين اڳتي ڏسنداسون، سوئر (نر يا مادي) جي آهي. ٽورنجين ۾ جڏهن آنَ جي ننڍن سلن کي هوا متحرڪ ڪندي آهي، تڏهن اتان جا ماڻهو ڪڏهن ڪڏهن چوندا آهن تہ، "سوئر آنَ مان ڊوڙندو ٿو وڃي". اوسپل بيٽ ۾ آباد ايسٽونيا جي رهاڪن ۾، آخرين ستيءَ کي "رائي-سوئر" چيو ويندو آهي ۽ اها جنهن ماڻهوءَ وٽ هوندي آهي، تنهن کي هنن لفظن سان مخاطب ڪيو ويندو آهي تہ "رائي-سوئر تنهنجيءَ پٺيءَ تي سوار آهي". جواب ۾ اهو ماڻهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راڳ ڳائڻ شروع ڪندو آهي، جنهن ۾ هو سڪر سٽائيءَ لاءِ دعا ڪندو آهي. آسبرگ جي قريب ڪوهلرونڪل وٽ، بيٽل آنَ جي آخرين سڄي ڪي سيئي لايارا واري وٽيءَ سان هڪ ڪانو ڪري وڏيندا آهن. جيڪو به سيني ڪان پويون ڪانو وڏيندو آهي، تنهن کي "سوئر سلندي آهي ۽ سڀ ٽولين کيون ويندين آهن". سوايا جي ٻين ڳوٺن ۾ به جيڪو ماڻهو پويون آنَ وڏيندو آهي، تنهن وٽ "سوئر هوندي آهي"، يا وڌ "رائي-سوئر" هوندي آهي. ٻيڙن ۾ رئڙولفزيل جي قريب ٻوهلنگين وٽ، پوئينءَ ستيءَ کي فصل جي جنس مطابق "رائي-سوئر"، يا "ڪڪ-سوئر" سڏيو ويندو آهي. ٻيڙن ۾ روهرينباڪ وٽ، جيڪو ماڻهو آخرين ستيءَ لاءِ پويون پاڪر پري ڪٽي ايندو آهي، تنهن کي "آنَ-سوئر" يا "اوٽس-سوئر" سڏيو ويندو آهي. سوايا ۾ فرائيبرنگين وٽ، جيڪو ڳاهه ڪندڙ آخرين ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي فصل جي جنس مطابق "سوئر"، "جَوَن-سوئر" "آنَ-سوئر" وغيره سڏيو ويندو آهي. اونسٽينگن وٽ، جيڪو ماڻهو ڳاهه وقت آخرين ڏڪ هٽندو آهي، تنهن وٽ "سوئر هوندي آهي"، گهٽو ڪري ڪيس آنَ جي ستيءَ ۾ پڌي، رسيءَ سان زمين تان گهليو ويندو آهي. سوايا ۾ عام طرح، جيڪو ماڻهو ڳاهه وقت پنهنجي ڏنڊي سان سيني ڪان پويون ڏڪ هٽندو آهي، تنهن کي "سوئر" سڏيو ويندو آهي. بهرحال، هو پاڻ کي انهيءَ اعزاز کان بچائڻ لاءِ پلال مان ٺهيل اهو رسو، جيڪو سندس "سوئر" هڻڻ جي حيثيت جو نشان هوندو آهي، ڪنهن همسائي کي منتقل ڪري انهيءَ حيثيت کان نجات حاصل ڪري سگهي ٿو. چنانچ، هو ڪنهن همسائي جي گهر ويندو آهي ۽ پلال جو رسو ان ۾ اڇلائي وڏي واڪي سان هيڻن چوند و

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، "وٺ، سون تو ڏانهن سوئر، آندي آهي." پوءِ تہ گهر جا سيڻي پاتي سندس پٽيان پوندا آهن ۽ جيڪڏهن کيس پکڙي وڃهندا آهن تہ کيس خوب مار ڪيندا آهن، ڪيترن ڪلاڪن تائين کيس سوئرن جي واڙ ۾ بند ڪندا آهن ۽ پوءِ کيس "سوئر" کي وري واپس ڪٽي وڃڻ لاءِ مجبور ڪندا آهن. اپر ٻڌايريا جي مختلف علائقن ۾، جيڪو ماڻهو گاهم وقت سيني کان پويون ڏکي هٽندو آهي، تنهن کي ضرور "سوئر ڪٽي وڃڻو پوندو آهي"— يعني پلال مان ٺهيل سوئر جو هڪ بوتو يا فقط پلال مان ٺهيل رسين جو هڪ بنڊل. آن کي هو پر واريءَ ڪنهن اهڙيءَ ٻيءَ ڏانهن ڪٽي ويندو آهي، جتي گاهم اڃا ختم ڪونہ ٿيو هوندو آهي ۽ کيس ديري ۾ اڇلائيندو آهي. جيڪڏهن انهيءَ ٻيءَ جا گاهي کيس جهلي وڃهندا آهن تہ ساٿس تعديون ڪندا آهن، جهڙوڪ مار ڪيندا اٿس، منهن ڪارو ڪندا اٿس يا آن کي منهن ۽ ٻيءَ گندگي ملينداآهن، کيس ڪچري ۾ اڇلائيندا آهن، اها "سوئر" سندس پٽيءَ تي پڏندا آهن وغيره وغيره. "سوئر" آڻڻ واري جيڪڏهن عورت هوندي آهي، تہ سندس وار ويڙي چڏيندا آهن. لاباري جي دعوت وقت انهيءَ ماڻهوءَ کي، جنهن "سوئر ڪنيو هوندو آهي" تنهن کي چربيءَ ۽ گوٽل اتي مان ٺهيل هڪ يا وڌيڪ چاڻا سوئرن جي شڪل ۾ ٺهيل ڏنا ويندا آهن. جڏهن نوڪرياڻي اهي چاڻا سيني کي ڏئي ويندي آهي، تڏهن ميز تي ويٺل سيڻي مهمان گڏجي بلند آواز سان "سوز، سوز، سوز" چوندا آهن، جا سوئرن کي پاڻ ڏانهن سڏڻ جي مخصوص صدا هوندي آهي. ڪڏهن ڪڏهن دعوت پوري ٿيڻ کان پوءِ، آنهيءَ ماڻهوءَ ڏي، "جنهن سوئر ڪنيو هو" منهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪارو ڪيو ويندو آهي ۽ ڪيس گاڏيءَ ۾ ويهاري، سڄي ڳوٺ ۾ ڦيرايو ويندو آهي ۽ ڳوٺ جي ماڻهن جو هجوم سندس پٺيان "سوز، سوز، سوز" جا آواز ڪندو ايندو آهي، جڏ تہ اهي سوئر کي سڏي رهيا آهن. ڪڏهن ڪڏهن وري، ڪيس گاڏيءَ تي چڪر ڏيارڻ بعد، چيٽي جي ڊير تي اچلائيندا آهن.

وري آن جو روح سوئر جي شڪل ۾ ڇڏڻ ۽ لاباري وقت ۾ پنهنجو ڪردار ادا ڪري ٿو. ڪورلئنڊ ۾، نيو آڙز وٽ، جڏهن جَوَن جو ڇڄ سال ۾ پهريون دفعو پوکيو ويندو آهي، تڏهن زميندار جي زال سوئر جي پٽيءَ کي سندس ڇڄ سان گڏ پاڻيءَ ۾ ٻڏڪائي، ڇڄ ڇڏڻ واري ڏانهن ٻيءَ تي ڪٽي ايندي آهي. هو آن کي ڪائيندو آهي، پر سنجهائس ڇڄ ويڄي ٻيءَ ۾ هٽي چڏيندو آهي. ماڻهن جو اعتقاد آهي تہ اهڙيءَ طرح آن جا سنگ ايترا ڊگها نڪرندا، جيترو سوئر جو ڇڄ ڊگهو آهي. هتي، سوئر آن جو روح آهي، جنهن جي آباد ڪرڻ جي قوت کي ڪڏهن ڪڏهن سندس ڇڄ اندر خاص طرح موجود سمجهيو ويندو آهي. سوئر جي حيثيت ۾ ڪيس ڇڄ پوکڻ وقت زمين ۾ وڏو وڃي ٿو ۽ سوئر جي شڪل ۾ اهو لاباري وقت پڪل آن سان گڏ وري ظاهر ٿئي ٿو. جو تہ پاڙيسري ايسٽونين قومن ۾ آخرين ستيءَ کي، جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، "رائي-سوئر" سڏيو ويندو آهي. جرمنيءَ ۾ ذري گهٽ ساڳئي قسم جون رسمون موجود آهن. ميننگين جي قريب سالزا ضلعي ۾، سوئر جي جسم جي ڪنهن خاص هڏي کي "ڇڄ تي ويئل يهوديءَ" جي نالي سان سڏيو ويندو آهي. انهيءَ هڏي جي گوشت کي * "شروو-اگاري" ڏينهن ٻڏڪايو ويندو آهي، پر هڏي کي

* ائش-اربع کان هڪ ڏينهن اڳ جيڪو اگارو ايندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ رک اندر رکيو ويندو آهي، جا پاڙيسري سينٽ پيٽر جي تقريب (ٻاويهين فبروري) ٿي تخفي طور هڪ ٻئي کي ڏينڌا آهن ۽ جنهن کي اهي بعد ۾ پڄ جي آن سان ملائيندا آهن. هيسي، ٽيننگين جي سڄي علائقي ۾ ٻين ضلعن جا ماڻهو(۱) "ائش اربع" ڏينهن ۽ "ڪنڊل ماس" (۲) جي تقريب ٿي مڙن جو شوربو ۽ سوئر جي گوشت جون خشڪ ٽيل چاپون کائيندا آهن. تاڪين جي هڏن کي اهي پوءِ جمع ڪري، پڄ پوکڻ جي وقت تائين ڪمري ۾ لٽڪائي رکندا آهن ۽ انهن کي پوکيل زمين ۾ دفن ڪري ڇڏيندا آهن يا فلڪس ٻوٽي جي پڄن واريءَ ٽيلهيءَ ۾ رکندا آهن. انهيءَ کي زمين جي سيني جيتن وغيره جي خلاف اڻ تر ۽ مخصوص علاج سمجهيو ويندو آهي ۽ ان جي اثر کان فلڪس جو ٻوٽو سڌو ۽ ڏگهو نڪرندو آهي.

آن جي روح جي سوئر جي صورت ۾ نمائندگي جي نظريي جو شايد ٻئي ڪنهن به هنڌ ايتريءَ صفائيءَ سان اظهار ٽيل ڪونهي، جهڙو اسڪنڊينيويا واڻن ملڪن جي (۳) "يول بور"

(۱) ايسٽر کان چاليهه ڏينهن اڳ جيڪو اربع جو ڏينهن هوندو آهي، تنهن کان وٺي ايسٽر تائين رومن ڪئٿولڪ ڪليسا جا پوئلڳ پرهيزگاري، عبادت ۽ رياضت ڪندا آهن ۽ انهيءَ ڏينهن رومن ڪئٿولڪ ڪليسا ۾ ماڻهو هڪ ٻئي ڇڻي متي ۾ رک وجهندا آهن.

(۲) رحمت واريءَ ڪنواريءَ کي پاڪ ڪرڻ جي تقريب، جا ٻي فبروريءَ تي ٿيندي آهي.

(۳) ناتال ۽ ناتال سان وابستہ رسمون، نارس قومن جي ٻت پرستانہ تقريب.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رسم ۾ سئيڊن ۽ ڊينمارڪ ۾ "يول" (ناتال) وقت ، نر سوئر جي شڪل و صورت جهڙو هڪ وڏو نان پچايو ويندو آهي. انهيءَ کي "يول - بور" (ناتال - سوئر) سڏيو ويندو آهي. انهيءَ نان کي ناهڻ ۾ گهڻو ڪري آخرين ستيءَ جو آنُ استعمال ڪيو ويندو آهي. "يول" جي سڄي دوران ۾ "يول - سوئر" سڀ تي ينئو هوندو آهي. ڪيس گهڻو ڪري موسم بهار ۾ بج چڻڻ واري وقت تائين محفوظ رکيو ويندو آهي، جڏهن آن سان ڪجهه حصو بج جي آنَ سان ملايو ويندو آهي ۽ باقي حصو هاريءَ هر ۾ بدل گهوڙن يا ڍڳن کي هيءَ اميد رکي کائڻ لاءِ ڏنو ويندو آهي ته اهڙيءَ طرح فصل پلو ۽ پرپور ٿيندو. انهيءَ رسم مرجب آنَ جو روح، جو آخرين ستيءَ اندر سمايل ٿئي ٿو، وچ سياري ۾ نر سوئر جي شڪل ۾ اچي ظاهر ٿئي ٿو، جو آخرين ستيءَ جي آنَ سان ٺهيل هوندو آهي ۽ آنَ کي تيزيءَ سان چمائڻ جو جيڪو اثر منجهس موجود سمجهيو وڃي ٿو سو، "يول-سوئر" جي ڪجهه حصي کي بج جي داڻن سان ملائڻ، ۽ سندس باقي حصن کي هاريءَ ۽ سندس ڍورن کي کائڻ لاءِ ڏيڻ سان ظاهر ٿئي ٿو. ساڳيءَ ريت اسان ڏٺو آهي ته "آنَ - سوئر" وچ سياري ۾ اچي ظاهر ٿئي ٿو، جڏهن سال بهار جي موسم طرف لاڙو کائڻ شروع ڪري ٿو. اڳئين زماني ۾ ناتال جي موقعي تي سڄو پچو نر سوئر قربان ڪيو ويندو هو ۽ معلوم ٿئي ٿو ته سائس گڏ هڪ ماڻهوءَ کي پڻ "يول - سوئر" جي حيثيت ۾ قربان ڪيو ويندو هو. اهو قياس، گهر از گهر ناتال جي هڪ رسم مان ڪري سگهجي ٿو، جا اڃا تائين سئيڊن ۾ مروج آهي، هڪ ماڻهوءَ کي کل ۾ ويڑهيو ويندو آهي ۽ هو پنهنجي وات ۾ پلال جا ڪک اهڙيءَ طرح کڻي هلندو آهي، جو آهي سوئر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي سخت وارن وانگر نظر ايندا آهن. سندس ساٿي هڪ چاقو ڪڍي ايندا آهن، جنهن سان هڪ پوڙهيءَ عورت، جنهن جو منهن ڪارو ڪيل هوندو آهي، انهيءَ "سوئر" کي ذبح ڪرڻ جو سانگ ڪندي آهي.

ايستونيا جي اوسيل نالي هڪ ٻيٽ ۾، ناتال جي شام جو، هڪ ڏڪهو ڪيڪ پچايو ويندو آهي، جنهن جون ٻئي پڇڙيون مٿي ڪيل هونديون آهن. انهيءَ ڪيڪ کي "ناتال جو سوئر" ڪوئيو ويندو آهي ۽ اهو "نئين سال جي ڏينهن" تائين ميز تي ٻيٺو هوندو آهي، جنهن کان پوءِ ڪيس چوپائي مال ۾ تقسيم ڪيو ويندو آهيءَ انهيءَ ٻيٽ جي ڪن ٻين حصن ۾ "ناتال جو سوئر" ڪيڪ سان ڪوئي ٿاهيو ويندو آهي، پر اهو هڪ ننڍو ٻَٽُ هوندو آهي، جو گڏريل مارچ مهيني ۾ چايو هوندو آهي ۽ جنهن کي گهر ڏياڻي ڳجهه ڳوهه ۾ ڪارائي ٽلهو مٽارو ڪندي آهي، جنهن جي گهر جي ٻين پائين کي گهٽو ڪري ڪابه خبر ڪانه هوندي آهي. "ناتال جي شام" جو انهيءَ ٻَٽ کي پوشيده طور ذبح ڪيو ويندو آهي ۽ ڪيس تنور ۾ پچائي، چٽي ڪنگن تي ميز مٿان ٻيهاريو ويندو آهي، جڏهن اهوَ انهيءَ حالت ۾ گهٽن ڏينهن تائين رهندو آهي. ساڳئي ٻيٽ جي وري ڪن ٻين حصن ۾، جيتوڻيڪ "ناتال جي ڪيڪ" کي نه سوئر جو تالو ڏنل هوندو آهي ۽ نه آن جي شڪل، آن جي باوجود، انهيءَ ڪيڪ کي "نئين سال" تائين رکيو ويندو آهي، جڏهن آن جو اڌ گهر جي سيني پاتين ۽ سندن چوپائي مال ۾ تقسيم ڪيو ويندو آهي. باقي ٻيو اڌ ڇٽ جي موسم اچڻ تائين رکيو ويندو آهي، جڏهن اهو وري به ساڳيءَ طرح صبح جو ماڻهن ۽ ڏورن ۾ تقسيم ڪيو ويندو آهي. ايستونيا جي ٻين علائقن ۾ وري، "ناتال جو سوئر"،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئن اهي ڪيس سڏيندا آهن، انهيءَ رائيءَ مان پڇاڙيو ويندو آهي، جا لاباري وقت سپ ڪان اڳ وڌي ويندي آهي، اُن جي شڪل مخروطي هوندي آهي ۽ مٿس سوئر جي هڏي يا ڪنجيءَ سان زور ڏيئي صليب جو نشان ڪيو ويندو آهي يا وري ڪنهن بَڪَل يا ڪوئلي جي ٽڪر سان اُن ۾ ٽي نڊيون ڪڏون ڪيون ويندڙون آهن. تقريبي موسم جي سڄي دوران ۾ اهو ميز تي بيٺو هوندو آهي ۽ سندس پرسان روشني رکيل هوندي آهي. "نئين سال" ۽ *"ايپيفني" جي تقريبن تي، سڄ اپرڻ ڪان اڳ ڪيڪ جو ٽورو حصو لوڻ سان گڏ پوري چوپائي مال کي ڏنو ويندو آهي. باقي حصو اُن ڏينهن تائين محفوظ رکيو ويندو آهي، جڏهن موسم بهار ۾ چوپائي مال کي پهريون دفعو چراگاه ڏانهن نيون ويندو آهي. اهو اڌ ان وقت ڏنار جي ٽيلهيءَ ۾ وڌو ويندو آهن، جو ڏورن کي جادوءَ ۽ ٻئي نقصان کان بچائڻ ۽ سندن حفاظت ڪرڻ لاءِ ساڳئي ڏينهن شام جو ڪين ورهائي ڏيندو آهي. ڪن هنڌن تي، "ناتال جي سوئر" کي ٻنيءَ ۾ ڪم ڪندڙ نوڪر ۽ ڊور جَوَن جي ٻيجي ڪرڻ وقت پرپور ۽ ٻلي فصل حاصل ڪرڻ لاءِ گڏجي کائيندا آهن.

۱۰- ان جي روح جي حيواني نمائندن متعلق:

اهو ٽيو آن جي روح جي حيواني نمائندن متعلق، جيتري قدر ۽ جهڙيءَ طرح اتر يورپ جي لوڪ - رسمن ۾ انهن کي اسان جي روبرو پيش ڪيو ويو آهي. اهي رسمون لاباري جي دعوت جي

* غير- يهودي قوم وارن اڳيان، جن جي نمائندگي ٽي عقلمند ڪري رهيا هئا، حضرت مسيح جو ظهور، عيسائي مذهب وارا اها تقريب هر سال ۶ جنوري تي ملهائيندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مقدس نوعيت کي عيان ڪن ٿيون. آن جي روح کي ڪنهن جانور اندر سمايل تصور ڪيو وڃي ٿو، انهيءَ مقدس جانور کي ذبح ڪيو وڃي ٿو ۽ سندس گوشت ۽ رت کي لاياراَ گڏجي کائين ٿا. چنانچ ڪڪڙ، سهڙ، بلي، ٻکريءَ ۽ ڏاند کي لاباري لٽ وارا احترام سان مقدس شين جي حيثيت ۾ کائين ٿا ۽ سوئر کي وري هر هلائڻ وارا بهار جي موسم ۾ مقدس سمجهي ساڳئي احترام سان کائين ٿا. وري انهيءَ مقدس جانور جي گوشت جي بدلي طور، ماني يا اٽي ۽ چربيءَ مان گولا ٺاهي، کين انهيءَ جانور جي صورت ڏني وڃي ٿي ۽ انهن کي احترام سان کاڌو وڃي ٿو. اهڙيءَ طرح، لاباري لٽ وارا سوئر جي شڪل وارا گولا کائيندا آهن ۽ موسم بهار ۾ مالدار ماڻهو ۽ سندن چوپايو مال نر سوئر جي شڪل وارا نان (يول - سوئر) کائيندا آهن.

آن جي روح جي انساني ۽ حيواني نمائندن جي بن مختلف نظرين جي درسيان، جيڪو مڪمل توازن موجود آهي، تنهن کي پڙهندڙ شايد محسوس ڪيو هوندو. انهيءَ توازن جو اسين هتي مختصر طور وري بيان ڪريون ٿا. جڏهن آن هوا ۾ لڏندو آهي، تڏهن ڇيو ويندو آهي ته "آن - ماءُ" يا "آن - بگهڙ" وغيره آن مان لنگهي رهيو آهي. ٻارن کي ٻنين ۾ رلڻ کان تنبيهه ڪئي ويندي آهي، چاڪاڻ ته "آن - ماءُ" يا "آن - بگهڙ" سمجهس ويڻو هوندو آهي. آخرين وڊيل ان يا آخرين ڳاهيل ستيءَ ۾، "آن - ماءُ" يا "آن - بگهڙ" وغيره کي موجود سمجهيو ويندو آهي. خود آخرين ستيءَ کي "آن - ماءُ" يا "آن- بگهڙ" وغيره سڏيو ويندو آهي ۽ ڪيس "عورت" يا "بگهڙ"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وغيره جي صورت ۾ ٿاهيو ويندو آهي. جيڪو ماڻهو آخرين ستي ويندو، ٻڌندو يا ڏاهيندو آهي، تنهن کي انهيءَ نالي موجب جيڪو خود آخرين ستيءَ کي ڏنو ويندو آهي، "پوڙهي عورت" يا "بگهڙ" وغيره جو نالو ڏنو ويندو آهي. جيئن ڪن هنڌن تي هڪ ستيءَ کي انساني صورت ڏيئي ۽ ڪيس "ڪنواريءَ"، "ڪائيءَ - ماڻ" وغيره جو نالو ڏيئي، آن جي روح جي رحمتن جي سلسلي کي جاري رکڻ لاءِ هڪ لاباري کان ٻئي تائين رکيو ويندو آهي، تيئن ڪن ٻين هنڌن تي، "لاباري - ڪڪڙ" ۽ اڃا ڪن ٻين هنڌن تي، ٻڪريءَ جو گوشت هڪ لاباري کان ٻئي تائين ساڳئي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ رکيو ويندو آهي. جيئن ڪن هنڌن تي فصل کي پلي ڪرڻ خاطر "آن - ماڻ" مان نڪتل آن کي ايندڙ بهار ۾ ٻج واري آن سان ملايو ويندو آهي، تيئن ڪن هنڌن تي ڪڪڙ جا ڪنب ۽ سئيڊن ۾ "يول - سوئر" بهار تائين محفوظ رکيا ويندا آهن ۽ ساڳئي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ ٻج واري آن ۾ ملايا ويندا آهن. جهڙيءَ طرح "آن - ماڻ" يا "ڪنواريءَ" جو ڪجهه حصو ناتال وقت ڇوپائي سال يا پهرئين هر هلائڻ وقت گهوڙن کي کارايو ويندو آهي، تيئن "يول - سوئر" جو ڪجهه حصو موسم بهار ۾ هر هلائيندڙ گهوڙن يا ڍڳن کي ڏنو ويندو آهي. آخر ۾، آن جي روح جو موت سندس انساني يا حيواني نمائنده کي قتل ڪرڻ سان ڏيکاريو ويندو آهي، ۽ سندس پوڄاري روح جي نمائندي. جو سڄو ٻڌو جسم ۽ رت احتراماً کائيندا آهن، يا ساڻس مشابهت رکندڙ ڪيڪ يا ماني کائيندا آهن.

آن جو روح، جيڪي ٻيون حيواني صورتون اختيار ڪندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، سي لوسڙ، ڦاڙهو، جابلو ڪٻوڻ، ريڍ، رڇ، گڏهه، ڪتو، خارڌار سهو، ڪنگ پکي، هنس ۽ سرڻ آهن. جيڪڏهن هيءَ سوال پڇيو وڃي ته آنَ جي روح کي حيواني صورت ۽ ظاهر ٿيندڙ ڇو ٿو سمجهيو وڃي ۽ سو به ايترن سارن مختلف جانورن جي صورتن ۽، ته ان جو جواب هيءَ پيش ڪري سگهجي ٿو ته قديم زماني جي هڪ وحشي انسان جي دماغ ۽ ڪنهن جانور يا پکيءَ جي ٻنيءَ ۽ فقط داخل ٿي، ظاهر ٿيڻ جي سڌي سادي حقيقت انهيءَ جانور ۽ آنَ جي درميان ڪنهن پراسرار تعلق جو خيال هڪدم پيدا ڪندي هوندي، ۽ جڏهن اسين هيءَ ڳالهه ذهن نشين ڪنداسون ته قديم زماني ۽ ٻنين جي حد بندي ٿيڻ کان اڳ، سيني قسمن جي جانورن کي سنجهن رلڻ جي آزادي هئي، تڏهن اسان کي هن باري ۽ ڪنهن به عجب کائڻ جي ضرورت نه ٿيندي ته آنَ جي روح کي گهوڙي ۽ ڪٻوڻ، جهڙن وڏن جانورن سان به شناخت ڪيو ويندو هو، جي هن زماني ۽ ڪنهن غير معمولي حادثي کان علاوه، ڪنهن به انگريز جي ٻنيءَ ۽ رلندا نٿا ملي سگهن. اها سمجهاڻي انهيءَ تمام گواڻي حالت سان خاص زور سان لاڳو ٿئي ٿي، جنهن ۽ آنَ جي روح جي حيواني نمائندي کي آخرين بيئل آنَ ۽ لکندو ڇپندو سمجهيو وڃي ٿو. ڇو ته لاباري وقت گهٽائي جهنگلي جانور جهڙوڪ سها، سهڙ ۽ تتر عام طرح سان لاباري جي واڌاري سان گڏوگڏ بيئل آنَ جي آخرين ٽڪر ڏانهن ڏکيا ويندا آهن ۽ اتان فقط اهڙي وقت پڇي نکرندا آهن، جڏهن اهو آخرين آنَ ڏيڏو ويندو آهي. اها ڳالهه اهڙي ته باقاعدگيءَ سان عمل ۽ ايندي آهي، جو لاباري لٽ وارا ۽ ٻيا آخرين بيئل آنَ واريءَ جاءِ جي چوڌاري حلقو ٺاهي لئين يا بندوقن سان مسلح ٿي بيهندا آهن،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جن سان اهي انهن جانورن کي انهيءَ وقت ماريندا آهن، جڏهن اهي کانئن ۽ پنهنجي آخرين پناهگاه مان ٽپ ڏيئي نڪرندا آهن. هاڻي، قديم دور جي هڪ وحشي انسان کي، جنهن کي جادوءَ رستي شڪل و صورت جون تبديليون ڪرڻ بلڪل اعتبار جوڳي حقيقت معلوم ٿئي ٿي، هيءَ ڳالهه قدرتي طور هڪ تسليم ٿيل حقيقت معلوم ٿئي ٿي ته آنَ جو روح، جنهن کي بيئل آنَ ۽ سندس گهر مان تڙي ڪڍيو وڃي ٿو، انهيءَ جانور جي صورت ۾ فرار ٿئي ٿو، جنهن کي بيئل آنَ جي آخرين ٽڪر مان عين انهيءَ مهل ڊوڙندي ڏٺو وڃي ٿو، جڏهن اهو لاباري واري جي ڏانڊي جي هڪ ڏڪ سان ويڃي عيب ڪري ٿو. اهڙيءَ طرح آنَ جي روح جي جانور سان شناخت، سندس ڪنهن اجنبي راهگير سان شناخت سان مشابهت رکندڙ آهي. جهڙيءَ طرح ڪنهن اجنبي راهگير جو لاباري واريءَ پٽيءَ يا ڳاهه جي ميدان جي پرسان اوچتو پرگهٽ ٽپڻ هڪ وحشي انسان جي خيال ۾ ڪيس آنَ جي روح جي حيثيت ۾ شناخت ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي، جو ڪيس ويڙيل يا ڳاهيل آنَ مان فرار ٿيندو نظر اچي ٿو، ساڳيءَ طرح ويڙيل آنَ مان نڪرندي ڪنهن جانور جو ناڳاهه ظاهر ٿيڻ، ڪيس آنَ جي روح سان شناخت ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي، جو انهيءَ وقت پنهنجي تباه ٿيل گهر مان فرار ٿي رهيو هوندو آهي. اهي ٻئي شناختون ايتري قدر ته مشابهت رکندڙ آهن، جو انهن جي سمجهاڻي ڏيڻ جي ڪوشش ۾ ڪين هڪ ٻئي کان مشڪل ئي علحده ڪري سگهبو. انهن ماڻهن کي، جيڪي پوئين شناخت جي سمجهاڻيءَ لاءِ اسان جي هٿي پيش ڪيل اصول کان علاوه ٻئي ڪنهن اصول جي تلاش ۾ آهن، تن کي هيءَ حقيقت ثابت ڪرڻي پوندي ته سندن نظريو اول الذڪر شناخت سان پڻ لاڳو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اوٽونجاهون

قديم نباتاتي ديوتائون حيواني صورت ۾

۱- ڊيٽونيسس پکر ۽ ڏاند جي صورتن ۾: انهيءَ گالهه جي اسين ڪٽي ڪهڙيءَ طرح به سمجهائي ڏيون، اها حقيقت پنهنجيءَ جاءِ تي قائم آهي ته ڪڙمين جي لوڪ-آڪاڻين ۾ آن جي روح جو عام طور حيواني صورت ۾ تصور ڪيو ويو آهي ۽ ڪيس انهيءَ ئي صورت ۾ پيش ڪيو ويو آهي. ڇا، اها حقيقت انهيءَ تعلق کي نه سمجهائي سگهندي، جنهن ۾ گي خاص جانور قديم زماني جي نباتاتي ڏيوتائن، جهڙوڪ ڊيٿونيسس، ڊيميٽر، ائڊونس، اتيس ۽ اوسيرس سان سڌيءَ طرح سان سلهڙيل هئا؟

اچو ته پهرين ڊيٿونيسس سان ابتدا ڪريون. اسين ڏسي آيا آهيون ته ڪيس ڪڏهن پکر ۽ ڪڏهن ڏاند جي صورت ۾ پيش ڪيو ويندو هو. پکر جي صورت ۾ ڪيس پئنس، سئٽايرس ۽ سائلينيوسس جهڙن ننڍن ديوتائن کان مشڪل سان علحده ڪري سگهبو، جي سڀئي ساٿس قريبي تعلق رکن ٿا ۽ جن سڀني کي گهڻو ڀيرو مڪمل طرح پکرن جي صورت ۾ ڏيکاريو ويو آهي. چنانچه، پئن کي ضرور سازيءَ ۽ تصويرن ۾ باقاعده طور پکر جي شڪل ۽ ٽنگن سان ڏيکاريو ويندو هو. سئٽايرس کي پکر جي ٽوڪدار ڪنن ۽ ڪڏهن ڪڏهن شاخ دار سنگن ۽ ننڍن پڇن سان چاپيو ويندو هو. ڪڏهن ڪڏهن ته ڪين فقط

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پکر کوٹيو ويندو هو، ۽ ڊراما ۾ سندن ڪردار اهي ماڻهو ادا ڪندا هئا، جي پکرين جي ڪلن ۾ ملبوس هوندا هئا. سائلينيس کي تصويرن وغيره ۾ پکريءَ جي ڪل ۾ ڍڪيل ڏيکاريو ويو آهي. ازانسواءِ، يوناني ٻنسن ۽ سئٽايرس جي اطالوي بدل، فانس، کي پکريءَ جي پيرن ۽ پکريءَ جي سنگن سان، اڌ پکريءَ ۽ اڌ ماڻهوءَ جي صورت ۾ ڏيکاريو ويو آهي. وري، پکريءَ جي صورت وارا اهي سيئي ننڍا ديوتائون، گهٽ يا وڌ صفائيءَ سان، ٻيلائي ديوتائن جي صورت وچي اختيار ڪن ٿا. چنانچ، آرڪيڊيا وارا ٻڌن کي "ٻيلي جو آقا" سڏيندا هئا. سائلينيوسَس وري وڻن جي ٻرين سان دوستي رکندو هو. فانس کي صاف طرح ٻيلن جي ديوتائن جا لقب ڏنا ويا آهن، ۽ سندن اها حيثيت، سلوانس ۽ سلوانيوسس سان سندن صحبت يا انهن سان سندن شناخت مان اڃا ۾ زياده صاف طور ظاهر ٿي رهي آهي جي، جيئن سندن نالن مان واضح آهي، خود ٻيلن جا ديوتائون هئا. سڀ کان آخر، سائٽرس جي سائلينيوسس، فانس ۽ سلوانيوسس سان صحبت ثابت ڪري ٿي ته سائٽرس پڻ ٻيلائي ديوتا هئا. ٻيلن جي انهن پکريءَ جي صورتن وارن روحن جا شمال يورپ جي لوڪ-ڪٿا ۾ به نعم البدل ملن ٿا. چنانچ، روس جا ٻيلائي ارواح، جن کي "لجيشي" (لجيس معنيٰ ٻيلو) چيو وڃي ٿو، جزوي طور انساني صورت ۾ ظاهر ٿين ٿا، پر ڪين سنگ، ڪن ۽ ٽنگون پکريءَ جون ٿين ٿيون. "لجيشي" پنهنجيءَ مرضيءَ مطابق قد ۽ قامت ۾ تبديلي آڻي سگهي ٿو، جڏهن اهو ٻيلي ۾ گهمندو آهي، تڏهن ايڏو ڊگهو هوندو آهي، جيڏا وڻ، جڏهن ڪيتن ۾ گهمندو آهي، تڏهن اهو گاهه جي ڏيگهه کان زياده

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوچو ڪونہ هوندو آهي. ڪي "لجيشي" آن توڙي پيلي، پنهي جا روح آهن، لاباري ڪان اڳ اهي ڪاڏن جيڏا ڏيکا ٿين ٿا، پر بعد ۾ انهن جو قد سڀسي وڃي ناڙن جي ڏيکهه جيترو رهي ٿو. انهيءَ سان، جيئن اسين مٿي چئي آيا آهيون، ڏڻ جي ارواح ۽ آنَ جي ارواح جي درميان جيڪو قريبي تعلق آهي، سو صاف ظاهر ٿئي ٿو ۽ اهو به واضح ٿئي ٿو ته اهي ٻئي ڪهڙيءَ نہ آساني‌ءَ سان هڪ ٻئي ۾ ملي هڪ ٿي سگهن ٿا. ساڳيءَ طرح، فانس، حالانڪ پيلائي ارواح هئا، ان جي باوجود ساڻهن جو اهو اعتقاد هو ته اهي فصلن جي واڌاري ۾ مدد ڪندا هئا. اسان اڳيئي ڏسي آيا آهيون ته ڪيئن نہ لوڪ-رسم ۾ آنَ جي روح کي گهٽو ڪري ٻڪريءَ جي صورت ۾ ڏيکاريو ويو آهي. انهن سڀني حقيقتن جي مدنظر، پئنس، سئنايرس ۽ فانس، جيئن مئنهاردٽ دليل بازي ڪري ٿو، انهن پيلائي روحن جي دور ڏور تائين ڦهليل طبقي سان وابستہ آهن، جن جو ٻڪرين جي صورت ۾ تصور ڪيو ويو آهي. نباتات جي ديوتا جي تخيل ۾، جيڪو خود انهيءَ نباتات تي پلي ٿو، جنهن جو اهو مظهر آهي، جيڪو اختلاف آهي، سو اهڙو آهي، جو هڪ وحشيءَ جي دماغ ۾ آساني‌ءَ سان نہ ٿو اچي سگهي. اهڙا اختلاف انهيءَ حالت ۾ رونما ٿين ٿا، جڏهن ديوتا جي نباتات اندر موجود گيءَ جو خيال ختم ٿئي ٿو ۽ ڪيس نباتات جو مالڪ يا آقا تصور ڪيو وڃي ٿو، چو ته نباتات جي مالڪيءَ جي تصور سان قدرتي طور آن تي پلڻ جو خيال جنم ورتو ٿو. ڪڏهن ڪڏهن آنَ جي روح کي، جنهن کي ابتدا ۾ آنَ اندر موجود سمجهيو وڃي ٿو، بعد ۾ آنَ جو مالڪ تصور ڪيو وڃي ٿو، جو آن تي پلي ٿو ۽ جنهن کي آنَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان بحروم ڪري غريب ۽ مفلس ڪيو وڃي ٿو. چنانچہ، ڪيس گھٽو ڪري "غريب ماڻھو" يا "غريب عورت" سمجھيو ويندو آھي. ڪن موقعن تي پوئين ۽ ستين ۽ ڪي ٻني ۽ تي "غريب پوڙھي ۽ زال" يا "پوڙھي ۽ رائي-عورت" لاءِ بيئل چڏي ڏنو ويندو آھي.

چنانچہ، ٻيلائي روحن جي ٻڪرين جي صورت ۾ نمائندگي دور دور تائين قھليل ۽ قديم دور جي وحشي انسان جي دماغ لاءِ فطرتي، معلوم ٿئي ٿي. ان ڪري، جڏھن اسان ڪي معلوم ٿئي ٿو ته جيئن اڳي ئي معلوم ٿي چڪو آھي ته ڊيئونيسس، وٽن جي ديوتا، ڪي ٻڪري ۽ جي صورت ۾ ڏيکاريو وڃي ٿو. تڏھن اسين ھن فيصلي ڪرڻ کان سواءِ رھي نہ ٿا سگھون ته اھا نمائندگي سندس وٽن جي ڏيوتا ھئڻ جي اصلي نوعيت جو محض ھڪ جز آھي ۽ اھا سمجھاڻي ٻن مختلف ۽ جداگانہ پوچائن جي اشتراک مان نہ ٿي ڏيئي سگھجي، جن منجھان ھڪ ۾ اھو اصل حالت ۾ وٽن جي حيثيت ۾ ظاھر ٿيو ۽ ٻي ۽ ۾، ٻکر جي صورت ۾.

ڊيئونيسس کي، اسان جيئن ڏٺو آھي، ڏاند جي صورت ۾ پڻ تصور ڪيو ويو ھو. ھن کان اڳ جيڪي ڪجھ ٿي گذريو آھي، تنھن مان قدرتي طور اسان کي ھي ۽ اميد پيدا ٿئي ٿي ته ھن جو ڏاند وارو روپ سندس نباتات واري ۽ حيثيت جي اظھار جو ھڪ ٻيو طريقو ھوندو، خاص طرح ھن ڪري، جو اتر يورپ ۾ ڏاند آن جي روح جو ھڪ عام نمائندو آھي، ۽ ايلوسيس جي اسرارن ۾ ڊيئونيسس جو ڊيميٽر ۽ پرسيفون سان جيڪو قريبي تعلق آھي، سو ڏيکاري ٿو ته ڪم از ڪم سندس نوعيت زرعي آھي.

ھاڻي، جيڪڏھن ھي ۽ گالھ ڏيکاري سگھجي ته ڊيئونيسس جي سائن سوڻن کان سواءِ ٻين حالتن ۾ ۽، قديم زماني جا ماڻھو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏاند کي نباتات جي روح جي نمائندي طور ذبح ڪندا هئا، تہ متئين نظريي جي صحت جو امڪان اڃا بہ ڪجھ قدر زياده ٿي پوندو. معلوم ٿئي ٿو تہ اهي اٿينس واريءَ قرباني ۾ جيڪا "ڏاند جي قتل" (بوفونيا) جي نالي سان مشهور آهي، ائين ڪندا هئا. اها قرباني، گهٽو ڪري، جون مهيني جي آخر ڌاري يا جولاءِ جي شروعات ۾ ڪئي ويندي هئي، يعني انهيءَ وقت ڌاري، جڏهن اتيڪا ۾ ڪاهم ڏري گهٽ پورو ٿيڻ وارو هوندو آهي. روايت مطابق انهيءَ قرباني جو رواج خشڪ سالي ۽ قحط جي خاتمي آڻڻ لاءِ وڌو ويو، جنهن انهيءَ ملڪ کي ڪجھ عرصي کان وٺي مصيبت ۾ مبتلا ڪيو هو. انهيءَ قرباني ۾ سنان جيڪي ساڻ سوڙ وابسته هئا، سي هيٺ ڏجن ٿا. ڪٽڪ سان ملهل جڙيا منجهائين ٿهيل مانيون، ائڪروپولس ٽڪريءَ تي، زيوس پوليئس ديوتا جي ڪنجهي واري قربانگاه جي چوڌاري ڏاندن کي ڦيرايو ويندو هو ۽ اُنهن مان جيڪو به ڏاند قربانگاه ڏانهن وڌي، اُتي رکيل نذرانو کائيندو هو، تنهن کي قربان ڪيو ويندو هو. جنهن کهاڙي ۽ چاقوءَ سان ڏاند کي ذبح ڪيو ويندو آهي، تن کي اڳواٽ انهيءَ پاڻيءَ سان تيز ڪيو ويندو هو، جو ڪنواريون پاڻ ڪٽي ايندڙ هيون، جن کي "پاڻي ڏوئيندڙ" سڏيو ويندو هو اوزارن کي، پوءِ تيز ڪيو ويندو هو ۽ اهي ڪاسائيءَ جي هٿ ۾ ڏنا ويندا هئا، جو ڏاند کي کهاڙي جي ڏڪ سان هيٺ ڪيرائيندو هو، ۽ پيو ڇڪو چاقوءَ سان سندس گردن وڍيندو هو. پهريون ڪاسائي جيئن ئي ڏاند کي هيٺ ڪيرائيندو هو، تيئن ئي کهاڙو اڇلائي، ميدان مان وٺي ڀڄندو هو ۽ جيڪو ماڻهو اُنهيءَ ڏاند جي گردن وڍيندو هو، سو به شايد ڪاسائيءَ جو نقل ڪندو هو. انهيءَ وچ ۾، ڏاند جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کل، لاڻي ويندي هئي ۽ جيڪي به ماڻهو آتي موجود هوندا هئا، سي اُن جي گوشت مان حصو ڪٽندا هئا. پوءِ ڏاند جي چمڙي کي گاهه سان پري، سبيو ويندو هو ۽ ڏاند جي بوتي کي سندس ٽنگن تي بيهاري، پاچاريءَ ۾ ٻڌو ويندو هو، جڏ تہ اهو هر ڪاهي رهيو هو. اُن کان پوءِ قديم عدالت ۾، جنهن جي صدارت "بادشاه" (جيئن ڪيس سڏيو ويندو هو) ڪندو هو، هن فيصلي ڪرڻ لاءِ مقدمو هلايو ويندو هو تہ ڏاند کي ڪنهن قتل ڪيو. جيڪي ڪنواريون ڇوڪريون پاڻي پري آيون هيون، سي انهن ماڻهن تي تهمت رکنديون هيون، جن کاڙو ۽ چاقو تيز ڪيو هو، جن ماڻهن کاڙي ۽ چاقوءَ کي تيز ڪيو هو، سي وري انهن ماڻهن تي الزام ڏرينديا هئا، جن اهي اوزار ڪاساين جي سپرد ڪيا هئا، جن ماڻهن اهي اوزار ڪاساين جي حوالي ڪيا هئا، سي وري ڪاساين کي مورد الزام ٺهرائيندا هئا ۽ ڪاسائي، آخرڪار، کاڙي ۽ چاقوءَ تي الزام مڙهيندا هئا، جن کي ڏوهاري ٺهرائي، موت جي سزا ڏني ويندي هئي. پوءِ کاڙي ۽ چاقوءَ کي سنڌ ۾ اڇلايو ويندو هو.

انهيءَ قرباني جي نالي — "ڏاند جو قتل" — ۽ اُنهن ماڻهن جي طرفان، جن‌جو ڏاند جي ذبح ۾ هٿ شامل هوندو هو، ٻين جي مٿان الزام مڙهڻ جي ڪوشش، ڏوهارين تي رسمي مقدمو ۽ کاڙي يا چاقوءَ يا ٻنهي کي سزا ڏيڻ مان ثابت ٿئي ٿو تہ ڏاند کي، نہ فقط قرباني جو جانور تصور ڪيو ويندو هو، جو ديوتا کي نذراني طور پيش ڪيو ويندو هو. پر خود ڏاند کي اهڙو مقدس جانور پڻ سمجهيو ويندو هو، جنهن کي ذبح ڪرڻ هڪ عظيم گناه يا قتل سمجهيو ويندو هو. انهيءَ ڳالهه جي ثابتي "وئرو" جي هن بيان مان ملي رهي آهي تہ اڳئين زماني ۾ اتيڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ڏاند کي ذبح ڪرڻ اهڙو گناهہ تصور ڪيو ويندو هو، جنهن جي پاداش ۾ ڏوهاريءَ کي موت جي سزا ملندي هئي. قرباني‌ءَ جي جانور کي منتخب ڪرڻ جي طريقي مان معلوم ٿئي ٿو تہ جيڪو ڏاند آڻڻ چڪيندو هو، تنهن کي آڻڻ جو ديوتا تصور ڪيو ويندوهو، جو پنهنجي‌ءَ شيءَ جو قبضو حاصل ڪندوسمجهيو ويندو هو. انهي‌ءَ معنيٰ ۽ مفهوم جي پڻ ڀرائي هيئين‌ءَ رسم سان ٿي رهي آهي. آرلينس ضلعي ۾، بيوس وٽ، چوويهين يا پنجويهين اپريل تي، پلال مان ماڻهوءَ جو هڪ بوتو ناهيو ويندو آهي، جنهن کي "وڏو مونبارد" سڏيو ويندو آهي. چو تہ اتان جا ماڻهو چوندا آهن تہ پوڙهو "مونبارد" هينئر مري ويو آهي ۽ کين هڪ نئين "مونبارد" بنائڻ جي ضرورت آهي. پلال جي انهي‌ءَ ماڻهوءَ کي ڏاڏي‌ءَ سنجيد گي‌ءَ سان جلوس‌جي صورت ۾ سڄي ڳوٺ جي گهٽين ۾ ڦيرايو ويندو آهي، جنهن کان پوءِ کيس صوفن جي قديم ترين وڻ مٿان رکيو ويندو آهي. اهو تيسين اتي رهندو آهي، جيسين صوفن جو فصل گڏ ڪيو ويندو آهي، جنهن کان پوءِ کيس هيٺ لاهي، پاڻي‌ءَ ۾ اڇلايو ويندو آهي، يا وري کيس ساڙي، سندس رک پاڻي‌ءَ ۾ اڇلائي ويندي آهي. پر، جيڪو ماڻهو وڻ مان پهريون صوف پٽيندو آهي، تنهن کي "وڏو مونبارد" جو خطاب ورثي طور ملندو آهي. هتي، پلال جو اهو بوتو، جنهن کي "وڏو مونبارد" سڏيو ويندو آهي ۽ جنهن کي پهار جي موسم ۾ صوفن جي قديم ترين وڻ تي رکيو ويندو آهي، سو وڻ جي روح جي نمائندگي ڪري ٿو جو، سياري ۾ مري وڃي ٿو ۽ جڏهن صوفن جو نئون پور شاخن تي ظاهر ٿئي ٿو، تڏهن وري زنده ٿئي ٿو. چنانچ، جيڪو ماڻهو وڻ مان پهريون صوف پٽي ٿو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙيءَ طرح "وڏي سونبارڊ" جو خطاب حاصل ڪري ٿو، تنهن کي لازمي طور وڻ جي روح جو نمائندو سمجهڻ گهرجي. قديم نسل واريون قومون ڪنهن به سالياني فصل جي پهرئين ميوي کي تيسين چکڻ لاءِ آماده نه ٿيندڙون آهن، جيسين آهي آنهن کي ڪن سائن سوڻن يا رسمن جي ادا ڪرڻ سان، عام طور ڪائڻ لاءِ سلامتيءَ ۽ نيڪ نتيجي وارو نه ڪندڙون آهن. اٿهيءَ انديشي جو سبب هن اعتقاد ۾ پوشيده معلوم ٿئي ٿو ته اهي قومون پهرئين ميوي کي يا ديوتا جي شخصي ملڪيت سمجهنديون آهن يا وري منجهس خود ديوتا جو واسو سمجهنديون آهن. تنهن ڪري، جڏهن به ڪنهن ماڻهوءَ يا جانور کي پهرين مقدس ميون کي بيباڪائيءَ سان پنهنجي استعمال ۾ آڻيندو ڏٺو ويندو آهي، تڏهن انهيءَ ماڻهوءَ يا جانور کي، لازمي طور، انساني يا حيواني صورت ۾ خود آهو ديوتا سمجهيو ويندو آهي، جو اهڙيءَ طرح پنهنجو حق حاصل ڪري رهيو هوندو آهي. اٽينس واريءَ قرباني جو وقت، جو گاهه جي ختم ٿيڻ جي قريب هوندو هو، پڌائي ٿو ته اها ڪڪ ۽ آهي جَوَ جيڪي قربان گاهه تي رکيا ويندا هئا، سي لاباري جي وقت جا نذرانه هوندا هئا، ۽ بعد واري طعام جي مقدس نوعيت- جنهن ۾ سيئي حاضرين مقدس جانور جي گوشت کائڻ ۾ شريڪ ٿيندا هئا- ڪيس جديد يورپ جي لاباري وارين دعوتن جي متوازي بڻائي ٿي جنهن ۾، جڏهن اسين ڏسي آيا آهيون، سيئي لايارا انهيءَ جانور جو گوشت کائيندا آهن، جيڪو ان جي روح جي نمائندگي ڪندو آهي. وري اها روايت، ته انهيءَ قرباني جي رسم خشڪ سالي ۽ قحط کي ختم ڪرڻ لاءِ رائج ڪئي وئي هئي، هن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظريي جي حق ۾ آهي ته اها لاباري جي وقت جي تقريب هئي. آنَ جي روح جي دوباره زندگي حاصل ڪرڻ جي رسم جي مشابهت، جنهن جي ادائگي ڏيڪي جي بوتي کي ڪڍي ڪرڻ ۽ ڪيس هڏَ لاءِ پاچاريءَ ۾ وجهڻ سان ڪئي وڃي ٿي، وڻ جي روح جي شخصي نمائندي، يعني "وحشي ماڻهو" جي صورت ۾ دوباره زندگي حاصل ڪرڻ جي رسم سان ڪري سگهجي ٿي.

ڏيکو دنيا جي ٻين حصن ۾ ۽ آنَ جي روح جي نمائندي جي حيثيت ۾ نظر اچي ٿو. گائنا ۾، گريٽ بسام وٽ، سڀي فصل حاصل ڪرڻ لاءِ هر سال ٻه ڏيڪا ذبح ڪيا ويندا آهن. قرباني جيڪڏهن موثر ٿيٽي آهي، ته پوءِ ڏيکن کي روئڻ گهرجي. تنهن ڪري، ڪوٽ جون سڀيئي عورتون ڏيکن جي سامهون ويهي هن قسم جو راڳ آلاپيندڙيون آهن، "ڏيکو روئيندو، ها، اهو روئيندو!" رکي رکي، عورتن مان هڪ ڇڻي ڏيکن جي چوڌاري گهمندي،مٽائن، خاص‌طرح‌سندن اکين‌مٽان، ڪجيءَ جوشراب‌اڇلائيندي رهندي آهي. ڏيکن جي اکين‌مان جڏهن ڳوڙها وهڻ‌لڳندا آهن تڏهن ماڻهو نچندا آهن ۽ خوش ٿي، هيئن ڳائيندا آهن ته "ڏيکو روئي ٿو! ڏيکو روئي ٿو!" پوءِ ته مرد ڏيکن جا پڇ پڪڙي، انهن کي هڪ ئي ڏڪ سان وڍي ڇڏيندا آهن. ماڻهن جو اعتقاد آهي ته جيڪڏهن اهي پڇ هڪ ڏڪ سان صفا نه وڍجي ويندا، ته انهيءَ سال جي ڏوران ۾ ملڪ مٽان کا وڏي آفت نازل ٿيندي. انهن ڏيکن کي پوءِ ذبح ڪيو ويندو آهي ۽ سندن گوشت قوم جا سردار کائيندا آهن. هتي، ڏيکن جا ڳوڙها، ڪونڊ ۽ ازٽيڪس قبيلن وارن جي قرباني‌ءَ وارن ماڻهن وانگر، شايد مينهن وسائڻ جا ٽوٽا آهن. اسان اڳي ئي ڏٺو آهي ته آنَ جي پوئين‌ءَ مٺ کي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڏهن ڪڏهن آنَ جي روح جو پڄ تصور ڪيو ويندو آهي. مٿرائي مذهب ۾ انهيءَ تخيل کي انهن مختلف بتن جي تصويرن جي صورت ۾ ظاهر ڪيو ويو آهي، جن ۾ مٿرائن کي ڏاند جي پٺيءَ تي اونڌو ٽيندو ڏيکاريو ويو آهي، جي سندس پاسيريءَ ۾ چاقو ٽوڪيندا نظر اچن ٿا، ڇو ته انهن يادگارن مان ڪن ۾، ڏاند جو پڄ وڃي تن ڪانن جي صورت ۾ ختم ٿئي ٿو ۽ انهن يادگارن منجهان هڪ ۾، ڏاند جي جسم ۾ چاقوءَ سان جيڪو زخم ڏيکاريو ويو آهي، تنهن مان رت جي بدران آنَ جا ڪانا نڪرندا ڏيکاريا ويا آهن. اهڙين تصويرن مان اسان کي يقيناً هيءَ راءِ قائم ڪرڻ پوي ٿي ته ڏڳي ڪي، جنهن جي قرباني مٿرائي مذهب جي سائن سوٽن ۾ اهم ڪردار ادا ڪندي هئي، ڪم از ڪم سندس هڪ صورت ۾ آنَ جي روح جو اوتار سمجهيو ويندو هو.

آنَ جي روح جي نمائندن ۾ ڏڳو اڃا به زياده صفائيءَ سان انهيءَ رسم ۾ نظر اچي ٿو، جا موسم بهار جي استقبال ڪرڻ خاطر چين جي سيني صوبن ۾ ضلعن ۾ ادا ڪئي ويندي آهي. موسم بهار جي پهرين ڏينهن تي جو گهٽو ڪري ٿينءَ يا چوٿينءَ فبروريءَ تي هوندو آهي، ۽ جو نئين چيني سال جو شروعاتي ڏينهن به هوندو آهي، شهر جو گورنر يا پوليس عملدار جلوس جي صورت ۾ شهر جي مشرقي دروازي ڏانهن ويندو آهي ۽ اتي "خدائي- مالدار" جي حضور ۾ قرباني پيش ڪندو آهي، جنهن کي انساني جسم مٿان ڏڳي جي ڳچيءَ سان ڏيکاريو ويندو آهي. انهيءَ موقعي لاءِ ڳئونءَ ڏڳي يا مينهن جو هڪ وڏو مجسمو اڳي تيار ڪيو ويندو آهي ۽ اهو مشرقي دروازي جي ٻاهران زراعت جي سيني اوزارن سميت، بيهاريو ويندو آهي. اهو بوٽو مختلف رنگن جي ڪاغذن مان هڪ پنجري مٿان ٺاهيو ويندو آهي ۽ اهو گهٽو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري، يا تہ ڪو انڈو ماڻهر ٺاهيندو آهي، يا وري اهڙي ماڻهوءَ جي هدايتن موجب تيار ڪيو ويندو آهي، جو موئن ماڻهن جي روحن سان همڪلاميءَ جي دعويٰ ڪندو آهي. ڪاغذ جا مختلف رنگ ايندڙ سال جي نوعيت جي اڳڪٿي ڪندا آهن، جيڪڏهن سرخ رنگ گهٽو هوندو آهي، تہ گهٽيون ٻاهيون لڳنديون، اڇو، تہ پوڙيون ۽ برساتيون جام ٿينديون، ۽ ساڳيءَ طرح ٻين رنگن جو ڪوبہ ڪو مطلب ڪڍيو ويندو آهي. شاهي چيني سول سروس جا عملدار ڏڳي جي چوڌاري آهستي آهستي گهمندا آهن ۽ هرقدم تي انهيءَ کي مختلف رنگن جي لٽين سان سخت مار ڪيندا آهن. ڪاغذ جي ٽڪرن کي پوءِ باهہ لڳائي ويندي آهي ۽ پوءِ ڪاغذن جي ٻرندڙ ٽڪرن کي هٿ ڪرڻ لاءِ وٺ پڪڙ شروع ٿيندي آهي، جڏهن ماڻهن جو اهو اعتقاد آهي تہ جنهن کي ٻہ انهن مان کو هڪ ٽڪر ملي ويندو، سو سڄي سال جي دوران ٻہ يقيناً خوش نصيب ٿيندو. پوءِ هڪ جيڏري مينهن ذبح ڪئي ويندي آهي، جنهن جو گوشت انهن عملدارن ٻہ تقسيم ڪيو ويندو آهي. هڪ روايت موجب، ڏاند جو ٻوٽو متيءَ مان ٺاهيو ويندو آهي ۽ جڏهن گورنر ڪيس مار ڪيي بس ڪندو آهي، تڏهن ماڻهو مٽس سنگباري ڪندا آهن، تانجو اهو ٽڪرا ٽڪرا ٿي ويندو آهي، "جنهن مان انهن کي سڪر سٽائيءَ واري سال جي توقع ٿيندي آهي." هتي آنَ جي روح جي نمائندگي بلڪل صاف طرح آنَ سان پريل ڏڳي جو مجسمو ڪري ٿو، جنهن جي ٽڪرن مان آبادي ۽ آسودگيءَ جي دور جي اميد رکي وڃي ٿي.

انهن سيني ڳالهين جي مدنظر اسين هيءُ فيصلو ڪري سگهون ٿا تہ "ٻکر" ۽ "ڏڳي"، ٻنهي جي حيثيت ٻہ ڊيئونيسس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خاص طور نباتات جو ديوتا هو. زنده "ڊگي" يا "ٻکر" کي ڊيئونيسس جي سائن سوٽن وقت چيرڙ ڦاڙڻ جي رسم تي، ٿي سگهي ٿو ته چين ۽ اتر يورپ واريون اهي رسمون، جن جو مون مٿي ذکر کيو آهي، شايد کجهه روشني وجهن. انهيءَ جانور کي ائين ئي ٽکر ٽکر کيو ويندو هو، جيئن کونڊ قبيلي وارن جي رسم ۾ قرباني‌ءَ واري ماٹهوءَ کي ذرو ذرو کيو ويندو هو، سو فقط هن لاءِ ته جيئن پوچارين سان هرهڪ، ديوتا جي زندگي بخشيندڙ ۽ آبادي‌ءَ جي اثر جو حصو حاصل ڪري. گوشت تبرڪ طور کچو کاڌو ويندو هو ۽ اسين هيءَ قياس ۾ ڪري سگهون ٿا ته منجهائس کجهه حصو هنين ۾ دفن ڪرڻ يا ٻئي ڪنهن اهڙي ڪم ۾ استعمال ڪرڻ لاءِ گهر ۾ نيون ويندو هو، ته جيئن نباتات جي ديوتا جي تيزي‌ءَ جو اثر زمين جي ميون ۾ منتقل ٿي سگهي. ڊيئونيسس جي دوباره زنده ٿيڻ جو ڊراسو، جنهن جو سندس ڏند ڪٿا ۾ بيان ڪيو ويو آهي، ذبح ٿيل ڏاند جي ڪل ۾ پلال پرڻ ۽ ڪبس ٻيهارڻ سان اهڙي‌ءَ طرح ادا ڪيو ويندو هو، جيئن اٽيسس واري "بوفونيا" ۾ ڪيو ويندو هو.

۲- **ڊيميٽر سوئر ۽ گهوڙو:** هن کان پوءِ آن جي ديوي‌ءَ ڊيميٽر ڏانهن متوجه ٿيندي ۽ هيءَ حقيقت ياد رکندي ته يورپي لوڪ-آکاڻين ۾ سوئر آن جي روح جو عام نمائندو آهي، اسان کي هينئر هيءَ سوال پڇڻ گهرجي ته چا سوئر، جنهن جو ڊيميٽر سان ايتريقدر قريبي تعلق هو، اصل کان ونڊي حيواني صورت ۾ خود ديوي ته ڪونه هو؟ سوئر انهيءَ ديوي‌ءَ لاءِ مقدس جانور هو، فنڪاري‌ءَ جي شاهڪارن ۾ ڪيس سوئر کي گود ۾ ڪٽندي يا سندس صحبت ۾ گڏ ڏيکاريو ويو آهي؛ ۽ سوئر کي سندس اسرارن ۾ باقاعدگي‌ءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان قربان ڪيو ويندو هو، جنهن لاءِ اهو سبب ڄاڻايو ويندو هو تہ سوئر اناج کي نقصان رسائي ٿو ۽ ان ڪري اهو ديوي جو دشمن آهي. پر هڪ دفعو جڏهن ڪنهن جانور کي ديوتا جي صورت ۾ يا ڪنهن ديوتا کي جانور جي صورت ۾ تصور ڪيو ويو آهي، تڏهن ڪڏهن هيئن نہ ٿيو آهي، جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، تہ اهو ديوتا پنهنجي حيواني صورت لاهي اڇلائيندو آهي ۽ خالص انساني صورت وارو ٿي پوندو آهي، ۽ اُن کان پوءِ انهيءَ جانور کي، جنهن کي پهريائين ديوتا جي حيثيت ۾ ذبح ڪيو ويو هو، تنهن کي ديوتا سان دشمني رکڻ جي سبب ڪري سندس حضور ۾ هڪ قربان ڪيل جانور تصور ڪرڻ شروع ڪيو ويو ٿو. مختصر طور ڪٿي ڇڪجي تہ ديوتا کي پنهنجي ئي حضور ۾ هن سبب ڪري قربان ڪيو ويو ٿو تہ اهو پنهنجو پاڻ دشمن آهي. ڊيئونيسس سان اهائي حالت ٿي هئي ۽ ممڪن آهي تہ ڊيميٽر سان پڻ اهائي تعدي ٿي هجي؛ درحقيقت، سندس تقريبن سان هڪ، ٽيسموفوريا، جي سائن سان ثابت ٿئي ٿو تہ اوائل ۾ سوئر خود آنَ جي ديوي، ڊيميٽر يا سندس ڏيءَ، ۽ نعم البدل، پرسيفون، جي شخصيت جو مظهر هو. انڪ ٽيسموفوريا موسم خزان جي هڪ تقريب هوندي هئي، جا آڪٽوبر مهيني ۾ فقط عورتن طرفان ملهائي ويندي هئي ۽ جنهن ۾ پرسيفون (يا ڊيميٽر) جي عالم زيرين ۾ نزول تي ماتم ۽ موئن وٽان سندس واپسيءَ تي خوشيءَ جو اظهار ڪيو ويندو هو. چنانچہ، "نزول" ۽ "عروج" جو لفظ مختلف مفهوم سان انهيءَ تقريب جي پهرين، ۽ "ڪئليجينيا" (سهڻي چاول) جو نالو ساڳيءَ تقريب جي ٽين ڏينهن سان لاڳو ڪيو ويندو هو. هاڻي، ٽيسموفوريا جي تقريب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي سوئرن، اڃي جي مانين ۾ "پائين" وڻن جي ٽارين کي "ڊيميٽر ۽ پرسيفون جي ڪڏن ۾" جي مقدس غارون يا بهرا معلوم ٿين ٿا، اڇلائڻ جو رواج هوندو هو. ڇيو وڃي ٿو ته انهن غارن يا بهرن اندر نانگ هوندا هئا، جي انهن غارن جي حفاظت ڪندا هئا ۽ انهن سوئرن جي گوشت جو اڪثر حصو، ۽ اڃي جون مانيون ڪائي ڪپائيندا هئا، جي انهن ۾ اڇلايا ويندا هئا. بعد ۾ - شايد ٻئي سالياني ميلي تي - سوئرن، مانين ۽ "پائين" وڻن جي شاخن جي سڙيل ۽ بدبودار بچت اهي عورتون مٽي ڪڍي ايندڙون هيون، جن کي "ڊوئينڊز" سڏيو ويندو هو ۽ جي ڏينهن تائين رسمي پاڪائي رکي، انهن غارن اندر هيٺ لهنديون هيون ۽ هٿن سان تاڙيون وڄائي، نانگن کي ڊيڄاري، اها بچت مٽي ڪڍي ايندڙون هيون ۽ قربان گاهه تي رکنديون هيون. جنهن کي ٻ انهيءَ سڙيل گوشت ۽ مانين جو ڪو ٽڪر ملي. ويندو هو ۽ جيڪو ٻ انهن کي پنهنجي بج سان گڏ ٻنيءَ ۾ پوکيندو هو، تنهن کي اهو يقين رهندو هو ته سندس فصل پلو ۽ پرپور ٿيندو.

ٽيسموفوريا جي قديم ۽ بي ڊولن سائن سوڻن جي سمجهائڻ لاءِ هيٺين ڏند ڪٿا ٻڌائي ويندي هئي. جنهن وقت پلوٽو پرسيفون کي پڄائي ڪڍي ٽي ويو، عين انهيءَ وقت يوبيوليس نالي سوئرن جو ڏنار انهيءَ جاءِ تي اتفاق سان پنهنجو سوئرن جو ڏڻ چاري رهيو هو ۽ سندس ڏڻ انهيءَ ڪڏ ۾ ڦاسي پيو هو، جنهن ۾ پلوٽو پرسيفون کي وڃي هيٺ غائب ٿي ويو هو. چنانچ، ٽيسموفوريا تي يوبيوليس جي سوئرن جي گمشدگيءَ جي يادگار ملهائڻ لاءِ سال بسال ڪڏن ۾ سوئر اڇلايا ويندا هئا. انهيءَ مان هيءَ ڳالهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ثابت ٿي رهي آهي ته ٽيسموفوريا تي بهرن ۽ سوئرن اچلائڻ جو رواج، پرسيفون جيڪي عالم زيرين ۾ نزول جي ڊرامائي پيشڪش جو هڪ حصو هو، ۽ جيئن ته پرسيفون جو ڪوبہ مجسمو ڪڏن ۾ ڪونہ اچلايو ويندو هو، تنهن ڪري اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا ته سوئرن جو نزول ديويءَ جي نزول جو ڪو شراڪتي حصو ڪونہ هو، پر اهو خود ديويءَ جو نزول هو. مختصر طور ته سوئر خود پرسيفون هئا. بعد ۾، جڏهن پرسيفون يا ڊيميٽر (جو ته ٻئي هڪ ئي آهن) انساني صورت اختيار ڪئي، تڏهن سندن تقريب تي سوئرن کي غارن ۾ اچلائڻ جي رسم لاءِ ڪين ڪوبہ ڪو سبب ڳولي ڪيڏو پيو، ۽ اهو سبب هيئن چئي ڏنو ويو ته جڏهن پلوٽو پرسيفون کي اغوا ڪري ويجي ويو، تڏهن انهيءَ جاءِ تي ڪجهہ سوئر چري رهيا هئا، جن کي ساڻس گڏ زمين ڳڙڪائي ويئي. ظاهر آهي ته اها ڳالهہ آنَ جي روح جي سوئر جي صورت واري قديم نظريي ۽ سندس انساني خصائل واريءَ ديويءَ جي صورت واري جديد نظريي جي درميان خائل ٿيل خليج کي پُر ڪرڻ لاءِ زوريءَ ٺاهيل ۽ هڪ بي ڍنگي ڪوشش آهي. قديم نظريي جو ڪجهہ نشان هن ڏنل ڪٿا ۾ باقي رهجي ويو ته جڏهن مغموم ماءُ غائب ٿيل پرسيفون جي نشانن لاءِ جستجو ڪري رهي هئي، تڏهن گم ٿيل ديويءَ جي پيرن جا نشان سوئر جي ڪرن جي نشانن سان ميڙجي ويا هئا. اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا ته اصل ۾ سوئر جي ڪرنَ جا نشان خود پرسيفون ۽ ڊيميٽر جي پيرن جا نشان هئا. آنَ سان سوئر جي قربيي تعلق جو ڪجهہ ڏنڏلو سماءُ هن ڏند ڪٿا جي پردي پٺيان پوشيده معلوم ٿي رهيو آهي ته سوئرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو ڏنار يوبيوليس ٽرپٽوليمس جو پاڻ هو، جنهن کي ڊيمٽر سيني کان پهريائين آنَ جو راز ڏنو هو. درحقيقت، انهيءَ ڳالهه جي هڪ روايت مطابق، يوبيوليس خود پنهنجي پاڻ، ٽرپٽوليمس، سان گڏ ڊيمٽر وٽان آنَ جو تحفو ڪيس پرسيفون جي انجام ڪان واقف ڪرڻ جي عيوض ۾، بطور انعام، حاصل ڪيو هو. ازانسواءِ، هيءَ ڳالهه ذهن نشين ڪرڻ لازمي آهي ته ٽيسموفوريا وقت ائين معلوم ٿيندو آهي ته عورتن سوئر جو گوشت کاڌو هوندو آهي. جيڪڏهن آءٌ صحيح آهيان، ته پوءِ اهو طعام ضرور سنجيده نوعيت جو تبرڪ يا مقدس طعام هوندو، جنهن ۾ ديوتا جا پوڄاري سندس جسم جو ڪو حصو کائيندا هئا.

ٽيسموفوريا جي جڙ سمجهاڻي ڏني ويئي آهي، آن جي مطابق انهيءَ تقريب جون شمال يورپ جي لوڪ- رسمن ۾ سائنس مشابهت رکندڙ تقريبون ملن ٿيون، جن جو اڳي ئي بيان ڪيو ويو آهي. جهڙيءَ طرح ٽيسموفوريا تي- جا آنَ جي ديويءَ جي اعزاز ۾ موسم خزان جي تقريب هئي- سوئر جي گوشت جو ڪجهه حصو کاڌو ويندو هو ۽ ڪجهه حصو ايندڙ سال تائين غارن ۾ رکيو ويندو هو، جڏهن انهيءَ کي باهر ڪڍي، پلي فصل حاصل ڪرڻ لاءِ -بج واري آنَ سان ملائي بنين ۾ پوکيو ويندو هو، تهڙيءَ ريت گرينوبل جي آس پاس جيڪا پکري لاباري واريءَ ٻنيءَ تي ذبح ڪئي ويندي آهي، تنهن جي گوشت جو ڪجهه حصو لاباري واريءَ دعوت کي کاڌو ويندو آهي ۽ منجهائس ڪجهه حصو آچار جي صورت ۾ ٻئي لاباري تائين محفوظ رکيو ويندو آهي، ساڳيءَ طرح، پوئليءَ وٽ جنهن ڏٺو هو کي لاباري واريءَ ٻنيءَ تي ذبح ڪيو ويندو آهي، تنهن جو ڪجهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حصو لا باري وارا ڪائيندا آهن ۽ اُن جو ڪجهه حصو مصالحن ۾ وڃهي ايندڙ بهار جي موسم ۾ ٻج پوکڻ جي پهرئين ڏينهن تائين شايد هن ارادي سان محفوظ رکيو ويندو آهي ته نئين سال جي ٻج سان ملايو وڃي يا اُن کي هر وارا ڪائين يا منجهائيس ٻيئي ڪم ورتا وڃن. ساڳيءَ طرح، ادوارهيليءَ وٽ لاباري وقت آخرين ستيءَ اندر جنهن ڪڙ کي ذبح ڪيو ويندو آهي، تنهن جا ڪٽيل ايندڙ بهار تائين رکيا ويندا آهن ۽ پوءِ انهن کي ٻج سان گڏ ٻنيءَ ۾ پوکيو ويندو آهي. ساڳيءَ طرح، "هيسي" ۽ "ميننگين وٽ سوئرن جو گوشت "ائش - اربع" يا "ڪنڊل ماس" ڏينهن ڪاڏو ويندو آهي ۽ هڏن کي ٻج پوکڻ واري وقت تائين رکيو ويندو آهي، جڏهن انهن کي زمين ۾ وڌو ويندوآهي يا وري ڪوٽيءَ ۾ رکيل ٻج سان ڪين ملايو ويندو آهي، ساڳيءَ طرح، ٻوئينءَ حالت ۾، آخرين ستيءَ ۾ ان نڪتل آنڙ ناتال تائين رکيو ويندو آهي ۽ ڪيس "يُول - نر سوئر" جي صورت ڏني ويندي آهي، جنهن کان پوءِ بهار جي موسم ۾ ٻج پوکڻ واري وقت ڪيس ذرو ذرو ڪري ٻج جي آن سان ملايو ويندو آهي. اهڙيءَ طرح، جيڪڏهن انهيءَ حقيقت کي عام طور ڪٽي بيان ڪجي، ته انهيءَ حالت ۾ آن جي روح کي موسم خزان ۾ حيواني صورت ۾ ذبح ڪيو ويندو آهي، سندس گوشت جو ڪجهه حصو پوڄاري بطور تبرڪ ڪائيندا آهن. ۽ اُن جو باقي حصو ٻج پوکڻ يا لاباري جي ايندڙ موسم تائين آن جي روح جي قوتن کي قائم رکڻ يا کين دوباره زنده ڪرڻ لاءِ ضامن ۽ وعدي طور محفوظ رکيو ويندو آهي.

جيڪڏهن کي سخت مزاج ماڻهو هيءَ اعتراض ڪن ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يوناني لوڪ ڊيميٽر ۽ پرسيفون کي ڪڏهن به سوئرن جي صورت ۾ موجود تصور نه ٿي ڪري سگهيا، تن کي هيءُ جواب ڏيڻ گهرجي، ته آرڪيڊيا ۾ فيگاليا جي غار اندر "ڪاري ڊيميٽر" جي هڪ تصوير نڪتل آهي، جنهن ۾ عورت جي بدن مٿان گهوڙي جو منهن ۽ بشڪون ڏيکاريل آهن. هڪ ديويءَ جي سوئر جي صورت ۾ ۽ گهوڙي جي منهن سان نڪتل ٻن تصويرن ۾ جيڪو وحشيٽو ظاهر آهي، تنهن ۾ ڪو خاص فرق ڪونهي. فيگاليا واريءَ ڊيميٽر جي جيڪا روايت ٻڌائي ويندي آهي، تنهن مان ظاهر آهي ته جديد يورپ وانگر، قديم يونان ۾ به، آنَ جو روح جيڪي حيواني صورتون اختيار ڪندو هو، تن مان گهوڙي جو روپ هڪ هو. جيو ويندو هوَ ته پنهنجيءَ ڏيءَ لاءِ جستجو ڪندي، پوسيڊان جي نظرن کان دور ٿيڻ لاءِ، ڊيميٽر گهوڙيءَ جي صورت ڪٽي اختيار ڪئي ۽ هوءَ پوسيڊان جي خفي ڪندڙ منٽن کان ناراض ٿي، انتهائي افسرده حالت ۾ هڪ غار ۾ وڃي گوشه نشين ٿي، جا مغربي آرڪيڊيا جي مٿانهن پٽن ۾ فيگاليا کان زياده دور ڪانه هئي. سياه لباس ڍڪي، اتي هوءَ ايتري قدر گهٽي عرصي تائين ترسي، جو ڏرتيءَ جا سڀئي ميوا ناس ٿيڻ لڳا ۽ جيڪڏهن "پئن" انهيءَ ڪاوڙيل ديويءَ کي غار ڇڏڻ لاءِ آماده نه ڪري ها، ته جيڪر انسان ذات قحط سبب فنا ٿي وڃي ها. انهيءَ واقعي جي يادگيريءَ لاءِ، فيگاليا جي باشندن انهيءَ غار اندر "سياه ڊيميٽر" جو هڪ مجسمو ڪٽي ڪڍو ڪيو، انهيءَ مجسمي ۾ هڪ عورت کي ڏکهي جي ۾ ملبوس ڏيکاريو ويو آهي، جنهن جي ڪلهن مٿان سِسي ۽ بشڪون گهوڙي جون آهن. اها "سياه ڊيميٽر"، جنهن جي عدم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موجود گي۽ ۾ ذرتي۽ جا ڦل ڦول ناس ٿين ٿا سا، صاف ظاهر آهي، سياري ۾ اگهاڙي۽ ۽ ساوڪ جي پوشاڪ کان محروم ٿيل زمين جي اظهار ڪرڻ جو هڪ ڏند ڪٿائي طريقو آهي.

۳- **اتيس، ائڊونس ۽ سوئر :** اتيس ۽ ائڊونس ڏانهن هينئر نظر ڦيرائيندي، اسان کي چند اهڙيون حقيقتون معلوم ٿين ٿيون، جي اسان کي ڏيکارين ٿيون ته نباتات جي انهن ديوتائن کي پڻ، ساڳئي طبقي جي پين ديوتائن وانگر، پنهنجا پنهنجا حيواني نمائندا هئا. اتيس جا پوجاري سوئر جي گوشت کائڻ کان پرهيز ڪندا هئا. انهي۽ سان هي۽ حقيقت ثابت ٿيندي معلوم ٿي رهي آهي ته سوئر کي اتيس جو نمائندو تصور ڪيو ويندو هو، ۽ هي۽ روايت به، ته اتيس کي هڪ جهنگلي سوئر ماريو هو، انهي۽ ئي طرف اشارو ڪري رهي آهي. چو ته بڪر ڊيئونيسس ۽ سوئر ڊيميٽر جي مثالن کان پوءِ، هي۽ ڳالهه ذري گهٽ قانوني حيثيت اختيار ڪري ٿي ته جنهن جانور ديوتا کي زخمي ڪيو هو، سو دراصل خود ديوتا ئي هو. ممڪن آهي ته اتيس جي پوجارين جو هي۽ نعرو "هائيز اتيس! هائيز اتيس"، محض "سوئر اتيس! سوئر اتيس!" کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه هجي — لفظ "هائيز" شايد يوناني لفظ "هائس"، يعني "سوئر" جو فرائيگيا جي ٻولي۽ ۾ هڪ بگڙيل نمونو هجي.

ائڊونس جي باري ۾، سندس سوئر سان تعلق هميشه هن قصي ذريعي نه سمجهائي سگهبو هو ته ڪيس انهي۽ جانور قتل ڪيو هو. هڪ ٻي۽ روايت مطابق، هڪ سوئر انهي۽ وڻ جي ٽڙ جو ٻاهريون چوڏو پنهنجي ڏند سان ڦاڙي چڏيو هو، جنهن ۾ معصوم ائڊونس ڇائو هو. اڄا به هڪ ٻي۽ روايت مطابق، هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيفائيٽس جي هٿان لبنان جبل تي جهنگلي سوئرن جو شڪار ڪندي ماريو ويو هو. روايت جون اهي تبديليون ۽ اختلاف هيءَ ڳالهه ثابت ڪن ٿا ته هڪ طرف ته سوئر جو ائڊونس سان تعلق يقيني هو، پر ٻئي طرف انهيءَ تعلق جو سبب ڪنهن جي به سمجهه ۾ ڪونه ٿي آيو، جنهن جي نتيجي ۾ انهيءَ تعلق کي سمجهائڻ لاءِ مختلف قصا ۽ ڪهاڻيون گهڙيون ويئون هيون. هيءَ ڳالهه يقيني آهي ته شامي باشندن وٽ سوئر مقدس جانور شمار ڪيو ويندو هو. فرات درياه جي ڪناري، هيراپولس نالي انهيءَ عظيم مذهبي دارالحڪومت ۾، سوئرن کي نه قربان ڪيو ويندو هو ۽ نه کاڈو ويندو هو ۽ جيڪڏهن ڪو ماڻهو سوئر کي ڇهي وجهندو هو، ته اهو سڄي ڏينهن تائين ناپاڪ سمجهيو ويندو هو. ڪن ماڻهن جو چوڻ هو ته اهو ان ڪري هو، جو سوئر غليظ ۽ گندا جانور هئا؛ ٻيا وري ائين چوندا هئا ته اهو هن ڪري هو، جو سوئر مقدس جانور هئا. راين جو اهو اختلاف مذهبي خيال جي انهيءَ ڏنڊليءَ حالت ڏانهن اشارو ڪري ٿو، جنهن ۾ پاڪائيءَ ۽ پليديءَ جا خيال اڃا تائين ڇڪيءَ ريت ميز ڪيل ناهن ۽ اهي ٻئي هڪ اهڙي بخار جهڙي مرڪب ۾ ملميل آهن، جنهن کي اسين "جَهَل" سڏيون ٿا. اها ڳالهه هن حقيقت سان بلڪل ٺهڪي اچي ٿي ته سوئر کي ائڊونس ديوتا جي شخصيت جو مظهر سمجهيو وڃي ۽ هن باري ۾ ڊيئونيسس ۽ ڊيميٽر جون مشابهتون هن ڳالهه کي امڪان جي حد اندر اچي پهچائين ٿيون ته انهيءَ جانور جي ديوتا سان دشمني، ديوتا جي سوئر ۾ موجود گيءَ جي اصلوڪي نظريي جي محض غلط فهميءَ جو نتيجو هئي، جا پوئين زماني ۾ نمودار ٿي. هيءَ قاعدو، ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اتيس ۽ شايد ائڊونس جا پوڄاري سوئر نہ کائيندا هئا، هن امکان کي خارج نہ ٿو ڪري ته انهن سائن سوئن ۾ سنجيده نوعيت وارن موقعن تي سوئر کي ديوتا جي نمائندي جي حيثيت ۾ ذبح ڪيو ويندو هو ۽ پوڄاري سڌس گوشت کي بطور تبرک کائيندا هئا. درحقيقت، ڪنهن به جانور جي بطور تبرک ذبح ڪرڻ ۽ کائڻ ۾ هيءَ حقيقت پوشيده آهي ته اهو جانور مقدس آهي ۽ عام طرح کيس چريءَ کان بچايو ويندو آهي.

سوئر ڏانهن يهودين جو رويو به اهڙو ئي منجهيل هو، جهڙو بت پرست شامين جو ساڳئي جانور متعلق هوندو هو. يوناني هن گاله جو فيصلو نہ ڪري سگهيا ته يهودي سوئر کان نفرت ڪندا هئا يا کيس پوڄيندا هئا. هڪ طرف ته اهي سوئر کونہ کائيندا هئا، پر ٻئي طرف اهي کيس قتل به ڪونہ ڪندا هئا. ۽ جيڪڏهن اول الذڪر قانون سوئر جي غلاظت ۽ ناپاڪائيءَ جو دليل آهي، ته موخرالذڪر قانون انهيءَ جانور جي تقدس لاءِ ايترو به زياده زورائتو دليل آهي. جو ته، جيڪڏهن پنهي قانونن کي هن قياس جي بنياد تي سمجهائي سگهجي ٿو، ۽ منجهائن هڪ کي انهيءَ بنياد تي ضرور سمجهائڻ گهرجي، ته سوئر مقدس جانور هو، پنهي مان هڪ به قانون کي هن قياس جي بنياد تي نہ سمجهائڻ گهرجي ۽ منجهائن هڪ کي انهيءَ بنياد تي نہ ٿو سمجهائي سگهجي ته سوئر ناپاڪ جانور هو. ان ڪري، جيڪڏهن اسين ٻهرئين قياس کي ترجيح ڏيون، ته پوءِ اسان کي هيءَ فيصلو ڪرڻو ئي پوندو ته ڪم از ڪم اوائلي زماني ۾، اسرائيلي قوم وارا سوئر کان نفرت نہ ڪندا هئا، پر کيس پوڄيندا هئا. اسان جي انهيءَ راءِ کي هيءَ حقيقت ڏسي تقويت ملي رهي آهي ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عيسائياهم جي وقت تائين کي يهودي سوئر ۽ کوئن جي گوشت کي مذهبي رسم طور کائڻ لاءِ خفيہ طور باغن ۾ ملندا هئا. اها رسم پيشڪ تمام قديم هئي ۽ سندس بنياد انهيءَ زماني کان ولي پيو، جڏهن کوئي ۽ سوئر، ڪنهي کي ديوتائي جانور سمجهي، سندن پوڄا ڪئي ويندي هئي ۽ جڏهن سندن گوشت کي ديوتائين جو جسم ۽ خون سمجهي، تمام نادر ۽ سنجيده نوعيت وارن موقعن تي بطور تبرڪ کاڌو ويندو هو. عام طرح شايد هيءَ دعوىٰ ڪري سگهجي ٿي ته سيئي ناپاڪ ۽ غليظ جانور، دراصل، مقدس هئا، ڪين نہ ڪائڻ جو سبب اهو ئي هيو، جو اهي ديوتائي جانور هئا.

۴- **اوسيرس، سوئر ۽ ڏڪو:** قديم مصر ۾ تاريخي دور اندر سوئر جي اهڙي ئي مشڪوڪ حالت هئي، جهڙي شام ۽ فلسطين ۾ هئي، حالانڪ پهرينءَ نظر ۾ سندس خلاظت ان جي تقدس کان وڌيڪ نمايان آهي. يوناني مصنفن مصرين لاءِ گهڻو ڪري ائين چيو آهي ته اهي سوئر کي هڪ غليظ ۽ قابل نفرت جانورسمجهندا آهن. جيڪڏهن ڪو ماڻهو گهمندي ڦرندي سوئر کي ڇهي وجهندو هو، ته اهو انهيءَ پليديءَ کي ڌوئڻ لاءِ سيني ڪپڙن سميت درياه ۾ گهڙي پوندو هو. سوئر جي ڪير پيڙ ڪري ائين سمجهيو ويندو هو ته ان جو پيئندڙ ڪوڙهه جي بيماريءَ ۾ مبتلا ٿيندو. سوئرن جي ڏانرن کي، مصري باشندن هڻ جي باوجود، مندرن ۾ داخل ٿيڻ کان ممانعت هوندي هئي ۽ سڄيءَ قوم ۾ اهوئي طبقو هو، جنهن کي اهڙيءَ طرح مندرن مان خارج ڪيو ويو هو. ڪوبہ ماڻهوسوئرن جي ڏانرسان پنهنجيءَ ڏيءَ جي شادي ڪاڻ ڪندو هو ۽ نہ وري ڪو سندس ڏيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان شادي ڪندو هو، سوئرن جا ڏنار پنهنجون شاديون هڪ ٻڪي ۾ ڪندا هئا. اُن جي باوجود، سال ۾ هڪ دفعو مصري باشندا چنڊ ۽ اوسيرس ديوتا کي سوئرن جون قربانيون ڏيندا هئا ۽ انهيءَ موقعي تي، نہ فقط انهن جون قربانيون ڪندا هئا، پر سندن گوشت به کائيندا هئا، حالانڪ سال جي ٻڪي ڪنهن به ڏينهن تي اهي نہ سندن قربانيون ڏيندا هئا ۽ نہ انهن جو گوشت چکيندا هئا. اهي ماڻهو، جيڪي ايتري قدر غريب هوندا هئا، جي انهيءَ ڏينهن‌تي سوئر جي قرباني‌ءَ ڏيڻ کان قاصر هوندا هئا، سي اُن جو بجاءِ اتي جا نان پچائي، نذراني طور پيش ڪندا هئا. انهيءَ گالهه جي سمجهاڻي هن قياس کرڻ کان سواءِ مشڪل ڏيئي سگهبي تہ سوئر هڪ مقدس جانور هو، جنهن کي سندس پوجاري سال ۾ هڪ دفعو بطور تبرڪ کائيندا هئا.

اهو نظريو، تہ مصر ۾ سوئر مقدس جانور تصور ڪيو ويندو هو، خود انهن حقيقتن سان ثابت ٿئي ٿو جي، جديد دور جي ماڻهن جي خيال موجب، اُنهيءَ نظريي جي بلڪل برعڪس حقيقت کي ثابت ڪندڙ معلوم ٿيندڙ. چنانچہ، جيڪڏهن اسين ڏسي آيا آهيون، مصري باشندن جو خيال هو تہ سوئر جي ڪيڙ ٻيڪڻ سان کوڙهم پيدا ٿيندو. پر ڪي وحشي انهن جانورن ۽ پوٽن جي متعلق، جن کي اهي انتهائي مقدس سمجهندا آهن، بلڪل ساڳيائي خيال رکندا آهن. چنانچہ، ويڙار نالي هڪ ٻيٽ ۾ (نيوگائنا ۽ سيليبس جي درميان) مختلف ماڻهو پاڻ ۾ جهنگلي سوئرن، ناڱن، واگهن، ڪمين، ڪتن ۽ نانگ جهڙين ڇيڻين جو اولاد سمجهندا آهن، کوبه ماڻهو انهيءَ قسم جو جانور کونہ کائيندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، جنهن جي نسل مان اهو پاڻ کي پيدا ٿيل سمجهندو آهي، جيڪڏهن کوائين کندو، تہ کوڙهہ جي مرض ۾ مبتلا ٿيندو ۽ ڳل ٿي پوندو. اتر امريڪا جي ڳاڙهن هندستانين جي اوساها قبيلي وارن ۾ اهي ماڻهو، جن جو خاندائي نشان ڳاڙهو هوندو آهي، هي۽ اعتقاد رکندا آهن تہ جيڪڏهن انهن کنهن نر ڳاڙهي جو گوشت کاڌو، تہ سندن سڄو جسم ڦرڙين ۽ کوڙهن سان ڀرجي ويندو ۽ سندن جسم جي مختلف حصن ۾ اڇا داغ ٿي پوندا. ساڳئي قبيلي ۾، جن ماڻهن جو خاندائي نشان سرخ رنگ جي مڪائي هوندو آهي، تن جو وري هي۽ اعتقاد آهي تہ جيڪڏهن اهي سرخ مڪائي کائيندا، تہ سندن وات جي چوڌاري وڏن ڦٽ ٿي پوندا. سورينام جا "پش" قبيلي واراڇبشي، جي پٽ خاندائي نشان رکندا آهن، هي۽ اعتقاد رکندا آهن تہ جيڪڏهن اهي "ڪيپيائي" (سوئر جهڙو هڪ جانور) کائيندا، تہ اهو کين کوڙهہ ڏيندو. معلوم ٿئي ٿو تہ "ڪيپيائي" سندن خاندائي نشان منجهان هڪ آهي. قديم زماني ۾ شامي باشندا، جي ڇيڻ کي مقدس تصور کندا هئا، هي۽ يقين رکندا هئا تہ جيڪڏهن اهي ڇيڻ کائيندا تہ سندن جسم روگ وهائيندڙ کوڙهن سان ڀرجي ويندا ۽ سندن پير ۽ پيٽ سُڄي پوندا. اوڙيسا جي "چاچا" قبيلي وارن جو هي۽ اعتقاد آهي تہ جيڪڏهن اهي پنهنجي خاندائي نشان واري جانور کي زخمي کندا تہ تن کوڙهہ جي بيماري۽ جو حملو ٿيندو ۽ سندن سڄو سارو خاندان مري، کپي ۽ ختم ٿي ويندو. اهي مثال هي۽ گالهہ ثابت کن ٿا تہ مقدس جانور جو کائڻ، گهٽو ڪري کوڙهہ يا چمڙي۽ جا ٻيا مرض پيدا ڪري ٿو. انهي۽ حد تائين اهي حقيقتون هن نظريي جي پٽيرائي ڪري رهيون آهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ جيئن تہ سوئر جي ڪير پيئڻ جو اثر ڪوڙھ پيدا ڪندڙ سمجھيو ويندو ھو، ان ڪري ھنن اھو جانور مقدس سمجھيو ويندو ھوندو.

ورڻي، ھيءَ قانون تہ سوئر کي ڇھڻ کان پوءِ، ماڻھوءَ کي پاڻ کي ۽ پنھنجن ڪپڑن کي ڏوئڻو پوندو ھو، سوئر جي تقدس جي خيال جي حق ۾ آھي. ڇو تہ ھيءَ عام اعتقاد آھي تہ ڪنھن بہ مقدس شيءِ سان لھ وچڙ ۾ اچڻ جي اثر کي، ماڻھن سان ملڻ ۽ ھلڻ چلڻ کان اڳ ئي، پاڻيءَ يا ٻيءَ ڪنھن شيءِ سان ھٿائي ڇڏڻ گھرجي. چنانچہ، يھودي پنھنجن مقدس خدائي ڪتابن کي پڙھڻ کان پوءِ، پنھنجا ھٿ ڏوئي ڇڏيندا آھن. گناھن جي اقرار ٻڌڻ کان پوءِ عبادتگاھ مان باھر اچڻ کان اڳ، وڏي پوڄاريءَ کي غسل ڪرڻو پوندو ھو ۽ ڪيس اھي ڪپڑا لاھڻا پوندا ھئا، جي ھن مقدس مقام اندر پاتا ھئا. يوناني مذھبي رسمن جو ھيءَ قانون ھوندو ھو تہ توبھ تائب ٿيڻ لاءِ جيڪا قرباني ڪئي ويندي ھئي، تنھن ۾ قرباني پيش ڪندڙ قرباني واريءَ شيءِ کي ڇھي نہ ھگھندو ھو ۽ جڏھن نذرانو پيش ٿي چڪندو ھو، تڏھن ڪيس شھر يا پنھنجي گھر ۾ وري داخل ٿيڻ کان اڳ، ڪنھن درياھ يا چشمي ۾ پنھنجو بدن ۽ ڪپڑا ڏوڻا پوندا ھئا. پولينيشيا وارا پاڻ کي مقدس ڇوت کان، جيڪڏھن اسين ان کي ائين ڪٽي سڏيون، جا مقدس شين کي ڇھڻ سبب کين ڇھي پوندي ھئي، بچائڻ جي تمام سخت ضرورت محسوس ڪندا ھئا. انھيءَ ڇوت کي ھٽائڻ لاءِ مختلف رسمون ادا ڪيون ويندیون ھيون. مثال طور، اسين ڏسي آيا آھيون تہ ڪيئن نہ ٽونگا ۾، جيڪڏھن ڪو ماڻھو ڪنھن مقدس سردار يا ڪنھن اھڙيءَ شيءِ کي، جا سندس شخصي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ملڪيت هوندي هئي، ڇهي وڃندو هو، تہ پنهنجن هٿن سان وري ڪائي سگهڙ کان اڳ، ڪيس هڪ قسم جي رسم ادا ڪرڻي پوندي هئي، نہ تہ، ائين سمجهيو ويندو هو تہ هو سچو سچي پوندو ۽ مري ويندو، يا ڪم ڪار ڪري ڪيس جيري جي، يا پي ڪا بيماري لڳي پوندي. اسان هي ۽ پڙ ڏٺو آهي تہ ڪنهن مقدس شيءَ سان لهہ وچڑ ۾ اچڻ سان نيوزيئلنڈ ۾ ڪهڙا نہ مهلڪ نتيجا رونما ٿيندا سمجهيا ويندا آهن ۽ ڪن حالتن ۾ اهڙا نتيجا سچ پچ نڪتا بہ آهن. مختصر طور چئجي تہ قديم دور جو وحشي انسان هي ۽ يقين رکي ٿو تہ جيڪي ڪجهہ مقدس آهي، سو خطرناڪ آهي، سندس مٿان هڪ قسم جو برقي تقدس چانيل رهي ٿو، جو اهو جنهن سان لهہ وچڑ ۾ اچي ٿو تنهن کي، بجيتوڻيڪ ساري نہ ٿو، تہ بہ ڪيس زبردست ڏڪو رسائي ٿو. ان ڪري هڪ وحشي، جنهن بہ شيءَ کي خاص طور مقدس سمجهندو آهي، تنهن کي هٿ لائڻ يا ڏسڻ لاءِ آماده ڪرڻ ٿيندو آهي. چنانچہ، "اگهون". قوم جي بيچوٽانا قبيلي وارا حبشي واگهون ۽ سان ملڻ يا ڪيس ڏسڻ کي "نفرت پريتو ۽ بدبخت" عمل سمجهندا آهن، آهي ماٺهو ائين سمجهندا آهن تہ واگهون ۽ جو نظارو اکين ۾ سوج آڻيندو آهي. ان جي باوجود، واگهون سندن انتهائي مقدس جانور آهي، اهي ڪيس پنهنجو ابو سڏيندا آهن، سندس نالي جو قسم کڻندا آهن ۽ پنهنجين تقريبن ۾ ان کي عزت ڏيندا آهن. ميڊنسانا جي "بش مين" قبيلي وارن وٽ هڪ مقدس جانور آهي، پران جي باوجود "ڪيس هڪ نظر ڏسڻ سان ماٺهو وقتي طور ناپاڪ ٿيندو ۽ ڪيس نامعلوم قسم جي بي آرامي نصيب ٿيندي." اوماها قبيلي جي ڳاڙهن هندستانين ۾ "قاڙها قبيلي" وارن جو اعتقاد آهي تہ نر قاڙهي کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

— قديم نباتاتي ديوتائون — ۱۱۳۵ رگهو هٽ لائڻ کان پوءِ هڪدم سڄي بدن تي ڦڙڙيون ۽ اڇا داغ نڪري پونداء ساڳيءَ قوم ۾ "نانگ قبيلي" وارن جو خيال آهي ته جيڪڏهن سندن قبيلي جو ڪو فرد نانگ کي ڇهي وجهندو يا ڪيس سنگهندو، ته سندس وار اڇا ٿي پونداء ساموئا ۾ جن ماڻهن جو ديوتا پوپٽ هو، تن جو اعتقاد هو ته جيڪڏهن اهي ڪنهن پوپٽ کي پڪڙيندا، ته اهو کين اڻٽ ماري وجهندو. وري، ساموئا ۾ ڪيوڙي جا ڳاڙهي رنگ وارا سڪل پن عام طرح ڪاڏي پيتي ڊيڊ وڻڻ لاءِ استعمال ڪيا ويندا هئا، پر جيڪڏهن "جهنگلي ڪبوتر" واري خاندان جي ڪنهن به فرد ڪيوڙي جي پنن کي انهيءَ مقصد لاءِ ڪٽي ڪتب آندو، ته هيءُ فرض ڪيو ويندو هو ته هو وڃ المفاصل جي سور سبب سڄي پوندو يا سندس سڄي جسم تي ننڍيءَ ماتا وانگر داڻا نڪري پونداء وچ هندستان جي ٻيلن جي "سور" قبيلي وارا سور کي پنهنجي خاندائي نشان طور پوڄيندا آهن ۽ ڪيس اناج جي داڻن جا نڊرانا پيش ڪندا آهن، ان جي باوجود قبيلي جا ماڻهو هيءُ اعتقاد رکندا آهن ته جيڪڏهن انهن ڪنهن سور جي پيرن جي نشانن کي لتاڙيو ته اهي بعد ۾ ڪنهن نه ڪنهن مرض ۾ مبتلا ٿيندا ۽ جيڪڏهن ڪا عورت سور کي ڏسي وجهي، ته ڪيس پنهنجي منهن تي پڙدو وجهڻ گهرجي ۽ ٻئي طرف نهارڻ ڪپي. اهڙيءَ طرح، قديم انسان جو دماغ تقدس کي هڪ قسم جي خطرناڪ زهر سمجهندو نظر اچي ٿو، جنهن کان هڪ عقلمند انسان، جيتريقدر ممڪن ٿي سگهندو، اوتريقدر دور پڇندو ۽ جيڪڏهن ڪنهن اتفاق سان ڪيس اهو زهر وڃي پوندو، ته هو پاڻ کي اُن جي اثر کان ڪنهن پاڪائيءَ جي رسم ادا ڪرڻ سان آجو ۽ آزاد ڪندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن متوازي مثالن جي روشنيءَ ۾ سوئر جي متعلق مصرين جي اعتقادن ۽ رسمن جي هيءَ سمجهاڻي ڏيئي سگهجي ٿي تہ انهن جو بنياد انهيءَ جانور جي متعلق انتهائي تقدس جي راءِ تي، ۽ نہ سندس انتهائي غلاظت ۽ ناپاڪائيءَ جي راءِ تي رکيل آهي، يا انهيءَ حقيقت کي زياده صحيح انداز ۾ بيان ڪجي تہ انهن اعتقادن ۽ رسمن ۾ هيءَ گالهہ پوشيده رکيل آهي تہ انهيءَ جانور کي نحض هڪ گندو ۽ قابل نفرين جاندار نہ، پر اعليٰ فوق‌الفطري قوتن جو مالڪ هڪ جانور تصور ڪيو ويندو هو ۽ ان ڪري کيس قديم زماني جي انهيءَ مذهبي دهشت ۽ ڊپ جي جذبي وچان ڏٺو ويندو هو، جنهن ۾ احترام ۽ نفرت جا احساسات ذري گهٽ هڪ جيتري مقدار ۾ ملميل ٿين ٿا. خود قديم زماني جا ماڻهو هن حقيقت کان آگاه معلوم ٿين ٿا تہ مصرين جي دلين ۾ سوئر، جنهن خوف جو جذبو پيدا ڪندا هئا، تنهن جو هڪ پيورخ به هو. چوتہ، يوناني منجم ۽ رياضي دان، يوڊوڪسس، جنهن چوڏهن مهينا مصر ۾ گذاريا ۽ اتان جي پوجارين سان گفتگو ڪئي، سو هن راءِ جو هو تہ مصري باشندا سوئر کي نفرت جي جذبي کان نہ، پر زراعت ۾ سندس مفيد هڻ جي سبب ڪري، چڏي ڏيندا هئا، چو تہ سندس بيان موجب، جڏهن نيل درياه جي طغياني لهي ويندي هئي، تڏهن سوئرن جا ڏڻ ڇا ڏڻ پنڻين ۾ آزاد ڦرندا وتندا هئا، جي بج کي پنهنجن ڪرن سان آليءَ ۽ نرم زمين ۾ لتاڙي هيٺ ڪندا هئا. پر جڏهن ڪا هستي اهڙيءَ طرح گڏيل ۽ اندروني طور متضاد جذبات جو مرڪز هوندي آهي، تڏهن اُن لاءِ ائين ئي چئي سگهبو آهي تہ اها متزلزل توازن واري مقام تي بيٺل آهي. وقت گذرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان پوءِ، انهن متضاد جذبات مان هڪ جو پئي مٿان فوقيت حاصل ڪرڻ جو امڪان رهي ٿو ۽ جيڪو جذبو آخرڪار فوقيت حاصل ڪري ويهي ٿو تنهن جي مطابق، جيڪڏهن اهو احترام ۽ نفرت جو آهي، اها هستي جا انهيءَ جذبي جو مرڪز آهي، ديوتا جي درجي تي پهچي ٿي يا پوت ۽ شيطان جي ذليل منزل تي وڃي ڪري ٿي. سيني ڳالهين جي مدنظر، مصر ۾ سوئر جي اها پوئين حالت ٿي. ڇو ته تاريخي دور ۾ سوئر جي متعلق ڊپ ۽ نفرت يقيناً انهيءَ احترام ۽ پوڄا کان گهٽي زيادہ هئي، جنهن جو اهو ڪنهن زماني ۾ مالڪ هوندو ۽ جنهن جو سندس انهيءَ ڪريل حالت ۾ به، نشان صفا گم ڪونہ ٿيو هو. ڪيس مصري شيطان ۽ اوسيرس ديوتا جي دشمن، "سيت" يا "ٽائفون" جي شخصيت جو مظهر سمجهيو ويڻ لڳو. ڇو ته ٽائفون ڪاري سوئر جي شڪل ۾ هورس ديوتا جي اک زخمي ڪئي هئي، جنهن ڪيس ساڙي ڇڏيو ۽ سوئر جي قرباني جو رواج وڌو، جو سورج ديوتا "را" انهيءَ جانور کي قابل نفرت ظاهر ڪيو. وري هيءَ ڳالهه ته ٽائفون انهيءَ وقت سوئر جو شڪار ڪري رهيو هو، جڏهن ڪيس اوسيرس جو لاش هٿ لڳو هو ۽ هن ڪيس ڇٽي ٽڪر ٽڪر ڪري ڇڏيو هو ۽ اهو ئي سبب هو، جو سال ۾ هڪ دفعو سوئر قربان ڪيا ويندا هئا، ظاهر طور قديم زماني جي هن ڳالهه جي جديد صورت آهي ته ائڊونس ۽ اتيس وانگر، اوسيرس کي به سوئر يا سوئر جي صورت ۾ ٽائفون، ماريو يا چٽيو هو. چنانچه، اوسيرس جي حضور ۾ سوئر جي سالياني قرباني جو مقصد انتقام هوندو هو، جو انهيءَ دشمن جانور کان ورتو ويندو هو، جنهن ديوتا کي چٽيو يا ماريو هو. پر اول ته، جڏهن به ڪنهن جانور کي اهڙيءَ طرح سال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ هڪ دفعو ۽ فقط هڪ ئي دفعو سنجيده قرباني جي صورت ۾ ماريو ويندو آهي، تڏهن ان جو مطلب، گهٽو ڪري يا هميشه اهو ئي هوندو آهي ته اهو جانور ديوتا ئي آهي، ته ڪيس سال جي باقي عرصي ۾ چڏيو ويندو آهي ۽ ديوتا جي حيثيت ۾ عزت ڏني ويندي آهي۽ جڏهن به ڪيس ذبح ڪيو ويندو آهي، تڏهن ڪيس ديوتا جي حيثيت ۾ ئي ذبح ڪيو ويندو آهي. هي۽ حالت ۾ ڊيئونيسس ۽ ڊيميٽر جي مثالن مان، جيڪڏهن اتيس ۽ ائڊونس جي مثالن سان نه، اسان کي معلوم ٿيو آهي ته جيڪو جانور هن دليل جي بنياد تي ديوتا جي حضور ۾ قربان ڪيو ويندو آهي، ته اهو ديوتا جو دشمن آهي سو، ٿي سگهي ٿو يا ممڪن آهي ته ائين ئي هوندو، دراصل خود ئي ديوتا هوندو. انهي۽ ڪري اوسيرس جي حضور ۾ سوئر جي سالياني قرباني۽ ۾ انهي۽ جانور جي ديوتا سان مبينہ دشمني هي۽ گالهه ثابت ڪري رهي آهي ته پهريون، اوائل ۾ سوئر هڪ ديوتا هو، ۽ پيو ته اهو ديوتا اوسيرس هو. پوئين زماني ۾، جڏهن اوسيرس انساني خصائل جو مالڪ ٿي پيو ۽ سوئر سان سندس اصلي تعلق فراموش ڪيو ويو، تڏهن انهي۽ جانور کي پهرئين دفعي ڪانڊس سميز ڪيو ويو۽ بعد ۾ ڏند ڪتائن جي مصنفن ديوتا جي دشمن جي حيثيت ۾ سندس دشمني ڪرڻ شروع ڪئي، جن کي ديوتا جي پوڄا جي متعلق جانور کي قربان ڪرڻ جو سواءِ هن سبب جي، ته اهو ديوتا جو دشمن هو، پيو ڪوبہ سبب سمجهہ ۾ ڪونہ اچي سگهيو، يا وري جيئن پلوٽارچ اظهار ڪيو آهي ته اهو نه، جيڪو ديوتائن کي پيارو هوندو آهي، پر اهو جيڪو انهي۽ جي ابتڙ هوندو آهي، قربان ڪرڻ جي قابل هوندو آهي. انهي۽ پوئين زماني ۾، جهنگلي سوئر جيڪا آن ۾ تباهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مچائيندو آهي، تنهن ڪيس آنَ جي روح جي دشمن ليکجڻ لاءِ معقول سبب مهيا ڪيو، جيتوڻيڪ اوائل ۾، جيڪڏهن آءٌ صحيح آهيان، خود انهيءَ آزاديءَ، جنهن سان جهنگلي سوئر آنَ ۾ ڦرندو گهمندو وتندو هو، ڪيس آنَ جي روح سان شناخت ڪرڻ لاءِ ماڻهن کي آماده ڪيو، جنهن جو اهو بعد ۾ دشمن جي حيثيت ۾ مخالف رهيو.

جيڪو نظريو سوئر کي اوسيرس سان شناخت ڪري ٿو سو، سندس حضور ۾ انهيءَ سا ڳئي ڏينهن ٻڌي جڏهن، روايت مطابق خود اوسيرس کي قتل ڪيو ويو هو، سوئرن جي قرباني ڏيڻ جي رسم ان کا ڏوري تقويت نه ٿي ملي، چو ته اهڙيءَ طرح سوئر جو قتل اوسيرس جي سالياني قتل جي آهڙي ئي نمائندگي هئي، جهڙي ٽيسموفوريا جي تقريب تي سوئرن جو غارن اندر اڇلائڻ، پرسيفون جي عالم زيرين ۾ نزول جي سالياني نمائندگي هئي ۽ اهي ٻئي رسمون يورپ جي لاپاري وقت ڪڙ، ٻڪريءَ وغيره کي آنَ جي نمائندي جي حيثيت ۾ ذبح ڪرڻ واريءَ رسم سان ملوازي آهن.

وري، هن نظريي کي ته سوئر، جو اوائل ۾ خود اوسيرس هو ۽ جنهن کي بعد ۾ سندس دشمن، ٽائفون، جي شخصيت جو مظهر تصور ڪرڻ شروع ڪيو ويو، گاڙهن وارن وارن ماڻهن ۽ گاڙهن ڏيڻ جي ٽائفون سان سا ڳئي قسم جي تعلق مان تقويت حاصل ٿي رهي آهي. چو ته گاڙهن وارن وارن ماڻهن جي متعلق، جن کي ساڙيو ويندو هو ۽ جن جي رک کي ڇڇن سان منتشر ڪيو ويندو هو، اسان کي هن گالهه تي اعتبار ڪرڻ لاءِ ڇگا دليل ملي آهن ته گاڙهي رنگ جي ڪتڙن وانگر، جن کي موسم بهار ۾ روم ۾ قتل ڪيو ويندو هو، اهي خود آنَ جي روح، يعني

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوسيرس جا نمائندا هوندا هئا ۽ انهن کي خاص طور آن کي سرخ يا سونهري رنگ ڏيڻ لاءِ قتل ڪيو ويندو هو. ان جي باوجود، پوئين زماني ۾ انهن ماڻهن کي اوسيرس جو نئون پرستار دشمن، ٽائفون جو نمائندو ڪري پڌايو ويندو هو ۽ انهن جو قتل ديوتا جي دشمن کان ورتل انتقام جو فعل ڪري سمجهيو ويندو هو. ساڳي طرح، مصري باشندا گاڙهن ڏڪڻ کي، ٽائفون سان سندن مشابهت هڻڻ جي سبب ڪري قرباني لاءِ پيش ڪندا هئا، حالانڪ هي ڳالهه زياده ممڪن آهي ته دراصل انهن کي آن جي روح، اوسيرس، سان مشابهت هڻڻ سبب ذبح ڪيو ويندو هو. اسان ڏسي چڪا آهيون ته ڏکو آن جي روح جو هڪ عام نمائندو آهي ۽ ڪيس انهي ۽ حيثيت ۾ لا بارڙي واري ۽ بني ۽ ٻي ذبح ڪيو ويندو آهي.

اوسيرس کي باقاعده طور ميمفس واري "اپيس". ڏڪي ۽ هيليوپولس واري "منيوس" ڏڪي سان شناخت ڪيو ويندو هو. پر هي ڳالهه طئي ڪرڻ مشڪل آهي ته ڇا اهي ڏڪا سنڊس اناج جي روح هڻڻ جي حيثيت ۾ اوسيرس جا نمائندا هئا، جيئن سرخ ڏڪا نظر اچن ٿا، يا اهي پنهنجي اصليت ۾ بلڪل جدا گانه حيثيت وارا مختلف ديوتائون هئا، جي بعد ۾ اوسيرس جي شخصيت ۾ تحليل ٿي ساڻس ملي هڪ ٿي ويا. انهن بن ڏڪن جي پوڄا جي عالمي نوعيت ڪين ٻين رواجي مقدس جانورن کان، جن جون پوڄائون محض مقامي هيون، مختلف سطح تي رکندي معلوم ٿئي ٿي. پر اپيس جو اوسيرس سان اصلوڪو تعلق ڪٿي کوڙو به هجي، تڏهن به اول الذڪر جي متعلق هڪ اهڙي حقيقت موجود آهي، جنهن کي ديوتا کي قتل ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي رسم جي باقاعده تفتيش ڪرڻ ۾ نظر انداز نه ڪرڻ گهرجي. جيتوڻيڪ اپيس ديگهي کي وڏي شان ۽ شوڪت ۽ انتهائي عزت ۽ احترام سان ديوتا جي حيثيت ۾ پوڄيو ويندو هو، اُن جي باوجود ڪيس مقدس ڪتابن طرفان مقرر ٿيل عرصي کان وڌيڪ جيئرو رهڻ ڪونه چڏيو ويندو هو ۽ انهيءَ عرصي جي ختم ٿيڻ تي ڪيس هڪ مقدس چشمي جي پاڻيءَ ۾ پوڙيو ويندو هو. انهيءَ عرصي جي حد، پلوٽارچ جي قول مطابق، پنجويهه سال هئي، پر انهيءَ حد تي هميشه عمل ڪونه ٿي سگهندو هوندو، ڇو ته جديد دور ۾ اپيس ديگهن جون قبرون کوليون ويون آهن ۽ مٿانئن جيڪي ڪتبا تحرير ٿيل آهن، تن مان ڪتو پوي ٿو ته پاويهين خاندان ۾ انهن مقدس ديگهن مان به، ڇويهن سالن کان به وڌيڪ عرصي تائين زنده هئا.

۵- **وربيئس ۽ گهوڙو:** اسين هينئر اهڙيءَ منزل تي اچي پهتا آهيون، جو هن روايت جي معنيٰ متعلق، ته ائريشيا وٽ "پيلي جي ديوتائي بادشاهن جي پهرين بادشاهه"، وربيئس، کي هپولا ئيٽس جي صورت ۾ گهوڙن ماريو هو، هڪ معقول قياس آرائيءَ ڪرڻ جي جرئت ڪري سگهون ٿا. هيءَ حقيقت معلوم ڪري ته، پهريون، آن جي روحن جي گهٽو ڪري گهوڙن جي صورت ۾ نمائندگي ڪئي ويندي آهي ۽ ٻيو ته پوئين دور جي روايتن ۾ جنهن جانور کي ديوتا کي زخمي ڪرڻ لاءِ ذميدار چيو ويندو آهي، سو دراصل ڪڏهن ڪڏهن خود ديوتا پاڻ هوندو هو. اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا ته اهي گهوڙا، جن جي هٿان وربيئس يا هپولا ئيٽس قتل ڪيو ويو هو، سي در حقيقت سندس نباتات جي ديوتا هئڻ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حيثيت ۾ سندس ئي شخصيت جا مظهر هيا. هن ڳالهه جو امكان آهي ته هيءَ ڏند ڪٿا، ته هو گهوڙن جي هٿان قتل ٿيو هو، سندس پوڄا جي ڪن خصوصيتن، جن مان سندس پاڪ آستاني ۾ گهوڙن جي داخلا جي ممانعت هڪ هئي، سمجهائڻ لاءِ بعد ۾ ايجاد ڪئي ويئي هئي. جو ته ڏند ڪٿا تبديل ٿيندي رهندي آهي، پر رسم مستقل طور قائم رهندي آهي، ماڻهو ائين ئي ڪندا رهندا آهن، جيئن سندن ابن ڏاڏن ڪائن اڳ ڪيو هو، حالانڪ جن سببن ڪري سندن ابن ڏاڏن ائين ڪيو هو، سي گهڻو وقت اڳي فراموش ٿي چڪا آهن. مذهب جي تاريخ، پراڻيءَ رسم ڪي عقل سان موافق بنائڻ ۽ هڪ نامعقول رسم لاءِ معقول سبب ڳولڻ جي هڪ طويل جدوجهد آهي. هن وقت اسان جي سامهون جيڪا ڳالهه زير غور آهي، تنهن ۾ اسان کي يقين رکڻ گهرجي ته ڏند ڪٿا رسم کان زياده جديد آهي ۽ آها گهوڙن کي مقدس هڻڻ ۽ مان خارج رکڻ جي اصلي سبب جي ڪنهن به صورت ۾ ترجمائندگي نٿي ڪري. انهن جي اخراج مان هيءَ قياس ڪري سگهجي ٿو ته گهوڙا انهيءَ هڙيءَ جي ديوتائن جا مقدس جانور يا سندن شخصيتن جا مظهر ڪونه ٿيڻ ٿي سگهيا. پر اهو قياس اڀرو ٿيندو. ڪنهن زماني ۾ ٻڪري اڻينا جو مقدس جانور يا سندس شخصيت جو مظهر هو، جيئن ديويءَ کي ٻڪريءَ جي ڪل (ايڪيجيز) ۾ ملبوس ڏيکاريو جي رسم مان معلوم ڪري سگهجي ٿو، ان جي باوجود ٻڪري، نه قانوني طور سندس مقدس جانور هئي، نه وري اُن کي سندس عظيم آستاني، اٿينس واري ائڪروپولس، ۾ داخل ٿيڻ جي اجازت هئي. انهيءَ لاءِ سبب هيءَ ڏنو ويندو هو ته ٻڪريءَ زيتون جي وڻ کي نقصان پهچايو هو، جو اٿينا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ديويءَ جو مقدس وڻ هو. هن وقت تائين، تنهن ڪري، ٻڪريءَ جو اٽينا سان تعلق، گهوڙي جي وريئس سان تعلق جي متوازي آهي، جو انهن ٻنهي جانورن کي آستاني سان هن سبب ڪري خارج ڪيو ويو هو، جو انهن ٻنهنجن ديوتائن کي ضرر رسايو هو. پر "وئرو" اسان کي ٻڌائي ٿو ته انهيءَ قانون ۾ هڪ استثنا هئي، جنهن ٻڪريءَ کي ائڪروپولس کان خارج ڪيو هو. سال ۾ هڪ دفعو، هو چوي ٿو، ٻڪريءَ کي ضروري قرباني لاءِ ائڪروپولس ڏانهن نيون ويندو هو. هاڻي، جيڪي اڳي ئي متي چيو ويو آهي، جڏهن ڪنهن جانور کي سال ۾ هڪ ۽ فقط هڪ ئي دفعو قربان ڪيو ويندو آهي، تڏهن ڪيس قربانيءَ جي جانور جي حيثيت ۾ ديوتا اڳيان پيش ڪرڻ ڪيو ويندو آهي، پر ڪيس خود ديوتا جي نمائندي جي حيثيت ۾ قربان ڪيو ويندو آهي. تنهن ڪري اسين هيءُ قياس ڪري سگهون ٿا ته جيڪڏهن ٻڪريءَ کي سال ۾ فقط هڪ دفعو ائڪروپولس تي قربان ڪيو ويندو هو، ته ڪيس خود اٽينا جي حيثيت ۾ قربان ڪيو ويندو هو. ۽ هيءُ انومان نڪري ٿو ته قربان ٿيل جانور جي ڪل ديويءَ جي مجسمي مٿان رکي ويندي هئي ۽ اها ئي "ايگيجيز" هوندي هئي، جنهن کي هر سال اهڙيءَ ريت نوبنو ڪيو ويندو هو. ساڳيءَ ريت مصر ۾ ٽيبس وٽ گهيٽا مقدس سمجهيا ويندا هئا ۽ کين قربان ڪرڻ ڪيو ويندو هو. پر سال ۾ هڪ دفعو هڪ گهيٽو ذبح ڪيو ويندو هو ۽ سندس چمڙو ائمن ڏيوتا جي مجسمي مٿان رکيو ويندو هو. جيڪڏهن اسان کي ائريشيا واري آستاني جي سائن سوڻن جي متعلق زياده خبر چار هجي ها، ته اسان کي هوند معلوم ٿئي ها ته اٽينس وٽ ائڪروپولس مان ٻڪرين کي خارج

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رکڻ جي قاعدي وانگر، اُن مان گھوڙن کي خارج رکڻ جي قاعدي ۾ ۽ هر سال استثنيٰ ڪئي ويندي هئي ۽ سال ۾ هڪ دفعو هڙيءَ ۾ گھوڙو نيون ويندو هو، جنھن کي وربيئس ديوتا جي شخصيت جي حيثيت ۾ قربان ڪيو ويندو هو. جنھن گھوڙي کي اھڙيءَ طرح قتل ڪيو ويندو هو، تنھن کي گھٽي وقت گذرڻ بعد، دستوري غلط فھميءَ سبب انھيءَ سوئر وانگر، جو ڊيميٽر ۽ اوسيرس جي نالي ۾ قربان ڪيو ويندو هو، يا انھيءَ ٻکريءَ وانگر، جنھن کي ڊيئونيسس ۽ شايد اٽينا جي حضور ۾ قربان ڪيو ويندو هو، ديوتا جي دشمن شمار ڪرڻ جو امڪان پيدا ٿيندو هو ۽ جنھن کي انھيءَ ديوتا جي نالي ۾ قرباني‌ءَ طور پيش ڪيو ويندو هو، جنھن جي هٽان اھو زخمي ٿيو هو، ڪنھن به مصنف لاءِ استثنيٰ تي توجھ ڏيڻ کان سواءِ، اُن جي قاعدي جو بيان ڪرڻ اھڙو ته آسان آھي، جو اسان کي ائريشيا واريءَ هڙيءَ جي قاعدي جو، اھڙيءَ استثنيٰ جي ذڪر ڪرڻ کان سواءِ، جنھن جو مون قياس ڪيو آھي بيان ٿيل ڏسي ڪو به تعجب ڪرڻ نه گھرجي. جيڪڏھن اسان وٽ اٽينائيس ۽ پلنيءَ جا فقط بيان ئي موجود ھجن ھا، ته اسان کي فقط انھيءَ قاعدي جو علم ھجي ھا، جنھن اٽينا جي حضور ۾ ٻکرين جي قرباني‌ءَ کي ممنوع قرار ڏنو ھو ۽ ڪين ائگروپولس ۾ داخل ٿيڻ کان محروم ڪيو ھو. پر اسين انھي اھم استثنيٰ کان بي خبر ھجون ھا، جنھن کي "وئرو" جي تصنيف، جا خوش قسمتيءَ سان محفوظ رھندي آئي آھي، اسان تي ھويدا ڪيو آھي.

۽ اھو انومان، ته ائريشيا واريءَ هڙيءَ ۾ سال ۾ هڪ دفعو هڪ گھوڙي کي هڙيءَ جي ديوتا جي نمائندي جي حيثيت ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قربان ڪيو ويندو هو، گھوڙي جي ساڳيءَ قرباني ۽ ان، جا هر سال روم ۾ ڏني ويندي هئي، ڪجھ تقويت حاصل ڪري رهيو آهي. هر سال آڪٽوبر جي پندرهين تاريخ تي "مريخ ديوتا جي بنيءَ" تي رٿن جي ڊوڙ جو ھڪ مقابلو ڪيو ويندو هو. گھوڙن جي ڪامياب ٽيندڙ ٽولي ۽ جي ساڄي ھٿ واري گھوڙي کي نيزو ھڻي "مريخ" ديوتا جي حضور ۾ پلن فصلن حاصل ڪرڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ قربان ڪيو ويندو هو ۽ سندس سسي وڌي آن کي مانين جي ھڪ هار سان سينگاريو ويندو هو. ان کان پوءِ ٻن محلن، — "مقدس راه" ۽ "سبورا" - جا باشندا انهيءَ سسيءَ کي حاصل ڪرڻ لاءِ ھڪ ٻئي سان ڇڪا ڇيڪي ڪندا هئا. جيڪڏهن "مقدس راه" وارا انهيءَ کي حاصل ڪندا هئا تہ اهي ان کي بادشاھ جي گھر جي ديوار تي ٻڌي ڇڏيندا هئا، جيڪڏهن "سبورا" محلي جا ماڻهن کيس حاصل ڪندا هئا، تہ اهي انهيءَ سسيءَ کي "مٿمياين ٽاور" تي ٻڌي ڇڏيندا هئا. گھوڙي جو پڇ ويڍيو ويندو هو ۽ ان کي اھڙيءَ تيز رفتاريءَ سان بادشاھ جي گھر پھچايو ويندو هو، جو آن جو رت بادشاھ جي گھر جي چلھ تي ٽپڻ ندو هو. ازانسواءِ، ائين نظر اچي رهيو آهي تہ گھوڙي جو رت ڪنو ڪيو ويندو هو ۽ ايڪويھين اپريل تائين محفوظ رکيو ويندو هو، جڏهن "ويستال ديويءَ جون ڪنواريون" آن کي اڻ چاول ڳابن جي رت سان ملائيندڙون هيون، جن کي چھ ڏينھن پيشتر قربان ڪيو ويو هو. اهو مرڪب، پوءِ ريڍارن ۾ تقسيم ڪيو ويندو هو، جي آن کي پنھنجن ڍڳن کي ڏوپ واس ڏيڻ لاءِ ڪتب آڻيندا هئا.

هن رسم ۾ گھوڙي جي سسيءَ جو مانين جي هار سان سينگارجڻ ۽ قرباني جو مبينہ مقصد، يعني پلو فصل حاصل ڪرڻ، هن ڳالھ طرف

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اشارو ڪري رهيا آهن تہ گھوڙي ڪي آنَ جي روح جي انهن مختلف حيواني نمائندن وانگر قتل ڪيو ويندو هو، جنهن جا اسان کي گھٽيئي مثال ملي چڪا آهن. گھوڙي جي بچ کيَ وڍڻ جي رسم، سٿي فصل حاصل ڪرڻ لاءِ ڏاندن جي بچن ۽ ڪين قربان ڪرڻ جي آفريڪي رسم وانگر آهي. روسي ۽ آفريڪي ٻنهي رسمن ۾ ظاهر آهي، جانور آنَ جي روح جو نمائندو آهي ۽ سندس آباد ڪرڻ جي قوت کي خاص طور سندس بچ ۾ مقيم سمجهيو وڃي ٿو. اهو پويون نظريو، جيئن اسان ڏسي آيا آهيون، يورپ جي لوڪ-ڪتا ۾ پڻ واقع ٿئي ٿو. وري، موسم بهار ۾ چوپائي مال کي گھوڙي جي رت سان ڏوپ واس ڏيڻ جي رسم کي گھوڙن کي بهارَ جي مند ۾ "پوڙهي زال"، "ڪنواري" يا "ڪلياڪ" سٿي يا چوپائي مال کي ناتال جي موقعي تي ڪارائڻ ۽ هر وارن ڏڳن يا گھوڙن کي بهار-جي موسم ۾ "يول-سوئر" ڪائڻ لاءِ ڏيڻ جي رسم سان مشابهت ڏيئي سگھجي ٿي. انهن سڀني رواجن جو مقصد آنَ جي روح جون گھر تي ۽ گھر وارن لاءِ دعائون ۽ رحمتون حاصل ڪرڻ ۽ انهن کي ٻئي سال لاءِ محفوظ رکڻ جو آهي.

روم وارن جيَ آڪٽوبر جي گھوڙي واري رسم، جيئن ان کي سڏيو ويندو هو، اسان کي انهيءَ اوائلي دور ڏانهنَ پٺتي ڪٿي وڃي ٿي، جڏهن "سبورا"، جو بعد ۾ انهيءَ عظيم دارالحڪومت جو نشيبي ۽ افلاس زده علائقو هيو، اڃا هڪ علحده ڳوٺ هو، جنهن جا باشندا پنهنجي پاڙيسرين، روم جي باشندن سان، جو انهيءَ زماني ۾ اڃا هڪ ديهاتي شهر هو، لاباري وارين ٻنين ۾ دوستانہ مقابلو ڪندا هئا. "مريخ جي ٻني"، جنهن تي اهل رسم ادا ڪئي ويندي هئي، ٽائبر درياه جي پاسي ۾ هئي ۽ اها بادشاهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دور حڪومت جي خاتمي تائين بادشاهي علائقي جو هڪ حصو هئي. ڇو ته هيءَ روايت مشهور هئي ته جڏهن آخرين بادشاه کي روم مان تڙي ڪڍيو ويو، تڏهن درياه جي پاسي وارين شاهي پنين ۾ آن بلڪل پڪل ٻيڻل هو، جو ڏانڊي جي انتظار ۾ هو، پر انهيءَ منحوس آنَ کي ڪائڻ لاءِ ڪوبه آماده ڪونه ٿيو ۽ انهيءَ آنَ جا ايترا ته وڏا ڍير درياه ۾ اڇلايا ويا، جو گرميءَ سبب درياه جي پاڻيءَ جي لڙل حالت سبب، اهو آنُ هڪ جزيري جو مرڪز ٻڌجي پيو. گهوڙي جي قرباني اهڙيءَ طرح موسم خزان جي هڪ رسم هئي، جا لاباري جي اختتام وقت بادشاهي پنين تي ادا ڪئي ويندي هئي. گهوڙي جو پڇ ۽ سنڊس رت، جي آنَ جي روح جي نمائندي جا سمجهيا ويندا هئا، بادشاه جي گهر پهچايا ۽ اتي رکيا ويندا هئا. جهڙيءَ طرح جرمنيءَ ۾ لاباري جو ڪڙ گهر جي ٽڪنڊيءَ ڇت جي ڪنڊ هيٺان ميخ سان کوڙيو ويندو هو ۽ جهڙيءَ طرح اسڪاٽلئنڊ جي مٺانهن پٽن ۾ ڪڙمي "ڪنواريءَ" جي صورت ۾ آخرين ڪڻيءَ کي گهر ڪٽي ويندا آهن ۽ ڪيس آتش‌دان، مٺان رکندا آهن، اهڙيءَ طرح آنَ جي روح جي برڪت بادشاهه جي گهر آندي ويندي هئي ۽ انهيءَ جي ذريعي اها قوم جي پين ماڻهن تائين پهچائي ويندي هئي، جنهن جو هو سربراه هو. ساڳيءَ ريت، اتر يورپ جي موسم بهار ۽ موسم خزان واريين رسمن ۾، "مي - پول" کي ڪڏهن ڪڏهن انهيءَ علائقي جي ميڙ يا برگوماسٽر جي گهر جي سامهون کوڙيو ويندو آهي ۽ ڪوٺ جي سربراهه جي حيثيت ۾ آخرين ڪڻي ڏانهنس آندي ويندي آهي. پر جيڪڏهن گهوڙي جو پڇ ۽ رت بادشاهه جي حصي ۾ ايندو هو، ته پاسي واري سبورا ڪوٺ وارن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي، جن وٽ ڪنهن وقت پنهنجي ۾ اهڙي الڳ رسم ادا ڪيندي هئي، راضي ڪرڻ لاءِ ڪين گهوڙي جي سسي حاصل ڪرڻ لاءِ مقابلي جي اجازت ڏني ويندي هئي. معلوم ٿئي ٿو ته سميلين ٽاور، جنهن تي سبورا جا باشندا گهوڙي جي سسي جيتي ڪٽي وڃڻ کان پوءِ لٽڪائي ڇڏيندا هئا، سميلين خاندان وارن جو، جيڪي گوٿ جا وڏا ماڻهو هئا، هڪ ڪنڊو ڇورس ٻنارو يا گهر هو. بادشاهه جي پنهين تي ۽ سندس گهر ۾ جا اها رسم سڄي شهر ۽ پر واري گوٿ طرفان اهڙيءَ طرح ادا ڪئي ويندي هئي، تنهن ڪري هيءَ انومان ٿو ته ڪو وقت اهڙو به هو، جڏهن هر هڪ شهر پنهنجين پنهنجين پنهين تي اهڙي رسم ادا ڪندو هو. لاطيني علائقي جي ديهاتي ضلعن ۾ واقع گوٿن مان هڪ انهيءَ رسم جي ادائگي جو سلسلو شايد انهيءَ وقت کان پوءِ به جاري رکيو هو، جڏهن رومي گوٿن جي باشندن پنهنجن لاڀاري وارن گهرن کي ملائي، انهيءَ رسم کي گڏجي هڪ ئي وقت بادشاهه جي پنهين تي ادا ڪرڻ شروع ڪيو هو. هن انومان ۾ ڪو ذاتي غير امڪانيءَ جو جز ڪونهي ته روم واري "مريخ جي پنيءَ" وانگر، ائريشيا جي مقدس هڙيءَ ۾ شايد لاباري جي مشترڪ جشن جي جاءِ هئي، جتي آس پاس جي گوٿن پاران ساڳئي قسم جي وحشي سائن سوٿن سان گهوڙو قربان ڪيو ويندو هو. گهوڙو پنهي وٽن ۽ آن، جي آباد ڪندڙ روح جي نمائندگي ڪندو هو ته وري هن انومان ۾ جيئن "هارويسٽ- مئي" جهڙيءَ رسم ۾ ڏسي رهيا آهيون، هڪ ٻئي ۾ تحليل ٿي، هڪ ٿي وڃن ٿا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پنجاهون

ديوتا کي کائڻ

۱- **پهرين ميون جو تبرڪ:** اسان ڏٺو آهي تہ آن جي روح جي ڪڏهن ماڻهوءَ ۾ ڪڏهن جانور جي صورت ۾ نمائندگي ڪئي ويندي آهي ۽ ڪهڙي حالتن ۾ ڪيئن سندس نمائندن جي شخصيت ۾ قتل ڪيو ۽ تبرڪ طور کاڌو ويندو آهي. آن جي روح جي انساني نمائندن کي سچ پچ قتل ڪرڻ جي مثالن گولڻ لاءِ اسان کي فطرتي طور وحشي قبيلن ڏانهن وڃڻو پوي. پر اسان جي يورپي هارين جي لاباري وارين دعوتن، آن جي روح جي نمائندن جي حيثيت ۾ جانورن جي تبرڪ طور کائجڻ متعلق اسان کي اهڙا مثال مهيا ڪيا آهن، جن جي باري ۾ ڪابہ غلط فهمي ممڪن ناهي. پر ان کان علاوه، جيئن اڳي ئي خيال ڪيو ويو هوندو، خود نئين آن کي بہ بطور تبرڪ، يعني آن جي روح جي جسم طور، کاڌو ويندو آهي. سئيڊن ۾، ورم لئنڊ وٽ زميندار جي عورت آن جي پوئين ٿ سٽيءَ جي داڻن کي هڪ اهڙي نان پچائڻ ۾ صرف ڪندي آهي، جنهن جي صورت نندڙيءَ چوڪريءَ جهڙي هوندي آهي. اهو نان گهر جي سڀني ڀاتين ۾ تقسيم ڪيو ويندو آهي، جي ان کي کائيندا آهن. هتي اهو نان آن جي روح جي نمائندگي ڪري ٿو، جنهن جو تخيل ڪنواري چوڪريءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صورت ۾ بلڪل اهڙي نموني ۾ ڪيل ٿئي ٿو، جيئن اسڪاٽلنڊ ۾ آنَ جي روح جو ساڳيءَ طرح تخيل ڪيو ويندو آهي ۽ جتي عورت جي صورت ۾ ٺاهيل، ۽ "ڪنواريءَ" جي نالي جي حامل آخرين سٽي، سندس نمائندگي ڪندي آهي. دستور موجب آنَ جي روح کي آخرين سٽيءَ اندر مقيد سمجهيو ويندو آهي، ۽ اهڙو نان کائڻ جيڪو آخرين سٽيءَ جي آنَ منجهان ٺهيل هجي، انهيءَ کري خود آنَ جي روح کي کائڻ آهي. ساڳيءَ طرح فرانس جي لاپئلسي علائقي ۾، ڪوٽل اڻي سان ٺهيل ماٺهو "فر" وڻ تي لٽڪايو ويندو آهي، جنهن کي لاباريَ جي آخرين گاڏي تي رکي نيون ويندو آهي. اهو وڻ ۽ اڻي جو ماٺهو شهر جي ميئر جي گهر پهچايا ويندا آهن، جتي اهي تيسين رکيا ويندا آهن، جيسين انگور جو فصل لهي. پوءِ لاباري جو اختتام هڪ دعوت ذريعي ملهايو ويندو آهي، جنهن تي ميئر اڻي جي ماٺهوءَ کي پڇي ۽ ذرو ذرو ڪري ماٺهن کي کائڻ لاءِ ڏيندو آهي.

ـانهن مثالن ۾ آن جي روح جي نمائندگي انساني صورت ۾ ڪئي وڃي ٿي ۽ انهيءَ صورت ۾ ڪيس ڪاڏو وڃي ٿو. پين حالتن ۾ جيتوڻيڪ نئين آنَ کي انساني صورت ۾ نه پڃايو ويندو آهي، آن جي باوجود جن سنجيده رسمن سان انهيءَ کي ڪاڏو ويندو آهي، سي هن ڳالهه جي ثابت ڪرڻ لاءِ ڪافي آهن ته آن کي بطور تبرڪ، يعني ڪيس آنَ جي روح جو جسم سمجهي، ڪاڏو ويندو آهي. مثال طور، نئين آنَ کائڻ وقت لٽوانيا جا هاري هيٺيون رسمون ادا ڪندا هئا. سرءُ جي فصل پوکڻ وقت، جڏهن سڄو آنَ لڏجي ايندو هو ۽ ڳاهه شروع ڪيو ويندو هو، تڏهن هر هڪ زميندار هڪ تقريب منعقد ڪندو هو، جنهن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"سباريوز" سڏيو ويندو هو، جنهن جو مطلب "گڏڻ يا گڏي اچلائڻ" هوندو هو. زميندار هرهڪ فصل ـ ڪڻڪ، جَوَن، اوٽس، فلڪس، دالين وغيره ـ سان نَوَ وڏا ٻڪ پري، منجهانئن هرهڪ کي ٽن ٽن حصن ۾ تقسيم ڪندو هو. هر هڪ آنَ جا اهي ستاويهه حصا، پوءِ هڪ ڊير تي اچلايا ويندا هئا ۽ سيني کي خوب گڏيو ويندو هو، انهيءَ مقصد لاءِ جيڪو آنُ استعمال ڪرڻو هو، سو اهو هڪڙ گهربو هو، جنهن کي سپ ڪان پهريائين گاهيو ۽ وائرايو ويو هو ۽ جنهن کي انهيءَ مقصد لاءِ اڳواٽ ئي علحده ڪري رکيو ويو هو. انهيءَ طريقي سان جيڪو آنُ گڏيو ويندو هو، تنهن جي ڪجهه حصي کي هر هڪ گهر پٽيان هڪ جي حساب سان، ننڍن نانن پچائڻ ۾ استعمال ڪيو ويندو هو، باقي حصي کي وڏيڪ جَوَن يا اوٽس سان ملائي، منجهانئس بيئر ٺاهيو ويندو هو. انهيءَ گاڏڙ سادڙ انَ منجهان جيڪو پهريون بيئر ٺهندو هو، سو زميندار، سندس زال ۽ پارن جي پيڙهه لاءِ هوندو هو، پيو دفعو جيڪو بيئر تيار ٿيندو هو، سو نوڪرن چاڪرن لاءِ هوندو هو. جڏهن بيئر ٺهي راس ٿيندوهو، تڏهن زميندار کا اهڙي شام منتخب ڪندو هو، جنهن تي ڪنهن غير آدميءَ جي اچڻ جي توقع ڪانه هوندي هئي. پوءِ هو بيئر جي پيپ اڳيان جهڪي، منجهانئس بيئر جو هڪ برتن پري ڪيندو هو ۽ آن کي پيپ جي پوچ وٽ درتيءَ تي هاري، هيڻن چوندو هو، "او بهره ور زمين، رائيءَ ۽ جَوَن ۽ آنَ جي سيني قسمن کي جڏهي مقدار ۾ آپار". پوءِ هو اهو برتن اندرين ڪمري ڏانهن ڪڍي ويندو هو، جتي سندس زال ۽ پار هن جيءَ انتظار ۾ ويٺا هوندا هئا. ڪمري جي فرش تي هڪ ڪارو يا اڇو يا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪپرو (ڪاڙهو نر) ڪڪڙ ۽ ساڳئي رنگ ۽ ساڳئي ئي ولر جي هڪ ڪڪڙ بدّل ٻيٽا هوندا هئا، جي انهيءَ ئي سال جي دوران ۾ آنن مان ڪٿي نڪتا هوندا. پوءِ زميندار، ٻيڙ جو برتن هٿ ۾ جهلي سجدو ڪندو هو ۽ سڀ فصل لاءِ خدا جو شڪرانو بجا آڻيندو هو ۽ آئينده سال جي پلي فصل لاءِ دعا ڪندو هو. پوءِ سيئي پاتي پنهنجا هٿ متي ڪٽي هيٺن چوندا هئا، "اي خدا، ۽ تون، اي زمين، اسين اوهان کي هيءَ ڪڪڙ ۽ هيءَ ڪڪڙ پنهنجيءَ دل جي خوشيءَ سان نذراني طور پيش ڪا ڪريون." ائين چوڻ سان زميندار پنهي پکين کي، ڪاڪ جي چمچي سان ڏڪ ٽوڪي ماريندو هو، ڇو ته ڪيس انهن جون ڳچيون لاهيون نه هيون. پهرينءَ دعا، ۽ پنهي پکين مان هر هڪ کي مارڻ کان پوءِ، زميندار ٻيڙ منجهان ٽيون حصو هر دفعي اوتيندو ويندو هو. پوءِ سندس زال انهن پنهي پکين کي هڪ ئيننءَ ڪنيءَ ۾، جا اڳ ڪڏهن ۾ استعمال ڪيل ڪانءِ هوندي هئي، ڇڪائيندي هئي. آن کان پوءِ هڪ موڙو، جنهن جو ترو متي ڪيو ويندو هو، زمين تي رکيو ويندو هو ۽ آن جي مٿان اهي ننڍڙا نان، جن جو متي ذڪر ڪري آيا آهيون ۽ جوش ڏنل پکي رکيا ويندا هئا. آن کان پوءِ وري ٿوڻ ٿاهيل ٻيڙ آندو ويندو هو، جنهن سان گڏ ڪائيءَ جو هڪ اونهو چمچو ۽ ٽي ڪونجا آندا ويندا هئا، جي انهيءَ موقعي کان سواءِ، ٻئي ڪنهن وقت استعمال ڪونہ ٿيا هوندا هئا. جڏهن زميندار ڪائيءَ جي چمچي سان ٻيڙ ڪيي انهن ڪونجن ۾ پريندو هو، تڏهن سڄو خاندان انهيءَ موڙي جي چوڪرد گوڏن پر جهڪندو هو. پوءِ پيءُ هڪ دعا پڙهندو هو ۽ ٻيڙ جا ٽيئي ڪونجا هڪ گيت سان پي ويندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻيا پاتي ۾ سندس مثال وٽي آئين ڪندا هئا. پوءِ نان ۽ پڪين جو گوشت ڪاڏو ويندو هو ۽ هڪ دفعو وري ٻيهر بيئر جو جام ڦرندو هو، تانجو سيني پاتين مان هرهڪ چٽو ٽيئي ڪونجا نو نو دفعا پي، پورا ڪندو هو. ڪاڏي مان ڪو ذرو نہ بچائڻو هو، پر جيڪڏهن منجهانئس ڪا شيءِ باقي رهجي ويندي هئي، تہ اُن کي ٻئي ڏينهن صبح جو ساڳين رسمن جي ادائگيءَ سان ڪائي ڪپائڻو هوندو هو. هڏا ڪتي کي ڪائڻ لاءِ ڏنا ويندا هئا. جيڪڏهن اهو سڀئي هڏا نہ ڪائيندو هو، تہ باقي بچيل هڏن کي چوپائي مال جي واڙي ۾ ڇيٽي هيٺان دفن ڪيو ويندو هو. اها رسم ڊسمبر مهيني جي آغاز ۾ ادا ڪئي ويندي هئي ۽ جنهن ڏينهن اها ادا ڪئي ويندي هئي، تنهن ڏينهن ڪوبہ ٻرو ٻلو لفظ ڪونہ ڳالهائڻو هو.

اها هئي رسم، جا ہ سو يا اُن کان وڌيڪ سال اڳ ادا ڪئي ويندي هئي. اڄ ڪالهہ لٽوئانيا ۾ جڏهن نئين فصل جا ٻڌاتا يا نئين آن مان ٺاهيل نان ڪاڏا ويندا آهن، تڏهن جيڪي ہ ماڻهو ميز تي جمع هوندا آهن، سي هڪ ٻئي جا وار ٻڌيندا آهن. انهيءَ پوئينءَ رسم جي معنيٰ جو ڪوبہ علم ڪونهي، پر بت پرست لٽوئاني ٻاشندا يقيناً هڪ اهڙي ئي رسم پنهنجين قربانين وقت ادا ڪندا هئا. اوئيسيل ٻيٽ ۾ آباد ايسٽوني نسل جي باشندن منجهان اڪثر، نئين آنَ مان پڪل مانيءَ کي تيسين ڪونہ ڪائيندا آهن، جيسين اُن کان پيشتر اهي ڪنهن لوهہ جي ٽڪر کي چڪ نہ وجهندا آهن. هن حالت ۾ لوهہ يقيني طور جادوءَ جو هڪ ٽوٽو آهي، جنهن جو مقصد آنَ اندر مقيم روح کي بي ضرر بنائڻ جو آهي. مدرلئنڈ شاير ۾، اڄ ڪالهہ ہ جڏهن پٽاٽن کي زمين مان کوٽي ڪڍيو ويندو آهي، تڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڄي ڪتب کي انهن کي چڪڻو هوندو آهي، نہ تہ "آنهن (پتاڻن) اندر جيڪي روح موجود هوندا آهن، سي رنج ٽيندا آهن ۽ پتاڻا محفوظ نہ رهي سگهندا آهن"۔ يارڪ شاير جي هڪ حصي ۾ اڃا تائين هي رسم آهي تہ مقامي پادري کي پهريون آن پنهنجن هٿن سان وڍڻو پوندو آهي ۽ جنهن ماڻهوءَ سون کي اهو اطلاع پهچايو آهي، تنهن کي يقين آهي تہ اهڙي طريقي سان وڍيل آن ماڻهس روڻي ناهي ويندي آهي۔ جيڪڏهن انهي رسم جي پوئين حصي جي خبر صحيح ڏنل آهي، (۽ مشابهت رکندڙ سيئي مثال ان ڳالهہ جي حق ۾ آهن) تہ پوءِ هي ڳالهہ ثابت ٿي رهي آهي تہ عيسائي مذهبي برادري هڪ اهڙي مقدس رواج کي پنهنجي اندر جذب ڪري چڏيو آهي، جو بلاشڪ و شبهہ خود عيسائيت کان گهڻو قديم آهي۔

جڏهن جي "ائنو" يا "ائنوءَ" قوم وارن لاءِ چيو ويندو آهي تہ اهي مختلف قسمن جي مٽرن کي نر ۽ مادي جي صورت ۾ سمجهندا آهن ۽ انهن سڀني قسمن کي گڏي، "ديوتائي مڙس ۽ زال اناج"۔ (اموريڪ هارو ڪاموئي) سڏيو ويندو آهي۔ "چنانچہ مٽرن کي عام استعمال لاءِ ڪٺن ۽ مانين جي صورت ڏيڻ کان اڳ، پوڙها ماڻهو انهن جي پوڄا ڪرڻ لاءِ چند نان اڳواڻ ئي پنهنجي لاءِ ٺهرائيندا آهن۔ جڏهن اهي تيار ٿي ويندا آهن، تڏهن اهي ڏاڍي سنجيدگيءَ سان انهن کان هيءَ دعا پنندا آهن، "اي تون اناج جا ديوتا، اسين تنهنجي پوڄا ٿا ڪريون، تون هن سال تمام چڱيءَ طرح اپريو آهين ۽ تنهنجي خوشبوءِ مٺي ٿيندي۔ تون چڱو آهين۔ باهر جي ڏيوي تمام خوش ٿيندي ۽ اسين سيئي پڻ ڏاڍي خوشي ڪنداسين۔ اي تون ديوتا، اي تون ديوتائي اناج،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهرباني ڪري ٿون ماڻهن کي پالجانءِ. آءٌ هينئر تو کي ڪائان ٿو. آءٌ تنهنجي پوڄا ڪريان ٿو ۽ تنهنجي شڪر گذاري ڪريان ٿو.' اهڙي طرح دعا پڙهڻ کان پوءِ، اهي، يعني پوڄاري، نان ڪٽي ڪائيندا آهن ۽ انهيءَ وقت ڪان پوءِ سپيئي ماڻهو مٽرن جي ٽئين. فصل کي ڪائي سگهن ٿا. اهڙيءَ طرح نياز ۽ نڙت جي گهٽن اشارن ۽ دعا جي لفظن سان انهيءَ قسم جو ڪاڏو "ائنو" قوم جي پلائيءَ لاءِ اربن ڪيو ويندو آهي. انهيءَ ۾ ڪوبه شڪ ناهي ته اناج جي نذراني کي ديوتا جي حضور ۾ پيش ڪيل تعريف سمجهيو ويندو آهي، پر اهو ديوتا خود انهيءَ اناج جي بچ ڪان علاوه پيبو ڪوبه ٿاهي، ۽ اهو فقط انهيءَ حد تائين ديوتا آهي، جيستائين اهو انساني جسم لاءِ مفيد آهي."

ايست انڊيز جي "بورو" نالي هڪ ٻيٽ ۾، جانورن جي لاباري جي ختم ٿيڻ وقت، هر هڪ قبيلو هڪ متبرڪ مشترڪ دعوت تي اچي جمع ٿيندو آهي، جنهن ۾ قبيلي جو هر هڪ فرد نون جانورن مان ٿورو مقدار ويسيءَ ۾ ڏيڻ لاءِ بدل هوندو آهي. انهيءَ ڪاڏي کي "جانورن جي روح کي ڪائڻ" سڏيو ويندو آهي، جو هڪ اهڙو نالو آهي، جنهن مان انهيءَ ڪاڏي جي متبرڪ نوعيت جو ثبوت ملي رهيو آهي. جانورن مان ڪجهه حصو جدا ڪيو ويندو آهي ۽ اهو روحن کي آڇيو ويندو آهي. سيليبس ۾، مناهسا جي آلفور قبيلي وارن ۾، سندن پوڄاري ٻنيءَ ۾ جانورن جو پهريون ڇپ پوکيندو آهي ۽ اهو ئي پهريان پڪل جانور لٽيندو آهي. اهي جانور هو ياهم تي پچائيندو ۽ ڪين ڪاڏي جي صورت ۾ پيسيندو آهي، جنهن ڪان پوءِ هو انهن منجهان ڪجهه حصو هر هڪ گهر کي ڏيندو آهي. بولانگ سونگونڊو ۾، جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيليبس جو هڪ پيو ضلعو آهي، جانورن جي لاباري کان ٿورو ئي اڳيرو، هڪ ننڍڙي سوئر يا پکيءَ جي قرباني ڪئي ويندي آهي. پوءِ پوڄاري پهريائين پنهنجيءَ ۽ پوءِ پنهنجن همسائين جي ٻنين مان ٿورا جانور لٽيندو آهي. انهيءَ طريقي سان لٽيل سڀني جانورن کي هو پنهنجن جانورن سان گڏ خشڪ ڪندو آهي ۽ بعد ۾ انهن کي هو پنهنجن پنهنجن مالڪن کي ڏيندو آهي، جي انهن کي پيسائي ڇڪائيندا آهن. جانور جڏهن ڇڪي ويندا آهن، تڏهن عورتون انهن کي ڪڙ جي هڪ آني سان گڏ واپس پوڄاريءَ ڏانهن ڪٽي ويندڙون آهن، جو آني جي قرباني پيش ڪندو آهي ۽ جانور انهن عورتن کي موڪلائي ڏيندو آهي. انهن جانورن مان خاندان جي هرهڪ پاتيءَ، حتيٰ ڪ ننڍي کان ننڍي ٻار تائين، سڀني کي ڪائڻو پوندو آهي. انهيءَ رسم جي پوري ٿيڻ بعد، هرهڪ جانورن جي قصل کي گهر آڻڻ لاءِ آزاد هوندو آهي.

ڏکڻ هندستان ۾، نيگلري ٽڪرين جي "بر گهر" يا ٻڌاگا نالي هڪ قبيلي ۾، آن جي پهرين مٽ "گوروبر" پوکيندو آهي ۽ لاباري وقت پهرين سٽي ۾ اهو ئي لٽيندو آهي، جو هڪ ٻئي قبيلي جو ماڻهو هوندو آهي ۽ جنهن جي ماڻهن کي "بر گهر" قبيلي وارا جادوگر سمجهندا آهن. پهرينءَ سٽيءَ جي آن کي "انهيءَ ئي ڏينهن پيسي اڻو ڪيو ويندو آهي، منجهانئس مانيون ڏاهيون ويندیون آهن، جن کي پهرين ميوي جي حيثيت ۾ نذراني طور پيش ڪرڻ کان پوءِ، قرباني جانور جي باقي بچت سان گڏ "بر گهر" ۽ سندس خاندان جا سڀئي پاتي، گڏيل نذراني ۽ قرباني جي گوشت طور کائيندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن. جنوبي هندستان جي هندن ۾ نون چانورن کي کائڻ جو وقت، پونگول نالي خانداني خوشيءَ جو موقعو هوندو آهي. نون چانورن کي هڪ ٻئينءَ ڪنيءَ ۾ اهڙيءَ ٻاهه تي پڙکايو ويندو آهي، جا منجهند جي وقت اهڙي ڏينهن ٻاڙي ويندي آهي جڏهن هندو منجمن مطابق، سج جدي گهيري اندر داخل ٿيندو آهي. ڪنيءَ جي پڙڪڻ کي سڄي خاندان وارا انتهائي فڪرمنديءَ سان جاچيندا رهندا آهن، جو تہ جهڙيءَ طرح چانورن جو کير پڙکندو، اهڙيءَ طرح ايندڙ سال ٿيندو. جيڪڏهن کير تيزيءَ سان پڙکندو، تہ سال سڪر سٽائيءَ وارو ٿيندو، پر جيڪڏهن کير آهستي پڙکندو ٿہ ان جو ابتو نتيجو نڪرندو. پڙکيل نون چانورن مان ڪجهہ حصو گٽيش ديوتا جي بت اڳيان نذراني طور پيش ڪيو ويندو آهي، پوءِ اُن مان هر هڪ کائيندو آهي. اتر هندستان جي ڪن علائقن ۾ نئين فصل جي ميلي کي "نوان"، يعني "نئون آن" سڏبو آهي. جڏهن انُ پچي راس ٿيندو آهي، تڏهن مالڪ فال ڪڍائيندو آهي، ٻنيءَ ڏانهن ويندو آهي، موسم بهار جي فصل مان، جَوَن جا پنج يا ڇهہ سنگ، ۽ سرهہ جي لاباري مان مڙن جو هڪ سنگ، پٽيندو آهي. اهي سنگ گهر آندا ويندا آهن ۽ ڪين ٻاهه تي سيکي، منجهس ڳڙ، مکڻ ۽ ڏهي ميلائي ويندي آهي. انهيءَ مان ڪجهہ حصو ڳوٺ جي ديوتائن ۽ مٽل ابن ڏاڏن جي ٽالن ۾ ٻاهه ۾ اڇلايو ويندو آهي، باقي ٻيو سڄو حصو گهر جا ماڻهو کائيندا آهن.

نائجر درياهه تي اونيتشا وٽ، نون *"يئمس" کي کائڻ جي

---

* خط استوا جي ويجهڙائيءَ واري ملڪن جو هڪ لذيذ ميوو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رسم جو هن طرح بيان ڪيو ويو آهي: "هر هڪ سردار ڇهه "يئم" ميوا ڪڍي آيو ۽ ڪجين جي پٽن واريون ڪڇڙيون شاخون وڍي، آهي پنهنجي دروازي اڳيان رکيائين، ٽن "يئم" ميون کي پچايائين ۽ ڪجهه ميوو ۽ مڇي ۾ آندائين. يئم جي، پڇ ڪان پوءِ، "لبيا"، يعني ڪوٽاٽو حڪيم، اهو يئم ڪٽي، ڪيس ڪرڙي، هڪ قسم جي ڪاڌي ۾ تبديل ڪري، ٻن اڏن ۾ تقسيم ڪندو آهي، پوءِ اهو هڪ ٽڪر ڪٽي انهيءَ ماڻهوءَ جي ڇڻ تي رکندو آهي، جيڪو نئون "يئم" ڪائڻ وارو هوندو آهي. ڪائڻ وارو "يئم" مان نڪرندڙ ٻاڦ کي ڦوڪون ڏيئي اڏائي ڇڏيندو آهي، جنهن ڪان پوءِ اهو سڄي ٽڪر کي وات ۾ وجهي ڇڏيندو آهي ۽ هيئن چوندو آهي، "نئين يئم ڪائڻ جي اجازت ملڻ لاءِ آءٌ خدا جو شڪر ڪري رهيو آهيان" ۽ پوءِ هو آن کي مڇيءَ سان گڏ ڏاڍي مزي سان چٻاڙڻ شروع ڪندو آهي."

برٽش ايسٽ افريڪا جي "نندي" قبيلي وارن ۾، جڏهن خط استوائي گاه ۾ جمندڙ آن سوسم خزان ۾ پڇ وارو هوندو آهي، تڏهن هر هڪ عورت، جنهن وٽ ٻني هوندي آهي، پنهنجين ڏيئرن سميت اوڏانهن ويندي آهي ۽ اهي سڀيئي گڏجي پڪل آنَ مان ڪجهه پٽيندڙون آهن. عورتن مان هر هڪ ڇٽي پوءِ هڪ داڻو پنهنجي هار ۾ وجهندي آهي ۽ پيو وات ۾ چٻاڙيندي آهي، جنهن کي وري اها پنهنجيءَ پيشانيءَ، ڳچيءَ ۽ ڇاتيءَ تي ملينديءَ آهي. خوشيءَ جو ڪوبه نشان منجهن نظر ڪونه ايندو آهي، مغموم حالت ۾ آهي نئين آنَ جو هڪ ٽوڪرو پٽيندڙون آهن ۽ آن کي گهر ڪٽي وڃي، سڪ لاءِ ڪوٺي تي رکندڙون آهن. جيئن تم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڏن گهرن جون چتيون ڪکن پنن جون هونديون آهن ، ان ڪري آن جي ڏاڻن جو ڪافي حصو چيرن ماڻ هيٺ باهم ۾ ڪري پوندو آهي ، جتي اهي ڏاڏا وڏي آواز سان قاڻي پوندا آهن . انهيءَ افراط کي روڪڻ لاءِ اتان جا ماڻهو ڪابه ڪوشش ڪانه ڪندا آهن ، چو ته اهي باهم ۾ سڙندڙ آن جي آواز کي هن ڪالهه جي نشاني سمجهندا آهن ته سوڻن جا ارواح اهي ڏاڏا ڪائي رهيا آهن . ٿورا ڏينهن پوءِ ٽئين آن ماڻ پٽڻ ٽاهيو ويندو آهي ، جو شام جي ڪاڏي وقت ڪير سان گڏ ڪائڻ لاءِ ماڻهن کي ڏنو ويندو آهي . خاندان جا سڀئي ڀاتي پٽ مان ٿورو حصو ڪڍي ، آن کي جهوپڙين جي ديوارين ۾ ڇڪين تي ٽڪي ڇڏيندا آهن . ان کان علاوه ، اهي ڪجهه پٽ پنهنجن واتن ۾ وجهي ، ڪيس مشرق جي طرف ، جهوپڙين جي باهرين حصي تي ٽڪي ڇڏيندا آهن . پوءِ گهر جو وڏو ڀاتي ، ڪجهه آن هٽ ۾ مٽي جهلي ، صحت ۽ طاقت لاءِ خدا کان دعا گهرندو آهي ۽ ساڳيءَ طرح گهٽيءَ ڪير ملڻ لاءِ به دعا ڪندو آهي ۽ جيڪي ماڻهو اتي موجود آهن ، تن مان هرهڪ سندس پٺيان دعا جا اهي الفاظ دهرائيندو ويندو آهي .

نٽال ۽ زولو لئنڊ جي ڪافر قبيلي ۾ ، ڪوبه ماڻهو تيسين پهريان ميوا نه ڪائيندو آهي ، جيسين هڪ ميلو نه ٿيندو آهي ، جو ڪافرقبيلي وارن جي نئين سال جي شروعات وقت منعقد ڪيو ويندو آهي ، جو ڊسمبر جي آخر ڌاري يا جنوريءَ جي شروعات ۾ ايندو آهي . سڀئي ماڻهو بادشاهه جي محلات ۾ جمع ٿيندا آهن ، جتي اهي خوب نچندا ۽ دعوتون ڪائيندا آهن . جدا ٿيڻ کان اڳ " ماڻهن جي اڳواڻ ٿيڻ " جي رسم ادا ڪئي ويندي آهي . زمين جا مختلف ميوا ، جهڙوڪ آن ، ڪائيءَ جا سنگ ۽ ڪدو ، قربان ٿيل جانور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي گوشت ۽ "درا" سان گڏ وڌين. ديگين ۾ گڏي ڪاڙهيا ويندا آهن ۽ خود بادشاهه انهيءَ ڪاڏي سان ٽورو ٽورون هرهڪ ماڻهوءَ جي وات ۾ وجهندو آهي. اهڙيءَ طرح پاڪ ڪيل ميون کي ڪائڻ کان پوءِ، ماڻهو پاڻ ۾ سڄي سال تائين پاڪ ٿي پوندو آهي ۽ هڪدم فصلن ۾ داخل ٿي سگهندو آهي. عام طرح اهو يقين هوندو آهي ته جيڪڏهن ڪو ماڻهو انهيءَ تقريب کان اڳ نوان ميوا کائيندو، ته اهو مري ويندو. پر جيڪڏهن ڪيس انهيءَ ڪم ۾ پکڙيو ويو، ته ڪيس قتل ڪيو ويندو، يا ڪم از ڪم، کائنس سڄو چوپايو مال کسيو ويندو. نون ميون جو، تقدس هن قانون سان بخوبي ظاهر آهي ته انهن کي خاص برتن ۾ رڌڻ گهرجي، جو فقط انهيءَ مقصد لاءِ استعمال ٿيو هجي ۽ آهي اهڙيءَ نئينءَ باهه تي پچايا وڃن، جنهن کي هڪ جادوگر پن ڪائين کي هڪ ٻئي سان گسائڻ ذريعي ٻاريندو آهي، جن کي "مڙس ۽ زال" سڏيو ويندو آهي.

بيچوئانا قبيلي وارن ۾ هيءُ قانون آهي ته پهرين فصلن مان ڪجهه ڪائڻ کان اڳ، کين پاڻ کي پاڪ ڪرڻو پوندو آهي. اها پاڪائي نئين سال جي آغاز ۾، اهڙي ڪنهن ڏينهن ڪئي ويندي آهي، جو جنوري مهيني جي ڪنهن ڏينهن تي سردار مقرر ڪندو آهي. اها ڪارروائي قوم جي وڏي ڪوٺ اندر ڪئي ويندي آهي، جتي سڀئي بالغ مرد اڇي ڪپڙا ٽيندا آهن. سنجهائڻ هرهڪ ڇوهڪ اهڙي ڪدوءَ جا پن پنهنجن هٿن ۾ ڪٽي ايندو آهي، جنهن کي اتان جي مقامي ٻوليءَ ۾ "ليروٽسي" چيو ويندو آهي. انهن پنن کي چٽي، هرهڪ ماڻهو سنجهائڻ نڪتل رس کي پنهنجن پيرن جي پٺن ۽ دٻن کي لڳائيندو آهي، گهٽا ماڻهو اهو رس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي بدن جي سيني ستڊن کي هٿندا آهن، پڙ چاڻو ماڻهو چوندا آهن ته آهو قديم رسم جي خلاف هڪ واهيات رواج آهي، وڏي ڪوٽ ۾ انهيءَ رسم ادا ڪرڻ کان پوءِ، هرهڪ ماڻهو پنهنجي پنهنجي ڪوٽ ۾ ويندو آهي، جتي اهو پنهنجي گهر وارن سيني پاتين، مڙدن، زالن ۽ ٻارن کي جمع ڪندو آهي ۽ سيني کي "ليروٽسي" جي پڻ مان نڪتل رس ٽڪيندو آهي. ڪن پٽن کي پيسيو ٻ ويندو آهي ۽ انهن کي ڪاٽ جي هڪ وڏيءَ ٽالهيءَ ۾ ڪير سان ملائي، ڪتن کي چڻڻ لاءِ ٻ ڏنو ويندو آهي. پوءِ گهر جي سيني پاتين مان هرهڪ جي پٽ واريءَ ٽالهيءَ کي "ليروٽسي" جا پڻ ڪيا ويندا آهن. جڏهن پاڪائيءَ جي اها ڪارروائي پوري ٿيندي آهي ته تڏهن ئي ماڻهن کي نئين فصل ڪائڻ جي آزادي هوندي آهي ۽ نه اڳ ڪان اڳ.

برازيل جي بٽورو قبيلي وارا سمجهندا آهن ته نئين ڪائيءَ کي قبيلي جي حڪيم جي دعا ڪائڻ حاصل ڪرڻ کان اڳ ڪائڻ يقيني موت جو باعث ٿيندو. دعا ڏيڻ جي رسم هيئن هوندي آهي. ڪائيءَ جي سنگ جي اڏوريءَ پڪل ڪل کي ڏوئي "حڪيم" جي ساهون رکبو ويندو آهي، جو گهٽن ڪلاڪن تائين نچڻ ۽ گائڻ ۾ تماڪ جي مسلسل ڪش لڳائڻ سان پاڻ تي وجد طاري ڪندو آهي، جنهن کان پوءِ هو انهيءَ ڪل ۾ چڪ هٽندو آهي. اڻ وقت سندس سڀ عضوا ڪنبندا آهن ۽ هو بار بار زوردار چيڪون ڪندو آهي. جڏهن به ڪو وڏو جانور يا وڏي مڇي ماري ويندي آهي، تڏهن به ساڳئي قسم جي رسم ادا ڪئي ويندي آهي. برورو قبيلي وارن کي پختو يقين هوندو آهي ته جيڪڏهن ڪوبه ماڻهو دعا حاصل ڪرڻ کان سواءِ، انهيءَ رسم جي پوري ٿيڻ کان اڳ ڪائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا گوشت کي چهنڊو، تہ آهو ۽ سندس سڄي قوم فنا ٿي ويندي.

اترِ امريڪا جيڏيڪ قبيلي جي ڳاڙهن هندستانين ۾ "بسڪ" يا پهرين - ميون جو ميلو سال جي هڪ اهم تقريب هوندي آهي. اِها رسم جولاءِ يا آگسٽ مهيني ۾ ادا ڪئي ويندي هئي، جڏهن مڪائي پچندي هئي ۽ انهيءَ وقت پراڻو سال ختم ۽ نئون سال شروع ٿيندو هو. انهيءَ رسم جي ادا ٿيڻ کان اڳ، ڪوبہ ڳاڙهو هندستاني نئين فصل کي نہ کائيندو هو ۽ نہ هٿ لائيندو هو. ڪڏهن ڪڏهن هرهڪ شهر پنهنجو پنهنجو ميلو ملهائيندو هو، ڪڏهن تہ وري گهٽا شهر ٻاڻ ۾ ملي هڪ مشترڪ ميلو منعقد ڪندا هئا. ميلي ملهائڻ کان اڳ، ماڻهو پنهنجي لاءِ نوان ڪپڙا ۽ گهرن لاءِ نوان برتن ۽ نئون سامان خريد ڪندا هئا. آهي پنهنجا پراڻا ڪپڙا ۽ گهر جو گند ڪچرو ڪڍو ڪري، گذريل سال جي باقي بچيل اناج ۽ ٻئي سامان سان گڏ، هڪ عام ڊير تي ڦٽو ڪري، سڄي کي باهہ ڏيئي ساڙي چڏيندا هئا. انهيءَ رسم جي ادائگيءَ جي تياريءَ واسطي، گوٺ جون سڀ باهيون اگهوات وسايون ويندیون هيون ۽ سڄيءَ رک کي ٻهاري هڻي صاف ڪيو ويندو هو. خصوصاً مندر جي آتشدان يا قربانگاه کي کوٽيو ويندو هو ۽ سڄي رک باهر ڪڍي ويندي هئي. پوءِ وڏو پوڄاري هڪ خاص قسم جي ٻوٽيءَ جون ٻاڙون، تماڪ جي ڪجهہ ساون پنن ۽ ڪجهہ نون ميون سان گڏ، آتشدان جي تري ۾ رکندو هو، جنهن کي هو بعد ۾ اڇيءَ مٽيءَ سان ڍڪي، جو حڪم جاري ڪندو هو ۽ پوءِ هو انهن سڀني شين کي تازي ٻاٽيءَ سان آلو ڪري چڏيندو هو. پوءِ نندڻ وڻن جي ٽارين مان آتشدان مٿان هڪ گهاٽو ڪنبڌ اڏيو ويندو هو. انهيءَ وچ ۾ زالون پنهنجن گهرن کي صاف ڪرڻ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مصروف رهنديون هيون، پراڻين چلهين کي نئون ڪندیون هيون، رڌڻ پچائڻ جي برتن کي سانجي صاف ڪندیون هيون، تہ جيئن اهي نئين ۽ پاڻ ۽ نئون ميون جي پنهنجن گهرن اندر آڄيان ڪرڻ لاءِ تيار رهن. وڏي مقدس چونڪ کي احتياط سان ٻوهاري، منجهائنس اڳوڻي دعوت ۾ مان رهيل کاڌي، جو نندي ۾ نندو ذرو پرزو به، ميڙيو ويندو هو "تہ متان سال جي پهرين ميون جي نذراني پيش ڪرڻ جي رسم ناپاڪ ٿي پوي." ان کان علاوه، هر آهو برتن، جنهن ۾ گذريل سال، جي دوران ۾ ڪو کاڌو رکيو ويو هو يا جنهن کي ڪنهن کاڌي لاءِ استعمال ڪيو ويو هو، سڄ لهڻ کان اڳ مندر مان ٻاهر ڪڍيو ويندو هو. پوءِ سڀني اهڙن ماڻهن رکي، جن لاءِ اهو معلوم هوندو هو تہ انهن سال جي دوران ۾ پهرين ميون ۽ شاديءَ جي متعلق قبيلي جي مقرر ڪيل قانون جي ڀڃڪڙي ڪئي هئي، هڪ ماڻهو وڏي آواز سان عام چؤنڪ ۾ داخل ٿيڻ ۽ اڳي روزي رکڻ جي نيڊ ڏيندو هو. چؤنڪ جي سڀني ڪُنڊن تي پهريدار پڻ ٻيهاريا ويندا هئا، تہ اهي جانورن ۽ اهڙن ماڻهن کي، جن کي ناپاڪ سمجهيو ويندو هو، اندر داخل ٿيڻ کان روڪين. پوءِ ٻن راتين ۽ هڪ ڏينهن لاءِ سخت روزو رکيو ويندو هو ۽ ديندار ماڻهو هڪ خاص قسم جي ٻوٽيءَ مان ٺهيل ڪوڙي دوا پيئندا رهندا هئا "تہ جيئن، اهي الٽيون ڪن ۽ پنهنجن گنهگار جسمن کي صاف ڪن." چؤنڪ کان ٻاهر پيئل ماڻهن کي به پاڪ ڪرڻ لاءِ، پوڙهن ماڻهن مان هڪ ڇٽو چؤنڪ جي هڪ ڪنڊ ۾ تماڪ جي ساون پنن جو ڪجهہ مقدار رکي ايندو هو، هڪ پوڙهي عورت اهي پن ٻاهر ڪڍي ويندي هئي ۽ اڳي پيئل ماڻهن ۾ تقسيم ڪندي هئي، جي "پنهنجن روحن کي عذاب ڏيڻ لاءِ" انهن پنن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوٿيندا ۽ گهندا هئا. انهيءَ عام روزي جي درميان، ڪمزور جسمن وارين عورتن، ٻارن ۽ مردن کي اڏ ڏينهن کان پوءِ کاڌو کائڻ ڏنو ويندو هو ۽ ان کان اڳ، جنهن ڏينهن روزو پورو ٿيندو هو، تنهن ڏينهن صبح جو زالون گذريل سال جي ڇڇيل کاڌي مان ڪجهه مقدار مقدس ڇوڪ جي ٻاهران ڪٽي ايندیون هيون. اهو کاڌو پٽتو پوءِ اندر آندو ويندو هو ۽ فاقو ڪٽڻ هجوم اڳيان رکيو ويندو هو، پر منجهند ٿيڻ کان اڳ انهيءَ کاڌي جا سڀ نشان اتان هٽائيندا هوندا هئا. جڏهن سج جو زوال ٿيڻ شروع ٿيندو هو، تڏهن هڪ ماڻهو وڏو واڪو ڪري سيني کي گهرن اندر بند رهڻ، ڪنهن به بري ڪم نه ڪرڻ ۽ پراڻيءَ ٻاهم جي هرهڪ چٽنگ وسائڻ ۽ انهيءَ کي ٻاهر اڇلائڻ جي خاطريءَ ڪرڻ جو حڪم ڏيندو هو. پوءِ ته سڄي ڳوٺ مٽان عالمي خاموشي طاري ٿي ويندي هئي. وڏو پوجاري ڪاٺ جي ٻن ٽڪرن کي پاڻ ۾ گسائي نئين ٻاهم ٻاريندو هو ۽ آن کي سبز ڪنڊ هيٺان آتش دان ۾ رکندو هو. انهيءَ نئين ٻاهم لاءِ سمجهيو ويندو هو ته اها خون کان سواءِ ماضيءَ جي سڀني گناهن جي شفاعت ڪري ڇڏيندي. پوءِ نون ميون جو هڪ ٽوڪرو آندو ويندو هو. وڏو پوجاري هرهڪ قسم جي ميوي مان ٿورو ڪٽي، آن کي رڇ جي چربيءَ مان ڪڍيل تيل ملي، ڪجهه گوشت سان گڏ "ٻاهم جي مقدس ۽ برڪت واري ديوتا کي سال جي پهرين ميون جي نعمتن جي نذراني ۽ سڄي سال ۾ سرزد ٿيل گناهن جي ڏنڊ طور" پيش ڪندو هو. پوءِ هو آلتي ڪرائيندڙ مقدس دوائن کي به ٻاهم مٽان هاري ديوتا جي حضور ۾ اربڻ ڪندو هو. جيڪي ماڻهو ٻاهر ٻيٺا هوندا هئا، سي هينئر مقدس ڇوڪ ۾ داخل ٿيڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان سواءِ، اڳتي وڌندا هئا ۽ پوءِ وڏو پوڄاري هڪ تقرير ڪندو هو، جنهن ۾ هو انهن ماڻهن کي پنهنجين قديم رسمن ۽ سائن سوڻن کي سختيءَ سان ادا ڪرڻ لاءِ تلقين ڪندو هو ۽ هيءَ ٻڌائڻ ۽ اعلان ڪندو هو تہ نئينءَ ٻاهر گذريل سال جا سندن سڀ گناهہ ميڙي چڏيا. عورتن کي هو سختيءَ سان چتائڻ ڏيندو هو تہ جيڪڏهن انهن مان ڪنهن پراڻي ٻاهر نہ وسائي هئي، يا ڪابہ پليدي ڪئي هئي، تہ انهن کي هڪدم اتان هليو وڃڻ گهرجي، تہ "ستان ديوتائي ٻاهر ڪين ۽ پين سيني ماڻهن کي پسہ ڪري چڏي." پوءِ نئينءَ ٻاهر منجهان ٽوري مقدس چونڪ جي ٻاهران رکي ويندي هئي، عورتون ڏاڍيءَ خوشيءَ سان ان کي گهر ڪٽي ويندين هيون ۽ پنهنجين پاڪ ٽيل چلهين ۾ ٻاريندين هيون. جڏهن هڪ کان وڌيڪ شهر گڏجي اها تقريب ملهائيندا هئا، تڏهن نئينءَ ٻاهر کي انهيءَ طريقي سان دور دراز ڳوٺن ڏانهن ٻ، ڪيئي ميل پري، نيون ويندو هو. نون ميون کي پوءِ نين ٻاهين تي پچايو ويندو هو ۽ انهن کي رڇ جي ڇرپيءَ جي تيل سان گڏ ڪاڏو ويندو هو، جنهن کي هڪ نايابہ چيز سمجهيو ويندو هو. تقريب جي ڪنهن وقت تي، مرد نئين آن کي پنهنجن هٿن جي وچ ۾ ٻهڻي پنهنجن منهن ۽ ڇاتين تي ملينداهئا. ان کان پوءِ جيڪا تقريب ايندي هئي، تنهن ۾ جنگي جوڌا پنهنجي جهنگلي فوجي سازوسامان سان مسلح ٿي، هٿن کي ڦلي اڇن وارن سان ڍڪي، هٿن ۾ اڇا ڪنب کڻي، انهيءَ پاڪ گنبذ جي چوگرد نچندا هئا، جنهن جي هيٺان نئين ٻاهر ياري ويئي هئي. اها تقريب اڻ ڏينهن تائين هلندي هئي ۽ انهيءَ عرصي ۾ سخت پرهيز ڪئي ويندي هئي. تقريب جي ختم ٿيڻ ڏاري،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنگي جوڏا جنگ جو سائنگ رچائيندا هئا ۽ پوءِ ، سرد ۽ زالون گڏجي ، تن حلقن ۾ مقدس باهم جي چوگرد نچندا هئا . آخر ۾ ، سپيئي ماٹھو پاڻ کي اڇي مٽي ٽڦي ، وهندڙ پاڻي ۾ غسل ڪندا هئا . پاڻي ۾ مان نڪرڻ وقت ڪين هيءَ يقين هوندو هو تہ ماضيءَ ۾ انهن جيڪي به غلط ڪم ڪيا هئا ، تن جي پاداش ۾ هينئر متن ڪابہ آفت نازل ڪائہ ٿيندي . اهڙيءَ طرح ، اهي خوشيءَ سان بہ ۽ سانت ۾ پنهنجن پنهنجن گهرن ڏانهن روانا ٿيندا هئا .

اڄ ڏينهن تائين پڻ ، فلوريدا جي سيمفول قبيلي وارن ڳاڙهن هندستانين جا جيڪي ماٹھو باقي وڃي بچيا آهن ، جيڪي ڪريڪ قبيلي وارن جي ئي نسل مان آهن ، سي سالياني پاڪائيءَ جي رسم ادا ڪندا آهن ۽ "سائي آنَ جي ناچ" نالي هڪ ميلو منعقد ڪندا آهن ، جنهن تي ٽئون ان ڪاڏو ويندو آهي . ميلي جي پهرئين ڏينهن تي اهي هڪ بدبودار "ڪارو پاڻي" ، جيئن اهو سڏيو ويندو آهي ، پيئندا آهن ، جو ڪين الٽيون بہ ڪرائيندو آهي ۽ جلاب بہ ڏيندو آهي ؛ انهن جو اعتقاد آهي تہ جيڪو بہ اهو شربو نہ پيئندو ، سو ٽئون سائو ان سلامتيءَ سان ڪونہ ڪائي سگهندو ۽ ان کان علاوه ، اهو سال جي دوران ۾ ڪنهن نہ ڪنهن وقت ضرور بيمار ٿيندو . جنهن وقت اهو شربو پيتو ويندو آهي ، تنهن وقت ناچ شروع ٿيندو آهي ، جنهن ۾ قبلي جا حڪيم بہ شامل ٿيندا آهن . ٻئي ڏينهن اهي سائي آن مان ڪجهہ ڪائيندا آهن ؛ ان کان پوءِ ايندڙ ڏينهن تي اهي هن خيال کان روزو رکندا آهن تہ متان اهو مقدس ڪاڏو سندن پيٽن اندر عام رواجيَ ڪاڏي سان ملي ، ناپاڪ ٿي پوي ؛ پر ٽئين ڏينهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي هڪ وڏي محفل ڪندا آهن.

خانہ بدوش قبيلا پڻ، جڏهن پهريان جهنگلي ميوا جمع ڪندا آهن يا موسم جون پهريون پاڙون کوٽيندا آهن، تڏهن‌ڪٿين رسمن سان مشابهت رکندڙ کي رسمون ادا ڪندا آهن. چنانچہ، اتر اولهہ امريڪا جي "سئليش" ۽ "تائنيهہ" قبيلن ۾ "نوجوان ساٿهو موسم جي پهرين ٻيرن يا پاڙن کائڻ کان اڳ، انهن ٻيون يا ٻوٽن کي هميشه خطاب ڪندا هئا ۽ سندن مهرباني۽ ۽ مدد حاصل ڪرڻ لاءِ دعائون ڪندا هئا. ڪن قبيلن ۾ "پهرين - ٻيون" جون رسمون جهنگلي ٻيون پٽڻ يا پاڙن گڏ ڪرڻ وقت باقاعدگي۽ سان هر سال ادا ڪيون ويندڙون هيون." "سالمن" مڇي کائيندڙ قبيلن ۾ ٻ، جڏهن آها مڇي سندن ملڪ ۾ اچڻ لڳندي هئي، تڏهن اهڙيون رسمون ادا ڪيون ويندڙون هيون. اهي رسمون شڪراني ادا ڪرڻ جون نہ، پر گهٽو ڪري پوري فصل جي خاطري ڪرڻ، يا خواهش، مطابق ڪنهن مخصوص مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ هوندڙون هيون، جو تہ جيڪڏهن اهي قاعدي موجب يا پوري احترام سان ادا نہ ڪيون ويندڙون هيون، تہ انهن شين جي "روحن" کي ناراض ڪرڻ ۽ انهن شين کان محروم ٿي وڃڻ جو انديشو رهندو هو." مثال طور، اُنهن ڳاڙهن هندستانين کي جهنگلي "راسبري" ميوي جي ڪچڙين تارين يا چوسڻ وارين شاخن جو ڏاڍو شوق هوندو آهي ۽ آهي موسم جي پهرين شاخن کي چوسڻ کان اڳ، سنجيده نوعيت جي هڪ رسم ادا ڪندا آهن. انهن ڪچڙين تارين کي نئين۽ ڪنيءَ ۾ رڌو ويندو آهي، ساٿهو جمع ٿي، هڪ وڏو حلقو ٺاهي، اِکيون بند ڪري اچي بيهندا آهن، سندن وڏو سردار يا حڪيم ٻوٽي جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روح کي پڪاريندو آهي ۽ کيس عرض ڪندو آهي ته ساڻن فراخدلي ڪري ۽ چوسڻ وارين شاخن جو ڇڇهو مقدار کين مهيا ڪري ڏئي. رسم جو اهو حصو جڏهن پورو ٿي ويندو آهي، تڏهن چوسڻ واريون رڌل شاخون تقريب جي صدر کي ڏيئون ويندين آهن ۽ انهن سان ٿورو حصو حاضرين سان هر هڪ کي ڏنو ويندو آهي، جو اُن کي ڏاڍي احترام ۽ شانائتي نموني سان کائيندو آهي.

برٽش ڪولمبيا جي ٽامپسن قبيلي وارا سوچ سکي گل جون پاڙون رڌي کائيندا آهن، پر ڪجهه زماني اڳي اُهي اُن کي هڪ پراسرار هستي سمجهندا هئا ۽ اُن جي متعلق متعدد ممنوعات عمل ۾ آڻيندا هئا، مثال طور، جيڪي زالون انهن پاڙن کي رڌڻ يا ڪوٽڻ ۾ مشغول هونديون هيون، تن کي پرهيز رکڻي هوندي هئي ۽ ڪنهن به مرد کي انهيءَ تنور جي قريب وڃڻ جي اجازت ڪانه هوندي هئي، جتي زالون پاڙن کي پچائڻ ۾ مصروف هونديون هيون. جڏهن نوجوان ماڻهو اُهي ٻيرا، پاڙون يا موسم جي ٻي پيداوار کائڻ شروع ڪندا هئا، تڏهن اهي "سوچ سکي گل جي پاڙ" کان هيءَ دعا پنندا هئا، "آءٌ توکي مطلع ٿو ڪريان ته آءٌ توکي کائڻ جو ارادو رکان ٿو. شل تون هميشه سون کي مٽي چڙهڻ ۾ مدد ڪرين، ته جيئن آءٌ هميشه جبلن جي چوٽين تي چڙهي سگهان ۽ شل آءٌ ڪڏهن به بي دولو نه ٿيان! آءٌ توکان اهو مطالبو ٿو ڪريان، اي سوچ سکيءَ جي پاڙ! تون اسرار ۾ سيني کان زياده وڏو آهين." انهيءَ دعا کي نظرانداز ڪرڻ سبب، سوچ سکي گل جي پاڙ کائيندڙ کاهل ٿي پوندو هو ۽ صبح جو دير تائين سمهيو پيو هوندو هو.

اتراولهه امريڪا جي ٽامپسن ۽ ٻين ڳاڙهن هندستاني قبيلن جون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي رسمون معلومات سان پُر آهن، جو تہ اُهي صاف طور انهيءَ مقصد، يا ڪم از ڪم انهن مقصدن سان هڪ، کي عيان ڪن ٿيون، جي موسم جي پهرئين ميوي ڪائڻ وقت ادا ٿيندڙ رسمن اندر پوشيده آهن. اهو مقصد، هتن هندستانين جي حالت ۾، محض هيءَ اعتقاد آهي تہ انهيءَ ہوٽيءَ کي هڪ باشعور ۽ ٿورو گهٽو طاقتور روح زندگي بخشي ٿو جنهن کي، انهيءَ وقت کان اڳ راضي ڪرڻ ضروري آهي، جڏهن ماڻهو انهن ميون ۽ پاڻ کي سلامتيءَ سان کائي سگهن، جن کي انهيءَ روح جي جسم جو هڪ حصو سمجهيو ويندو آهي. هاڻي، جيڪڏهن اها گهالهه جهنگلي ميون ۽ پاڻ جي متعلق صحيح آهي، تہ پوءِ اسين ڪجهه امڪاني حد تائين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا، تہ اها گهالهه "يئمس" جهڙن پوکيل ميون ۽ پاڻ جي متعلق به سچي آهي، ۽ خصوصي طور اها ڪڪڙ، جَوَن، اوٽس، چانورن ۽ ڪائيءَ جهڙن اناج جي جنسن متعلق به صحيح آهي. سڀني حالتن ۾ هيءَ قياس ڪرڻ معقول پيو نظر اچي تہ وحشي ماڻهو ڪنهن به فصل جي پهرين ميون کائڻ ۾ جن اخلاقي اصولن جو مظاهرو ڪن ٿا ۽ انهن اصولن کي اورانگهڻ ڪري، عذاب کان بچڻ لاءِ اهي جيڪي رسمون ادا ڪن ٿا سي، ڪم از ڪم زياده تر حد تائين، هن خيال سبب آهن تہ انهيءَ ہوٽي يا وڻ کي ڪو اهڙو روح يا ديوتا زندگي بخشي ٿو، جو نئين فصل کي سلامتيءَ سان کائي سگهڻ کان اڳ، انهيءَ جي اجازت وٺڻ يا سندس خوشنودي حاصل ڪرڻ ضروري آهي. اها گهالهه، درحقيقت، "آئنو" قبيلي وارن جي باري ۾ واضح طور تصديق ٿيل آهي. اهي مٽرن کي "ديوتائي اناج"، "اناج جو ديوتا" سڏيندا آهن، ۽ اهي نَسَوَن مٽرن سان ٿهيل نانن کي کائڻ کان پيشتر، ان کان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دعا پنندا ۽ سندس پوڄا ڪندا آهن. توڙي، جتي پهرين ميون اندر رهندڙ روحن جي نظريي جو خاص طور اظهار ڪيل ڪونہ هوندو آهي، اتي بہ ڪين ڪائڻ لاءِ جيڪي تياريون ڪيون ويندڙيون آهن تن مان ۽ انهيءَ خطري مان، جيڪو اهڙن ماڻهن مٿان نازل ٿيندو سمجهيو ويندو آهي، جيڪي مقرر ٽيل سائن سوڻن ادا ڪرڻ کان سواءِ انهن ميون کي ڪائڻ جي جسارت ڪندا آهن، معلوم ٿئي ٿو تہ اها حقيقت پوشيده رکيل آهي. انهيءَ ڪري، انهن سڀني حالتن ۾ اسين نَـوَن ميون جي ڪائڻ کي هڪ متبرڪ ڪم ڪرڻ يا ديوتا يا بهر صورت، هڪ طاقتور روح سان هم صحبت ٿيڻ طور، بيان ڪرڻ ۾ غير واجبي ڪم نہ ڪنداسون.

جيڪي رواج انهيءَ نتيجي ڈانهن اشارو ڪري رهيا آهن، تن ۾ نَـوَن ميون کي رکڻ لاءِ بلڪل نَـوَن يا خاص طرح مخصوص ڪيل برتنن کي استعمال ڪرڻ جي رسم، ۽ ديوتا سان قانوني طور هم صحبت ٿيڻ جي سنجيده نوعيت واري ڪم ڪرڻ کان اڳ، هم صحبت ٿيندڙ ماڻهن جي جسمن کي پاڪ ۽ صاف ڪرڻ جي رسم، شامل آهن. اهڙن موقعن تي پاڪ ٿيڻ جا جيڪي بہ طريقا عمل ۾ آندا وڃن ٿا، تن سڀني مان انهيءَ سان جي متبرڪ نوعيت کي ٻي ڪا بہ رسم شايد اهڙيءَ صفائيءَ سان ظاهر نہ ٿي ڪري، جهڙي نئين آن ڪائڻ کان اڳ ڪريڪ ۽ سيمينول هندستانين جي جلاب وٺڻ جي رسم. انهيءَ طريقي اختيار ڪرڻ جو مقصد ڪائيندڙ جي پيٽ اندر مقدس ڪاڏي کي عام رواجي ڪاڏي سان گڏجي ناپاڪ ٿيڻ کان روڪڻ جو آهي. ساڳي ئي سبب ڪري ڪئٿولڪ فرقي وارا "يوڪئرسٽ" روزن ۾ شريڪ ٿيندا آهن، ۽ مشرقي آفريڪا جي آباد گار "ماسائي" قبيلي ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نوجوان جنگي جوڌن کي، جي خاص طور گوشت ۽ کير تي گذر ڪندا آهن، اوترن ڏينهن لاءِ فقط کير، ۽ پوءِ اوترن ئي ڏينهن لاءِ فقط گوشت، ڪان سواءِ ٻيو ڪجهہ نہ نہ ڪائڻ هوندو آهي ۽ هڪ ڪان ٻئي ڪاڏي ڏانهن منتقل ٿيڻ ڪان اڳ، ڪين اها خاطري ڪرڻي پوندي آهي تہ پراڻي ڪاڏي مان سندن پيٽ ۾ ڪو ذرو بہ بچيل ڪونهي. اها خاطري اهي هڪ زبردست جلاب ڪائڻ ۽ قي آڻيندڙ دوا پيئڻ ذريعي ڪندا آهن.

جن تقريبن کي اسين متي جاچي جوچي آيا آهيون، تن‌مان ڪن ۾، پهرين ميون کي تبرڪ طور ڪائڻ جي رسم کي قرباني ۽ يا ديوتائن يا روحن کي آڇ ڪرڻ جي رسم سان ملايو وڃي ٿو ۽ وقت گذرڻ سان پهرين ميون جي قرباني ۽ واري رسم تبرڪ واري ۽ رسم کي، جيڪڏهن بلڪل هيڻان ڏهائي نہ ٿي ڇڏي، تہ بہ اُن کي پاڇي ۾ اڇلايو ڇڏي. پهرين ميون کي ديوتائن يا روحن کي محض آڇ جي حقيقت کي ئي هينئر نئين آن ڪائڻ جي تياري ۽ لاءِ ڪافي سمجهيو وڃي ٿو، اعليٰ طاقت وارن کي پنهنجو حصو ڏيئي، ماڻهو باقي بچيل حصي جي مزي ماڻڻ لاءِ پاڻ کي آزاد سمجهي ٿو. نون ميون جي متعلق انهيءَ طرز خيال مطابق، خود انهن کي ديوتائي زندگيءَ جو حاصل نہ ٿو تصور ڪيو وڃي، پر انهن کي ديوتائن طرفان انسان کي عطا ڪيل فقط هڪ تحفو سمجهيو وڃي ٿو، جنهن کي پنهنجن احسان ڪندڙن جي ڏنل نعمت مان ڪجهہ حصو واپس ڪري، پنهنجيءَ شڪر گذاريءَ ۽ خاڪساريءَ جو اظهار ڪرڻ جڳائي ٿو.

۲- **اڻ ٽيڪس قبيلي ۾ ديوتا کي ڪائڻ:** هسپانوي فاتحن هتان ميڪسيڪو کي ڳولي لهڻ ۽ فتح ڪرڻ ڪان اڳ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ائزٽيڪس قبيلي وارن ۾ مانيءَ کي ديوتا جو جسر سمجهي، تبرڪ طور ڪائڻ جي رسر ادا ڪئي ويندي هئي. سال ۾ ٻه دفعا، مئي ۽ ڊسمبر جي مهينن ۾، ميڪسيڪو وارن جي عظيم ديوتا، هئيٽزلوپوچٽلي يا وٽزلي پوزٽليءَ جو ڪوٽل اتي سان هڪ مجسمو ٺاهيو ويندو هو، جنهن کي بعد ۾ ذرو ذرو ڪيو ويندو هو، ۽ انهن ذرن کي سندس پوڄاري سنجيد گيءَ سان کائيندا هئا. مئي مهيني واريءَ رسر جو ائڪاسٽا ٽالي هڪ مؤرخ هيٺن بيان ڪيو آهي: "ميڪسيڪو جا باشندا مئي مهيني ۾ پنهنجي مکيہ محفل پنهنجي ديوتا، وٽزلي پوزٽليءَ جي ٽالي ۾ منعقد ڪندا هئا ۽ محفل کان ٻ ڏينهن اڳ اهي ڪنواريون، جن جو مون ذڪر ڪيو آهي (جن کي ساڳئي مندر اندر بند ڪري گوشہ نشين ڪيو ويندو هو ۽ جي، جڏ تہ مذهبي زالون هونديون هيون)، بيٽن جي ڀڃن جو ڪجهہ مقدار باهہ تي پڪل ڪائيءَ سان ملائيندیون هيون ۽ پوءِ اهي انهيءَ مرڪب کي ماکيءَ ۾ گوهي، انهيءَ ماندیوتا جي ڪاٺ‌مان ٺهيل بت جي ڊيگهہ جيڈو هڪ مجسمو ٺاهيندیون هيون، جنهن جي اڪين ۾ اهي سائي، نيلي يا اڇي رنگ جي شيشي جا ذرا وجهنديون هيون ۽ ڏندن ۾ ڪائيءَ جا داڻا، انهن سيني سائن سوٽن سان بت جي وات ۾ انڪائيندیون هيون، جن جو مون بيان ڪيو آهي. انهيءَ ڪارروائيءَ جي ختم ٿيڻ ۾ ڇاڻا، سڀئي امير ۽ نواب ايندا هئا، جي انهيءَ بت لاءِ هڪ قيمتي ۽ خوبصورت ڪوآٽپندا هئا، جو مجسمي جهڙو هوندو هو ۽ انهيءَ ۾ ڪيس ملبوس ڪيو ويندو هو. اهڙيءَ طرح، ڪيس ڪپڑا پارائي ۽ سينگاري، اهي انهيءَ مجسمي کي آسماني رنگ ڏنل ڪرسيءَ ۾ رکندا هئا، جنهن کي وري هڪ ڈولي ۾ رکي، ڪيس ڪاهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ڪٽندا هئا. انهيءَ محفل وارو جڏهن صبح ايندو هو، تڏهن پرهه ڦٽيءَ کان هڪ ڪلاڪ کن اڳ سيئي ڪنواريون سفيد پوشاڪون ۽ نوان زيور پائي ايندڙيون هيون ۽ انهيءَ ڏينهن کين پنهنجي ديوتا، وڻزلي پوزٽلي جون "پينر" سڏيو ويندو هو، آهي پڪل ۽ سيڪپل ڪائيءَ جي هار جا مٿي ۾ تاج وجهندڙيون هيون، جي "ازاهر" يا نارنگيءَ جي گل وانگر هوندا هئا، سندن ڳچين جي چوڌاري پڻ انهن داڻن جون وڏيون زنجيرون ويڙهيل هونديون هيون، جي سندن ڏائيءَ پاڻهن هيڻان تسبيح وانگر هليون ويندڙيون هيون. سندن ڳلن تي سرخ رنگ ٽڪيل هوندو هو ۽ سندن پاڻهن تي، ٿوٿنين کان وٺي کراين تائين ڳاڙهن طوطن جا کنب لڳل هوندا هئا. ڳاڙهن جبن ۾ ملبوس، نوجوان مرد، جن جي مٿن تي ڪنوارين وانگر ڪائيءَ جا تاج پيل هوندا هئا، پوءِ انهيءَ مجسمي کي سندس ڏولهيءَ ۾ وجهي، مخروطي شڪل واري وڏي مندر جي دامن ۾ ڪٽي ويندا هئا، جنهن جي اوچين ۽ تنگ ڏاڪڻين تي، انهيءَ کي بنسرين، توتارن، شرنائين ۽ دهلن جي موسيقيءَ سان گڏ مٿي چڪيو ويندو هو. جڏهن مجسمي کي مٿي پهچايو ويندو هو، تڏهن سيئي ماڻهو تمام گهٽي احترام ۽ ڊپ سان بيٺا رهندا هئا. جڏهن اهو مجسمو چوٽيءَ تي پهچي ويندو هو ۽ جڏهن ان کي گلاب جي گلن جي هڪ آستاني ۾ رکيو ويندو هو، جو اهي اڳيئي تيار ڪري ڇڏيندا هئا، تڏهن نوجون ماڻهو اتي ايندا هئا، جي انهيءَ مٿان مختلف قسمن جا گهٽيئي گل ايتري قدر اڇلائيندا هئا، جو مندر اندران ۽ باهران انهن سان ڀرجي ويندو هو. انهيءَ ڪارروائيءَ ختم ٿيڻ کان پوءِ، سيئي ڪنواريون چوڪريون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجن خلوت خانن کان ٻاهر نڪري ايندیون هیون ۽ پاڻ سان گڏ هڪ قسم جي ليئي جا ٽڪرا کڻي ايندیون هیون، جا ٻيڻن ۽ پکل مکائيءَ سان ٽهيل هوندي هئي ۽ انهيءَ ساڳيءَ ليئيءَ سان هوندي هئي، جنهن سان اهو مجسمو ٽهيل هوندو هو. ليئيءَ جا آهي ٽڪرا وڏن هڏن جي صورت ۾ ٽهيل هوندا هئا. ڪنواريون اهي هڏا نوجوانن کي ڏيندیون هیون، جي انهن کي مٿي کڻي ويندا هئا ۽ مجسمي جي قدمن ۾ رکندا هئا. انهن هڏن سان اهي سڄي جاءِ پري ڇڏيندا هئا، ايتري قدر جو باقي ٻين ٽڪرن رکڻ لاءِ باقي جاءِ نہ رهندي هئي. ليئيءَ جي انهن ٽڪرن کي اهي وڻڪيلي- پوڙلي ديوتا جو گوشت ۽ هڏا چوندا هئا. پوءِ انهن هڏن کي ٻاهر رکيو ويندو هو، جنهن کان ٻوءِ مندر جا سيئي معمر پوڄاري، سندن نائب ۽ ٻيا سيئي پادري، پنهنجي شان ۽ عمر مطابق، (چو تہ انهيءَ باري ۾ منجهن سخت تنظيم هوندي هئي) هڪ ٻئي ٻڌيان، منهن تي مختلف رنگن ۽ ڪاريگرين سان ٽهيل نقاب وجهي، هرهڪ ڇٽو پنهنجي پنهنجي عهدي ۽ شان ۽ مان مطابق، مٿن تي هار ۽ ڳچين ۾ گلن جون مالهائون وجهي، اتي اچڻ شروع ڪندا هئا، انهن جي ٻڌيان سندن ديوتائون ۽ ديويون ايندیون هیون، جن جي اهي پوڄا ڪندا هئا، ۽ جي مختلف صورتن جا، ۽ انهن جهڙين پوشاڪن ۾ ملبوس هوندا هئا. پوءِ ليئيءَ جي انهن ٽڪرن ۽ ذرن پرزن جي چوڌاري منظم طريقي سان بيهي، اهي ناچ ۽ گائن ذريعي ڪجهہ رسمون ادا ڪندا هئا. انهن رسمن جي ذريعي انهن ٽڪرن کي مجسمي جي گوشت ۽ هڏن جي حيثيت ۾ متبرڪ بڻايو ويندو هو. اها رسم ۽ دعا (جنهن جي وسيلي اهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ذرا مجسمي جو گوشت ۽ هڏا ٻڌايا ويندا هئا) جڏهن ختم ٿيندي هئي، تڏهن اهي انهن ٽڪرن کي اهڙي ئي عزت ڏيندا هئا، جهڙي انهيءَ مجسمي کي. پوءِ ته سڄو شهر انهيءَ سهڻي نظاري کي ڏسڻ لاءِ پيٽجي پوندو هو ۽ هيءُ حڪم جاري ڪيو ويندو هو، جنهن جي سڄي ملڪ ۾ سختيءَ سان تعميل ڪئي ويندي هئي، ته وٽزلي پوٽزلي مجسمي جي ميلي واري ڏينهن ٽي ڪوبہ ماڻهو انهيءَ ليئيءَ کي ماکيءَ سان گڏ ڪائڻ کان علاوه، جنهن مان مجسمو ٺهيل هو، کو ٻيو ڪاڏو نہ ڪائي، ۽ اهو ڪاڏو ڏينهن آٿرڻ وقت ڪائڻ گهرجي، ۽ منجهند کان اڳ ڪين پاڻي يا ٻي ڪابہ شيءَ نہ پيئڻ گهرجي، انهيءَ حڪم جي خلاف ورزي ڪرڻ کي اهي بدشگوني ۽ سخت گناهہ جو فعل سمجهندا هئا، پر انهن رسمن جي ختم ٿيڻ بعد، انهن لاءِ هرڇيز ڪائڻ روا هئي. انهيءَ رسم جي ادائگيءَ جي دوران ۾، اهي پنهنجن ٻارن کان پاڻي لڪائي ڇڏيندا هئا ۽ اهڙن سيني ماڻهن کي، جي پنهنجو عقل ۽ فهم استعمال ڪري سگهندا هئا، سختيءَ سان پاڻيءَ پيئڻ خلاف فهمائش ڪندا هئا، ۽ ڪين ڇيو ويندو هو ته جيڪڏهن اهي اهڙي خلاف ورزي ڪندا، ته متن خدا جو قهر نازل ٿيندو ۽ اهي مري ويندا، جنهن ڪري ماڻهو انهيءَ حڪم جي ڏاڍيءَ خبرداريءَ ۽ سختيءَ سان تعميل ڪندا هئا. جڏهن اهي رسمون، ناڇ ۽ قرباني ختم ٿيندي هئي، تڏهن اهي پنهنجن ڪپڑن لاهڻ لاءِ ويندا هئا ۽ پادري ۽ مندر جا وڏا ليئيءَ جو اهو مجسمو ڪٽندا هئا ۽ ڪيس جيڪي سينگار جا سامان پيل هوندا هئا، سي سڀ ڪائنس قري وٺندا هئا. ۽ اهي خود ديوتا ۽ انهن هڏن جهڙن لئين جا ننڍا ننڍا ذرا ڪندا هئا، جن کي انهن پاڪ ڪيو هو. پوءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي اُنهن ٽڪرن کي ماڻهن ۾ اهڙيءَ طرح تقسيم ڪندا هئا، جو وڏن کان وٺي عام رواجي مردن، عورتن ۽ ٻارن کي ڏيندا ويندا هئا، جي انهن کي اهڙن لڙڪن، ڊپ ۽ احترام سان وٺندا هئا، جڏ تہ ائين ڪرڻ قابل تعريف هو. انهن ذرن کي وٺندي، اهي چوندا هئا تہ اهي ديوتا جو ماس ۽ هڏا کائي رهيا هئا، جنهن لاءِ کين غم هو. اهڙن ماڻهن لاءِ، جن وٽ کي بيمار پاتي هوندا هئا، اهي ٽڪرا گهري وٺندا هئا ۽ کين وڏي احترام ۽ عزت سان گهر ڪٽي ويندا هئا."

انهيءَ دلچسپ ذڪر مان اسان کي معلوم ٿئي ٿو تہ ميڪسيڪو جا قديم باشندا، عيسائي مبلغن جي اچڻ کان ۾ اڳي، هڪ شيءَ جو ٻيءَ ۾ تبديل ٿيڻ جي اصول کان بخوبي واقف هئا ۽ اهي انهيءَ اصول تي پنهنجي مذهبي سائن سوڻن ۾ عمل ڪندا هئا. انهن جو اعتقاد هو تہ سندن پادري، مانيءَ کي متبرڪ ڪرڻ بعد، اُن کي ديوتا جي خود جسم ۾ تبديل ڪري ٿي سگهيا؛ چنانچہ، سڀئي اهڙا ماڻهو، جي انهيءَ متبرڪ مانيءَ مان ڪجهہ ڪائيندا هئاسي، سندس ديوتائي مادي جي ڪجهہ حصي کي پنهنجي پيٽ اندر داخل ڪري، ديوتا سان پراسرار طريقي سان هم صحبت ٿيندا هئا. هڪ شيءَ کي ٻيءَ ۾ تبديل ڪرڻ جو اصول ۽ مانيءَ جي ماس ۾ جادوئي تبديلي، عيسائيت جي ڦهلجڻ يا خود انهيءَ مذهب جي وجود ۾ اچڻ کان گهڻو اڳ، قديم هندستان جي آريہ قوم کي بہ معلوم هو. برهمڻ اهو سبق ڏيندا هئا تہ قرباني ۾ جانورن جون جيڪي مانيون ڏنيون ويندڙون هيون، سي انسانن جو نعم البدل هيون ۽ اهي پنڊتن جي ڪرامت سان سچن پچن انساني جسمن ۾ تبديل ٿيندڙيون هيون. اسان پڙهيو آهي تہ "جڏهن اها (جانورن جي مانيءَ)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڄا ڄاڻون جو اڻو هوندي آهي، تڏهن اها وار هوندي آهي. جڏهن برهمڻ اڻي ستان پاڻي وجهندو آهي تڏهن اها کل ٽي پوندي آهي. جڏهن کيس ملائيندو آهي، تڏهن اهو ڳوڙل اڻو ماس ٽيو پوي، چوتم پوءِ اُن ۾ چيڙهم پيدا ٿئي ٿو ۽ ماس ۾ ائين ئي چيڙهالو هوندو آهي. جڏهن اڻو پچايو وڃي ٿو، تڏهن اهو هڏو ٽيو پوي، چوتم پوءِ اهو ٿورو گهٽو سخت ٿيندو آهي ۽ هڏو سخت هوندو آهي. جڏهن هو اُن کي اتان (باهم تان) کڻڻ وارو هوندو آهي ۽ سٽس سکڻ چڑکائيندو آهي، تڏهن هو کيس نريءَ جي سِکَ ۾ تبديل ڪندو آهي. اهو آهي ڪمال، جنهن کي پنجوڻي حيواني قرباني چيو ويندو آهي."

هينئر پڻ، اسين مڪمل طرح سمجهي سگهون ٿا تہ چو، ميڪسيڪو جا باشندا، ديوتا سان پنهنجي هم صحبت ٿيڻ واري ڏينهن تي، متبرڪ مانيءَ کان علاوه، جنهن جو اهي ديوتا جي خود ماس ۽ هڏن وانگر احترام ڪندا هئا، پيو ڪوبہ کاڈو ڪونہ کائيندا هئا ۽ چو، اهي منجهند تائين پاڻي بہ ڪونہ پيئندا هئا. بيان ڪنهن شڪ جي، اهي پنهنجي پيٽ اندر ديوتا جي حصي کي پين عام شين سان لهہ و چڙ ۾ آڻي، ناپاڪ ڪرڻ کان ڊڄندا هئا. ساڳئي قسم جي انهيءَ پارسائي واري خوف، جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، ڪريڪ ۽ سيمينول قبيلن جي ڪن ڳاڙهن هندستانين کي، پهرين ميون جي تبرڪ کائڻ جي جرئت ڪرڻ کان اڳي، تيز جلاب ذريعي پنهنجن جسمن کي ڏوئي صاف ڪرڻ جي زياده مڪمل طريقي اختيار ڪرڻ لاءِ آماده ڪيو.

ڊسمبر مهيني ۾ سياري جي نندي ڪانِ نندي ڏينهن واري ميلي تي ازٽيڪ قبيلي جا ڳاڙها هندستاني پنهنجي ديوتا، هئيٽزيلو پوچٽيءَ کي مجسمي جي صورت ۾ قتل ڪندا هئا ۽ بعد ۾ کيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪائيندا هئا. اِنهيءَ گنپير رسم جي تياريءَ لاءِ ديوتا جو انساڻي صورت سان مشابهت رکندڙ هڪ مجسمو، مختلف قسمن جي ڇڻ مان ٺاهيو ويندو هو، جن کي ٻارن جي رت سان ڳوهيو ويندو هو. ديوتا جي هڏڻ جي نمائندگي "ائڪيشيم" نالي هڪ قسم جي ڪاني جا ٽڪر ڪندا هئا. اِنهيءَ مجسمي کي، سندر جي مڪيم قربانگاه تي رکيو ويندو هو ۽ سيلي واري ڏينهن تي خود بادشاه ڪيس ڏوپ واس ڏيندو هو. پوءِ هڪ پوجاري، جنهن کي ڪئنزالڪوٽل ديوتا جو نالو ڏنل هوندو هو ۽ جو آن جو ڪردار ادا ڪندو هو، سخت پٿر جي نوڪ وارو هڪ ننڍڙو تير ڪٽي، انّي واري اِنهيءَ مجسمي جي سيني ڏانهن نشان تکي آڇلائيندو هو ۽ ڪيس آر پار چيري چڏيندو هو. اِنهيءَ رسم کي "هئٽيزپوچٽلي ديوتا جي جسم کي ڪائڻ لاءِ قتل ڪرڻ" سڏيو ويندو هو. پوجارين مان هڪ ڇڻ، مجسمي جي دل وڍي، بادشاه کي ڪائڻ لاءِ ڏيندو هو. مجسمي جي باقي حصي کي ننڍڙن ذرن ۾ تقسيم ڪيو ويندو هو، جن مان هر وڏي ۽ ننڍي، حتيٰ ڪ ٻينگهي وارن ننڍڙن نر ٻارن تائين سڀني کي، هڪ هڪ ٽڪر ڪائڻ لاءِ ملندو هو، پر ڪنهن به عورت کي ان مان هڪ گراهم به نه ڪائڻو هو. اِنهيءَ رسم کي "ٽيئوفائو"، يعني "ديوتا کاڄي ويو آهي"، سڏيو ويندو آهي.

هڪ ٻيءَ تقريب ۾ ميڪسيڪو جا باشندا ماڻهن جهڙا ننڍڙا مجسما ٺاهيندا هئا، جي ڪڻ جي چوٽين وارن جبلن جي نمائندگي ڪندا هئا. اهي مجسما مختلف قسمن جي ڇڻ مان ٺهيل ليئيءَ مان ٺاهيا ويندا هئا ۽ کين ڪاغذ جي زيورن سان سينگاريو ويندو هو. کي ماڻهو پنج، کي ڏهه ٿ کي پندرهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙا مجسما ٺاهيندا هئا. انهن کي ٺاهڻ کان پوءِ، کين هرهڪ گهر جي عبادتگاهه ۾ رکيو ۽ پوڄيو ويندو هو. رات جي دوران ۾ چار دفعا، کاڌي پيتي جا نذرانا نندڙن برتنن ۾ وجهي، سندن اڳيان پيش ڪيا ويندا هئا ۽ اونداهي راتين جي دوران ۾ ماڻهو سندن روبرو گائيندا ۽ بنسريون وڄائيندا هئا. علي الصبح جو پادري انهن ننڍڙن مجسمن کي زخمي ڪندا هئا، سندن سسيون وڍيندا ۽ دليون چيري ڦاڙي ٻاهر ڪيندا هئا، جن کي اهي سائيءَ ٺالهيءَ تي رکي، گهر جي مالڪ کي پيش ڪندا هئا. مجسمن جا بدن پوءِ گهر جا سيئي ڀاتي، خاص طور نوڪر کائيندا هئا، تہ "جئين انهن کي کائڻ سان اهي ديوتا جي طبيعت جي ڪن بدمزاجين کان محفوظ رهجي وڃن، جن جو اهڙن ماڻهن کي ڊپ رهندو هو، جي انهن ديوتائن جي پوڄا پاٺ ڪرڻ ۾ ڪوتاهي ڪندا هئا."

۳- **اٿريشيا ۾ گهٽائي مينائي:** اسين هينئر اُنهيءَ پهاڪي، تہ "اٿريشيا ۾ گهٽائي مينائي آهن،" جي سمجهاڻيءَ ڏيڻ متعلق ڪنهن راءِ ڏيڻ لاءِ پاڻ کي اهل سمجهون ٿا. ماڻهن جي صورت ۾ ٺهيل اٽي ڪن نانن کي روسي باشندا "مينائي" سڏيندا هئا ۽ اڄين معلوم ٿي رهيو آهي تہ انهيءَ قسم جا نانِ خاص طور اٿريشيا ۾ ٺاهيا ويندا هئا. هاڻي، "مينا" جو اُنهن نانن سان هڪ جو نالو هوندو هو، سو "پوتن جي ماءُ" يا "نانيءَ" جو به ناهو هو، جنهن کي "ڪاسپيٽيليا" جي ميلي تي مردن ۽ عورتن جا اوني مجسما اڇلڻ ڪيا ويندا هئا. اهي مجسما روم ۾ هر گهر جي دروازي تي لٽڪايا ويندا هئا؛ هرهڪ گهر ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هر آزاد ماڻهوءَ جي حساب سان هڪ مجسمو ۽ هر غلام جي حساب سان مختلف رنگ جو هڪ مجسمو لٽڪايو ويندو هو. انهيءَ جو سبب هيءُ هو، جو انهيءَ ڏينهن مئل ماڻهن جي پوتن کي آزاديءَ سان ڦرندو گهرندو سمجهيو ويندو هو ۽ هيءَ توقع ڪئي ويندي هئي ته نيڪ فطرت سبب يا محض بي پرواهيءَ کان اهي پوت گهر وارن جيئرن ماڻهن بدران، انهن مجسمن کي پاڻ سان گڏ ڪٽي ويندا. هڪ روايت مطابق اهي اوني مجسما انهن ماڻهن جا نعم‌البدل هوندا هئا، جن کي هڪ سابق رسم موجب قربان ڪيو ويندو هو. اهڙين جزوي ۽ غير يقيني حقيقتن جي بنياد تي اعتماد سان ڪابه تعمير ڪرڻ ناممڪن آهي، پر هن قياس جي راءِ ڏيڻ قابل قدر آهي ته انساني صورتن وارا اهي نان، جيڪي ائريشيا ۾ پچايا ويندا هئا، سي متبرڪ ماني هوندا هئا، ۽ قديم زماني ۾، جڏهن "پيلي جي بادشاهه" کي هر سال قتل ڪيو ويندو هو، تڏهن اهي نان ميڪسيڪو وارن ديوتائن جي ليئيءَ مان ٺهيل مجسمن وانگر، سندس صورت ۾ ٺاهيا ويندا هئا ۽ سندس پوڄاري انهن کي تبرڪ طور کائيندا هئا. ميڪسيڪو وارن جي هئيٽزلوپوچٽلي ديوتا جي اعزاز ۾ ڏنل تبرڪن سان گڏ، ماڻهن جون قربانيون پڻ ڏنيون ويندين هيون. هيءَ روايت، ته ائريشيا ۾ مقدس هڙيءَ جو بنياد وجهندڙ "مانيس" نالي هڪ شخص هو، جنهن جي نسل سان گهٽيئي "سينائي" پيدا ٿيا، اهڙيءَ ريت هڪ اشتقاقي ڏند ڪٿا ٿيو پوي، جا انهن متبرڪ نانن سان استعمال ٿيندڙ نالي، "سينائي"، کي سمجهائڻ لاءِ هٿ سان گهڙي ويئي هوندي. انساني قربانين سان انهن نانن جي اصلي تعلق جي هڪ ڏنڊلڪيءَ ياد جو سراغ شايد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن آکاڻيءَ ۾ ملي وڃي، تہ ڪامپيٽيليا تي جيڪي مجسما "مينا" جي نالي ۾ اڇيڻ ڪيا ويندا هئا، سي انساني قربانين جا نعم البدل هئا. بهر حال، ڪٿي سگهي ٿو تہ خود اها گالهہ ئي ڪنهن معقول بنياد کان محروم هجي، ڇو تہ پوتن ۽ بد روحن جي ڏيان کي ڇيڙڻ ماڻهن کان هٽائڻ لاءِ، بي جان مجسمن کي ٺاهي لٽڪائڻ جو رواج عام آهي.

مثال طور، ٽيبٽ جا باشندا ڏرتيءَ جي لاتعداد پوتن جي خوف ۾ مبتلا هوندا آهن، جي سيبڪي "پوڙهيءَ ماءُ، ڪُون-ما" جي زير اثر آهن. اها ديوي، جنهن کي روسي مينيا، "پوتن جي ماءُ يا نانيءَ" سان مشابهت ڏيڻي سگهجي ٿو، سونهري-زرد جبن ۾ ملبوس هوندي آهي، سندس هٿ ۾ هڪ سونهري سرڪڻ- ڪاهي هوندي آهي ۽ اها هڪ گهيڻي ٽٽان سوار هوندي آهي. ڪنهن بہ رهائشي گهر کي بد روحن جي داخلا کان بچائڻ لاءِ، جن سيني جي "پوڙهيءَ ماءُ، ڪُون-ما" مالڪياڻي هوندي آهي، گهر جي ٻاهران دروازي ٽٽان، شمعدان جهڙيءَ پيچيده ساخت واري هڪ شيءَ لٽڪائي ويندي آهي. منجهس گهيڻي جي هڪ ڪوپري، سون جي ورقن، چانديءَ ۽ نيلم جهڙ يون مختلف قيمتي شيون، ڪٽڪ، چانورن ۽ دال جهڙا ڪجهہ خشڪ ڪاڏا ۽ سيپ کان آخر ۾ هڪ مرد، هڪ عورت ۽ هڪ گهر جي عمارت جا مجسما يا سنڊن تصويرون رکيل هونديون آهن. مرد، عورت ۽ گهر جي جاءِ جي تصويرن جو مقصد هي ۽ هوندو آهي، تہ جيئڪڏهن انهيءَ نذراني جي باوجود، بد روح اڃا بہ اچن، تہ ڪين ٽڪيو وڃي ۽ ڪين هن يقين ڪرڻ لاءِ گمراه ڪيو وڃي تہ مٿي ذڪر ڪيل مجسما گهر جا ٻاتي آهن، تہ جيئن اهي پنهنجي غصي جو چوهم ڪاٽ جي انهن ٽڪرن ٽٽان چنڊين ۽ گهر جي حقيقي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاڻين کي ڪائڻ بچايو وڃي." جڏهن هي تياري مڪمل ٿي ويندي آهي، تڏهن هڪ پوڄاري "پوڙهيءَ ماءُ، ڪُون - ما" کان دعا پٺندو آهي ته اها اهڙن نفيس ۽ خوبصورت نذرانن کي قبول ڪرڻ لاءِ راضي ٿئي ۽ ڏرتيءَ جا ڪليل دروازا بند ڪري، ته جيئن گهر وارن کي تنگ ڪرڻ ۽ ضرر رسائڻ لاءِ اهي پوت ۽ بد روح باهر نه نڪرن.

وري، بيماريءَ کي روڪڻ يا چٽائڻ لاءِ ڪڏهن ڪڏهن ٻوتا استعمال ڪيا ويندا آهن، مرض جا پوت غلط فهميءَ ۾ مبتلا ٿي، ٻوتن کي جيئرا ماڻهو سمجهندا آهن يا وري کين جيئرن ماڻهن کي خوش ڪرڻ ۽ ڀلو ڪرڻ لاءِ، انهن ٻوتن ۾ داخل ٿيڻ لاءِ آساده يا مجبور ڪيو ويندو آهي. چنانچه سيليبس ۾، منهاسا جي آلفور قبيلي وارا، بيمار ماڻهوءَ کي ڪڏهن ڪڏهن هڪ گهر ڏانهن منتقل ڪندا آهن، ۽ سندس بستري تي اُهي وهاڻي ۽ ڪپڙن سان ڀريل ٻوتي چڏي ويندا آهن. ائين سمجهيو ويندو آهي ته پوت انهيءَ مجسمي کي سچو پچو مريض سمجهندو آهي، جو لازمي طور شفايابُ ٿي ويندو آهي. بورنيو جا مقامي ماڻهو انهيءَ قسم جي حفظ ماتقدم يا علاج جي خاص طرح فائدي ۾ هوندا آهن. چنانچه، "ڪينيو اينگوو" درياهه تي آباد، ديياڪ قبيلي وارن ۾، جڏهن ڪو وڇڙندڙ مرض ڦهليل هوندو آهي، تڏهن اهي پنهنجن دروازن وٽ هن اميد سان ڪاٺ جا ٻوتا ڪڙا ڪندا آهن ته جيئن وڇڙندڙ مرض جي پوت کي جيئرن ماڻهن بدران انهن ٻوتن کي ڪٽڻ وڍ لاءِ ڏيئو وڃي. بورنيو جي "اولوه نگاد جو" قبيلي ۾، جڏهن ڪنهن بيمار ماڻهوءَ کي پوت جي حملن کان تڪليف

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ سٻلا ٽيل سمجهيو ويندو آهي، تڏهن ڪٽڪ يا جانورن جي اڃي مان ننڍڙا گڏا ٿاهي، بيمار ماڻهوءَ جي نعرالبدل طور، گهر هيٺان اڇلايا ويندا آهن، جو اهڙيءَ طرح پاڻ کي پوت کان آجو ڪندو آهي. بورنيو جي مغربي ضلعن مان ڪن ۾، جڏهن ۽ ڪو ماڻهو اوچتو سخت بيمار ٿي پوندو آهي، تڏهن سندس طبيب، جو دنيا جي انهيءَ حصي ۾ عام طرح هڪ پوڙهي عورت هوندي آهي، ڪاني جو هڪ بوتو ٿاهي، اُن کي ست دفعا بيمار جيَ ٻڌي سان لاڻيندي آهي ۽ انهيءَ عمل سان گڏ هيڻن چوندي آهي "هيءَ بوتو مريض جي جاءِ والارڻ جو ڪم ڏئي ٿو، اي مرض، تون انهيءَ بوتي اندر داخل ٿيءَ!" پوءِ ماڻهوءَ جي انهيءَ نعرالبدل کي، ٿورن جانورن، لوڻ ۽ تماڪ سان گڏ، هڪ ننڍي ٽوڪري ۾ وجهي انهيءَ جاءِ تي آندو ويندو آهي، جتي بد روح کي ماڻهوءَ ۾ داخل ٿيندو سمجهيو ويندو آهي. اتي انهيءَ بوتي کي زمين تي پيرن ۾ اُڇو ڪري بيهاريو ويندو آهي ۽ انهيءَ کان اڳ طبيبياڻي انهيءَ روح کي هيڻن مخاطب ٿيندي آهي: "اي شيطان، بيمار ماڻهوءَ جي بدران اجهو هيءَ بوتو ٻيٺو آهي. مريض جي روح کي آزاد ڪر ۽ بوتي کي تنگ ڪر، جو تہ اهو درحقيقت، ڪانڪس زياده خوبصورت ۽ بهتر آهي." ٻڌڪ قبيلي وارن جا جادوگر، مرض جي پوت کي ڳچي سان، مريض جي جسم کان باهر ڪڍي، ڪيوڙي جي وڻ سان ٺهيل انساني صورت جهڙي بوتي اندر، جيڪو جادوءَ جي جڙي ٻوٽين ۾ ويڙهيل هوندو آهي، منتقل ڪري سگهندا آهن. بوتي کي پوءِ عجلت سان اتان هٽايو ۽ دور اڇلايو ويندو آهي يا وري کيس گوٺ جي حدن کان باهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دفن ڪيو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن، مريض جي جنس مطابق، بوتي ڪي مردانہ يا زنانہ ڪپڑا وجهي، ڪنهن نہ ڪنهن چونڪ يا ٻئي ڪنهن عام شاهراهہ تي رکيو ويندو آهي ۽ هيءَ اميد ڪئي ويئي آهي تہ ڪوبہ ڪو راهگير انهيءَ کي ڏسي، چرڪ پري ۽ دانهن ڪري چوندو، "آه! فلاڻو مري ويو آهي!" چو تہ تعجب جي اهڙيءَ ندا لاءِ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ اها مرض جي پوت کي ٻڌي، ڪيس هيءَ يقين ڏياريندي تہ اهو پنهنجي ذليل مقصد حاصل ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿي چڪو آهي، انڪري هو اتان روانو ٿي ويندو ۽ مريض کي تندرست ٿيڻ لاءِ چڏي ويندو ملايا اپيبت جي ساڪائي نسل واري هڪ قبيلي، "مائي درت" وارا سيني مرضن کي روحن جي ذريعي ڏانهن منسوب ڪندا آهن، جن کي اهي "نيّاني" سڏيندا آهن. بهرحال، خوش قسمتيءَ سان، جادوگر انهن تقصانڪار هستين کي مريض جي جسم مان ٻاهر ٽڪرڻ ۽ گاهہ مان ٺهيل بي ڊولن بوتن اندر قيام ڪرڻ لاءِ آماده ڪري سگهندا آهن. انهن بوتن کي گهرن جي ٻاهران گهنڊ جي شڪل جهڙن ننڍڙن آستانن اندر، جن کي چليل لٽين سان سينگاريو ويو هوندو آهي، لٽڪايو ويندو آهي. ماتا جي متعدي وبا جي دوران ۾، "اپو" نسل جا حبشي ڪڏهن ڪڏهن شهر کان ٻاهر هڪ خالي ميدان کي صاف ڪندا آهن، جتي اهي متعدد ننڍڙا ڏڙا ٺاهيندا آهن، جن کي وري متيءَ مان ٺهيل ايترن ننڍن بوتن سان ڍڪي چڏيندا آهن. جيترا انهيءَ شهر جا باشندا هوندا آهن، ڪاڏي ۽ پاڻيءَ جا ٽانو ٻڌ ماتا جي روح جي ٽڪاوٽ دور ڪرڻ لاءِ ٻاهر رکيا ويندا آهن ۽ هيءَ توقع ڪئي ويندي آهي تہ اهو روح متيءَ جي انهن بوتن کي ڪٽي ويندو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئرن ماڻهن کي چڏي ڏيندو، انهيءَ خاطريءَ جي اڄا ب وڌيڪ پڪ ڪرڻ لاءِ، شهر ڏانهن ايندڙ رستي ۾ رڪاوٽون کڙيون ويندڙيون آهن.

انهن مثالن کي سامهون رکندي، اسين هيءَ فيصلو ڪري سگهون ٿا ته اهي اوني بوتا، جي ڪوپيٽيليا جي تقريب تي، قديم روم ۾ هر هڪ دروازي اڳيان لٽڪيل نظر ايندا هئا، سي قربانيءَ جي انهن ماڻهن جا نعم‌البدل ڪونہ هئا، جن کي اڳيئن قربان ڪيو ويو هو، پر اهي جيئرن ماڻهن جي بدران "پوتن جي ماءُ يا نانيءَ" کي هن اميد سان پيش ڪيل نذرانہ هئا ته اڳ شهر وڃان پنهنجن دورن جي دوران ۾ انهن بوتن کي گهر جا پاتي سمجهي يا کين گهر جي پاتين بجاءِ قبول ڪري، جيئرن ماڻهن کي وڌيڪ هڪ سال تائين جيئڻ لاءِ چڏي ويندي. ممڪن آهي ته ٻوڙن جي گاهم مان ٺهيل انهن ڪڏن جو ب، جن کي مذهبي پيشوا ۽ "ويسٽا ديويءَ جون ڪنواريون" سال بسال روم جي قديم "سبليشين" پل تان ٻيهي، اُن جي هيٺان وهندڙ ٽائبر درياه ۾ اڇلائيندڙيون هيون، دراصل ساڳيوئي مقصد هجي، يعني ته انهن کي ٽاهيوئي فقط هن لاءِ ويندو هجي، ته پوتن جو ڏيان انسانن کان ڦيرائي ڪڏن طرف مبذول ڪرائي، شهر کي بد روحن جي اثر کان پاڪ ڪيو وڃي ۽ پوءِ انهيءَ سڄي ساري بدصورت مجمعي کي، سڄي ساز و سامان سميت درياه ۾ اڇلايو وڃي، جو جلد ئي کين گهلي وڃي، گهٽو دور سمنڊ ۾ ڪيندو. بلڪل انهيءَ ساڳئي طريقي سان قديم ڪٿلابار جا مقامي ماڻهو وقت بوقت پنهنجي شهر کي انهن بد روحن کان پاڪ ڪرڻ لاءِ، جيڪي ان ۾ گهر ٽاهي ويندا هئا، بيخبر پوتن کي متعدد افسوسناڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نقلي گهرن اندر چالاکيءَ سان داخل ڪري، درياه ۾ ڪٽي آڇلائيندا هئا. رومي رسم جي انهيءَ تشريح کي پلوٽارچ جي شهادت سان ڪجهه قدر تقويت ملي رهي آهي، جو انهيءَ سان سوڙ کي "سيني ڪان عظيم ترين پاڪائي" سڏي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ايڪونجاهون

گوشت جي خوراڪ جو هڪ آهنگ جادو

ديوتا کي قتل ڪرڻ جي رواج جو سراغ هينئر اسان کي انهن قومن وٽان مليو آهي، جي معاشري جي زرعي دور ۾ وڃي پهتيون آهن. اسان ڏٺو آهي ته آن يا پين پوڪيل ٻوٽن جي روح جي نمائندگي عام طور انساني يا حيواني صورت ۾ ڪئي وڃي ٿي ۽ اهو به ڏٺو اٿئون ته ڪن هنڌن تي ديوتا جي انساني يا حيواني نمائندي کي سال بسال قتل ڪرڻ جي رسم پڻ ادا ڪئي وڃي ٿي. ان جي روح کي، سندس نمائندي جي شخصيت ۾ اهڙيءَ طرح قتل ڪرڻ جو هڪ سبب هن ڪتاب جي اوائلي حصي ۾ پوشيده طور ڏٺو ويو آهي، اسين هيءُ فرض ڪري سگهون ٿا ته ان جو مقصد ڪيس (پوءِ آن جو روح نر هجي يا مادي) ٻيا پي جي ڪمزوريءَ کان بچائڻ ۽ ڪيس تندرستيءَ ۽ توانائيءَ جي حالت ۾ ئي ڪنهن نوجوان ۽ طاقتور جانشين ۾ منتقل ڪرڻ هو. سندس ديوتائي قوتن کي دوباره تازي ڪرڻ جي ضرورت کان علاوه، آن جي روح جو لابارن جي ڏانڊن ۽ چاقن هيٺان سوت اڻ ڦر تصور ڪيو ويندو هوندو ۽ سندس پوڄارين کي انهيءَ افسوسناڪ ضرورت ۽ آڙ ميڙي ئي پوندي هوندي. پر، ان کان علاوه، اسان ديوتا کي تبرڪ طور يا انهيءَ ماڻهوءَ يا حيوان جي صورت ۾ جو سندس نمائندگي ڪندو آهي، يا انهيءَ ماني جي صورت ۾، جا انسان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا حيوان جي شڪل ۾ ٿاهي ويندي آهي، ڪائڻ جي رسم ڪي دور دور تائين ڦهليل ڏٺو آهي. ديوتا جي جسم ڪي اهڙيءَ طرح ڪائڻ جا سبب، قديم وحشين جي نقطہ نگاہ ڪان بلڪل سادا آهن. هڪ وحشيءَ جو عام طور هيءُ اعتقاد هوندو آهي تہ ڪنهن ٻ جانور يا ماڻهوءَ جي گوشت ڪائڻ وسيلي هو، نہ فقط اهي جسماني، پر دماغي ۽ اخلاقي خصوصيتون پڻ حاصل ڪري ٿو، جي انهيءَ جانور يا ماڻهوءَ جون خاص خوبيون هوندیون آهن، انڪري جڏهن ڪنهن جانور ڪي ديوتائي سمجهيو وڃي ٿو، تڏهن اسان جو ساده لوح وحشي فطرتي طور هيءَ توقع رکي ٿو تہ اُن جي مادي جسم سان گڏ، هو سندس ديوتائي خصلتن جي ڪجهہ حصي ڪي پڻ پنهنجي جسم اندر جذب ڪري ٿو. حيواني غذا جي ذريعي مختلف قسمن جي خوبين ۽ خامين ڪي حاصل ڪرڻ جي انهيءَ عام اعتقاد ڪي مثالن ذريعي واضح ڪرڻ ڇڪو ٿيندو. حالانڪ، هن باري ۾ ڪوبہ شڪ ناهي، تہ انهيءَ رڌل ڪاڌي ۾ ديوتا جو جسم يا رت شامل آهي. اهو اصول "هم رنگ" يا "هم آهنگ" جادوءَ جو هڪ حصو آهي، جنهن ڪي مختلف شاخن ۾ ڦهلايو ويو آهي.

چنانچہ، مثال طور ڪريڪ، چيروڪي ۽ اتر آمريڪا جي ڪاڙهن هندستانين جا پيا اهڙا هم نسل قبيلا "هيءُ اعتقاد رکندا آهن تہ فطرت ۾ هڪ اهڙي خوبي موجود آهي، جواڻا انسانن ۽ حيوانن ۾ يا تہ انهيءَ ڪاڌي جون، جيڪي اهي استعمال ڪن ٿا يا وري انهن مادي شين جون، جيڪي سندن حواسن جي سامهون آندا وڃن ٿا، خوبيون منتقل ڪري ٿي، جيڪو ماڻهو هرڻ جو گوشت ڪائي ٿو سو، سندس جسماني نظام مطابق، انهيءَ ماڻهوءَ کان زياده تيز رو ۽ زياده باريڪ بين ٿئي ٿو، جيڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بي ڍنگي رڇ يا چيٽي جي ڊير تي رهندڙ بيوس پکين، پليل ۽ سست رفتار چوپائي مال يا گهري ۽ گند ڪچري ۾ ليٽڙيون پائيندڙ سوئر جي گوشت تي گذران ڪري ٿو. اهو ئي سبب آهي جو انهن جا گهٽائي پيررد هيءَ سفارش ڪندا آهن ته اڳئين زماني ۾ سندن عظيم ترين سردار ڪاڏي جي معاملي ۾ هميشه لاءِ هڪ قانون جي تعميل ڪندا رهندا هئا ۽ ڪنهن بہ بد خصلت جانور يا گهري حرڪت ڪندڙ جسم جي گوشت کي مشڪل استعمال ڪندا هئا، چو ته اهي سمجهندا هئا ته اهڙو گوشت سندن سڄي جسماني نظام ۾ هڪ قسم جي سستي ۽ ڪاهلي پيدا ڪندو ۽ کين جنگي، معاشرتي ۽ مذهبي فرائض جي انجام دهيءَ ۾ پوري قوت استعمال ڪرڻ کان لاچار ۽ مجبور ڪري ڇڏيندو". يوڪيدار جي زپارو قبيلي جا گاڙهو هندستاني، ڪنهن خاص ضرورت کان سواءِ، اڪثر حالتن ۾، ڪڏهن بہ گهري قسم جا گوشت، جهڙوڪ (۱)"ٽاپير" ۽ (۲)"پيڪري" کوڻ کائيندا آهن، پر اهي پاڻ کي پکين، ٻولڙن، هرڻن ۽ ڇيرن وغيره جي گوشت تائين، خاص طور هن سبب ڪري محدود رکندا آهن ته گهرا گوشت، انهن جانورن وانگر، جن مان اهي حاصل ٿين ٿا، کين بي ڊولو ۽ گهرو بڻائي ڇڏيندا، سندن چستيءَ ۾ رڪاوٽ

---

(۱) هڪ سنگ واري گينڊي جي ذات مان هڪ گهرو جانور، جو پنهنجن قرن کي کير تي پاليندو آهي ۽ جنهن کي پيرن ۾ کر هوندا آهن. انهيءَ نسل جو هڪ قسم ملايا ۾ ۽ باقي چار ٻيا قسم ڏکڻ آمريڪا ۾ رهندا آهن.

(۲) ڏکڻ امريڪا جو کير پيئارينڊ هڪ گهرو جانور، جو سوئر سان مشابهت رکي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وجهندا ۽ کين شڪار لاءِ ناموزون بڻائي چڏيندا." ساڳيءَ طرح برازيل جا ڳاڙها هندستاني ڪوبہ اهڙو جانور، پڪي يا ڪچي نہ کائيندا آهن، جو آهستي ڊوڙندو، اڏامندو يا ترندو آهي، تہ متان سندن گوشت کائڻ ڪري اهي بہ پنهنجي چستي وجائي ويهن ۽ پنهنجن دشمنن وٽان پڪڙ ۾ ناڪام رهن. "ڪئريب" قبيلي وارا سوئر جي گوشت کائڻ کان پرهيز ڪندا هئا، تہ متان سندن اکيون بہ سوئرن جي اکين وانگر ننڊڙيون ٿي پون ۽ اهي ڪمين جي گوشت کائڻ کان هن ڊپ کان انڪار ڪندا هئا، تہ جيئڪڏهن اهي ائين ڪندا، تہ اهي بہ انهيءَ جانور وانگر ڳرا ۽ بيوقوف ٿي پوندا. اولهہ آفريڪا جي "فان". قبيلي وارن ۾ قوهہ جوانيءَ وارا ماڻهو ساڳي ئي سبب ڪري ڪمين جو گوشت ڪونہ کائيندا هئا، سندن خيال هو تہ جيئڪڏهن اهي ائين ڪندا، تہ سندن طاقت ۽ پير جي تيزي هميشہ لاءِ ختم ٿي ويندي. پر پوڙها ماڻهو پلي تہ ڪمين کي آزاديءَ سان کائين، ڇو تہ سندن ڊوڙڻ جي طاقت اڳي ئي ختم ٿيڻ ڇڪي هوندي آهي، جنهن ڪري انهن کي ڪنهن بہ سست رفتار جانور جي گوشت کائڻ مان ڪوبہ نقصان نہ رسي سگهندو.

هڪ طرف تہ گهٽا وحشي اهڙيءَ طرح سست رفتار وارن جانورن جي گوشت کائڻ کان ڇڪندا آهن، تہ متان اهي بہ سست رفتار ٿي پون، تہ ٻئي طرف ڏکڻ آفريڪا جا "بش مين" جاڻي ٻجهي اهڙن جانورن جو گوشت کائيندا هئا ۽ انهيءَ لاءِ اهي جيئڪو سبب ڏيندا هئا، سو وحشي فلسفي ۾ هڪ عجيب قسم جي شستگيءَ جو اظهار ڪري ٿو. هنن جو خيال هو تہ جنهن جانور جي اهي ڪيڏ پوندا، تنهن تي سندس ٻڻيان پوندڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شڪاريءَ جي جسم اندر موجود ڪاڏي جو "هر رنگ" جادوءَ ذريعي اثر پوندو ۽ اهڙيءَ طرح جيڪڏهن انهيءَ شڪاريءَ تيز رفتار جانور جو گوشت ڪاڏو هوندو، تہ شڪار وارو جانور به تيز رفتار ٽي پوندو ۽ سندس گرفت مان نڪري ويندو، پر جيڪڏهن هن ڪنهن سست رفتار جانور جو گوشت ڪاڏو هوندو، تہ شڪار وارو جانور به سست رفتار ٽي پوندو ۽ هو ڪيس ڦاسائي ۽ ماري سگهندو. انهيءَ سبب ڪري، سڏن سنگڻ واري وڏي هڙڪ کي شڪار ڪرڻ واراقبائلي ڪڏندڙ، تيز ۽ چست و چالاڪ ننڍي هڙڪ جي گوشت کائڻ کان خاص طور پرهيز ڪندا هئا. درحقيقت، اهي سندس گوشت کي هٿ سان ڇهندا به ڪونہ هئا، ڇو تہ اهي ننڍي هڙڪ کي تمام چست جانور سمجهندا هئا، جو رات جو ننڊ ڪونہ ڪندو هو. اهي شڪاري سمجهندا هئا تہ جيڪڏهن انهن اهو ننڊو هڙڪ ڪاڏو، تہ سڏن سنگڻ وارو وڏو هڙڪ به، جنهن جو اهي شڪار ڪندا هئا، سا گهڻي طرح رات جو ننڊ ڪونہ ڪندو. پوءِ پلا اهي ڪيس ڪيئن شڪار ڪري سگهندا.

ناماقا قبيلي وارا سهڙن جي گوشت کائڻ کان پرهيز ڪندا آهن، ڇو تہ اهي سمجهندا آهن تہ اهو ڪين سهڻ جهڙو بزدل بڻائي ڇڏيندو. پر اهي شينهن جو گوشت کائيندا آهن يا شينهن يا چيتي جو رت پيئندا آهن، تہ جيئن ڪين انهن جانورن جي دليري حاصل ٿئي. "بش مين" قبيلي وارا پنهنجن ٻارن کي گدڙ جي دل کائڻ لاءِ نہ ڏيندا آهن، تہ متان اڃا ڪين به گدڙ وانگر دڇڪو بڻائي وڃي، پر اهي ڪين چيتي جهڙو بهادر بڻائڻ لاءِ چيتي جي دل کائڻ لاءِ ڏيندا آهن. مشرقي آفريڪا جي "واگوگو" قبيلي وارن جو ڪو ماڻهو جڏهن شينهن کي ماريندو آهي، تڏهن اهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شينهن جهڙي بهادر ٿيڻ لاءِ سندس دل ڪائيندو آهي، پر هو سمجهندو آهي ته ڪڙ جي دل ڪائڻ سان هو ڪڙ جهڙو دڙپوڪ ٿي پوندو. زولو قبيلي وارن جي ڪوٽ اندر، جڏهن به ڪا خطرناڪ وبا حملو ڪندي آهي، تڏهن سندن طبيب ڪنهن ڏاڍي پوڙهي ڪتي يا پوڙهيءَ ڳئونءَ ڏيکي يا ڪنهن به ٻئي ڏاڍي ڪاڙي جانور جو هڏو ڪڍندو آهي، جوهو تندرست خواه بيمار ماڻهن کي هڪ ٻئي نمٽوني سان ڪائڻ لاءِ ڏيندو آهي، ته جيئن اهي ايٽريقدر وڏي حياتي ماڻين، جيتري انهيءَ جانور ماڻي هئي، جنهن جي هڏي سان انهن کي ڪجهه حصو ڪارايو هو.

آتر اولهه يورنيو جي ڏياڪ قبيلي وارن جا نوجوان مرد ۽ جنگي جوڌا هرڻ جو گوشت نه ڪائيندا آهن، چو ته اهو کين به هرڻ وانگر دڙپوڪ بڻائي ڇڏيندو، پر عورتن ۽ تمام پوڙهن مردن کي انهيءَ گوشت ڪائڻ جي آزادي هوندي آهي. بهرحال، ساڳئي ٿي علائقي جي "ڪايان" قبيلي وارن ۾، جي هرڻ جي گوشت کي واپرائڻ جي بد اثر جي متعلق ساڳيوئي نظريو رکندا آهن، مرد انهيءَ خطرناڪ ڪاڏي کي هن شرط تي ڪائيندا آهن، ته ان کي ڪليل هوا ۾ رڌيو وڃي، چو ته پوءِ انهيءَ جانور جو بزدل روح هڪدم جهنگ ڏاانهن پڄي ويندو ۽ ڪائيندڙ ۾ داخل ڪونه ٿيندو. "ائنو" قبيلي وارا سمجهندا آهن ته پاڻيءَ جي مڻا انتهائي عقلمند هوندي آهي، ۽ ڳالهائڻ ۾ اهو پڪي نهايت فصيح هوندو آهي. ان ڪري، جڏهن به آن کي ماريو وڃي، تڏهن آن کي هڪدم چيري ڦاڙي، سندس دل ٻاهر ڪڍي، اهڙي وقت کان اڳي ئي ڳڙڪائي وڃي، جو اها سرد نه ٿئي يا ڪيس ڪنهن به قسم جو ضرر نه پهچي. جيڪڏهن ڪو ماڻهو آن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ طريقي سان ڳڙڪائيندو، تہ اهو ڳالهائڻ ۾ تمام گهڻو فصيح ۽ عقلمند ٿيندو ۽ پنهنجن سيني مخالفن کي دليلبازيءَ ۾ شهم ڏيندو. اتر هندستان ۾ ماڻهو سمجهندا. آهن تہ جيڪڏهن تون الوءَ جي اکين جا تارا ڪائيندين، تہ الوءَ جيان اوندهه ۾ ڏسي سگهندين.

ڪئناس جا ڳاڙهو هندستاني جڏهن جنگ تي ويندا هئا، تڏهن سردار جي جهوپڙيءَ ۾ هڪ محفل منعقد ڪئي ويندي هئي، جنهن ۾ ڪاڏي جي سڪيل ٽالهي ڪتي جي گوشت جي هوندي هئي، چوتہ اهي هندستاني چوندا هئا تہ جيڪو جانور اهڙو بهادر آهي جو مالڪ جي بچاءَ ۾ پاڻ کي ٽڪرا ٽڪرا ڪرائي ڇڏي ٿو، سو يقيناً ماڻهن جي دلين ۾ دليريءَ جو جذبو پيدا ڪندو. ايسٽ انڊيز جي "بورو" ۽ "آرو" نالي ٻن ٻيٽن جا ماڻهو جنگ ۾ دليريءَ ۾ قوت ٽيڙ لاءِ ڪتن جو گوشت کائيندا آهن. نيو گائنا ۾، پورٽ مورسبي ۽ موڙوموڙو ضلعن ۾ آباد "پاپوئا" قبيلي وارن ۾ نوجوان چوڪرا طاقتور سوئر، "(۱) وئلبي" ۽ وڏي مڇي کائيندا آهن، تہ جيئن کين به انهيءَ جانور يا مڇيءَ جهڙي طاقت حاصل ٿئي. اتر آسٽريليا جا ڪي مقامي باشندا سمجهندا آهن تہ "ڪئنگرو" ۽ (۲) "ايمو" جي گوشت کائڻ سان اهي اڳي ڪان زياده وڏو ٽپو

۱- آسٽريليا ۽ ان جي آس پاس ٻيٽن جي جهگٽن ۾ ڪئنگرو جانور جي نسل جو هڪ جانور، جنهن جون به اڳيون ٽنگون پوين ڪان ننڍيون ٿيندينءُ آهن.

۲- آسٽريليا ڪنڊ جو هڪ وڏو پکي، جو شتر مرغ جهڙو هونڊو آهي ۽ جنهن کي اڏامڻ جي قوت ڪانہ هوندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيئي، يا زياده تيزيءَ سان ڊوڙي سگهندا. آسام جا "ميري" قبيلي وارا چيتي جي ماس جو مردن جي خوراڪ طور قدر ڪندا آهن، جو اهو ڪين طاقت ۽ همت ڏيندو آهي. پر "اهو عورتن لاءِ نا موزون آهي، چاڪاڻ ته اهو ڪين حد ڪان زياده مضبوط دل وارو بڻائي ڇڏيندو." ڪوريا ۾ واڳهه ۽ چيتي جا هڏا زياده قيمت وارا هوندا آهن، چو ته اهي همت پيدا ڪرڻ جا ذريعا سمجهيا ويندا آهن، سيئول ۾ هڪ چيني باشندي پاڻ کي طاقتور ۽ سخت طبيعت وارو ڪرڻ لاءِ هڪ سچو پتاپٽي شينهن خريد ڪيو ۽ ڪيس ڪائي ڇڏيو. نارس قوم وارن جي هڪ ڏند ڪٿا ۾، آنوند نالي هڪ بادشاه جو پٽ، انگيئالب، پنهنجي جواني ۾ ڊڄڻو هوندو هو، پر هڪ ڀڳڙ جي دل ڪائڻ ڪان پوءِ هو تمام دليرٽي پيو، هيئالٽو هڪ رڇ جي دل ڪائي ۽ سندس رت پي، طاقتور ۽ باهمت مرد ٽي پيو.

مراقش ۾ ڳهل جي مريضن کي ماکوڙيون ڳڙ ڪائڻ لاءِ ڏنيون ويندين آهن. ۽ شينهن جي گوشت کائڻ سان هڪ بزدل ماڻهو دليرٽي پوندو، پر ماڻهو پڪين جي دل ڪائڻ ڪان پرهيز ڪندا آهن ته متان هو انهيءَ طرح ڊڄٽا ٽي پون. مرڪزي آيشيا جا ترڪ، جڏهن سندن يارن مانڪنهن کي ڳالهائڻ سکڻ ۾ دير لڳي ويندي آهي، تڏهن ڪيس ڪن پکين جون چپون ڪائڻ لاءِ ڏينداآهن. اتر آمريڪا جي هڪ ڳاڙهي هندستانيءَ جو خيال هو ته برائنڊي دلين ۽ چين مان ٽهيل ڪا دوا هوندي، "چو ته" هن چيو، "انهيءَ جي پيٽ بعد، آءٌ ڪنهن ڪان به ڪونه ڊڄندو آهيان ۽ آءٌ بهترين نموني ۾ ڳالهائيندو آهيان." جاوا ۾ سڏيءَ جو هڪ نڍڙو جيت هوندو آهي، جو رکي رکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ نندي گھڙيال جي آلا رم وانگر تيز آواز ڪندو آهي.
چنانچہ، جڏهن به ڪنهن پبلڪ ناچ ڪرڻ واري چوڪري
پنهنجي پيشي جي ڪارڪردگيءَ ۾ رڙيون ڪري ڪري، پنهنجو
آواز گھگھو ڪري وڏو هوندو آهي، تڏهن ٽوليءَ جو اڳوان
ڪيئن هن اعتقاد کان انهن جيتن سان ڪجھ ڪرائيندو آهي،
تہ اهڙيءَ طرح هوءَ پنهنجو اصلوڪو آواز وري حاصل ڪندي ۽
انهن جيتن کي گڙڪائڻ کان پوءِ، هن جو آواز اڳي کان
اڳرو ٿي پوندو. وچ آفريڪا جي درفور علاقي جا ماڻهو سمجھندا
آهن تہ جيرو روح جي رهڻ جي جاءِ آهي ۽ ماڻهو ڪنهن بہ
جانور جو جيرو کائي، پنهنجي روح کي وڏو ڪري سگھندو.
جڏهن بہ ڪو جانور ذبح ڪيو ويندو آهي، تڏهن
سندس جيرو باهر ڪڍيو ۽ کاڏو ويندو آهي، پر ماڻهو گھڻي
احتياط کان ڪم وٺي ان کي هٿ ڪونہ لائيندا آهن، جو تہ آن
کي ننڍڙن ننڍڙن ٽڪرن جي صورت ۾ وڍيو، ۽ ڪجو کاڏو ويندو
آهي، انهن ٽڪرن کي وات تائين چاڦوءَ جي نوڪ يا ڪائيءَ
جي تيز ڇھب وسيلي پھچايو ويندو آهي. جيڪو بہ ماڻهو اتفاق
سان جيري کي هٿ لائي وجھندو آهي، تنهن کي جيري کائڻ کان
تمام سختيءَ سان منع ڪئي ويندي آهي، جنهن کي اهو پنهنجي
لاءِ وڏي ۾ وڏي بدبختي سمجھندو آهي." زالن کي جيري کائڻ
جي اجازت کان ڏني ويندي آهي، جو تہ انهن کي روح کونہ
هوندو آهي.

وري ماڻهن ۾ دليري، عقلمندي ۽ بين اهڙين خوبين
پيدا ڪرڻ لاءِ، عام طرح مڙل ماڻهن جو ماس کاڏو ۽ رت پيتو
ويندو آهي، تہ جيئن منجهن اهي خوبيون پيدا ٿين، جن لاءِ خود

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي مثل ماڻهو مشهور رهندا، يا وري جن کي خاص طور انهن حصن ۾ موجود سمجهيو ويندو آهي، سي کاڏا ويندا آهن. چنانچہ، ڏکڻ اوڀر آفريڪا جي جابلو قبيلن ۾ کي اهڙيون رسمون آهن، جن موجب نوجوان ماڻهن جون مختلف ٽوليون يا جماعتون ٺاهيون ويندين آهن ۽ انهن جي برادريءَ ۾ داخلا وقت جيڪي سات سوڙ ادا ڪيا ويندا آهن، تن مان هڪ اهڙو سات آهي، جنهن جو مقصد الهڙن ۾ دليري، عقلمندي ۽ ٻيون اهڙيون خصلتون پيدا ڪرڻ آهي. جڏهن ٻه کو اهڙو دشمن ماريو ويندو آهي، جنهن خاص دليري جو مظاهرو ڪيو هوندو آهي، تڏهن سندس جيرو جنهن کي طاقت جو مرڪز سمجهيو ويندو آهي، سندس ڪَنَ، جن کي عقلمنديءَ جو مرڪز تصور ڪيو ويندو آهي، سندس پيشانيءَ جي چمڙي، جنهن کي اورچائيءَ جو مرڪز سمجهيو ويندو آهي، سندس خصيہ جن کي قوت جو مرڪز سمجهيو ويندو آهي، ۽ ٻيا اهڙا عضوا جن کي ٻين خوبين ۽ خصلتن جو مرڪز سمجهيو ويندو آهي، سندس جسم کان وڌي جدا ڪيا ويندا آهن ۽ کين پچائي ڪلور ڪيو ويندو آهي. انهيءَ رک کي ڏاڍي احتياط سان ڪنهن ڏڳي جي سنگ ۾ محفوظ رکيو ويندو آهي ۽ طهر جي وقت جيڪي رسمون ادا ڪيون ويندين آهن، تن جي دوران ۾ انهيءَ کي ڪن ٻين جزن سان ملائي، ليئيءَ وانگر ٺاهيو ويندو آهي، جا قبيلي جو سردار نوجوانن کي لڳائيندو يا کارائيندو آهي. انهيءَ ذريعي سان مقتول دشمن جي طاقت، بهادري، عقلمندي ۽ ٻيون خوبيون کائيندڙن ڏانهن منتقل ٿيندين سمجهيون ويندين آهن. جڏهن جابلو "بسوٽو" قبيلي وارن ڪنهن ڏاڍي دليرِ دشمن کي قتل ڪيو هوندو آهي، تڏهن اهي بنان ڪنهن دير بدار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي، سندس دل وڏي ڪائيندا آهن، ڇو ته ائين سمجهيو ويندو آهي ته جنگ جي دوران ۾ اها ڪين همت ۽ طاقت بخشيندي. جڏهن سر چارلس مئڪارٿيءَ کي اشانتي قوم وارن سنہ ۱۸۲۴ع ۾ قتل ڪيو هو تڏهن، ڇيو وڃي ٿو ته اشانتي لشڪر جي سردارن سندس دل ڪائي ڇڏي هئي، ڇو ته انهن کي اها اميد هئي ته انهيءَ طرح ڪين مقتول دشمن جي دليري حاصل ٿيندي. سندس گوشت کي سڪائي، هيئين درجن وارن سردارن ۾ تقسيم ڪيو ويو. هو ۽ سندس هڏا تمام گهڻي زماني تائين ڪوماسيءَ ۾ قومي طلسم طور محفوظ رکيا ويا هئا. نيو گرئنيڊا جا "نارا" قبيلي وارا گاڙها هندستاني، موقعي ملڻ سان، هسپانوي سپاهين جون دليون ڪائي ڇڏيندا هئا، جو انهيءَ طرح ڪين اها اميد ٿيندي هئي ته هو پاڻ کي اهڙو بي ڊپو ڪري ڇڏيندا، جهڙا *ڪئسٽيليا جا فوجي هئا. "سيئوڪس" قبيلي وارا گاڙها هندستاني دليرَ دشمن جي دل کي ڪٽي، سنهو ڪري، اهو پائوڊر ڪائيندا هئا ۽ اهڙيءَ طرح اهي مقتول دشمن جي طاقت حاصل ڪرڻ جي اميد رکندا هئا.

پر جتي ماڻهوءَ جي دل، سندس اصلوڪي مالڪ جي خوبين کي، اُن جي ڪائيندڙ ۾ داخل ڪرڻ لاءِ عام طرح ڪاڌي ويندي آهي، اُتي اسين هيءَ گالهه به ڏسي ٿڪا آهيون ته انساني جسم جو فقط اهوئي هڪ حصو ناهي، جو انهيءَ مقصد لاءِ ڪاڌو ويندو آهي. چنانچ، جنوب-مشرقي آسٽريليا جا "ٽيڊورا" ۽ "نگاريگو" قبيلن جا ماڻهو مقتول دشمنن جا هٿ ۽ پير ڪائيندا هئا، جو سندن اعتقاد هو ته ائين ڪرڻ سان اهي مئل دشمنن جي همت ۽ ٻين خوبين جو ڪجهه حصو حاصل ڪندا. ٽيو سائوٽ

* سورهين صديءَ جو هڪ هسپانوي فوجي سردار، جنهن ميڪسيڪو جو علائقو فتح ڪيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويلس جي "ڪاسيلا روئي" قبيلي وارا دلير ماڻهوءَ جي همت حاصل ڪرڻ لاءِ سندس دل ۽ جگر، پيئي ڪائيندا هئا. ٽونقئيي ۽ پڻ هيءَ وهم عام آهي ته بهادر ماڻهوءَ جو جيرو اهڙن سيني ماڻهن کي بهادر بڻائيندو آهي، جي ان جو ڪجهه حصو ڪائيندا آهن. انهيءَ ساڳئي ارادي سان چيني باشندا، قاسيءَ تي لٽڪيل يا سزا طور قتل ٿيل بدنام ڏاڙيلن جو پٽو ڪائيندا آهن. سئرا واڪ جي "دياڪ" نسل وارا پنهنجن هٿن کي لرزي جي مرض کان محفوظ رکڻ ۽ پنهنجن گوڏن کي طاقتور بنائڻ لاءِ، مقتول ماڻهن جي هٿن جون تريون ۽ سندن گوڏن جو گوشت ڪائيندا هئا. "ٽولا لاڪي" قبيلي وارا، جي مرڪزي سيليبس ٻيٽ جا، انساني سسين جا بدنام شڪاري آهن، بهادر ٿيڻ لاءِ، شڪار کيل ماڻهن جو رت پيئندا ۽ ميڇالو ڪائيندا آهن. فلپائين ٻيٽن جا اتالون قبيلي وارا پنهنجي مقتول دشمنن جي همت حاصل ڪرڻ لاءِ، سندن رت پيئندا آهن ۽ سندن هٿن جي پٺين پاسي جو ڪجهه حصو ۽ ٻيٽ جا عضوا کڄا ڪائيندا آهن. ساڳئي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ، فلپائين ٻيٽن جي هڪ ٻئي قبيلي، ايفيوگائو، جا ماڻهو دشمنن جي ميڇالن کي چوسيندا آهن. ساڳيءَ طرح، جرمن نيو گائنا جي "ڪائي" قبيلي وارا دشمنن جي طاقت حاصل ڪرڻ لاءِ، سندن ميڇالا ڪائيندا آهن. مغربي آفريڪا جي "ڪمبنڊا" قبيلي وارن ۾، جڏهن ڪو نئون بادشاه تخت نشين ٿيندو آهي، تڏهن هڪ بهادر جنگي قيديءَ کي قتل ڪيو ويندو آهي ته بادشاه ۽ سندس درباري انهيءَ جو گوشت کائين ۽ مقتول جي طاقت ۽ شجاعت حاصل ڪن. زولو قبيلي وارن جي بدنام سردار، ماٽوئانا، اهڙن ٽيهن سردارن جا، جن جي ماڻهن کي هن ناس ڪري ڇڏيو هو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن اعتقاد کان پوءِ چڏيا، ته اهي ڪيس طاقتور بڻائي چڏيندا. زولو قوم وارن جو هيءُ خيال آهي ته دشمنن جي پيشانيءَ جي مرڪزي حصي ۾ هڪ پيرون ڪائڻ سان، ڪين دشمن جي منهن ۾ گهوري نهارڻ جي طاقت نصيب ٿيندي. ڪنهن به جنگ جهڙيءَ مهم تي رواني ٿيڻ کان اڳ، سيليبس ۾، منهاسا قبيلي وارا مقتول دشمن جي وارن مان هڪ چڪ ويدي منجهائنس دليري چڪي باهر ڪيڻ لاءِ، ان کي ٻرڪندڙ پاڻيءَ ۾ ٻوڙيندا هئا، بهادريءَ جي انهيءَ عرق کي جنگي جوڌا پيئندا هئا. نيوزيلنڊ جو "سردار 'اتوئا' (ديوتا) هوندو هو، پر کي ديوتائون طاقتور ۽ کي بي طاقت هوندا هئا، منجهائنن هر هڪ قدرتي طور، پاڻ کي پهرئين قسم جي ديوتائن منجهان هڪ شمار ڪرڻ جو خواهان هوندو هو، ان ڪري، انهيءَ مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ جيڪا تجويز اختيار ڪئي ويئي هئي سا، پين جي روحن کي پنهنجي روح سان ملائي گڏ ڪرڻ جي هئي، چنانچه، جڏهن کو جنگي جوڌو ڪنهن سردار کي قتل ڪندو هو، تڏهن هو پنهنجن آگوڻن سان مقتول جون اکيون هڪدم باهر ڪڍي ٻرڪائي چڏيندو هو، جو ته 'اتوئا ٽونگا' کي انهيءَ عضوي اندر مقيم سمجهيو ويندو هو، چنانچه، هو نه فقط اُن جي جسم کي قتل ڪندو هو، پر ساڻئي وقت پنهنجي دشمن جي روح تي پڻ قبضو ڪندو هو ۽ نتيجي طور هو جيترا گهٽا سردار قتل ڪندو هو، اوتريقدر سندس ديوتائي قوت ۾ اضافو ٿيندو هو."

هينئر هيءَ گاله سمجهڻ آسان آهي ته جو هڪ وحشيءَ کي اهڙي ماڻهوءَ يا جانور جي گوشت کائڻ جي خواهش رهي ٿي، جنهن کي اهو ديوتائي سمجهي ٿو. ديوتا جي بدن کائڻ سان، هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ديوتا جي وصفن ۾ قوتن ۽ شريڪ ٿيو پوي. ۽ جڏهن اهو ديوتا آن جو ديوتا آهي، تڏهن ڊاڪ جي رس سندس رت آهي، ۽ اهڙيءَ طرح ماني کائڻ ۽ شراب پيئڻ سان هڪ پوجاري پنهنجي ديوتا جو سچو پچو جسم ۽ رت کائي ٿو. چنانچہ، ڊيئونيسس جهڙي انگور جي ول جي ديوتا جي سائن سوڻن ۽ شراب پيئڻ عياشيءَ جو فعل ٿي، پر سنجيده نوعيت جو هڪ متبرڪ عمل آهي. ان جي باوجود، ڪو وقت اهڙو به آڇي ٿو، جڏهن عقلمند ماڻهوءَ لاءِ هن ڳالهه کي سمجهڻ دشوار ٿيو پوي، ته ڪوبه ماڻهو، پنهنجي هوش و حواس ۾ هيءَ قياس ڪيئن ڪري سگهي ٿو ته ماني کائڻ يا شراب پيئڻ سان هو هڪ ديوتا جي بدن ۽ رت کي کائي ٿو. "سسيرو" چوي ٿو ته "جڏهن اسين آن کي "سيريسس" ۽ شراب کي "باڪس" سڏيون ٿا، تڏهن اسين هڪ رواجي اصطلاح استعمال ڪريون ٿا، پر جڏهن اڄ سمجهين ٿو ته ڪوبه شخص اهڙو پاگل آهي، جو اهو هيءَ اعتبار ڪري ته هو خود ديوتا کي کائي رهيو آهي؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پاونجاهون

ديوتائي جانور کي ذبح ڪرڻ

۱- **مقدس باز کي ذبح ڪرڻ:** مٿين بابن ۾ اسان ڏٺو ته اهڙيون گهٽيون قومون، جن ايتري قدر ترقي ڪئي آهي، جو اهي بنيادي طور فقط زراعت تي گذران ڪرڻ جهڙيون ٿيون آهن، سي پنهنجن انڌي جي ديوتائن کي، آنَ ، جانورن وغيره جي اصلي صورت، يا جانورن ۽ ماڻهن جي اڌارين ورتل صورتن ۾ قتل ڪرڻ جون عادي رهيون آهن. هينئر، اسان کي اهو ڏيکارڻ باقي آهي ته زراعت پيشہ قومن وانگر، شڪاري ۽ مالدار قومون پڻ اهڙين هستين کي، جن کي اهي پوڄيندڙ آهن، ذبح ڪرڻ جون عادي رهيون آهن. اهي قابل پرستش هستيون، يا ديوتائون، جيڪڏهن اهي درحقيقت انهيءَ نالي سان سرفراز ٿيڻ جي قابل آهن، جن کي ريڍار پوڄيندا ۽ ڪائيندا آهن، محض ۽ خالص جانور هوندا آهن ۽ نہ اهي جانور، جي بين فوق الفطري هستين جا نمائندا آهن. اسان جو پهريون مثال ڪئليفورنيا جي ڳاڙهن هندستانين مان ورتل آهي، جي مائي ۽ موافق آب و هوا واري آسمان جي هيٺان، سائي ۽ آباد ملڪ ۾ رهندي ٻ، وحشيپڻي جي هيٺين ڪان هيٺين ڏاڪي تي بيٺل آهن. ائگاڪچيمم قبيلي وارا شهباز جي پوڄا ڪندا هئا ۽ سال ۾ هڪ دفعو سندس اعزاز ۾ هڪ زبردست ميلو منعقد ڪندا هئا، جنهن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي "پينسس" يا "پڪين جي تقريب" سڏيندا هئا. تقريب لاءِ جيڪا تاريخ مقرر ڪئي ويندي هئي، سا تقريب ملهائڻ واري ڏينهن کان فقط هڪ شام اڳ، عام ماڻهن ۾ مشتهر ڪئي ويندي هئي ۽ هڪ خاص مندر (وِئنقيچ) ڏاهڻ جون هڪدم تياريون ڪيون ويندیون هيون جو، معلوم ٿئي ٿو، نوڪدار پٽين جو هڪ گول يا بيضوي شڪل جو لوڙهو هوندو هو، جنهن ۾ چنيگچنيچ ديوتا جي نمائندگي ڪرڻ لاءِ هڪ ميداني بگهڙ جي گاهه سان پريل ڪل بيضوي شڪل واري لوڙهي تي رکيل هوندي هئي. جڏهن مندر ٺهي تيار ٿيندو هو، تڏهن انهيءَ پڪيءَ کي جلوس جي صورت ۾ نهايت سنجيدگيءَ سان نيون ويندو هو، جتي ڪيس هڪ قربانگاهه تي رکيو ويندو هو، جو خاص انهيءَ موقعي لاءِ تيار ڪيو ويندو هو. پوءِ سپيئي نوجوان عورتون، شادي شده خواه ڪنواريون، هيڏانهن هوڏانهن، کي هڪ طرف ته ٻيون ٻئي طرف، دوڙڻ لڳنديون هيون، جڏ ته اهي پاڳل ٿي ويئون هيون. باقي بنهي جنسن جا معمر افراد خاموش تماشبين بڻيا بيٺا هوندا هئا ۽ انهن جا اڇوان رنگ ۽ ڪنين سان سينگارجي، پنهنجي پوڄا واري پڪيءَ جي چوگرد نچندا هئا. انهن رسمن جي ختم ٿيڻ تي، اهي ماڻهو پڪيءَ کي پڪڑيندا ۽ ڪيس وڏي مندر ڏانهن وٺي ويندا هئا، مجمع جا سڀ ماڻهو انهيءَ عظيم نمائش ۾ شريڪ ٿيندا هئا ۽ سردار جلوس جي اڳيان نچندا ۽ گائيندا هئا. مندر ۾ پهچڻ شرط اهي پڪيءَ کي اهڙيءَ طرح قتل ڪندا هئا، جو سندس رت جو هڪ قطرو، ضايع نه ٿيندو هو. پڪيءَ جي ڪل سڄي ۽ صحيح سالم لاش ويندي هئي ۽ اُن کي، ڪنين سميت بطور يادگار محفوظ ڪرڻ يا تقريبن تي پائڻ جي پوشاڪ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"پائيلٽ" ٽاهڻ لاءِ محفوظ رکيو ويندو هو. پکيءَ جي لاش کي مندر اندر هڪ سوراخ ۾ دفن ڪيو ويندو هو ۽ پوڙهيون زالون سندس قبر جي چوڌاري اچي جمع ٿينديون ۽ روئنديون يا هلڪي آواز سان زوردار سڏ ڪا پرينديون هيون ۽ قبر مٿان مختلف قسمن جي اناج جا ڀڄ يا ڪاڏي جا ذرا اڇلائي، روئيندي روئيندي هيٺ چوندڙيون هيون، "تون ڇو ڀڄي وئين ؟ ڇا، تون اسان وٽ بهتر حالت ۾ نه هجين ها؟ تون اسان وانگر "پائنول" (هڪ قسم جي ڪڙهي) ٽاهين ها، ۽ جيڪڏهن تون ڀڄي نه وڃين ها، ته تون "پينسس" نه ٿين ها"، وغيره وغيره. جڏهن اها رسم پوري ٿيندي هئي، تڏهن وري به ناچ شروع ڪيو ويندو هو، جو ڏينهن ۽ راتين تائين جاري رکيو ويندو هو. چون ٿا ته "پينسس" هڪ عورت هئي، جا جبلن ۾ ڀڄي وئي هئي، جتي ڪيس "چنيگچينچ" ديوتا پکيءَ جي صورت ۾ تبديل ڪيو هو. سندن اعتقاد هو ته جيتوڻيڪ اهي هر سال پکيءَ جي قرباني ڪندا هئا، تڏهن به اها عورت ڪڏهن زنده ٿيندي هئي ۽ جبلن ۾ واقع پنهنجي گهرڏانهن واپس ويندي هئي. تنهن ڪان سواءِ سندن خيال هو ته "جيترو گهٽو انهيءَ پکيءَ کي ذبح ڪيو ويندو هو، اوترو ان جو تعداد وڌندو ويندو هو، جو ته سڀئي مختلف "ڪئپيٽين" ساڳي ٽي "پينسس" جي تقريب ملهائيندا هئا ۽ سندن پختو اعتقاد هو ته انهن سڀني موقعن تي جيڪي به پکي قربان ڪيا ويندا هئا، سي سڀئي هڪ ۽ اها ئي هڪ مادي هوندي هئي.

ڪثرت ۾ جنهن وحدت کي ڪئليفورنيا وارن اهڙيءَ طرح فرض ڪيو آهي، سا نمايان آهي ۽ اها مقدس پکيءَ کي قتل ڪرڻ ۾ سندن ارادن کي واضح ڪرڻ ۾ مدد ڏئي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نسلي زندگيءَ جو هڪ فرد جي زندگيءَ کان مختلف ۽ علحده هڻڻ جو خيال، اسان کي ڪٿي ڪيتري قدر به آسان ۽ نمايان نظر اچي، پر اهو خيال اهڙو آهي، جنهن کي ڪليئرينا جو هڪ وحشي سمجهي ئي نٿو سگهي. هو نسلي زندگيءَ کي انفرادي زندگيءَ کان ٻئي ڪنهن نموني ۾. تصور ئي نٿو ڪري سگهي ۽ ان کي به هو انهن ساڳين خطرن ۽ آفتن ۾ گهيريل سمجهي ٿو، جي هڪ فرد جي زندگيءَ کي ڏسڪائين ۽ آخرڪار قيست و نابود ڪن ٿيون. ظاهر آهي ته هو ائين سمجهي ٿو ته جيڪڏهن ڪنهن به نسل کي پنهنجي ليکي چڏي ڏبو، تہ اهو هڪ فرد وانگر پوڙهو ٿي، آخر سري ويندو ۽ ان کري ڪنهن مخصوص نسل کي، جنهن کي هو مقدس يا ديوتائي تصور ڪري ٿو، فنا ٿيڻ کان بچائڻ لاءِ ڪو قدم کڻڻ گهرجي. انهيءَ بصيرت کي ٽارڻ لاءِ، جنهن اڪيلي ذريعي جو هو تصور ڪري سگهي ٿو، سو انهيءَ نسل جي ڪنهن اهڙي فرد کي قتل ڪرڻ جو آهي، جنهن جي نسن ۾ زندگيءَ جي ويرا ايا تائين زور سان وهي رهي آهي ۽ جا ايا وڏيءَ عمر جي دٻن ۾ قاسي، هڪ هنڌ بيهي نه رهي آهي. هو سمجهي ٿو ته اها زندگي، جنهن جو هڪ نهو ڪان رخ ڦيريو وڃي ٿو، سا هڪ نئينءَ نهر ۾ زياده تازگيءَ ۽ آزاديءَ سان وهندي، پين لفظن ۾ ڪٿي ڇڪجي ته ذبح ٿيل جانور دوباره زنده ٿيندو ۽ جوانيءَ جي سڄي جوش ۽ اُمنگ سان هڪ نئينءَ زندگيءَ ۾ قدم رکندو. اسان جي نظرن ۾ اها دليلبازي صاف طور غير معقول ۽ احمقانه آهي، پر ان سان گڏ اها رسم به ته اهڙي ئي احمقانه آهي. هيءَ گالهه قابل غور آهي ته انفرادي ۽ نسلي زندگين جي درميان "ساموئان" قبيلي وارن وٽ ساڳي ئي قسم جو سونجهارو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندو آهي. هرهڪ خاندان جانورن مان هڪ مخصوص جنس کي ديوتا جي حيثيت ۾ رکندو آهي، ان جي باوجود، انهن جانورن مان هڪ، مثال طور، الوءَ جو موت، ديوتا جو موت ڪونہ هوندو هو، "چو تہ ڪيس اڃا بہ زنده، ۽ دنيا جي سينيءَ زنده آلن ۾ موجود سمجهيو ويندو هو".

۲- **مقدس گهٽي کي ذبح ڪرڻ:** ڪئليفورنيا جي جنهن وحشيانہ رسم تي اسان تازو غور ڪيو آهي، تنهن جو هڪ قريبي متوازي مثال قديم مصري مذهب ۾ موجود آهي. ٿيبس جا رهواسي ۽ ٻيا سيئي اهڙا مصري، جيڪي اٺيئس واري ديوتا "ائمن" جي پوڄا ڪندا هئا، سي گهٽين کي مقدس جانور سمجهندا هئا ۽ انهن کي قربان ڪونہ ڪندا هئا. پر، سال ۾ هڪ دفعو "ائمن" جي ميلي تي هڪ گهٽو قربان ڪيو ويندو هو ۽ ان جي ڪل لاهي، ديوتا جي مجسمي کي اُن سان ملبوس ڪيو ويندو هو. پوءِ اهي گهٽي جي مٿان ويهي ماتم ڪندا هئا ۽ ڪيس هڪ مقدس قبر ۾ دفن ڪندا هئا. انهيءَ رسم جي سمجهاڻي هن آکاڻيءَ ذريعي ڏني ويندي هئي: تہ زيوس ديوتا هڪ دفعي هرڪيولس کي، گهٽي جي ڪل مٿي سان ٻڌي پنهنجو ديدار ڪرايو هو. هن حالت ۾ گهٽو، جانور - ديوتا هو، بلڪل اهڙي ئي نموني، جيئن بگهڙ لائڪوپولس وارن جو جانور - ديوتا هو ۽ ڪرسينڊيس وارن جو جانور - ديوتا هو. پين لفظن ۾ چئجي تہ گهٽو خود ائمن ديوتا هو. هيءَ حقيقت آهي تہ قديم زماني جي يادگارن تي ائمن ديوتا نيم - انساني صورت ۾ ڏيکاريو ويو آهي، جنهن کي جسم ماڻهوءَ جو ۽ مٿو گهٽي جو آهي. پر انهيءَ مان هيءَ معلوم ٿي رهيو آهي تہ اهو انهيءَ ابتدائي بناوت واريءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حالت ۾ هو، جنهن مان سيني جانور - ديوتائن کي، انساني خصلتن وارن مڪمل ديوتائن جي صورت ۾ نمايان ٿيڻ کان پيشتر لنگهڻو پوندو آهي. ان ڪري گهڻي کي ديوتا جي حضور ۾ قرباني طور هڪ جانور جي حيثيت ۾ نه، پر خود ديوتا جي حيثيت ۾ قربان ڪيو ويندو هو، جنهن جي انهيءَ جانور سان شناخت هن رسم مان صاف طور واضح ٿي رهي آهي، جنهن موجب ستڊس مجسمي کي ذبح ٿيل گهڻي جي کل ۾ وڌو ويندو هو. گهڻي - ديوتا کي اهڙيءَ طرح سال بسال ذبح ڪرڻ جو سبب شايد اهو ٿي هوندو، جو سون ديوتا کي قتل ڪرڻ جي عام ۽ ڪئليفورنيا وارن جي مقدس باز کي قتل ڪرڻ جي خاص رسم متعلق ٻڌايو آهي. انهيءَ رسم کي، مصر سان لاڳو ڪرڻ جي صورت ۾، ڏڪي - ديوتا اپيس جي انهيءَ تشبيهه مان تقويت ملي رهي آهي، جنهن موجب انهيءَ ڏڪي کي ڪن سالن جي مقرر ٿيل عرصي کان وڌيڪ زنده رهڻ ڪونہ ڏنو ويندو هو. انسان - ديوتا جي عمر جي اهڙيءَ طرح حد بندي ۽ ڪرڻ جو ارادو، جيئن سون دليل پيش ڪيو آهي، ڪيس وڏيءَ جمار جي ڪمزوريءَ ۽ ناتواني ۽ کان محفوظ رکڻ جو هو. اهو ساڳيو ئي دليل حيوان- ديوتا کي، جيڪي ٽيبس واري گهڻي سان ڪيو ويندو هو، سال بسال ذبح ڪرڻ جي رسم - ممڪن آهي تہ اها زياده قديم هئي - کي سمجهائڻ لاءِ ڪافي معلوم ٿي رهيو آهي.

ٽيبس واريءَ رسم جو هڪ نقطو — ديوتا جي مجسميءَ کي ذبح ٿيل گهڻي جي کل پهرائڻ — خاص طور قابل توجہ آهي. جيڪڏهن ديوتا شروعات ۾ زنده گهڻو هو تہ مجسمي ذريعي سندس نمائندگي ضرور ڪنهن پوئين دور جي ايجاد هوندي، پر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سوال هيءَ آهي تہ ان جو بنياد ڇيو ڪيئن ؟ سوال جو هڪ جواب شايد انهيءَ جانور جي ڪل کي محفوظ رکڻ جي رسم سمجهيا ڪري رهي آهي، جنهن کي مقدس سمجهي ذبح ڪيو وڃي ٿو. ڪئليفورنيا جا باشندا، جيئن اسين ڏسي چڪا آهيون، باز جي ڪل محفوظ ڪري رکندا هئا، ۽ انهيءَ ٻڪريءَ جي ڪل، جنهن کي لاباري واريءَ ٻنيءَ ۾ آڻڻ جي روح جي نمائندي طور ذبح ڪيو وڃي ٿو، مختلف وهمي مقصدن لاءِ محفوظ رکي ويندي آهي، ڪل کي، درحقيقت ڏيوتا جي علامت يا يادگار طور، يا البت منجهس ڏيوتائي زندگيءَ جي ٿوري گهڻي حصي جي موجودگي سمجهي، ڪيس محفوظ رکيو ويندو هو ۽ اُن کي ڏيوتا جي باقاعدہ مجسمي جي حيثيت حاصل ڪرڻ لاءِ، فقط گاهم پرڻ يا ڪنهن پنجري سڳان چڪي چاڙهڻ جي ضرورت هئي. پهريائين تہ انهيءَ قسم جي مجسمي کي سال بسال نئون ڪرڻو پوندو هوندو، ڇو تہ نئين ذبح ٿيل جانور جي ڪل نئون مجسمو سهيا ڪندي هئي. پر سالياني مجسمن کان مستقل مجسمن تائين عبور آسان آهي. اسان ڏٺو آهي تہ زياده قديم زماني جي هر سال نئين "سي - وڻ" ويڙهڻ جي رسم تي مستقل "مئي - لڪڙي" کي، جنهن کي، بهر حال، سال بسال تازن پنن ۽ گلن سان سينگاريو ويندو هو، ۽ ڪن حالتن ۾ تہ اُن جي سڳان تازو ٿنڊو وڻ ۽ چاڙهيو ويندو هو، هڪ هنڌ ڪوڙي ڇڏڻ جي رسم حاوي ٿيڻ ويئي. ساڳيءَ طرح، جڏهن ڏيوتا جي نمائندي طور گاهم سان پريل ٻوتي جي جاءِ، ڏيوتا جي ڪاٺ، پٿر يا ٻئي ڪنهن ڏاتوءَ سان ٺهيل مستقل مجسمي والاري، تڏهن مستقل مجسمي کي هر سال ذبح ٿيل جانور جي تازي ڪل پارائي ويندي هئي. جڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

معاملو انهيءَ منزل تي اچي پهتو، تڏهن گهٽي کي ڏيڻ کرڻ جي رسم جي بلکل فطرتي طور اها معنيٰ ڪڍي ويئي تہ اها مجسمي جي حضور ۾ قرباني هئي، جنهن جي سمجهائڻ لاءِ ائمن ۽ هرڪيولس جهڙي ڳالهہ ايجاد ڪئي ويئي.

۳- **مقدس ڏانگ کي مارڻ :** مقدس جانور کي سال بسال مارڻ ۽ سندس ڪل کي محفوظ رکڻ جو اولهہ افريڪا هڪ وڌيڪ مثال مهيا ڪري ٿي. فرنئنڈو پو نالي هڪ ٻيٽ ۾ "عيساپو" علاقي جا حبشي، ڏڻ واري ڪاريهر ڏانگ کي پنهنجو محافظ ديوتا ڪري سمجهندا آهن، جو کين فائدو يا نقصان رسائي سگهي ٿو ۽ مٽن دولت ۽ ثروت يا مرض ۽ موت نازل ڪري سگهي ٿو. انهيءَ ٻلا جي ڪل جو پڇ واڙو پاسو هيٺ ڪري، ان کي جونڪ جي بالاتوين وڻ جي شاخ تان لٽڪايو ويندو آهي. ۽ ان جو وڻ تي لٽڪائڻ هڪ سالياني تقريب هوندي آهي. جيئن ٻي اها رسم پوري ٿيندي آهي، تيئن گذريل سال اندر ڇاڻ سڀني ٻارن کي باهر آڻي، سندن هٿن کي مٿي ڪري، ڏانگ جي ڪل جي پڇ کي لاڙايو ويندو آهي. اها پوئين رسم معصوم ٻارن کي قبيلي جي ديوتا جي زير حفاظت رکڻ جو صاف طرح هڪ رستو آهي. ساڳيءَ طرح سينيگامبيا ۾ "آزدها" قبيلي وارن جي هڪ ٻار وٽ، سندس جمع جي اڻ ڏينهن اندر اژدها ٻلا جي اڇ جي اميد رکي ويندي آهي. ۽ قديم افريڪا جي "پسائلي"، يعني "ڏانگ" قبيلي وارا پنهنجن معصوم ٻارن کي اعتقاد کان ڏانگن اڳيان رکندا هئا تہ قبيلي جن جلالي ٻارن کي ڏانگ کويہ ضرر کونہ رسائيندا.

۴- **پاڻي ۽ جي مقدس ڪمين کي کهڻ :** ڪئليفورنيا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مٿس ۽ فرنٽبڙپو وارين رسمن ۾ جانور جي پوڄا جو زراعت سان ڪوبہ تعلق معلوم ڪونہ ٿو ٿئي، ۽ ان ڪري هيءَ فرض ڪري سگهجي ٿو تہ اها انهيءَ زماني جي آهي، جڏهن معاشرو اڃان شڪاري يا مالداري نوعيت وارو هو، ساڳي ئي ڳالهہ هيٺينءَ رسم متعلق چئي سگهجي ٿي، حالانڪ نيو ميڪسيڪو جي "زوني" قبيلي جا ڳاڙها هندستاني "جي اها رسم ادا ڪندا آهن، هن وقت لوڙهن اندر ٽاهيل شهرن يا ڳوٺن ۾ رهن ٿا ۽ زراعت، مٽيءَ جي برتن ٽاهڻ ۽ ڪپڙي اڻڻ جا پيشا اختيار ڪري ويٺا آهن. پر "زوني" قبيلي وارن جي رسم جا چند مخصوص پهلو اهڙا آهن جي ڪيس مٽي ذڪر ڪيل حالتن ڪان هڪ مختلف طبقي ۾ رکن ٿا. چنانچہ بهتر ٿيندو، جيڪڏهن اُن کي هڪ عيني شاهد جي لفظن ۾ تفصيلوار بيان ڪجي.

"وچ اونهاري جي اڇ سان گرمي سخت تيز ٿي ويئي. منهنجو پاءُ (يعنيَ ڳاڙهو هندستاني، دين جو پاءُ) ۽ آءٌ، روز بروز پنهنجي گهر جي هيٺان وارين زير زمين ڏڏين ڪوئين ۾ ويٺا هوندا هئاسين، - سوخرالذڪر پنهنجيءَ عجيب و غريب صورت واريءَ ڏوڙيءَ ۽ بي ڊولن اوزارن سان ميڪسيڪو جي سڪن ڪي، ڪنگڻ، ڪمرپٽن، ايرينگن، بٽڻ وغيره جي صورت ۾، وحشين جي سينگار لاءِ ٺاهي رهيو هو، جيتوڻيڪ سندس اوزار بلڪل بي ڊنگا هئا، اُن جي باوجود اهو صبر ۽ ڪاريگريءَ جي ميل جول سان جيڪو ڪم ڪري رهيو هو، سو حيرت انگيز نموني سان خوبصورت هو. هڪ ڏينهن جڏهن آءٌ ويهي سندس ڪم کي جاچي رهيو هوس، تڏهن پنجاهہ ساٺهن جو هڪ جٿو تمام تيزيءَ سان ٽڪريءَ جي ڏاڪڻ ڏانهن لهندو ڏٺم،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو اولهه طرف ميدان وڏي هليو ويو. سندس اڳواڻي هڪ پادري ڪري رهيو هو، جنهن کي رنگ لڳل هو، جو ڪوڏين ۽ سپين سان سينگاريل هو ۽ سندن پٽيان "شو-لو-وٽ-سي" يا "باهم جو ديوتا" هو، جنهن جي هٿ ۾ مشعل هئي. جڏهن اهي سپئي غائب ٿي ويا، تڏهن مون وڏي پاڻ کان انهيءَ گالهه جو مقصد دريافت ڪيو.

"هن چيو ته اهي ڪا-ڪا شهر، ۽ اسان جي ٻين جي گهر ڏانهن ٽا وڃن. چار ڏينهن پوءِ سانڇهيءَ ڏاري، اهي 'ڪا-ڪوڪ-شي' يا 'سئي' ناچ' ڪجو خوبصورت لباس ۽ نقاب پائي، ساڳي ئي پيچري تان، هڪ پٽيان ٻيو ماڻهو ٿي، قطار ۾ واپس آيا ۽ هرهڪ جي ٻانهن ۾، پاڻيءَ جي جيئرين ۽ ڦٽڪندڙ ڪمين سان سان پريل هڪ هڪ ٽوڪرو هو، جنهن کي منجهائن هرهڪ اهڙيءَ نزاڪت ۽ نفاست سان ڪٽي پئي آيو، جئين هڪ ماءُ ٻڌهنجي معصوم ٻار کي ڪٽي ايندي آهي. انهن مان کي بدبخت جانور ڏاڍيءَ حفاظت سان نرم ڪٽن ۾ وڏهيل هٿا ۽ سندن مٿا ۽ اکيون ٽنگون ٻاهر نڪتل هيون- ۽ جئين ته اهي ڪنين سان سينگاريل زائرين جي ڪلهن تي سوار هيون. ان ڪري اهي ساڳيءَ حالت ۾ ڪنيل ٻارن جي خاڪن وانگر ڪيل جهڙو پر سنڇيڙه نوعيت جو هڪ نظارو پيش ڪري رهيون هيون. انهيءَ ڏينهن شام جو، جيئن آءٌ مٿينءَ منزل تي رات جي ماني کائڻ ۾ مصروف هوس، تئين گورنر جو سالو اتي اچي نڪتو. سڄي ڪٽنب وارن هن جي اهڙيءَ گرمجوشيءَ سان آڇيان ڪئي، جڙ ته ڪو آسماني پيغامبر هو. سندس ڏکندڙ آڱرين ۾ پاڻيءَ جي تمام بدنام ۽ باغي ڪمين مان هڪ هئي. سندس هٿن ۽ اگهاڙن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيزن کي اڃا تائين رنگ، چنبڙيو پيو هو، جنهن سان سون هيءَ اندازو ڪيو تہ اهو انهيءَ مقدس سفارت سان هڪ هو.

"'سو، تون 'ڪا-ٽلو-ايل-لون' ڏانهن ويو هئين، هائو نہ؟' سون ڪانئس پڇيو.

"'هون،' ٽڪ وچان نڊال ٽيل انهيءَ ماڻهوءَ، جنهن جو آواز گهٽو وقت منترن آلاپڻ سبب گگهو ٿي ويو هو، جواب ڏنو ۽ جيئن اهو، ذري گهٽ بيهوش ٿي، ڪلن جي هڪ ٿهيءَ مٿان اچي ڪريو، جي خاص طور سندس اعزاز ۾ اتي ٺاهي رکيون ويئون هيون، تيئن هن تمام نزاڪت سان انهيءَ ڪميءَ کي اتي رکيو. ڪميءَ اڃا پاڻ کي آزاد محسوس مس ڪيو هو، تہ اها ايتريءَ تيزيءَ سان هيڏانهن هوڏانهن پڇڻ ۽ ڏسڻ لڳي، جيتريءَ سان سندس لنگڙيون ٽنگون ڪيس ڪٽي ٿي سگهيون. خاندان جي سڀني پاتين گڏجي، هڪ ئي ماڻهوءَ وانگر بيخود ٿي، پنهنجو پنهنجو ٽالهي، چمچو ۽ پيٽ جو پيالو هٿن سان جڏيو ۽ اهي سڀئي، ڪاڏي جي هڪ مقدس پيالي مان، منجهس پيل ڪاڏو ڪڻ ۾ ڪٽي، ڏاڍيءَ تيزيءَ سان ڪميءَ جي پٺيان سڄي ڪمري اندر، اونداهين ڪنڊن ڪڙڇن ۾، ڀاٽيءَ جي دلن جي چوگرد، آنَ پيهڻ جي جنڊن پٺيان ۽ وري باهر فرش جي وچ ۾، پرارٿنا ڪندا ۽ سندس پٺيان ويندي ويندي انهيءَ جيَ پٽيءَ تي اهو ڪاڏو هاريندا، ڦرندا رهيا. آخرڪار، حيرت جيَ ڳالهہ آهي، جو اها ڪمي زخميل پيرن واري انهيءَ ماڻهوءَ ڏانهن واپس موٽي آئي، جنهن ڪيس اتي آندو هو. "'آها!' هن جذبي وچان رڙ ڪري چيو، 'ڏسو، ڏسو وري بہ سون ڏانهن پيئي اچي. آها، ڪهڙا نہ وڏا احسان سينيَ جا پير اڄ سون تي ڪري رهيا آهن'، ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زمين تي ڪريل جانور ماڻان نرميءَ سان هٿ ڦيرائيندي، هن پنهنجي هٿ جي تريءَ کي اڻنهو سلو ڪٽي، ديرتائين سنگهيو ۽ ساڳئي وقت ديوتائن جي رحم ۽ ڪرم لاءِ پکاريائين. پوءِ پنهنجيءَ کاڏيءَ هٿ تي رکي، پنهنجين وڏين ۽ حسرتناڪ اکين سان پٿهنجي بدصورت قيديءَ کي ڏٺائين، جيڪو اهو، کاڌي سان ڳڻيل اکين کي چنبيندو ۽ لسي فرش کي پنهنجي چنبن سان رهڙيندو، هيڏانهن هوڏانهن ٽاڪوڙا هڻندو، ڦري گهري رهيو هو. اهڙي نازڪ موقعي تي سون هڪ سوال پڇڻ جي همت ڪئي:

”تون هن کي وڃڻ چو نٿو ڏين، يا ڪجهه پاڻي چو نٿو پيارينس؟“

”انهيءَ ساڻهوءَ آهستي آهستي پنهنجون اکيون سون ڏانهن ڦيرايون، سندس منهن تي درد، غصي ۽ رحم جي جذبن جو هڪ عجيب اثر ظاهر ٿيو ۽ هوڏانهن پوڄا ۾ مشغول گهر جي پاتين منهنجي طرف مذهبي نوعيت جي پاڪ ڊپ وچان اکيون ڦاڙي، گهوريو نهاريو.

”ويچارا ننڍا ٻاڪ!“ هن چيو، ”تو کي معلوم ناهي ته اهو جانور ڪيڏي قدر قيمتي آهي؟ هو ۽ مري؟ اهو هرگز نه مرندو، آڳ تو کي ٻڌايان ٿو ته اهو نه ٿو مري سگهي.“

”پر جيڪڏهن تون ان کي نه کارائيندين ۽ نه پاڻي پيئاريندين ته اهو يقيناً مرندو.“

”آڳ تو کي ٻڌايان ٿو ته اهو نه ٿو مري سگهي، سيائي! هو فقط پنهنجو گهر تبديل ڪندو ۽ پنهنجن پائرن جي گهر واپس ويندو. پر اوهو! ڇڳو، ڇگو! تو کي پلا ڪهڙي خبر؟“ هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خيال ۾ غرق ٿي ويو. انڊي ٽيل ڪميءَ ڏانهن ڦرندي، هن وري چيو، "آهه! منهنجا ويچارا پيارا وڇايل هار يا پيءُ، منهنجي پيٽ يا ٽينڊڙ پاڻ! ڪنهن کي ڪهڙي خبر ته ڪير؟ ٽي سگهي ٿو ته خود منهنجو پرڏاڏو يا پرڏاڏي!' ۽ ائين چئي، هو انتهائي درد ناڪ نموني سان روئڻ ۾ اچي ڇڪيو ۽ سڏڪن جي شدت کان ڏکندي، جن جو پڙاڏو عورتن ۽ ٻارن طرفان پڻ اڇي رهيو هو، هن پنهنجو منهن کٽي هٿن ۾ لڪايو. هن جي غمگين حالت تي، جا حالانڪ غلط فهميءَ جو نتيجو هئي، رحم کائيندي، سون ڪميءَ کي مٿي کنيو ۽ ڪيس چپن تائين آڻي، سندس ٽڊيءَ ۽ سخت پنيءَ تي چمي ڏني، پوءِ ڪيس زمين تي رکندي، آءٌ غمزده خاندان کي پنهنجي ماتم سرائي ڪرڻ لاءِ چڏي، ٻاهر نڪري ويس. ٻئي ڏينهن، پوڄائن ۽ نرميءَ وارين منٿن، ۽ نذرانن سان غريب ڪميءَ کي قتل ڪيو ويو ۽ سندس گوشت ۽ هڏن کي ڪڍي، ننڍيءَ ندڙيءَ ۾ رکيو ويو، ته جيئن اها مٽلن جي ڏنڊ جي سياه پاڻيءَ ۾، پنهنجن رفيقن جي وچ ۾ هڪ دفعو ٻيهر ابدي زندگي ماڻڻ لاءِ وڃي پهچي. سنگ پشت کي، احتياط سان وڍي ۽ خشڪ ڪري، ناڇ جي جينجهڙ ۾ تبديل ڪيو ويو، جو هرڻ جي چمڙي جي هڪ ٽڪر سان ڍڪيل، آڇ ۾ منهنجي پاڻ جي گهر جي چت وارين دوڻهانٽيءَل پٽين سان لٽڪندو نظر اچي ٿو. هڪ دفعي "ناوا جو" قبيلي وارن جي ڪنهن ماڻهوءَ ان کي ڪاٺ جي چمچي جي قيمت تي خريد ڪرڻ چاهيو، ڪيس ڪاوڙ سان تڙيون ۽ ڏمڪيون ڏيئي، گهر سان ٻاهر ڪڍيو ويو. جيڪڏهن ڪو ماڻهو هن راءِ ڏيڻ جي همت ڪري وڃي، ته ڪُمي هينئر زنده ڪانه هئي ته سندس اهو گفتو جيڪر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لڙڪن سان درياه وهائي ڇڏي ۽ ڪيس ياد ڏياريو وڃي تہ هن فقط گهر تبديل ڪيا هئا ۽ "اسان جي گمشده پين" جي گهر ۾ هميشه لاءِ رهڻ واسطي ويا آهن."

انهيءَ رسم ۾ اسان کي انساني روحن جي ڪُمين جي جسمن ۾ تحليل ٿيڻ جي هن اعتقاد جو واضح ترين نموني ۾ اظهار ٿيل ملي ٿو. انساني روحن جي تحليل ٿيڻ جي نظريي جا "موقي" قبيلي جا گاڙها هندستاني پڻ، جي "زوني" هندستانين واريءَ سا گيءَ قوم سان وابستہ آهن، قائل آهن. "موقي" قوم وارا قبيلائي علامتن رکندڙ قبيلن ۾ تقسيم ٿيل آهن، جهڙوڪ "رڇ - قبيلو"، "بگهڙ قبيلو"، "سهڙ - قبيلو" وغيره وغيره. سندن اعتقاد آهي تہ سندن قبيلن جا ابا ۽ ڏاڏا رڇ، هرڻ، بگهڙ، گهوڙيون وغيره هئا، ۽ هن گالهہ ۾ سندن پختو عقيدو آهي تہ موت وقت هر هڪ قبيلي جا ماڻهو انهيءَ خاص قبيلي مطابق، جن سان اهي وابستہ هئا، رڇ، هرڻ وغيره ٿي ويندا آهن. "زوني" قوم وارا اهڙن قبيلن ۾ تقسيم ٿيل آهن، جن جون قبيلائي علامتون "موقي" قبيلي وارن جي علامتن سان قريبي طور متفق آهن ۽ سندن قبيلائي علامتن سان هڪ ڪُمي آهي. چنانچہ، ممڪن آهي تہ ڪميءَ اندر انساني روح جي تحليل ٿيڻ ۾ سندن اعتقاد، سندن علامتي مذهب جو هڪ باقاعده جز آهي. پوءِ پلا، اهڙيءَ ڪميءَ کي مارڻ جي، جنهن ۾ ڪنهن عزيز ۽ خويش جي روح کي موجود سمجهيو وڃي ٿو، معنيٰ ڇا آهي؟ ظاهر طور مقصد هيءَ آهي تہ ٻئي جهان سان آمدورفت قائم رکي ڏوجي، جنهن ۾ مئل ماڻهن جي روحن کي ڪُمين جي صورت ۾ موجود سمجهيو وڃي ٿو. هيءَ اعتقاد تہ عام آهي تہ دنيا کي رخصت ڪري وڃڻ وارن جا روح، گاه گاهي پنهنجن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اصلوڪن گهرن ڏانهن واپس ايندا آهن ۽ انهيءَ اعتقاد جي ماتحت انهن غيبي مهمانن جو زنده ماڻهو استقبال ڪن ٿا ۽ کين دعوتون ڪرائي ۽ وري پنهنجو رستو ڏيکاريو وڃي ٿو. "زوني" قوم وارن جي رسم ۽ مئل ماڻهن کي ڪمين جي صورت ۾ گهر آندو وڃي ٿو ۽ ڪمين کي مارڻ ۽ انهن روحن کي وري عالم ارواح ڏانهن واپس موڪلڻ جو هڪ رستو آهي. چنانچ ۽ ديوتا کي قتل ڪرڻ جي رسم متعلق جيڪا عام سمجهاڻي مٿي ڏني ويئي آهي ۽ سا "زوني" قوم وارن جي رسم سان لاڳو نه آهي ۽ جو اُن جي اصلي معنيٰ ڪجهه قدر منجهيل آهي. ٻه وري ڪو اهو سونجهارو ۽ جو انهيءَ موضوع سٽان لٽڪي ۽ ڪيس ڏنڊلڪو بڻائي رهيو آهي ۽ پوئين زماني جي زياده مڪمل بيان سان ۽ جو انهيءَ رسم جي متعلق اسان وٽ موجود آهي ۽ مڪمل طور هٿي وڃي ٿو. ان سان اسان کي معلوم ٿي رهيو آهي ته اها رسم ۽ سائن سوڻن جي هڪ پيچيده نظام جو هڪ حصو آهي ۽ جنهن کي اهي هندستاني ۽ فصلن لاءِ مينهن جي ڇڇهي مقدار حاصل ڪرڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ ۽ وچ اونهاري جي وڏي ڪان وڏي ڏينهن تي ادا ڪن ٿا. انهيءَ موقعي تي "سندن پين روحن ۽ ڪمين" کي ڪوٽلووالاوا نالي مقدس ڏنڊ سان وٺي اچڻ لاءِ جيڏانهن ۽ عام اعتقاد مطابق ۽ مئل ماڻهن جا روح روانا ٿيندا آهن ۽ ايلچي اماڻيا ويندا آهن. جڏهن انهن جاندارن کي اهڙيءَ طرح سنجيدگيءَ سان "زوني" قوم وارن ڏانهن آندو ويندو آهي ۽ تڏهن کين پاڻيءَ جي هڪ ڪونڊي ۾ رکيو ويندو آهي ۽ سندن پاسي ۾ ۽ وردين ۾ ملبوس ماڻهو ناچ ڪندا آهن ۽ جي انهيءَ وقت ديوتائن ۽ ديوين جو ڪردار ادا ڪندا آهن. "انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رسم جي ادائگيءَ کان پوءِ، ڪمين کي آهي ماٺهو گهر ڪڍي ويندا آهن، جن انهن کي پڪڑيو هو ۽ اتي کين صبح تائين چتين جي پڻين ۾ ڳچيءَ کان لٽڪايو ويندو آهي ۽ پوءِ انهن کي ٻڪندڙ پاڻيءَ جي برتنن ۾ اڇلايو ويندو آهي. سندن آڻن کي تمام لذيذ طعام سمجهيو ويندو آهي. گوشت کي، جو ڇوڙيءَ جي مرض کي شفايابَ ڪندڙ آهي، سواءِ دوا طور، مشڪل ئي هٿ لاتو ويندو آهي. گوشت جو ڪجهه حصو، (سفيد سپيءَ جا موتي) ۽ نيلم جي موتين سان گڏ "ديوتائن جي ڪائونسل" لاءِ نذرانن طور درياه ۾ جمع ڪيو ويندو آهي." اهو بيان، بهر صورت، هن قياس جي تصديق ڪري ٿو ته ڪمين کي مئل ماٺهن جو ٻيو جنم سمجهيو وڃي ٿو، ڇو ته کين "زوني" قوم وارن جا "ٻيا روح" سڏيو وڃي ٿو، درحقيقت اهي، ڪمين جي جسمن اندر مئل ماٺهن جي روحن کان علاوه، ٻيو ڇا ٿا ٿي سگهن، خاص طرح جڏهن اسين ڏسون ٿا ته انهن کي اهڙيءَ ڏنڊ مان آندو وڃي ٿو، جنهن ۾ مئل ماٺهن جي روحن جو واسو آهي؟ جيئن ته وچ اونهاري وارين انهن رسمن جي ادائگيءَ جي موقعي تي جيڪي دعائون گهريون وڃن ٿيون ۽ جيڪي ناچ ڪيا وڃن ٿا، تن جو سول مقصد فصلن لاءِ مينهن حاصل ڪرڻ معلوم ٿئي ٿو، ان ڪري ممڪن آهي ته "زوني" قوم وارن ڏانهن ڪمين کي آڻڻ ۽ سندن اڳيان نچڻ جو مقصد، جانورن جي جسمن اندر ٻئي جنم اختيار ڪيل ودڻ جي روحن کي هن درخواست ڪرڻ جو آهي، ته اهي پنهنجن جيئرن وارثن جي فائدي لاءِ آسماني پاڻيءَ تي پنهنجي طاقت هلائڻ لاءِ راضي ٿين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۵- **مقدس رڇ کي مارڻ:** جڏهن جي "ييزو" يا "ييسو" توڙي سڳهالين ۽ ڪيورائيل ۽ ڊاڪٽي ۾ ائنو يا ائڏو نالي جيڪي قديم النسل ماڻهو آباد آهن، سي جيڪا رڇ جي قرباني پيش ڪندا آهن، تنهن تي به پهرئين نظر ڪرڻ سان ان جي معنيٰ متعلق دل ۾ ڪجهه شڪ رهيو وڃي. ائنو قوم جو رڇ جي طرف جيڪو رويو آهي، تنهن کي بيان ڪرڻ کي آسان ڪرڻ کونهي. هڪ طرف تہ اهي ڪيس "ڪاموئي" يعني "ديوتا" جو نالو ڏين ٿا، پر جئين تہ اهي اهو ساڳيو لفظ اجنبين سان به لاڳو ڪندا آهن، تئين ممڪن آهي تہ ان جو مفهوم هڪ اهڙي ۽ هستي ۽ ڪان زياده ڪجهه به نہ هجي، جا فوق البشري، يا هر حالت ۾، غير معمولي طاقتن سان نوازيل سمجهي ويندي هجي. وري هيئن به چيو ويندو آهي تہ "رڇ سندن ڪيئ ديوتا آهي." "ائنو قوم وارن جي مذهب ۾ رڇ ڪيئ ڪردار ادا ڪري ٿو" "جانورن ۾ فقط رڇ ئي آهي، جنهن جو آهي پوڄا جهڙو احترام ڪندا آهن." "آهي پنهنجي نموني سان ڪيس پوڄيندا آهن." "هن گالهه ۾ ڪوبه شڪ ڪونهي تہ اهو جهنگلي جانور، انهي ۽ جذبي کي، قدرت جي بي جان قوتن کان زياده آپاري ٿو، جو پوڄا ڪرڻ لاءِ آماده ڪري ٿو ۽ ائنو قوم وارن کي رڇ جي پوڄا ڪندڙ قوم جي ٻالي سان تميز ڪري سگهجي ٿو." ان جي باوجود، ڪائنن جتي به پڄي سگهندو آهي، اتي اهي رڇ کي مارينداآهن. "گذريل زماني ۾ ائنو قوم وارا رڇ جي شڪار کي، وقت صرف ڪرڻ جو سڀ کان زياده سردانو ۽ مفيد طريقو سمجهندا هئا." "سرد موسم خزان، سياري ۽ موسم بهار ۾ هڙڻ ۽ رڇن جو شڪار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪندا آهن. سندن ڏلن جو ڪجهه حصو ڪلن جي صورت ۾ ادا ڪيو ويندو آهي ۽ اهي پاڻ خشڪ ٽيل گوشت تي گذران ڪندا آهن." رڇ جو گوشت، درحقيقت، انهن جي دائمي غذائن مان هڪ آهي، اهي ڪيس تازو ۽ لوڻ لڳائي خشڪ ڪرڻ کان پوءِ به کائين ۽ رڇن جون ڪلون انهن لاءِ لباس مهيا ڪنديون آهن. درحقيقت اها پوڇا، جنهن جو انهيءَ موضوع جا مصنف ذڪر ڪن ٿا، مئل جانور جي معلوم ٿيل ٿي. چنانچه، جيتوڻيڪ اهي رڇ کي، جڏهن به پڇي سگهندو اٿن، اتي ماريندا آهن، ان جي باوجود "سندس لاش کي ٽڪر ٽڪر ڪرڻ وقت، اهي انهيءَ ديوتا کي سجدن ۽ ٻين بي عزتيءَ جهڙن اشارن ڪرڻ سان راضي ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا آهن، جنهن جي نمائندي کي انهن ماريو هوندو آهي." "جڏهن ڪنهن رڇ کي ماريو ويندو آهي، تڏهن ائنو قوم وارا ان جي تعريف ڪرڻ ويهندا آهن، ڪيس سلام ڪندا آهن، پوڇيندا اٿس ۽ "انائو" جا نذرانا پيش ڪندا اٿس." "جڏهن به ڪو رڇ چار ۾ قاسندو آهي يا تير سان زخمي ٿي پوندو آهي، تڏهن سندس شڪاري ڪائنس معافيءَ وٺڻ يا ڪيس راضي ڪرڻ جي هڪ رسم ادا ڪندا آهن." ماريل رڇن جي ڪوپرين کي سندن جهوپڙين ۾ عزت واري جاءِ ملندي آهي يا وري انهن کي جهوپڙين جي ٻاهران مقدس لڪڙن تي چاڙهي ڇڏيندا آهن ۽ کين تمام گهڻي عزت ڏيندا آهن. انڪي هڪ قسم جو بيئر، "سيڪ" نالي نشيدار شراب جا نذرانا پيش ڪيا ويندا آهن، ۽ انهن ڪوپرين کي "خدائي حفاظت ڪندڙ"، يا "پيارا ديوتائون" جهڙن لفظن سان مخاطب ڪيو ويندو آهي. لومڙن جي ڪوپرين کي به جهوپڙين جي ٻاهران ڪٽل مقدس لڪڙن ۾ وڌو ويندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، انهن کي بد روحن جي خلاف جادوءَ جو جنتر سمجهيو ويندو آهي ۽ انهن جي وسيلي فال ڪڍيا ويندا آهن. ان جيڏ باوجود، ظاهر ظهور چيو ويندو آهي ته "جيئري لوڻ جي ايتريقدر ئي ٿوري پوڄا ڪئي ويندي آهي، جيتريقدر هڪ جيئري رڇ جي، اتلو ان کي هڪ خرفتي جانور سمجهي، اهي ماڻهو ڪانئس، جيتري قدر ڪانئن ٿي سگهندو آهي، اوتري قدر پاسو ڪندا آهن." رڇ کي ان ڪري، ائنو قوم وارن جو مقدس جانور، ۽ نه وري ڪيس سندن قبيلائي علامت ئي ڇئي سگهجي ٿو، ڇو ته اهي پاڻ کي رڇ سڏيندا آهن ۽ اهي انهيءَ جانور کي آزاديءَ سان ماريندا ۽ کائيندا آهن. بهرحال، وٽن هڪ عورت جي هڪ روايت مشهور آهي، جنهن کي رڇ جي اولاد مان پٽ ڄائو هو، ۽ منجهائن گهٽا اهڙا ماڻهو، جيڪي جبلن ۾ رهندا آهن، سي رڇ جي اولاد هئڻ تي فخر ڪندا آهن. "اهڙن ماڻهن کي رڇ جا وارث" (ڪمون ڪاموئي سٽيڪيري) سڏيو ويندو آهي ۽ اهي فخر وچان چوندا آهن ته "جيستائين منهنجو سُوال آهي، آءٌ ته جبلن جي ديوتا جو پٽ آهيان، آءٌ انهيءَ ديوتائي هستيءَ جو وارث آهيان، جو جبلن ۾ حڪومت ڪري ٿو"، جنهن ۾ "جبلن جي ديوتا" مان سندس مقصد رڇ کان سواءِ ٻيو ڪوبه هوندو آهي. اُن ڪري، ممڪن آهي ته جيئن انهيءَ موضوع تي اسان جي سڪي اختياريءَ، قابل احترام، جي-بئچلر، جو اعتقاد آهي، ته رڇ ائنو قوم جي ڪنهن قبيلي جي قبيلائي علامت ٿي گذريو آهي، پر ائين ڪٿي هجي به، تڏهن به انهيءَ احترام جي وجه قابل فهم ناهي، جيڪو اها هجي قوم رڇ کي ڏئي ٿي.

پر هن جاءِ تي جنهن ڳالهه سان اسان جو واسطو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سا آهي ائنو قوم وارن جي رڇ جي تقريب. سياري جي آخر ڏاري رڇ جو هڪ ٻڇڙو ڦاسائي ڳوٺ ۾ آندو ويندو آهي. جيڪڏهن اهو ٻڇڙو تمام ننڍو هوندو آهي، تہ ان کي ائنو قوم وارن جي ڪا عورت پنهنجي ٽيڇ ڏارائيندي آهي، پر جيڪڏهن ڪابہ اهڙي عورت موجود ڪانہ هوندي آهي، جا کيس ٽيڇ ڏارائي سگهي، تہ ان صورت ۾ کيس هٿ سان يا وات ذريعي کارايو ويندو آهي. ڏينهن جو اهو جهوپڙيءَ ۾ ٻارن سان ڪڏندو رهندو آهي ۽ کيس ڏاڍو پيار ڏنو ويندو آهي. پر جڏهن اهو ٻڇڙو ايتري قدر وڏو ٿي ويندو آهي، جو پاڪر پائي سگهندو آهي يا ڪنهن سان ماٺهن کي درد رسائڻ لڳندو آهي، تڏهن کيس ڪاٺ جي هڪ مضبوط پنڇري ۾ بند ڪيو ويندو آهي، جتي اهو عام طرح ٽن يا ٽن سالن تائين رهندو آهي، جنهن جي دوران ۾ کيس سڇيءَ ۽ سڌرن جي پت تي پاليو ويندو آهي، تانجو اهو وقت اچي ويندو آهي، جڏهن کيس ذبح ڪري کاڌو ويندو آهي. پر "هيءَ ڳالهہ خاص طور قابل توجہ آهي تہ ننڍڙي رڇ کي پاڻ لاءِ محض سڻي غذا مهيا ڪرڻ واسطي ڪونہ رکيو ويندو آهي، البتہ، کيس هڪ جادوگر يا اڃا بہ ڪنهن زياده اعليٰ هستيءَ جي حيثيت ۾ عزت ڏني ويندي آهي." ٻيزو ٻيٽ ۾ اٿا تقريب گهڻو ڪري سيپٽمبر يا آڪٽوبر ۾ ملهائي ويندي آهي. تقريب جي شروع ٿيڻ کان اڳ ائنو قوم وارا پنهنجن ديوتائن کان معافي ونڊندا آهن ۽ هيءَ دعا ڪندا آهن تہ ڪائنس جيترو وقتہ ٿي سگهيو، اوتري تائين انهن رڇ سان رحمدليءَ وارو سلوڪ روا رکيو ۽ هينئر اهي کيس وڏيڪ ڪارائڻ جي قابل ناهن، جنهن ڪري کيس مارڻ لاءِ مجبور آهن. جيڪو ماٺهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رچ جي دعوت ڏيندو آهي، سو پنهنجن مائٽن ۽ دوستن کي مدعو ڪندو آهي؛ ننڍي ڳوٺ ۾ ذري گهٽ سڄي برادري محفل ۾ شريڪ ٿيندي آهي؛ درحقيقت دور دراز ڳوٺن جي جن مهمانن کي مدعو ڪيو ويندو آهي سي، گهٽو ڪري مفت ۾ شراب جي نشي ۾ مدهوش ٿيڻ جي آسري تي اچي سهڙندا آهن. دعوت جو نمونو، ٽورو گهٽو هيئن هوندو آهي: "آءٌ فلاڻو پٽ فلاڻو انهيءَ ننڍڙيءَ پياريءَ مقدس شيءِ کي قربان ڪرڻ وارو آهيان، جا جبلن ۾ رهندي آهي. منهنجا دوستو ۽ آقائو، اوهين محفل ۾ اچي شريڪ ٿيو؛ پوءِ اسين سڀيئي گڏجي ديوتا کي واپس موڪلڻ جي وڏيءَ خوشيءَ ۾ شريڪ ٿيندا سون. اچو!" جڏهن سڀ ماڻهو پنڌري جي سامهون جمع ٿي ويندا آهن، تڏهن انهيءَ موقعي ۽ مقصد لاءِ جيڪو مقرر منتخب ڪيو ويندو آهي، سو رچ کي مخاطب ٿي چوندو آهي ته اهي ڪيس سندس ابن ۽ ڏاڏن ڏاڏهن موڪلڻ وارا آهن. آهي جيڪي ڪجهه ڪرڻ وارا هوندا آهن، تنهن لاءِ اهو ماڻهو ڪائنس معافيءَ جي التجا ڪندو آهي؛ ساڻ ئي هو اها به اميد رکندو آهي ته هو مٿن ناراض ڪونہ ٿيندو ۽ ڪيس هيءَ خاطري ڏيئي آڻت ڏيندو آهي ته سندس ڏکيي سفر تي اُن لاءِ گهٽيئي سنهيون ويڙيل پاڪ ڪائڙ يون (انائو)، گهٽيئي نان ۽ جام شراب ڪيس ساڻ ڏنو ويندو. انهيءَ قسم جي هڪ تقرير، جا مسٽر بئچلر ٻڌي هئي، سا هيئن هئي: "اي مقدس هستي! توکي هن دنيا ۾ آسان جي شڪار لاءِ موڪليو ويو. اي تون فابل قدر ننڍڙا ديوتا! اسين تنهنجي پوڄا ڪري رهيا آهيون، مهرباني ڪري اسان جي دعا ٻڌ. اسان توکي تمام گهڻن ڏکن ڏاکڙن سان پاليو ۽ وڏو ڪيو آهي، سو فقط هن ڪري، جو اسين توکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تمام گھٹو پيارو ٿا گھرون. هينئر، جڏهن تون وڏو ٿيو آهين، تڏهن اسين توکي تنهنجي پيءُ ۽ ماءُ ڏانهن موڪلڻ وارا آهيون. جڏهن تون وٽن پهچين، تڏهن مهرباني ڪري اسان جي نيڪي ڪجانءِ ۽ کين ٻڌائجانءِ ته اسين تو سان ڪيتري قدر مهربان رهيا آهيون، مهرباني ڪري اسان ڏانهن وري واپس اچجانءِ ۽ اسين توکي قربان ڪنداسون." پوءِ ڪيس رسن سان مضبوط جڪڙي پچري کان ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي ۽ ڪيس غصي ڊيارڻ لاءِ، مٿس مڊن تيرن جو وسکارو شروع ڪيو ويندو آهي. جڏهن رڇ اچائي پٺ ڪوه ڪري پنهنجي طاقت ختم ڪري چڪندو آهي، تڏهن ان کي هڪ ڪلي سان ٻڌو ويندو آهي ۽ ٻوٽاڙي ٻڌي، هن طرح گھٽيو ويندو آهي جو سندس ڪچيءَ کي ڦن لڪڻ جي وچ ۾ رکيو ويندو آهي، جن کي ڏاڍي زور سان دٻايو ويندو آهي. سڀ ماڻهو انهيءَ جانور جو گھٽي ساهه ڪڍڻ لاءِ ڏاڍي شوق مان هٿ وڌائيندا آهن. پوءِ هڪ هوشيار نشاني باز انهيءَ جانور جي دل ۾ هڪ تير ۽ ڇوڙيندو آهي، پر اهو اهڙي نموني هنيو ويندو آهي، جو منجهانئس رت جو هڪ قطرو ٻ نه ڪري، ڇو ته اهي ماڻهو سمجهندا آهن ته جيڪڏهن رت جو هڪ ڦڙو ٻ وهي، زمين تي هيٺ ڪرندو، ته اها بد بختيءَ جي علامت آهي. بهر حال، سرد ڪڏهن ڪڏهن ان جو گرم گرم خون پي ويندا آهن، ته جيئن ان جي همت ۽ ٻيون سڀ خوبيون منجهن منتقل ٿي وڃن." ۽ ڪڏهن ڪڏهن اهي پاڻ کي ۽ پنهنجن ڪپڙن کي اهو رت ڇڻيندا آهن، ته جيئن شڪار ۾ کين ڪاميابيءَ جي خاطري رهي. جڏهن جانور کي گھٽي ماريو ويندو آهي، تڏهن سندس ڪل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاٿي، ۽ سسي ويڊي جدا ڪئي ويندي آهي، ۽ ان کي گهر جي اوپر، طرف واريءَ دريءَ ۾ رکيو ويندو آهي، جتي خود سندس گوشت جو هڪ ٽڪر، سندس ٻڙڪيل گوشت جي هڪ پيالي، مٽرن جي ڪجهه نديڙن نانن ۽ خشڪ مڇيءَ سان گڏ رڌ جي ٻوٽ وٽ رکيا ويندا آهن. ٻوءِ رڌ جي حضور ۾ دعائون پڙهيون ويندیون آهن: پين ڳالهين کان علاوه ڪڏهن ڪڏهن ڪيس مدعو ڪيو ويندو آهي تہ اهو پنهنجي پيءُ ۽ ماءُ وٽ وڃڻ کان پوءِ وري دنيا ۾ واپس اچي تہ جيئن ڪيس وري قرباني لاءِ پاليو وڃي. جڏهن سمجهيو ويندو آهي تہ رڌ پنهنجو گوشت کائي پورو ڪيو آهي، تڏهن اهو ماڻهو، جيڪو انهيءَ تقريب جي صدارت ڪندو آهي، ٻڙڪيل گوشت وارو پيالو اچي کڻندو آهي ڪيس سلام ڪندو آهي ۽ ان ۾ پيل گوشت سيني حاضرين ۾ تقسيم ڪندو آهي: سيني ماڻهن، جوانن توڙي پوڙهن لاءِ ٿورو ٿورو چکڻ ضروري هوندو آهي. انهيءَ کي "نذراني جو پيالو" سڏيو ويندو آهي، جو تہ اهو تازوئي مئل رڌ کي آڇيل هوندو آهي. باقي گوشت جڏهن رڌجي ويندو آهي، تڏهن ان کي ساڳئي نموني سان سيني ماڻهن ۾ اهڙيءَ طرح تقسيم ڪيو ويندو آهي، جو هرهڪ ماڻهوءَ کي ٿورو گهڻو ذرو ڪائڻ لاءِ ملندو آهي، دعوت ۾ حصو نہ وٺڻ برادريءَ مان نيڪاليءَ جي مترادف آهي ۽ خلاف ورزي ڪرڻ واري کي "ائنو" برادريءَ مان باهر ڪڍيو ويندو آهي. اڳين زماني ۾ رڌ جي گوشت جو هرهڪ ذرو، سواءِ هڏن جي، دعوت ۾ ئي کائي کپائڻو هوندو هو، پر انهيءَ قاعدي کي هينئر نرم ڪيو ويو آهي. مٽي کي کل کان جدا ڪرڻ کان پوءِ هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي لکڻ تي چاڙهي، سنهين مقدس کائڙين (انائو) جي قريب، گهر جي ٻاهران ڪڙو ڪيو ويندو آهي، جتي اهو تيسين رهندو آهي، جيسين ان مان فقط اڇو-هڏو وڃي باقي بچندو آهي، ڪوپرين کي نہ فقط تقريب جي وقت، پر گهڻن ٻين وقتن تي ۽ تيستائين پوڄيو ويندو آهي، جيستائين اهي هلندڙيون آهن. "اڻنو" قوم وارن مسٽر بئچلر کي خاطري ڏني نہ اهي سچ پچ هن باري ۾ پختو اعتقاد رکندا آهن نہ جيڪي جانور قابل پرستش آهن، تن جا روح سندن ڪوپرين ۾ رهندا آهن. اهو ئي سبب آهي، جو اهي کين "خدائي حفاظت ڪندڙ" ۽ "قابل قدر ديوتائون" ڪري سڏيندا آهن.

رچ کي مارڻ جي هڪ رسم ڊاڪٽر بي- شيوبي ڏهين آگسٽ تي ڪُنڊوئي وٽ ڏٺي، جو ٻيزو يا ٻيسو نالي هڪ ٻيٽ ۾ والڪنو آپسمنڊ تي هڪ ننڍو ڳوٺ آهي. جئين تہ انهيءَ رسم جي سندس ڏنل بيان ۾ کي اهڙا دلچسپ تفصيل سمايل آهن، جي مٿي ذڪر ڪيل بيان ۾ ڇاڻايل ڪينهن، ان ڪري ممڪن آهي تہ سندس بيان جي اختصار ڏيڻ مان ڪجهہ فائدو حاصل ٿي پوي.

جهوپڙيءَ اندر قدم رکڻ سان هن اڻنو قوم جا اڪثر ٽيهہ ڪن ماڻهو، جن ۾ مرد، زالون ۽ ٻار شامل هئا، پنهنجين بهترين پوشاڪن ۾ ملبوس ٽيل موجود ڏٺا. گهر جي مالڪ سڀ کان پهريائين آتش دان ۾ شراب هاري، باهم جي ديوتا کي نذرانو پيش ڪيو ۽ سيني مهمانن سندس مثال وٺي اڻين ڪيو. پوءِ گهر- ديوتا کي جهوپڙيءَ جي اندر سندس مقدس گوشي ۾ ساڳيو ئي نذرانو پيش ڪيو ويو. ان وچ ۾ گهر ڏياڻي، جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رڄ کي پالي وڏو ڪيو هو، خاموشيءَ ۽ غمگين حالت ۾ تنها ويٺي رهي ۽ رکي رکي، سڏڪا پري لڙڪ وهائي رهي هئي. سندس غم، ظاهر هو ته حقيقي ۽ اصلي هو جو، جئين جئين محفل گرم ٿيندي رهي، تئين تئين اهو زياده وڌندو رهيو. ان کان پوءِ گهر جو مالڪ ۽ کي مهمان جهوپڙيءَ کان ٻاهر نڪري ويا ۽ رڄ جي پنڄري اڳيان شراب اوتي، ۽ اتي ٻه اهو نذرانو پيش ڪيو. شراب جا ڪجهه قڙا ٽنالهيءَ ۾ وجهي، رڄ اڳيان پيش ڪيا ويا، جنهن کي هڪدم اونڌو ڪري ڇڏيو ويو، پوءِ عورتن ۽ ڇوڪرين رڄ جي پنڄري جي چوڌاري ناچ شروع ڪيو، سندن منهن پنڄري جي طرف قريل، ۽ گوڏا ٿورا هيٺ جهڪيل هئا ۽ اهي پيرن جي پهن تي مٿي ٽپ ڏيئي رهيون هيون. اهي جيئن نچندڙيون رهيون، تيئن هٿن سان تاڙيون وجائيندڙيون ۽ هڪ ٻئي ٽڪائيندڙ سُر ۾ راڳ گائيندڙيون رهيون. گهر جي مالڪياڻي ۽ ڪجهه پوڙهيون عورتون، جن پنهنجيءَ عمر ۾ گهٽيئي رڄ پالي وڏا ڪيا هوندا، اکين ۾ آب آڻي، رڄ ڏانهن پانهون ڏيکيون ڪري ۽ ڪيس محبت آميز لفظن ۾ مخاطب ٿي، نچي رهيون هيون. نوجوان ماڻهو زياده متاثر ڪونه هئا، اهي ڪليا ۾ پئي ۽ نچيا ۽ پئي. انهيءَ گوڙ ۽ گهمسان کان بي آرام ٿي، رڄ پنهنجي پنڄري اندر ڏکي ڏوڙي رهيو هو ۽ ڪاوڙ ۾ گجي رهيو هو. پوءِ "اناڏو" (اناڏوز) يا مقدس ڪائڙين وٽ، جي "ائنو" قوم وارن جي جهوپڙين جي ٻاهران ڪٽل هوندين آهن، شراب جو نذرانو پيش ڪيو ويو. اهي ڪائڙيون اڪثر ڪن فوٽ ڏيکيون هوندين آهن ۽ انهن کي چلي، مٿي سنهو ۽ پيچدار ٻڌايو ويندو هو. انهيءَ تقريب جي خاص موقعي لاءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنج نيون ڪائڙيون، جن کي بانس جي لکڙيءَ جا پن لڳل هئا، ڪوڙيون ويون هيون. جڏهن ٻ رڇ کي ماريو ويندو آهي، تڏهن باقاعدگيءَ سان اهڙيون ڪائينون ڪوڙيون ويندينون آهن، پنن جي معنيٰ اها هوندي آهي ته جيئن رڇ وري ٻ زنده ٿئي. پوءِ رڇ کي پنجري کان ٻاهر ڪڍيو ويندو هو، سندس گردن جي چوڌاري رسو وڌو ويندو هو ۽ پوءِ ان کي جهوپڙيءَ جي آس پاس ڦيرايو گهمايو ويندو هو. جڏهن ائين ٿي رهيو هو، تڏهن مرد، هڪ سردار جي اڳوانيءَ هيٺ، رڇ کي تير هڻي رهيا هئا، جن جي نوڪن کي بڻ لڳل هئا. ڊاڪٽر شيوب کي پڻ ائين ڪرڻو پيو. پوءِ رڇ کي مقدس ڪائڙين وٽ نيون ويو، هڪ ڪاڻي سندس وات ۾ وڌي ويئي، نو ماڻهو مٿانس جهڪيا ۽ سندس گردن کي هڪ شهتير سان دٻايائون. پنجن منڻن اندر جانور، بنا ڪنهن آواز ڪرڻ جي، مري ويو. انهيءَ وچ ۾ عورتون ۽ چوڪريون مردن جي پٽيان اچي بيٺيون هيون، جتي اهي نچن ٻ پيٽون، تہ ماتر ٻ ڪن پيٽون ۽ انهن ماڻهن کي ماري ٻ رهيون هيون، جي رڇ کي ماري رهيا هئا. رڇ جي لاش کي پوءِ مقدس ڪائڙين وٽ هڪ تڏي مٿان رکيو ويو ۽ هڪ ترار ۽ ترڪش، جيڪي ڪائڙين مان ڪڍيا ويا، رڇ جي گردن ۾ لٽڪايا ويا. رڇڻي هڻڻ سبب، ڪيس هار ۽ ايرينگن سان ٻ سينگاريو ويو هو. پوءِ سندس اڳيان مڙن جي پٽ، مڙن جي نانن ۽ "سيڪ" جي شراب جي صورت ۾ ڪاڏو پيتو رکيو ويو. هر پوءِ تڏن تي مٿل رڇ جي چوڌاري ويهي رهيا، مٿانئس شراب اوتيندا رهيا ۽ پاڻ ٻ خوب پيئندا رهيا. ان وچ ۾ عورتن ۽ چوڪرين غم ۽ ماتر جون سڀ نشانيون ڪٽي ڦٽيون ڪيون هيون ۽ ڏاڍيءَ خوشيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان نچڻ لڳيون، پر انهن ۾ پيون کي به اهڙيءَ خوشيءَ سان نه پئي نچيون، جيتريءَ سان پوڙهيون زالون ناچ ۾ مشغول هيون. جڏهن خوشي پنهنجي عروج تي پهتل هئي، تڏهن "ائنو" قوم وارن مان به اهي نوجوان، جن رچ کي پنڌري مان ٻاهر ڪڍيو هو، جهوپڙيءَ جي ڇت تي مٽي چڙهي ويا ۽ مڙن جانڊا نان سيني حاضرين جي مٿان اڇلائڻ لڳا، جن کي حاصل ڪرڻ لاءِ سيئي چٽا، عمر يا جنس جي امتياز کان سواءِ هڪڙي مٿان ڪرڻ لڳا. پوءِ رچ جي ڪل لاٽي ويئي، سندس آنڊا گونڊا ڪڍيا ويا، سندس ڏڙ کي سريءَ کان جدا ڪيو ويو، جنهن سان سندس ڪل اٽڪيل رهي. رچ جي رت کي پيالن ۾ پريو ويو هو. مرد شوق سان هڪ گيت ۾ اهو رت پي رهيا هئا ڪاڪ عورت يا ڪوهار رت پيئندو نظر ڪونه آيو، حالانڪ رسم مطابق ڪين ان جي ڪا ممانعت ڪانه هئي. جيري جا سنها سنها ٽڪر ڪيا ويا. جنهن کي ماٺهو لوڻ لڳائي ڪچو ڪائي رهيا هئا ۽ ان مان عورتن ۽ هارن کي به ستندن حصو مليو. پوءِ گوشت ۽ پيا ضروري حصا گهر پهچايا ويا، جتي انهن کي ايندڙ پئي ڏينهن تائين رکڻو هو ۽ پوءِ کيس انهن ماٺهن ۾ تقسيم ڪرڻو هو، جي دعوت ۾ شريڪ ٿيا هئا. ڊاڪٽر شيوب کي به رت ۽ جيرو آڇيو ويو. جڏهن رچ جا آنڊا گونڊا جدا ٿيا ڪيا ويا، تڏهن عورتن ۽ چوڪرين اهو ساڳيو ناچ شروع ڪيو، جو انهن شروعات ۾ نچيو هو— پجري جي چوڌاريءَ نه، پر مقدس ڪائڙين جي سامهون. انهيءَ ناچ تي پوڙهيون زالون، جي هڪ گهڙي اڳ خوش ٿي رهيون هيون، وري به زارو زار روئڻ لڳيون. رچ جي منڊيءَ مان جڏهن ٻيجالو ٻاهر ڪڍي علحده ڪيو ويو ۽ کيس لوڻ سان ڪچو ڪاڏو ويو، تڏهن سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کوپري کل کان جدا ڪري، مقدس ڪائڙين جي پاسي ۾ ڪتل لکڙي تي لٽڪائي ويئي، جيڪا لٽ رڄ جي وات ۾ لنگهائي ويئي هئي، سا به لکڙي سان ٻڌي ويئي ۽ جيڪا تلوار ۽ جيڪو ترڪش رڄ جي لاش سان پئي لٽڪايا، سي به لکڙي کي ٻڌا ويا. انهن ٻوڙن شين کي اتڪل هڪ ڪلاڪ اندر اتان هٽايو ويو، پر باقي ٻين کي اتي ئي ڇڏي ڏنو ويو. پوءِ سڀ ماڻهو، مرد، زالون ۽ ٻار لکڙي اڳيان شور و غل مچائي، نچڻ لڳا. آخر ۾ شراب جو هڪ وڏيڪ دور هليو. جنهن ۾ عورتون پڻ شريڪ ٿيون، جنهن کان پوءِ محفل ختم ٿي.

"ائنو قوم وارن جي رڄ جي دعوت جو سڀني کان ڀهريون شايع ٿيل بيان شايد اهو آهي، جو هڪ جهاني مصنف سنہ ١٦٥٢ع ۾ دنيا جي اڳيان پيش ڪيو هو. انهيءَ بيان جو فرينچ ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪيل آهي، جو هيئن آهي: "جڏهن ڪنهن ڪوننڊو رڄ هٿ لڳندو آهي، تڏهن اهي ان کي گهر ڪٽي ايندا آهن ۽ رڄ کي آئيندڙ مرد جي زال انهيءَ کي ٽڄ ڏارائيندي آهي. جڏهن اهو وڏو ٽيندو آهي، تڏهن اهي ڪنهن ڇوڪري ۽ جهنگلي ڪڪي ڪارائيندا آهن ۽ سياري جي موسم ۾ ڪيس سندس جيري حاصل ڪري لاءِ ذبح ڪيو ويندو آهي، جنهن کي زهر، ڪينڪڻ جي سور ۽ پيٽ جي مرض لاءِ تڙياق سمجهيو ويندو آهي. ان جو ذائقو تمام ڪوڙو آهي ۽ جيڪڏهن رڄ کي اونهاري ۾ ذبح ڪيو ويندو آهي، تہ اهو ڪنهن به ڪم جو ڪونہ هوندو آهي. اهو ڪوس جهاني سال جي پهرين مهيني ۾ شروع ٽيندو آهي. انهيءَ مقصد لاءِ اهي ماڻهو رڄ جي ڳردن کي ٻن ڏڳهن لکڙن جي وچ ۾ وجهندا آهن، جن کي پنجاهه يا سٺ ماڻهو، مرد ۽ عورتون زور ڏيندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن. جڏهن رڄ مري ويندو آهي، تڏهي اهي سندس گوشت کائيندا آهن، جيري کي دوا طور ڪتب آڻڻ لاءِ رکي ڇڏيندا آهن ۽ ڪل وڪٽندا آهن، جا بلڪل ڪاري ۽ عام‌طرح ڇهه فٽ ڊگهي هوندي آهي، پر سيني کان ڊگهيءَ ڪل جي ساڀ پارهن فٽ هوندي آهي. جيئن ٿي رڄ جي ڪل لاٿي ويندي آهي، تيئن ٿي اهي ماڻهو، جن کيس پاليو ۽ وڏو ڪيو هوندو آهي، سندس لاءِ ماتم شروع ڪندا آهن. بعد ۾ اهي نندڙا نان ٽاهي، انهن جي آجيان ڪندا آهن، جن انهن کي مدد ڏني هوندي آهي."

سنگهالين ۾ آباد ائنو قوم وارا به رڇن جا ٻڇا پاليندا آهن ۽ انهن کي ساڳين سائڻ سوڻن سان ذبح ڪندا آهن. اسان کي ٻڌايو ويو آهي ته اهي رڄ کي ديوتا ڪونه سمجهندا آهن، پر ڪيس محض هڪ پيغامبر جي حيثيت ۾ ڏسندا آهن، جنهن کي اهي مختلف ڪمن ڪارين سان ٻيلي جي ديوتا ڏانهن موڪليندا آهن. انهيءَ جانور کي اڪثر بن سالن تائين پنجري ۾ رکيو ويندو آهي ۽ ان کان پوءِ کيس هڪ تقريب ۾، جا هميشه سياري ۾، ۽ رات جو، منعقد ڪئي ويندي آهي، ذبح ڪندا آهن. قرباني‌ءَ کان هڪ ڏينهن اڳ روڄ راڙي ۾ گذاريو ويندو آهي ۽ پوڙهيون زالون روئڻ ۽ شاپي ڪرڻ جي فرض ادائي ۾، رڄ جي پنجري سامهون، هڪ ٻئي کي هٿ وٺائيندين ۽ ساهي پٽيرائيندين آهن. پوءِ اڌ رات جي قريب يا صبح جو تمام سوير، هڪ مقرر رڄ جي سامهون ٻيهي هڪ ڊگهي تقرير ڪندو آهي ۽ کيس ياد ڏيارينڊو آهي ته کيئن نه انهن سندس حفاظت ڪئي آهي، کيس سٺو ڪاريو پيئاريو آهي، درياه ۾ وهنجاريو آهي ۽ کيس گرم ۽ آرام سان رکيو آهي. اڳتي هلي، هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوندو آهي، "هاڻي اسين تنهنجي اعزاز ۾ هڪ وڏي محفل منعقد ڪري رهيا آهيون. وڃ نہ. اسين توکي نہ ڏکوئيندا سون. اسين توکي فقط ڪهنداسون ۽ پيلي جي ديوتا ڏانهن موڪلينداسون، جو توکي پيار ڪندو آهي. اسين توکي سڀي ماني پيش ڪرڻ وارا آهيون، جا انهن سڀني مانين کان بهترين هوندي، جي تون هن وقت تائين اسان جي وچ ۾ رهي کاڌيون آهن ۽ اسين سڀئي گڏجي تنهنجي لاءِ روئنداسون. اهو "ائنو" جيڪو توکي ماريندو، سو اسان جو بهترين نشاني باز آهي. اجهو آهو هي آهي، هو تو لاءِ روئي ٿو ۽ توکان معافي گهري ٿو، توکي ڏري گهٽ ڪوبہ پتو ڪونہ پوندو، جو اهو ڪم ايتريءَ تيزيءَ سان سر انجام ڪيو ويندو. اسين توکي هميشہ ڪونہ ڪارائي سگهنداسون، جيئن تون بخوبي سمجهي سگهندين. اسان تو لاءِ گهٽو ڪجهہ ڪيو آهي، هينئر تنهنجو وارو آهي، جو تون پاڻ کي اسان لاءِ قربان ڪر. تون ديوتا کي چئجانءِ تہ اسان لاءِ سياري ۾، جام لڏڙا، وغيرہ ۽ اونهاري ۾ * "سيل" ۽ جهجهيون مڇيون موڪلي. اسان جا نياپا نہ وساريجانءِ. اسان جو توسان ڏاڍو پيار آهي ۽ اسان جا پڇا توکي ڪڏهن بہ نہ وساريندا." جڏهن رڇ تماشائين جي عام هنگامي جي درميان، پنهنجو آخرين طعام ڪائي پورو ڪيو هوندو آهي، ۽ پوڙهيون زالون دوباره روئڻ ۽ رڙڻ شروع ڪنديون آهن ۽ مرد دهيل آواز ۾ درد جون دانهون ڪندا آهن، تڏهن ڪيس جڪڙيو ويندو

* وڏن سمنڊن ۾ رهندڙ هڪ وڏو جانور، جو پنهنجن پڇن کي ڪير پيئاري پاليندو آهي ۽ جنهن کي پاسن کان هڪ قسم جا پر هوندا آهن، پيرن جون آڱريون جاريءَ ذريعي ملايل هونديون آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي، ۽ اهو ڪم تڪليف ۽ خطري کان سواءِ سرانجام ڪونہ ٿيندو آهي، ۽ پنجري مان ٻاهر ڪڍي، ڪيس ٿي دفعا آن جي چوڌاري رسي کان پڪڑي گھمايو ويندو آهي يا وري سندس مزاج مطابق، ڪيس ايترائي مرتبا گھليو ويندو آهي، جنهن کان پوءِ ڪيس سندس مالڪ ۽ آخر ۾ تقرير ڪندڙ ماڻهوءَ جي گھرن جي چوڌاري ڦيرايو ويندو آهي. ان کان پوءِ ڪيس هڪ وڻ سان ٻڌو ويندو آهي، جنهن کي دستوري مقدس ڪاڻڙين سان (انائو) سينگاريو ويو هوندو آهي. پوءِ وري ٻہ اهو مقرر هڪ ڏگھي تقرير ۾ ڪيس مخاطب ٿيندو آهي جا، ڪڏهن ڪڏهن تہ ايتري وقت تائين هلندي آهي، جيستائين صبح صادق نمودار ٿيڻ وارو هوندو آهي. "ياد ڪر" هو زور سان چوندو آهي، "ياد ڪر: آڳ توکي تنهنجي سڄي زندگي ۽ اهي خدمتون، جي اسان تنهنجي لاءِ ڪيون آهن، ياد ڏياري رهيو آهيان. هيئڙ ٽوٽي ڇڏيل آهي تہ تون پنهنجو فرض ادا ڪر. جيڪي سون توکي ڇيو آهي، سو نہ وسارجانءِ، تون ديوتائن کي ڇڏجانءِ تہ اهي اسان کي دولتمند ڪن، تہ اسان جا شڪاري ٻيلي مان ناياب پشم ۽ لڏ ڏيڻ جانورن سان ڏئجي واپس اچن، تہ اسان جي سھاڻن کي ڪناري تي خواہ سمنڊ ۾، "سيل" جانورن جا ٽولا ملن ۽ انهن جا ڇار ڇڻين جي وزن کان ڦاٽي پون. اسان کي توکان علاوہ ٻي ڪابہ اميد ڪانهي. ٻہ روح اسان جي مٿان ڪلي رهيا آهن ۽ اهي گھٽو ڪري اسان جي خلاف، ۽ نقصان ڪرڻ ۾، خوش هوندا آهن، پر تنهنجي آڏو اهي جھڪندا. اسان توکي ڪاڏو، خوشي ۽ صحت ڏني آهي، ۽ هيئڙ اسين توکي هن لاءِ ماري رهيا آهيون، تہ جيئن تون اسان ڏانهن ۽ اسان جي اولاد ڏانهن دولت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موڪلين." انهيءَ تقرير کي رڄ، جو جيئن پوءِ تيئن زياده بد مزاج ۽ بي آرام ٿيندو ويندو آهي، يقين کان سواءِ ٻڌندو رهندو آهي، هو وڻ جي چوڌاري چڪرن پٽيان چڪر لڳائيندو ۽ درد ناڪ دانهون ڪندو رهندو آهي تانجو، جيئن ئي اپرندڙ سج جا پهريان شعاع انهيءَ منظر کي روشن ڪرڻ لڳندا آهن، تيئن هڪ تير انداز سندس دل ۾ تيزيءَ سان هڪ تير هٽندو آهي. ائين اڃا مس ڪيو هوندو اٿائين، ته اهو نشاني باز پنهنجيءَ ڪمان کي دور اڇلائي، اونڌو ٿي زمين تي ڪرندو آهي ۽ سڀيئي پيرمرد ۽ معمر زالون به روئيندي ۽ سڏڪا پريندي ائين ڪنديون آهن. پوءِ اهي سڀ جانور کي جانورن ۽ جهنگلي پٽاڻن جو طعام پيش ڪندا آهن ۽ سائس رحم جوگن لفظن ۾ ڳالهائيندا آهن. هن جيڪي ڪجهه انهن لاءِ ڪيو هوندو آهي ۽ برداشت ڪيو هوندو آهي، تنهن لاءِ سندس شڪر گذاري ڪري، اهي سندس سسي ۽ چنبا وڏي جدا ڪندا آهن ۽ انهن کي مقدس شين طور پاڻ وٽ محفوظ ڪري رکندا آهن. رڄ جي گوشت ۽ رت مٽان هڪ دعوت منعقد ڪئي ويندي آهي. اوائلي زماني ۾ عورتن کي انهيءَ دعوت مان خارج رکيو ويندو هو، پر هينئر اهي مردن سان شريڪ رهنديون آهن. سڀيئي حاضرين گرم گرم رت پيئندا آهن، گوشت کي پڙڪايو ويندو آهي، جو رسم مطابق، اُن کي باهه تي پچائڻ جي بجاءِ تيل هوندي آهي. جيئن ته رڄ جي لاش کي دروازي وچان گهر اندر داخل ڪرڻ ڪبو آهي ۽ سڳهالين جي "ائنو" قوم وارن جي گهرن کي دريون ڪونه هونديون آهن، اُن ڪري هڪ ماڻهو ڇت تي چڙهندو آهي ۽ رڄ جي گوشت، منڊيءَ ۽ ڪلهن کي دودڪش وچان گهر ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيٺ لاهيندو آهي. پوءِ رڄ جي منڊيءَ کي چانور ۽ جهنگلي پٽاٽا آڇيا ويندا آهن ۽ سندس پرسان تماڪ پيئڻ جي هڪ پائيپ، تماڪ ۽ ماچيس جون گهٽيون ئي تيليون رکيون ويندیون آهن. رسم جي تقاضا آهي ته واپس وڃڻ کان اڳ مهمانن کي سڄو جانور کائي کپائڻ گهرجي. کاڌي وقت لوڻ ۽ ڪارن مرچن جو استعمال ممنوع آهي، گوشت جو هڪ ذرو به ڪتن کي ڏيڻو ناهي. جڏهن محفل ختم ٿيندي آهي، تڏهن رڄ جي منڊي وچ ٻيلي ۾ پهچائي ويندي آهي، جتي ڪيس بين-رڄن جي ڪوپرين جي ڊير مٿان رکيو ويندو آهي، جي گذريل زماني جي اهڙين محفلن جا سڙندڙ يادگار هوندا آهن.

مشرقي سائبيريا جي ٽنگوزين قوم جي گلياڪ قبيلي وارا سال ۾ هڪ دفعو جنوريءَ جي مهيني ۾ ساڳئي قسم جي رڄ جي محفل منعقد ڪندا آهن. "رڄ سڄي ڳوٺ وارن جي انتهائي شائستہ فڪرمنديءَ جو مرڪز هوندو آهي ۽ سندن مذهبي رسومات ۾ مکيہ ڪردار ادا ڪندو آهي." هڪ پوڙهيءَ رڄٽيءَ کي گوليءَ سان ماري، سندس ڇڙي کي پاليو ويندو آهي، پر ڪيس ڳوٺ اندر ٽيڄ ڪاڻ ڏارائي ويندي آهي. جڏهن رڄ ڪافي وڏو ٿي ويندو آهي، تڏهن ڪيس پنجري مان ڪڍي، ڳوٺ ۾ ڦيرايو ويندو آهي. پر پهريائين ڪيس درياه جي ڪناري ڏانهن وٺي ويندا آهن، جو ته انهيءَ ذريعي سمجهيو ويندو آهي ته هرهڪ ڪتب کي جهجهي مقدار ۾ مڇيءَ ملڻ جو آسرو ٿيندو. پوءِ ڪيس ڳوٺ جي هر هڪ گهر ڏانهن نيون ويندو آهي، جتي ڪيس مڇي، برانڊي وغيره آڇيا ويندا آهن. کي ماڻهو ته انهيءَ جانور اڳيان سجدو به ڪندا آهن. ائين سمجهيو ويندو آهي ته گهر ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس داخلا برڪت آڻيندي آهي، ۽ جيڪڏهن هو پيش ڪيل ڪاڏي مٿان چڪ ڏيندو آهي، تہ ان کي ٻ برڪت جو باعث سمجهيو ويندو آهي. بهرحال، ان جي باوجود، ماڻهو ڪيس سڃو وقت چيڙائيندا، تنگ ڪندا، رُڳها هٽندا، چهنڊيون وجهندا رهندا آهن تہ جئين اهو بدمزاج ٿئي ۽ چڪن پائڻ لاءِ آماده ٿئي. جڏهن ڪيس اهڙيءَ طرح هرهڪ گهر ۾ ڦيرايو ويندو آهي، تڏهن ڪيس هڪ ڪلي سان ٻڌي تيرن سان ماريو ويندو آهي. پوءِ سندس ننڍي جدا ڪئي ويندي آهي ۽ مٿانئس چليل ڪائيءَ جا ذرا وجهي، انهن سان سينگاريو ويندو آهي، جنهن کان پوءِ ان کي آڻي ميز تي رکيو ويندو آهي، جتي دعوت جي تياري ڪيل هوندي آهي. اتي سڀئي ڇٽا جانور کان معافي گهرندا آهن ۽ سندس پوڄا ڪندا آهن. پوءِ سندس گوشت پچائي، ڪائيءَ جي خاص ٿانون ۾ رکي، جن تي ٻاريڪيءَ سان تصويرون اڪريل هونديون آهن، ڪاڏو ويندو آهي. اهي ماڻهو، نہ تہ ڪچو گوشت ڪائيندا آهن، نہ وري "ائنو" قوم وارن وانگر، رڇ جو رت ئي پيئندا آهن. سندس ميڇالو ۽ پيٽ جا اندريان عضوا سڀ کان بعد ۾ ڪاڏا ويندا آهن ۽ سندس ڪوپري، جا اڇا تائين ڪائيءَ جي ذرن پرزن سان سينگاريل هوندي آهي، گهر جي نزديڪ ڪنهن وڻ تي رکي ويندي آهي. پوءِ ماڻهو راڳ ڳائيندا آهن ۽ رڇ وانگر مرد ۽ زالون قطارون ٻاهي نچندا آهن.

روسي سياح، ايل - وان شرنڊيڪ ۽ سندس همراهن سنہ ۱۸۰۶ع ۾ ٽيبيا چ نالي هڪ گليا ڪ گوٺ ۾ رڇ - محفلن مان هڪ جو نظارو اکين سان ڏٺو هو. انهيءَ رسم جي متعلق ڏنل سندس تفصيلواريان مان اسان کي اهڙيون خصوصيتون ملي سگهنديون، جي انهن مختصر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيانن ۾ نظر ڪونہ ايندين، جن جو مون تازو ئي اختصار ڏنو آهي. هن جو چوڻ آهي تہ رڃ، انهن سيني قومن جي زندگيءَ ۾، جي امور ۽ سائبيريا جي علائقن، ويندي ڪمڻڪا تائين، آباد آهن، هڪ وڏو ڪردار ادا ڪري ٿو، پر انهن سيني قومن ۾ ڪيس ايتري قدر گهٽي اهميت حاصل ڪانهي، جيتري گلياڪ قبيلي وارن ۾. رڃ جي تمام وڏي جسامت، جنهن کي اهو امور جي وادي ۾ وڃي رسي ٿو، بک سبب سندس خطرناڪ وحشت ۽ ان جو بار بار ظاهر ٿيڻ، اهي سڀ ڳالهيون گڏجي، ڪيس ملڪ جي سڀني شڪاري جانورن کان زياده پوائتو جانور بڻائين ٿيون. تنهن ڪري هن ڳالهہ ۾ ڪوبہ تعجب ڪونهي تہ گلياڪ قوم جي ماڻهن جا خيال هميشه ان ۾ مشغول رهن ٿا ۽ ڪيس زندگيءَ توڙي موت ۾، هڪ قسم جي وهمي خوف جي نوراني حلقي سان نوازين ٿا. چنانچہ، مثال طور، جيڪڏهن گلياڪ قبيلي وارن جو ڪو ماڻهو رڃ سان مقابلو ڪندي مارجي ويندو آهي، تہ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ سندس روح انهيءَ جانور جي جسم اندر تحليل ٿي وڃي ٿو. انهن سيني ڳالهين جي باوجود، رڃ جي گوشت ۾ گلياڪ قوم وارن جي وات لاءِ اهڙي زبردست ڪشش هوندي آهي، جو اهي ڪنهن بہ صورت ۾ اُن کي روڪي نہ سگهندا آهن، خاص طرح جڏهن ڪيس ڪجهہ وقت تائين قيد و بند ۾ رکيو ويندو آهي ۽ ميڇي ڪارائي ٽلهو متارو ڪيو ويندو آهي، جا سندس گوشت ۾، گلياڪ قوم وارن جي راءِ ۾، هڪ خاص قسم جي لذيذ خوشبوءِ پيدا ڪندي آهي. پر انهيءَ لذيذ طعام کي بي‌دپائيءَ سان ڪائڻ لاءِ، اهي ڪن سائن جي هڪ طويل سلسلي کي ادا ڪرڻ تمام ضروري سمجهندا آهن، جنهن جو مقصد زنده رڃ کي احترام جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نمائش ڪرڻ سان ٿيڻ ۽ مثل جانور جي ڪاوڙ ڪي سندس روح اڳيان نياز ۽ نڙت جي اظهار ڪرڻ سان، ٿڏي ڪرڻ جوآهي. جيئن ئي رڇ ڪي پڪڙيو ويندو آهي، تيئن ئي ڪيس عزت ڏيڻ شروع ڪئي ويندي آهي. ڪيس جلوس جي صورت ۾ گهر آندو ويندو آهي، جتي سيئي ڪوٽاڙ ڪيس واري وٽي۽ سان ڪارائيندا آهن. ڇو ته، جيتوڻيڪ ڪيس هڪ ماڻهوءَ پڪڙيو يا خريد ڪيو هوندو، تنهن هوندي به اهو، هڪ نموني سان، سڄي ڪوٽ جي ملڪيت هوندو آهي. سندس گوشت ماڻهڪ عام مفحل رڇائي ويندي آهي، جنهن ڪري ڪيس زندگيءَ جي دوران ۾ پالڻ لاءِ سيني ڪي شريڪ ٿيڻو پوندو آهي. سندس قيد و بند جي عرصي جو داروملدار، رڇ جي عمر تي هوندو آهي. ڪراڙن رڇن ڪي فقط چند مهينن تائين بند رکيو ويندو آهي، پڇن ڪي تيستائين رکيو ويندو آهي، جيستائين اهي قوهه جوانيءَ ۾ قدم رکن. قيديءَ جي بدن تي چربيءَ جو ٿلهو تهه محفل منعقد ڪرڻ جو اشارو هوندو آهي، جا سياڙي، گهٽو ڪري ڊسمبر پر ڪڏهن ڪڏهن جنوريءَ يا فبروريءَ ۾، رڇائي ويندي آهي. روسي سياحن جيڪا تقريب ڏٺي، سا ڪافي گهٽن ڏينهن تائين هلي ۽ ان ۾ ٽي رڇ ذبح ڪيا ۽ ڪاڌا ويا. هڪ ڪان وڌيڪ مرتبا، رڇن ڪي جلوس جي صورت ۾ گهمايو ۽ ڪوٽ جي هرهڪ گهر ۾ داخل ٿيڻ لاءِ مجبور ڪيو ويو، جتي کين عزت جو باعث سمجهي، ۽ کين هن ڏيکارڻ لاءِ ته اهي دلپسند مهمان هئا، ڪارايو پيئاريو ويو. پر رڇن جي انهيءَ دوري شروع ٿيڻ ڪان اڳ، گلياڪ قبيلي وارا جانورن جي موجود گيءَ ۾، جيئن ايل. وان شرينڪ جو خيال هو، سندن اعزاز ۾ رسين مٿان ٽپن ڏيڻ جي راند ڪندا هئا. سندن ذبح ڪان هڪ رات اڳ، تنهي جانورن ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چانڊوڪيءَ جي روشنائيءَ ۾ گھٽي فاصلي تائين جميل درياه جي برف تي گھمائڻ لاءِ وڃي ويا. انهيءَ رات ڳوٺ ۾ ڪنهن کي به سمھڻ جي اجازت ڪانه هئي. ٻئي ڏينهن، جڏهن وري به جانورن کي درياه جي اونهي ڪناري تان وڃي هيٺ لاٿو ويو ۽ کين برف واري آنهيءَ سوراخ جي چوڌاري ٽي دفعا ڦيرايو ويو، جنهن سان ڳوٺ جون عورتون پاڻي پريندڙيون هيون، تڏهن قبائلي کين ڳوٺ کان ٽورو ئي دور هڪ مقرر مقام ڏانهن وڃي ويا ۽ آتي کين تير هڻي ماري ڇڏيائون.

جڏهن گھر کي سندن استقبال لاءِ ناهيو ۽ سينگاريو ويندو آهي، تڏهن رڇن جون ڪلون، جن سان مڙيون اڃا تائين ڳنڍيل ئي هونديون آهن، گھر اندر آنديون ويندڙيون آهن، ۽ دروازن وچان نه، درين سان، پوءِ کين اندر انهيءَ چلھ جي ساڀيون، جنهن تي گوشت پچڻ وارو هوندو آهي، هڪ قسم جي گھوڙيءَ تي لٽڪائي رکيو ويندو آهي. گلياڪ قبيلي وارن ۾ رڇ جي گوشت کي قوم جا معمر ترين مرد ڇڪائيندا آهن، جن کي اهو خاص اعزاز حاصل هوندو آهي؛ عورتن ۽ ٻارن، نوجوان مردن ۽ چوڪرن کي انهيءَ ڪم ۾ ڪوبه حصو وٺڻ نه هوندو آهي. اهو ڪم هڪقسم جي سنجيدگيءَ، آهستگيءَ ۽ خيال سان سر انجام ڪيو ويندو آهي. روسي سياحن جنهن موقعي جو بيان ڪيو آهي، تنهن تي هڪ ڪيٽليءَ کي پھريائين ڪاڻيءَ جي چليل چپڙن جي هڪ ٽلهي تھ سان ويڙھيو ويندو آهي ۽ پوءِ ان کي برف سان پريو ويندو آهي، چوته رڇ جي گوشت کي رڌڻ ۾ پاڻيءَ جي استعمال جي منع ٿيل هوندي آهي. انهيءَ محفل ۾ ڪاڻيءَ جو هڪ وڏو ڪوٺر، جنهن کي گلن، پنن ۽ هرقسم جي عجيب و غريب آڪريل تصويرن سان سينگاريو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي، رڇن جي نڪن جي عين هيٺان لٽڪايو ويندو هو، ڪونر جي هڪ پاسي تي هڪ رڇ، ۽ ان جي سامهون واري پاسي تي هڪ ڏيڏر جو هڪ خاڪو اڪريل هو. هوڏانهن، جڏهن رڇن جي لاش کي وڍيو پئي ويو، تڏهن سندن هرهڪ ٽنگ رڇن جي منڊين جي سامهون رکي ويئي، ڇو ته انهن کي ڪيٽليءَ اندر وجهڻ کان اڳ، سندن اجازت پئي حاصل ڪئي ويئي، ۽ ڪيل گوشت کي ڪيٽليءَ اندران لوهه جي هڪ ڪنديءَ سان ڏونڊي ڏونڊي ڪڍيو ويو ۽ رڇن جي سامهون ڪونر ۾ رکيو ويو، ته جيئن پنهنجي گوشت جا اهي ئي پهريان ڪائڻ وارا ٿين. رڇن جي چربيءَ کي جيتريءَ تيزيءَ سان سنهين پٽين جي صورت ۾ وڍيو پئي ويو، اوتريءَ تيزيءَ سان ان کي رڇن جي سامهون لٽڪايو پئي ويو ۽ پوءِ ان کي هڪ ٽنڊي ڪونر ۾ سندن سامهون زمين تي رکيو ويو. سڀ کان آخر ۾، جانورن جا اندريان عضوا وڍيا ويا ۽ انهن کي نندڻ برتن ۾ رکيو ويو. ساڳئي وقت عورتن رنگ برنگي اڳڙين سان پٽيون ٺاهيون ۽ سج غروب ٿيڻ بعد اهي پٽيون رڇن جي پوڻن جي چوڌاري، پر اڪين کان ڪجهه هيٺ پرو، ٻڌيون ويئون "ته جيئن سندن اکين سان وهندڙ لڙڪ خشڪ ٿي وڃن."

جيئن ئي غريب جانورن جي لڙڪن اگهڻ جي رسم ادا ڪئي ويئي، تيئن ئي سيئي گلياڪ سندن گوشت کي ڪڙڪائڻ جي ڪم ۾ نهايت سنجيدگيءَ سان لڳي ويا. گوشت کي جوش ڏيڻ ذريعي، جيڪا ڪڙهي ٺهي ويئي، تنهن کي پيئڻ لاءِ سيني حاضرين کي شريڪ ڪيو ويو هو. سيئي ڪاڪ جا پيالا، ٽالهيون ۽ چمچا، جن سنجهاڻ گلياڪ قبيلي وارن انهيءَ موقعي تي رڇن جو شوروو پيتو ۽ گوشت کاڌو هو، سي هميشه انهيءَ مقصد سان فقط تقريب واري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وقت، ۽ فقط انهيءَ ئي وقت لاءِ خاص طور ٺاهيا ويندا آهن. انهن تي رڇن ۽ ٻين جانورن جون تصويرون ڏاڍيءَ پيچيدگيءَ سان اڪيريون ويندیون آهن، جي انهيءَ جانور يا انهيءَ تقريب سان واسطو هوندیون: آهن ۽ انهن برتنن کي پاڻ کان جدا ڪرڻ خلاف ماڻهن جي دلين ۾ هڪ عجيب وهم هوندو آهي. هڏن کان گوشت ڪوري جدا ڪرڻ کان پوءِ، انهن کي واپس انهيءَ کينلي ۾ وڌو ويندو هو، جنهن ۾ گوشت کي جوش ڏنو ويندو هو ۽ جڏهن دعوت وارو کاڏو کائي کپائي، پورو ڪيو ويو، تڏهن هڪ پوڙهو مرد دروازي تي اچي بيٺو، سندس هٿ ۾ "فر" وڻ جي هڪ ٽاري هئي، جنهن سان اهو هر انهيءَ ماڻهوءَ جي پٺيءَ تي هلڪو ڏڪ هڻندو ويو، جنهن رڇ جو گوشت يا چربي کاڌي هئي؛ ان جو مقصد شايد انهن ماڻهن کي رڇ جهڙي قابل پرستش جانور سان اهڙي سلوڪ ڪرڻ جي سزا ڏيڻ جو هو. ٻن پهرن کان پوءِ، هڪ عجيب ناچ ڪيو ويو. هڪ وقت تي فقط هڪ عورت نچي رهي هئي، جا پنهنجي بدن جي مٿين حصي کي عجيب و غريب حرڪتن ۾ آڻي رهي هئي؛ سندس هٿن ۾ "فر" وڻ جي ٽاري يا ڪائيءَ مان ٺهيل ننڍڙا جهانجهه هئا. ٻيون عورتون انهيءَ وچ ۾، گهر واريءَ جاءِ جي شهتيرن کي ڏنڊن سان ڏڪ هڻي هڪ طرح جو ساز وڄائي رهيون هيون. وان شرنيڪ کي يقين هو ته رڇ جي گوشت کائڻ بعد، سندس هڏن ۽ کوپريءَ کي ڇوٽ جا وڏي کان وڏيءَ عمر وارا مرد ڏاڍيءَ سنجيدگيءَ سان ٻيلي ۾ ڪنهن هنڌ ڪٽي ويندا هئا، جو ڇوٽ کان گهٽو دور ڪونہ هوندو هو. اتي کوپريءَ کان علاوه، باقي ٻين سڀني هڏن کي دفن ڪيو ويندو هو. ان کان پوءِ، انهيءَ هنڌ کان ٿورا انچ پريرو هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ننڍو وڻ ڪيرايو ويندو آهي، سندس ٽڙ چيريو ويندو آهي ۽ رڇ جي ڪوپريءَ کي انهيءَ چير اندر قاسايو ويندو آهي. جڏهن انهيءَ جاءِ تي گاه ايرندو آهي، تڏهن رڇ جي ڪوپري نظرن کان غائب ٿي ويندي آهي ۽ اهو هوندو آهي رڇ جو انجام.

گليلاڪ قوم وارن جي رڇ جي محفلن جو هڪ ٻيو بيان مسٽر ليئو اسٽرنبرگ ڏنو آهي. اهو گهٽيءَ حد تائين مٿي ڏنل بيانن سان ٺهڪي اچي ٿو، پر ان هوندي به منجهس ڪي اهڙا نڪتا ملن ٿا، جي قابل غور آهن. مسٽر اسٽرنبرگ جي قول مطابق، اها محفل ڪنهن نه ڪنهن مئل مائٽ جي اعزاز ۾ منعقد ڪئي ويندي آهي، سندس ويجهي ۽ ويجهو عزيز يا تہ رڇ جي ڪنهن ٻچي کي پڪڙيندو آهي يا وري ان کي خريد ڪندو آهي ۽ ڪيس ۾ يا ٽن سالن تائين پالي وڏو ڪندو آهي، تانجو اهو قرباني ۽ لاءِ تيار ٿي ويندو آهي. رڇ جي گوشت کائڻ جو اعزاز ڪن مخصوص ماڻهن (نارچ-اين) کي حاصل هوندو آهي، پر ميزبان ۽ سندس قبيلي جا ماڻهو گوشت مان ٿهيل فقط ٻوڙ کائيندا آهن، انهيءَ موقعي تي اهڙي ٻوڙ جو وڏو مقدار ٿاهيو ۽ ڪاڌو ڪپايو ويندو آهي. اعزازي مهمان (نارچ-اين) انهيءَ خاندان ۽ قبيلي جا هڻڻ ضروري آهن، جن ۾ ميزبان جون ڏيئر ۽ سندس قبيلي جون ٻيون عورتون پرٽايل هونديون آهن، انهن مهمانن مان هڪ، عام طور ميزبان جي ڄاتي، کي رڇ کي تير هڻي مارڻ جو ڪم سونپيو ويندو آهي. ذبح ٿيل رڇ جو گوشت، ڪل ۽ سسي گهر جي دروازي مان نه، پر دود ڪش ذريعي گهر اندر داخل ڪيا ويندا آهن. رڇ جي سسيءَ هيٺان تيرن سان پريل هڪ ترڪش، تماڪ، ڪنڊ ۽ ٻيو ڪاڌو رکيو ويندو آهي. ائين سمجهيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي ته ڇ جو روح انهن شين جي روحن کي پنهنجي دڳهي سفر تي ساڻ ڪٽي ويندو آهي. ڇ جي گوشت رڌڻ لاءِ هڪ خاص برتن ڪم آندو ويندو آهي ۽ انهيءَ موقعي تي پٿر ۽ فولاد جي هڪ ٽڪر جي پاڪ اوزار سان ڀاڪ پارڻي پوندي آهي، جي قبيليوارن جي گڏيل ملڪيت هوندا آهن ۽ نسلابنسلا ورثي طور ڏنا ويندا آهن. پر انهن کي، سواءِ انهن گنيير موقعن کان، ٻڌي ڪنهن وقت استعمال ڪرڻ ڪيو ويندو آهي. انهيءَ موقعي تي جمع ٿيل ماڻهن جي کائڻ لاءِ جيڪي به مختلف قسمن جا طعام تيار ڪيا ويندا آهن، تن سڀني سان ٿورو ٿورو ذرو ڪڍي هڪ خاص برتن ۾ وجهي، ڇ جي سريءَ اڳيان رکيا ويندا آهن، انهيءَ کي چڱبو آهي، "سسيءَ کي کارائڻ." ڇ کي ذبح ڪرڻ بعد، ڪتن جو هڪ جوڙو، نر ۽ مادي، قربان ڪيو ويندو آهي. انهن کي گهٽي مارڻ کان پيشتر، ڪپن پنهنجي آقا ڏانهن بلند ترين جبل تي وڃڻ، پنهنجين ڪمن کي تبديل ڪرڻ ۽ ٻڌي سال ڇ جي صورت ۾ وري واپس اچڻ لاءِ مدعو ڪيو ويندو آهي. ڇ جو روح به انهيءَ آقا ۽ مالڪ ڏانهن واپس ويندو آهي، جو قديم النسل پيلي جو آقا ۽ مالڪ آهي؛ اهو انهن سڀني نذرانن جو بار پاڻ سان گڏ ڪٽي ويندو آهي، جي سندس اڳيان پيش ڪيا ويا هوندا آهن. ساڻس گڏ انهن ڪتن جا روح ۽ چليل ڪائڙين جا روح، جي انهيءَ تقريب ۾ اهم ڪردار ادا ڪندڙ آهن، گڏ ويندا آهن.

گلياڪ قبيلي وارن جا پاڙيسري، گولڊي به، ڇ سان ساڳي ئي هلت ڪندا آهن. اهي ڪيس شڪار ڪري، ماريندا آهن، پر ڪڏهن ڪڏهن اهي جيئرو ڇ ڦاسائيندا آهن ۽ ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنڇري ۾ رکندا آهن، انهيءَ دوران ۾ ڪيس سڏا ڪاڏا ڪارائيندا آهن ۽ ڪيس پنهنجو پٽ ۽ پاڻ سڏيندا آهن. پوءِ هڪ وڏيءَ تقريب تي ڪيس پنڇري مان ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي، عزت سان ڦيرايو ويندو آهي ۽ بعد ۾ ذبح ڪري ڪاڏو ويندو آهي. "سندس ڪوپريءَ، ڇاڙين جي هڏن ۽ ڪنن کي، بد روحن جي خلاف تریاق طور لٽڪايو ويندو آهي، پر گوشت کي ڏاڍي مزي، سان ڪاڏو ويندو آهي، ڇو ته سندن اعتقاد آهي ته جيڪو به ان مان ڪجهه حصو کائيندو، تنهن کي شڪار ڪرڻ جو شوق پيدا ٿيندو ۽ اهو دلير ٿيندو."

اسور علائقي ۾ ٽنگوزين قوم جو هڪ ٻيو قبيلو، اورٽچيز، ساڳئي قسم جون عام نوعيت واريون رڇن جون محفلون منعقد ڪندو آهي. جيڪو به ماڻهو رڇ جو ڇو ڦاسائيندو آهي، سو ڪيس اڪثر ٽن سالن تائين پنڇري ۾ پالڻ لاءِ پاڻ کي ٻڌل سمجهندو آهي ته جيئن انهيءَ عرصي جي پوري ٿيڻ تي ڪيس سينهي ماڻهن جي وچ ۾ قتل ڪري، دوستن سميت ان جو گوشت کاڏو وڃي. اهي دعوتون، جيتوڻيڪ انفرادي طور منعقد ڪيون ويندڙون آهن، ان جي باوجود، جيئن ته اهي سينهي ماڻهن لاءِ ڪليل هونديون آهن، ان ڪري آڻان جا باشندا اها ڪوشش ڪندا آهن ته اهڙي هڪ دعوت هرسال، ٻئي ٻئي/ اورٽچيز ڳوٺ ۾ منعقد ٿئي. جڏهن رڇ کي پنڇري مان ٻاهر آندو ويندو آهي، تڏهن ڪيس رسا ٻڌي سينهي جهوپڙين ۾ ڦيرايو ويندو آهي، اُن وقت جيڪي ماڻهو جلوس ۾ شريڪ هوندا آهن، سي سيئي پالن، تيرن ۽ ڪمانن سان مسلح هوندا آهن. هرهڪ جهوپڙيءَ ۾ رڇ ۽ رڇ ڪاهيندڙن کي ڪاڻ ڪا سٽي چيز کائڻ ۽ پيئڻ لاءِ پيش ڪئي ويندي آهي. اهو سلسلو گهٽن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن تائين هلندو آهي، تانجو، نہ فقط انهيءَ پر پاسي واري ڳوٺ جي سڀني جھوپڙين جو وارو ٻ گذري ويندو آهي. ڏينهن جو راندين روندين ۽ ڪل مسخرين ڪيون ويندين آهن، جن ۾ خوب شور و غل ڪيو ويندو آهي. ٻوءِ رڇ کي ڪنهن وڻ يا ڪاٺ جي ڪلي سان ٻڌو ويندو آهي ۽ ڪيس ماڻهن جي تيرن جو نشان بڻائي ماريو ويندو آهي، جنهن کان ٻوءِ سندس گوشت باهم تي پچائي کاڌو ويندو آهي. ٽنڊجا درياه جي ڪناري تي جيڪي اوروڃي قبيلا آباد آهن، تن جون زالون ٻ انهن محفلن ۾ حصو وٺنديون آهن، پر جيڪي اوروڃيز قبيلا وي درياه تي آباد آهن، تن جون زالون رڇ جي گوشت کي هٿ ٻ ڪونہ لائينديون آهن.

اهي قبيلا قيدي رڇ سان جيڪا هلت ڪن ٿا، تنهن ۾ کي اهڙيون خصوصيتون شامل آهن، جن کي پوڄا کان ممیز ڪرڻ مشڪل آهي. اهڙين خصوصيتن ۾، مثال طور، اهي دعائون شامل آهن، جي رڇ کان، جيئري توڙي موئي، گهريون ويندين آهن، کاڌي جا اهي نذرانا، جن ۾ سندس ٿي گوشت جا ٽڪرا شامل هوندا آهن، جي رڇ جي ڪوپريءَ جي سامهون رکيا ويندا آهن ۽ گليائڪ قبيلي وارن جي رڇ کي هن سبب لاءِ درياه تي وڃي وڃڻ جي رسم، تہ انهيءَ ذريعي مڇين جي جھجھي مقدار ملڻ جي خاطري ٿئي ۽ وري ڪيس اهڙيءَ طرح هرهڪ گهر ۾ قيرائڻ جي رسم، تہ جيئن هرهڪ خاندان کي سندس برڪت جو ڪجھ حصو ملي، جھڙيءَ طرح يورپ ۾ "سي- ٽري" جي روح جي شخصي نمائندي کي موسم بهار ۾ گهر گهر قيرايو ويندو هو، تہ جيئن هرڪس و ناڪس ۾ نئين سر زندگي ٽيندڙ فطرت جون تازيون قوتون قهلجي وڃن. وري رڇ جي گوشت ۽ رت جي محفل ۾ سنجيده شرڪت، ۽ خاص طرح ائنو قوم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارن جي، انهيءَ پيالي ۾ رکيل چيز کي تقسيم ڪرڻ جي رسم، جنهن کي مئل رڄ جي سامهون رکي پاڪ ڪيو ويو هو، سي انهن جي متبرڪ نوعيت هڻڻ جا قوي دليل آهن ۽ انهيءَ دليل جي گلياڪ قوم وارن جي هن رسم مان تصديق ٿئي ٿي، جنهن ۾ رڄ جي گوشت رکڻ ۽ رڌڻ لاءِ خاص برتن ڪتب آندا ويندا آهن ۽ گوشت کي رڌڻ ۽ پچائڻ لاءِ اها باهم استعمال ڪئي ويندي آهي، جا هڪ اهڙي اوزار مان ڪيڏي ويندي آهي، جنهن کي انهن مذهبي موقعن کان سواءِ هيءَ حالت ۾ ڪتب ڪونہ آندو ويندو آهي. درحقيقت، ائنو مذهب متعلق انسان جي مڪمل اختياري، محترم جان بئچلر، انهيءَ رسمي احترام کي، جو ائنو قوم وارا رڄ کي ڏيندا آهن، بلڪل واضح طور پوڄا جو نالو ڏئي ٿو، هو تہ هيءَ اقرار ڪري ٿو تہ رڄ سندن ديوتائن مان هڪ آهي. هيءَ حقيقت آهي تہ ائنو قوم وارا پنهنجي پوليءَ جو اهو لفظ، (ڪموئي) جنهن جي معنيٰ ديوتا آهي، رڄ سان عام جام وابستہ ڪندا آهن، پر، جيئن مسٽر بئچلر خود ئي اشارو ڪري ٿو، اهو لفظ مختلف معنيٰ ۽ مفهوم سان استعمال ڪيو ويندو آهي، جنهن ڪري رڄ سان انهيءَ لفظ جي لاڳاپي مان اسين هيءَ دليل سلامتيءَ سان نہ ٿا پيش ڪري سگهون تہ انهيءَ جانور کي سچ پچ ديوتا سمجهيو ويندو آهي. در اصل، انسان کي صاف طور ڏسڻ ويو آهي تہ سڳهالين وارا ائنو رڄ کي ديوتا نہ، پر ديوتائن جو هڪ پيغامبر تصور ڪندا آهن ۽ سندس موت وقت اهي ڪيس جيڪو پيغام ڏيندا آهن، تنهن مان اهو بيان صحيح ثابت ٿئي ٿو. معلوم ٿئي ٿو تہ شايد گلياڪ قوم وارا به رڄ کي "جبل جي آقا" ڏانهن، جنهن تي ماڻهن جي پلاڻي ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بهبودي۽ جو انحصار آهي، نذرانا ڪٽي ويندڙ هڪ سفير جي حيثيت ۾ ڏسن ٿا. ساڳئي وقت، اهي رڇ کي انسان جي درجي کان بالاتر سمجهن ٿا، درحقيقت، اهي کيس هڪ نندي۽ هستي۽ وارو ديوتا تصور ڪن ٿا، جنهن جي گوٺ اندر موجود گي، جيسين کيس پاليو ۽ کارايو وڃي ٿو، ماڻهن تي رحمتون نازل ڪري ٿي، خاص طرح بد روحن جي انهن ميڙن کي دور رکي ٿي، جي هر وقت ماڻهن جي انتظار ۾ رهن ٿا، سندن سامان چورائين ٿا ۽ بيماري۽ ۽ مرض ذريعي سندن جسمن کي نيست ونابود ڪن ٿا. ازانسواءِ، رڇ جي گوشت، رت يا ٻوڙ کائڻ کري، گلياڪ، اڻو ۽ گولڊي قومن وارا هن راءِ جا آهن ته آهي انهي۽ طاقتور جانور جي خوبين، خاص طرح سندس همت ۽ طاقت مان ڪجهه حصو حاصل ڪن ٿا. ان کري هن گالهه ۾ ڪوبه تعجب ڪونهي ته اهي پنهنجي اهڙي عظيم محسن کي وڏي کان وڏي۽ عزت ۽ پيار جي نظرن سان ڏسن ٿا.

اڻو قوم وارن جي متعلق جيڪو منجهيل رويو قائم ڪيل آهي تنهن جي، سندن پين جانورن جي متعلق اختيار ڪيل رويي سان پيٽ کري، اُن باري ۾ ڪجهه روشني وجهي سگهجي ٿي. مثال طور، اهي عقاب - الوۃ کي نيڪ ديوتا سمجهندا آهن، جو پنهنجي لنوڙ وسيلي ماڻهن کي ايندڙ مصيبت کان آگاه ڪري، ڪيئن انهي۽ آفت کان بچائي ٿو. چنانچه، کيس پيار ڪيو ويندو آهي، ۽ کس اعتماد رکيو ويندو آهي ۽ کيس خالق ۽ ماڻهن جي درميان شافع سمجهي، سندس پوڄا ڪئي ويندي آهي. جڏهن به ڪو اهڙو موقعو درپيش ايندو آهي، تڏهن انهن ديوتا - پکين مان هڪ کي قاسائي، پنجري ۾ رکيو ويندو آهي، جتي کيس اهڙن پيار پرين ۽ محبت آميز خطابن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان پکاريو ويندو آهي، جهڙوڪ "محبوب ديوتا" "پيارا نندڙا ديوتا". ان هوندي به، کو وقت اهڙو ايندو آهي، جڏهن نندڙي پياري ديوتا کي گهٽي ماريو ويندو آهي ۽ ڪيس ثالث جي حيثيت ۾ بيغام ڏيئي اعليٰ درجي وارن ديوتائن يا خود خالق ڏانهن موڪليو ويندو آهي. عقاب - الوءَ کي جڏهن قربان ڪرڻ جو وقت قريب ايندو آهي، تڏهن ڪيس هن دعا سان خطاب ڪيو ويندو آهي: "اي پيارا ديوتا، اسين توکي تنهنجي پيءُ ڏانهن موڪلي رهيا آهيون. اسين توکي هينئر ڪاڏو، "انائو" شراب ۽ ڪيڪ ڪارائي رهيا آهيون، انهن کي پنهنجي پيءُ ڏانهن ڪٽي وڃ، اهو ڏاڍو خوش ٿيندو. جڏهن تون وٽس پهچين، تڏهن هيئن چئجانءِ ته "آءٌ گهٽي وقت تائين اٽنو قوم ۾ رهيو آهيان، جتي هڪ اٽنو پيءُ ۽ هڪ اٽنو ماءُ مونکي پاليو. هينئر آءٌ تو وٽ آيو آهيان، آءٌ پاڻ سان گڏ مختلف قسمن جون سٿيون ڀيون ڪٽي آيو آهيان. اٽنو ملڪ ۾ رهندي، مون تمام گهڻي مصيبت جو مشاهدو ڪيو. مون ڏٺو ته ڪن ماڻهن کي پوت چنبڑيل هئا، ڪن کي جهنگلي درندن زخمي ڪيو، ڪن کي زمين جي قاڻن سبب نقصان پئي رسيو، ڪن جا جهاز پئي ٻڏا ۽ گهڻن ۾ تي مرض جو حملو پئي ٿيو. ماڻهو ويچارا وڏين مصيبتن ۾ مبتلا آهن. اي منهنجا پيءُ، مون کي ٻڌ، ۽ اٽنو قوم وارن جو حال جلد ڏس ۽ کين مدد ڪر، جيئڪڏهن تون ائين ڪندين، ته تنهنجو پيءُ اسان جي مدد ڪندو."

ضروري، اٽنو قوم وارا عقابن کي پنجرن ۾ رکندا آهن، کين ديوتائون ڪري پوجيندا آهن ۽ انهن کي ماڻهن کي بديءَ کان بچائڻ لاءِ منٽون ڪندا آهن. ان جي باوجود، اهي انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پکيءَ کي قربان ڪندا آهن ۽ جڏهن اهي ائين ڪرڻ وارا هوندا آهن، تڏهن اهي سندس اڳيان هيءَ دُعا ڪندا آهن تہ "اي قدر وارا ديوتا، اي تون خدا ئي پکي، مهرباني ڪري منهنجن لفظن تي ڪن ڏي. تون هن دنيا جو نہ آهين، پوِ تہ تنهنجو گهر خالق ۽ سندس سونهري عقابن سان گڏ آهي. ان صورت ۾، آءٌ توکي هيءَ "انائو" ۽ ڪيڪ ۽ پيا قيمتي ڪاڌا ڏيان ٿو. مهرباني ڪري انهن "انائو" تي سوار ڪري شاندار آسمان ۾ پنهنجي گهر ڏانهن وڃجانءِ. جڏهن تون اتي پهچين، تڏهن پنهنجي نسل جي ديوتائن کي جمع ڪجانءِ ۽ هن دنيا تي حڪمراني ڪرڻ لاءِ اسان جي طرفان سندن شڪر ادا ڪجانءِ. مهرباني ڪري ورِي واپس اچجانءِ، آءٌ عرض ٿو ڪريان، ۽ اسان تي حڪمراني ڪجانءِ. اي منهنجا عزيز! خاموشيءَ سان وڃ!" وري ٻ، ائنو قوم وارا بازن جي پوڄا ڪندا آهن، ڪين پنڇرن ۾ رکندا آهن ۽ سندن قربانيون ڏيندا آهن. انهن مان ڪنهن هڪ کي مارڻ وقت، ڪين هيٺين دعا انهيءَ کي مخاطب ڪرڻي هوندي آهي تہ "اي ديوتائي باز، تون هڪ ماهر شڪاري آهين، مهرباني ڪري پنهنجيءَ هوشياريءَ کي منهنجي مٿان نازل ڪجانءِ!" جيڪڏهن باز سان قيد واري عرصي ۾ سڻو ورتائين ڪيو ويندو ۽ ڪيس قربان ڪرڻ واري وقت ڪان ٿورو اڳيرو مٿين دعا مخاطب ڪئي ويندي، تہ اهو يقيناً انهيءَ شڪاريءَ ڏانهن مدد موڪلينڊو.

چنانچہ، ائنو قوم جو ماڻهو جانورن کي ذبح ڪري مختلف طريقن سان مستفيض ٿيڻ جي اميد رکي ٿو، حالانڪ آهو ساڳئي وقت ساڻن ديوتائن واري هلت ٻ ڪري ٿو. هو منجهن اها توقع رکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو ته اهي سندس نياپا پنهنجي نسل وارن، يا عالم بالا وارن ديوتائن کي وڃي پهچائيندا، هو سندن جسمن جي گوشت کائڻ يا ٻين طريقن سان سندن خوبين حاصل ڪرڻ جي اميد ۾ رکي ٿو، ظاهر طور هو هن دنيا اندر سندن جسماني نئين زندگيءَ ۾ ۽ آسرو رکي ٿو، جا وري ۽ ڪيس انهن کي قاسائڻ ۽ قتل ڪرڻ ۽ وري ۽ انهن سيني فائدن حاصل ڪرڻ جو موقعو فراهم ڪندي، جي هن انهن کي ڏني، اڳيئي حاصل ڪيا آهن.

ڇو ته پوڄا لائق ريڇ ۽ پوڄا لائق عقاب کي، مٽي تي ڏڪ هڻي مارڻ کان اڳ، جيڪي دعائون مخاطب ڪيون ويندڙون آهن، تن ۾ ڪين واپس اچڻ جي دعوت ڏني ويندي آهي، جنهن مان صاف طور سندن هن اعتقاد جو پتو پوي ٿو ته اهي سندن دوباره زنده ٿيڻ ۾ ايمان رکن ٿا. جيڪڏهن انهيءَ باري ۾ ڪو شڪ ۽ شبهو هوندو ته اهو مسٽر بئچلر جي هن شهادت مان دور ٿي ويندو ته اڻنو "کي هيءَ خاطري آهي ته جن جانورن ۽ پکين کي شڪار ۾ يا قرباني ۾ وقت ماريو ويندو آهي، تن جا روح هڪ نئون جسم ڏڪي، واپس موٽي اچي، هن دنيا ۾ رهن ٿا، وڌيڪ، هيءَ ۽ سندن اعتقاد آهي ته اهي ماڻهن، خاص طور اڻنو شڪارين، جي خاص فائدي لاءِ هت اچي ظاهر ٿيندا آهن." مسٽر بئچلر آسان ڪي ٻڌائي ٿو ته اڻنو "هن اعتقاد کان جانور کي ماري ۽ کائي ٿو ته سندس جاءِ تي هڪ ٻيو جانور اچي، ته ساڻس ۽ ساڳي هلت ڪئي وڃي." انهن جانورن کي قربان ڪرڻ وقت "سندن حضور ۾ دعائون ڪيون ويندڙون آهن، جن ۾ ڪين عرض ڪيو ويندو آهي ته اهي وري واپس اچن ۽ هڪ ٻيءَ دعوت لاءِ کاڌا مهيا ڪن، جڏ ته اهڙيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

طرح سڙڻ ۽ ڪاڇڻ انهن لاءِ هڪ اعزاز ۽ مسرت جو باعث آهي. حقيقت ۾، انهن ماڻهن جو اهوئي خيال آهي." اهي پويان جملا جيئن تحرير مان ظاهر آهي، خاص طور رڍن جي قرباني۽ سان واسطو آهن.

چنانچ، قابل پرستش جانورن کي مارڻ سان جن فائدن حاصل ڪرڻ جي هڪ ائنو اميد رکي ٿو، تن سان وڏي ۾ وڏو پنهنجي پيٽ کي انهن جي گوشت ۽ رت سان، موجوده ۽ آن کان پوءِ گهڻن ئي اهڙن پين سوڦن تي، پرڻ جو آسرو آهي، ۽ اها خوش ڪندڙ اميد وري مرده جانورن جي روحاني لازواليت ۽ سندن موت بعد جسماني واپسي۽ ۾ پختي يقين سان حاصل ٿيل آهي. ساڳيو اعتقاد دنيا جي مختلف حصن جي وحشي شڪارين کي به رهي ٿو، جنهن مختلف قسمن جي عجيب رسمن کي وجود ۾ آندو آهي، جن سان ڪن جو اسين اڳهو هيٺر ذڪر ڪنداسين. انهيءَ وچ ۾ هن ڳالهه جو ذڪر ڪرڻ اجايو نه ٿيندو ته اهي سنجيده تقريبون، جن ۾ گلياڪ، ائنو۽ پيون قوسون پليل ۽ پنڇرن ۾ بند ٿيل رڍن کي عزت ۽ غم جي مظاهرن سان ذبح ڪن ٿيون. سي ساڳئي نموني جي انهن سائن سوڻن جي توسيع يا سندن شاندار نموني کان علاوه، پيو ڪجهه به ناهن، جيڪي هڪ شڪاري ڪنهن به جهنگلي رڍ کي پيلي ۾ اتفاق سان مارڻ ٿي ادا ڪري ٿو. درحقيقت، گلياڪ قوم وارن لاءِ ته اسان کي يقيني خبر آهي ته وٽن ائين هوندو آهي. جيڪڏهن اسان کي گلياڪ قوم وارن جي سائن جي معنيٰ سمجهڻي آهي، مسٽر اسٽرنبرگ چوي ٿو "ته سڀ کان اڳ ۾ اسان کي هيءَ ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته رڍن جون تقريبون فقط گهر واري رڍ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي ذبح ڪرڻ وقت ئي ڪونہ ملهايون ويندڙون آهن ، جيڪي عام طرح غلط بياني ۽ ڪان ڪيرتو ويندو آهي، پر اهي هر اهڙي ۽ موقعي تي ملهايون ويندڙون آهن ، جڏهن به ڪو گلياڪ قبيلي وارو ماڻهو شڪار ڪندي ڪنهن رڇ کي مارڻ ۾ ڪامياب ٿي پوندو آهي. اها حقيقت آهي ته انهن حالتن ۾ تقريب اهڙي شاندار پئماني تي ڪانہ ملهائي ويندي آهي، حالانڪ ان جو اصل مقصد ساڳيو ئي هوندو آهي. پيلي ۾ ماريل رڇ جي ڪل ۽ سسي جڏهن گوٺ ۾ آندي ويندي آهي ، تڏهن انهن جو دهلن ، دمامن ۽ سنجيده سائن سان فاتحانہ استقبال ڪيو ويندو آهي. سسي ۽ کي پاڻ ڪيل ڪاٺ جي هڪ گهوڙي ۽ تي رکيو ويندو آهي، ڪيس ڪارايو ويندو آهي ۽ بلڪل ساڳي ۽ طرح نذر ۽ نياز ڏنو ويندو آهي ، جهڙي ۽ طرح گهر واري رڇ کي ذبح ڪرڻ وقت ڏنو ويندو آهي ، معزز مهمانن (نارچ - اين) کي پڻ مدعو ڪري جمع ڪيو ويندو آهي. ساڳي ۽ ئي طرح ڪتا به قربان ڪيا ويندا آهن. ۽ رڇ جي هڏن کي ساڳئي هنڌ ۽ ساڳئي اعزاز سان محفوظ رکيو ويندو آهي ، جهڙي ۽ طرح گهر واري رڇ جي هڏن کي رکيو ويندو آهي. چنانچ ، سياري جي موسم ۾ جيڪا وڏي تقريب ملهائي ويندي آهي ، سا انهي ۽ سان جي محض هڪ توسيع آهي ، جو هرهڪ رڇ جي ذبح وقت ادا ڪيو ويندو آهي."

چنانچ ، انهن قومن جي رسومات ۾ ، جي انهن جانورن کي پوڄين ۽ ذري گهٽ ديوتائي درجو ڏين ٿيون ، جن کي اهي شڪار ڪن ، مارين ۽ کائين ٿيون ، جيڪو ظاهري اختلاف ۽ تضاد آهي ، سو ايتري قدر ڪليو ڪلايو ناهي ، جيتري قدر اهو پهرين ۽ نظر سان ڏسڻ ۾ اچي ٿو. انهن ماڻهن کي ائين ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ کي سبب ، ۽ کي وڏا عقلي سبب آهن. چو ته ، هڪ وحشي ڪنهن به صورت ۾ اهڙو غير منطقي ۽ بي عمل نه آهي، جهڙو اهو متاچرن مبصرن کي شايد نظر ايندو ، هن انهن سيني مسئلن تي اونهو غور ڪيو آهي ، جي سائنس قريبي واسطو رکن ٿا. هو انهن جي متعلق دليل بازي ڪري ٿو ۽ جڳتوڙيڪ سنڊس فيصلا اسان جي فيصلن کان ڪڏهن ڪڏهن تمام مختلف ٿين ٿا ، ان هوندي به ، اسان کي سنڊس هيءَ انصاف نه وڃائڻ گهرجي ته هن انساني زيست جي ڪن تمام بنيادي مسئلن تي صبر سان ڏسڻ ويچار ڪيو آهي. موجوده حالت ۾ ، جيڪڏهن هو رچن کي عام طرح اهڙا جاندار سمجهي ٿو ، جي مڪمل طور انساني ضرورتن جا غلام آهن ۽ ان جي باوجود انهيءَ نسل جي ڪن خاص افراد کي پوجا لاءِ منتخب ڪري ٿو ، جن کي هو ذري گهٽ ديوتائن جي درجي تي وڃي رسائي ٿو ، ته اسان کي تڪڙ ڪري ڪيس بلڪل غير منطقي ۽ نامعقول نه سمجهڻ گهرجي ، پر اسان کي پاڻ کي سنڊس نقطه نگاه تي ٻيهارڻ جي ڪوشش ڪرڻ ڪهي ، ته جڏهن اسين انهن شين کي ائين ڏسون ، جڏهن اهو ٿو ڏسي ۽ پاڻ کي اڳواڻ قائم ڪيل فيصلن ۽ نظرين کان پاڪ ڪرڻ گهرجي ، جي دنيا جي متعلق خود اسان جي نظرين تي اهڙو گهرو رنگ ٿا چاڙهين. جيڪڏهن اسين ائين ڪنداسون ته اسان کي شايد معلوم ٿيندو ته هن جي چال اسان کي ڪيتري قدر به ڪٽي احمقانه معلوم ٿئي ، ان جي باوجود ، هڪ وحشي گهٽو ڪري خيالات جي هڪ اهڙي سلسلي مطابق عمل ڪري ٿو ، جو ڪيس سنڊس محدود تجربي جي حقيقتن سان بلڪل ٺهڪندڙ معلوم ٿئي ٿو. ان باري ۾ ، منهنجو خيال آهي ، ته ڪي مثال هيٺين باب ۾ ڏيان ، جتي آءٌ هن ڳالهه ثابت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ جي ڪوشش ڪندس تہ اڳتو ۽ اتر اوڀر ايشيا جي ٻين قومن ۾ رڃ جي تقريب جي سنجيندہ رسمن جو سلسلو انهيءَ احترام جو محض هڪ زيادہ پيڪيدار مثال آهي، جو پنهنجي وحشيانہ فلسفي جي اصول مطابق، هڪ وحشي انهن سڀني جانورن کي عادتاً ڏئي ٿو، جن کي هو ماري ۽ کائي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٽيونجاهون

شڪارين جو جهنگلي جانورن کي راضي ڪرڻ

جاندارن اندر رهندڙ ۽ عملي طور ابدي روح جي نظريي وسيلي نظام حيات جي سمجهاڻي اهڙي آهي، جنهن کي هڪ وحشي فقط ماڻهن تائين محدود نه ٿو رکي، پر هو ان کي عام چرندڙ پرندڙ مخلوق سان پڻ وابسته ڪري ٿو. ائين سمجهڻ ۾ هو هڪ تهذيب يافته ماڻهوءَ جي مقابلي ۾ زياده آزاد خيال، سخي ۽ زياده منطقي آهي، جو موخرالذڪر عام طرح سان جانورن کي انهيءَ ابديت کان محروم ڪري ٿو، جنهن جي اهو پنهنجي لاءِ دعويٰ ڪري ٿو. وحشي ايتري قدر مغرور ناهي، عام طور هو ائين سمجهي ٿو ته جانور به ماڻهن وانگر ئي جذبات ۽ فهم و فراست سان نوازيل آهن ۽ ماڻهن وانگر کين اهڙا ارواح سليل آهن، جي سندن جسمن جي موت کان بعد به بدن مان خارج ٿيل آزاد روح جي حيثيت ۾ ڦرڻ يا وري حيواني صورت ۾ دوباره زنده ٿيڻ لاءِ باقي رهن ٿا.

چنانچ، هڪ وحشيءَ جي نظر ۾، جو سيني جاندارن کي عملي طور ماڻهوءَ سان برابريءَ واري درجي تي سمجهي ٿو، هڪ جانور کي مارڻ ۽ کائڻ جو عمل انسان جي نقطه نگاه کان بلڪل مختلف ڏسڻ ۾ ايندو هوندو، چو ته انسين جانورن جي فهم و فراست کي پنهنجي عقل کان گهٽو گهٽ سمجهون ٿا ۽ کين ابدي ارواح

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان محروم کريون ٿا. چنانچہ، پنهنجي فلسفي جي اصولن تي، هڪ قديم النسل شڪاري، جو ڪنهن جانور کي ماري ٿو، پاڻ کي جسم جي پنجري کان آزاد ٿيل روح يا ساڳئي نسل جي ٻين سڀني جانورن جي انتقام جي جذبي جو مرڪز سمجهي ٿو، جن کي اهو ماڻهن وانگر سڀئي ۽ خون جي رشتن ۾ قريبي طور منسلڪ سمجهي ٿو، جنهنڪري اهي پنهنجي هڪ هر نسل کي پهچايل ضرر جي بدلي وٺڻ لاءِ پاڻ کي ٻڌل سمجهن ٿا. چنانچہ، هڪ وحشي اهڙن جانورن جي زندگيءَ کي بچائڻ جي قانون تي عمل ڪري ٿو، جن کي مارڻ لاءِ ڪيس ڪا فوري ضرورت محسوس نہ ٿي ٿئي، انهيءَ قانون تي هو خاص طور انهن درنده صفت ۽ خطرناڪ جانورن جي حالت ۾ عمل ڪري ٿو، جن جي متعلق ڪيس اهو خدشو رهي ٿو تہ اهي پنهنجي نسل جي هڪ جانور جي قتل ٿيڻ تي ڪانئس خونخوار بدلي وٺڻ ۾ دير نہ ڪندا. واڳون انهيءَ قسم جي جانورن ۾ شمار آهن. اهي جانور فقط گرم ملڪن ۾ هوندا آهن، جتي عام طرح ڪاڏو جام هوندو آهي ۽ وحشي انسان کي انهن جي سخت ۽ اڻ وٽندڙ گوشت حاصل ڪرڻ لاءِ ڪين مارڻ جو ڪو خاص سبب ڪونہ هوندو آهي. ان ڪري ڪن وحشين ۾ واڳن کي چڏي ڏيڻ يا البت، فقط انتقامي جنگ جي قاعدي موجب، يعني واڳن طرفان ماڻهن جي قتل ڪرڻ جي جواب ۾، انتقام طور جوابي جنگ ڪرڻ جي رسم آهي. مثال طور، بورنيو جي ڏياڪ قبيلي وارا واڳونءَ کي تيسين نہ ماريندا آهن، جيسين اڳ ۾ واڳونءَ سندن ڪنهن ماڻهوءَ کي نہ ماريو هوندو آهي، "چو تہ هو چوندا آهن تہ آهي هڪ جارحانہ فعل جا چو ذميوار ٿين، جڏهن هو ۽ سندن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نسل جا ٻيا جانور آسانيءَ سان ڪائنڊ بدلو وڻي سگھن ٿا؟ پر، جيڪڏھن ڪو واڳون انساني زندگي تلف ڪري ٿو، تہ ان صورتَ ۾ مقتول جي زندہ مٽن مائٽن تي انتقام وڻڻ ھڪ مقدس فرض ٿئي ٿو، جي انھيءَ آدم خور کي اھڙيءَ طرح چار ۾ قاسائيندا آھن، جھڙيءَ ريت انصاف جو ڪوئي عملدار ڪنھن ڏوھاريءَ جي پٺيان ٻڌي، ڪيس پڪڙيندو آھي. ٻيا وري، ان ھوندي ب پٺتي رھجي ويندا آھن ۽ پاڻ کي اھڙي جھگڙي ۾ قاسائڻ تہ چاھيندا آھن، جنھن جو ساڻن واسطو ڪونہ ھوندو آھي. ائين سمجھيو ويندو آھي تہ نيڪ (۱)نيميسس آدم خور واڳونءَ جو تعاقب ڪري رھيو آھي ۽ جڏھن ب ڪو واڳون قاسي پوندو آھي، تڏھن ڪين پڪو اعتقاد ھوندو آھي تہ آھو ئي ڏوھي واڳون يا سندس ڪونہ ڪو ساٿي آھي."

ڏياڪ قبيلي وارن وانگر مٽبڙا گاسڪر جا مقامي باشندا ب "سواءِ پنھنجن دوستن مان ڪنھن جي انتقام وڻڻ جي، جنھن کي ڪنھن واڳونءَ ماريو ھوندو آھي، واڳونءَ کي ڪونہ ماريندا آھن. سندن اعتقاد آھي تہ انھن رڙھندڙ جانورن مان ڪنھن ھڪ جي خواہ مخواہ موت جي نتيجي ۾، (۲)"ليڪس ٽاليونس" جي اصول مطابق، ھڪ انساني زندگي تلف ٿيندي." مٽبڙا گاسڪر ۾ جيڪي ماڻھو "آتسي" ڏنڊ جي قريب رھندا آھن، سي ھر سال واڳن اڳيان ھڪ اعلان ڪندا آھن تہ اھي ڪن پنھنجن دوستن

---

(۱) انتقام جي، يا سزا طور انصاف ڏيندڙ ديوي، جا خاص طور انھن کي سزا ڏيندي آھي، جي ناجائز فائدو حاصل ڪري ڪسڪڻ جي ڪوشش ڪندا آھن.

(۲) انتقام جو قانون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي موت جو اوترن ئي واڳن کي سندس بدلي ۾ ماري انتقام وٺندا ۽ نيڪ طبيعت وارن واڳن کي خبردار ڪندا آهن تہ اهي سندن آڏو نہ اچن، چو تہ انهن سان ڪين ڪوبہ جهيڙو ڪرڻو ڪونهي، پر ڪين فقط انهن بدسرشت ۽ بد نيت واڳن کان انتقام وٺڻو آهي، جن انساني زندگي ضايع ڪئي آهي. مٺڙا گاسکر جا ڪيئي قبيلا پاڻ کي واڳن جو اولاد سمجهندا آهن ۽ ان ڪري اهي هر مقصد ۽ مطلب لاءِ انهيءَ چَلڙَ ن واري، رڙهندڙ حيوان کي هڪ ماڻهوءَ پنهنجو ياءُ تصور ڪندا آهن. جيڪڏهن منجهائن ڪو حيوان ايتري قدر پنهنجي اصليت کي وساري ويهندو آهي، جو پنهنجي هڪ انساني رشتيدار کي ڪڙ ڪائي ويندو آهي تہ قبيلي جو سردار يا سندس نمبر حاضريءَ ۾ قبيلي جي رسمن کان واقف هڪ پيرمرد، پنهنجن ماڻهن جي مهنداري ڪندو، پاڻيءَ جي ڪناري ڏانهن ويندو آهي ۽ ڏوهاريءَ جي خاندان کي ڪوڻي، ڪين اصلي گنهگار کي انصاف جي سپرد ڪرڻ لاءِ چوندو آهي. پوءِ هڪ ڪنڊي تيار ڪري، درياهه يا ونڊ ۾ اڇلائي ويندي آهي. ٻئي ڏينهن گنهگار "ياءُ" يا سندس خاندان جي ڪنهن ٻئي فرد کي گهلي، ڪناري تي آندو ويندو آهي ۽ جڏهن سندس ڏوهہ سوال ۽ جواب جي هڪ سلسلي ذريعي اُن جي دماغ ۾ چگيءَ طرح ويهاريو ويندو آهي، تڏهن ڪيس موت جي سزا ٻڌائي، قتل ڪيو ويندو آهي. هڪ دفعي جڏهن، انصاف جون تقاضائون اڻپيءَ طرح پوريون ٿينديون آهن ۽ قانون جو وقار مڪمل طور برقرار ڪيو ويندو آهي، تڏهن مرحوم واڳونءَ جو ماتم ڪيو ويندو آهي ۽ ڪيس هڪ عزيز واڳر دفن ڪيو ويندو آهي، سندس خاڪي جسم مٽان مٽيءَ جو هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دڑو ڪڑو ڪيو ويندو آهي ۽ سندس سسيءَ مٿان هڪ پٿر ڪوڑي، آن جو نشان قائم ڪيو ويندو آهي.

وري چيتو، خطرناڪ درندن مان هڪ ٻيو آهڙ و جانور آهي، جنهن کان هڪ وحشي ماڻهو دور رهڻ کي ترجيح ڏيندو آهي، تہ متان اُنهيءَ نسل جي ڪنهن جانور کي مارڻ سان هو باقي ٻين جي مخالفت جي جذبي کي پڙ ڪائي وجهي. سوبا ترا جي باشندي کي ڪابہ لالچ، سواءِ پنهنجي بچاءَ يا ڪنهن مائٽ يا دوست جي ڪنهن چيتي هٿان مارجي وڃڻ کان هڪدم پوءِ، ڪنهن چيتي کي قاسائڻ يا زخمي ڪرڻ لاءِ آماده ڪانہ ڪري سگهندي آهي. جڏهن ٻہ ڪنهن يورپي باشندي چيتن قاسائڻ لاءِ چار وڌو هوندو آهي، تڏهن ڏٺو ويندو آهي تہ آس پاس جي علاقي جا ماڻهو رات جي وقت انهيءَ هنڌ ويندا آهن ۽ انهن جانورن کي سمجهائيندا آهن تہ سندن قاسائڻ لاءِ اهي چار سندن طرفان يا سندن رضامنديءَ سان ڪونہ وڌا ويا آهن. بينگال ۾، راجا محل جي قريب وارين ٽڪرين جا باشندا، سواءِ اهڙيءَ ڪنهن حالت جي، جڏهن اهو جانور سندن عزيزن يا دوستن مان ڪنهن هڪ کي ڪٽي ويو هوندو آهي، چيتي کي مارڻ سخت ناپسند ڪندا آهن. اهڙيءَ صورتحال ۾، اهي چيتي کي شڪار ڪري، ڪيس مارڻ لاءِ نڪري پوندا آهن ۽ جڏهن اُنهن اهو مقصد حاصل ڪيو هوندو آهي، تڏهن اهي پنهنجون ڪمانون ۽ تير چيتي جي لاش مٿان ڪٽي رکندا آهن ۽ خدا کي ٻاڏائي چوندا آهن تہ هنن انهيءَ جانور کي محض پنهنجي مائٽ ست جي قتل ڪرڻ جي بدلي وٺل لاءِ ماريو آهي. جڏهن اهڙيءَ ريت انتقام پورو ڪيو ويندو آهي، تڏهن اهي قسم کڻندا آهن تہ اهي وري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڏهن ب اهڙيءَ نوعيت واري ڪنهن ٻئي حادثي جي دوباره رونما ٿيڻ کان سواءِ، ٻئي ڪنهن چيتي تي حملو ڪرڻ کنداً.

ڪئرولينا جا ڳاڙها هندستاني جڏهن رستي ويندي، نانگن جي سامهون ايندا هئا، تڏهن اهي کين ڏکوئيندا کين هئا، پر پيچري جو پيو پاسو وٺي، ٽَري ويندا هئا، چو ته سندن اعتقاد هو ته جيڪڏهن آهي ڪنهن نانگ کي ماري وجهندا، ته سندس ذات پائي ۽ مائٽ سندن پائرن، دوستن ۽ مائٽن سان ڪن کي بدلي وٺڻ لاءِ ماريندا. ساڳيءَ ريت سيمينول قبيلي وارا ڳاڙها هندستاني *"رٽلر" نانگ کي ڪونہ ماريندا هئا، چوته ماريل نانگ جو روح پنهنجن مائٽن کي پنهنجي انتقام وٺڻ لاءِ آپارينده. "چيروڪي" قبيلي جا ڳاڙها هندستاني انهيءَ نانگ کي نانگن جي قوم جو سردار سمجهندا آهن ۽ کانئس ڊڄندا آهن ۽ سندس احترام ڪندا آهن. چيروڪي قبيلي جا تمام ٿورا ماڻهو، ڏاڍيءَ مجبوريءَ واري حالتن کان سواءِ، انهيءَ نانگ کي مارڻ جي همٿ ڪندا آهن ۽ اهڙيءَ حالت ۾ ب آهي شخصيءَ طور يا پنهنجي پوجاريءَ جي ذريعي هڪ مقرر اصول مطابق، ڪيس مارڻ جي ڏوهہ لاءِ نانگ جي روح کان معافي وٺندا آهن. جيڪڏهن اهي حفاظتي قدم نظرانداز ڪيا ويندا، ته مئل نانگ جا مائٽ پاڻ منجهان ڪنهن هڪ کي خون جي انتقام وٺڻ لاءِ موڪليندا، جو قاتل کي گولي ۽ ڪيس ڏنگ هڻي ماري ڇڏيندو. چيروڪي قبيلي

* هن نانگ جي ڇپ وارا سَنَڊ، ڊِلا ڳنڍيل هوندا آهن، جنهن ڪري ڇُرڻ پُرڻ وقت انهن مان جهينجهڻ وانگر آواز نڪرندو آهي. اهو نانگ تمام زهريلو ٿئي ٿو ۽ آمريڪا ۾ گهٽي تعداد ۾ ليڪي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ڪنهن به رواجي فرد کان جيسين پڇي سگهندو آهي، تيسين هو ڪنهن به بگهڙ کي مارڻ جي همت ڪانه ڪندو آهي، ڇو ته ڪيس اهو اعتقاد آهي ته مقتول جانور جي قوم وارا ان جي خون جو بدلو ضرور وٺندا ۽ جنهن هٿيار سان بگهڙ کي مارڻ جو ڪم ڪيو ويو هوندو، سو مستقبل لاءِ بيڪار ثابت ٿيندو، جيسين ان کي صاف نه ڪيو ويندو ۽ قبيلي جو "ويج" ان کي پاڪ نه ڪندو. بهرحال، کي ماٺهو، جي اهڙيءَ حالت ۾ انهيءَ فعل جي رد جا ساڻ سوڙ چاڻندا آهن، سي بگهڙن کي، بنان ڪنهن خوف ۽ خطري جي مارينداوتندا آهن ۽ جيڪڏهن ڪن ماٺهن کي بگهڙن ستايو هوندو آهي يا سندن پڇيءَ جا چار خراب ڪيا هوندا آهن، ته اهي ماٺهو انتقام وٺڻ لاءِ اهڙن چاڙو ماٺهن جون خدمتون خريد ڪندا آهن. مشرقي سودان جي نيوُبا جبل جي ضلعي ۾، هڪ قسم جي ڪاري پکيءَ جي آکيرن کي ڏاهڙ يا سندن پڇن کي ڪٽي وڇڻ جي سخت منع ٿيل هوندي آهي، ڇو ته ماٺهن کي اعتقاد آهي ته انهن پکين جا ماڻ ۽ پيءُ انهيءَ ٻري ڪم جي بدلي وٺڻ لاءِ طوفاني هوائون برپا ڪندا، جي ٻيٻل فصلن کي برباد ڪري ڇڏيندون.

ڀر، صاف ظاهر آهي ته وحشي ماٺهو سيني جانورن کي نه ڏو ڇڏي سگهي. ڪيس يا ته ڪن جانورن کي کائڻو آهي يا بک وگهي مرڻو آهي ۽ جڏهن سوال اهو پيدا ٿئي ڏو ته پاڻ مري يا جانور، تڏهن ڪيس مجبوراً پنهنجن وهمن تي غالب پئجي، جانور جي زندگي وٺي پوي ٿي. ساڳئي وقت هو انهن جانورن ۽ سندن قوم وارن ڇي ڪاوڙ کي ڏي ڪرڻ لاءِ سڀ ڪجهه

ڪري ٿو. خود انهن ڪي مارڻ وقت ۾ هو سندن لاءِ احترام جو مظاهرو ڪري ٿو يا متن اهو ظاهر ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو ته سندن موت آڻڻ ۾ هن جو هٿ ڪونهي يا هو پاڻ کي لڪائڻ جي ڪوشش ڪري ٿو ۽ ساڻن هيءَ ۾ وعدو ڪري ٿو ته سندن هڏن سان باعزت سلوڪ ڪيو ويندو. اهڙيءَ طرح، هو موت کي سندس هولناڪين کان صاف ڪري، پنهنجي شڪار جي جانورن کي سندن انجام کي تسليم ڪرڻ ۽ سندن هم قوم جانورن کي وٽس قريب پهچي، مارجڻ لاءِ آماده ڪرڻ جي اميد رکي ٿو. مثال طور، "ڪاسٽچاٽڪن" قبيلي وارن وٽ اهو اصول هوندو هو، ته اهي ڪڏهن ۾ ڏرتيءَ يا پاڻيءَ جي ڪنهن ۾ جانور کان اڳ ۾ معافي وٺڻ ۽ ڪيس ناراض نه ٿيڻ جي منٽ ڪرڻ کان سواءِ، نه ماريندا هئا. انهيءَ کان سواءِ، اهي ڪيس مڙيون شيون ڪائڻ لاءِ پيش ڪندا هئا، ته جيئن اهو جانور ائين نه سمجهي ته اهو قرباني ۽ جو ٻکرو آهي، پر هو دعوت تي آيل هڪ مهمان آهي. سندن اعتقاد هو ته سندن اهو عمل انهيءَ نسل جي ٻين جانورن کي، وٽن اچڻ کان نه ڊيڄائيندو. مثال طور، آهي جڏهن ۾ ڪنهن رڇ کي ماريندا ۽ سندس گوشت کائيندا هئا، تڏهن ميزبان رڇ جي سسي مهمانن اڳيان ڪٽي ايندو هو، ان کي گاهه ۾ ويڙهيندو هو ۽ سندس حضور ۾ مختلف قسمن جون نديون وڏيون شيون پيش ڪندو هو. پوءِ اهو رڇ جي موت جو ڏوهه روسين تي هٽندو هو ۽ ڪيس انهن کان انتقام وٺڻ جي تلقين ڪندو هو. ان کان سواءِ، هو رڇ کي چوندو هو ته اهو ٻين رڇن کي ۾ ٻڌائي ڇڏي ته ساڻس ڪهڙي سڻي هلت ڪئي ويئي هئي ۽ اهي ۾ ٻنان ڪنهن خوف ۽ خطري جي وٽن هليا اچن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيل، سمنڊ جي شينهن ۽ ٻين سامونڊي جانورن سان "ڪامڻچاٽڪن" قبيلي جا ماڻهو اهڙي ئي قسم جي رسمي احترام واري هلت ڪندا هئا. اُن سان گڏ، اُهي ماريل جانورن جي وات ۾ اهڙيءَ ٻوٽيءَ جا تندورا وجهي چڏيندا هئا، جي رڇ جي گوشت جي ٻوٽيءَ سان مشابهت رکندا هئا، جنهن کان پوءِ اهي انهن مشڪندڙ ڪوپرين کي تلقين ڪندا هئا ته اهي ڊپ نہ ڪن ۽ پنهنجن قوم وارن کي وڃي چون ته اهي به اڇي پاڻ کي قاسرائين ۽ اهڙيءَ طرح اُهي به انهيءَ دلپذير مهمان نوازيءَ ۾ حصو وٺن. "اوسٽياڪ" قبيلي وارا جڏهن ڪنهن رڇ جو شڪار ڪري ڪيس ماريندا آهن، تڏهن ان جي سسي وڍي، وڻ تي لٽڪائيندا آهن. پوءِ اهي گول حلقي جي صورت ۾ وڻ جي چوڌاري جمع ٿيندا آهن ۽ ان کي ديوتائن جهڙو اعزاز ڏيندا آهن. ان کان پوءِ، اهي رڇ جي لاش ڏانهن ڊوڙندا ۽ هن طرح ماتر ڪندا آهن، ته "توکي ڪنهن ماريو؟ اهي روسي هئا. تنهنجي سسي ڪنهن وڍي؟ اهو هڪ روسي کهاڙو هو. تنهنجي ڪل ڪنهن لاٿي؟ اهو هڪ روسيءَ جي هٿ جو ٺهيل چاقو هو." اهي ڪيس هيءَ ڳالهه به سمجهائيندا آهن ته جڏهن ڪنهن تير کي سنسڪ پرواز ۾ تيز رفتار ڏيو، سي هڪ اجنبي پکيءَ جي پَرَ سان آيا هئا ۽ انهن تير کي چوڙڻ کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نہ ڪيو هو. اُهي هين ڪري اهي سڀ ڳالهيون ڪندا آهن، چاڪاڻ ته کين يقين هوندو آهي ته جيڪڏهن اُهي مئل رڇ جي روح کي اهڙيءَ طرح ٽڏو نہ ڪندا ته رڇ جو رلندڙ ٻوٽ پهرئين موقعي ملڻ سان متن حملو ڪندو. يا وري اُهي مئل رڇ جي ڪل کي سڪل گاهه سان پريندا آهن ۽ پنهنجيءَ ڪاميابيءَ کي ٺٽوليءَ ۽ بيعزتيءَ جي گيتن ڳائڻ، ڪل تي ٽڪن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُچلائڻ ۽ لٽن هڻڻ کان پوءِ، اُن کي سندس پوين ٽنگن تي اٽاري بيهارينداَ آهن "۽ پوءِ کافي دڳهي عرصي تائين، اهي مٿس اهڙيءَ پوڄا جي نوازش ڪندا رهندا آهن، جهڙي اهي پنهنجي محافظ ديوتا جي ڪنداَ آهن." جڏهن "ڪورياڪ" قبيلي جي ڪنهن شڪاري ٽوليءَ کي رڇ يا بگهڙ ماريو هوندو آهي، تڏهن اهي سندس ڪل لاهي، پنهنجن ماڻهن سنجهان ڪنهن هڪ کي اها ڪل پارائينداَ آهن. پوءِ اُهي ڪل ۾ ڊڪيل ماڻهوءَ جي چوڌاري نچنداَ آهن ۽ ڪيس هيئن چوندا آهن ته واسطيدار جانور کي، انهن نه، پر ڪنهن ٻئي، عام طور ڪنهن روسيءَ، ماريو هو. جڏهن اهي ڪنهن لومڙ کي مارينداَ آهن، تڏهن اُن جي ڪل لاهي، سندس جسم کي پنن ۾ ويڙهي هيئن چوندا آهن ته اُهو وڃي پنهنجن همراهن کي ٻڌائي ته سندس کهڙي ۾ مهمان‌نوازي ڪئي ويئي آهي ۽ ڪيئن نه ڪيس پُراڻي ڇوڻي بدران هڪ نئون لباس ڏنو ويو آهي. ڪورياڪ قبيلي وارن جي رسمن جو هڪ زياده تفصيلي بيان جديد دور جي هڪ مصنف ڏنو آهي. هو چوي ٿو ته جڏهن مئل رڇ کي جاءِ ۾ آندو ويندو آهي، تڏهن زالون هٿن ۾ ٻرين ٻنڊيون ڪٽي نچنديون آهن ۽ اُن جو استقبال ڪنديون آهن. رڇ جي ڪل سندس سسيءَ سان گڏ لاٿي ويندي آهي ۽ عورتن مان هڪ چٽي اُها ڪل پائي نچندي ۽ رڇ کي منٿون ڪندي آهي ته هو اُنهن ماڻهن تي ڪاوڙ نه، پر رحم ڪري. ساڳئي وقت، اُهي ڪاٺ جي هڪ خونچي ۾ گوشت رکي، مئل جانور کي آچيندا آهن ۽ ڪيس هيئن چوندا آهن، ته "ڪاٺ، دوست." اُن کان پوءِ، هڪ رسم ادا ڪئي ويندي آهي، جنهن جو مقصد مئل رڇ يا سندس روح کي پنهنجي گهر سوکلڻ جو هوندو آهي. ڪيس سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سفر جي راه خرچ لاءِ ڪير مان ٿهيل شيون، قاڙهي جو گوشت وغيره گاهم جي هڪ ڳوٽريءَ ۾ وجهي ڏيندا آهن. سندس ڪل کي گاهم سان ڀري، پنهنجي گهر جي چوڌاري ڦيرائيندا آهن، جنهن کان پوءِ عام طرح اڀين سمجهيو ويندو آهي ته آهو روح ايرندڙ سچ طرف روانو ٿي ويو. انهن رسمن جو مقصد ماڻهن کي قتل ٿيل رڇ ۽ سندس قوم وارن جي ڪاوڙ کان محفوظ رکڻ ۽ اهڙيءَ طرح مستقبل ۾ رڇن جي شڪار ۾ ڪاميابيءَ جي خاطريءَ ڪرڻ جو هوندو آهي. فنلئنڊ جا رهاڪو ويئل رڇ کي رهن اعتبار ڪرڻ لاءِ آماده ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا هئا ته ڪيس انهن کي ڪونه ماريو هو، پر اهو وڻ تان ڪري پيو هو يا ٻئي ڪنهن طريقي سان مئو هو. تنهن کان سواءِ، آهي سندس اعزاز ۾ تعزيت جي هڪ محفل منعقد ڪندا هئا، جنهن جي ختم ٿيڻ بعد، قبيلي جا پَٽَ سندس شان ۾ تعريف جو هڪ طويل قصيدو گائيندا هئا ۽ مقامي زور آڻيندا هئا ته اهو بين رڇن کي ٻڌائي ته ڪيس وڏي عزت ڏني ويئي هئي، ته جيئن آهي ٻڌ، آن جو مثال ونيو، ۽ وڻ اڇن ۽ پاڻ کي قتل ڪرائين. جڏهن "لئپ" قوم وارن ڪنهن رڇ کي دليريءَ سان مارڻ ۾ ڪاميابي حاصل ڪئي هوندي هئي، تڏهن آهي انهيءَ رڇ جي شڪر گذاري ڪندا هئا، جو هن سندن انهن ڏنڀن ۽ پالن کي نه توڙيو هو، جي انهن ڪيس موت وارن زخمن رسائڻ ۾ استعمال ڪيا هئا ۽ ڪين زخم ۾ نه رسايا هئا. آهي سندس حضور ۾ هيءَ ۾ دعا ڪندا هئا ته هو ڏانهن طوفان نه موڪلي يا ٻئي ڪنهن نموني ۾ ۾ پنهنجي موت کي ساڻن ملاقات ڪرڻ لاءِ نه موڪلي. پوءِ آهي ان جي گوشت تي هڪ شاندار محفل منعقد ڪندا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شڪارين طرفان رڇ ڪي جيڪو احترام ملي ٿو ۽ جنهن ڪي اهي، باقاعده طور مارين ۽ کائين ٿا، تنهن جو سراغ اهڙيءَ طرح تذيم دنيا جي شمالي علائقي ۾، بيرنگ ڪچي سمنڊ کان ونڊي، لئب لئنڊ تائين ملي ٿو. اهو ساڳين صورتن ۾ اتر آمريڪا ۾ وري اڇي ظاهر ٿئي ٿو. آمريڪا جي ڳاڙهن هندستانين وٽ، رڇ جو شڪار هڪ اهم واقعو هوندو هو، جنهن کان اڳ اهي طويل فاقين کيڏ ۽ جلاءَ کائڻ سان، تياري ڪندا هئا. شڪار تي نڪرڻ کان اڳ، اهي انهن رڇن جي روحن کي راضي ڪرڻ لاءِ قربانيون ڏيندا هئا، جن کي انهن اڳين شڪارن ۾ ماريو هوندو هو ۽ کين عرض ڪندا هئا تہ اهي شڪارين سان دوستاڻو رويو اختيار ڪن. جڏهن کو رڇ ماريو ويندو هو، تڏهن شڪاري پنهنجي ٽماڪ چڪڻ واري پائيپ هاري، ان جو منهن رڇ جي ڇڻن جي وچ ۾ رکي، ۽ رڇ جو وات دونهي سان پريندو هو. پوءِ هو رڇ کي عرض ڪندو هو تہ هو اهڙيءَ طرح مارجي وڃڻ تي ناراض نہ ٿئي ۽ آئيندہ لاءِ سندس شڪار جي راہ ۾ رڪاوٽون نہ وجهي. رڇ جو سچو جسم باهم تي پچائي، کاڌو ويندو هو. سندس گوشت سان هڪ ذرو بہ بچائي ڇڏي ڏيڻ ممنوع هو. سندس سسيءَ کي ڳاڙهو ۽ نيلو رنگ ٿڦي، هڪ ٽنب تي لٽڪايو ويندو هو، جتي قبيلي جا واعظ ڪيس خطاب ڪندا هئا ۽ مئل جانور جا تعريفن جا ڍير ڪندا ويندا هئا. اوڻاوا قبيلي وارن جي "رڇ قبيلي" جا ماڻهو جڏهن کو رڇ مارينداهئا، تڏهن اهي سندس ئي گوشت سان سندس دعوت ڪندا هئا ۽ ڪيس هن طرح خطاب ڪندا هئا تہ "اسان جي خلاف پنهنجي ۽ دل ۾ ڪا رنجش

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ رکجانءِ، جو اسان توکي ماريو آهي، توکي عقل آهي، تون ڏسين ٿو تہ اسان جا ٻچا ٻکيا آهن، اهي توکي پيار ڪن ٿا، توکي پٿنجن پيٽن اندر کڻي وڃڻ چاهين ٿا. چا، هڪ سردار جي ٻارن جي خوراڪ ٿيڻ، فخر جهڙي ڳالهہ ناهي؟" برنش ڪولمبيا جي "نوٽڪا" قبيلي وارن ۽، جڏهن ڪو رڇ ماريو ويندو هو، تڏهن ان کي گهر آڻي، سڄي ڳان وڏي سردار جي سامهون آڻيو ڪري ويهاريو ويندو هو، ان جي مٿي تي سردار جهڙو هڪ ٽوپ وڌو ويندو هو، جنهن تي تصويرون آڪريل هونديون هيون، جنهن جي پشم کي هڪ قسم جي اڇي گاهہ جو ٻاڦ ۾ هٿي، اڇو ڪيو ويندو هو. ان کان پوءِ، سندس سامهون کاڌي پيتي جي شين سان پريل هڪ (طبخ) ڪيو ويندو هو، ڪيس لفظن ۾ اشارن سان ان کي ڪائڻ لاءِ سڏو ڪيو ويندو هو. بعد ۾ جانور جي ڪل لاهي، پاڻي ۾ پڪائي، کاڌي ويندي هئي.

ٻين خطرناڪ جانورن کي به سندن شڪاري، جي ڪين باقاعدگيءَ سان جارن ۽ قاسائيندا ۽ مارائيندا آهن، سا ڪئي قسم جي عزت ڏيندا آهن. جڏهن "ڪافر" قبيلي جا شڪاري هاٿي ۽ مٽان نيزن جو مينهن وسائڻ وارا هوندا آهن، تڏهن اهي وڏو واکو ڪري چوندا آهن تہ "اسان کي نہ مارجانءِ، ڪپتان، اسان کي نہ ڪو ڏک هٿجاڻءِ ۽ نہ چيٽاڙجانءِ، اي طاقتور سردار!" جڏهن هاٿي مري ويندو آهي، تڏهن اهي سندس اڳيان بهانا ڪندا آهن ۽ اهو ڏونگ ڪندا آهن تہ سندس موت محض هڪ اتفاق هو. ڪيس احترام ڏيڻ لاءِ، سندس سونڈ کي سنجيده قسم جي ڪن رسمن ادا ڪرڻ سان دفن ڪيو ويندو آهي، چو تہ اهي ماڻهو چوندا آهن تہ "هاٿي هڪ وڏو امير آهي ۽ سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سونڊ هن جو هٿ آهي." "ٽڪسوسا ڪافر" قبيلي وارا هاٿيءَ تي حملي ڪرڻ کان اڳ، واکا ڪري ڪائنس انهيءَ ڪوس لاءِ معافي طلب ڪندا آهن، جو اهي ڪرڻ وارا هوندا آهن. سندس شخصيت لاءِ پنهنجي احترام جي جذبي جو اقرار ڪندا آهن ۽ انهيءَ ضرورت جو به صاف لفظن ۾ بيان ڪندا آهن، جا انهن سندس عاج جي ڏندن هٿ ڪرڻ لاءِ محسوس ڪئي هوندي آهي، تہ جيئن انهن جي بدلي ۾ هو سوتي ۽ پنهنجون پيون ضرورتون حاصل ڪري سگهن. جڏهن اهي ڪيس ماري پورو ڪندا آهن، تڏهن سندس سونڊ جي پڇڙيءَ سان ڪجهہ شيون ملائي، جي هنن سندس عاج جي عيوض خريد ڪيون هونديون آهن، دفن ڪندا آهن ۽ اهڙيءَ طرح انهيءَ جادوئي ڪي ٽارڻ جي توقع رکندا آهن، جو هيءَ صورت ۾ ڪين اهڙي ڏوهہ جي پاداش ۾ جيڪر پيش اچي ها. مشرقي آفريڪا جي ڪن قبيلن ۾، جڏهن ڪو شينهن ماريو ويندو آهي، تڏهن اهو بادشاهہ جي روبرو آندو ويندو آهي، جو سندس اڳيان زمين تي سجدو ڪري ۽ پنهنجو منهن انهيءَ درندي جي پوٺ سان گسائي، پنهنجي تواضع جو اظهار ڪندو آهي. اولهہ آفريڪا جي ڪن علائقن ۾، جيڪڏهن ڪو حبشي ڪنهن چيتي کي ماري وجهندو آهي، تہ هو اُن کي مضبوطيءَ سان ٻڌي، سردارن وٽ هن الزام هيٺ آڻيندو آهي تہ هن سندن همرتبي وارن مان هڪ جو قتل ڪيو آهي. اهو ماڻهو هن دليل تي پنهنجو بچاءُ ڪندو آهي تہ چيتو پيلي جو سردار آهي ۽ ان ڪري انهن لاءِ هڪ اجنبيءَ جي حيثيت رکي ٿو. پوءِ اُنهيءَ شڪاريءَ کي آزاد ڪري، انعام ڏنو ويندو آهي. پر مئل چيتي کي سردارن جهڙو ٽوپ وجهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گوٺ ۾ رکيو ويندو آهي، جتي ان جي اعزاز ۾ شبينہ ناچ ڪيا ويندا آهن. باگندا قبيلي وارا اهڙين مينهن جي پوتن کان گهٽو ڊڄندا آهن، جن کي انهن ماريو هوندو آهي ۽ اهي انهن خطرناڪ پوتن کي راضي ڪرڻ لاءِ هميشه ڪوشان رهندا آهن. اهي ڪنهن به حالت ۾ ڪنل مينهن جي منڊي گوٺ يا باغ اندر ڪونہ ڪٽي ايندا آهن، پر منڊيءَ جو گوشت هميشه باهر، ڪليل جهنگ ۾ ڪائيندا آهن. ان کان پوءِ، اهي سندس ڪوپريءَ کي هڪ نندڙيءَ پونگيءَ اندر رکندا آهن، جا خاص انهيءَ مقصد لاءِ ٺاهي ويندي آهي ۽ ان جي مٿان اهي نذراني طور بيئر اوتيندا آهن ۽ پوت کان دعا پٺندا آهن تہ هو مهرباني ڪري اتي ئي ترسي، جتي ڪيس آندو ويو آهي ۽ ڪين ڪو ضرر نہ رسائي.

هڪ ٻيو طاقتور جانور، جنهن جي حياتي هڪ وحشي شڪاري خوشيءَ، پر ان جي باوجود ڊپ وڇان ۽ ڏکي ڏکي ختم ڪندو آهي، سو آهي مانگر مڇ. اتر اوپر سائبيريا جي جهازران ڪورياڪ قبيلي وارن، جڏهن ڪو مانگر مڇ ماريو هوندو آهي، تڏهن اهي سڄيءَ قوم جي هڪ عام دعوت ڪندا آهن، "جنهن جي هڪ ضروري حصي جو بنياد هن نظريي تي رکيل هوندو آهي تہ، مانگر مڇ گوٺ وارن جي ملاقات تي آيو آهي، تہ اهو ٿوري وقت لاءِ ترسي رهيو آهي، جنهن جي دوران ۾ ساٿس گهٽيءَ عزت وارو وتاءُ ڪرڻو آهي، تہ پوءِ وري اهو واپس سمنڊ ۾ ويندو، تہ جيئن ايندڙ سال هو دوباره سندن ملاقات لاءِ اچي سگهي، تہ هو پنهنجن مٽن مائٽن کي هيءَ ڳالهہ ٻڌائي، تہ سندس استقبال مهمان نوازيءَ سان ڪيو ويو، ڪين به

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اچڻ لاءِ آماده ڪندو. ڪورياڪ نظريي مطابق، مانگر سڀ ۾ پين سيني جانورن وانگر، هڪ قبيلي يا وڏي خاندان جا فرد هوندا آهن ۽ اهي ڪورياڪ قبيلي وارن وانگر، ڪوئن ۾ رهندا آهن. اهي پنهنجي خاندان جي ڪنهن فرد جي قتل ٿيڻ تي سندس خون جو انتقام وٺندا آهن ۽ انهن مهربانين لاءِ شڪر گذار هوندا آهن، جي ڪين ملهوڻ هوندیون آهن." مٿڀرا ڳاسڪر جي شمال ۾، سينٽ ميري ۽ جي ٻيٽ جا باشندا، جڏهن مانگر سڀ جو شڪار ڪرڻ لاءِ ويندا آهن، تڏهن اهي ننڍن سڀن ڪي پنهنجي حملي لاءِ منتخب ڪندا آهن ۽ "سڀن جي ماءُ ڪان ڏاڍي نياز ۽ نڙوڙت سان، ڪيس اها ضرورت پڏائي، جا ڪين سندس نسل ڪي مارڻ لاءِ مجبور ڪري ٿي، معافي گهرندا آهن ۽ عرض ڪندا آهن ته جيسين اهي انهيءَ ڪم ۾ مشغول رهن، تيسين اها مهرباني ڪري هيٺ لهي وڃي، ته جيئن اها اهڙي ڪارروائي پنهنجين اکين سان نه ڏسي، جا ڪيس بي آراميءَ ڏيڻ جو باعث ٻڌي، ۽ جيئن سندس مادراڻ جذبات تي حملو نه ٿئي." اجوپا قبيلي جي هڪ حبشيءَ، ازينگو ڏنڊ تي جڏهن درياهي گهوڙي جي هڪ مادي ماري ڪيس ٽڪرا ٽڪرا ڪيو ۽ سندس پير ۽ آنڊا وڍي جدا ڪيا، تڏهن هن اگهاڙو ٿي، جانور جي چاتيءَ وارين تاکين جي هيٺان گهڙي ۽ رت جي دٻي ۾ اونڌو ٿي، پنهنجو سڄو بدن انهيءَ جانور جي رت ۽ جسم سان خارج ٿيندڙ پين فضلات سان ڀڻيو ۽ درياه جي گهوڙيءَ جي روح کان دعا ٻڌائين، ته اها مهرباني ڪري پنهنجي مارجڻ ۽ ٻئي اولاد چڙڻ جي اميدن کان محروم ٿيڻ سبب ساڻس دشمني نه رکي، ازانسواءِ، هن سندس روح کان هيءَ به دعا گهري ته اها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهرباني ڪري پين درياهي گهوڙن کي سندس موت جي انتقام وٺڻ ۽ هن جي پيڙيءَ کي اونڊي ڪرڻ لاءِ نہ آياري.

آئونس نالي هڪ جانور جي ناگاهہ حملن کان، جو چيتي جي ذات جو هڪ شينهن آهي، برازيل جا گاڙها هندستاني ڏاڍا دڃندا آهن. جڏهن اهي انهن جانورن منجهان ڪنهن هڪ کي چار ۾ قاسائيندا آهن، تڏهن ان جو لاش گوٺ ڏانهن آڻيندا آهن. اتي پهچڻ تي، گوٺ جون زالون چيتي جي لاش مٿان مختلف رنگن جا ڪپڙ ۽ سندس ٽنگن ۾ ڪنگڻ وجهنديون آهن ۽ مٿانئس ويهي روئنديون ۽ هيٺ چوڏيون آهن ٿ "آءٌ توکي منت ٿي ڪريان تہ پنهنجي اڻجاڻائيءَ سبب قاسڻ ۽ مارجي وڃڻ ڪري، اسان، ٻارن، کان بدلو نہ ونجاءِ. ڇو ٿہ اسان توکي ڪونہ ٽڪيون، پر تون پاڻ کي خود ئي ٽڪيو. اسان جي مڙسن تہ فقط انهن جانورن کي قاسائڻ لاءِ جار وڌو هو، جي ڪائڻ ۾ لذيذ هوندا آهن، انهن توکي قاسائڻ جو ارادو ڪونہ ڪيو هو. تنهن ڪري، براہ نوازش، مٿان پنهنجي روح کي تنهجن پين مائڻن کي انهيءَ مشوري ڏيڻ جي اجازت ڏين تہ اهي تنهنجي خون جو انتقام اسان جي ڇڻ کان وٺن." بلڪ فوٽ قبيلي جو گاڙهو هندستاني جڏهن جار ۾ عقاب قاسائي، انهن کي مارينڊو آهي، تڏهن هو کين پنهنجي گهر ۾ هڪ خاص اڈي تي ڪٽي ويندو آهي، جنهن کي عقابن جو گهر سڏيو ويندو آهي ۽ جنهن کي سندن استقبال لاءِ قبيلي جي چانوڻيءَ کان ٻاهر تيار ڪيو ويو هوندو آهي. اتي اچي، هو پکين کي هڪ قطار ۾ زمين تي ليٽائيندو آهي ۽ سندن مٿا هڪ ٻئي تي ٻيهاري، هرهڪ پکيءَ جي وات ۾ خشڪ گوشت جو ذرو وجهندو آهي، تہ جيئن مئل عقابن جا ارواح پنهنجن پين عقابن کي وڃي ٻڌائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ انهن سان هندستانين کهڙو نہ سهڻو سلوڪ ڪيو هو. ساڳيءَ طرح، اورينوڪو علاقي جا ڳاڙها هندستاني جڏهن ڪو جانور مارندا آهن، تڏهن اهي ان جو وات ڪولي، منجهس انهيءَ شراب جا چند قطرا وجهندا آهن، جيڪو اهي پاڻ سان گڏ ڪٽي هلندا آهن، تہ جيئن مئل جانور جو روح پنهنجن پين همراهن کي انهيءَ آجيان متعلق خبردار ڪري ۽ اهي پڻ اهڙيءَ رحمدلانہ هلت جي اُميد کان متاثر ٿي، خوشيءَ سان اچي پاڻ کي مارائين. ٽيٽان قبيلي جو ڳاڙهو هندستاني جڏهن سفر ۾ هوندو آهي ۽ انهيءَ دوران ۾ ڪنهن ناسي ڪوريڙي يا پيلين ٽنگن واري ڪوريڙي سان ملي ويندو آهي، تڏهن هو انهيءَ کي مارندو آهي، ڇو تہ ائين نہ ڪرڻ سبب، مئل ڪاڪ کا آفت نازل ٿيندي. پر انهيءَ ڪم ڪرڻ کان اڳ، هو ڏاڍي خبرداري ڪندو آهي تہ ڪوريڙي کي اها خبر نہ پوي تہ هو ڪيس مارڻ وارو آهي، ڇو تہ جيڪڏهن ان کي اها خبر پئجي ويندي، تہ سندس روح پين ڪوريڙن کي وڃي آگاهہ ڪندو ۽ منجهائن هڪ نہ هڪ پڪ پنهنجي عزيز جي موت جو بدلو ڪاڪ اچي وٺندو. ان ڪري ڪوريڙي کي چيتاڙي مارڻ وقت، آهو هندستاني هيئن چوندو آهي: "اي ڏاڏا ڪوريڙا، گجگوڙ ڪنڊ هستيون توکي ماري رهيون آهن." پوءِ هو ڪوريڙي کي هڪدم چيپائي ماري ڇڏيندو آهي، جو انهيءَ ڳالهہ تي يقين ڪري ويندو آهي، جا ڪيس تازو ٻڌائي ويئي. شايد سندس روح ڊوڙي وڃي پين ڪوريڙن کي سڌائيندو آهي تہ گجگوڙ ڪنڊ هستين کيس ماريو آهي، پر ان مان ڪوبہ نقصان ڪونہ ٿيندو آهي، ڇو تہ ناسي رنگ يا پيلين ٽنگن وارا ڪوريڙا گجگوڙ ڪنڊ هستين کي ڇا ڪري سگهندا؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر، وحشي فقط خطرناڪ جانورن سان ئي سڌو سلوڪ روا ڪونہ رکندو آهي. اها ته هڪ حقيقت آهي ته جهنگلي حيوانن کي هو جيڪو احترام ڏيندو آهي، سو سندن طاقت ۽ وحشت جي مطابق هوندو آهي. چنانچہ، ڪئمبوڊيا جا وحشي اسٽين قبيلي جا ماڻهو، جن جو اعتقاد آهي ته سڀني جانورن کي روح هوندا آهن، جي سندن مرڻ پڄاڻا هيڏانهن هوڏانهن رلندا وتندا آهن، ڪنهن بہ جانور کي مارڻ وقت ڪانئس هين لاءِ معافي طلب ڪندا آهن، ته متان سندس روح اچي ڪين تنگ ڪري. اهي ڪيس قربانيون بہ ڏيندا آهن، پر اهي قربانيون مئل جانور جي جسامت ۽ طاقت جي مناسبت سانً هونديون آهن. هاٿيءَ جي موت تي اهي جيڪي رسمون ادا ڪندا آهن، سي ڏاڍي شان و شوڪت واريون هونديون آهن ۽ ستن ڏينهن تائين هلنديون آهن. اتر آمريڪا جا ڳاڙها هندستاني پڻ اهڙو امتياز رواُ رکندا آهن. "رڇ، مينهن ۽ *"بيور" "مئينڊو" (ديوتائون) آهن، جي خوراڪ مهيا ڪن ٿا. رڇ طاقتور ۽ ڪاڌي ۾ لذيذ آهي. اهي ماڻهو سندس حضور ۾ خاص رسمون ادا ڪندا آهن ۽ ڪيس عرض ڪندا آهن ته هو پاڻ کي ڪائڻ لاءِ وٺن اچي پيش ڪري، حالانڪ ڪين معلوم هوندو آهي ته رڇ کي اها ڳالهہ ناپسند هوندي آهي. اسين توکي ماريون ٿا، پر تون صفا ناس نہ ٿو ٿئين. هن جو مٿو ۽ چنبا قابل احترام شيون آهن ..... ۽ين جانورن سان بہ ساڳين سڀين ڪري ساڳيو ورتاءُ ڪيو ويندو آهي ..... گهٽا جانور ديوتائون، جيڪي خطرناڪ ڪونہ هوندا آهن، سي قابل نفرت سمجهيا ويندا آهن، جهڙوڪ سامونڊي ڪڪيون، وڏو لڏڙو ۽ قطبي ٻلو، وغيره". اهو

* ڪوئي جي ذات جو هڪ وڏو پشمين جانور، جو اتر آمريڪا جي ڏنڊن ۽ درياهن جي ڪنارن تي رهندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

امتياز سبق آموز آهي. جيڪي جانور خوف پيدا ڪن ٿا، يا ڪائڻ ۾ لذيذ ٿين ٿا، يا جن ۾ ٻيئي خوبيون موجود آهن، تن سان رسمي احترام وارو ورتاءُ ڪيو ويندو آهي، اهي جيڪي نہ طاقتور آهن ۽ نہ ڪائڻ ۾ لذيذ، تن کان نفرت ڪئي ويندي آهي. اسان کي انهيءَ احترام جا مثال اڳي ئي ملي آهن، جو انهن جانورن کي ڏنو وڃي ٿو، جن کي ڪاڏو وڃي ٿو. هاڻي اسان کي هيءَ ثابت ڪرڻو آهي ته انهن جانورن کي، جن کان ڪو به خوف يا خطرو ڪونہ محسوس ڪيو ويندو آهي، تن کي يا ته ڪاڏو ويندو آهي يا سندن کلن سبب انهن جو قدر ڪيو ويندو آهي.

جڏهن سائبيريا جي قطبي لڏڻ جا شڪاري ڪو لڏڻو قاسائيندا آهن، تڏهن اهي ڪنهن کي به ڪيس ڏسڻ نہ ڏيندا آهن، ڇو ته سندن خيال آهي ته جيڪڏهن قاتل جانور جي متعلق ڪابہ بري يا پلي ڳالهہ ڪئي ويندي، ته وڌيڪ لڏڻا نہ قاسندا. هڪ شڪاريءَ جي ڳالهہ ڪندا آهن ته انهيءَ پنهنجي هن اعتقاد جو اظهار ڪيو ته قطبي لڏڻا پنهنجي متعلق ڳالهائيل ڪابہ ڳالهہ ايتريءَ دوريءَ تان به پڌي سگهندا آهن، جيتريءَ دوريءَ تي ماسڪو شهر پيئل آهي. هن چيو ته قطبي لڏڻ جو واپار هن وقت ايترو فائديمند هن سبب ڪري ناهي، جو ڪن جيئرن قطبي لڏڻ کي بابيڪيو موڪليو ويو هو. اتي ڪين عجيب جانورن جي حيثيت ۾ حيرت جي نگاهن سان ڏٺو ويو هو، جا ڳالهہ قطبي لڏڻ کان برداشت ڪانہ ٿي سگهندي آهي. اڄ ڪلهہ قطبي لڏڻ جي گهٽيل شڪار جو هڪ ٻيو حالانڪ ننڍو سبب جيڪو هن ڏنو، سو هيءَ هو ته هيءَ دنيا اڳي ڪان گهٽي قدر بري آهي، جنهن ڪري هن زماني

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو هڪ شڪاري قاسايل لڏڻ کي عام ولر ۾ شامل ڪرڻ کان، ڪڏهن ڪڏهن ان کي لڪائڻ کي ترجيح ڏيندو. اها ڳالهه به، هن جيو، قطبي لڏڻا برداشت نه ڪري سگهندا آهن. الاسڪا جا شڪاري قطبي "بيور" ۽ لڏڻ جي هڏن کي هڪ سال تائين ڪتن کان محفوظ ڪري رکندا آهن، جتهن کان پوءِ اهي کين احتياط سان دفن ڪندا آهن، ته "ستان آهي روح، جيڪي قطبي لڏڻ ۽ "بيورن" جي حفاظت ڪندا آهن، سي سمجهن ته انهن کان نفرت ڪئي وڃي ٿي، جنهن ڪري هينئر وڏيڪ مرڻ ۽ قاسڻ نه گهرجي." ڪئناڈا جا ڳاڙها هندستاني به هن ڳالهه جو اهڙو ئي احتياط ڪندا هئا، ته سندن ڪتا "بيور" جا هڏا يا ڪم از ڪم انهن سان ڪجهه نه چٻائين. اهي تمام گهڻي تڪليف وٺي، انهن هڏن کي جمع ڪري، محفوظ رکندا هئا ۽ جڏهن سندن چار ۾ پيا "بيور" قاسيندا هئا، تڏهن اهي انهن هڏن کي درياه ۾ اڇلائيندا هئا. هڪ *"جيزوٽ" جڏهن هي دليل پيش ڪيو ته "بيور" کي ڪهڙي خبر پوندي ته سندس هڏن جو ڪهڙو حشر ٿيو، تڏهن هڪ ڳاڙهي هندستاني ڪيس جواب ڏنو، ته "تو کي 'بيور' قاسائڻ جي ڪا به بيٺ ڪانهي؛ ان هوندي به ٿون انهن جي متعلق بڪ بڪ ڪرين ٿو. جڏهن 'بيور' صفا ٺڏو ٿي ويندو آهي، تنهن کان آڳ سندس روح انهيءَ ماڻهوءَ جي جهوپڙيءَ جو چڪر هڻي، جيڪو ڪيس ٻاريندو آهي، هن ڳالهه کي احتياط سان جاچيندو

* جيزس (مسيح) سوسائٽيءَ جو هڪ ميمبر، جنهن جو بنياد اگنيشيس لويولا نالي هڪ شخص سنه ۱۵۳۴ع ۾ آمريڪا ۾ وڌو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي تہ سندس هڏن کي چا ٿو ڪيو وڃي. جيڪڏهن سندس هڏا ڪتن کي ڏنا ويندا، تہ پوءِ "بيورن" کي فوراً ان جو پتو ملي ويندو ۽ اهي پاڻ کي هرگز قاسڻ کونہ ڏيندا. پر جيڪڏهن سندن هڏن کي باهہ يا درياهہ ۾ اڇلايو ويندو آهي، تہ اهي مطمئن هوندا آهن، ۽ اها گالهہ انهيءَ جار لاءِ خاص طور خوش نصيبيءَ جو باعث هوندي آهي، جنهن انهن کي قاسايو هوندو آهي."

"بيور" جي شڪار تي نڪرڻ کان اڳ آهي هندستاني "وڏي بيور" جي پوڄا ڪندا هئا ۽ ڪيس تماڪ پيش ڪندا هئا، ۽ جڏهن شڪار ختم ٿي ويندو هو، تڏهن سڀني هڪ مقرر رسم "بيورن" مٿان جنازي جو خطبو پڙهندو هو. هو سندن همت ۽ عقل جي هن طرح تعريف ڪندو هو: "او هين هينئر نہ ٻڌي سگهندا،" اهو چوندو هو، "انهن سردارن جو آواز، جن اوهان تي حڪمراني هلائي ۽ جن کي اوهان سيني جنگي "بيورن" مان اوهان کي قانون ڏيڻ لاءِ منتخب ڪيو. اوهان جي ٻولي، جنهن کي اسان جا حڪيم بلڪل چگيءَ طرح سمجهندا آهن، هينئر ڏنڊ جي تري وٽ آئيندہ ٻڌڻ ۾ ڪاهہ ايندي. اوهين آئيندہ پنهنجن ظالم دشمنن، لڏڻن، سان وڙهي ۽ نہ سگهندا. نہ، نہ اي "بيور" قوم وارو! پر اوهان جي ڪلهن سان هٿيار خريد ڪيا ويندا، اسين اوهان جو دونهائيل گوشت پنهنجن ٻارڙن ڏانهن ڪٽي ويندا سون، اسين اوهان جي هڏن کي، جي اهڙا سخت آهن، ڪتن کي ڪاٽڻ کونہ ڏينداسون."

آمريڪي ڳاڙها هندستاني هرڻ ۽ ان جي نسل وارن ۾ سيني جانورن کي، ساڳئي سبب ڪري، اهڙي ئي احتياط سان عزت ڏيندا هئا. انهن جا هڏا ڪتن کي نہ ڏيڻا هئا، نہ وري انهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي باهم ۾ اچلائڻو هوءَ نہ سندن چرپيءَ جو هڪ به قطرو باهم تي ڪيرائڻو هو، ڇو تہ انهن ماڻهن جو اعتقاد هو تہ مئل جانورن جا روح اهو سڀ ڪجهہ اکٽين پسندا هئا، جو سندن جسمن سان سلوڪ ڪيو ويندو هو ۽ پين، جيئرن خواهہ مئل، جانورن کي ان کان آگاه ڪندا هئا. چنانچہ، جيڪڏهن سندن جسمن سان برو سلوڪ ڪيو ويندو هو، تہ انهيءَ نسل ۽ ذات وارا جانور پاڻ کي هن دنيا خواهہ ايندڙ دنيا ۾، قاسڙ نہ ڏيندا. پيرا گي جي چڪائيٽ قبيلي جي گاڙهن هندستانين ۾، بيمار ماڻهوءَ کان سندن طبيب هيءَ ڳالهہ دريافت ڪندو هو، تہ هن کڏهن هڙڻ يا ڪُميءَ جو گوشت ڪڏو تہ ڪونہ ڪيو هو، ۽ جيڪڏهن اهو مريض ها ڪندو هو، تہ حڪيم هڪدم ڪيس چوندو هو تہ "اهائي ڳالهہ تہ توکي ماري رهي آهي. هڙڻ يا ڪميءَ جو روح ٽنهنجيءَ ڪيل برائيءَ جي بدلي وٺڻ لاءِ تنهنجي جسم اندر اچي داخل ٿيو آهي." ڪٽنائڻا جا گاڙها هندستاني جهنگلي گئونءَ جي بچڙ داني شڪار جي موسم جي اختتام تائين ڪونہ ڪائيندا هئا، ڇو تہ هيءَ صورت ۾ مائر گئون ٿهي ويندي هئي ۽ قاسڙ کان انڪار ڪنديون هيون.

هندستاني پينٽن جي مجمعي مان، ٽيمور-لات پينٽن ۾، جن ڪمين کي ڪنهن ماهيگير قاسايو هوندو آهي، تن سيني جي ڪوپرين کي هو پنهنجي گهر هيٺان لٽڪائي ڇڏيندو آهي. ٻئي شڪار ٽين رواني ٿيڻ کان اڳ، هو اڳئين شڪار ۾ آخرين ماريل ڪُميءَ جي ڪوپريءَ سان مخاطب ٿيندو آهي ۽ سندس جاڙين جي درميان هڪ سوپاري اٽڪائي، مئل جانور جي روح کان دعا گهرندو آهي تہ هو مهرباني ڪري پنهنجن مائٽن ۾ کي راضي ڪري سندس چار ۾ قاسڙ لاءِ آماده ڪري. مرڪزي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيليبس جي پوسو پيڻ ۾، شڪاري انهن هرڻن ۽ جهنگلي سوئرن جي چاڙين جا هڏا، جن کي انهن ماريو هوندو آهي، پاڻ وٽ رکندا آهن ۽ انهن کي باهم جي قريب گهرن ۾ لٽڪائي چڏيندا آهن. پوءِ اهي چاڙين جي هڏن کي چڙندا آهن ته "اوهين پنهنجن رفيقن کي وڏي آواز سان سڏ ڪريو، ٿر جيئن اوهان جا ڏاڏا، پائٽيا يا پار هليا نه وڃن." سندن خيال آهي ٿ سئل هرڻن ۽ سوئرن جا ارواح پنهنجين چاڙين جي هڏن وٽ ترسي پوندا آهن ۽ جيئن هرڻن ۽ سوئرن جي روحن کي پاڻ ڏانهن ڪشش ڪندا آهن، جي اهڙيءَ طرح شڪاريءَ جي چار جي پيڇن ۾ ڦاسي پوندا آهن. اهڙيءَ طرح، هڪ حرفتي وحشي جيئن جانورن کي لالچائي سندن موت ڏانهن چڪي آڻڻ لاءِ، سئل جانورن کي چار طور استعمال ڪري ٿو.

گران چاڪو ۾ آباد لينگوئا قبيلي جا ڳاڙها هندستاني شتر مرغ جي شڪار جا شوقين آهن، پر انهن مان ڪنهن هڪ پکيءَ کي مارڻ ۽ سندس لاش کي گوٽ ڏانهن آڻڻ کان اڳ، اهي سندس اعتراض ڪندڙ روح کي چالاڪيءَ سان شهم ڏيڻ لاءِ ڪجهم ضروري قدم کڻندا آهن. هو سمجهندا آهن ته جڏهن موت جو پهريون ڏڪو گذري ويندو آهي، تڏهن شتر مرغ جو روح همت ڪري، پنهنجي جسم طرف دوڙندو آهي. انهيءَ عقلمنديءَ واريءَ دور انديشيءَ تي عمل ڪندي، ڳاڙها هندستاني وات ويندي، شتر مرغ جي چاتيءَ جا ڪنڌ پٽيندا، رستي تي اچلائيندا ويندا آهن. ڪنهن جي هرهڪ ڏير وٽ، پکيءَ جو روح بيهي سوچيندو آهي ته "چا، هوئي منهنجو سڄو جسم آهي يا ان جو فقط ڪجهم حصو آهي؟" اهو شڪ ڪيس آخر ترسڻ لاءِ آماده ڪندو آهي ۽ آخرڪار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن سيني ڏيرن تي بيهي سوچڻ بعد، هو فيصلو ڪندو آهي، جيسين اهو ڏنگي ڏڏي رستي تي ڏڪ ڏوڙ ڪري، وڏيڪ قيمتي وقت ضايع ڪندو آهي، تيسين شڪاري صحيح سلامت پنهنجن گهرن پيڙا وڃي ٽيندا آهن ۽ غصي ۽ پڙڪيل روح ڪوڪ جي آسپاس بيڪار چڪر هڻندو، ڦرندو رهندو آهي، جنهن ۾ داخل ٿيڻ کان اهو سخت ڊڄندو آهي.

بيرنگ اسٽريٽس جي آس پاس رهندڙ ايسڪيمو نسل جا ماڻهو سمجهندا آهن ته سمنڊ جي مڇ جانورن، جهڙوڪ سيل، والرس ۽ وڏن مڇن جا ارواح سندن پٽي جي ٽيلهين سان ڇهڻيل رهندا آهن ۽ انهن ٽيلهين کي واپس سمنڊ ۾ اڇلائڻ سان، اهي سندن روحن کي تازن جسمن اندر داخل ٿي واپس اچڻ ۽ شڪار جي انهن جانورن جي تعداد ۾ اضافي آڻڻ ۾ مدد ڪندا آهن، جن کي شڪاري پڻيان پيئي، ماريندا آهن. انهيءَ اعتقاد تي عمل ڪندي، هر هڪ شڪاري انهن سيني ساموندي جانورن جي پٽن جون ٽيلهيون احتياط سان ڪڍي، حفاظت سان رکندو آهي، ۽ موسم سرما ۾ سال ۾ هڪ دفعو هڪ وڏيءَ تقريب تي، انهن ٽيلهين کي، جن ۾ انهن سيني جانورن جا ارواح موجود سمجهيا ويندا آهن، جن کي سڄي سال جي دوران ۾ ماريو ويو هوندو آهي، عام اجتماع واري ڪمري ۾ ناچن ۽ ڪاڏي پيتي جي نذرانن سان اعزاز ڏنو ويندو آهي، جنهن ڪان پوءِ انهن کي برف ڏانهن نيون ويندو آهي، جتي برف جي ٽڪل چپن جي وچ وارن چيرن مان ڪين پاڻيءَ اندر اڇلايو ويندو آهي، چوته ساده لوح ايسڪيمو سمجهندا آهن ته جانورن جا آهي ارواح، ڪين حاصل ٿيل سڳيءَ هلت تي خوشيءَ ۾ اڇي، ان ڪان پوءِ وري 'سيل' يا 'والرس' ۽ 'ويل' جانورن جي صورت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ جنھن وڏي سوڏي ايندا ۽ انھيءَ صورت ۾ گروھن جا گروھ ٿاھي پاڻ کي پالن سان مارائيندا، جارن ۾ قاسڻ يا ٻئي کنھن طريقي سان، جنھن سان شڪاري کين مارڻ چاھين، مرڻ لاءِ اڇي حاضر ٿيندا.

ساڳين سببن ڪري، ھڪ اھڙو قبيلو، جنھن جي گذران جو دارومدار، ڪلي يا جزوي طور، مڇيءَ تي رھي ٿو، مڇين کي ھر طرح عزت ۽ احترام جي نظرن سان ڏسڻ ۽ ساڻن خوشگوار سلوڪ روا رکڻ لاءِ خبردار رھي ٿو. پيروسلڪ جا گاڙھا ھندستاني "اھڙين" مڇين جي پوڄا ڪندا ھئا، جن کي اڃا تمام جھجي تعداد ۾ ڳائيندا ھئا، ڇاڪاڻ ته اھي چوندا ھئا ته ڀرين مڇيءَ، جنھن کي عالم بالا ۾ (ڇاڪاڻ ته اھي آسمان کي انھيءَ نالي سان سڏيندا ھئا) ٻڌايو ويو، تنھن انھيءَ نسل جي بين سينگي مڇين کي جنم ڏنو ۽ سندن قوم کي وڌائڻ لاءِ، ڏانھن تمام گھڻن ڇڻ سوڪلن جو اھتمام ڪيو. انھيءَ سبب ڪري اھي ھڪ اھڙي علائقي ۾ (۱) "ساردائين" (Sardine) مڇيءَ جي پوڄا ڪندا ھئا، جتي اھا مڇي بين سينگي قسمن جي مڇين کان زياده ماري ويندي ھئي، ٻئي ھنڌ وري (۲) "اسڪيٽ" (Skate) مڇيءَ کي پوڄيندا ھئا، ڪن بين ھنڌن تي (۳) "ڊاگ - فش"

(۱) ڏينھري جي ھمشڪل. ھڪ مڇيءَ جا جوان ٻچا، جي پونوڇ سمنڊ ۽ پسڪي جي آپسمنڊ ۾ جام ٿيندا آھن.

(۲) ھڪ وڏي ٽاڪ مڇي، جا ذري گھٽ چوڪنڊي، ڊگھي ۽ سنھي پڇ واري ھوندي آھي.

(۳) شارڪ مڇيءَ جو ھڪ ننڍو قسم، جنھن کي اھو نالو سندس ھن عادت سبب ڏنو ويو آھي، جو اھا ڪتن وانگر ٽولين جي صورت ۾ شڪار ڪندي ڦرندي آھي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(Dog-fish) مڇيءَ کي ۽ اڃا به ڪن ٻين علائقن ۾ "سونهري مڇيءَ" کي سندس خوبصورتيءَ سبب پوڇيو ويندو هو. ڪن هنڌن تي وري (۱)"ڪرو - فش" (Crow-fish) مڇيءَ جي پوڇا جو رواج هو. ٻين علائقن ۾ زياده وڏن ديوتائن جي عدم موجودگيءَ ۾، ۽ جتي ٻيون مڇيون موجود نه هيون يا وري جتي ڪين اهڙين وڏين مڇين کي قاسائڻ ۽ مارڻ جي چاڻ نه هئي، اتي رواجي ڪيڪڙن جي پوڇا ڪئي ويندي هئي. ٿوري ڪٽي ڇڏجي ته انهن جا ديوتائون اهي ئي مڇيون هونديون هيون، جي انهن لاءِ سڀ کان زياده مفيد ۽ ڪارآمد هيون." برٽش ڪولمبيا جي "ڪواڪيوتل" قبيلي جا ڳاڙها هندستاني سمجهندا آهن ته جڏهن (۲)"سالمن" مڇيءَ کي ماريو ويندو آهي، تڏهن سندس روح "سالمن" مڇين جي ملڪ ڏانهن واپس هليو ويندو آهي. ان ڪري اهي خبرداريءَ کان ڪم وٺي، انهيءَ مڇيءَ جا هڏا ۽ آندا گونڊا سمنڊ ۾ اڇلائيندا آهن، ته جيئن نئين جنم وٺڻ وقت، "سالمن" مڇيءَ جو روح انهن کي وري به گوشت و پوست جو نئون جامون پهرائي. پر، جيڪڏهن انهن ڪنهن "سالمن" جا هڏا ساڙي ڇڏيا، ته سندس روح غائب ٿي ويندو ۽ انهيءَ "سالمن" لاءِ ٻوئن منجهان دوباره زنده ٿي اچڻ بلڪل ناممڪن ٿي پوندو. ساڳئي طريقي سان ڪنڊا جي اوتاوا قبيلي

---

(۱) هڪ وڏو گانگٽ، جو ڪاري ۽ مٿي، ٻنهي پاڻين ۾ رهندو آهي ۽ ڪائڻ لائق هوندو آهي.

(۲) گلابي رنگ جي، سخت گوشت واريءَ مڇيءَ جي نسل مان هڪ شاخ، جا اتر اٽلانٽڪ وڏي سمنڊ ۽ شمال قطبي علائقن جي ڪنارن وٽ جام ٿي ٿئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارا ڳاڙها هندستاني هن اعتقاد سبب، ته مئل ماڻهن جا ارواح ماڻهن جي بين جسمن اندر داخل ٿيندا آهن، ماڻهن جي هڏن کي هن ڊپ کان به نه ساڙيندا هئا، ته متان سندن ارواح ناراض ٿين ۽ انهن جي وچايل چارن ۾ وري کڏهن به داخل نه ٿين. هوران قبيلي وارا به انهيءَ ئي انديشي کان ماڻهن جي هڏن کي باهه ۾ اڇلائڻ کان احتراز ڪندا هئا، ته متان ماڻهن جا ارواح بين ماڻهن کي چٽاءُ ڏين ته اهي پاڻ کي چارن ۾ نه قاسائين، جو ته هوران قبيلي وارا سندن هڏا ساڙيندا. ان کان علاوه، وڻن کي اهڙا ماڻهو هوندا هئا، جي ماڻهن اڳيان وعظ ڪندا ۽ کين قاسڻ لاءِ آماده ڪندا هئا. هڪ هوشيار واعظ جو وڏو قدر هوندو هو، جو ته اهي سمجهندا هئا ته ماڻهن کي چارن ڏانهن ڪشش ڪرڻ لاءِ هڪ چالاڪ ماڻهوءَ جي تلقين ۽ سنڀن کي وڏو اثر هو. هوران قبيلي وارن جي ماهيگيرن جي گوٺ ۾، جتي هڪ فرينچ مبلغ، سڳاردِ، ترسيو هو، ماڻهن جو خطيب پنهنجيءَ فصاحت تي، جنهن جي ٻولي نمائشي ۽ خوبصورت هئي، ڏاڍو فخر ڪندو هو. هر شام جو مانيءَ کان پوءِ، جڏهن هو ڏسندو هو ته سيئي ماڻهو سمهي پيا هئا ۽ هر طرف خاموشي طاري ٿيل هئي، تڏهن هو ماڻهن کي خطاب ڪندو هو. سندس تقرير جو متن اهو هوندو هو ته هوران قبيلي وارا ماڻهن جا هڏا ڪونه ساڙيندا هئا. پوءِ هو ڪمال چرب زباني‌ءَ سان انهيءَ موضوع کي وسيع ڪندي، ماڻهن کي وڻن اڇڻ، قاسڻ، همت ڪرڻ ۽ کنهن به شيءِ کان نه ڊڄڻ لاءِ تلقين ڪندو هو، لالچائيندو هو، دعوت ڏيندو هو ۽ منٿون ڪندو هو، جو ته اهي اها سڄي تڪليف پنهنجن دوستن جي خدمت ڪرڻ لاءِ وڻي رهيا هئا، جي سندن عزت ڪندا هئا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ سندن هڏا باهم ۾ نہ ساڙيندا هئا." ڊيوڪ آف يارڪ پيٽ جا قديم رهاڪو انهن ڇين جي دوستن ۽ همراهن کي، جن کي انهن سال جي دوران ۾ پڪڙيو ۽ کاڌو هو، سندن موت جي معاوضي ڏيڻ لاءِ، سال بسال هڪ ننڍيءَ ٻيڙيءَ کي گلن ۽ پنن سان سينگاري، ڪوڏين ۽ سپين وغيره جي دولت سان ڀري، (ڪم از ڪم ائين سمجهيو ويندو هو ته اهي انهيءَ ٻيڙيءَ کي اهڙيءَ دولت سان ڀري رهيا هئا)، سمنڊ ۾ لوڙهي ڇڏيندا هئا. پين ڇين کي راضي ڪرڻ لاءِ پهرين قاسايل ڇين سان مهرباني جي سلوڪ ڪرڻ جي خاص ضرورت سمجهي ويندي هئي، جن کي ڏنل اعزاز ۽ جن سان اختيار ڪيل روش بعد واري ڇين جي رويي تي اثر انداز ٿيندڙ سمجهيو ويندو هو. چنانچہ، ساڏوري قبيلي وارا پهرين قاسايل ڇين کي هن دعا سان گڏ هميشه پاڻيءَ ۾ واپس اڇلائيندا هئا تہ "اهي پين ڇين کي لالچ ڏيئي قاسڻ لاءِ آماده ڪن."

انهن حالتن ۾ تہ اڃا به زياده سخت حفاظتي قدم کنيا ويندا هئا، جڏهن اهي ڇين موسم جو پهريون شڪار هوندیون هيون، جن درياهن ۾ سالمن ڇيون مرنديون آهن، اتي جڏهن موسم بهار ۾ سالمن ڇيون درياهن ۾ اوپارو چڙهڻ شروع ڪنديون آهن، تڏهن اهڙن قبيلن طرفان، جن جي خوراڪ جو دارومدار اتر آمريڪا جي پئسفڪ سمهاسا گر واري ڪناري تي آباد هندستاني قبيلن وانگر خاص طور ڇيءَ تي هوندو آهي، انهن جو استقبال ڏاڍي احترام سان ڪيو ويندو آهي. برٽش ڪولمبيا ۾ جيڪي هندستاني قبائل آباد هئا، سي هر سال ڇين جي اوپاري چڙهڻ وقت انهن جي استقبال ڪرڻ لاءِ ويندا هئا. "اهي سندن پڻيان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماريل شڪار ڪي ، ڪن جالتن ۾ پنهنجين جهوپڙين اندر دروازي مان هلندا ۽ ڪين هيئن خطاب ڪندا هئا :- "اي مڇيون، اي مڇيون، اوهين سيئي سردار آهيو، برابر آهيو، اوهين سڀ سردار آهيو." آلاسڪا جي ٽلنگيٽ قبيلي وارن وٽ موسم جي پهرين قاسايل * "هئليبٽ" (Halibut) مڇيءَ کي ڏاڍي احتياط سان ڪنيون ويندو آهي ، ڪيس سردار جي لقب سان خطاب ڪيو ويندو آهي ۽ سندس اعزاز ۾ هڪ محفل منعقد ڪئي ويندي آهي، جنهن کان پوءِ ماهي گيريءَ جو ڪم جاري رکيو ويندو آهي. موسم بهار ۾ جڏهن گرم هوائون ڏکڻ کان گهلڻ شروع ٿيندڙيون آهن ۽ ڪلئمات درياهه ۾ سالمن مڇيون اوپاريون هلڻ شروع ٿيندڙيون آهن ، تڏهن ڪئليفورنيا جي ڪٽروڪ قبيلي ، وارا سالمن مڇيءَ کي جهجهي تعداد ۾ پڪڙڻ جي خاطر ي ڪرڻ لاءِ انهن جي اعزاز ۾ ناچ ڪندا آهن. هندستانين مان هڪ ڇٽو، جنهن کي "ڪيرياڪ" يا "خدا - ماڻهو" چوندا آهن ، جبلن ۾ گوشه نشيني اختيار ڪندو آهي ۽ ڏهن ڏينهن لاءِ روزا رکندو آهي. سندس واپسيءَ تي ماڻهو فرار ٿي ويندا آهن ۽ هو سڌو درياهه تي ويندو آهي ، جتي هو قاسايل مڇين جي ڊير مان پهريائين قاسايل سالمن ڪڍي ، ان مان ٽورو گهٽو ڪائيندو آهي ۽ باقي حصي مان پاڻ باهه ٻاريندو آهي. "ڪوپ هندستاني انهيءَ ناچ جي ختم ٿيڻ کان اڳ يا ان کان ڏهه ڏينهن پوءِ سالمن مڇي ڪونه ڪائيندو ، حالانڪ سندس خاندان جا ماڻهو بک وگهي پاڻ ٿي رهيا هوندا." ڪٽروڪ قبيلي وارن جو هي عام اعتقاد هوندو آهي ته جيڪڏهن ڪوپ مهاڻو پنهنجن نيزن جا دستا اهڙن لڪڑن مان ٺاهيندو ، جن کي انهيءَ درياه

* ٽاڦ مڇين مان وڏي ۾ وڏي ڪائڻ لائق مڇي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ڪنارن تان جمع ڪيو هوندو، جتي سالمن مڇيون ڪيس جاچي رهيون هونديون، تہ ان جي چار پر هڪ ٻہ سالمن مڇي ڪاڪ ايندي. اٿهن لڪڙن کي جبلن جي بلند ترين چوٽيءَ تان آڻڻو هوندو آهي. اهو مهاڻو ٻہ پنهنجي سڄيءَ محنت تي پاڻي ڦيري ڇڏيندو، جو اڳئين سال وارن لڪڙن کي ايندڙ سال ٻہ استعمال ڪندو." چوتہ اڳوڻين سالمن مڇين ننڍڙن سالمن کي انهن جي متعلق سڀ ڪجهہ سڀاڻي، ڪين خبردار ڪري ڇڏيو هوندو." ائٽو قوم وارن جي هڪ دلپسند مڇي آهي، جا سندن درياهن پر مئي يا جون مهيني پر اچي نڪرندي آهي. انهيءَ مڇيءَ جي شڪار جي تياري، اهي رسمي پاڪائيءَ جي قاعدن جي تعميل ڪرڻ سان ڪندا آهن ۽ جڏهن مرد مڇيءَ مارڻ لاءِ ويندا آهن، تڏهن سندن زالون انهن جي پٺيان تمام سخت خاموشي اختيار ڪنديون آهن، نہ تہ مڇيون ڪين پڪڙي وڃنديون ۽ غائب ٿي وينديون. جڏهن موسم جي پهرين مڇي قاسائي ويندي آهي، تڏهن ان کي گهر اندر دروازي مان نہ، پر جهوپڙيءَ جي پرينءَ ديوار پر ڪنهل هڪ سوراخ مان داخل ڪيو ويندو آهي، جو تہ جيئن ڪيس دروازي وڃان داخل ڪيو ويندو، "تہ ڇون مڇيون يقيناً ڪيس ڏسنديون ۽ گم ٿي ويندیون." هن گالهہ مان ٻين وحشين جي هن رسم جي جزوي سمجهاڻي ملي ٿي، جنهن موجب اهي ماريل شڪار کي، ڪن حالتن پر پنهنجن جهوپڙين اندر دروازي وڃان نہ، پر دريءَ، دودڪش يا جهوپڙيءَ جي ٻئين پاسي کان نڪتل هڪ خاص سوراخ ذريعي داخل ڪندا آهن.

ڪن وحشين وٽ شڪار پر ماريل ۽ عام طور ڪائڻ وارن جانورن جي هڏن کي محفوظ رکڻ جو هڪ خاص سبب سندن هي اعتقاد آهي تہ ڪجهہ وقت گذرڻ بعد اهي وري گوشت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ پوسٽ جو جاسو پهري، زنده ٿي حيواني صورت ۾ واپس ايندا. چنانچ، ظاهر آهي ته جانورن جي هڏن کي باقاعده طور هڪ ٻئي سان ڳنڍيل حالت ۾ محفوظ رکڻ هڪ شڪاريءَ جي فائدي جي ڳالهه آهي، ڇو ته انهن کي ناس ڪرڻ جي معنيٰ شڪاري جانورن جي تعداد ۾ ڪميءَ آڻڻ جي مترادف ٿيندو. سائينٽاري قبيلي جي ڳاڙهن هندستانين سان گهٽن جو هي عقيدو آهي ته "جن جهنگلي مينهن کي انهن ماريو ۽ سندن گوشت کوري لاٿو آهي، سي وري ايندڙ سال جي جون مهيني ۾ تازي گوشت سان ڏکجي، نئين زندگيءَ سان متحرڪ ٿي ۽ چرهيءَ سان ٽلهيون ماريون ٿي، دوباره زنده ٿيندیون آهن ۽ نئين سر مارڻ لاءِ موزون ٿيندیون آهن." ان ڪري، آمريڪا جي مغربي ساحل وارن گاهه جي ميدانن ۾ مينهن جون ڪوپريون گول چڪرن ۾ پين نمونن ۾ دوباره زنده ٿيڻ جي انتظار ۾ ٽهيل رکيل نظر ايندیون آهن. ڏاکوڻا قبيلي جا ڳاڙها هندستاني ڪتي کي ڪائڻ کان پوءِ، ان جي هڏن کي احتياط سان جمع ڪندا، ڪرڙيندا، ڏوئيندا ۽ دفن ڪندا آهن، "هڪ هن خيال کان، جيئن عام طور چيو ويندو آهي، ته ڪتن جي نسل کي خاطري ڏٺي وڃي ته منجهانئن هڪ فرد جي گوشت کائڻ ۾، خود انهن جي نسل جي بي حرمتي ڪرڻ جو ارادو ڪونه هو ۽ پيو هن خيال کان ته مئل جانور جا هڏا وري جيئرا ٿي، پيو جانور پيدا ڪندا." جانور جي قرباني ڪرڻ وقت ڪٿ نسل جا ماڻهو انهيءَ جانور جا هڏا، اکيون، ڪن، دل، ڦڦڙ، جنسي عضوا (جيڪڏهن اهو جانور نر هوندو) ۽ سندس هرهڪ عضوي جي گوشت مان هڪ گرهه همیشه پاسي ڪري رکندا آهن. پوءِ، سندس باقي گوشت کائڻ کان پوءِ، اهي سندس هڏن ۽ پين عضون کي اصلي اعضائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ترتيب مطابق صندوق ۾ رکي، انهن کي دستوري سائن سان دفن ڪندا آهن، جو تہ سندن اعتقاد آهي تہ جنهن ديوتا جي ناليَ ۾ اهو جانور قربان ڪيو وڃي هو، سو انهن هڏن کي جئمي ائمو، يعني مئلن جي عالم زيرين ۾ وري گوشت جو جامو پهرائي، از سرنوَ جانور جيَ صورت ۾ زنده ڪري اتارينڈو. ڪڏهن ڪڏهن وري اهي، جيئن رچ کي کائڻ بعد، جانور جي فقط هڏن کي اهڙيءَ ريت دفن ڪرڻ سان مطمئن ٿيندا نظر آيا آهن. چنانچہ، لئپ نسل وارا، مئل جانورن جي پي عالم ۾ نئينءَ زندگيءَ جي توقع رکندا هئا ۽ ان ڪالهہ ۾ اهي ڪاسٽچانڪن قبيلي وارن سان مشابهت رکندا هئا، جن جو اعتقاد هو تہ هرهڪ جاندار، ويندي نديءَ ڪان نديءَ سڪ تائين، مئلن سان دوباره زنده ٿي اٿندو ۽ هيئينءَ دنيا ۾ رهندو. ٻئي طرف، اتر آمريڪا جي ڪاڙهن هندستانين کي اها اميد هوندي هئي تہ مئل جانور هن دنيا ۾ ئي دوباره جيئرا ٿي اٿندا. قربان ٿيل جانور جي ڪل کي گاهہ سان پرڻ يا ڪيس ڪائيءَ جي بوتي مٿان چڪي چاڙهڻ جي رواج سان، جنهن تي منگولي نسل جون قومون خاص طرح عمل پيرا هونديون هيون، اسان کي پوئين قسم جي نئين زندگيءَ ۾ اعتقاد طرف اشارو ملي ٿو. قربان ڪيل يا ڪاڌل جانورن جي هڏن کي پڄڻ خلاف جيڪو اعتراض عام طرح ڪيو ويندو آهي، تنهن جو بنياد جانورن جي نئين زندگيءَ اختيار ڪرڻ جي اعتقاد يا ساڳئي نسل جي پين جانورن کي ڏيجاري ڇڏڻ ۽ ساريل جانورن جي روحن کي اهڙيءَ هلت سبب ناراض ڪرڻ جي انديشي تي زڪيل نظر پيو اچي. ڪتن کي جانورن جيَ هڏن چٻاڙڻ کان روڪڻ جي اتر آمريڪا جي ڪاڙهن هندستانين ۽ ايسڪيمو نسل وارن جي رسم، شايد انهن جي هڏن کي پڄڻ کان محفوظ ڪرڻ لاءِ فقط هڪ حفاظتيَ قدم آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر انهن سيني ڳالهين جي باوجود، ماريل جانورن جي دوباره زنده ٿيڻ ۾ شايد پنهنجون ڪي دڪتون هجن، جنهن ڪري ڪي شڪاري اهڙي امڪان ڪي روڪڻ ۽ جانور يا سندس پوٽ ڪي اٽڪ ۽ پڇي وڃڻ کان روڪڻ لاءِ انهيءَ ڪيس جڪڙي ٻڌي ڇڏيندا آهن. انهيءَ رسم جو اهو مقصد لائوس جا "ڪوئي" شڪاري ٻڌائيندا آهن. اهي سمجهندا آهن ته شڪار جي دوران ۾ اهي جيڪي جنتر منتر پڙهندا آهن، تن جي جادوءَ جو اثر زائل ٿي ويندو ۽ ذبح ٿيل جانور وري جيئرو ٿي، پڇي ويندو. انهيءَ آفت کي روڪڻ لاءِ، اهي جانور کي ذبح ڪرڻ کان هڪدم پوءِ مضبوطيءَ سان ٻڌي جڪڙي ڇڏيندا آهن. آلاسڪا جي هڪ ايسڪيمو جڏهن لوءِ ماريو هوندو آهي، تڏهن اهو جانور جي سيني ٽنگن جون ناڑون هڪدم خبرداريءَ سان ويڍي ڇڏيندو آهي، ته جيئن مئل جانور جو روح سندس جسم اندر داخل ٿي، ڪيس چرڻ پرڻ ۽ هيڏانهن هوڏانهن ڊڪڻ ڊوڙڻ نه ڏئي. پر پنهنجي شڪار ڪيل جانور جي رت کي ناڪاره بنائڻ خاطر هڪ چالاڪ وحشي سندس ناڑن کي ويڙڻ تائين اڪتفا ڪائنات ڪندو آهي. قديم زماني ۾ جڏهن اڻپو قوم جو هڪ شڪاري شڪار تي ويندو هو ۽ سڀ کان پهريائين لوءِ ماريندو هو، تڏهن اهو خبرداري ڪري سندس وات کي مضبوطيءَ سان ٻڌي ڇڏيندو هو، ته جيئن انهيءَ لوءِ جو پوٽ سندس وات رستي باهر نڪري، پين جانورن کي شڪاريءَ جي اچڻ جو اطلاع نه ڏئي. اسوز درياه جي ڪناري تي آباد ڪليالڪ قبيلي وارا ماريل سيل مڇيءَ جون اکيون ڪڍي ڇڏيندا آهن، ته متان ماريل جانورن جا ارواح پنهنجن قاتلن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شناخت ڪن ٿا سيل مڇين ڇي شڪار کي خراب ڪري، ڪائنس پنهنجي موت جو انتقام وٺن.

انهن جانورن کان علاوه، جن کان هڪ وحشي سندن طاقت ۽ دهشت کان ڊڄندو آهي ٿا اهي، جن کي هو ستوقع فائدن حاصل ڪرڻ سبب پوڄيندو آهي، کي پيا ٻ اهڙا جاندار آهن، جن کي هو ڪڏهن ڪڏهن پوڄا ۽ قرباني ۽ ذريعي راضي ڪرڻ جي ضرورت محسوس ڪندو آهي. اهي جاندار، اهي جيوڙا آهن، جيڪي سنڌس فصلن ۽ کي برباد، چوپائي مال کي تنگ ڪن ٿا. انهن موتمار دشمنن کان پاڻ کي نجات ڏيڻ خاطر، هو ڪن وهمي ترڪيبن تي عمل ڪري ٿو، جن سان جيتوڻيڪ ڪن جو مقصد انهن جيوڙن کي ناس ڪرڻ يا ڊيڄارڻ جو آهي، ان هوندي ٻ ڪن ٻين جو مقصد انهن کي راضي ڪرڻ ۽ زمين ۽ چوپائي مال جي ميون ۽ ڦرن کي ڇڏي ڏيڻ لاءِ سڏن سنوائن طريقن سان آماده ڪرڻ جو آهي. چنانچ، ايسٽونيا جي نسل وارا ماڻهو، جي اوئيسيل جي پيٽ ۾ آباد اهن، هڪ قسم جي ٽنڊڻيءَ کان ڊاڍو ڊڄندا آهن، جا اناج لاءِ انتهائي مضر آهي. اهي کيس سهڻو نالو ڏيندا آهن ۽ جيڪڏهن ڪو ٻار ڪنهن ٽنڊڻيءَ کي مارڻ وارو هوندو آهي، تہ اهي چوندا اٿس، "ائين نہ ڪر، اسين جيئن زياده ان کي ڊڪوئينداسون، تيئن اها اسان کي زياده ڊڪوئيندي". جيڪڏهن کين کا اهڙي ٽنڊڻي ملي ويندي آهي، تہ اهي کيس مارڻ بدران دفن ڪندا آهن. کي تہ وري انهيءَ ٽنڊڻيءَ کي ٻنيءَ ۾ پٿر هيٺان رکي، کيس کارائڻ لاءِ آن آڇيندا آهن. اهي سمجهندا آهن تہ انهيءَ طرح سان اها راضي رهندي ۽ گهٽ ضرر رسائيندي. ٽرانسلوانيا جي سئڪسن نسل وارن ۾، جهرڪين کي اناج

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪائنڪ ڪان روڪڻ لاءِ، هڪ ٻج ڇڻڻ وارو ڪڙمي ٻيجي شروع ڪرڻ وقت اناج جي هڪ سٽ ڦٽيءَ پويان اچلائي هيئن چوندو آهي، "اهو اوهان لاءِ آهي، جهرڪيون". اناج کي پَنَ-سکين جي حملن کان محفوظ ڪرڻ لاءِ، هو پنهنجون اکيون بند ڪندو آهي ۽ "اوڏس" جون ٽي سٽيون پوري مختلف طرفن ڏانهن منتشر ڪندو آهي. پَنَ-سکين کي اهڙي قرباني پيش ڪرڻ کان پوءِ، هو مطمئن رهندو آهي ته اهي اناج کي چڏي ڏيندين. فصلن کي سيني جانورن، پکين ۽ جيتن کان بچائڻ جو ٽرانسلوانيا وارن وٽ هيءُ طريقو آهي: ٻيجي ختم ڪرڻ کان پوءِ، ٻيجارو هڪ دفعو ٻيهر سڄيءَ دنيا جون، هڪ ڪنڊ کان، ٻيءَ تائين، چڪر هڻندو ۽ خالي هٿ سان ٻج ڇڻڻ جو اشارو ڪندو آهي. جڏهين اهو ائين ڪندو ويندو آهي، تڏهين زبان سان هيئن چوندو رهندو آهي، "آءٌ هيءُ ٻج جانورن لاءِ ڇڏيان ٿو، آءٌ "ابي ديوتا" وغيره جي نالي ۾ هر شيءِ لاءِ، جيڪا اڏاسي ۽ رڙهي ٿي، جيڪا ڳهي ۽ ٻيهي ٿي، جيڪا ڳائي ۽ ٽپي ٿي، اهو ٻج ٿو ڇڏيان." باغ کي پوپڙن ۽ سوهڙن وغيره کان بچائڻ لاءِ جرمنيءَ وارن جو هيئون طريقو آهي: سڄ لهڻ کان پوءِ يا اڌ رات جو گهر ڏياڻي يا ڪتب جي ڪا ٻي عورت، پنهنجي ٻانهن ٻوهارو گهلينديءَ، باغ جي چوڌاري چڪر هڻندي آهي. ڪيس پنهنجي ٻنيءَ طرف نهارڻو ڪونہ. هوندو آهي ۽ ساڻ ئي هيئن ٻڙ ٻڙ ڪندي ويندي آهي: "شام بخير، اي امان سوهٽ، تون پنهنجي مڙس سان گڏ ديول ايندينءَ." باغ جو صدر دروازو ٻئي ڏينهن صبح تائين ائين ئي کليل ڇڏيو ويندو آهي.

ڪڏهن ڪڏهن وري جيتن جي باري ۾ ڪڙمي هڪ طرف انتهائي سختيءَ ۽ ٻئي طرف ڪمزوريءَ واريءَ نرميءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

درميان وچين رستي اختيار ڪرڻ جو ارادو ڪندو آهي، رحم دليءَ
پر پختي ارادي سان، هو سختيءَ کي نرميءَ سان ملائڻ جي
ڪوشش ڪندو آهي. زراعت جي موضوع تي لکيل هڪ قديم
يوناني تحرير اهڙي هاريءَ کي، جيڪو پنهنجي پنيءَ کي ڪوئن
کان محفوظ رکڻ جو خواهشمند هجي، هيءَ مشورو ڏئي ٿي :
"ڪاغذ جي هڪ چادر ڪٽو ۽ اُن تي هيٺين نموني لکو : آءٌ
اوهان کي استدعا ٿو ڪريان، اي حاضرين ڪٿي، تہ نہ اوهين
سون کي نقصان رسايو ۽ نہ ٻئي کنهن کي ائين ڪرڻ
ڇڏيو. آءٌ اوهان کي پرين پني (هيتي انهيءَ پنيءَ جو ڪولي بيان
ڪريو) ڏيان ٿو، پر جيڪڏهن کنهن بہ وقت سون اوهان کي
وري هت پکڙيو ٿ "ديوتائن جي ماءُ" جو قسم، آءٌ اوهان
کي ستن ٽڪرن ۾ چيريندس." اهو لکو ۽ اهو ڪاغذ پنيءَ ۾
پيل کنهن اڻ چيريل پٿر تي صبح جو سج اُپرڻ کان اڳ وڃي
هٽو، پر ائين ڪندي، ڪاغذ جي لکيل پاسي کي مٿين طرف
رکڻ کان خبرداري ڪجو. آردينس ۾ چوندا آهن تہ ڪوئن
کان نجات حاصل ڪرڻ لاءِ اهو منتر وري وري پڙهندا رهو.
پوءِ. اهي ساڳيا الفاظ ڪاغذ جي ٽڪرن تي لکو، انهن کي
ويڙهيو ۽ منجهائن هڪ پرزي کي. انهيءَ دروازي هيٺان رکو،
جنهن مان ڪٽا باهر وڃڻا هجن ۽ ٻيو انهيءَ رستي کي رکو،
جيڪو انهن کي اختيار ڪرڻو هجي. انهيءَ مقدس جنتر کي سج
اُپرڻ کان اڳ ئي ادا ڪرڻ گهرجي. ڪجهہ سال اڳ هڪ
آمريڪي هاريءَ جي ڳالهہ ٻڌائي ويئي. تہ هن ڪوئن جي نالي
هڪ نيازمندانہ خط لکيو هو، جنهن ۾ هن کين مطلع ڪيو هو تہ
سندس فصل ٿورا هٿ، تہ کين سڄي سياري ۾ پالڻ جي منجهس همت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کائنر هئي، تہ انهن سان ساڻهن تمام رحمدليءَ وارو سلوڪ ڪيو هو ۽ خود سندن ئي ڇڳائيءَ خاطر هن جو خيال هو تہ انهن جو ڪيس چڏي، سندس همساين منجهان ڪنهن اهڙي وٽ وڃڻ بهتر هو، جنهن وٽ زياده آن موجود هو. انهيءَ دستاويز ڪي هن ڪوئن جي پڙهڻ لاءِ پنهنجي ديري جي هڪ ٽنب تي هٽي چڏيو هو.

ڪڏهن ڪڏهن وري ڪنهن قابل نفرت نسل جي هڪ يا ٻن چونڊ افرادڪي اعليٰ درجي جي احترام ڏيڻ ۽ باقي ٻين سيني جي پٽيان ڏاڍيءَ سختيءَ سان ڪاهي پوڻ سان دلي مقصد حاصل ٿيندو سمجهيو ويندو آهي. ايسٽ انڊيز ٻيٽن ۾ بالييءَ نالي هڪ ٻيٽ ۾ جيڪي ڪوئا چانورن جي پوک وارين ٻنين ۾ تباهي مچائيندا ڦرندا رهندا آهن، تن ڪي تمام گهٽي تعداد ۾ پڪڙي، اهڙيءَ ريت ساڙيو ويندو آهي، جهڙيءَ طرح ساڻهن جا لاش ساڙيا ويندا آهن. پر قاتل ڪوئن مان ٻن ڪي رهڻ ڏنو ويندو آهي ۽ ڪين اڇي سنهي ڪپڙي جو هڪ ننڍڙو ٽڪيٽ ڏنو ويندو آهي. پوءِ ساڻهو انهن جي آڏو ائين جهڪندا آهن، جيئن اهي ديوتائن اڳيان نمسڪار ڪندا آهن ۽ ڪين پڄاڻي وڃڻ لاءِ چڏي ڏيندا آهن. جڏهن سامونڊي "ڊياڪ"، يا سئراواڪ جي "ابان" قبيلي وارن جي ٻنين ڪي جهنگلي پرندا ۽ جيت تمام گهٽو نقصان رسائيندا آهن، تڏهن اهي جاندارن جي هر هڪ نسل وارن (هڪ جهرڪي، هڪ گاهم تي ٽپ ڏيندڙ مڪڙ، وغيره) مان هڪ نمونو ڦاسائي انهن سيني ڪي وڻ جي ٻاهرين مضبوط ڇوڏي مان ٺهيل ننڍڙيءَ ٻيڑيءَ ۾ وجهي، جنهن ڪي ڪاڏي پيتي جي سامان جي ڪافي مقدار سان ڏڻي پريو ويندو هو، ۽ انهيءَ ٻيڑيءَ ڪي ڪراهت پيدا ڪندڙ انهن مسافرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سميت درياه جي لهنواري پاڻيءَ ۾ لوڙهي، چڏيندا هئا. جيڪڏهن انهيءَ طريقي سان جيتن ۽ جاندارن وغيره جي تعداد ۾ ڪمي ڪانہ ايندي آهي ۽ مڇيون ٽوٽو ناڪامياب ٿيندو آهي، تہ ڏياڪ قبيلي وارا ساڳئي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ اهڙو طريقو اختيار ڪندا آهن، جنهن کي اهي پين سينهي نمونن کان زياده اثرائتو سمجهندا آهن. اهي مڇيءَ مان واڳونءَ جو هڪ مجسمو ٺاهيندا آهن، جو سچي پچي واڳونءَ جيڏو هوندو آهي ۽ کيس پنين ۾ رکندا آهن، جتي اهي کيس کاڌو پيتو، جانورن جو شراب ۽ ڪپڙا ۽ سندس حضور ۾ هڪ پکي ۽ هڪ سوئر قربان ڪندا آهن انهن سينهي خوشامدن سبب نرم ٿي، اهو خونخوار حيوان جلد ئي انهن جاندارن کي کائي کپائي چڏيندو آهي، جيڪي فصلن کي کائي چٽ ڪري چڏيندا آهن. آلبانيا ۾ جيڪڏهن-پنين يا انگور جي ولين کي ماڪڙ يا ٽنڊڻيون تباهہ ڪنديون آهن، تہ اتان جون عورتون ڪليل وارن سان هڪ هنڌ جمع ٿيندیون آهن ۽ انهن جاندارن منجهان کي ڳاسائي، انهن کي چڻ تہ جنازي جي جلوس وانگر جشمي يا نهر ڏانهن ڪڍي ويندیون آهن، جنهن ۾ انهن جاندارن کي پوڙيندیون آهن. پوءِ عورتن مان هڪ چٽي آلاپيندي آهي، "اي ماڪڙيون ۽ ٽنڊڻيون، جي اسان کي غمزده ڪري چڏي ويئون آهيو" ۽ سڀئي عورتون گڏجي ڪيس سر وڌائيندیون آهن. اهڙيءَ طرح ڏورين ماڪڙين ۽ ٽنڊڻين جي سائن سوٽن کي ادا ڪرڻ سان اهي سينهي ماڪڙين ۽ ٽنڊڻين جي موت آڏو جي اميد رکندیون آهن. جڏهن شام ملک ۾ ٽنڊڻين پنين يا انگور جي ولين تي حملو ڪيو، تڏهن اتان جي سينهي ڪنوارين چوڪرين کي ڪنو ڪيو ويو ۽ ٽنڊڻين مان هڪ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کٹي، هڪ ڪنواريءَ چوڪريءَ کي سندس ماءُ بٹاءِ ويو. ان کان پوءِ، انهن چوڪرين ٽنڊيءَ لاءِ روڄ راڙو شروع ڪيو ۽ ڪيس دفن ڪيو. وري پوءِ، اهي "ماءُ" کي انهيءَ جاءِ ڏانهن کٹي ويا، جتي ٻيون ٽنڊيون موجود هيون، رستي ۾ اهي ڪيس هن لاءِ آڻڻون ڏيندا هليا، تہ جيئن سڀ ٽنڊيون باغ چڏي وڃن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چوونجاهون

حيواني تبرکن جا نمونا

۱- **تبرک جا مصري ۽ ائنو نمونا :** هينئر شايد اسين ائنو ۽ گلياڪ قبيلن جي رڇ طرف اختيار ڪيل منجهيل روش کي سمجهڻ جي حالت ۾ آهيون. هيءَ ڳالهه ڈيڪاري ويئي آهي ته انسان ذات ۽ هيٺين حيوانن جي درميان حد بنديءَ جي جهڙي گهري ليڪ اسين ڪيدون ٿا، سا هڪ وحشيءَ لاءِ ناپيد آهي. سندس نظرن ۾ ٻين جانورن مان اڪثر سندس همسر يا اڃا به، نه فقط حيواني قوت، پر خود دماغي صلاحيت ۾ به، ڪائنس اعليٰ درجي وارا آهن، ۽ جيڪڏهن سندس مرضي يا ضرورت کيس انهن جي جان وٺڻ لاءِ مجبور ڪري ٿي، ته هو پنهنجيءَ شخصي سلامتيءَ خاطر، انهيءَ ڪم کي اهڙيءَ نموني سر انجام ڪرڻ لاءِ پاڻ کي پڌل محسوس ڪري ٿو جو، نه فقط جيئري جانور، پر سندس آزاد ٽيل روح ۽ ساڳئي نسل جي ٻين سيني جانورن کي پڻ گهٽ ۾ گهٽ درجي جي بيحرمتيءَ وارو نمونو نظر اچي، جو ته اهي پنهنجي نسل جي هڪ فرد جي بيعزتيءَ جو اهڙو ئي بدلو وٺندا، جهڙو هڪ قبائليءَ جي بيعزتيءَ يا کيس رسايل ضرر جو سندس قبيلي وارا هوند انتقام وٺن. اسان ڏٺو آهي ته انهن مختلف ترڪيبن، مان هڪ، جي هڪ وحشي پنهنجي شڪار ڪيل جانورن کي رسايل نقصان جي تلافي ڪرڻ لاءِ اختيار ڪري ٿو، سا انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نسل جي ڪن خاص چونڊ افراد کي انتهائي تعظيم ۽ تڪريم ڏيڻ آهي، جو تہ اها هلت، ظاهر ٿئي ٿوتہ، ڪين انهيءَ نسل جي باقي ٻين سڀني فردن کي، جن تي ٻہ سندس هٿ پچندي ٿي سگهندي، بنان ڪنهن ڊپ ڊاءَ جي، مارڻ جو پيروانسو ڏئي ٿي. اهو اصول اسان کي رڳ سان اختيار ڪيل ائنو نسل وارن جي روش متعلق، جا پهرينءَ نظر سانَ حيرت ۽ وجهندڙ ۽ متضاد معلوم ٿئي ٿي، شايد اسان کي سمجهاڻي فراهم ڪري ٿي. رڳ جو گوشت ۽ ڪل ڪيس هميشه خوراڪ ۽ لباس مهيا ڪن ٿا، پر جيئن تہ رڳ هڪ عقلمند ۽ طاقتور حيوان آهي، ان ڪري ان جي نسل کي، سندس ايترن سارن ميمبرن جي موت سبب جيڪو عظيم نقصان برداشت ڪرڻو پوي ٿو، تنهن لاءِ اهو ضروري آهي تہ ڪيس ڪنهن نہ ڪنهن قسم جو اطمينان ڏنو وڃي يا انهيءَ نقصان جي ڪنهن موزون نموني سان تلافي ڪئي وڃي. اهو اطمينان يا اها تلافي ننڍڙن رڳن کي پالڻ، ڪين انهيءَ سڄي عرصي جي دوران ۾، جيترو وقت اهي جيئرا هوندا آهن، عزت ڏيڻ ۽ ڪين غير معمولي غم و اندوهہ ۽ محبت جي اظهار سان مارڻ ذريعي ڪئي وڃي ٿي. ان ڪري، ٻين رڳن جي ڪاوڙ ٽڙي ٿيو پوي ۽ اهي پنهنجي نسل جي افراد کي مارڻ وارن مٿان حملو ڪري يا ملڪ کي، هميشه لاءِ خير باد چئي، پنهنجي هم نسل وارن جي اهڙي ڪوس تي اعتراض نہ ٿا ڪن، نہ تہ جيڪر سندن اهو قدم ائنو قوم وارن کي سندن گذران جي هڪ ذريعي کان محروم ڪري وجهي.

چنانچہ، قديم زماني جي جانورن جي پوڄا ۾ قسمن ۾ وراهيل معلوم ٿئي ٿي، جي ڪن حالتن ۾ هڪ ٻئي جو ضد آهن. هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

طرف، جانورن جي پوڄا ڪئي وڃي ٿي ۽ انهن کي نہ ماريو وڃي ٿو ۽ نہ کاڌو وڃي ٿو. ٻئي طرف، جانورن جي پوڄا انڪري ڪئي وڃي ٿي، جو تہ ڪين عادتاً ماريو ۽ کاڌو وڃي ٿو. پوڄا جي انهن ٻنهي نمونن ۾ جانورن جي پوڄا ڪنهن نہ ڪنهن اهڙي فائدي سبب ڪئي وڃي ٿي، جو پنهنجيءَ نوعيت ۾ اثباتي آهي يا نفي، جنهن جي حاصل ڪرڻ جي هڪ وحشي اميد رکي ٿو. پهرينءَ پوڄا ۾ اهو فائدو يا تہ حفاظت، مشوري ۽ امداد جي اثباتي صورت ۾ ملي ٿو، جا انسان کي جانور وٽان ملي ٿي، يا وري زخمن رسائڻ کان پرهيز ڪرڻ جي منفي صورت ۾ ملي ٿو. جي هڪ جانور ماڻهوءَ کي پهچائي سگهي ٿو. پوئينءَ پوڄا ۾، اهو فائدو جانور جي گوشت ۽ ڪل جي مادي صورت اختيار ڪري ٿو. ٻنهي نمونن جون پوڄائون ڪجهہ قدر متضاد آهن، هڪ حالت ۾ جانور کي ان ڪري نہ ٿو کاڌو وڃي، جو سندس پوڄا ڪئي وڃي ٿي، ٻيءَ ۾ سندس پوڄا ان ڪري ڪئي وڃي ٿي، جو ڪيس کاڌو وڃي ٿو. پر هڪ ئي قوم پوڄا جي انهن ٻنهي نمونن تي عمل پيرا ٿي سگهي ٿي، جئين اسين اتر آمريڪا جي ڳاڙهن هندستانين کي ڏسون ٿا جيڪي، هڪ طرف تہ پنهنجي خانداني علامت وارن جانورن جي پوڄا ڪن ٿا ۽ ڪين بچائين ٿا، تہ ٻئي طرف انهن جانورن ۽ ڇين جي پوڄا بہ ڪن ٿا، جن تي سندن گذران جو دارومدار آهي. آسٽريليا جي قديم النسل ماڻهن وٽ خانداني علامتن رکڻ جو رواج انتهائي قديم صورت ۾ موجود آهي، پر هن باري ۾ ڪا صاف شهادت نہ ٿي ملي تہ اهي اتر آمريڪا جي ڳاڙهن هندستانين وانگر، انهن جانورن کي راضي ڪرڻ جي ڪوشش ڪن ٿا، جن کي اهي مارين ۽ کائين ٿا. شڪار جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏاڍي مقدار حاصل ڪرڻ لاءِ آسٽريليا جو وحشي جيڪي ذريعا اختيار ڪري ٿو، تن جو بنياد ابتدائي طور جانورن کي زاڻي ڪرڻ تي نہ، پر هم آهنگ جادوءَ تي ٻڌل آهي، جو هڪ اهڙو اصول آهي، جنهن مان اترآمريڪا جا ڳاڙها هندستاني ۽ ساڳئي مقصد لاءِ ڪم وٺن ٿا. چنانچہ، جيئن تہ آسٽريليائي وحشي، بنان ڪنهن شبهي جي، انساني ارتقا جي اترآمريڪا جي ڳاڙهن هندستانين کان زياده قديم ۽ زياده وحشي حالت جي نمائندگي ڪن ٿا، تنهن مان ائين پيو معلوم ٿئي تہ شڪار جي جانورن جي گهڻي مقدار حاصل ڪرڻ لاءِ، جانورن کي پوڄا جي خيال اڇو ڪان اڳ، شڪاري ساڳيو ئي مقصد هم آهنگ جادوءَ ذريعي حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. انهيءَ مان وري هيءَ ڳالهہ ثابت ٿي رهي آهي — جنهن ۾ اعتبار ڪرڻ لاءِ ڪافي سبب موجود آهي — تہ فطرت جي قوتن کي پنهنجين ضرورتن لاءِ استعمال ڪرڻ لاءِ ماڻهوءَ جن ذريعن کان ڪم ورتو آهي، تن ۾ هم آهنگ جادو قديم ترين وسيلن مان هڪ آهي.

جانورن جي پوڄا جي انهن ٻن نمونن سان ڏهڪندڙ جانور ديوتا کي نڀاڻ ڪرڻ جي رسم جا ٻہ مختلف ۽ جدا جدا طريقا آهن. هڪ طرف، جڏهن قابل احترام جانور کي عام طور چڏي ڏئو ويندو آهي، تڏهن ان جي باوجود ڪيس ڪن نادر ۽ گنهيار موقعن تي ماريو — ۽ ڪڏهن ڪڏهن کاڏو — ويندو آهي. انهيءَ قسم جا مثال اڳي ئي ڏنا ويا آهن ۽ انهن جي سمجهاڻي پڻ پيش ڪئي ويئي آهي. ٻئي طرف، جڏهن پوڄا جي لائق جانور کي عادتاً ماريو ويندو آهي، تڏهن ڪنهن ٻ نسل جي هڪ جانور کي مارڻ ۾ ديوتا جو قتل ماخوذ آهي، جنهن لاءِ جانور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي مارڻ واري هٿ وٽ ئي آزمون نيزاريون ڪري ۽ قربانيون ڏيئي، نقصان جي تلافي ڪئي ويندي آهي، خاص طرح جڏهن اهو جانور طاقتور ۽ خطرناڪ هوندو آهي، انهيءَ رواجي ۽ روزمره جي تلافيءَ کان علاوه، هڪ خاص نوعيت جي سالانه تلافي پڻ ڪئي ويندي آهي، جنهن تي انهيءَ نسل جي هڪ چونڊ جانور کي احترام ۽ محبت جي ڏاڍيءَ وڏيءَ ۽ غيرمعمولي نمائش سان ذبح ڪيو ويندو آهي. ظاهر آهي ته انهن بنهي قسمن جي متبرڪ قتلن — يعني مصري ۽ "ائنو" نمونن ۾، جيئن انهن کي سمجهڻ لاءِ سڌو گهرجي — هڪ رواجي مبهر مونجهارو پيدا ڪري وجهندو ۽ هن فيصلي ڪرڻ کان اڳ، ته هڪ مخصوص مثال ڪهڙي نموني وارو آهي، هن ڳالهه جي تصديق ڪرڻ ضروري آهي ته جنهن جانور کي تبرڪ طور ذبح ڪيو ويو آهي، سو انهيءَ نسل سان واسته آهي، جنهن کي عادتاً چڏي ڏنو ويندو آهي يا انهيءَ سان، جنهن کي قبيلي وارا گهٽو ڪري ماريندا آهن، اول‌الذڪر حالت ۾، انهيءَ مثال جو واسطو مصري نموني واري تبرڪ سان آهي ۽ موخرالذڪر صورت ۾ "ائنو" قوم وارن جي نموني سان.

معلوم ٿئي ٿو ته زراعت پيشي وارن قبيلن جي رواج سان اسان کي بنهي قسمن جي تبرڪ جا مثال ملن ٿا. ائڊولف بيسشين چوي ٿو ته "زراعت پيشه قومون، جي ڪڏهن ڪڏهن پنهنجن ڏٺن کي اجنبين وٽ فروخت ڪرڻ لاءِ مجبور ٿيندڙ آهن، جي انهن جانورن جي هڏن جي شايد بيحرمتي ڪن، سي انهيءَ خطري کي ٽارڻ لاءِ، جو اهڙي ناپاڪ ڪم ڪرڻ جو هوند نتيجو ٿئي، پنهنجي ڏٺ مان هڪ جانور کي مقدس ۽ قابل پرستش هستي قرار ڏيئي، ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي خانداني گروهہ سان گڏ، بند ٽيل دروازن اندر ويهي بطور تبرڪ ڪائيندا آهن ۽ پوءِ سندس هڏن کي رسمي احترام ۽ تعظيم ڏيئي، جا درحقيقت هرهڪ جانور کي علحده علحده ملڻ گهرجي، پر اهو احترام سڀني جانورن جي فقط هڪ نمائندي کي ڏيڻ سان ئي سڀني کي ملي، سمجهيو ويندو آهي، دفن ڪري ڇڏيندا آهن. اهڙيون خانداني دعوتون گهٽين قومن، خاص طرح ڪوه ڪاف وارين قومن ۾، منعقد ڪيون ويندينون آهن. موسم بهار ۾ جڏهن ائپچيس قوم جا ريڍار ڪمر ڪشي ۽ هٿن ۾ پنهنجيون لٺيون جهلي، پنهنجين مشترڪ محفلن ۾ گڏ ويهي ڪاڏو ڪائيندا آهن، تڏهن ان کي تبرڪ ۾ سمجهڻ گهرجي ۽ باهمي امداد ۽ حمايت جي قسم جي نظر سان ۾ ڏسڻ گهرجي، ڇو ته سڀني قسمن کان زياده زوردار ۽ طاقتور اهو قسم هوندو آهي، جنهن جي ڪٽڻ وقت ڪا پاڪ شيءِ ڪاڏي وڃي، ڇو ته ممڪن ناهي ته ڪوڙو قسم ڪائيندڙ ماڻهو انهيءَ ديوتا جي انتقام کان بچي وڃي، جنهن کي انهيءَ ڪائي، پنهنجي جسم اندر جمع ڪيو آهي." تبرڪ جو اهو قسم "ائنو" قوم وارن جو، يا تلافي ڪرڻ واري نموني جو آهي، چاڪاڻ ته اُن جو مقصد جانورن جي ڪنهن به نسل کي سندس افراد سان ايندڙ ڪنهن وقت تي خراب ۽ هٿڪ آميز هلت ڪرڻ جي بدلي ۾، عيوضي ڏيڻ جو آهي. ساڳيئي اصول مطابق، پر تفصيلن ۾ مختلف، ڪالموڪ قبيلي وارا ريڍن کي عيوضو ڏيندا آهن، جن جو گوشت انهيءَ قوم جي مکيه غذائن مان هڪ آهي. شاهوڪار ڪالموڪ هڪ سفيد گهيٽي کي "آسماني گهيٽي" يا "ديوتائي گهيٽي" جي لقب سان مقدس ڪري ڇڏي ڏيندا آهن. انهيءَ جانور جي اُن ڪڍڻ به نم ويڍي ويندي آهي ۽ نم وري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي فروخت ڪيو ويندو آهي، پر جڏهن اهو پوڙهو ٿئي ويندو آهي ۽ سندس مالڪ ان جي بجاءِ نئون گهيٽو بدلڻ چاهيندو آهي، تڏهن پوڙهي گهيٽي کي هڪ محفل ۾ ضرور ذبح ڪري، کائڻو پوندو آهي، جنهن ۾ سڀني همسايين کي سدعو ڪيو ويندو آهي. ڪنهن روز سعيد تي، جو گهٽو ڪري موسم خزان ۾ هوندو آهي، ۽ جڏهن رڍون ٽلهيون، ستاريون ٿيندڙيون آهن، تڏهن جادوگر پوڙهي گهيٽي جي جسم مٿان ڪير چڙڪائي، ڪيس ذبح ڪندو آهي. سندس گوشت کاڌو ويندو آهي، ان جي هڏن جي پنجري کي، ٿوريءَ چربيءَ سان گڏ، گاهه جي قربان گاهه مٿان باهه ۾ ساڙيو ويندو آهي، ۽ سندس چمڙي، سسيءَ ۽ ڪرن سميت، مٿي لٽڪائي ويندي آهي.

مصري تبرڪ جي نموني جو هڪ مثال اسان کي ڏکڻ هندستان جي "ٽوڊا" ذالي هڪ مالدار قوم وارن وٽان ملي ٿو، جي گهٽو ڪري مينهن جي ڪير تي گذران ڪندا آهن. انهن وٽ "مينهن ڪنهن حد تائين مقدس سمجهي ويندي آهي" ۽ ماڻهو ساڻس "وڏيءَ رحمدليءَ وارو سلوڪ ڪندا آهن، جو پوچا جي حد تائين پهتل هوندو آهي." اهي مينهن جو گوشت هرگز ڪونه کائيندا آهن ۽ عام طرح پاڏي جي گوشت کان پڻ پرهيز ڪندا آهن. پر انهيءَ پوئين قانون کان هڪ حالت مستثنيٰ قرار ڏني ويئي آهي. سال ۾ هڪ دفعو ڪوٽ جا سڀئي بالغ مرد گڏ ٿي هڪ نندڙي پاڏي - جو ڏسڻ ۾ هڪ مهيني کان به ننڍو هوندو آهي - کي ذبح ڪري، ڪيس کائڻ جي رسم ادا ڪندا آهن. پاڏي کي پهلي جي تمام اونداهي ۽ گهاڻي حصي ۾ وڌي ويندا آهن، جتي ڪيس هڪ مقدس وڻ (سلينگڊونيا) جي ڪاڻيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان ٿهيل هڪ ڏنڊي سان ڏڪ هٽي ماريندا آهن. ڪائين کي هڪ ٻئي سان گسائي باهم ٻاري ويندي آهي ۽ پاڻي جي گوءَ ت کي کن خاص وڻن جي ڪائين مان ٻاريل باهم تي پچائي، فقط مرد کائيندا آهن ۽ عورتن کي انهيءَ اجتماع کان خارج رکيو ويندو آهي. اهو ٽي فقط هڪ موقعو آهي، جڏهن ٽوڙا مينهن جو گوشت کائيندا آهن. وچ آفريڪا جي ماڊي يا مورو قبيلي جا ماڻهو، جن جي خاص دولت سندن چوپايو مال آهي ۽ جي زراعت پيشہ هئڻ جي باوجود، کن خاص سنجيده نوعيت وارن موقعن تي رڍ جي هڪ ٻچي کي تبرڪ طور ذبح ڪندا آهن. ڊاڪٽر فيلڪن سندن انهيءَ رسم جو بيان هن طرح ڪري ٿو:

"کن خاص مقرر وقتن - سون کي ٻڌايو ويو آهي ت سال ۾ هڪ دفعو - هڪ عجيب و غريب رسم ادا ڪئي ويندي آهي. آڳ اها خاطري ڪائم ڪري سگهيو آهيان ت ان جي پوري معنيٰ کهڙي آهي. بهر حال، معلوم ائين ٿو ٿئي ت ان رسم جي ادا ٿيڻ سان ماڻهن جي دلين تان ڪو وڏو بوجو لهي ويندو آهي، چو ت ان کان اڳ اهي وڏي غم ۽ اندوه جو اظهار ڪندا آهن، پر جڏهن اها رسم ادا ڪري پوري ڪندا آهن، تڏهن ڏاڍي خوشي ڪندا آهن. جيڪي ڪجهہ ڪيو ويندو آهي، سو هيءَ آهي: ماڻهن جو هڪ وڏو انبوه، جنهن ۾ سيني جمارن جا ماڻهو جمع هوندا آهن، پٽرن جي هڪ گول چڪر جي چوڌاري اچي ويهندو آهي، جو رستي (درحقيقت هڪ سوڙهي پيچري) جي پاسي ۾ ٽاهيو ويندو آهي. پوءِ هڪ چوڪرو سيني ريڍن مان هڪ چونڊ رڍ ڪاهي ايندو آهي، جنهن کي جمع ٿيل ماڻهن جي چوڌاري چار دفعا ڦيريون ڏيارينڊو آهي. جئين اها رڍ سندن چوڌاري لنگهندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندي آهي، تئين چڪر ۾ ويڙل ماڻهو رڍ جي پشم مان ٺورو حصو پٽيندا ويندا آهن ۽ ان کي پنهنجن وارن يا جسر جي ڪنهن ٻئي حصي تي رکندا آهن. رڍ کي پوءِ پٽرن وٽ وڃي ويندا آهن، جتي اُن کي هڪ اهڙو ماڻهو ذبح ڪندو آهي، جو شايد ڪنهن پادري گهراڻي سان واسطو هوندو آهي ۽ ذبح ٿيل رڍ جو رت ڪڍي، چار دفعا مجمعي جي مٿان چڙڪائيندو آهي. پوءِ وري اهو هرهڪ کي جدا جدا انهيءَ رت مان ذرو ذرو لڳائيندو ويندو آهي. ٻارن جي ڇاتيءَ واري هڏي جي هيٺينءَ پڇڙيءَ وٽ هو انهيءَ رت جو گول نشان ڪندو آهي، زالن تي ڇاتيءَ جي مٿان ۽ مردن کي ڪلهن وٽ ڇهندو ويندو آهي. ان کان پوءِ هو انهيءَ رسم جو مقصد سمجهائيندو آهي ۽ ماڻهن کي رحم ڪرڻ جي تلقين ڪندو آهي ..... جڏهن اهو خطبو، جو ڪن وقتن تي تمام ڊگهو هوندو آهي، پورو ٿيندو آهي، تڏهن ماڻهو اٿندا آهن ۽ منجهائن هرهڪ ڇٽو انهن پٽرن تي يا سندن پاسي ۾ هڪ ٻن رکندو ويندو آهي ۽ پوءِ ڏاڍيءَ خوشيءَ سان اتان هليو ويندو آهي. رڍ جي ڪوپري پٽرن جي پرسان هڪ وڻ ۾ لٽڪائي ويندي آهي ۽ گوشت غريبن کي کائڻ لاءِ ڏنو ويندو آهي. اها رسم ٻين وقتن تي پڻ ننڍي پيماني تي ادا ڪئي ويندي آهي. جيڪڏهن ڪو خاندان بيماريءَ يا موت سبب ڪنهن مصيبت ۾ مبتلا هوندو آهي، تہ سندن دوست ۽ پاڙيسري جمع ٿي، هڪ رڍ ذبح ڪندا آهن؛ ان طرح اهي سمجهندا آهن تہ اهو خاندان وڏي مصيبت کان محفوظ رهندو ۽ اها ٽري ويندي. مٽل دوستن جي قبرن ۽ خوشيءَ جي ٻين موقعن، جهڙوڪ ڪنهن طويل غير حاضريءَ بعد پٽ جي واپس گهر اچڻ وغيره تي ہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڳي ئي رسم ادا ڪئي ويندي آهي." ريڊ جي سالياني ذبح وقت ماڻهو جنهن غم جو اظهار ڪن ٿا، تنهن سان ائين ٿيو نظر اچي ته ريڊ هڪ مقدس يا ديوتائي جانور آهي، جنهن جي موت تي سندس پوڄاري بلڪل اهڙيءَ طرح ماتم ڪن ٿا، جهڙيءَ طرح ڪئليفورنيا جا باشندا مقدس عقاب جي موت تي ۽ مصري باشندا ٽيبس واري گهيٽي جي موت تي غم ۽ اندوه جو اظهار ڪندا هئا. هرهڪ ماڻهوءَ کي ريڊ جو رت ٽڦڻ، ديوتا سان هڪ قسم جو رابطو قائم ڪرڻ آهي، ديوتائي زندگيءَ جي ذريعي کي، رت وانگر پي، يا گوشت وانگر کائي، پيٽ اندر داخل ڪرڻ بدران، ٻاهر لڳايو وڃي ٿو.

۲- **مقدس جانورن سان گڏ جلوس:** روحاني رابطي جي انهيءَ نموني جو مثال، جنهن ۾ مقدس جانور کي هر هڪ گهر ۾ گهمايو وڃي ٿو، ته جيئن سندس ديوتائي اثر ڪان سيٻيي ڇٽا مستفيض ٿين، گلياڪ قوم وارن جي رڇ کي مارڻ کان اڳ سجي ڳوٺ ۾ جلوس جي صورت ۾ گهمائڻ ۽ ڦيرائڻ جي رسم سان ملي ڇڪو آهي. ساڳيءَ طرح پنجاب جي "نانگ قبيلي" وارا مقدس نانگ سان بلڪل ساڳيءَ نوعيت جو روحاني تعلق قائم ڪندا آهن. سال ۾ هڪ دفعو سيپٽمبر مهيني ۾ سيني فرقن ۽ مذهبن جا پيروءُ فقط نون ڏينهن لاءِ نانگ جي پوڄا ڪندا آهن. آگسٽ مهيني جي آخر ڌاري، ميراسٽيون، خاص طرح، "نانگ قبيلي" واريون، ڳوٺ اڻي مان هڪ نانگ ٺاهي، ان کي ڳاڙهو ۽ ڪارو رنگ ڏيئي ڇڇ ۾ رکنديون آهن. انهيءَ ڇڇ کي اهي ڳوٺ جي هر گهر اندر ڪٽي ويندیون آهن ۽ ڪنهن به جاءِ اندر داخل ٿيڻ وقت هيئن چوندیون آهن: "شل خدا اوهان سيني جو ساٿي ٿئي! شل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڀ دک درد اوهان کان دور رهي! شل اسان جي آقا (گوگا) جو قول قائم رهي!" پوءِ اهي نانگ سوڌو چڄ پيش ڪندي، هيئن چوندیون آهن تہ "اڄي جي هڪ نئين مانيءَ سکڻ جو هڪ نئون ڇاڙو، جيڪڏهن نانگ جي فرمانبرداري ڪندا، تہ اوهين ۽ اوهان جا سيئي پيارا وڌندا". درحقيقت، مانيءَ سکڻ ڏيڻ گهرجي، پر ائين مشڪل ئي ڪيو ويندو آهي. بهرحال، هرڪو ڪجهہ نہ ڪجهہ، عام طرح اڄي جي لڀ يا ٽورو ان ۾ ڏيندو آهي. جن گهرن ۾ نئين ڪنوار آيل هوندي آهي، يا جتان ڪا چوڪري پرڻجي ويئي هوندي آهي، يا جتي پٽ ڇاپو هوندو آهي، اتي گهٽو ڪري سوا رپيو يا ڪپڙي ڏيڻ جو رواج هوندو آهي، ڪڏهن ڪڏهن نانگ ڪٽي وڃڻ وارا هيٺ راڳ ڳائيندا آهن:

"نانگ کي ڪپڙي جو ٽڪر ڏيو، ۽ هو اوهان ڏانهن هڪ خوبصورت ڪنوار سوڪليندو".

جڏهن هر هڪ گهر مان اهڙيءَ ريت چڪر لڳائي پورو ڪيو ويندو آهي، تڏهن اڄي جي نانگ کي دفن ڪري، مٿانئس هڪ نئين قبر ٺاهي ويندي آهي. انهيءَ هنڌ ڳوٺ جون زالون سيپٽمبر مهيني جي نون ڏينهن ۾ پوڄا پاٺ ڪرڻ لاءِ ويندیون آهن. اهي پاڻ سان گڏ ڏهيءَ جي هڪ پاٺ ڪٽي ويندیون آهن، جنهن مان ڪجهہ حصو نانگ کي نذراني طور پيش ڪندیون آهن ۽ ان وقت زمين تي جهڪي، پيشانيءَ کي سڀيءَ سان لڳائيندیون آهن. پوءِ گهر وڃي، اها ڏهي ٻارن ۾ تقسيم ڪندیون آهن. هن حالت ۾، ظاهر آهي، تہ اڄي جو نانگ هڪ سچي نانگ جو عيوضي آهي. درحقيقت، اهڙن ضلعن ۾، جتي نانگ عام جام هوندا آهن، اها پوڄا اڄي مان ٺهيل نانگ جي قبر تي نہ، پر اهڙن ٻيلن ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪئي ويندي آهي، جتي نانگن جا گهر هوندا آهن. انهيءَ سالياني پوڄا ڪان سواءِ، جا سڀئي ماڻهو ڪندا آهن، "نانگ قبيلي" جا ماڻهو نئين چنڊ ڪان پوءِ هر صبح جو ساڳئي نموني جي پوڄا ڪندا آهن." نانگ قبيلو" پنجاب ۾ اڃ لڀ ناهي. انهيءَ قبيلي جا افراد نانگ کي نہ ماريندا آهن ۽ چوندا آهن ته ان جو چڪ کين ڪوبہ ضرر ڪونہ پهچائيندو آهي. جيڪڏهن انهن کي ڪو مئل نانگ ملي ويندو آهي، تہ اهي کيس ڪفن ڏيئي باقاعده طور دفن ڪندا آهن.

انهيءَ هندستاني پوڄا سان قريبي مشابهت رکندڙ رسمون اڄ تائين بہ يورپ ۾ باقي رهنديون آيون آهن، جي بلا شڪ وشبهہ تمام اوائلي بت پرستيءَ واري زماني جون آهن. انهيءَ جو مشهور مثال "جهنگ جهرڪيءَ کي شڪار ڪرڻ" جو آهي. تمام گهٽين يورپي قومن طرفان ــ قديم يونانين ۽ روسين، جديد اطالوين، هسپانوين، فرينچن، جرمنن، ڊچن، ڊينس، سئيڊس، انگريزن ۽ ويلس قوم وارن جهنگ جهرڪيءَ کي بادشاه، پکين جي بادشاه، ٻوڙي جي بادشاه، وغيره جهڙا لقب ڏنا آهن ۽ ڪيس انهن پرندن سان هڪ ٿهرايو آهي، جن کي مارڻ انتهائي بد بختيءَ جو باعث سمجهيو ويندو آهي. انگلنڊ ۾ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ جيڪڏهن کو جهنگ جهرڪيءَ کي ماريندو يا سندس آکيرو ڦٽائيندو، تہ پڪ ئي پڪ هڪ سال اندر سندس کوڙم کو هڏو پڇندو، يا وري اهو کنهن خوفناڪ حادثي سان دوچار ٿيندو، ڪڏهن ڪڏهن وري ائين سمجهيو ويندو آهي تہ ڪٿن جو کير رت جهڙو ٿي ويندو. اسڪاٽلنڊ ۾ جهنگ جهرڪيءَ کي "آسماني ڪڪڙ جي بيگم" سڏيو ويندو آهي ۽ چوڪرا چوندا آهن:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"شل مصيبت نازل ٿئي، مصيبت، ڏهن ڪان زياده دفعا،
(انهن تي) جيڪي آسماني ڪڙ جي بيگم ڪي تنگ ڪن ٿا".

برٽنيءَ ۾ سينٽ ڊونان وٽ، ماڻهن جو اعتقاد آهي ته جيڪڏهن هار نديين جهنگ جهرڪين ڪي سندن آڪيرن ۾ هٽ لائيندا، ته انهن ڪي سينٽ لارينس جي باهه، يعني سندن منهن ۾ ٽنگن وغيره تي، سوهيڙن جي تڪليف برداشت ڪرڻي پوندي. فرانس جي ڪن پين حصن ۾ وري ائين سمجهيو ويندو آهي ته جيڪڏهن ڪو ماڻهو جهنگ جهرڪيءَ ڪي مارينڊو يا سندس آڪيرو ڦٽائيندو، ته ان جي گهر ٻڌان وڃ ڪرندي يا جن آگرين سان هن اهو ڪم سرانجام ڪيو هوندو، سي سُسي، سُسي، آخرڪار ڪري پونديون يا ڪم از ڪم اهي بيحس و حرڪت ٿي پونديون يا وري سندس چوپائي مال جي پيرن ۾ بيماري وڃي گهر ڪندي.

اهڙن اعتقادن جي باوجود، جهنگ جهرڪيءَ ڪي سال ۾ هڪ دفعو مارڻ جي رسم هن ملڪ ۾ فرانس ۾ دور دور تائين ڦهليل رهي آهي. آئيل آف مئن پيٽ ۾ ارڙهين صديءَ تائين اها رسم ناتال ڪان هڪ ڏينهن اڳ واريءَ شام يا ناتال واري صبح تي ادا ڪئي ويندي هئي. چوويهين ڊسمبر تي شام ڏاري، گهر جي سيني نوڪرن ڪي سوڪل ملندي هئي. سڄيءَ رات تائين اهي ننڊ نه ڪندا هئا، پر اڌ رات تائين، جڏهن سيني ڊيولين ۾ گهنڊ وڄڻ لڳندا هئا، اهي هيڏانهن هوڏانهن شهر ۾ رلندا ڦرندا هئا. جڏهن نماز ختم ٿيندي هئي، تڏهن اهي جهنگ جهرڪيءَ جو شڪار ڪرڻ نڪرندا هئا ۽ جڏهن ڪين ڪا هڪ جهرڪي هٽ لڳندي هئي، تڏهن اهي ڪيس ساري، هڪ ڊگهي لڪڙي سان ٻڌي ڇڏيندا هئا، پر ان جا ڪنپ ڇڪي ڊگها ڪندا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جهرڪيءَ کي اهڙي نموني سان ٻڌي، ڪيس جلوس جي صورت
۾ گهر گهر ڪڍي ويندا هئا ۽ هيءَ سر آلاپيندا ويندا هئا :
"اسان جهنگ جهرڪيءَ جو 'رابن دي بابن' واسطي شڪار ڪيو،
اسان جهنگ جهرڪيءَ جو 'جئڪ دي ڪئن' واسطي شڪار ڪيو،
اسان جهنگ جهرڪيءَ جو 'رابن دي بابن' واسطي شڪار ڪيو،
اسان جهنگ جهرڪيءَ جو هر هڪ واسطي شڪار ڪيو."

جڏهن اهي هر هڪ گهر جو چڪر هڻي پورو ڪندا هئا
۽ جيترا پيسا جمع ڪري سگهندا هئا، اوترا ڪنا ڪري پورا
ڪندا هئا، تڏهن اهي جهنگ جهرڪيءَ کي چڪيا تي رکي،
جلوس جي صورت ۾ ديول جي قبرستان ۾ پهچائيندا هئا، جتي
اهي سندس قبر ٺاهيندا هئا ۽ "انتهائي سنجيدگيءَ سان، سڪبس
پوليءَ ۾ ماتمي گيت آلاپيندا هئا، جنهن کي اهي سندس موت
جو مرثيو سڏيندا هئا، ان کان پوءِ ناتال شروع ٿيندو هو."
دفن جو ڪم پورو ٿيندو هو، تہ ديول جي حاطي کان ٻاهر ٻيئل
ماڻهو گول چڪر ٺاهي، سازن جي آواز تي نچندا هئا.

ارڙهين صديءَ جو هڪ ڪتاب نويس لکي ٿو تہ آئرلنڊ
۾ "جهنگ جهرڪيءَ جو ايڏا تائين شڪار ڪيو ويندو آهي ۽
ڪڙمي ان کي ناتال واري ڏينهن ساريندا آهن ۽ ٻئي ڏينهن
(سينٽ اسٽيفن جو ڏينهن) ان کي ٻن ڦيٽن جي وچ ۾، جي هڪ
ٻئي کي زاويہ قائم تي ڪاٽيندا آهن، هڪ ٽنگ ذريعي لٽڪائي،
گوٽ ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڦيرايو ويندو آهي؛ هر هڪ گوٽ ۾
مردن، زالن ۽ ٻارن تي مشتمل هڪ جلوس ڪڍيو ويندو آهي،
جي آئرش پوليءَ جو هڪ مصرعو ڳائيندا ويندا آهن، جنهن ۾
جهرڪيءَ کي سيني پرندن جو بادشاهہ سڏيو ويندو آهي." اڄ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن تائين ٻ "جهنگ جهرڪيءَ جو شڪار" لينسٽر ۾ ڪوناٽ ضلعن جي ڪن حصن ۾ ڪيو ويندو آهي. ناتال يا سينٽ اسٽيفن واري ڏينهن تي، چوڪرا جهنگ جهرڪيءَ جو شڪار ڪري ڪيس سارينداآهن، پوءِ ڪيس "هالي" ۾ "آئوي" نالي وَلين جي جهگڻن جي وچ ۾ رکي، ٻوهاري جي لڪڙي جي چيڙي سان ٻڌي، سينٽ اسٽيفن واري ڏينهن هڪ گهر کان ٻئي ڏانهن ڪٽي ويندا آهن ۽ هيءُ گيت آلاپيندا ويندا آهن :

"جهنگ جهرڪي، جهنگ جهرڪي، سيني پکين جو شاهه،
سينٽ اسٽيفن وٰري ڏينهن ڦاسائي ويئي جهنگ ماڻ،
ننڍي آهي حالانڪ، وڏو آهيس خاندان،
براه نوازش، اي خاتون، اسان کي ڏي ڪجهه مال."

پوءِ ڪين پيسا يا ڪاڏو (مانيءَ، ڪڻ، آٽا وغيره) ڏنو ويندو هو، جنهن ۾ي اهي شام جو خوب دعوت ڪندا هئا.

اڻويهين صديءَ جي پهرئين اڌ حصي ۾ ساڳئي قسم جون رسمون ڊڪٽ فرانس جي مختلف حصن ۾ اڃا تائين ادا ڪيون ويندڙيون هيون. چنانچ، ڪارڪاسون وٽ، هر سال ڊسمبر مهيني جي پهرين آرتوار تي، سينٽ جين گهٽيءَ جا نوجوان ماڻهو لڻين سان مسلح ٿي، شهر کان ٻاهر ويندا هئا، جتي اهي جهنگ جهرڪين کي گولين ۽ ڦاسائڻ لاءِ جهاڙين کي ڊڪ هڻندا هئا. جيڪو ماڻهو اهڙن پکين مان هڪ کي سيني کان اول ڊڪ هڻي مارينڊو هو، تنهن کي "بادشاه" جو خطاب ڏنو ويندو هو. پوءِ اهي جلوس ناهي، "بادشاه" جي سرڪردگيءَ ۾، جو جهنگ جهرڪيءَ کي لڪڙي جي چوٽيءَ تي ويهاري ڪٽي هلندو هو، شهر ڏانهن موٽندا هئا. سال جي پوئين ڏينهن جي شام جو "بادشاهه" ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻيا سپ آهي ماڻهو، جن جهنگ جهرڪيءَ کي شڪار ڪرڻ ۾ حصو ورتو هوندو هو، مشعلن جي روشنيءَ ۾ شهر جي گهٽين ۽ ڏهلن ۾ شرنائين جي آوازن سان، جي جلوس جي اڳيان هلنديون هيون، چڪر هڻندا هئا. هر هڪ گهر جي دروازي تي اهي بيهي رهندا هئا ۽ منجهائن هڪ ڇٽو انهيءَ دروازي تي چاڪ سان "وائيو لي روئي!" الفاظ ۽ نئين شروع ٿيندڙ سال جا انگ لکندو هو. پارهين ڏينهن جي صبح جو "بادشاهه" وري ٻ وڏي شان ۽ شوڪت سان، مٿي تي تاج رکي، نيلي رنگ جو جبو پهري ۽ هٿ ۾ شاهي ڏنڈو ڪٽي جلوس جي صورت ۾ شهر مان چڪر هڻندو هو. سندس اڳيان جهنگ جهرڪيءَ کي ڪٽي هلندا هئا، جا هڪ ڏگهي لکڙي جي چوٽيءَ سان ٻڌل هوندي هئي، جنهن کي زيتون ۽ شاه ٻلوط جي وڻ، ۽ ڪڏهن ڪڏهن شاه ٻلوط تي چاڙهيل "مزل ٽو" ول جي ساڻون پنن جي هار سان سينگاريو ويندو هو. سينٽ ونسينٽ جي ديول ۾ وڏيءَ عبادت ۾ شريڪ ٿيڻ کان پوءِ، جتي هو پنهنجن محافظن ۽ آفيسرن جي جهرمٽ جي وچ ۾ بيٺو هوندو هو، "بادشاهه" پوءِ بشپ، ميئر، مئجسٽريٽن ۽ شهر جي مکيه رهاڪن سان ملاقات ڪندو هو ۽ شاهي محفل لاءِ پيسا ڪٺا ڪندو هو، جا شام جو منعقد ڪئي ويندي هئي ۽ هڪ ناچ سان ختم ٿيندي هئي.

"جهنگ جهرڪيءَ جي شڪار" واريءَ رسم ۽ پين اهڙين رسمن مان ڪن جي درسيان، جن تي اسان غور ڪري آيا آهيون، خاص طرح گلياڪ قوم وارن جي رچ سان جلوس ڪيڏ ۽ هندستانين جي نانگ سان جلوس ڪيڏ واريءَ رسم درسيان جيڪو توازن آهي، سو اهڙو تم قريبي آهي، جو ان باري ۾ ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بہ شڪ ۽ شبهي ڪرڻ جي گنجائش ڪانهي تہ اهي سڀ رسمون ساڳين نظرين جي حلقي سان وابستہ آهن. قابل پرستش جانور کي سال ۾ هڪ دفعو خاص قسم جي سنجيدگيءَ سان ذبح ڪيو وڃي ٿو ۽ سندس موت کان پيشتر يا هڪدم بعد، ڪيس در در ڦيرايو وڃي ٿو تہ جيئن سندس پوڄارين مان هر هڪ کي انهن ديوتائي خوبين جو ڪجهہ حصو حاصل ٿئي، جي شڪل يا مرندڙ ديوتا جي وجود مان باهر نڪرنديون سمجهيون ويندیون آهن. انهيءَ قسم جي مذهبي جلوسن کي، جيڪڏهن اسين ان ڳالهہ تي انهن مختلف نشانين جي آڏار تي غور ڪريون، جي يورپ جي لوڪ - رسم ۾ اڄ تائين رهجي ويڳون آهن، قبل از تاريخ واري دور ۾ يورپي باشندن جي سائن سوڻن ۾ اعليٰ مقام حاصل هوندو. مثال طور، سال جي آخرين ڏينهن تي، يا "هوگ مئني"، جيئن ان ڏينهن کي سڏيو ويندو هو، اسڪائلنڈ جي اتانهن پڻن ۾ هيءَ رسم هوندي هئي تہ هڪ ماڻهو پاڻ کي گئونءَ جي ڪل ۾ لڪائي، نوجوان ڇوڪرن جي همراه، جن مان هر هڪ کي هڪ لٺ هوندي هئي، جنهن کي ڪچيءَ ڪل جو ذرو پڌل هوندو هو، گهوٽ جي هر هڪ دروازي تي ويندو هو. هر هڪ گهر جي جاءِ جي چوڌاري، گئونءَ جي ڪل ۾ ملبوس، اهو ماڻهو "دائسيل" نموني، يعني سج جي ڦيري واري رستي مطابق ٽي دفعا اهڙيءَ طرح ڊوڙندو هو، جو گهر واريءَ جاءِ کي هر وقت پنهنجي ساڄي هٿ تي رکندو هو، باقي بيا ڇڙا سندس پويان پوندا هئا ۽ پنهنجين لٺين سان گئونءَ جي ڪل کي اهڙي زور سان ڏڪ هڻندا هئا، جو ان مان ڌهل جهڙو آواز نڪرندو هو. انهيءَ ٻي ترتيب جلوس جي دوران ۾، اهي گهر جي ديوارين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي ۽ ڏکي ٿوڪيندا هئا. جڏهن کين گهر اندر داخل ٿيڻ جي اجازت ملندي هئي، تڏهن سڄو مان هڪ ڇڙو گهر جي چانڊ اندران ٻيهي، هيءَ دعا ڪندو هو، "شل خدا هن گهر ۽ سڀني رکپل هر هڪ شيءِ، چوپائي مال، عمارتي ڪاٺ ۽ پٿرن تي رحمت نازل ڪري! شل هيءُ گهر جام گوشت، بدن ۽ پسترن جي ڪپڙن ۽ ماڻهن جي صحت سان هميشه ڀريو رهي!" پوءِ جلوس ۾ شامل هر هڪ ماڻهو پنهنجيءَ پنهنجيءَ لٽ سان ٻڌل چمڙي جي ٽڪري کي ٻاهر ۾ ٽنگي ڏيندو هو، ۽ ائين ڪرڻ کان پوءِ، هو ڪل جي سڙيل ٽڪر کي هر هڪ ماڻهوءَ ۽ گهريلو جانور جي نڪ تي رکندو هو. ائين سمجهيو ويندو هو ته اها ڳالهه کين مرضن ۽ پين مصيبتن، خاص طرح جادوءَ جي ٽوڻن ڦيٽن، وغيره کان ايندڙ سڄي سال جي دوران ۾ محفوظ رکندي. ڪل کي ڏکن هٽڻ سبب جيڪو وڏو آواز ۽ شور ۽ غوغا برپا ٿيندو هو، تنهن جي سبب ڪري انهيءَ سڄيءَ رسم کي "ڪئليوئن" سڏيو ويندو هو. اها رسم سينٽ ڪلڊا سميت هيبرائيڊس جي سڄي ٻيٽ ۾، ارڙهين صديءَ جي ڪم از ڪم پوئين اڌ تائين ادا ڪئي ويندي هئي ۽ معلوم ٿئي ٿو ته اها اڻويهين صديءَ جي ڇڪي حصي تائين زنده رهندي آئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پنجونجاهون

برائيءَ جو انتقال ۔

۱- **بي جان شين ڏانهن انتقال :** ديوتا کي قتل ڪرڻ جي رسم جي وجود جو سراغ اسين هينئر مختلف قومن اندر ڦولي آيا آهيون ، جڏهن معاشرو شڪار ڪرڻ ، چوپائي مال ڏارڻ ۽ زراعت ڪرڻ وارين منزلن ۾ لنگهي رهيو هو ، ۽ سون انهن مقصدن کي به سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ، جن ماڻهن کي اهڙيءَ عجيب و غريب رسم اختيار ڪرڻ لاءِ آماده ڪيو. انهيءَ رسم جي هڪ رخ تي اڃا به غور ڪرڻ باقي آهي. ڪڏهن ڪڏهن سڄيءَ قوم جون مجموعي بد بختيون ۽ سندن گناهه سرندڙ ديوتا مٿان اڇلايا ويندا آهن ، جنهن لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته اهو انهن کي هميشه لاءِ پاڻ سان ڪٽي وڃي ٿو. ۽ قوم کي معصوم ، بي گناهه ۽ خوش حال ڇڏي وڃي ٿو. هن خيال سان هڪ وحشيءَ جو دماغ آشنا آهي ته اسين پنهنجا گناهه ۽ مصيبتون ڪنهن بيءَ هستيءَ کي منتقل ڪري ڏيڻي سگهون ٿا ، جا انهن جو بار آسان جي بدران ڪٽندي. اهو خيال طبعي ۽ دماغي ، مادي ۽ غير مادي شين جي درميان ظاهر ظهور سونجهاري جي پيدا وار آهي. چاڪاڻ ته ڪائيءَ ، پٿرن ۽ بيءَ ڪنهن به شيءِ جي ٻوجي کي پنهنجيءَ پٽيءَ تان ڦيرائي ، ٻئي ڪنهن جي پٽيءَ تي آڻڻ ممڪن آهي ، ان ڪري هڪ وحشي ائين سمجهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو ته هو پنهنجن گناهن ۽ مصيبتن جو بار به اهڙيءَ آسانيءَ سان ٻئي کنهن کي منتقل ڪري ڏيئي سگهي ٿو، جو سندس بدران انهن کي برداشت ڪندو. انهيءَ خيال تي هو عمل ڪري ٿو، جنهن جو نتيجو ڪن اهڙين اٽ وٽندڙ ترڪيبن جي صورت ۾ ظاهر ٿئي ٿو، جن جي ذريعي هو اهڙين تڪليفن کي ٻين جي کلهن تي اڇلائڻ جي ڪوشش ڪري ٿو، جن کي بذات خود برداشت ڪرڻ کان ماڻهو ڪيهائي ٿو. مختصر طور چئجي ته معاشرتي ۽ دماغي ثقافت جي هيٺاهين سطح تي بيئل قومون عيوضيءَ جي ذريعي تڪليف برداشت ڪرڻ جي اصول کي عام طور سمجهن ۽ ان تي عمل ڪن ٿيون. ايندڙ ورقن ۾ آءٌ انهيءَ نظريي ۽ ان تي ٽيندڙ عمل جا، انهن وحشي قومن مان مثال پيش ڪندس، جي اڃا تائين عريان ساد گيءَ جي حالت ۾ آهن ۽ جي قانونِ حيات جي مسئلن ۽ اصولن جي صفائيءَ ۽ چمڪ دمڪ ۽ فقه جي باريڪين جي پڙدي پٺيان پوشيده ٽيل ناهن.

پاڙيسريءَ کي تڪليف ڏيئي، آسائش ۽ آرام پهچائڻ لاءِ، جن ترڪيبن کان هڪ حرفتي وحشي ڪم وٺي ٿو، سي مختلف ۽ گهڻيون آهن. اهڙين ترڪيبن جي هجوم مان فقط چند مخصوص ۽ علامتي مثال ئي هت پيش ڪري سگهبا. هيءَ ڳالهه شروعات ۾ ئي ذهن نشين ڪرڻ گهرجي ته جنهن بديءَ کان ماڻهو پاڻ کي بچائڻ جي ڪوشش ڪري ٿو، سا هر و پر و کنهن ماڻهوءَ ڏانهن ئي منتقل ڪرڻ ضروري ناهي. اها اوتريءَ ئي آسانيءَ سان جانور يا کنهن ٻيءَ شيءِ ڏانهن به منتقل ڪري سگهجي ٿي، جيتوڻيڪ موخرالذڪر حالت ۾ اها شيءِ گهٽو ڪري انهيءَ بديءَ کي اهڙي پهرين ماڻهوءَ کي چنبڙائڻ جو محض هڪ وسيلو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندي آهي، جو ان کي هٽ لائيندو. ايسٽ انڊيز ۾يڻ سان ڪن جي باشندن جو خيال آهي تہ مرگهيءَ جي مريضن جي منهن کي خاص قسم جي ڪن وڻن جي پنن هڻڻ ۽ پوءِ انهن کي ڦٽي ڪرڻ سان، مرگهيءَ جي مرض کان شفايابَ ڪري سگهبو. ائين سمجهيو ويندو آهي تہ بيماري پنن اندر گهڙي ويندي آهي ۽ ساڻن گڏ اها ۽ اچلائي ويندي آهي. ڏندن جي سور ڇٽائڻ لاءِ آسٽريليا جا ڪي سياه فام باشندا پالي جي گرم ٽيل قر ڪي گل سان ڇهندا آهن. پوءِ اهو قر ڦٽو ڪيو ويندو آهي ۽ ڏند جو سور ان سان گڏوگڏ "ڪاري اچ" نالي هڪ ڪاري پٿر جي صورت ۾ هليو ويندو آهي. انهيءَ قسم جا پٿر پراڻن دڙن ۽ ريتيءَ جي ڍيرن ۾ لڌا ويندا آهن. انهن کي احتياط سان جمع ڪيو ويندو آهي ۽ دشمنن کي ڏندن جي سور ڏيڻ لاءِ، انهن پٿرن کي انهن ڏانهن اچلايو ويندو آهي. يوڪنڊا جي بهيما نالي هڪ مالدار قوم کي ڪوڙها نڪرندا آهن، جن جون پاڙون تمام هيٺ اونهيون هونديون آهن: "انهيءَ لاءِ سندن علاج هيءَ هوندو آهي، جو اهي پنهنجي مرض کي ڪنهن ٻئي ماڻهوءَ ڏانهن منتقل ڪرڻ لاءِ پنهنجي حڪيم وٽان کي جڙي ٻوٽين وٽي ايندا آهن ۽ انهن کي سوڄ واريءَ جاءِ مٿان مهڻي رستي جي وچ ۾ اهڙي هنڌ دفن ڪندا آهن، جتان ماڻهن جو عام جام گذر هوندو آهي، پهريون ماڻهو، جو دفن ٿيل اهڙيءَ ٻوٽيءَ کي اورانگهي لنگهي ويندو، سو انهيءَ بيماريءَ کي پاڻ سان گڏ ڪنيون ويندو ۽ اصلي مريض شفايابَ ٿي ويندو".

ڪڏهن ڪڏهن بيماريءَ جي حالت ۾، مرض کي ڪنهن ماڻهوءَ ڏانهن منتقل ڪرڻ کان اڳ، ڪنهن ٻوٽي اندر داخل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيو ويندو آهي. چنانچہ، باگنڊا قوم وارن جو خيال ڪڏهن ڪڏهن منهنجي مان پنهنجي مريض جو مجسمو تيار ڪندو آهي، پوءِ بيمار ماڻهوءَ جو ڪو نہ ڪو عزيز انهيءَ بوتي کي مريض جي جسم مان مٿي رستي ۾ دفن ڪندو آهي يا ورني رستي جي پاسي ۾ گاهہ اندر لڪائي ڇڏيندو آهي. پهريون ماڻهو، جو انهيءَ بوتي کي اورانگهي لنگهي ويندو يا ان جي پاسي مان گذرندو، سو اهو مرض پرائيندو. ڪڏهن ڪڏهن اهو بوتو "پلئنٽين" بوٽي جي گل مان ٺاهيو ويندو هو، جنهن کي اهڙيءَ طرح ٻڌو ويندو هو، جو اهو ماڻهوءَ جي مجسمي وانگر نظر ايندو هو، ان کي اهڙي ئي نسوني ڪم آندو ويندو هو، جهڙيءَ ريت مٽيءَ جي بوتي کي، پر انهيءَ ٻڇڙي مقصد لاءِ مجسمن جو استعمال اهڙو ڏوهہ هيو، جو گردن زنيءَ جي قابل هو، ڪنهن بہ ماڻهوءَ کي عام رستي تي اهڙو بوتو دفن ڪندي پڪڑيو ويندو هو، تہ ڪيس يقيناً قتل ڪيو ويندو هو.

ٽمور ٻيٽ جي مغربي ضلعي ۾، جڏهن مرد يا زالون ڏڳها ۽ ٽڪائيندڙ سفر ڪندا آهن، تڏهن اهي پنن وارين تارين کي پڪي وانگر هلائيندا آهن، جن کي اهي ڪن اهڙين مخصوص جاين تي اچلائيندا آهن، جتي ڪائنِ اڳ سندن ابن ۽ ڏاڏن بہ ائين ئي ڪيو هو. ائين سمجهيو ويندو هو تہ اهي جيڪا ٽڪاوٽ محسوس ڪندا هئا، سا اهڙيءَ طرح پنن ۾ منتقل ٿي پٽتي رهجي ويندي هئي. پيا وري پنن بدران پٿر ڪم آڻيندا آهن. ساڳيءَ طرح بابر ٻيٽن جي ميڙ ۾، ٽڪل ماڻهو پٿر هٽندا آهن ۽ ائين سمجهندا آهن تہ ائين ڪرڻ سان اهي انهيءَ ٽڪاوٽ کي، جا اهي پنهنجن جسمن اندر محسوس ڪري رهيا آهن، انهن پٿرن ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منتقل ڪري رهيا آهن. پوءِ اهي انهن پٽرن ڪي اهڙين جاين تي اڇلائيندا آهن، جي خاص طرح انهيءَ مقصد لاءِ علحده ڪيون ويندڙيون آهن. دنيا جي مختلف علائقن ۾ اهڙي اعتقاد ۽ رواج پٽرن جي انهن ڏيرن يا ڪائڙين ۽ پنن جي آڻهن ڏڻ ڪي وجود ۾ آندو آهي، جي مسافرن کي رستن جي پاسن ڪان عام طرح نظر ايندا آهن ۽ جن جي وجود کي قائم رکڻ لاءِ، هر هڪ مقامي راهگير انهن تي ڪن ڪائڙين، پٽرن يا پنن جو اضافو ڪندو ويندو آهي. چنانچه، سالوبئن ۽ بئنڪس ٻيٽن ۾، مقامي باشندن ۾ هيءَ رواج آهي ته اهي ڪنهن به اونهيءَ لاهيءَ يا ڪنهن دشوار گذار رستي وٽ، پاسي واري ڏڙي تي ڪجهه پٿر، ڪائڙيون يا پن اڇلائيندا ۽ هيٺن چوندا آهن ته "اها ٽي وجهي منهنجي ٽڪاوٽ!" اهو ڪم ڪو مذهبي نوعيت جو ساڻ سوڻ ڪونهي، جو ته ڏڙي مٿان جيڪا چيز آڇلائي وڃي ٿي، سا روحاني طاقتن جي حضور ۾ پيش ڪيل ڪو نذرانو ڪونهي ۽ نه وري ان سان گڏ جيڪي الفاظ ادا ڪيا وڃن ٿا، سي ڪي دعا جا لفظ آهن. اهو ڪم محض ٽڪاوٽ ڪان بچڻ لاءِ جادوءَ جي هڪ ٽوٽڪي ڪان سواءِ ٻيو ڪجهه به ناهي، جو ته هڪ ساده دل وحشي ائين سمجهي ٿو ته هو پنهنجيءَ ٽڪاوٽ کي ڪائڙيءَ، پٿر يا پن ۾ سمائي پاڻ ڪان دور اڇلائي سگهي ٿو.

۲- **جانورن ڏانهن انتقال:** برائيءَ کي دور ڪڻي وڃڻ يا منتقل ڪرڻ لاءِ جانورن کي عام طرح هڪ وسيلي طور استعمال ڪيو ويندو آهي. *سوئر قوم جي ڪنهن ماڻهوءَ کي جڏهن مٿي ۾ سور پوندو آهي، تڏهن هو ڪنهن ٻکريءَ يا رڍ کي تيسين

* مراقش جي باشندڙ کي يورپي قومون انهيءَ نالي سان سڏيندڙيون آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماريندو رهندو آهي، جيسين اها ڪري پوي، ڇو ته سندس اعتقاد آهي ته سندس مٿي جو سور اهڙيءَ طرح انهيءَ جانور ڏانهن منتقل ٿي ويندو. موراڪو ۾ اڪثر دولتمند سوئر، پنهنجن طبيلن ۾ هڪ جهنگلي سوئر رکندا آهن، ته جيئن جن ۽ پيا بد ارواح سندس گهوڙن کي نه وٺن ۽ انهيءَ سوئر طرف رخ رکن. ڏکڻ آفريڪا جي ڪافر قبيلي وارن ۾، جڏهن مريض کي شفايابه ڪرڻ جون ٻيون سڀ تجويزون ۽ ترڪيبون ناڪامياب ثابت ٿيندڙيون آهن، تڏهن "مقامي باشندا بيمار ماڻهوءَ جي سامهون هڪ بڪريءَ کي ڪاهي وڃن، ۽ انهيءَ جانور مٿان ٻيهي، سيني ڳوٺ وارن جي گناهن جي اقرار ڪرڻ جي رسم ادا ڪندا آهن ۽ ڪڏهن ڪڏهن مريض جي رت جا چند قطرا جانور جي مٿان ڪيڙايا ويندا آهن ۽ پوءِ ان کي ڳوٺ جي ٻاهران وسيع ميدان جي ڪنهن غيرآباد علاقي ڏانهن تڙي ڪڍيو ويندو آهي. اهڙيءَ طرح سمجهيو ويندو آهي ته مرض جانور ڏانهن منتقل ٿي ويندو آهي ۽ آخرڪار بيابان ۾ گم ٿي ويندو آهي." عربستان ۾ جڏهن ڪو وبائي مرض ڦهليل هوندو آهي، تڏهن اتان جا ماڻهو ڪڏهن ڪڏهن اٺ کي شهر جي سيني علائقن ۾ ڦيرائيندا آهن ته جيئن اهو جانور وبا کي پنهنجي سر تي کڻي. ان کان پوءِ اٺ کي ڪنهن مقدس جاءِ وٽ گهٽو ڏيئي ماريو ويندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح ماڻهو سمجهندا آهن ته انهن هڪ ٻي ڏک سان اٺ ۽ وبا کي ماري، پاڻ کي محفوظ ڪري ڇڏيو. جيو وجي ٿو ته جڏهن ماتا جو مرض ڦهليل هوندو آهي، تڏهن فارموسا جا وحشي قبائل، مرض جي ڀوت کي سوئر جي مادي ڏانهن منتقل ڪندا آهن ۽ انهيءَ جانور جا ڪن ويڍي، باهه ۾ سڙيندا آهن، ڪين يقين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿيندو آهي ته انهيءَ طريقي سان انهن پاڻ کي بيماريءَ کان آجو ڪري ڇڏيو.

مڪلاگاسي قوم وارن وٽ براين کي دور ڪٽي وڃڻ جي وسيلي کي "فادترا" سڏيو ويندو آهي. "فادترا هر اهڙا شيءَ هوندي آهي، جنهن کي 'اسڪيپي' [تشخيص ڪندڙ مجلس] نقصان رسائيندڙ براين يا بيمارين کي، جي هڪ فرد جي خوشيءَ، آرام ۽ آسودگيءَ لاءِ مضر ثابت ٿين جهڙيون هجن، دور ڪٽي وڃڻ لاءِ منتخب ڪن. 'فادترا' رڪ، وڏيل پيسن، ريڍ، ڪدوءَ يا ٻيءَ اهڙيءَ شيءَ جي صورت ۾ ٿي سگهي ٿي، جنهن کي 'اسڪيپي' ان لاءِ منتخب ڪن. ڪنهن به شيءَ کي انهيءَ حيثيت ۾ مقرر ڪرڻ کان پوءِ، پادري انهيءَ شيءَ ۾ مٿان اهڙين سڀني براين کي شمار ڪري ويندو آهي، جي انهيءَ شخص لاءِ نقصانڪار ثابت ٿين جهڙيون هونديون آهن، جنهن لاءِ انهيءَ شيءَ کي اهڙيءَ طرح مقرر ڪيو ويندو آهي ۽ جنهن ڪري اهو پادريءَ کي هميشه لاءِ ڪٽي وڃڻ واسطي حڪم ڪندو آهي. جيڪڏهن فادترا رڪ جي صورت ۾ هوندو آهي ته ان کي ڦوڪ ڏيئي اڏايو ويندو آهي، ته جيئن هوا ان کي پنهنجي ڪلهي تي ڪٽي وڃي. جيڪڏهن اهو وڏيل پٿسن جي صورت ۾ هوندو آهي، ته ان کي ڪنهن اونهيءَ پاڻيءَ جي تري ۾ يا ڪنهن اهڙي هنڌ اڇلايو ويندو آهي، جتان اهو نه لهي سگهي. جيڪڏهن اهو ريڍ جي صورت ۾ هوندو آهي، ته ان کي هڪ ماڻهو ڪلهن تي ڪٽي، دور نڪري ويندو آهي، جو ڊوڙڻ ۾ پنهنجي سڄي قوت صرف ڪندو آهي ۽ اڳتي ويندي، چپن ۾ ٻڙ ٻڙ ڪندو آهي، جڏ ته ڪيس فادترا تي، انهن سڀني براين کي ڪٽي وڃڻ سبب تمام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سخت کاوڙ آهي. جيڪڏهن اهو ڪدو هوندو آهي، تہ ان کي ڪلهن تي رکي دور ڪٽي وڃبو آهي، جتي ڪيس سخت کاوڙ ۽ غصي جي اظهار سان، زور سان زمين تي اڇلائي، پرزا پرزا ڪيو ويندو آهي." مثلاً ڪاسي قوم جي ڪنهن ماڻهوءَ کي هڪ تشخيص ڪندڙ شخص خبردار ڪيو تہ ڪيس قتل ڪري ماريو ويندو، پر اهو ممڪن هيو تہ هو ڪنهن خاص رسم ادا ڪرڻ سان انهيءَ انجام کان پاڻ کي بچائي ٿي سگهيو. رت سان پريل هڪ برتن پنهنجي مٿي تي کڻي، ڪيس ڪنهن ڏاند جي پشت تي سوار ٿيڻو هو، ڏاند مٿان سواريءَ جي دوران ئر، ڪيس اهو رت ان جي مٿي تي هارڻو هو ۽ ان کان پوءِ ڪيس انهيءَ ڏاند کي اهڙيءَ ويرانيءَ ڏانهن هڪالي ڪيڻو هو، جتان اهو وري واپس نہ اچي سگهي.

سوماترا جي ٻڪ قبيلي وارن وٽ هڪ رسم هوندي آهي، جنهن کي اهي "مصيبت کي اڏاهي وڃڻ لاءِ آماده ڪرڻ" سڏيندا آهن. جڏهن ڪنهن عورت کي پار ڪونہ ٿيندو آهي، تڏهن گاه تي ٿيندڙ ٽن جيتن جي ديوتائن کي هڪ قرباني پيش ڪئي ويندي آهي، جي چوپائي جانور جي سسيءَ هڪ سينهن ۽ هڪ گهوڙي جي نمائندگي ڪندا آهن. پوءِ هڪ جهنگلي پرندي کي، هن دعا سان آزاد ڪيو ويندو آهي. تہ اها مصيبت ان مٿان نازل ٿئي ۽ سائس گڏ فرار ٿي، اڏامي وڃي. "اهڙي ڪنهن جانور جي گهر اندر داخلا کي، جو عام طرح سان انسان ذات سان گڏ سندس گهر اندر گهاڙ کي ناپسند ڪندو آهي، ملايا جا باشندا بد بختيءَ جو شگون سمجهندا آهن. جيڪڏهن کو جهنگلي پکي اڏامي گهر اندر داخل ٿئي ٿو، تہ ڪيس خبرداريءَ سان پکڙي، تيل ٽڦڻ گهرجي ۽ بعد ۾ ان کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪليل فضا ۾ آزاد ڇڏي ڏيڻ گهرجي ۽ ان وقت هيءَ عمل پڙهڻ گهرجي، جنهن ۾ ڪيس حڪم ڪيل هوندو آهي تہ هو جاءِ ۾ رهندڙ ماڻهوءَ جي سيني بد بختين ۽ مصيبتن سميت اڏاسي هليو وڃي." قديم زماني ۾، معلوم ٿئي ٿو تہ يوناني عورتون انهن جهنگلي پرندن سان، جن کي اهي گهر ۾ اندر قاسائيندا هيون هيون، پڻ ساڳي روش اختيار ڪندا هيون؛ مٿن تيل هاريندا هيون ۽ ڪين هن نيڻت سان پيڇائي ڇڏيندا هيون تہ جئين گهر سان مصيبت ۽ بد بختي دور ٿي وڃي. ڪارپيٽين رياست جا "هزول" قبيلي وارا سمجهندا آهن تہ اهي پنهنجين شڪلين جي گهٽجن ۽ داغن وغيره کي وهندڙ پاڻيءَ ۾ ڏوئڻ ۽ هيئن چوڻ سان تہ "اي نندڙا پکي، منهنجا گهنج وٺ ۽ سونڪي گلابي ڳل ڏي"! اهڙي نندڙي جهنگلي پکيءَ کي منتقل ڪري سگهندا، جو ڪين موسم بهار ۾ سيني پکين کان اول ملي.

ڏکڻ هندستان ۾ نيلگري ٽڪرين ۾ آباد بئدا گا قوم وارن ۾، جڏهن ڪو موت واقع ٿيندو آهي، تڏهن مئل ماڻهوءَ جا گناهہ پاڏي جي مٽان هنيان ويندا آهن. انهيءَ مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ ماڻهو مڙدي جي چوڌاري جمع ٿيندا آهن ۽ ڪيس ڳوٺ کان ٻاهر ڪٽي ويندا آهن. اتي قبيلي جو هڪ پريو مڙس، جنازي جي منهن کان ٻيهي سندس اهڙن گناهن جي هڪ طويل فهرست پڙهندو يا راڳ وانگر آلاپيندو آهي، جهڙا بئدا گا قوم جي ڪنهن فرد کان سرزد ٿي سگهن ٿا ۽ جمع ٿيل ماڻهو هر هڪ ست جا آخرين الفاظ اُن جي پٺيان دهرائيندا رهندا آهن. گناهن جو اقرار ٽي دفعا ڪيو ويندو آهي. "عام طور تسليم ٿيل اظهار جي نموني مطابق، هڪ ماڻهو جيڪي گناه ڪري سگهي ٿو، تن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مجموعي تعداد تيرهن سو چيو وڃي ٿو. هيءَ حقيقت تسليم ڪندي، ته مرحوم اهي سڀ گناهه ڪيا هئا، قبيلي جو اهو پريو مڙس زور دار آواز ۾ چوندو آهي، 'خدا جي مقدس قدمن ڏانهن وڃڻ کان ان جي پرواز کي نه روڪ!' جئين ئي اهو ائين چئي بس ڪندو آهي، تئين مجمع ۾ شريڪ ماڻهو گڏجي آلا پيندا آهن، 'انهن جو پرواز نه روڪ!' وري اهو اداڪار تفصيلن ۾ اڃي پوندو آهي ۽ واڪو ڪري چوندو آهي، ته "هن رڙهندڙ نانگ کي ماريو هو، ۽ اهو هڪ گناهه آهي." هڪ لحظي اندر پوئين لفظ کي ماڻهو ونئي ڏهرائيندا آهن، 'اهو گناهه هڪ آهي.' جئين ماڻهو زور زور سان اهي الفاظ ڏهرائيندا آهن، تئين اداڪار پاڻي تي هٿ رکندو آهي ۽ گناهه انهيءَ دم پاڻي ڏانهن منتقل ٿي ويندو آهي. اهڙيءَ طرح، گناهن جي سڃيءَ فهرست کي هڪ هڪ ڪري اهڙي باوقار طريقي سان پورو ڪيو ويندو آهي. پر فقط اها ڳالهه ڪافي ناهي. جئين ئي آخرين آواز "شل سڀ ڪنهن جو خير ٿئي" بند ٿيڻ وارو هوندو آهي، تئين ئي پهرين اداڪار جي جاءِ ٻيو اڇي وٺندو آهي، جنهن کان پوءِ وري ٻيهر گناهن جو اقرار ڪيو ويندو آهي ۽ سيئي ڇڻا گڏجي زور سان چوندا آهن 'اهو هڪ گناه آهي'. وري ٽيون دفعو ٻڌائين ڪيو ويندو آهي. پوءِ، اڃا به تمام سنجيده خاموشيءَ ۾ پاڻي کي ڪولي آزاد ڪيو ويندو آهي. يهودين جي گناهن جي بوجي ڪٽڻ واريءَ *ٻڪريءَ وانگر، ان کي ڪنهن به غير مذهبي ڪم

* عبراني مذهب وارن جي مذهبي رسمن مطابق، هڪ ٻڪريءَ کي ويرانيءَ ڏانهن هڪالي ڪڍيو ويندو هو، جنهن جي ڪلهن تي سڃيءَ قوم جي گناهن جو بوجو هوندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ استعمال ڪرڻ ڪيو ويندو هو." ٻڌا ڪا قبيلي وارن جي هڪ جنازي جي رسمن جي جيڪا ادائگي محترم اي-سي-ڪليٽن پنهنجين اکين سان ڏٺي هئي، تنهن ۾ سينهن جي پاڙي کي مٿل ماڻهوءَ جي ڇڪيا جي چوڌاري ٽي دفعا ڦيريون ڏياريون ويئون ۽ مٿل ماڻهوءَ جو هٿ ان جي مٿي تي رکيئو ويو. "انهيءَ طريقي سان ائين سمجهيو ويندو هو ته اهو پاڙو مٿل ماڻهوءَ جا سڀ گناه پنهنجي مٿان هموار ڪري ٿو. پوءِ ان کي تمام دور هڪالي ڪڍيو ويندو هو، ته جيئن ٻئي ڪنهن ماڻهوءَ سان لڳي نه ڪيس انهن گناهن سان آلوده نه ڪري. ائين به ڇيو ويندو هو ته ان کي ڪڍڻ ۾ فروخت نه ڪيو ويندو هو، پر ڪيس تصدق ٿيل هڪ مقدس جانور جي حيثيت ۾ ڏئو ويندو هو." "انهيءَ رسم جو نظريو هيءُ آهي ته مٿل ماڻهوءَ جا گناه پاڙي ۾ گهڙي وڃن ٿا يا سندس گناهن جي معافيءَ وٺڻ جو ڪم ان جي ڪلهن تي رکيو وڃي ٿو. چوندا آهن ته پاڙو تمام جلد غائب ٿي ويندو آهي ۽ وري ڪڍڻ ۾ سندس نالو ڪوبه ٻڌو ويندو آهي."

۳- **ماڻهن ڏانهن انتقال :** وري، ڪڍڻ ڪڍڻ ماڻهو ٻين جي گناهن جو رخ پاڻ ڏانهن موڙي، جي انهن لاءِ خطري جو باعث هوندا آهن، ٻين جي گناهن جي بوجي ڪٽڻ واري ٻڪري جو ڪردار ادا ڪندا آهن. جڏهن سنگهالي قوم جو ڪوئي ماڻهو خطرناڪ بيماريءَ ۾ مبتلا هوندو آهي ۽ حڪيم ۽ ويج لاچار ٽي پوندا آهن، تڏهن هڪ پوت-ناچوءَ کي ڪوئيو ويندو آهي، جو پوتن کي نذرانو پيش ڪري، ۽ انهن پوتن جي شڪلين مطابق نقاب پائي، نچندي، نچندي، بيماريءَ جي انهن پوتن کي هڪ ٻئي ٻڌيان لالچائي، مريض جي جسم مان باهر ڪڍي، پنهنجي بدن ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

داخل ڪندو آهي. مرض جي اصلي سبب کي اهڙيءَ طرح ڪاميابيءَ سان ٻاهر ڪيڻ کان پوءِ، اهو حرفتي ناڇو پاڻ وڃي چڪيا تي سمهندو ۽ مرڻ جو ڏونگ ڪندو آهي. جنهن تي ڪيس ڪوٽ کان ٻاهر هڪ وسيع ميدان ۾ ڪٽيءَ آندو ويندو آهي. اتي پهچڻ کان پوءِ، جڏهن ڪيس اڪيلو ڇڏي ڏنو ويندو آهي، تڏهن هو تمام جلد وري جيئرو ٿي پوندو آهي ۽ تيزيءَ سان واپس اچي، پنهنجي انعام جي طلب ڪندو آهي. سنہ ۱۵۹۰ع ۾ اُئگنيس سٽمپسن نالي هڪ اسڪاٽ ڊائڻ کي رابرٽ ڪرس نالي هڪ شخص جي اهڙيءَ بيماريءَ کي چٽائڻ جي الزام هيٺ سزا ڏني ويئي هئي. "جا هن کي ويرانيءَ ۾ رهندڙ هڪ جادوگر ان وقت ڇنبڙائي هئي، جڏهن اهو ماڻهو ڊمفرائيز شهر ۾ هو، اها بيماري هن پنهنجي سر تي هموار ڪئي ۽ ان کي وڏي عذاب سان دانهون ڪندي صبح تائين پاڻوٽ رکيو ۽ انهيءَ وقت گهرجي اندران وڏو شور ۽ گوڙ گهمسان پڌڻ ۾ آيو." اهو شور خود اُها ڊائڻ، نئين حاصل ڪيل بيماريءَ کي ڪپڙن ذريعي پاڻ کان ڪنهن ڪتي يا ٻلي ڏانهن منتقل ڪندي، ڪري رهي هئي. بدقسمتيءَ سان سندس اها ڪوشش جزوي طور ناڪامياب ٿي ٻيئي. بيماري جانور کان گهٽجي ويئي ۽ ڊالڪيٿ جي باشندي اليگزينڊر ڊگلس کي وڃي لڳي، جو انهيءَ بيماريءَ ۾ ڇڙي ڇڙي مري ويو ۽ اصلوڪو مريض، رابرٽ ڪرس تندرست ۽ توانو ٿي ٻيو.

نيوزيلنڊ جي هڪ علاقي ۾ گناهن لاءِ توبه تائب ٿيڻ ضروري سمجهيو ويندو هو، هڪ ماڻهوءَ جي جنازي نماز ادا ڪئي ويندي هئي، جنهن جي ذريعي ائين سمجهيو ويندو هو ته سڄيءَ قوم جا گناه ان ڊانهن منتقل ٿي ويندا. سندس جسم سان هڪ جهنگلي ٻوٽي جو ڪانو اڇوات ٻڌو ويندو هو، جنهن سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو درياهِ ۾ ٽپو ڏيندو هو، جتي ان کي ڪولي چڏي ڏيندو هو، تہ اهو لڙهي سمنڊ ڏانهن هليو وڃي ۽ قوم جا گناه پاڻ سان گڏ کڻي وڃي". تمام هنگامي حالتن ۾، منيپور جي راجا جا گناه ٻئي ڪنهن ماڻهوءَ ڏانهن منتقل ڪيا ويندا هئا، جو گهٽو ڪري ڪو ڏوهاري هوندو هو، جو راجا جي پاران سندس گناهن جو بوجو کڻي، معافي حاصل ڪندو هو. گناهن جي انتقال لاءِ راجا ۽ سندس راڻي، سٿا ڪپڙا پائي، بازار ۾ اڏيل قاهيءَ تي ويهي وهنجندا هئا ۽ اهو ڏوهاري ان جي هيٺان ليٽي پوندو هو. پاڻيءَ جي انهن قطرن سان گڏ و گڏ، جي بادشاهه ۽ راڻيءَ جي جسمن تان هيٺ ڪري انهيءَ ماڻهوءَ تي پوندا هئا، سندن گناه ٻڌ ڏوهي انهيءَ ماڻهوءَ ڏانهن منتقل ٿي ويندا هئا. انتقال کي مڪمل ڪرڻ لاءِ راجا ۽ راڻي اهي خوبصورت ڪپڙا لاهي پنهنجي نمائندي کي ڏيندا هئا ۽ اهي پاڻ ٻيا نوان ڪپڙا پائي، شام تائين عام ماڻهن سان ملندا رهندا هئا. ٽراونڪور ۾، جڏهن ڪو راجا قريب المرگ هوندو آهي، تڏهن سندس ماڻهو اهڙي ڪنهن مقدس برهمڻ کي گولي ڪيندا آهن، جو ڏهن هزارن رپين جي عوض مرندڙ ماڻهوءَ جي گناهن جو بار پنهنجي مٿان کڻڻ لاءِ راضي هوندو آهي. فرض جي قربانگاه تي جڏهن ڪو برهمڻ پاڻ کي اهڙيءَ طرح قربان ڪرڻ لاءِ تيار ڪيندو آهي، تڏهن انهيءَ ساڌوءَ کي موت جي ڪمري اندر آڻڻو ويندو آهي، جتي اهو مرندڙ راجا کي زوردار پاڪر پائي چوندو آهي، تہ "اي راجا! آءٌ تنهنجي سڀني گناهن ۽ بيمارين کي پاڻ تي هموار ڪرڻ لاءِ پاڻ کي پڌل رکان ٿو. شل تون، اي اعليٰ رتبي وارا، وڏي جمار ماڻين ۽ گهٽي عرصي تائين راج ڪرين". بيمار جي گناهن کي اهڙيءَ طرح پنهنجي سر تي کڻڻ کان پوءِ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

برهمڻ کي ملڪ بدر ڪيو ويندو آهي ۽ ڪيس وري ڪڍڻ بہ واپس اچڻ جي اجازت ڪانہ ڏني ويندي آهي. ترڪستان ۾ آچ ڪورگان ۽ت سينٽر شيولر هڪ اهڙو پيرمرد ڏٺو، جنهن لاءِ چيو پئي ويو تہ هو مئل ماڻهن جي گناهن جو بار پنهنجي مٿان کڻي ذريعي گذران ڪندو هو ۽ پوءِ انهن سڀن جي روحن جي نجات حاصل ڪرڻ لاءِ باقي سڄي عمر عبادت ۾ صرف ڪندو هو.

يوگنڊا ۾ جڏهن ڪو لشڪر جنگ تان واپس موٽندو هو ۽ ديوتائون پنهنجن غيبي آوازن ذريعي بادشاهہ کي چتاءِ ڏيندا هئا، تہ سندس سپاهين کي برائي ڇهڻي آئي آهي، تڏهن اهو رواج هوندو هو تہ قيدين مان هڪ ڄاڻهي چونڊي ڪڍي ويندي هئي، جنهن سان گڏ، مال غنيمت ۾ آيل هڪ ڳئون۽ هڪ ڪڪيءَ ۽ هڪ ڪتي کي زبردست پهري هيٺ انهيءَ ملڪ جي سرحدن ڏانهن واپس موڪليو ويندو هو، جتان اهي آيا هوندا هئا. آتي، انهن جا عضوا ٽوڙيا ويندا هئا ۽ کين مرڻ لاءِ اتي ئي ڇڏيو ويندو هو، جو تہ انهن کي ايتري قدر لولو ۽ لنگڙو ڪري ڇڏيو ويندو هو، جو اهي واپس يوگنڊا ڏانهن وڃي نہ سگهندا هئا. هن خاطريءَ ڪرڻ لاءِ، تہ برائي انهن نمائندن ڏانهن برابر منتقل ٿي ويئي آهي، ماڻهن ۽ چوپاين جانورن کي گاه جي ڳڇن سان مهٽيو ويندو هو ۽ اهي ڳڇا انهن جانورن ۽ انهيءَ ڪي ٻڌا ويندا هئا، جن جا هڏ گڏ ڀڳا ويندا هئا. ان کان پوءِ، لشڪر جي پاڪ ۽ صاف ٿيڻ جو اعلان ڪيو ويندو هو ۽ ان کي دارالحڪومت ڏانهن وڃڻ جي اجازت ڏني ويندي هئي. اهڙيءَ طرح، يوگنڊا جو نئون بادشاهہ پنهنجي تخت نشينيءَ وقت هڪ ماڻهوءَ کي زخمي ڪندو هو ۽ ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي گناهه بردار عيوضيءَ جي حيثيت ۾ بنيورو ڏانهن موڪليندو هو، تہ جيئن اهو هر اهڙيءَ ناپاڪائيءَ کي پاڻ سان گڏ کڻي هليو وڃي، جا بادشاهه يا سندس راڻيءَ کي چهٽيل هجي.

۴- **يورپ اندر برائيءَ جو انتقال:** برائيءَ جي انتقال جا هن وقت تائين جيڪي مثال پيش ڪيا ويا آهن، سي زياده تر وحشي يا اڻ سڌريل قومن جي رسمن مان ڪڍيا ويا آهن. پر بيماريءَ، بدنصيبيءَ ۽ گناهه جي بار کي پاڻ تان لاهي، ٻئي ڪنهن ماڻهوءَ يا جانور يا ڪنهن شيءِ ڏانهن منتقل ڪرڻ جون ڪوششون يورپ جي تهذيب يافته قومن ۾ ۽ قديم ۽ جديد، پنهنجي زمانن ۾ عام جام ٿينديون رهيون آهن. تنهن لاءِ هڪ روسي علاج، بيمار جا نهن وڌي، سيٺ ذريعي پنهنجي پاڙيسريءَ جي دروازي تي صبح ٿيٺ کان اڳ چهٽائي هو. پوءِ تنهن اصلي بيمار کي چڏي، سندس پاڙيسريءَ کي وڃي جهليندو هو. يونانين پڻ ساڳين ئي ترڪيبن کان ڪم ورتو هوندو، چاڪاڻ تہ هڪ مثالي رياست جا قانون مرتب ڪندي، افلاطون لکي ٿو تہ ماڻهن ۾ هيءَ اميد رکڻ فضول آهي تہ اهي پنهنجن دروازن يا والدين جي قبرن جي پٺرن سان چهٽيل يا رستي جي چوراهن تي پيل سيٺ جا عجيب و غريب مجسما ڏسي نہ ڊڄندا. اسان جي سن جي چوٿينءَ صديءَ ۾، بورڊيو واري مارسيلس، غدودن جي مرض لاءِ هڪ اهڙو علاج دريافت ڪيو هو، جو اڄ تائين يورپ جي مختلف علائقن جي وهمي ماڻهن ۾ ڏاڍو مقبول آهي. توڪي پنهنجا غدود اوترن ئي ننڍڙن پٺرن سان چهٽ گهرجن، جيترا توڪي غدود هجن، پوءِ انهن پٺرن کي "آڏوي" نالي هڪ ول جي پنن اندر وڌهي، کي عام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاهراهه تي آڇلايو. جيڪو ماڻهو انهن کي ڪٽندو، سو غدودن جي مرض ۾ مبتلا ٿي ويندو ۽ تون انهن کان ڇٽي ويندين. اورڪنيءَ جا باشندا، ڪڏهن ڪڏهن بيمار ماڻهوءَ کي وهنجاري غسل وارو پاڻي هن اعتقاد سبب دروازي وٽ هاڻيندا آهن، ته بيماري مريض کي ڇڏي ويندي ۽ جيڪو ماڻهو سيني کان اول اُنهيءَ دروازي مان لنگهندو، تنهن کي اُهو مرض وڻي ويندو. ٻويريا وارن وٽ بخار جو هڪ علاج، ڪاغذ جي ٽڪر تي هي الفاظ لکي ته "اي بخار، دور رهجانءِ، آءٌ گهر اندر موجود ناهيان"، ڪاغذ جي انهيءَ پرزي کي ٻئي ڪنهن ماڻهوءَ جي ڪيسي ۾ وجهڻ آهي. اهڙيءَ حالت ۾ پوئين ماڻهوءَ کي تپ ٿيندو ۽ اصلي مريض ان کان آجو ٿي ويندو. ساڳئي مرض لاءِ بوهيميا وارن جو هيءُ نسخو آهي: خالي برتن کڻي، ٽي[٢٣] چوراهي ڏانهن وڃ ۽ ان کي اتي ڦٽي ڪري، پڇي وڃ. پهريون شخص، جيڪو اُنهيءَ برتن کي ٽوڪر هڻندو، سو بخار ۾ مبتلا ٿي ويندو ۽ تون/ چگو ٻلو ٿي ويندين.

وحشين وانگر يورپ ۾ به گهٽو ڪري سور يا مرض کي ماڻهوءَ کان جانور ڏانهن منتقل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ويندي آهي. قديم زماني جا سنجيده مصنف سفارش ڪندا هئا ته جيڪڏهن ڪنهن ماڻهوءَ کي وچوڻءَ ڏنگيو هجي، ته اُنهيءَ کي گڏهه جي پڇ طرف منهن ڪري مٿس چڙهي ويهڻ گهرجي يا وري ان جي ڪن ۾ آهستي سان هيئن چوڻ گهرجي ته "مون کي وچوڻءَ ڏنگيو آهي"؛ ٻنهي حالتن ۾، اُنهن جو خيال هو، ته سور ماڻهوءَ کان ڦري گڏهه ڏانهن هليو ويندو. مارسيلس اهڙي قسم جا گهٽيئي علاج تحرير ڪيا آهن. مثال طور، هو ٻڌائي ٿو ته ڏندن جي سوروجو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيئيون علاج آهي: ڪليل آسمان هيٺان ٻير ڏڪي، ٻيهي هڪ ڏيڏر ڪي مٿي ڪان وٽي جهليو، وات ۾ ٽڪ هٽوس، ڪيس سور ڪٽي ويڙ لاءِ ڇڪو ۽ پوءِ ڇڏي ڏيوس. پر اها رسم ڪنهن نيڪ ساعت ۾ برڪت واري ڏينهن تي ادا ڪرڻ گهرجي. جيشايد ۾ "ائيڊا" يا "ٽرش" نالي بيماريءَ جي حالت ۾ ٻ، جنهن ۾ ننڍن ٻارن جي گلي يا وات تي اثر پوندو آهي، گهٽو ڪري ساڳئي قسم جو علاج ڪيو ويندو آهي. هڪ ننڍڙو ڏيڏر ڪٽي، سندس وات ٽوري وقت تائين انهيءَ ٻار جي وات اندر جهليو ويندو آهي، جنهن جي بيماريءَ کي پاڻ ڏانهن ڪٽي، ڪيس شفايابَ ڪرڻو هوندو آهي. "آءٌ توکي خاطري ٽي ڏيان،" هڪ پوڙهيءَ عورت چيو، جنهن اهڙن گهٽن علاجن جي نگراني ڪئي هئي، "اسين ويچاري ڏيڏر کي بعد ۾ گهٽن ڏينهن تائين سوتمار نموني ۾ ڪنگهندو ٻڌنديون هيونسين، تون انهيءَ ويچاري جاندار کي باغ جي آس پاس ڪنگهندو ٻڌين ها، تہ جيڪر تنهنجي دل ڦاٽي پوي ها." ناردهمپٽن شاير، ڏيوون شاير ۽ ويلس ۾ ڪنگهہ جو علاج هيئن ڪيو ويندو آهي، جو بيمار ماڻهوءَ جو هڪ وار ڪٽي، ان کي سکڻ لڳل روٽيءَ جي ٻن ڦاڪن جي وچ ۾ رکيو ويندو آهي ۽ بعد ۾ روٽيءَ چون اهي ٻئي ڦاڪون ڪتي کي کائڻ لاءِ ڏنيون ويندیون آهن. ائين ڪرڻ سان ڪتي کي ڪنگهہ وٺندي ويندي ۽ بيمار ماڻهو شفايابَ ٿي پوندو. ڪڏهن ڪڏهن بيماريءَ کي جانور ڏانهن منتقل ڪرڻ لاءِ ماڻهو ان سان گڏ ويهي ڪاڏو ڪائيندو آهي. چنانچہ، اولڊينبرگ ۾، جيڪڏهن توکي تپ آهي، تہ پوءِ تون ٻني ڪير سان پريل ٿالهي ڪتي جي اڳيان رک ۽ ڪيس هيئن چئُہ تہ "اي ڪتا، شل چگو نصيب ٿئي ئي! شل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تون بيمار ٿئين ۽ آءُ خوش ٿيان!" پوءِ جڏهن ڪتو ٽوروڪير لڪي وڃي، تڏهن وري تون ان مان ڪجهه سرڪيون پر، ۽ وري ٻ ڪتي کي ڪير لڪڻ گهرجي ۽ بعد ۾ وري تون سرڪيون پر، ۽ جڏهن تون ۽ ڪتي ٽيون دفعو ائين ڪيو هوندو، تڏهن تپ ڪتي ڏانهن هليو ويندو ۽ تون ان کان آجو ۽ آزاد ٿي پوندين.

بوهيميا وارن وٽ تپ جو هڪ هي۽ علاج آهي ته صبح نمودار ٿيڻ کان اڳ ٻيلي ۾ وڃجي ۽ پکيءَ جو آکيرو گولجي. جڏهن ان جو آکيرو گولي ڪيو، تڏهن ان مان پکيءَ جو هڪ ننڍو ٻچو ٻاهر ڪيو ۽ ان کي ڏينهن تائين پاڻ وٽ رکو. ان کان پوءِ ٻيلي ڏانهن واپس وڃو ۽ پکيءَ کي آزاد ڪري چڏي ڏيو. بس، تپ اوهان کي هڪ دم چڏي ويندو، جو پکي ان کي پاڻ سان گڏ کڻي ويو. ساڳيءَ ريت ويدن واري زماني ۾ قديم دور جا هندو سلهه جي مرض کي نيلي چانهن پکيءَ سان گڏ سوڪلينداً هئا. اهي هيئن چوندا هئا ته "اي سلهه، آڏامي وڃ، آڏامي وڃ، نيلي چانهن سان! طوفان ۽ گرد باد جي مجنونانہ لهرن سان، آوه، گم ٿي وڃ!" ويلس ۾، لئنڊيگلا جي ڪوٽ ۾، سينٽ ٽيڪلا نالي هڪ ڪنواريءَ شهيد جي نالي ۾ هڪ ديول آرپڻ ٽيل آهي، جتي مغز جي قيريءَ سبب ڪري پوڻ جي مرض جو، انهيءَ مرض کي هڪ پکيءَ ڏانهن منتقل ڪرڻ ذريعي، علاج ڪيو ويندو آهي يا ڪجهه زماتو اڳ تائين، اهڙو علاج ڪيو ويندو هو. مريض سڀ کان اول پاسي واري مقدس کوهه جي پاڻيءَ سان پنهنجا سڀ عضوا ڏوئيندو هو، ۽ ان ۾ چار پينس نذراني طور اڇلائيندو هو، ٽي دفعا کوهه جي چوڌاري چڪر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لڳائيندو هو ۽ ٽي دفعا "مالڪ کي دعا" جو ورد ڪندو هو. پوءِ انهيءَ پکيءَ کي، جو مريض جي جنس مطابق ڪڪڙ يا ڪُڪڙ هوندو هو، ٽوڪري ۾ وجهي پهريائين ڪوهه ۽ پوءِ ديول جي چوڌاري ڦيرايو ويندو هو. پوءِ مريض ديول اندر داخل ٿيندو هو ۽ پره ڦٽيءَ تائين انهيءَ ميز جي هيٺان ليٽيو پيو هوندو هو، جنهن تي پادري ٻيهي، پنهنجن پوئلڳن کي تلقين ڪندو هو. ان کان پوءِ، ڇهن پينسن جو نذرانو ڏيئي هليو ويندو هو ۽ پکيءَ کي ديول ۾ ڇڏي ويندو هو. جيڪڏهن پکي مري ويندو هو ته ائين سمجهيو ويندو هو ته بيمار مرد يا عورت واري بيماري اُن ڏانهن منتقل ٿي ويئي ۽ مريض يا مريضه انهيءَ تڪليف کان ڇٽي ٻيئي. سنہ ۱۸۵۵ع تائين ٻ ديول جي پوڙهي منشيءَ کي انهن پکين جي حالت بخوبي ياد هئي، جي انهن دورن پوڻ سبب، جي مريضن طرفان ڏانهن منتقل ڪيا ويا هئا، هيڏانهن هوڏانهن ڦيريون کائيندا، ڪرندا وتندا هئا.

ڪن وقتن تي تڪليف ۾ قاتل ماڻهو پنهنجيءَ بيماريءَ يا بد بختيءَ کي ڪنهن بيجان شيءِ ڏانهن منتقل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. اٽينس ۾ سينٽ جان دي بئپٽسٽ جو هڪ نندو مندر پٿر جي ڪنهن قديم ٽنب جي آڙ ۾ ٽهيل آهي. بخار جا مريض اوڏانهن ويندا آهن ۽ ٽنب جي اندرين پاسي تي سيڙ جي ڏاڳي ڇنڊڻ سان سمجهندا آهن ته اهي پنهنجو بخار انهيءَ ٽنب ڏانهن منتقل ڪن ٿا. مارڪ آف بوئنبرگ ۾ چوندا آهن ته جيڪڏهن اوهان کي مغز جي ڦيريءَ جو مرض آهي ته پوءِ اوهان کي اُگهاڙو ٿي، سج لهڻ کان پوءِ فلئڪس جي ٻنيءَ جي چوڌاري ٽي دفعا ڊوڙڻ گهرجي. اهڙيءَ طرح مغز جي ڦيريءَ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مرض اوهان کي چڏي، فلئڪس کي وڃي پکڙيندو.

پر يورپ ۾ هرقسم جي بيماريءَ ۽ مصيبت کي پاڻ کان ڦيرائي جنهن شيءَ ۾ بسا اوقات وڃڻ جي ڪوشش ڪئي ويندي آهي، سا وڻ يا ٻوٽو آهي. بلگيريا وارن وٽ بخار جو علاج، سج ايرڻ وقت بيد جي وڻ جي چوگرد ٽي دفعا ڊوڙڻ ۽ وڏي آواز سان هيئن چوڻ آهي ته "تب توکي لوڏي وڃهندو ۽ سج سون کي گرمائش پهجائيندو." ڪارپاٿوس نالي ٻيٽ جو پادري بيمار ماڻهوءَ جي گردن ۾ گاڙهو ڏاڳو ٻڌي چڏيندو آهي. ٻئي ڏينهن صبح جو بيمار ماڻهوءَ جا دوست ڏاڳي کي سندس گلي مان کولي، جبل تي ڪٽي ويندا آهن، جتي ان کي هن خيال کان وڻ جي چوڏاري ٻڌندا آهن ته اهڙيءَ طرح بيمار ماڻهوءَ جو تپ وڻ ڏانهن منتقل ٿي ويندو. اٽليءَ جا باشندا ٻ بخار کي وڻ سان ٻڌي، چٽائڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. بيمار ماڻهو رات جي وقت پنهنجيءَ ڏاڙيءَ کرائيءَ ۾ ڏاڳو ٻڌندو آهي، جنهن کي اهو ٻئي ڏينهن صبح جو وڃي وڻ ٽي لٽڪائيندو آهي. عام طور هيئن سمجهيو ويندو آهي ته بخار اهڙيءَ طرح وڻ سان ٻڌجي ويندو ۽ مريض ان کان آجر ٿي ويندو پر ڪيس احتياط ڪري، انهيءَ وڻ جي پاسي مان وري لنگهڻ نه گهرجي، نه ته بخار پنهنجا بند خلاص ڪري، وري ٻيهر سڪس وارڪندو. "فليمش" نسل وارن وٽ سور جو علاج، صبح جو سوير پراڻي بيد جي ڪنهن وڻ ڏانهن وڃي، سندس ٽارين ۾ ٽي ڳنڍيون ٻڌڻ ۽ هيئن چوڻ آهي: "اي ڪهڙ سال، فردا بخير! آڇ توکي پنهنجو زڪام ڏيان ٿو! فردا بخير، اي ڪهڙ سال!" پوءِ پٺي ڦيرائي، واپس ڏسڻ کان سواءِ، ڪيس پڇي وڃي گهرجي. سونينبرگ ۾ جيڪڏهن توکي پاڻ کي وجع المفاصل جي سور کان آجو ڪرڻو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ توکي نڊيءَ جمار واري هڪ "فر-وڻ" وٽ وڃڻ گهرجي ۽ ان جي ڪچڙين شاخن سان هڪ ڳنڍ ڏيئي، هيئن چوڻ گهرجي تہ "اي شاندار 'فر'، شل خدا تنهنجي آجيان ڪري. آءٌ تو ڏانهن پنهنجي سنڊن جو سور ڪٽي آيو آهيان. آءٌ هتي هڪ ڳنڍ ڏيئي، پنهنجو سور ڀڏي وڃان ٿو. بقلم فلاڻو، وغيره."

سور کي ماڻهوءَ کان ڦيرائي وڻ کي ڏيڻ جو هڪ هيءُ طريقو ب آهي. بيمار جي نهن جا ڪجهہ ٽڪر وڍيو ۽ سندس ٽنگن جا وار ب وڍيو. شاهہ بلوط وڻ جي ٽڙ ہ هڪ سوراخ ڪيو، اهي وار ۽ نهن آنهيءَ سوراخ ہ پريو ۽ سوراخ کي وري بند ڪري مٽائيس ڳڻونءَ جي چيٽي جو ليپو ڏيئي چڏيو. جيڪڏهن ان کان پوءِ ٽن مهينن تائين مريض سور کان آجو رهيو، تہ پڪ سمجهڻ گهرجي تہ سور شاهہ بلوط وٽ آهي. چيشاير ہ، جيڪڏهن اوهان کي گوڙهين کان آجو ٽيٽو آهي، تہ پوءِ اوهان کي پنهنجين آنهن گوڙهين کي فقط گوشت جي هڪ ٽڪري سان مهٽڻو آهي، "ائش" وڻ جي ٽڙ واري چوڏي ہ چير ڪرڻو آهي ۽ گوشت جو اهو ٽڪرو چوڏي جي هيٺان ترڪائي رکڻو آهي. عنقريب گوڙهيون هٽ تان غائب ٿي ويندیون، پر جلدئي اهي وڻ جي باهرين تهہ چوڏي تي سخت ڪوڪن يا چلڙن وانگر نمودار ٿيندیون. هرتفورد شايرہ، برڪهئمپسٽيدہ، شاهہ بلوط جا ڪجهہ وڻ هوندا هئا، جي سور چٽائڻ لاءِ مشهور هئا. مرض جو وڻ ڏانهن انتقال آسان، پر پٺ درد هوندو هو. بيمار ماڻهوءَ جي وارن جي هڪ ڇڪ شاهہ بلوط وڻ سان ٻڌي ويندي هئي، پوءِ مريض هڪ زوردار ۽ اوچتي سٽ ڏيئي، پنهنجن وارن ۽ سور کي پنهنجي پٺيان، وڻ وٽ چڏي هليو ويندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چاونجاهون

برائن کي لوڏي ڪيڙ

۱- پوتن جو هرجا حاضر هڻڻ: مٿئين باب ۾ برائن کي پئي ماٺهوءَ، يا جانور يا ڪنهن شيءِ ڏانهن منتقل ڪرڻ جي وحشي ماٺهن جي اصول جي سمجهاڻي ڏني ويئي ۽ ان جا ڪي مثال پيش ڪيا ويا. پر سڄيءَ قوم کي مختلف قسمن جي اهڙين برائن کان نجات ڏيارڻ لاءِ، جن کان ان کي وقت بوقت تڪليف پئي پهتي آهي، ساڳيءَ نوعيت جا ذريعا اختيار ڪيا ويا آهن. قوم جي مجموعي ڏڪڻ ڏاکڙن کي هڪدم رفع دفع ڪرڻ لاءِ، جيڪي ڪوششون ڪيون ويئون آهن، سي ڪنهن به حالت ۾ نادر يا ڏاڍيون ناهن. اڃلو، اهڙيون ڪوششون گهڻن ملڪن ۾ ڪيون ويئون آهن ۽ آهي وقتي هڻڻ سبب آهستي آهستي فضلي ۽ سالياني نوعيت اختيار ڪري چڪيون آهن.

انساني دل ۽ دماغ جي جنهن ڏانچي، اهڙين ڪوششن کي آڌاري وجود ۾ آندو آهي، تنهن کي سمجهڻ لاءِ اسان کي گهٽيءَ محنت ڪرڻ جي ضرورت آهي. هڪ اهڙي فلسفي جي درسيان پهلي ۽ وڏي ٽيڙ سبب، جو فطرت کي شخصيت کان مبرّا ڪري، ڪيس اسان جي حواسن تي پوندڙ اثرن جي هڪ منظم سلسلي جي نامعلوم سبب جي درجي تي لاهي رکيو ٿو، اسان پاڻ کي هڪ وحشيءَ جي حالت ۾ نه ٿا وجهي سگهون، جنهن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي ساڳيائي اثر غيبي روحن يا روحن جي ڪارگذارين جي صورت
۾ نظر اچن ٿا. گهڻن زمانن کان وڻي، غيبي روحن جو لشکر، جيڪو
ڪنهن وقت انسان کي بلڪل قريب هو، انسان کان جيئن پوءِ تيئن دور
۽ اڇا دور هٽندو رهيو آهي ۽ جنهن کي سائنس جي جادوءَ واريءَ لڪڙيءَ
گهرن ۾، قيٽل زير زمين ڪوڙيءَ ۽ جهنگلي ولين ۾ وڪوڙيل
منارن ۾، ويران ٻيلائي پيچرن ۽ سنسان تلائن ۽ ڏندن ۾،
انهيءَ قاتل ۽ چيريل ڪاري ڪرمان، جو وڃ کي پاڻ منجهان ڪڍي
ڪري ٻاهر ڪڍي ٿو ۽ انهن زيادہ خوبصورت ۽ سهڻن ڪرن ۾،
جي چانديءَ جهڙي چنڊ جي متان وهاڻي جو ڪو ڪن ٿا، يا
زرين شام کي باهم جهڙن سرخ ۽ نرم شعاعن سان سينگارين ٿا،
جلاوطن ڪيو ويو آهي. اهي ارواح آسمان واري پنهنجي آخرين
آماجگاه مان بي نڪري چڪا آهن، جنهن جو سيز گنبذ هيٺئر
فقط ٻارن کان سواءِ، ٻئي ڪنهن جي نظرن ۾ اهو پڙدو ٽاهي،
جو فاني انسان جي نظرن کان آسماني دنيا جي شان ۽ شوڪت
کي اوجهل رکي ٿو. هيٺئر فقط شاعرن جي خوابن يا بلاغت
جي جذباتي پرواز ۾ انهن روحن جي پسپا ٿيندڙ فوج جي جهنڊن جي
آخرين ڦڙ ڦڙاهٽ جي ڏسڻ، سندن غيبي پرن يا طنز
آميز ٽهڪن، يا دور ڪتان سندن ملڪوتي موسيقيءَ جي جهيڙي
آواز ٻڌڻ جو ڪو موقعو ملي ٿو. پر هڪ وحشيءَ جي نزديڪ
اها گالهه بلڪل مختلف آهي. سندس تخيل ۾ هيءَ دنيا
اڇا تائين انهن پانت پانت جي ۽ رنگ برنگي هستين
سان پري پيئي آهي، جن کي زياده سنجيده ۽ گنڀير
نوعيت واري فلسفي بيڪار سمجهي، ڦٽي ڪري ڇڏيو آهي.
پريون ۽ بد روح، پوت ۽ ديو اڇا تائين سندس چوڌاري، سمهندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خواهم جاگندي، ڦڙ ڦڙاهت ڪندا رهن ٿا. هو جيڏانهن ٻ وڃي ٿو، تيڏانهن اهي سندس پيڇو ڪندا رهن ٿا، سندس حواسن کي خيره ڪن ٿا، منجهس گهڙي وڃن ٿا ۽ ڪيس هزارها شرارت آميز ۽ غير فطري طريقن سان ڏسڪائين، ڏکين ۽ عذاب ڏين ٿا. سندس زندگيءَ ۾ جيڪي حادثا در پيش اچن ٿا، ڪيس جيڪي نقصان برداشت ڪرڻا پون ٿا ۽ جيڪي سور سهڻا پون ٿا، تن سيني کي هو، جيڪڏهن ڪن دشمنن جي جادوءَ جو نہ، تہ ٻ اهڙن بدروحن ۽ پوتن جي ڪاوڙ، ڪيني يا قهر جو نتيجو ضرور سمجهي ٿو. سندن دائمي موجودگي ڪيس ٽڪائي ٽي ۽ سندن بيدار حسد هن جي صبر جي پڻماني کي لبريز ڪري ٿو، هو ناقابل اظهار طريقي سان ڪائنڪ جان ڇڏائڻ جي آرزو رکي ٿو ۽ وقت بوقت مجبور ٿي، جڏهن سندس صبر جو ذخيرو بلڪل ختم ٿي وڃي ٿو، تڏهن هو پنهنجن ستائيندڙن ڏانهن انتهائي غصي جي عالم ۾ متوجه ٿي، انهن جي سڃي ٽولي کي زمين تان هڪالي ڪيڻ، سندن اڏامندڙ ۽ پنيناهت ڪندڙ هجوم کان هوا کي پاڪ ۽ صاف ڪرڻ جي ناڪام ڪوشش ڪري ٿو، تہ جئين ڪيس آزاديءَ سان ساهہ ڪڍڻ ۽ بنان ڪنهن هٽ چرآند جي، ڪر از ڪر ٿوري ئي وقت لاءِ، پنهنجو رستو وٺي وڃڻ جو موقعو ملي وڃي. چنانچ، اُن ڪري ئي ائين ٿيندو آهي، جو وحشي قومن جي پنهنجين سيني تڪليفن کي هڪ ئي وقت ٻوهاري صاف ڪرڻ جي ڪوشش، انهن پوتن ۽ بدروحن کي وڏي پيماني تي ڳولي ڪيڻ ۽ کين نيڪالي ڏيڻ جي صورت اختيار ڪندي آهي. اهو سمجهن ٿا تہ جيڪڏهن اهو پنهنجن انهن ستائيندڙن کي پاڻ کان هٽائي دور ڪري سگهن، تہ جيڪر زندگيءَ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ نئون ورق وري پوي، جنهن ۾ هوندا خوشي ۽ معصوميت پريل هجي ۽ اهڙيءَ طرح باغ عدن ۽ قديم شاعرانہ زماني جون ڪهاڻيون ۽ قصا هڪ دفعو وري ٻيهر سچا ثابت ٿي پون.

۲- **برائيءَ جي وقتي نيڪالي:** ان ڪري اسين سمجهي سگهون ٿا تہ برائيءَ کي صاف ڪرڻ جون اهي عام ڪوششون، جي وحشي وقت بوقت اختيار ڪري ٿو، سي چو، گهٽو ڪري، پوتن ۽ بدروحن جي جبري اخراج جي صورت اختيار ڪن ٿيون. انهن بدروحن کي ئي هڪ وحشي ماڻهو پنهنجين گهٽين، جيڪڏهن زياده‌تر نہ، مشڪلاتن ۽ تڪليفن جو باعث سمجهي ٿو ۽ هو اهو خيال ڪري ٿو تہ جيڪڏهن هو پاڻ کي فقط انهن جي چنبي کان آزاد ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿئي، تہ هوند هيءَ دنيا سندس رهڻ جي قابل ٿي پوي. هڪ سڄيءَ قوم جي مجموعي براين کي سندن نوڻيت موجب ڏکي ڪيڻ لاءِ عام ماڻهن جي ڪوششن کي ٻن طبقن ۾ تقسيم ڪري سگهجي ٿو، يعني هڪ آهي ڪوششون، جيڪي غيرمادي ۽ غيبي براين کي ڪيڻ لاءِ ڪيون وڃن ۽ ٻيون اهي، جيڪي ڪنهن مادي وسيلي يا صدقي جي ڪنهن ڪري جي جسم اندر سمايل براين کي ٻاهر ڪيڻ لاءِ ڪيون وڃن. پهرينءَ حالت ۾ پوتن جي اخراج کي سڏي يا ڦوري اخراج جو نالو ڏيئي سگهجي ٿو، پوئينءَ حالت ۾ ان کي اڻ سڏو يا وسيلي ذريعي اخراج يا صدقي جي ڪري ذريعي اخراج چئي سگهجي ٿو. اسين پهرينءَ حالت جي مثالن ڏيڻ سان آغاز ڪريون ٿا.

نيو گائنا ۽ نيو برٽن جي درسيان روڪ نالي هڪ ٻيٽ ۾ جڏهن ڪا آفت آئي هوندي آهي، تڏهن اتان جا سڀ ماڻهو گڏجي ڊوڙندا، رڙيون ڪندا، پٽيندا ۽ ڪوڪون ڪندا آهن ۽ شيطان کي اتان ڀڄائي ڪيڻ لاءِ، جو آفت جو اصلي ڪارڻ سمجهيو ويندو آهي، هوا کي لٽيون هڻندا آهن. انهيءَ هنڌ کان وڃي، جتي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو حادثو پيش آيو هوندو آهي، اهي ڪيس قدم بقدم پنتي هٿائيندا، سمنڊ ڏانهن ڏوڪيندا ويندا آهن ۽ جڏهن سمنڊ جي ڪناري جي قريب پهچندا آهن، تڏهن اُهي ڪيس پيٽ ڪان ٻاهر هڪالي ڪيڻ لاءِ رڙين ۽ ڏڪن ۾ اضافو ڪندا آهن. آهو شيطان، گهٽو ڪري سمنڊ يا لوڻين نالي هڪ پيٽ ڏانهن پڇي ويندو آهي. نيو برٽن جا مقامي ماڻهو بيماريءَ، خشڪسالييءَ، فصلن جي ناڪاميابيءَ ۽ درحقيقت، سڀني آفتن ۽ شامتن ڪي بد روحن جي اثر ڏانهن منسوب ڪندا آهن. ساڳيءَ طرح، جڏهن ڪن وقتن تي گهٽا ماڻهو بيمار ٿيندا ۽ مرندا آهن، جهڙوڪ مينهوگيءَ جي موسم جي شروعات وقت، تڏهن ضلعي جا سڀ باشندا وٽن جي ٽارين ۽ ڏنڊن سان مسلح ٿي، چانڊوڪيءَ ۾ ٻنين ڏانهن ويندا آهن، جتي اهي صبح ٿيڻ تائين، خوفناڪ دانهون ۽ ڪوڪون ڪندي، ڏرتيءَ تي ڏڪ ۽ پنهنجا پير هڻندا آهن. سندن اعتقاد آهي ته اهڙيءَ طرح اهي شيطان کي پڇائي ڇڏين ٿا ۽ ساڳي ئي مقصد لاءِ اهي هرندڙ مشعلون هٿن ۾ ڪٽي ڳوٺ جي رستن ۽ گهٽين وچان ڏوڪيندا ۽ ڊوڙندا ويندا آهن. نيوڪئلوڊونيا جا مقامي ماڻهو سمجهندا آهن ته سڀئي بد بختيون هڪ طاقتور ۽ بد نيت روح جون پيدا وار ٽين ٽيون، ان ڪري اهي ڪائنس نجات حاصل ڪرڻ لاءِ، وقت بوقت هڪ وڏي ڪڏ ڪونيندا آهن، جنهن جي چوڌاري سڄو قبيلو اچي جمع ٿيندو آهي. شيطان کي بد دعائن ڏيڻ کان پوءِ، اهي ڪڏ کي مٽيءَ سان پريندا آهن ۽ وڏا واڪا ڪندي، ڪڏ جي مٿان ٻيهي، ڪيس لتاڙيندا آهن. انهيءَ ڪي اهي بد روح کي دفن ڪرڻ سڏيندا آهن. مرڪزي آسٽريليا جي ديئري قبيلي وارن ۾، جڏهن ڪا موتمار بيماري اچي سنهن ڪيندي آهي، تڏهن انهن جلسياٿا ۽ ويج "ڪوڻچي" يا شيطان کي قبيلي جي چانوٽيءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اندرين ۽ باهرين زمين کي "ڪئنگرو" نالي هڪ جانور جي گاهم سان پريل پچ سان ڏڪ هٽي، ڏکي باهر ڪيندا آهن، تانجو اهي شيطان کي پنهنجي چانوٽي ۽ کان ڪافي دور پهچائي ايندا آهن.

جڏهن ڪنهن ڳوٺ ۾ مسلسل مصيبتون ۽ شامتون يا ڪا سخت وچڙندڙ بيماري آئي هوندي آهي، تڏهن سيليبس جي مناهسا ڳوٺ جا رهاڪو انهن جو الزام اُنهن شيطانن جي گردن تي مڙهيندا آهن، جن سان ڳوٺ ۾ريو پيو هوندو آهي ۽ جن کي اتان نيڪالي ڏيڻ تمام ضروري هوندي آهي. چنانچہ، هڪ ڏينهن صبح جو تمام سوير سيئي ماڻهو، مرد، زالون ۽ ٻار گهر جو سڄو سامان پاڻ سان کڻي، گهر ڇڏيندا آهن ۽ عارضي جهوپڙين ۾ وڃي رهندا آهن، جي ڳوٺ کان ٻاهر خاص طور اڏيون ويندیون آهن. اُتي، اهي گهٽا ڏينهن رهندا آهن ۽ آخرين رسم ادا ڪرڻ جو انتظار ڪندي، قربانيون پيش ڪندا رهندا آهن. آخرڪار سيئي مرد، جن سان ڪن کي نقاب پيل هوندا آهن، ڪن جون شڪليون سياه ٽيل هوندیون آهن، وغيره، پر جي سيئي تراڙين، بندوقن، پالن يا ٻوهارن سان مسلح هوندا آهن، آهستي اهستي ۽ چوريءَ ويران ڪيل ڳوٺ ڏانهن ويندا آهن.

ٻوءِ پادريءَ جي اشاري تي، سيئي ماڻهو هڪ ئي وقت گهٽين ۾، گهرن اندر ۽ اُنهن جي هيٺان (جو تہ اهي زمين کان مٽي ٽلهن تي بيٺل هوندا آهن) ڏاڍي غصي سان وڏي ڏوڙندا آهن ۽ انهيءَ دوران ۾ ڪاوڙ وچان رڙيون ۽ دانهون ڪندا آهن ۽ ٻوتن ۽ شيطانن کي هڪالي ڪيڻ لاءِ پتين، دروازن ۽ درين کي ڏڪ هڻندا ويندا آهن. ٻوءِ، پادري ۽ باقي ٻيا ماڻهو مقدس ٻاهر کڻي ايندا آهن، جا هٿ ۾ جهلي، اُهي هر هڪ گهر جي چوڌاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيوَ دفعا ۽ هر هڪ گهر جي ڊاڪٽ جي چوڏاري ٽي دفعا چڪر ڏيندا آهن. پوءِ اها باهر بورچيخاني ۾ ڪٽي ويندا آهن، جتي اُن کي مسلسل ٽن ڏينهن تائين لازمي طور پاري رکندا آهن. بس، پوءِ شيطان پڄي ويندا آهن ۽ هر طرف شادمانان هوندا آهن.

هالماهيرا جا آلفور نسل جا رهاکو وڇڙندڙ بيمارين کي هڪ اهڙي شيطان ڊانهن منسوب ڪندا آهن، جو انهن کي ڪٽي وڃڻ لاءِ پئي گوٺ کان وٽن ايندو آهي. ان ڪري، گوٺ کي بيماريءَ کان نجات ڏيارڻ لاءِ، جادوگر انهيءَ شيطان کي هڪالي باهر ڪيندو آهي. سيني گوٺاٽن کان هو هڪ هڪ قيمتي ڪپڙو وٺندو آهي ۽ ان کي چئن برتنن سڳان رکندو آهي، جن کي اهو پيلي ڊانهن ڪٽي ويندو آهي ۽ انهيءَ جاءِ تي ڇڏي ايندو آهي، جتي اهو شيطان کي موجود سمجهندو آهي. پوءِ هو طنز آميز الفاظ ۾ شيطان کي اها جاءِ ڇڏي وڃڻ جو حڪم ڏيندو آهي. نيوگائنا جي ڏکڻ - اولهه ۾ واقع، "ڪِي" نالي ٻيٽن ۾ بدروحن جي، جيڪي مئل ماڻهن جي روحن کان بلڪل مختلف هوندا آهن، هڪ وڏي فوج هوندي آهي. ذري گهٽ هر هڪ وڻ ۽ هر هڪ غار انهن شيطانن مان ڪنهن نه ڪنهن جو قيام گاهه هوندي آهي ۽ اهي سڀئي اهڙا تم زود رنج هوندا آهن، جو ٿوريءَ ڪاوڙ ڏيارڻ تي باهر اڏامي اچڻ لاءِ آماده رهندا آهن. اُهي بيمارين ۽ مصيبتون موڪلي پنهنجيءَ ناراضگيءَ جو اظهار ڪندا آهن. چنانچه، عام مصيبت جي وقتن تي، جيئن تم جڏهن ڪو وڇڙندڙ مرض ڦهليل هوندو آهي ۽ ٻيا سڀ علاج بيڪار ثابت ٿيا هوندا آهن، تڏهن سڀئي ماڻهو گڏجي پادريءَ جي اڳواڻيءَ هيٺ گوٺ کان باهر ڪجهه فاصلي تي هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جاءِ ڏانهن ويندا آهن. اُتي پهچي، اهي سڄ غروب ٿيڻ سهل ۾ لکڙا زمين ۾ کوڙيندا آهن، جن جي مٿان هڪ لکڙو سڌو رکندا آهن، جنهن کي چانورن جون ٽيلهيون، گول ڦرندڙ توبون، گهنبي، کنگڻ وغيره پڌندا آهن. پوءِ، جڏهن هرهڪ ماڻهو اچي لکڙن. وٽ بيهندو آهي ۽ سوت جهڙي خاموشي طاري ٿي ويندي آهي تڏهن پادري پنهنجو آواز بلند ڪري، روحن کي سندن ئي ٻوليءَ ۾ هن طرح مخاطب ٿيندو آهي: "هو! هو! هو! اي اوهين بد ارواح، جيڪي وڻ ۾ مقيم آهيو! اي اوهين بد ارواح، جيڪي ڪڏن کوهن ۽ غارن اندر رهو ٿا! اسين هي ڦرندڙ گهرندڙ توبون ۽ گهنبي وغيره اوهان کي ڏيئي وڃون ٿا. بيماري ختم ٿيڻ گهرجي ۽ ايڏا سارا ماڻهو انهيءَ وگهي نه مرڻ گهرجن." پوءِ هرهڪ ڇٽو پنهنجي پنهنجي گهر طرف ايتريءَ تيزيءَ سان پڇندو آهي، جيتري سندن تنگن ۾ طاقت هوندي آهي.

نياس ٻيٽ ۾، جڏهن کو ماڻهو سخت بيمار ٿيندو آهي ۽ کيس صحتياب ڪرڻ لاءِ ٻيا سڀ علاج بيڪار ثابت ٿيندا آهن، تڏهن آتان جو جادوگر انهيءَ شيطان کي هڪالي ڪڍڻ لاءِ، جو انهيءَ بيماريءَ جو سبب هوندو آهي، چند رسمون ادا ڪرڻ جو جتن ڪندو آهي. بيمار جي گهر جي سامهون هڪ لکڙو کوڙيو ويندو آهي، جنهن جي چوٽيءَ سان ڪجيءَ مان وڻيل هڪ رسو اٽڪائي، گهر جي ڇت سان ٻڌو ويندو آهي. پوءِ جادوگر هڪ سوئر کي ساڻ وٺي، انهيءَ گهر جي ڇت تي چڙهي ويندو آهي، جتي اهو کيس ذبح ڪري، هيٺ ترڪائي زمين تي اڇلائي ڇڏيندو آهي. شيطان، جو سوئر کي حاصل ڪرڻ لاءِ آتو هوندو آهي، سو ڪجين جي پنن مان ٺهيل رسي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ذريعي هڪ دم هيٺ لهي آيندو آهي ۽ انهيءَ وچ ۾ جادوگر هڪ نيڪ روح کي گهرائي وٺندو آهي، جو ڪيس واپس مٿي چڙهڻ کان روڪي بيهاريندو آهي. جيڪڏهن اهو علاج ناڪامياب ثابت ٿيندو آهي، تہ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ گهر اندر اڃا کي پيا بہ شيطان موجود آهن. ان ڪري، انهن جو عام شڪار ڪيو ويندو آهي. گهر جا سڀ دروازا ۽ دريون، سواءِ هڪ چت واريءَ سڌيءَ دريءَ جي، بند ڪيون ويندیون آهن. مرد، گهر اندر بند هوندا آهن ۽ گهنڊن ۽ دهلن جي سليل آوازن ۾ پنهنجي ساڃي ۽ ڪاپي ترارين سان هوا کي ڏڪ هٽندا آهن. انهيءَ اوچتي حملي کان خائف ٿي، سڀ شيطان چت واريءَ دريءَ وڃان ترڪي نڪرندا آهن ۽ ڪجيءَ واريءَ رسيءَ ذريعي هيٺ لهي، ڀڄ پائي وٽي پڄندا آهن. جيئن تہ چت واريءَ دريءَ کان سواءِ، گهر جون ٻيون سڀ دريون ۽ در بند هوندا آهن، ان ڪري اهي گهر اندر واپس ڪونہ وڃي سگهندا آهن. وڇرندڙ بيماريءَ جي حالت ۾ بہ دستور ساڳيوئي هوندو آهي. ڳوٺ جا سڀ دروازا، هڪ کان علاوه، بند ڪيا ويندا آهن. سڀئي ماڻهو بلند آواز ڪندا آهن. ڳوٺ اندر جيڪي بہ گهنڊ ۽ دهل موجود هوندا آهن، سي سڀ وڄايا ويندا آهن ۽ سڀ تراريون هڪ ئي وقت هلايون ويندیون آهن. اهڙيءَ طرح، شيطانن کي ڏڪي باهر ڪڍيو ويندو آهي ۽ مڪانئن آخرين دروازو بہ بند ڪيو ويندو آهي. ان کان پوءِ، آڻن ڏينهن تائين سڄو ڳوٺ گهيري جهڙيءَ حالت ۾ هوندو آهي ۽ ڪوبہ آن ۾ داخل ٿيڻ جي ڪوشش ڪانہ ڪندو آهي.

برسا جي ڪنهن ڳوٺ ۾، جڏهن هيضي جي بيماري ڦهليل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندي آهي، تڏهن ڳوٺ جا سڀ تندرست ۽ توانا ماڻهو چتين تي چڙهي ويندا آهن ۽ آهي چتا ٽي، بانس جي لڪڙن ۽ ڪائيءَ جي ڏنڊن سان هرطرف ڏڪ هٽندا آهن ۽ باقي بيا ماڻهو، پوڙها ۽ جوان، هيٺ بيهي دهل ۽ توتارا وڄائيندا آهن، رڙيون ۽ ڪيڪون ڪندا آهن، فرشن، ديوارين، ٽين جي ٽالهين، ۽ اهڙين سيني شين کي ڏڪ هٽندا آهن، جن مان گوڙ، گهمسان ۽ شور وغل برپا ٿئي. اهو هل هنگامو، جو مسلسل ٽن راتين تائين جاري رکيو ويندو آهي، هيضي جي پوتن کي پڇائي ڪيڏ لاءِ ڏاڍو اثرائتو ۽ ڪارگر هٿيار سمجهيو ويندو آهي. ڏکڻ اوپر هندستان جي "ڪومي" قوم وارن وٽ ماتا جي بيماريءَ جڏهن سڀ کان پهريائين اچي منهن ڪڍيو، تڏهن انهن سمجهيو ته اهو آراڪان طرفان آيل ڪو شيطان هو. ڳوٺن کي گهيري جهڙيءَ حالت ۾ رکيو ويو ۽ ڪنهن کي به انهن ۾ داخل ٿيڻ ۽ منجهائن ٻاهر نڪرڻ جي اجازت ڪانه ڏني ويئي. هڪ پولڙي کي زمين تي سڏي، ماريو ويو ۽ سندس لاش کي ڳوٺ جي صدر دروازي تي لٽڪايو ويو. سندس رت کي درياهه جي نديڙين پٽرين سان ملائي، گهرن مٿان چڙڪايو ويو، هرهڪ گهر جي چائٽ کي پولڙي جي پڇ سان ٻوهاريو ويو ۽ شيطان کي اتان نڪري وڃڻ لاءِ منٿون ميڙون ڪيون ويئون.

اولهه آفريڪا جي گولڊ ڪوسٽ تي، جڏهن ڪا متعدي بيماري ڦهليل هوندي آهي، تڏهن بد روحن کي دور پڇائي ڪيڏ لاءِ ڪن ڪن وقتن تي ماڻهو ڏنڊن ۽ مشعلن سان مسلح ٿي ٻاهرنڪري پوندا آهن. مقرر ٽيل اشاري ملڻ تي سيئي ماڻهو خوفناڪ رڙيون ڪندا، گهرن جي سيني ڪنڊن ڪڙڇن ۾ ڏڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٽندا آهن ۽ پوءِ پاڳلن وانگر گهٽين ڏانهن ڏوڪي ايندا آهن، جتي اهي مشعلن کي پوائتي نموني سان لوڏائيندا ۽ خالي هوا ۾ ڏ ڪ هٽندا آهن. اهو شور و غل تيسين هلندو رهندو آهي، جيسين ماڻهن سان ڪو هڪ ڇڙو اڇي خبر نہ ڏيندو آهي تہ دنلَ ۽ مار ڪان هيسيلَ. پوتَ شهر يا ڳوٺ جي هڪ دروازي ڪان پڇي وڃ ۾ ڪاسياب ٿي ويا آهن. پوءِ ماڻهو انهن جي پٺيان پيڻجي پوندا آهن، ڪين ڇڳي پنڊ تائين پيلي ۾ وڃي ڇڏيندا آهن ۽ اتي ڪين وري واپس نہ اچڻ جو ڇتاءُ ڏيندا آهن. شيطانن جي انهيءَ اخراج ڪان پوءِ، سڄي شهر يا ڳوٺ جي سيني ڪڙڻ جو قتل عام ڪيو ويندو آهي، تہ متان اهي پنهنجين بي وقتين هانگن ذريعي، جلاوطن ٿيل پوتن کي پنهنجن پراڻن گهرن ڏانهن واپس اچڻ جي رخ جو پتو ڏين. "هوران" قبيليَ وارن ڳاڙهن هندستانين جي ڳوٺ ۾ هڪ دفعي جڏهن بيماري پيئي. ۽ اُن ڪان ڇوٽڪاري حاصل ڪرڻ جون ٻيون سڀ تدبيرون ناڪام ثابت ٿيون، تڏهن هندستانين هڪ اهڙيءَ رسم ڪان مدد ورتي، جنهن کي اهي 'لونووائرويا' سڏيندا آهن. "جيڪا هڪ مڪيہ ڪوجنا آهي ۽ سندن چوڻ مطابق، ڳوٺ يا شهر مان اهڙن سيني شيطانن، پوتن ۽ بدروحن کي هڪالي ٻاهر ڪندي آهي، جيڪي انهن سيني بيمارين يا ڪمزورين جو سبب ٿين ٿا يا جن جو اهڙين بيمارين ۽ ڪمزورين آڻڻ ۾ هٿ هوندو آهي يا جيڪي اهڙين بيمارين ۽ ڪمزورين کي ٻين علائقن ڪان ڪڍي ايندا آهن، جي ڪين جسماني ۽ روحاني اذيت پهچائين ٿيون." چنانچ، هڪ ڏينهن شام جو قبيلي جا مرد پاڳلن وانگر ڳوٺ ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙندا ويندا هئا ۽ پنهنجن عارضي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنبن اندر جيڪا چيز هٿ چڙهندي هين، تنهن کي اونڌو ڪندا ۽ ٽوڙيندا ويندا هئا. ڪوٽ جي ڪهڻين ۾ اهي پرندڙ ٽاندا اڏاريندا هئا ۽ سڄيءَ رات تائين ڪتن وانگر اونائيندا هئا ۽ بس نه ڪندا هئا. پوءِ اهي سيئي، ڪنهن نه ڪنهن شيءِ جهڙوڪ ڇاڦو، ڪتي، چمڙيءَ يا ٻيءَ ڪنهن به چيز جي متعلق خواب ڏسندا هئا ۽ جڏهن صبح ٿيندو هو، تڏهن اهي هڪ تنبوءَ کان ٻئي ڏانهن ويندا ۽ خيرات گهرندا هئا. خيرات واريون اهي شيون هوخاموشيءَ سان وٺندا ويندا هئا، تانجو ڪين اها خاص شيءِ ملندي هئي، جنهن جي باري ۾ انهن خواب ڏٺو هوندو هو. انهيءَ خاص شيءِ ملڻ تي، اهي خوشيءَ جي رڙ ڪري، حاضرين طرفان مبارڪباد ملڻ جي آوازن ۾ انهيءَ ڇوپڙيءَ کان ٻاهر نڪري ايندا هئا. انهن ماڻهن جي تندرستيءَ جي خاطري سمجهي ويندي هئي، جن کي اڃا شيءِ ملي ويندي هئي، جنهن جو انهن خواب لڏو هو، ٻئي طرف، جن ماڻهن کي اها شيءِ نه ملندي هئي، جنهن تي انهن دل رکي هئي، سي پنهنجيءَ قسمت جو فيصلو ٿيل سمجهندا هئا.

ڪڏهن ڪڏهن وري وحشي ماڻهو بيماريءَ جي پوت کي پنهنجي گهر مان هڪالي ڪيڙ بدران، سندس قبضي کي بدستور قائم رکڻ کي ترجيح ڏيندا آهن، پر ان جي بدران اهي پاڻ ڀڄي پاسو ڪندا آهن ۽ انهن کي پنهنجي ٻڌيان اچڻ کان روڪڻ لاءِ کي تدبيرون اختيار ڪندا آهن. چنانچه، جڏهن پئتيگونين نسل وارن تي ماتا جو مرض حملو ڪندو هو، جنهن کي اهي هڪ بد روح جي حرڪتن جو نتيجو سمجهندا هئا، تڏهن اهي پنهنجن مريضن کي چڏي وڃي ڀڄندا هئا ۽ ڀڄندي ڀڄندي هوا کي پنهنجن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿيارن سان ضربون لڳائيندا ويندا هئا ۽ پنهنجي خطرناڪ تعاقب ڪندڙ کي پنهنجي رستي کان دور رکڻ لاءِ هيڏانهن هوڏانهن پاڻي ڇڙڪائيندا ويندا هئا. جڏهن گهٽن ڏينهن جي پڇڻ ۽ ڊوڙڻ کان پوءِ، اهي ڪنهن اهڙيءَ جاءِ تي اچي پهچندا هئا، جتي اهي سندس دسترس کان پاڻ کي محفوظ سمجهندا هئا، تڏهن اهي بطور حفظ ماتقدم پنهنجن تيز ۽ ويندڙ هٿيارن جو ڪنهن انهيءَ طرف ڪري، جتان اهي آيا هئا، زمين ۾ ائين کوڙي ڇڏيندا هئا، جڙ ته اهي ڪنهن گهوڙي سوار فوج جي حملي جو مقابلو ڪري رهيا هئا. ساڳيءَ طرح، گران چاڪوعلائقي ۾ آباد لول يا ٽونوڪوٽ قبيلي جي ڳاڙهن هندستانين تي جڏهن ڪو مرض حملو ڪندو هو، تڏهن اهي ان جي اثر کي ٽارڻ لاءِ هميشه راهِ فرار اختيار ڪندا هئا، پر ائين ڪندي، اهي ڏنگو ڏڏو، ۽ نه سڏو، رستو اختيار ڪري، ويٺي پڇندا هئا، جو ته اهي چوندا هئا ته جڏهن مرض سندن پيڇو ڪندو، تڏهن اهو رستي جي ورن وڪڙن کان ايتري قدر ٽڪجي پوندو، جو سائن ڪڏهن به نه پڇي سگهندو. نيو ميڪسيڪو جي ڳاڙهن هندستانين جو جڏهن ماتا يا ٻئي ڪنهن متعدي مرض سبب گهٽو حصو سري ڪپي ويندو هو، تڏهن اهي پنهنجيون چاوٽيون هر روز ڦيرائيندا هئا ۽ جبلن جي انتهائي ويران علائقن ڏانهن هٽندا ويندا هئا ۽ گنجان ۽ خاردار ٻوڙن ۽ جهاڙين ۾ رهڻ پسند ڪندا هئا، جنهن سان اهي هيءَ توقع رکندا هئا ته ماتا جو مرض پاڻ کي ڪنڌن ۾ رهڙڻ کان ڊڄندو ۽ سندن ٻنيان ڪونه پوندو. جڏهن ڪن چينائي زائرين تي، جيڪي رنگون ڏانهن وڃي رهيا هئا، هيضي جي مرض جو حملو ٿيو، تڏهن اهي مرض جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوت کي ڊيڄائڻ لاءِ اگهاڙيون تراريون ڪٽي گهمندا هئا ۽ پنهنجو سڄو ڏينهن ٻوڙن ۾ لڪي گذارڻ ۾ صرف ڪندا هئا، تہ جيئن اهو کين ڦولي نہ سگهي.

۳- **ٻارائن جو فصلي اخراج :** ٻارائن کي ڪڏهن ڪڏهن خارج ڪرڻ سبب، انهن جو اخراج فصلي صورت اختيار ڪري ٿو. آهستي آهستي بدروحن کان مقرر وقفن تي، گهٽو ڪري سال ۾ هڪ دفعو، نجات حاصل ڪرڻ کي قابل قدر سمجهيو وڃي ٿو، تہ جيئن ماڻهو زندگيءَ جي ڪتاب جو هڪ نئون ورق ورائين، جنهن ۾ آهي اهڙن بد اثرن کان آجا ۽ آزاد ٿين، جي آنهيءَ دوران ۾ سندن چوڌاري جمع ٿيندا رهيا هئا. آسٽريليا جا ڪي سياه فام مقامي ماڻهو پنهنجي علائقي مان هر سال مئل ماڻهن جي روحن کي نيڪالي ڏيندا هئا. اها رسم محترم ڊبليو- ربلي باروان درياه جي ڪنارن تي ادا ٿيندي ڏٺي هئي. "ويهن ماڻهن تي مشتمل هڪ گروهہ جنهن ۾ پوڙها ۽ جوان، ٻيئي ڳڏ هئا، *'بومرئنگ' هٿيارن کي هٿن سان وڄائي، گيت ڳائي رهيا هئا..... اوچتو وڻ جي چوڌي جي چادر هيٺان هڪ ماڻهو ٽپ ڏيئي باهر نڪتو، جنهن جو سڄو بدن سرخ مٽيءَ سان ملهيل هو، منهن تي ڳاڙهيون ۽ زرد ليڪون نڪتل هيس ۽ سندس وارن جي چوٽيءَ کان ۽ فوٽ ڪن مٽي هڪ لٽ ذريعي ڪنين جو هڪ ڇڙو لڳل هو. ويهن منٽن تائين تہ هو بلڪل خاموش ۽ ساڪت ٻيٺو رهيو ۽ مٽي

* سخت ۽ لسيءَ ڪاٺيءَ جو هڪ ڊنگو ٽڪر، جنهن کي آسٽريليا جا وحشي ماڻهو هٿيارطور استعمال ڪندا آهن ۽ جنهن ۾ ايترو لچڪ هوندو آهي، جو اهو پنهنجي نشاني تي نہ لڳڻ جي حالت ۾، واپس موٽي ايندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آسمان ڏانهن گهوريندو رهيو. هڪ وحشيءَ، جو منهنجي قريب بيٺو هو، سون کي ٻڌايو ته هو مئل ماڻهن جي روحن کي ڳولي رهيو هو. آخرڪار، هو تمام آهستي حرڪت ڪرڻ لڳو ۽ جلد ئي پرپور طاقت ۽ تيز رفتاريءَ سان هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙڻ لڳو ۽ هٿ سان وڻ جي هڪ ٽاري اهڙيءَ طرح ڦيرائيندو ۽ گهيرائيندو رهيو، جڙ ته ڪن اهڙن دشمنن کي هٽائي رهيو هو، جي اسان جي نظرن کان غائب هئا. جڏهن سون سمجهيو ته اهو گنگو ناٽڪ ذري گهٽ ختم ٿيڻ وارو هو، تڏهن وڌيڪ ڏه ڇٽا، جي بلڪل ساڳيءَ طرح سينگاريل هئا، اوچتوئي اوچتو وڻ جي پٺيان اچي پرگهٽ ٽپيا، جنهن کان پوءِ سڄو گروه گڏجي، پنهنجن پراسرار حملي آورن سان ڏاڍيءَ تيزيءَ سان مقابلو ڪرڻ لڳو... آخرڪار ڪجهه تيز رفتار ڦيرين پائڻ کان پوءِ، جن ۾ انهن پنهنجي سڄي قوت صرف ڪئي هئي، اهي انهيءَ پرجوش جدوجهد کي بند ڪري، جنهن ۾ اهي سڄي رات ۽ سڄ اپرڻ کان ڪجهه ڪلاڪ پوءِ تائين، مصروف رهيا هئا، آرام ڪرڻ لڳا. ان کان پوءِ آهي هن خيال کان مطمئن نظر اچڻ لڳا ته پوت ٻارهن مهينن تائين تڙجي ويا. درياه جي سڄي ڪناري تي جيڪي به آبادیون هيون، تن سڀني ۾ اها رسم ادا ٿي رهي هئي ۽ سون کي ٻڌايو ويو آهي ته اها هڪ سالياني رسم آهي."

سال جون ڪي موسمون اهڙيون هونديون آهن، جي بلڪل فطرتي طور شيطانن جي اخراج لاءِ موزون ۽ مناسب سمجهيون ويندیون آهن. اهڙو هڪ موقعو قطبي سياري جي اختتام وقت ايندو آهي، جڏهن سڄ ڪن هفتن يا مهينن جي غير حاضريءَ کان پوءِ، شفق تي اچي ظاهر ٿيندو آهي. چنانچ، پائنٽ بئرو ۾، جا آلاسڪا جي اتر ۾، آمريڪا جي شايد سڀ کان ڏورانهين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پچڑيءَ تي واقع آهي، ايسڪيمونسل وارا اتان جي شرير روح، ٽيونا، کي هر گهر مان تڙي ڪڍڻ لاءِ سڄ جي ٽئين سر آپرڻ واريءَ گهڙيءَ کي منتخب ڪندا آهن. قبيلي جي ڪائونسل هال ۾ باهم ٻاري ويندي هئي ۽ هرهڪ گهر جي دروازي وٽ هڪ پوڙهيءَ عورت کي ٻيهاريو ويندو هو. سرد ڪائونسل هال جي چوگرد وڃي جمع ٿيندا هئا ۽ نوجوان عورتون ۽ چوڪريون بسترن ۽ هرڻ جي ڪلن هيڻان چاڦن سان سوتمار ڏڪ هڻي، انهيءَ بد روح کي هرهڪ گهر مان هڪالي باهر ڪيڏيون هيون ۽ ٽيونا کي، پڄي وڃڻ لاءِ استدعا ڪنديون هيون. جڏهن اهي ماڻهو سمجهندا هئا تم هو هرهڪ سوراخ ۽ ڪنڊ ڪڙڇ کان نڪري چڪو آهي، تڏهن اهي فرش ۾ نڪتل هڪ سوراخ مان ڪيس ڏهائي هيٺ ڪندا هئا ۽ باهر ڪليل هوا ۾ زوردار رڙين ۽ پاڳلن جهڙن اشارن سان پڄائي ڪيڏندا هئا. ان وچ ۾، گهرن جي دروازن وٽ بيٺل پوڙهيون زالون، ان کي واپس گهر ڏانهن سوٽن کان روڪڻ لاءِ وڏن ۽ ڏگهن چاڦن سان هوا ۾ وار ڪنديون هيون. هرهڪ جماعت انهيءَ بد روح کي ڪائونسل هال ۾ پاريل باهم ڏانهن ڏکي ڪيندي هئي ۽ ڪيس ان ۾ داخل ٿيڻ لاءِ مدعو ڪندي هئي. انهيءَ وقت تائين سيئي چٽا باهم جي چوڏاري نيم دائري جي صورت ۾ اچي جمع ٿيندا هئا۽ سنجهائن گهٽيئي سردار آنهيءَ بدروح تي ڪيئي خاص تهمتون مڙهيندا هئا. هرهڪ ڳالهائيندڙ پنهنجي تقرير ختم ڪرڻ کان پوءِ، پنهنجن ڪپڙن کي زور زور سان جهٽڪا ڏيندو هو ۽ بد روح کي ڪيس چڏي ڏيڻ ۽ باهم ۾ پوڻ لاءِ تلقين ڪندو هو. هاڻي، ٻ ماڻهو خالي ڪارتوسن سان پريل بندوقون ڪٽي اڳتي وڌندا هئا ۽ ٽيون چٽو پيشاب سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پريل هڪ برتن ڪٽي اينڊو هو، جنهن ڪي هو باهم جي شعلن سڀان چڙڪائيندو هو. ساڳئي وقت، سردن سان هڪ ڇٽو باهم ۾ گولي هٽندو هو ۽ جيئن ئي اُن سان ٻاڦ جو ڪڪر اٿندو هو، تيئن ئي ان ڪي ٻي گولي ٽوڪي ويندي هئي، جا ٽيونا ڪي في‌الحال ختم ڪري ڇڏيندي هئي.

موسم خزان جي آخرين حصي ۾، جڏهن زمين تي طوفان لڳندا آهن ۽ اُنهن برفاني زنجيرن ڪي ٽوڙيندا آهن، جن سان جميل سمنڊ اڃا تائين ڍلو ڍالو ٻڌل هوندو آهي، جڏهن جدا ٿيل برف جون چڪيون بي ترتيب هڪٻئي جي سڀان ڪريون پيئون هونديون آهن، تڏهن بيفِنائنڊ جا ايسڪيمو باشندا سمجهندا آهن، ته ڪين اهڙن روحن جا آواز ٻڌڻ ۾ اچي رهيا آهن، جي هوا اندر شرارت سان پريل رهن ٿا. پوءِ، سئلن جا ارواح ڏاڍيءَ ڪاوڙ سان جهوپڙين جي دروازن ڪي ڪڙڪائيندا آهن ۽ خدا نہ ڪري، جو اُهي عين اُنهيءَ سهل ڪنهن بدنصيب ماڻهوءَ ڪي ڳاسائي وڃن! اهڙو بدبخت ماڻهو جلد ئي بيمار ٿي، مري ويندو. پوءِ هڪ اهڙي وڏي ڪتي جو پوت، جنهن جي ڪل تي هڪ به وار ڪونہ هوندو آهي، سڄن پڄن جيڏن ڪتن جي ٽپيان پوندو آهي، جيڪي ان ڪي ڏسڻ سان ڏڪندي مري ويندا آهن. برائيءَ جا سڀيئي بد روح اُن وقت آزاد ڦرندا آهن ۽ ويچارن ايسڪيمو قوم وارن سڀان مرض ۽ موت، ناخوشگوار هوائن سوڪلڻ ۽ شڪار ۾ ناڪاميابيءَ کي نازل ڪرڻ لاءِ ڪوشان رهندا آهن. پوتن جي دنيا سان سڀني کان زياده خطرناڪ ۽ پوائتن دڻيتن سان، جي انهيءَ قوم ڏانهن ويندا آهن، هڪ سيڊنا آهي، جا زير زمين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دنيا جي مالڪياڻي آهي ۽ ٻيو سندس ٻيءُ آهي، جنهن جي حصي ۾ مئل ايسڪيمو ايندا آهن. جتي ٻيا ارواح هوا ۽ پاڻيءَ ۾ رهن ٿا، اُتي هيءَ پوٽي زير زمين دنيا مان نڪرندي آهي. پوءِ ته جادوگر انهيءَ سند ۾ ڏاڍا مصروف ماڻهو هوندا آهن. هر هڪ گهر ۾ اوهين انهن کي روحن کي راضي ۽ استدعائون ڪندي، ڳائيندي ۽ دعائون پڙهندي ڏٺندا ۽ ڪين ۾ اسرار اونداهيءَ ۾، جهوپڙين جي ٻئين پاسن ۾ ويٺل ڏسندا، جتي تيل جا ننڍا ڏيئا تمام جهڪا ڪري ٻاريا ويندا آهن. سيني کان زياده سخت ۽ مشڪل ڪم سيڊنا کي ڇڄائڻ جو هوندو آهي ۽ اهو ڪم سيني کان زياده طاقتور جادوگر لاءِ مخصوص هوندو آهي. هڪ وڏيءَ جهوپڙيءَ جي فرش تي هڪ رسيءَ کي اهڙيءَ طرح وکوڙي گول صورت ۾ ويڙهيو ويندو آهي، جو انهيءَ گول ڊير جي چوٽيءَ وٽ هڪ اهڙو ننڍڙو گول سوراخ ٺهي پوندو آهي، جيڪو سمنڊ جي مشهور "سيل" مڇيءَ جي ساهه ڪڍڻ واري *سوراخ جي نمائندگي ڪندو آهي. ٻه جادوگر انهيءَ سوراخ جي پاسن کان بيهندا آهن، جن مان هڪ جي هٿ ۾ پالو هوندو آهي، جڏ ته اهو سياري ۾ سيل مڇيءَ جي سوراخ جي نگراني ڪري رهيو آهي ۽ ٻيو جادوگر وري ڇار جي رسي جهلي بيهندو آهي. ٽيون جادوگر وري جهوپڙيءَ جي ٻئين پاسي کان، سيڊنا کي لالچائي ۽ ٽهڪائي، انهيءَ هنڌ اچڻ لاءِ آماده ڪرڻ واسطي جادوءَ جا منتر ويٺو آلاپيندو آهي.

* اتر قطب ۾ سياري جي دوران ۾ جڏهن سمنڊ جمي برف ٿي ويندا آهن ۽ ٻين جانورن سان گڏ سيل مڇي به برف جي تهه هيٺان پاڻيءَ ۾ لهي ويندي آهي، تڏهن اُها ساهه ڪڍڻ لاءِ برف جي ٽاڇري ٽلهي تهه وچان هڪ گول سوراخ ٺاهي ڇڏيندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هينئر، جهوپڙيءَ جي فرش هيٺان سيڊنا پوتڻيءَ کي سهکندي جهوپڙيءَ جي قريب ايندو ٻڌي سگهجي ٿو. هينئر اها سوراخ مان منهن کيڏي ٿي. هينئر کيس ڦاسايو ويو آهي ۽ اها کاوڙجي، تڙ تکڙ ۾ هيٺ پاڻيءَ ۾ ٻڏي وڃي ٿي ۽ چار کي پاڻ سان گڏ گهلي کڻي وڃي ٿي، پر ۾ ماڻهو ان جي رسيءَ کي پنهنجيءَ سڃيءَ قوت سان چڪي جهلي بيٺا آهن. مقابلو سخت ٿي رهيو آهي، پر آخر کار هڪ زوردار سٽَ ڏيئي، سيڊنا پاڻ کي ڇڏائي، ائڊلوون ۾ پنهنجي قيامگاه ڏانهن واپس هلي وڃي ٿي. جڏهن چار کي سوراخ کان چڪي ٻاهر کڻيو ويندو آهي، تڏهن ان کي رت سان پريل ڏٺو ويندو آهي، جنهن جي جادوگر پنهنجيءَ طاقت جي ثابتيءَ طور ڏاڍي فخر سان نمائش ڪندا آهن. اهڙيءَ طرح سيڊنا ۽ پين بد روحن کي هڪالي کڻيو ويندو آهي ۽ ٻئي ڏينهن پوڙها ۽ جوان گڏجي، انهيءَ موقعي جي اعزاز ۾ هڪ وڏي محفل منعقد ڪندا آهن. پر کين اڃا ۾ خبردار رهڻو هوندو آهي، جو تہ مجروح ٿيل سيڊنا کاوڙيل هوندي آهي ۽ هر اهڙي ماڻهوءَ کي پکڙيندي آهي، جنهن کي سندس جهوپڙيءَ جي ٻاهران ڏسندي آهي. ان ڪري اهي سيئي ڪانئس بچڻ لاءِ پنهنجن ٽوپن ۾ تعويذ پائي گهمندا آهن. اهي تعويذ انهن ڪپڙن جا ٽڪرا هوندا آهن، جيڪي انهن جمڙ وقت سيپ کان اول پهريا هئا.

اروڪيوئي قبيلي جا ٻاڙها هندستاني نئين سال جو افتتاح جنوري، فبروري يا مارچ (وقت مختلف رهندو هو) ۾ اهڙيءَ طرح "خوابن جي تقريب" سان ڪندا هئا، جهڙيءَ طرح هوران قبيلي وارا ساڳي ئي رسم ڪن خاص موقعن تي ادا ڪندا هئا. اهي سڃيون رسمون گهڻن ڏينهن يا هفتن تائين هلنديون هيون ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ سوقعي تي جنس ۽ طبقي جا سڀ امتياز ختم ڪيا ويندا هئا. سرد ۽ زالون مختلف قسمن جا چمڙا پوش ڪري، هڪ ڪان ٻئي تنبوءَ ڏانهن ويندا هئا ۽ هر اهڙي شيءِ ٽوڙيندا ۽ اڇلائيندا ويندا هئا، جا سندن هٿ چڙهندي هئي. اهو وقت عام آزاديءَ جو هوندو هو، ماڻهن کي پنهنجي هوش ۽ حواس کان ٻاهر سمجهيو ويندو هو ۽ ان ڪري اهي جيڪي ڪجهه ڪندا هئا، تنهن لاءِ اهي ذميوار ڪونہ ٺهرايا ويندا هئا. چنانچہ، منجهائنِ گهٽيئي ماڻهو سوقعو وٺي قابل نفرت ماڻهن کي مارون ڪيديِ، ڪينِ برف جهڙي ٺڏي پاڻيءَ ۾ پسائي ۽ مٺائڻ گند ڪچرو يا گرم رک اڇلائي، پراٽيون عداوتون پاڙيندا هئا. ٻيا وري پرندڙ بنديون يا ٽانڊا ڪٽي، اهڙن ماڻهن مٿان اڇلائيندا هئا، جن سان انهن جي پهرئين ملاقات ٿيندي هئي. پنهنجن ستائيندڙن کان نجات حاصل ڪرڻ جو فقط هڪ ئي طريقو اهو هوندو هو، جو هيءَ اندازو ڪرڻو پوندو هو تہ انهن ڪهڙيءَ شيءِ جو خواب ڏٺو هو. تقريب واري ڏينهن ڳوٺ مان بدروحن کي هڪالي ڪيڻ جي رسم ادا ڪئي ويندي هئي. سرد جهنگلي جانورن جون ڪلون ڏيکي، منهن تي خوفناڪ نقاب چاڙهي ۽ هٿ ۾ ڪُمين جي ٻنيءَ وارو ٻڙ جهلي، هڪ جهوپڙيءَ کان ٻيءَ ڏانهن ويندا ۽ خوفناڪ آواز ڪندا هئا؛ هر هڪ جهوپڙيءَ ۾ چلهه سان باهم ڪيديِ، ٽانڊن کي پنهنجن هٿن سان جهوپڙيءَ اندر هيڏانهن هوڏانهن اڇلائيندا هئا. تقريب کان اڳ گناهن جو جيڪو عام اقرار ڪيو ويندو هو، سو شايد برن اٿرن کي عام ماڻهن جي روبرو تڙي ڪيڻ جي تياريءَ لاءِ ڪيو ويندو هو. اهو طريقو ماڻهن کي سندن اخلاقي بوجن کان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آجي ڪرڻ جو هڪ رستو هو، تہ جيئن انهن کي هڪ ئي مهل جمع ڪري ٻاهر ڦٽو ڪجي.

پيرو جا انڪاس قبيلي وارا ڳاڙها هندستاني هر سال سيپٽمبر مهيني ڏاري، سٽيوئا نالي هڪ تقريب ملهائيندا هئا، جنهن جو مقصد دارالحڪومت ۾ ان جي پسگردائي ۽ سان مرض ۽ مصيبت کي هڪالي ڪيڻ جو هوندو هو. اها تقريب سيپٽمبر مهيني ۾ هن ڪري ايندي هئي، جو تہ انهيءَ وقت مينهن وسڻ شروع ٿيندا آهن ۽ پهرين وسڪارن کان پوءِ گهٽو ڪري تمام گهٽي بيماري ڦهلجي ويندي آهي. انهيءَ تقريب جي تياريءَ ڪرڻ لاءِ سڀ ماڻهو سر ۾ ڏينهن ۽ رات هڪ جيتري ٿيڻ کان پوءِ ايندڙ چنڊ جي پهرينءَ تاريخ تي روزو رکندا هئا. ڏينهن جي دوران ۾ فاقي ڪيڻ کان پوءِ، جڏهن رات ايندي هئي، تڏهن اهي مڪائيءَ جو ڳوٽل ٽلهو اڏو ٻچائيندا هئا. اهو ڳوٽل اڏو ٻن قسمن جو ٿهيل هوندو هو. هڪڙي کي پنجن سالن کان وٺي ڏهن سالن جي درميان واريءَ چمار جي ٻارن جي رت سان ڳوٽو ويندو هو ۽ اهو رت چوڪرن جي ٻرون جي درميان پيشانيءَ واري حصي سان ڪڍيو ويندو هو. انهن ٻنهي قسمن جا اڏا جدا جدا ٻچايا ويندا هئا، جو تہ انهن جو ڪر علحده علحده هوندو هو. هر هڪ ڪٽنب جا ڀاتي انهيءَ تقريب ملهائڻ لاءِ پنهنجي وڏي ٻاڻ جي گهر جمع ٿيندا هئا، جن کي وڏو ٻاڻ ڪوٺ هوندو هو، سي پنهنجي ٻئي ڪنهن وڏيءَ چمار واري مائٽ جي گهر ويندا هئا. ساڳيءَ رات جو، اهڙا سڀئي ماڻهو، جن ڏينهن جو روزو رکيو هوندو هو، وهنجندا هئا ۽ رت ۾ ڳوٽل اڏي مان ٿورو ڪڍي، ان کي پنهنجي مٿي، منهن، ڇاتيءَ، ڪلهن، ٽنگن ۽ ٻانهن تي مهٽيندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئا. اُهي ماڻهو اهو ڪم هين لاءِ ڪندا هئا ته جيئن اهو اڏو سندن سيني ڪمزورين کي ڇڪي ٻاهر ڪڍي وڃي. انهيءَ کان پوءِ گهر جو مالڪ، رت ۾ ڦوڙل اڏو پنهنجي گهر جي چائنڪ کي ڪيندو هو ۽ ان مان ڪجهه حصو دروازي وٽ ڇڏي ڏيندو هو ته جيئن ڏسندڙ ماڻهو سمجهن ته سندس گهر جي پاتين وضو ڪيو آهي ۽ پنهنجا بدن صاف ڪيا آهن. انهيءَ وچ ۾، وڏو پادري "سورج" جي مندر ۾ ساڳيون رسمون ادا ڪندو هو. جيئن ئي "سج" ايرندو هو، تيئن ئي سڀ ماڻهو ان جي پوڄا ڪندا هئا ۽ ڪيس عرض ڪندا هئا ته اهو سيني براين کي شهر کان ٻاهر ڪڍي. ان کان پوءِ، اهي انهيءَ ڦوڙل اڏي سان روزو کوليندا هئا، جو رت کان سواءِ ڦوڙو ويندو هو. جڏهن اُهي پنهنجي پوڄا پاٺ ختم ڪندا هئا ۽ روزو کوليندا هئا، جو هڪ مقرر ڪيل وقت تي کوليو ويندو هو، تڏهن هن ارادي سان، ته سڀئي ماڻهو هڪ ٿي "سورج" جي پوڄا ڪن، شاهي خاندان جو هڪ "انڪا" قيمتي ويس وڃهي، پنهنجو جبو چيلهه سان ٻڌي ۽ هٿ ۾ نيزو کڻي، "سورج" جي پيغامبر جي حيثيت ۾ قلعي کان ٻاهر ايندو هو. نيزو مختلف رنگن وارن ڪنين سان سينگاريل هوندو هو، جي قر کان وٺي انهيءَ جاءِ تائين لڳل هوندا هئا، جتي اهو قر دستي ۾ پيل هوندو هو. اهي ڪنب سونن چمڪن سان ٻڌل هوندا هئا. "انڪا" قلعي مان نڪري، ڪيءَ تان هيٺ لهندو هو ۽ پنهنجو نيزو ڦيرائيندو هو، تانجو هو انهيءَ چونڪ جي وچ ۾ اچي پهچندو هو، جتي هڪ ڦوهاري وانگر، سوني گهگهي رکيل هوندي هئي، جا پاڻيءَ ۾ جوش ڏيارڻ ڪائيءَ جي رس جي قرباني ڏيڻ لاءِ استعمال ڪئي ويندي هئي. اتي وري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاهي خاندان جا چار ٻيا "انڪا" انتظار ۾ ٻيٺا هوندا هئا، جن
سان هرهڪ جي هٿ ۾ هڪ پالو هوندو هو، چيلهه سان جهو
ٻڌل هوندو هو ۽ هو ڊوڙڻ لاءِ تيار ٻيٺو هوندو هو. پيغام آڻڻ
وارو پنهنجو پالو انهن جي پالن سان ڇهندو هو ۽ ڪين چوندو
هو ته "سورج" ڪين حڪم ڏنو آهي ته اهي براين کي شهر
سان تڙي ڪيڻ. جڏهن اهي ڊوڙندا هئا، تڏهن سيئي ساٿهو،
وڏا ۽ ننڍا، پنهنجن پنهنجن گهرن جي دروازن وٽ اچي بيهندا
هئا ۽ پنهنجن ڪپڙن کي ائين چنڊيندا هئا، جڏ ته اهي انهن
تان مٽي چنڊي رهيا هئا. انهيءَ وقت سڀ وڏي آواز سان هيئن
چوندا هئا، "شل برايون دور ٿين! اسان هن تقريب جي ڪيتري
قدر نه خواهش ڪندا رهيا آهيون. اي هر شيءِ جا "خالق!"
اسان کي ٻئي سال تائين جيئڻ ڏي، ته اسين هن جهڙي هڪ
وڌيڪ تقريب ڏسون." ڪپڙن چنڊڻ کان پوءِ، اهي پنهنجا هٿ
پنهنجن مٿن، منهن، ڀانهن ۽ ٽنگن تي ائين ڦيرائيندا هئا، جڏ
ته اهي وهنجي رهيا هئا. اهو سڀ ڪجهه براين کي پنهنجن
گهرن سان ٻاهر ڪيڻ لاءِ ڪيو ويندو هو، تنهن "سورج" جا
پيغام پهچائيندڙ انهن کي شهر کان ٻاهر ڪڍي چڏين. اها ڪارروائي
نه فقط انهن گهٽين ۾ ڪئي ويندي هئي، جتان "انڪا" لنگهندا
هئا، پر عام طرح شهر جي هرهڪ علائقي ۾ پڻ ائين ڪيو ويندو هو.
ان کان سواءِ، سڀ ساٿهو نچندا هئا، جن ۾ خود "انڪا" به شريڪ
ٿيندا هئا ۽ درياهن ۽ چشمن ۾ وهجندا هئا ۽ چوندا هئا ته سڀ برايون
انهن سان ٻاهر نڪري ويندیون. پوءِ اهي ڪکن جون وڏيون
مشعلون ڪٽندا هئا، جن جي چوڌاري ڏاڪا ٻڌل هوندا هئا. انهن
کي اهي ٻاري، هڪ ٻئي کي ڏيندا هئا ۽ انهن سان هڪ ٻئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي ڏسي هٿي هيئن چوندا هئا، "شل سپ دک درد دور ٿين!" انهيءَ وچ ۾ ٻه پڇندڙ پنهنجن پالن سان شهر کان ٻاهر هڪ ميل جي ڇوٽين حصي تائين ڊوڙي ويندا هئا، جتي کين وڏيڪ چار "انڪا" ٻيڙل ملندا هئا، جي سندن هٿن مان پالا وٺي، اڳتي ڊوڙندا هئا. اهڙيءَ طرح اهي پالا پڇندڙن جون جدا جدا ٽوليون شهر کان پنجن يا ڇهن ميلن جي مفاصلي تائين ڪٽي ويندڙون هيون، جنهن جي ختم ٿيڻ کان پوءِ اهي پڇندڙ پنهنجن پالن سميت درياه ۾ وهجهندا هئا ۽ انهن پالن کي زمين ۾ کوڙي هڪ سرحد مقرر ڪندا هئا، جنهن جي اندر جلاوطن ٽيل براين کي داخل ٿيڻ جي اجازت ڪانہ هوندي هئي.

گنيءَ جا حبشي هر سال شيطان کي پنهنجن سينڌي شهرن سان تمام گهٽين رسمن جي ادائگيءَ سان انهيءَ مقصد جي مقرر ٽيل خاص وقت تي جلاوطن ڪندا آهن. گولڊ ڪوسٽ تي ائڪسم وٽ، انهيءَ سالياني ۽ نيڪاليءَ کان اڳ الن ڏينهن تائين هڪ تقريب ملهائي ويندي آهي، جنهن جي دوران ۾ هرطرف کل ۽ خوشي، ٽپ، نچ ۽ گائڻ هوندو آهي۽ "طنز آميز ۽ بد ناموسيءَ وارن راڳن گائڻ جي مڪمل آزادي هوندي آهي. گلاخوري ۽ بد نامي ايتري قدر بلند منزل تي پهتل هوندي آهي، جو ماڻهو پنهنجي بالادستن ۽ زيردستن جي سينڌي گناهن، بدمعاشين ۽ ڪين جا آزاديءَ سان راڳ گائي سگهندا آهن، جنهن جي پاداش ۾ کين ڪابہ سزا ڪانہ ملندي آهي ۽ نہ وري کو ڪين ذري برابر بہ روڪيندو يا ٽوڪيندو آهي." الين ڏينهن تي اهي ماڻهو هڪ افسوسناڪ دانهن سان شيطان کي ڳولي هٽ ڪندا آهن ۽ سندس پٺيان ڊوڙندا آهن. مٽس لٽين، پٽرن ۽ هر اهڙيءَ شيءِ جو وسڪارو ڪندا آهن،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا سندن هٿ چڙهي ويندي آهي. جڏهن اهي ڪيس پنهنجي شهر کان ٻاهر ڪافي دور تائين پهچائيندا آهن، تڏهن واپس گهر ايندا آهن. انهيءَ طريقي سان ڪيس هڪ ئي وقت هڪ سو کان زياده شهرن مان نيڪالي ملندي آهي. انهيءَ خاطريءَ ڪرڻ لاءِ تہ اهو وري سندن گهرن ڏانهن واپس نہ موٽي، زالون گهرن ۾ ڪائيءَ ۽ مڻيءَ جي سيني برتنن کي "سيني ناپاڪاين ۽ خود شيطان کان آزاد ڪرڻ لاءِ" ٻهڻي صاف ڪنديون آهن.

گولڊ ڪوسٽ تي، ڪيپ ڪوسٽ ڪئسل ۾ ۱۹ آڪٽوبر سنہ ۱۸۴۴ع تي هڪ انگريز اها رسم ادا ٿيندي ڏٺي هئي، جنهن ان جو هيٺيون بيان ڏنو آهي: "اڄ رات ڏاڍون سام' نالي هڪ بدروح کي شهر کان هڪالي ٻاهر ڪيڻ جي سالياني رسم ادا ڪئي ويئي آهي. جيئن ئي اٽين بجي واري توب قلعي ۾ چوڑي ويئي، تيئن ئي ماڻهن پنهنجن گهرن اندر بندوقون چوڑڻ شروع ڪيون، گهرن جي سڄي سامان کي ٻاهر ڪڍيو، ڪوٽين جي ڪنڊن ڪڙڇن ۾ لٽين سان ڏڪ هڻڻ شروع ڪيا ۽ شيطان کي ڊيڄائڻ لاءِ ايتري قدر شور و غل مچايو، جيتري منجهن طاقت هتي. جڏهن انهن سمجهيو تہ اهو بدروح گهرن کان ٻاهر نڪري چڪو هو، تڏهن ماڻهو بہ گهٽين ۾ نڪري آيا ۽ شيطان کي شهر کان ٻاهر ڪڍي، سمنڊ ڏانهن ڏڪ لاءِ، انهن ٻرندڙ مشعلون هيڏانهن هوڏانهن اڇلايون، رڙيون ۽ ڪوڪون ڪيون، ڪائيءَ جي ٽڪرن کي هڪ ٻئي سان ٽڪرايو، پراڻا برتن وڄايا ۽ انتهائي پوائتا ۽ هيبتناڪ آواز بلند ڪرڻ شروع ڪيا. انهيءَ رسم ادا ڪرڻ کان اڳ ڏينهن اڳ موت جهڙو سناٽو اختيار ڪيو ويندو آهي، ڪابہ بندوق چوڑڻ نہ ڏني ويندي آهي، ڪنهن بہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دهل وڄائڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي ۽ ان ساڻهن جي درسيان ڪوبه گپ شپ ڪرڻ ممنوع هوندو آهي. جيڪڏهن، انهن هفتن جي دوران ۾، ان مقامي ساڻهن ۾ اختلاف ٿي پوندو ۽ اهي شهر ۾ گوڙ گهمسان ڪندا، تہ ڪين هڪدم بادشاه ڏانهن وڃي ويندا آهن، جتي مٿن ڪرو ڏنڊ وڌو ويندو آهي. جيڪڏهن گهٽيءَ ۾ ڪوڪتو يا سوئر، ريڍ يا ٻکري ڪليل لڏي ويندي هئي، تہ ان کي هڪدم ماريو ويندو هو يا ڪوبہ ساڻهو ان کي ڪاهي وڃي ويندو هو. سابق مالڪ کي ڪنهن بہ معاوضي جي دعويٰ ڪرڻ جي اجازت ڪانہ هئي. اهڙا خاموشي اڀوڻ ڪام کي ڏڪڻ لاءِ اختيار ڪئي ويندي آهي، تہ جيئن غفلت ۾ هڻڻ سبب، مٿس اوچتو حملو ڪيو وڃي ۽ کيس ڏيڃائي، شهر کان ٻاهر هڪاليو وڃي. جيڪڏهن انهيءَ خاموشيءَ جي دوران ۾ ڪو ساڻهو سري ويندو آهي، تہ سندس عزيزن کي تيسين روڃ ۽ راڙي ڪرڻ جي اجازت ڪانہ ملندي آهي، جيسين چار هفتا نہ گذرندا آهن."

شيطانن کي ڏکي ٻاهر ڪيڻ جي تاريخ ڪڏهن ڪڏهن زرعي موسمن مطابق مقرر ڪئي ويندي آهي. چنانچہ، اولهہ آفريڪا جي ٽوگولئنڊ جي "هوس" قبيلي وارن ۾، ٻوٽن جي اخراج جي سالياني تقريب 'يئم' ميوي جي نئين فصل کائڻ کان اڳي ئي ملهائي ويندي آهي. سردار پنهنجن پادرين ۽ جادوگرن کي ڪوٺائيندا آهن ۽ ڪين چوندا آهن تہ ساڻهو نوان 'يئم' کائي، مد هوش ٿيڻ وارا آهن، ان ڪري انهن کي شهر کي صاف ڪرڻ ۽ ٻوٽن کي هڪالي ٻاهر ڪيڻ گهرجي. چنانچہ، بد روحن، ڏانڻين ۽ سيني اهڙين برائين کي لالچائي ۽ ڏڪي، جي انسان ذات کي هر وقت لڳيون رهن ٿيون، پنن ۽ ولين جي هڙڪن ۾، جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لکڻ سان ٻڌل هوندڙيون آهن، بند ڪيو ويندو آهي ۽ انهن کي شهر کان ٻاهر ڪڍي وڃي، مختلف رستن جي پاسن کان زمين اندر کوڙيو ويندو آهي. ان کان هڪ رات پوءِ ڪابہ ٻاهم ڪاڻ ٻاري ويندي آهي ۽ ڪابہ غذا ڪاڻ ڪاڍي ويندي آهي. ٻئي ڏينهن صبح جو زالون پنهنجيون چلهيون ۽ گهر ٻوهاريندڙيون آهن ۽ ميڙيل گند ۽ ڪچري کي ڪائيءَ جي ٽڪل ٽالهين تي رکنديون آهن. پوءِ ماڻهو عبادت ڪندا آهن ۽ چوندا آهن ته "اي اوهين سيئي بيماريون، جي اسان جي بدن ۾ آهيو ۽ اسان کي تنگ ڪريو ٿيون، اڄ اسين اوهان کي ٻاهر اڇلائڻ لاءِ آيا آهيون." ائين چئي اهي "اداڪلو جبل" طرف ايتريءَ تيزيءَ سان وڌي ڊوڙندا آهن، جيتري کين طاقت هوندي آهي ۽ پنهنجن واتن کي ڏکي هٽندا ۽ هيڻن رڙيون ڪندا ويندا آهن ته "ٻاهر نڪرو اڄ! ٻاهر نڪرو اڄ! اها جيڪا ڪنهن کي ٻ ماري ٿي، ٻاهر نڪر اڄ! اي اوهين بد ارواح، اڄ ٻاهر نڪرو!. ۽ اهي سڀ، جيڪي اسان جي متن ۾ سور وجهو ٿا، اڄ ٻاهر نڪرو! ائنلو ۽ اداڪلو ئي اهي جايون آهن، جيڏانهن هرهڪ برائي پاڻ کي ڪڍي وڃي پهچائي!" جڏهن اهي اداڪلو جبل تي هڪ خاص وڻ وٽ وڃي پهچندا آهن، تڏهن هرچيز کي اڇلائي گهر موٽي ويندا آهن.

ڏکڻ اوپر نيوگنيءَ ۾، ڪيريوينا وٽ، جڏهن نون "يئر" سيون جو لابارو لٽجي ويو هو، تڏهن ماڻهن گهٽن ڏينهن تائين دعوتون ڪيون ۽ ناچ ڪيا ۽ گهٽي مال ملڪيت، جهڙوڪ ننڍڙن هٿيارن، مقامي پيسن، وغيره جي هڪ اوچي ٽڪلهي جي، جو خاص انهيءَ موقعي لاءِ اڏيو ويو هو، ظاهر ظهور نمائش

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪئي ويئي. جڏهن محفلون ختم ٿيون، تڏهن سپيئي ماڻهو گڏ ٿيا ۽ آنهن رڙين ڪرڻ، گهرن جي ٽنين کي ڏکن هٽڻ ۽ هر اهڙيءَ شيءَ کي اونڌي ڪرڻ سان، جنهن جي هيڻان هڪ حرفتي روح جي لڪي ويهڻ جو انديشو هو، روحن کي ڳوٺ مان هڪالي ڪڍيو. انهيءَ باري ۾ ماڻهن هڪ سبلغ کي هيءَ سمجهاڻي ڏني، ته انهن روحن کي وندرايو ۽ ڪارايو ٿو ڪين دولت سهيا ڪري ڏني هئي ۽ هينئر سندن وارو آهي ته آهي ڪين ڇڏي، هليا وڃن. چا، انهن ناڇ نه ڏٺا هئا ۽ راڳ نه ٻڌا هئا ۽ "ئم" سيون جي روحن سان پنهنجا پيٽ نه پريا هئا ۽ چا، انهن دولت ۽ ٻين سڀين شين جي روحن کي پنهنجيءَ ڪر ڪوڻ آندو هو، جن کي ٽلهي تي رکيو ويو هو؟ روحن کي وڏيڪ ٻيو چا گهرجي؟ ان ڪري ڪين ٻاهر وڃڻ ئي گهرجي.

اتر اوپر هندستان جي "هوز" قبيلي وارن ۾ سال جي وڏي تقريب گهر ۾ لاباري جي خوشيءَ ملهائڻ واري آهي، اها تقريب جنوريءَ ۾ ملهائي ويندي آهي، جڏهن آنَ جون گنديون پريل هوندیون آهن ۽ ماڻهو، اتان وارن جي اصطلاح موجب، شرارت سان پريل هوندا آهن. "انهن ماڻهن کي هڪ عجيب خيال هوندو آهي ته سال جي انهيءَ عرصي ۾ مرد ۽ زالون بچڻ ارادن سان ايتري قدر پريل هوندا آهن، جو ماڻهوءَ جي جسم جي سلامتيءَ لاءِ ڪين پنهنجي باهر ڪيڻ جو موقعو ڏيڻ انتهائي ضروري آهي." انهيءَ تقريب جون رسمون ڳوٺ جي ديوتا کي ٽن پڪين، هڪ ڪڪڙ ۽ ٻن ڪڪڑين، جي قرباني ڏيڻ سان شروع ٿيندیون آهن، جن مان هڪ کي لازمي طور ڪارو هڻڻ گهرجي. انهن پڪين سان گڏ "پلاس" وڻ (" بيوتي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فرونڊوسا") جا گل، جانورن جي مانيءَ ترن جا پڇ نذراني طور آڇيا ويندا آهن. اهي نذرانا گوٺ جو پوجاري پيش ڪندو آهي ۽ ساڻ ئي هيءَ پرارٿنا ڪندو آهي ته ايندڙ سال اندر اهي ۽ سندن پار پڇا شل هر مصيبت ۽ مرض کان محفوظ رهن ۽ کين منڊائتا ميڙهن ۽ پلا فصل نصيب ٿين. ڪن هنڌن تي مئل ماڻهن جي روحن لاءِ ٻڌ پرارٿنائون ڪيون ويندڙون آهن. انهيءَ وقت هڪ بد روح کي گوٺ اندر موجود سمجهيو ويندو آهي ۽ ان کان نجات حاصل ڪرڻ لاءِ مرد، زالون ۽ پار جلوس جي صورت ۾ سڄي گوٺ مان ۽ ان جي هرهڪ حصي ۾ لٽيون ڪڍي ڦرندا آهن، جڏ ته اهي شڪار جي ڪنهن جانور کي ماري رهيا آهن، ساڻ ئي اُهي زوردار آواز ۾ ڳائيندا ۽ شور و غل مچائيندا ويندا آهن، جيسين کين خاطري ٿئي ته اهو بد روح پڄي ويو هوندو. پوءِ ته اهي خوب مجلسون ۽ محفلون رچائيندا ۽ جانورن جو بيئر پيئڻ شروع ڪندا آهن، تانجو اهي انهيءَ عياشيءَ لاءِ خوب مد هوشيءَ جي عالم ۾ اچي ويندا آهن، جا بعد ۾ هرطرف شروع ٿي ويندي آهي. اها تقريب "هينئر عام شرابخوريءَ" ۽ زنا جو ڏڻ ٿي پوندي آهي، جنهن ۾ نوڪر پنهنجن مالڪن طرف پنهنجي فرض ادائي فراموش ڪندا آهن، ۽ پنهنجن والدين ڏانهن فرمانبداريءَ ۽ احترام جو خيال لاهي ڇڏيندا آهن. مرد زالن جي عزت وساري ڇڏيندا آهن ۽ زالون حيا، نزاڪت ۽ نرم دليءَ جو سڀ خيال وڃائي ڇڏيندڙون آهن، تانجو اهي سڀ گوڙ گهمسان مچائيندڙ زاني ۽ شرابخور ٿي پوندا آهن." عام طور "هوز" قوم جا ماڻهو خاموش طبيعت وارا، گهٽ ڳالهائيندڙ، هلت چلت ۾ شانائتا ۽ عورتن ڏانهن نرم هوندا آهن. پر انهيءَ تقريب جي دوران ۾ "سندن فطرتن ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عارضي تبديلي اچي ويندي آهي. پٽ ۽ ڏيئرون پنهنجن والدين کي بچڑيءَ زبان ۾ چيڑيندیون رهنديون آهن ۽ والدين پنهنجي اولاد کي، مرد ۽ زالون پنهنجي شهواني خواهش کي پوري ڪرڻ ۾ جانورن وانگر هوندا آهن. سنڌاري قبيلي وارا، جي هوز قوم وارن جا همسايا آهن، انهيءَ تقريب کي ذري گهٽ ساڳئي طريقي سان ملهائيندا آهن. "انهيءَ تقريب جي نوعيت عام آزاد يءَ واري هوندي آهي. چو ته انهيءَ ڏينهن تي هارين کي سندن آقائون کارائيندا پيئارينداً آهن ۽ کين پنهنجن مالکن کي مخاطب ٿيڻ ۾ هر طرح آزادي حاصل هوندي آهي. انهيءَ ڏينهن تي لاباري کي گهر آڻڻ جي خوشي ملهائي ويندي آهي. سڄي سال جي محنت ۽ مشقت جي پڇاڻي ٿيندي آهي ۽ وري نئين سر هر هلائڻ کان اڳ کين ٿورو گهڻو آرام نصيب ٿيندو آهي."

هندو ڪش جبلن ۾ آباد ڪن قبيلن ۾ به، هوز ۽ سنڌارين وانگر، شيطانن کي هڪالي ڪيڻ جي رسم لاباري کان پوءِ ادا ڪئي ويندي آهي. جڏهن سرءُ جي موسم وارو فصل گهر پهچايو ويندو آهي، تڏهن بد روحن کي آنَ جي گدامن مان ٻاهر ڪيڻ ضروري سمجهيو ويندو آهي. هڪ خاص قسم جو پٿَ ڪاڏو ويندو آهي ۽ گهر جو وڏو پنهنجي بندوق ڪٽي زمين ۾ هڪ فٽ ڪندو آهي. پوءِ هو ٻاهر وڃي، بندوق کي پرڻ ۽ وري چوڑڻ جي ڪم کي لڳي ويندو آهي، تانجو سندس ٻاروت وارو سڄو *سنگ خالي ٿي ويندو آهي. ٻئي طرف سندس سڀ ٻاڙيسري به انهيءَ ڪم ۾ مصروف هوندا آهن. ٻيو ڏينهن خوشين ۾ گذاريو ويندو آهي. چترال ۾ انهيءَ

* وحشي ۽ جاهلو شڪاري، پنهنجو ٻاروت ڏڳي يا مينهن جي ڏڳي سنگ ۾ بند ڪري، ساڻ کڻندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تقريب کي "شيطان کي هڪالي ڪيڙ" سڏيو ويندو آهي. ٻئي طرف هندستان جي ڪونڊ قبيلي وارا شيطانن کي، لاباري واري وقت بدران، ٻيجي وقت هڪالي ڪيندا آهن. انهيءَ وقت اهي "پتيري پينو" ديوتا جي پوڄا ڪندا آهن، جو واڌاري ۽ هرصورت جي فائدي جو ديوتا آهي. تقريب جي پهرين ڏينهن، ٽورين ڪائين مٽان هڪ ٽوڪرو رکي، سنجهائڻ هڪ ٻي ڊولو چڪڙو ٺاهيو ويندو آهي، جنهن جي هيٺان ڦيٽن بدران، بانس جي ٽلهن لڪڙن کي استعمال ڪيو ويندو آهي. انهيءَ چڪڙي کي ڳوٺ جو پوڄاري سپ ڪان اول ڳوٺ جي جدي سردار جي گهر ڪٽي ويندو آهي، جنهن کي زراعت سان وابستہ سيني رسمن جي ادائگيءَ ۾ پين ماڻهن کان ترجيح ڏني ويندي آهي. انهيءَ هنڌ پوڄاريءَ کي سيني قسمن جي ٻجن جو ڪجهہ مقدار ۾ ٽورا ڪنب ملندا آهن. ڏوءِ هو انهيءَ چڪڙي کي ڳوٺ جي پين گهرن ڏانهن ڪٽي ويندو آهي، جن مان هرهڪ ڪيس اهي ئي شيون ڏيندو آهي. آخرڪار، اهو چڪڙو ڳوٺ کان ٻاهر هڪ ٻنيءَ ۾ پهچايو ويندو آهي ۽ ڳوٺ جا سپ نوجوان ان جي ٻڌيان ويندا آهن. سندن هٿن ۾ ڏگهيون لٺيون هونديون آهن، جن سان اهي هڪ ٻئي کي ماريندا ۽ هوا کي زوردار ڏڪ هڻندا ويندا آهن. جيڪو ٻج انهيءَ طريقي سان ڳوٺ کان ٻاهر نيون ويندو آهي، تنهن کي "ٻج کي خراب ڪندڙ بدروحن" جو حصو سڏيو ويندو آهي. "ائين سمجهيو ويندو آهي تہ چڪڙي سان گڏ انهن کي بہ ٻاهر نيون وڃي ٽوڙ ۽ جڏهن چڪڙو ۽ ان ۾ پيل ٻج انهن جڳهن سپرد ڪري، اتي ئي چڏيا ويندا آهن، تڏهن کين اناج جي پين ٻجن ۾ دخل درمعقولات ڏيڻ جو ڪوبہ ٻهانو باقي ٻچيل ڪونهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بالي ٻيٽ جا ماڻهو، جو جاوا جي اڀرندي طرف واقع آهي، شيطانن کي وقت بوقت تمام وڏي پئماني تي هڪالي ڪيڏ جو جتن ڪندا آهن. انهيءَ نيڪاليءَ جو وقت گهٽو ڪري نائين مهيني جي "اونداهي چنڊ" واري ڏينهن چونڊيو ويندو آهي. جڏهن شيطانن کي گهٽي وقت تائين هٿ نہ لاتو ويندو آهي، تڏهن ملڪ کي "گرم" سمجهيو ويندو آهي ۽ پوڄاري آنهن کي زوريءَ ڏکي ڪيڏ جا احڪام جاري ڪندو آهي، تہ متان سڄو بالي ٻيٽ رهڻ جي ناقابل ٿئي. مقرر ٽيل ڏينهن تي ڳوٺ يا ضلعي جا سڀ ماڻهو وڏي مندر ۾ اچي جمع ٿيندا آهن. اتي، وڏي چونڪ وٽ شيطانن لاءِ نذرانا رکيا ويندا آهن. جڏهن پوجاري پرارٿنا ڪري پوري ڪندا آهن، تڏهن سنک وڄائي شيطانن کي انهيءَ طعام کائڻ لاءِ ڪوٺيو ويندو آهي، جو انهن لاءِ تيار ڪيو ويو هوندو آهي. ساڳئي وقت کي ماڻهو اڳتي وڌي، پاڪ ٻتيءَ مان، جا وڏي پادريءَ جي سامهون ٻرندي رهندي آهي، پنهنجيون مشعلون روشن ڪندا آهن. ان کان هڪدم پوءِ، تماشاين سان گڏ اهي ماڻهو هر طرف ڦهلجي ويندا آهن ۽ سيني رستن ۽ گهٽين مان گهمندي، هيئن چوندا ويندا آهن تہ "هليا وڃو! نڪري وڃو!" جتان ٻ اهي لنگهندا آهن، اتي اهي ماڻهو، جي گهرن ۾ رهجي ويا هوندا آهن، سي شيطانن کي پڄائڻ ۾ هٿ وٺائڻ لاءِ فوراً گهر جي دروازن، ٽنين، سرن وغيره تي ڪن ڦاڙ آواز ۾ ٽڪ ٽڪ ڪندا آهن. اهڙيءَ ريت گهرن مان تڙجي نڪرڻ کان پوءِ، شيطان انهيءَ طعام ڏانهن ڊوڙندا آهن، جو انهن لاءِ تيار ڪيو ويو هوندو آهي، ۽ اتي وري پوجاري بد دعائن ۽ گارين سان سندن استقبال ڪندو آهي، جا ڳالهہ کين آخر ڪار سڄي ضلعي مان فرار ٿيڻ لاءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مجبور ڪندي آهي. جڏهن سيني کان پويون شيطان پڇي ويندو آهي، تڏهن سوت جهڙي خاموشي طاري ٿي ويندي آهي، جا ٻئي ڏينهن تائين ۾ هلندي آهي. ماڻهن جو خيال هوندو آهي ته شيطان پنهنجن پراڻن گهرن ڏانهن واپس اچڻ لاءِ منتظر هوندا آهن ۽ کين هن خيال ويهارڻ لاءِ ته بالي، بالي نہ، پر کو ويران ۽ بياباني ٻيٽ آهي، ماڻهن کي پنهنجن گهرن کان ڇوويهن ڪلاڪن تائين باهر اچڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي. خود رواجي گهريلو ڪم ڪارين، حتيٰ ڪ رڌڻ پچائڻ ۾ بند ڪيو ويندو آهي. فقط چوڪيدار ئي گهٽين ۾ ظاهر گهمي سگهندا آهن. سيني جاين تي ڪنڊن ۽ پنن جا هار لٽڪايا ويندا آهن، ته جيئن اجنبين کي اندر داخل ٿيڻ کان جتائڻ رهي. ٽين ڏينهن سس سس وڃي گهيري جهڙي اها حالت ختم ڪئي ويندي آهي، پر ان وقت ۾ باهر ٻنين تي وڃڻ ۽ بازار ۾ خريد و فروخت ڪرڻ کان ممانعت ٽيل هوندي آهي. اڪثر ماڻهو گهرن اندر رهندا آهن ۽ سڄو وقت تاس جي پتن ۽ ڏاري سان پاڻ ۾ کي وندرائيندا رهندا آهن.

ٽونڪئين ۾ هڪ "ٽيڪي‌دا" يا بدطنيت روحن جوعام نيڪال گهٽو ڪري سال ۾ هڪ دفعو ڪيو ويندو هو، خاص طرح جڏهن ماڻهن، هاٿين، يا جرنيل جي اصطبل جي گهوڙن يا ملڪ جي چوپائي مال ۾ تمام گهٽو سوت واقع ٿيندو هو، جنهن جو سبب ،اتان جا ماڻهو اهڙن ماڻهن جي نقصان رسائيندڙ روحن ڏانهن منسوب ڪندا آهن، جن کي غداريءَ جي ڏوهہ ۾ قتل ڪيو ويو هوندو آهي يا بغاوت ڪرڻ ۽ بادشاهہ، جرنيل يا شهزادن جي سوت آڻڻ لاءِ منصوبي ٺاهڻ جي الزام هيٺ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماريو ويو هوندو آهي ۽ انهيءَ سزا جي انتقام وٺڻ لاءِ، جا کين انهن ڏوهن ۾ ڏني وئي هوندي آهي، اهي بدروح هر شيءِ کي ناس ڪرڻ ۽ خطرناڪ قسم جي ڏاڍائي ڪرڻ لاءِ ڪمرڪشي بيهندا آهن. انهيءَ صورتحال کي روڪڻ لاءِ سندن وهم پرستيءَ کين انهيءَ "ٽيڪيڊا" جي اداري قائم ڪرڻ لاءِ آماده ڪيو آهي، جا شيطان کي هڪالي ڪيڻ ۽ ملڪ کي بدارواحن کان پاڪ ڪرڻ جي موزون واٽ آهي." انهيءَ رسم ادا ڪرڻ لاءِ پنجويهين فبروريءَ جي تاريخ وارو ڏينهن مقرر ڪيو ويو هو، جو سندن نئين سال کان، جيڪو پنجويهين جنوريءَ تي شروع ٿيندو هو، پورو هڪ مهينو پوءِ ايندو هو. وچ وارو هڪ مهينو محفلن رچائڻ، هرقسم جي خوشين ڪرڻ ۽ عام آزاديءَ جي مند هئي. سڄي مهيني جي دوران ۾ وڏيءَ مهر جو منهن هيٺ ڪري، ڪيس صندوق اندر بند ڪري رکيو ويندو هو ۽ چٻجي ڪٽي، تہ قانون کي ننڊ ڪرائي ويندي هئي. انصاف ڪرڻ واريون سڀ عدالتون بند ڪيون ويندیون هيون، قرضين کي پڪڑي کوڻ سگهبو هو، سنها ٽلها ڏوهہ، جهڙوڪ رواجي چوري، جهيڙو فساد ۽ مارڪٽ ديده دليريءَ سان نظر انداز ڪيا ويندا هئا، فقط بغاوت ۽ خون تي ڏيان ڏنو ويندو هو ۽ ڏوهارين کي تيسين نظر بند رکيو ويندو هو، جيسين وڏي مهر وري ڪم ڪرڻ شروع ڪري. عام آزاديءَ جي انهيءَ عرصي پوري ٿيڻ کان پوءِ بدروحن کي تڙي ڪڍيو ويندو هو. وڏو جرنيل فوج جي تمام گهڻن دستن ۽ توپ خاني کي باقاعده طور مسلح ڪري، کين زرق برق جهنڊا ڏيئي ۽ جنگ جي پوري رعب ۽ داب سان تيار ڪري، "ڏوهاري شيطانن ۽ بد نيت روحن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(چو تہ اهڙيءَ طرح انهن وٽ سوت جي سزا يافتہ ڏوهارين کي قاسيءَ تي چاڙهڻ کان اڳ دعوتن کارائڻ جو رواج آهي) کي گوشت جا نذرانا آڇيندو آهي ۽ کين کائڻ ۽ پيئڻ جي دعوت ڏيندو آهي؛ ان کان پوءِ جلد ئي هو هڪ عجيب پوليءَ ۾، اکرن ۽ انگن وغيره ذريعي، متن اهڙن مختلف گناهن ۽ ڏوهن جو الزام مڙهيندو آهي، جيڪي انهن کيا هوندا آهن، جهڙوڪ انهن ملڪ ۾ بي آرامي ڦهلائي آهي، سندس هاٿين ۽ گهوڙن کي ماريو آهي، وغيره، جن سيني لاءِ اهي سزا ڏيڻ ۽ ملڪ مان نيڪالي ڏيڻ جا مستحق آهن. انهيءَ تي، تي وڏيون توبون، آخرين نشانيءَ طور چوڙيون ويندڙيون آهن؛ جنهن کان پوءِ سڀ بندوقون ۽ توبون چوڙيون ويندڙيون آهن، تہ جئين انهن جي انتهائي خطرناڪ آواز کري شيطان ڊڄي پڇي وڃن. اهي ماڻهو اهڙا تہ انڌا آهن، جو هن ڳالهہ ۾ يقيني طور اعتبار ڪندا آهن، تہ اهي درحقيقت ۽ بلڪل اثرائتي نمونو سان کين پڇائي ڪيڻ ٿا."

ڪمبوڊيا ۾ بدروحن جو اخراج مارچ مهيني ۾ ڪيو ويندو هو. تنڪل مجسمن ۽ پترن جا ٽڪر، جن کي پوتن ۽ شيطانن جو گهر سمجهيو ويندو هو، جمع کري، دارالحڪومت ڏانهن آندا ويندا هئا. اتي ايترا هاٿي جمع ڪيا ويندا هئا، جيترا هڪ هنڌ ڪنا تي سگهندا هئا. چنڊ جي چوڏهينءَ رات بندوقن جي باڙهہ چوڙي ويندي هئي ۽ شيطانن کي پڇائڻ لاءِ سيٽي هاٿي هڪ وقت زبردست حملو ڪندا هئا. اها رسم مسلسل تن ڏينهن تائين ادا ڪئي ويندي هئي. سيام ۾ پوتن جو نيڪال پراڻي سال جي آخرين ڏينهن تي عمل ۾ آندو ويندو آهي. محلات مان اشاري طور هڪ بندوق چوڙي ويندي آهي؛ ان جو جواب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻي اڏي تان ڏنو ويندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح هڪ اڏي کان ٻي تائين، تانجو فرن جو اهو سلسلو شهر جي ٻاهرين دروازي تي وڃي پهچندو آهي. اهڙيءَ طرح پوتن کي قدم بقدم هڪالي ڪڍيو ويندو آهي. انهيءَ ڪم ڪرڻ کان هڪ دم پوءِ هڪ مقدس رسي شهر جي گول ديوار جي چوڌاري ٻڌي ويندي آهي تہ جيئن جلاوطن ٽيل شيطانن کي واپس موڙڻ کان روڪي سگهجي. اها رسي سخت قسم جي گاهہ مان ٺهيل هوندي آهي ۽ ان تي ڳاڙهو، پيلو ۽ نيلا پٽا چاڙيا ويندا آهن.

يورپ جي بت پرست قومن ۾ بہ شيطانن، ڊائنٽين ۽ بد اثرن جي سالياني اخراج جي رواج جو، جيڪڏهن اسين سندن پوين ۾ مروج انهن رسمن جي باقي بچيل آثارن مان اندازو لڳايون، تہ اهو آسان کي عام جام ڦهليل معلوم ٿئي ٿو. چنانچہ، ووٽياڪ قبيلي جي بت پرستن ۾، جي مشرقي روس جا فينش نسل جا رهاڪو آهن، ڳوٺ جون سڀ نوجوان چوڪريون سال جي آخرين ڏينهن يا نئين سال جي پهرين ڏينهن تي، لئين سان مسلح ٿي، جي نون جاين تي چيريل هوندیون آهن، هڪ هنڌ اچي جمع ٿيندیون آهن. انهن لئين سان اهي گهر جي سيني ڪنڊن ۽ ڪڙڇن ۽ ٻاهرين اڳڻ کي ڏڪ هٽنديون آهن ۽ چوندیون آهن تہ "اسين شيطان کي ڳوٺ کان ٻاهر ٽيون ڪيون." ان کان پوءِ اهي لئيون ڳوٺ کان هيٺ واري درياهہ ۾ اڇلايون ويندیون آهن ۽ جئين اهي هيٺ لهنديون ويندیون آهن، تئين شيطان انهن سان ٻئي ڳوٺ ڏانهن هليو ويندو آهي، جتان وري کيس هڪالي ڪڍي ٻوندو آهي. ڪن ڪن ڳوٺن ۾ اها نيڪالي وري ٻئي نموني عمل ۾ آندي ويندي آهي. ڪنوارا مرد ڳوٺ جي هرهڪ گهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان اڻ چاهيل اناج جا داڻا، گوشت ۽ برانڊي وڻندا آهن. انهن سيني شين کي اهي ٻاهر ٻنين ۾ ڪٽي ويندا آهن، ’فر‘- وڻ هيڻان ٻاهر ٻاريندا آهن، اناج جي داڻن کي جوش ڏيندا آهن ۽ هي الفاظ ادا ڪري، ته ”ويراني ڏانهن منهن ڪر ۽ گهر ڏانهن واپس نه موٽجانءِ“، سڀ ڇٽا اهو ڪاڏو ڪائيندا آهن، جيڪو ڳوٺ کان ٻاڻ سان گڏ ڪٽي آيا هوندا آهن. پوءِ اهي ڳوٺ ڏانهن واپس ورندا آهن ۽ هر اهڙي گهر ۾ داخل ٿيندا آهن، جنهن ۾ ڪي نوجوان عورتون هونديون آهن. انهن نوجوان عورتن کي اهي پڪڙي برف ۾ اڇلائيندا ۽ هيئن چوندا آهن ته ”شل بيماريءَ جا ارواح توکي ڇڏي وڃن.“ اڻ چاهيل اناج جا داڻا ۽ ٻئي ڪاڏي جي باقي بچيل اوپر پوءِ سيني گهرن ۾ انهيءَ تناسب سان تقسيم ڪئي ويندي آهي، جيترو آن هرهڪ گهر ڏنو هوندو آهي ۽ هرهڪ گهر پنهنجو حصو ڪائي ختم ڪندو آهي. مالميز ضلعي جي ووٽياڪ قبيلي جي هڪ ماڻهوءَ جي قول مطابق، نوجوان مرد هر اهڙي ماڻهوءَ کي برف تي اڇلائيندا آهن، جنهن کي اهي گهر اندر ڏسندا آهن ۽ انهيءَ کي ”شيطان کي ڏکي ٻاهر ڪيڻ“ سڏيو ويندو آهي، ان کان سواءِ، جوش ڏيارڻ اناج جي داڻن سان ڪجهه مقدار هنن لفظن سان ٻاهر اڇلايو ويندو آهي، ته ”اي ديوتا، اسان کي بيماريءَ ۽ وبا سان تڪليف نه ڏجانءِ ۽ اسان کي ٻيلي جي پوتن جي حوالي نه ڪجانءِ“. پر سيني کان زياده قديم رسم اها آهي، جا ڪاسان حڪومت جا ووٽياڪ ادا ڪندا آهن. سڀ کان اول ”شيطان“ کي منجهند جي وقت هڪ قرباني پيش ڪئي ويندي آهي. پوءِ سڀ مرد گهوڙن جي پٺيءَ تي چڙهي ڳوٺ جي وچ ۾ اچي جمع ٿيندا آهن ۽ اتي ٻيهي اهو فيصلو ڪندا آهن ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪهڙي گهر سان شروعات ڪجي. جڏهن انهيءَ سوال جو فيصلو ٿي ويندو آهي، جو گهٽو ڪري گرما گرم جهيڙي جهٽي جو باعث ٿيندو آهي، تڏهن سپيئي چٽا پنهنجا گهوڙا ٻڌندا آهن ۽ چهبڪن، ليمي جي وٽن جي ڏنڊن ۽ هريل ٻوڙن جي ٻڇن سان پاڻ کي مسلح ڪندا آهن. ماٺهو سمجهندا آهن ته هريل ٻوڙا 'شيطان' لاءِ وڏي ۾ وڏي خوف جو باعث هوندا آهن. اهڙيءَ طرح مسلح ٿي، اهي پوائتيون رڙيون ڪندا، هر هڪ گهر ۽ ايوان ۾ ڏڪ هٽندا آهن. پوءِ دروازا بند ڪندا آهن ۽ باهر تڙيل شيطان کي ٽڪون هٽندا آهن. اهڙيءَ ريت اهي هڪ کان ٻئي گهر ويندا آهن، تانجو شيطان هر گهر سان تڙجي نڪرندا آهن. پوءِ وري اهي گهوڙن تي سوار ٿيندا آهن ۽ رڙيون ڪندا ۽ ڏنڊن کي هرطرف ڦيرائيندا، ڪوٽ کان باهر ويندا آهن. ڪوٽ کان باهر نڪري، اهي پنهنجا ڏنڊا ڦٽي ڪندا آهن ۽ هڪ دفعو ٻيهر "شيطان" کي ٽڪون هٽندا آهن. مشرقي روس جي فينش نسل واري هڪ ٻي قوم، چيريمس، جا ماٺهو پنهنجن گهرن جي ديوارين کي ليمي جي وٽ جي ڪانيءَ جي ڏنڊن سان ڏڪ هڻي "شيطان" کي باهر ڪيندا آهن. انهيءَ مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ اهي بندوقون چوڙيندا آهن، ڏرتيءَ کي خنجر ٽوڪيندا آهن ۽ چيرن ۾ ڪانيءَ جا هرندڙ چوڏا وجهندا آهن. ان کان علاوه، اهي باه جي سڇن ستان ٽپ ڏيندا آهن ۽ ائين ڪندي اهي پنهنجا ڪپڙا لاهي ڇڏيندا آهن، ۽ ڪن ضلعن ۾ اهي ڪيس ڏيڇائي پڇائڻ لاءِ ليمي جي وٽ جي چوڏي سان ٿهيل ڍڳها توتارا وڇائيندا آهن. جڏهن اهو شيطان هيلي ڏانهن پڄي ويندو آهي، تڏهن اهي وٽن کي پنير جي انهن ٽڪين ۽ ڪيڪن سان ڪن سان ڪٽيندا آهن، جن سان محفل سهيا ڪئي ويئي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عيسائي يورپ ۾ سال جي ڪن وقتن تي برائيءَ جي طاقتن کي هڪالي ڪيڏ جي قديم بت پرستانہ رسم جديد دور تائين زنده رهندي آئي آهي. چنانچہ، ڪئالا بريا جي ڪن ڳوٺن ۾ مارچ مهيني جو افتتاح ڊانئٽين کي هڪالي ڪيڏ سان ڪيو ويندو آهي. اها نيڪالي رات جي وقت ديولين جي گهنڊن جي آواز ۾ سرانجام ڪئي ويندي آهي ۽ ماڻهو گهٽين ۾ ڊوڙندا ۽ هيئن چوندا ڦرندا آهن، تہ "مارچ اچي ويو"، "مارچ اچي ويو". ماڻهو چوندا آهن تہ مارچ ۾ ڊانئٽيون ڦرنديون گهڙنديون آهن ۽ انهيءَ مهيني ۾ اها رسم هر جمعي ڏينهن وري وري ادا ڪئي ويندي آهي. گهٽو ڪري ائين سمجهيو ويندو آهي، جيئن پڙهندڙن اڳ ئي سمجهيو هوندو، تہ هڪ قديم بت‌پرستانہ رسم پاڻ کي ديول جي تقريبن سان اٽڪائي چڏيو آهي. آلبانيا ۾ "ايسٽر شام ڏينهن نوجوان ماڻهو لاڪ واريءَ ڪائيءَ سان مشعلون ٻارينداآهن. انهن کي هيڏانهن هوڏانهن ڦيرائيندا، ڳوٺ سان جلوس جي صورت ۾ لنگهندا آهن. آخرڪار، اهي مشعلون درياه ۾ اڇلائيندا آهن ۽ رڙيون ڪندا آهن تہ "ها، ڪورا اسين توکي هنن مشعلن وانگر درياه داخل ٿا ڪريون، تہ جيئن اوهين ڪڏهن بہ واپس نہ اچو". سائليشيا جا ڪڙمي هيءَ اعتقاد رکندا آهن تہ گڏ فرائيڊي ڏينهن ڊانئٽيون پنهنجن چڪرن تي نڪرنديون آهن ۽ شرارت ڪرڻ لاءِ وٽن وڏي طاقت هوندي آهي. چنانچہ، اسٽريهلٽز جي پرسان، اوئيلس وٽ انهيءَ ڏينهن ماڻهو پاڻ کي پراڻين ٻوهارين سان مسلح ڪري، ڊانئٽين کي جاين ۽ گهرن سان، زميندأري گهرن ۽ چوپائي مال جي ولرن سان وڏي گوڙ گهمسان ۽ ڪڙڪن سان نيڪالي ڏيندا آهن.

مرڪزي يورپ ۾ ڊانئٽين کي تڙي ٻاهر ڪيڏ جو مقبول

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وقت، والپرجس رات، يعني سي-ڏينهن واري شام آهي يا هئي، جڏهن انهن شرير هستين جي نقصانڪار طاقتن کي پنهنجي عروج تي سمجهيو ويندو آهي. مثال طور ٽائرول ۾ جيئن پين هنڌن ۾ پڻ ڪيو ويندو آهي، برائيءَ جي طاقتن جي انهيءَ موسم ۾ نيڪاليءَ کي عام طرح "ڊائنئين کي ساڙي چڏڻ" سڏيو ويندو آهي. اها تقريب "سي-ڏينهن" تي ملهائي ويندي آهي، پر ماڻهو ان جي تياري ڪرڻ ۾ گهڻي وقت کان وٺي مصروف رهندا آهن. خميس واري هڪ ڏينهن اڳ رات جو لاڪ واريءَ کانيءَ، چوڏن، ڪارن ۽ ڳاڙهن ٽيڪن واري "هيرلاڪ" ٻوٽي، ۽ "سلو" نالي هڪ ٻوٽيءَ جون ننڍڙيون ڳڙيون ڪاهيون ويندیون آهن. اهي محفوظ رکيون ويندیون آهن ۽ "سي-ڏينهن" تي انهن کي اهي ماڻهو ٻاريندا آهن، جن کليسا کان مڪمل معافي حاصل ڪئي هوندي آهي. اپريل جي آخري ڏڻ ڏينهن تي گهرن کي صاف ڪيو ويندو آهي ۽ "جيونيپر" ٻيرن ۽ "رو" ٻوٽيءَ سان انهن کي ڏوپ واس ڏنو ويندو آهي. "سي-ڏينهن" تي، جڏهن شام جو گهنڊ وڄي چڪو هوندو آهي ۽ رات قريب ٿيندي ويندي آهي، تڏهن "ڊائنئين کي ساڙي! چڏڻ" جي رسم شروع ٿيندي آهي. مرد ۽ چوڪرا چهڪن، گهنڊن ۽ برتنن سان وڏو گوڙ گهمسان مچائيندا آهن، زالون وري ڏوپ جا برتن ڪٽي هلنديون آهن، ڪتن کي ڪولي چڏيو ويندو آهي، جي ڀؤنڪندا ۽ ٻوڙن ٻوڙن ڪندا، هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙندا وتندا آهن. جيئن ئي ديول جا گهنڊ وڄڻ شروع ڪندا آهن، تيئن ڪاڙين جي انهن بندلن کي، جي لڪڙن سان ٻڌل هوندا آهن، باهه ڏني ويندي آهي ۽ ڏوپ کي ساڙيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

و يندڙو آهي. پوءِ تہ سيني گهرن جا گهنڊ ۽ مانيءَ تي سڏڻ جا گهنڊ وڄڻ شروع ڪندا آهن، ٽانو ۽ برتن هڪٻئي سان ٽڪرايا ويندا آهن، ڪتا پڙڪندا آهن ۽ هر هڪ کي ان وقت گوڙ گهمسان ۾ شريڪ ٿيڻو هوندو آهي. انهيءَ سڄي ها، هوو ۾، سيٻئي وڏي آواز سان ڪيڪون ڪندا آهن :

"ڏانئڻ ڀڄ، ڀڄ هتان، يا توسان ڇڳائي نہ ٿيندي."

پوءِ اهي ست دفعا گهرن، واڙن ۽ ڳوٺ جي چوڌاري قيريون پائيندا آهن. اهڙيءَ طرح ڏانئڻين کي دونهون ڏيئي، سندن لکي رهڻ وارين جاين مان ڪين ڪيڏيو وڃندو آهي. والپرجس رات تي ڏانئڻين کي هڪالي ڪيڏ جي رسم ٻئويريا جي گهٽن حصن ۽ بوهيميا جي جرمن باشندن ۾ اڃا تائين يا ويجهڙائيءَ وارن سالن تائين، ادا ڪئي ويندي هئي. چنانچہ، بوهمروالڊ جبلن ۾، ڳوٺ جا سڀ نوجوان ماڻهو شام کان پوءِ ڪنهن اوچيءَ جاءِ، خاص طرح ڪنهن چونڪ، تي اچي ڪٺا ٿيندا آهن ۽ پنهنجيءَ پوريءَ طاقت سان ڪجهہ وقت تائين گڏجي چهبڪن مان ٽڪاءَ ڪيندا آهن. اهو عمل ڏانئڻين کي ڀڄائي ڪيندو آهي، جو تہ جيتريءَ دوريءَ تائين اهو آواز پڏڻ ۾ ايندو هوندو، اوتري تائين اهي برائي ڪندڙ هستيون ڪوبہ ضرر رسائي نہ سگهنديون. ڪن هنڌن تي وري جڏهن نوجوان ماڻهو چهبڪن مان ٽڪاءَ ڪيندا رهندا آهن، ان وقت ئي ڏنار پنهنجا سنگ وڃائيندا آهن ۽ ان جا ڊگها ڊگها آواز، جي رات جي سناٽي ۾ دور دور تائين پڏڻ ۾ ايندا آهن، ڏانئڻين جي ڪارواين تي بندش وڇهڻ لاءِ ڏاڍا اثرائتا هوندا آهن.

ڏانئڻين کي شڪار ڪرڻ جو هڪ پيو وقت، ناتال ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

*ايپيفني جي درسيان وارو ڀارنهن ڏينهن جو عرصو آهي. چنانچ، سائليشيا جا ماڻهو ناتال ۽ نئين سال جي وچ واري عرصي ۾ سڃي رات تائين "پائين" وڻ جي لاک ڀاريندا رهندا آهن، ته جيئن بدبودار ۽ تيز دونهون ڏانڪيڻ ۽ بد روحن کي گهرن ۽ جاين مان کيڏي ڇڏي، ۽ ناتال واري شام ۽ نئين سال جي ڏينهن واري شام تي، اهي پنين ۽ ڪيتن، ٻوٽن ۽ وڻن مٿان گوليون ڇوڙيندا آهن ۽ سيوبدار وڻن کي بدروحن جي نقصان کان بچائڻ لاءِ، انهن جي چوڌاري گاهه ويڙهي ڇڏيندا آهن. نئين سال جي ڏينهن واري شام تي، جو سينٽ سلوسيٽر جو ڏينهن آهي، بوهيميا جا چوڪرا، بندوقن سان مسلح ٿي، گول چڪرن جي صورت ۾ ٿهي بيهندا آهن ۽ ٽي دفعا هوا ۾ گوليون ڇوڙيندا آهن. انهي کي "ڏانڪيڻ کي فئر ڪرڻ" چيو ويندو آهي ۽ عام اعتقاد آهي ته ڏانڪيون انهي طرح ڏچي ويندیون آهن. انهن ڀارنهن ٻُر اسرار ڏينهن مان پويون، "ايپيفني" يا "ڀارنهين رات" هوندو آهي ۽ انهي رات کي يورپ جي مختلف علاقن ۾، برائي جي قوتن جي نيڪالي جي سوزون سوسر ڪري منتخب ڪيو ويو آهي. چنانچ، ليوسرين ڏنڻ تي، برونين وٽ، چوڪرا "ڀارنهين رات" جلوس ڪيندا آهن، مشعلون کڻي گهمندا آهن ۽ سنگن، گهنڊن چهبڪن وغيره سان، ٻيلي جي ٻن ماڻهن روحن، اسٽروڊيلي ۽ اسٽرائيلي کي ڊيڄاري ڪيڙ لاءِ، وڏو شور ۽ غل ڪندا آهن. ماڻهو سمجهندا آهن ته جيڪڏهن اهي ڪافي وڏو آواز ڪندا، ته

* ۶ جنوري تي ادا ٿيندڙ هڪ عيسائي رسم، انهي رات حضرت مسيح غير يهودين کي پنهنجو ديدار ڪرايو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ سال ٽورو ميوو ٽيندو. وري لئبروجيئر ۽، جو ڏکڻ فرانس جو هڪ ضلعو آهي، "پارنهينءَ رات" جي شام جو ماٺهو گهٽين ۾ ڊوڙندا آهن، گهنڊ وڄائيندا آهن، ڪيتليون ٽڪرائيندا آهن، ۽ بي سري آواز پيدا ڪرڻ لاءِ سيپ ڪجهه ڪندا آهن. پوءِ مشعلن جي روشنائيءَ ۾ برنڊڙ ڪائين جي شعلن ۽، اهي هڪ وڏو هڙل ۽ هنگامو برپا ڪندا آهن، ڪن-ڦاڙ آواز بلند ڪندا آهن ۽ اهڙيءَ طرح رلندڙ ڀوتن ۽ شيطانن کي شهر کان ٻاهر تڙي ڪيڻ جي توقع رکندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ستونجاهون

عام صدقي جا پڪرا

۱- **جسم اندر سمايل برائين جو نيڪال :** هن حد تائين اسان برائين جي انهيءَ عام نيڪال سان واسطو رکيو آهي، جنهن کي سون سڏو يا فوري اخراج سڏيو آهي. انهيءَ صورت ۾ برايون غائب آهن، ڪم از ڪم عام ماڻهوءَ جي نظر کان پوشيده آهن ۽ انهن کان نجات حاصل ڪرڻ جو طريقو زياده تر حالتن ۾ خالي هوا کي ڏکن هڻڻ يا ايتري شور ۽ غوغا برپا ڪرڻ جو آهي، جيکو انهن شرير روحن کي ڊيڄائي، راه فرار اختيار ڪرڻ لاءِ مجبور ڪري. هينئر اسان کي نيڪاليءَ جو ڏک ڏيو قسم مثالن ذريعي سمجهڻو آهي، جنهن ۾ بد اثر ڪنهن ظاهر ظهور صورت يا جسم اندر سمايل ٿين ٿا يا ڪم از ڪم انهن کي ڪنهن اهڙي مادي وسيلي مثلاً سوار ٿيل سمجهيو وڃي ٿو، جيکو انهن کي ماڻهن مان ۽ گوٺ يا شهر کان ٻاهر ڪڍي وڃڻ لاءِ نقل و حرڪت جي هڪ ذريعي جو ڪردار ادا ڪري ٿو.

ڪئليفورنيا ۾ آباد پوسو قبيلي وارا شيطانن کي نيڪاليءَ ڏيڻ جي رسم هر ستين سال ادا ڪندا آهن، جنهن ۾ شيطانن جو ڪردار چمڙا پوش ماڻهو ادا ڪندا آهن. ”ويهم يا ٽيهم ماڻهو عجيب و غريب ۽ ڀوائتا نقاب ۽ ڪپڙا پائي، مٿن تي پگهريل ڊاڙهو جا برتن رکندا آهن، پوءِ اهي لڪي ڇپي آس پاس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارن جبلن ڏانهن ويندا آهن. انهن ماڻهن کي شيطانن جو ڪردار ادا ڪرڻو هوندو آهي. هڪ نقيب گوٺ جي جماعت خاني جي ڪوڻي تي چڙهي ويندو آهي ۽ ماڻهن جي ميڙ اڳيان تقرير ڪندو آهي. مقرر ٽيل اشاري تي، جو شام وقت طئي ڪيو ويندو آهي، اهي نقاب پوش جبلن کان باهر نڪري، مٿن تي هرندڙ ڏامر جا برتن رکي، آواز، حرڪت ۽ لباس جي انهيءَ سڄي ساري پوائتي ساز و سامان سان گڏ، جنهن جو هڪ وحشيءَ جو دماغ شيطان جي نمائندگي ڪرڻ لاءِ تصور ڪري سگهي ٿو، گوٺ ڏانهن ايندا آهن. ڏنل عورتون ۽ ٻار حياتيءَ بچائڻ لاءِ وٽي پڇندا آهن، مرد کين هڪ گول چڪر اندر وڃي ڪڏو ڪندا آهن، ۽ شيطان سان باهم سان وڙهڻ جي اصول مطابق، اهي هرندڙ ڪانيون هوا ۾ اڇلائيندا آهن، رڙيون ڪندا آهن، اونائيندا آهن ۽ حملہ آور شيطانن کي مارڻ لاءِ مٿن خطرناڪ وار ڪندا آهن ۽ اهڙيءَ طرح هڪ اهڙو پوائتو منظر پيدا ڪندا آهن ۽ جمع ٽيل سون عورتن جي دلين ۾ ڊپ پيدا ڪندا آهن، جي چيخون ڪندي ڪندي ۽ بيهوش ٿيندي، پنهنجن بهادر بچائيندڙن کي چنبڙي پونديون آهن. آخر ۾، شيطان جماعت خاني اندر داخل ٿيڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندا آهن ۽ سيني کان زياده بهادر ۽ دلير مرد اندر داخل ٿي، ساڻن ناهم جون ڳالهيون هلائيندا آهن. انهيءَ ڪل جهڙي ناٽڪ جي پڇاڙيءَ طور مرد همت ٻڌي، شيطانن کي جماعت خاني مان هڪالي باهر ڪيندا آهن ۽ کين وڏي دنگي فساد ۽ جنگ وجدل جي سانگ سان جبلن ڏانهن ڏڪي، گوٺ کان باهر هڪالي ڪيندا آهن." موسم بهار ۾، جڏهن درياه جي ڪناري بيد جي وڻن جا پن وڏي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏا ٿيندا هئا، تڏهن سڀني قبيلي جا ڳاڙها هندستاني پنهنجي وڏي سالياني تقريب ملهائيندا هئا، جنهن جي مختلف خصوصيتن سان هڪ، شيطان کي نيڪالي ڏيڻ جي هئي. هڪ ماڻهو ٻاڻ کي ڪارو رنگ هڻي، شيطان جي نمائندگي ڪندي، گاهه وارن ميدانن طرفان اچي ڳوٺ ۾ داخل ٿيندو هو، زالن جي ٽپيان پوندو هو، ڪين ڊيڄائيندو هو ۽ سينهن واري ناچ ۾ پاڏي جو ڪردار ادا ڪندو هو، جنهن جو مقصد ايندڙ سال لاءِ جهجهي مقدار ۾ مينهن حاصل ڪرڻ جي خاطري ڪرڻ هو. آخر ڪار، ڪيس ڊيڪائي ڳوٺ کان ٻاهر ڪڍيو ويندو هو، زالون سندس ٽپيان هوڻ، ها ۽ طعني بازي ڪندي ون، لٽين سان مارندي ون ۽ مٺائيس ڳنڍ ڪچرو اڇلائيندي ون ويندي ون هيون.

مرڪزي ڪئينسلئنڊ جون ڪي مقامي قومون سولونگا نالي هڪ خطرناڪ هستيءَ ۾ اعتقاد رکنديون آهن، جا نظرن کان غائب رهي، هرطرف نوسيندي ڦرندي آهي. جيڪڏهن ان جي خلاف ڪي رسمون ادا نه ڪيون وڃن، تہ اها هستي ماڻهن کي هوند ماري وجهي ۽ زالن جي عصمت تي حملو ڪري. اهي رسمون پنجن راتين تائين هلنديون آهن ۽ انهن ۾ اهڙا ناچ ڪيا ويندا آهن، جن ۾ فقط اهڙا مرد حصو وٺي سگهندا آهن، جن جي جسمن مٿان پوائنٽي نموني سان رنگ ٽٽيل هوندا آهن ۽ اهي عجيب نموني سان سينگاريل هوندا آهن. پنجينءَ رات تي خود سولونگا، جنهن جي نمائندگي هڪ اهڙو مرد ڪندو آهي، جنهن جي سڄي بدن تي ڳاڙهو رنگ ۽ ڪنب ٽٽيل هوندا آهن ۽ جنهن جي هٿ ۾ ڪنين سان سينگاريل نوڪ وارو هڪ ڀالو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندو آهي، اونداهيءَ وچان اوچتو تماشاين مٿان اچي ڪڙڪندو آهي ۽ اهڙو ڊيڪاءُ ڪندو آهي، جڏ تہ انهن کي ختم ڪري ڇڏيندو. پوءِ وڏو طوفان مچي ويندو آهي، هر طرف کان چيخ و پڪار پئي پوندي آهي، پر هڪ وڏيڪ حملي جي ڏونگ ڪرڻ بعد، شيطان اونداهيءَ ۾ غائب ٿي ويندو آهي. سال جي پوئينءَ رات تي، ڪئمبوڊيا جي بادشاهن جي محلات کي شيطانن کان پاڪ ڪيو ويندو آهي. پوتن وانگر رنگيل ماٿهن جي پٺيان محلات جي ميدانن ۾ هاٿي ڊوڙايا ويندا آهن. جڏهن انهن کي خارج ڪيو ويندو آهي، تڏهن انهن کي باهر رکڻ لاءِ محلات جي چوگرد سٽ جو هڪ مقدس ڏاڪو ويڙهيو ويندو آهي. ڏکڻ هندستان ۾، ميسور جي هڪ ضلعي، منظر آباد، ۾ جڏهن هيضي يا ماتا جو مرض ڪنهن ڳوٺ ۾ ڦهلجي ويندو آهي، تڏهن آتان جا رهاڪو هڪ هنڌ جمع ٿي، مرض جي پوت کي ڪاٺ جي هڪ مجسمي ۾ داخل ٿيڻ لاءِ منٿون ڪندا آهن ۽ اُن کي، گهٽو ڪري اڌ رات جو، پئي ڳوٺ ڏانهن ڪڍي ويندا آهن. انهيءَ ڳوٺ جا رهاڪو وري ساڳئي نموني سان اهو مجسمو پنهنجي پاڙيسرين کي پهچائيندا آهن ۽ اهڙيءَ طرح پوت کي هڪ کان پئي ڳوٺ ڏانهن نيڪالي ڏني ويندي آهي، تانجو اهو درياهه جي ڪناري تي پهچي ويندو آهي، جتي ڪيس پاڻيءَ ۾ اڇلايو ويندو آهي.

زياده حالتن ۾ وري خارج ڪيل پوتن جي نمائندگي بلڪل ڪانہ ڪئي ويندي آهي، پر انهن کي غيبي طورسادي ۽ ظاهر وسيلي ۾ موجود سمجهيو ويندو آهي، جو ڪين ڪٽي گهمندو ڦرندو آهي. هتي، وري ڪن موقعن تي نيڪالي ڏيڻ ۽ ڪن مقرر عرصن کان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوءِ نيڪالي ڏيڻ جي درميان فرق کي سميز ڪرڻ آساني پيدا ڪندو. ان ڪري اسين پهرين حالت سان شروعات ڪريون ٿا.

۲- مادي وسيلي ۾ موجود برائين جو وقتي نيڪال :

جيڪو وسيلو پوتن کي دور ڪٽي وڃي ٿو، سو مختلف قسمن جو ٿي سگهي ٿو. هڪ اهڙو عام وسيلو هڪ نديءَ جهاز يا ٻيڙي آهي. چانچ، سيرام پيٽ جي هڪ جنوبي ضلعي ۾، جڏهن سڄي ڳوٺ اندر ڪا بيماري ڦهليل هوندي آهي، تڏهن هڪ نديڙو جهاز ٺاهيو ويندو آهي، جنهن ۾ چانور، تماڪ، ڪڪڙ جا آنا وغيره پريا ويندا آهن، جي سڀني ماڻهن گڏجي ٽورا ٽورا ڪري ڏنا هوندا آهن. جهاز کي هڪ نديڙو سڙهه هنيون ويندو آهي. جڏهن سڀ تياري مڪمل ٿي چڪندي آهي، تڏهن هڪ ماڻهو تمام وڏي آواز ۾ چوندو آهي ته "اي، اوهين سڀ بيمارين، اوهين ماتائون، سورَ، لاڪڙا، وغيره، جي اسان وٽ ايتري گهٽي وقت کان وٺي آيا آهيو ۽ اسان کي اهڙي درد ناڪ نموني سان ڳاري ڇٽ ڪيو آٿوَ، پر جي هينئر اسان کي تنگ ڪرڻ کان بس ڪري رهيا آهيو، اسان اوهان لاءِ هيءَ جهاز تيار ڪيو آهي ۽ ايترو سيڊو سامان جمع ڪيو آهي، جو اوهان لاءِ سڄي سفر جي دوران ۾ ڪافي ٿيندو. اوهان کي ڪاڏي، پان جي پڻن، سوپارين ۽ تماڪ جي ڪابه ڪمي محسوس ڪانه ٿيندي. وڃو ۽ اسان وٽان هڪدم جهاز هاڪاري وڃو، اسانجي قريب وري نه اچجو، پر اهڙي ملڪ ڏانهن وڃو، جو هتان کان تمام گهٽو دور هجي. شل سڀ لهرون ۽ هوائون اوهان کي تيز رفتاريءَ سان ان طرف ڦوڪون ڏيئي پهچائين" ۽ اوهان کي اهڙيءَ طرح اوڏانهن پهچائين، جو ايندڙ ڪجهه وقت تائين اسين خوش ۽ تندرست

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهون ۽ شل اسين اوهان سڀان سڀ کي طلوع ٿيندي وري کڏهن به نه ڏسون." پوءِ ڏهه يا ٻارهان ماڻهو انهيءَ جهاز کي سمنڊ جي ڪناري ڏانهن ڪٽي ويندا آهن. ان کي بري هوائن سان گڏ پاڻيءَ ۾ لوڙهي ڇڏيندا آهن. اهڙيءَ طرح انهن کي خاطري ٿيندي آهي ته اهي هميشه يا گهٽ ۾ گهٽ ٻئي وقت تائين بيماريءَ کان آزاد رهندا. جيڪڏهن اها بيماري وري به سڀن غالب پوندي آهي، ته انهن کي پڪ هوندي آهي ته اها ساڳي نه، پر ڪا ٻي بيماري آهي، جنهن کي ڪجهه وقت کان پوءِ اهي ساڳيءَ طرح خارج ڪري ڇڏيندا آهن. جڏهن پوتن سان پريل جهاز نظرن کان غائب ٿي ويندو آهي، تڏهن ان جا حمال واپس ڳوٺ ايندا آهن، جنهن تي آهو ماڻهو وڏي واڪي سان چوندو آهي، "بيماريون هينئر هليون ويئون آهن، غائب ٿي ويئون آهن، ڪين جلاوطن ڪيو ويو آهي ۽ اهي جهاز ۾ چڙهي هيتان هاڪاري ويئن آهن."

ساڳين رسمن کان ايسٽ انڊيز جي ٻين ٻيٽن ۾ به ڪم ورتو ويندو آهي. چنانچه، تيمور-لات ۾ اهڙن پوتن کي ڪ لاءِ جي بيماري پيدا ڪري رهيا هوندا آهن، ٻن سڙهن واريءَ هڪ پيڙيءَ کي، جنهن ۾ ماڻهوءَ جو هڪ مجسمو ۽ وڏي سفر لاءِ سيڊو سامان رکيل هوندو آهي، هوا ۽ ويرن سان لڙهي وڃڻ ڏنو ويندو آهي. جنهن وقت ان کي پاڻيءَ اندر هلايو ويندو آهي، تنهن مهل ماڻهو رڙ ڪري چوندا آهن ته "اي بيماري، هتان هلي وڃ؛ پنتي سوت؛ تون هن غريب ملڪ ۾ ڇا پيئي ڪرين؟" انهيءَ کان ٻي ڏينهن پوءِ، هڪ سوئر کي ماريو ويندو آهي ۽ سندس گوشت مان ڪجهه حصو ڏيوڏيلها کي پيش ڪيو ويندو آهي، جو سڄ اندر رهندو آهي. سيني کان زياده، هڪ پوڙهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهو چوندو آهي، "تہ اي پوڙها سائين، آءٌ اوهان کي عرض ٿو ڪريان تہ پوٽن ۽ ڏهٽن، ٻارن، زالن ۽ سردن کي خوش ڪريو، تہ جيئن اسين جانور ۽ سوئر جو گوشت کائي، ۽ ڪڇيءَ جو شراب پي سگهون. آءٌ پنهنجي وعدي کي پاڻي ڏيندس. پنهنجو حصو کاءٌ ۽ ڳوٺ جي سڀني ماڻهن کي خوش ڪر". جيڪڏهن اها ٻيڙي ڪنهن آباد هنڌ تي ڦاسي، زمين تي نڪري ايندي، تہ بيماري آتي ڦٽي پوندي. چنانچہ، ساحل وارن ماڻهن ۾ زمين ۾ قاتل اهڙي ٻيڙي تمام گهٽو ڊپ پيدا ڪندي آهي ۽ اهي هڪدم ان کي ساڙيندا آهن، چوتہ پوت باه کان ڇڏيندا آهن. بورو نالي هڪ ٻيٽ ۾ اهڙي ٻيڙي، جا مرض جي پوٽن کي ڪٽي ويندي آهي، گهٽو ڪري ويهہ فوٽ ڊگهي هوندي آهي ۽ منجهس سڙهہ، ونجهہ ۽ لنگر وغيره رکيل هوندا آهن ۽ ان کي کاڌي پيتي جي سامان سان پريو ويندو آهي. هڪ ڏينهن ۽ هڪ رات تائين ماڻهو گهنڊ ۽ دهل وڄائيندا ۽ هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙي، پوٽن کي ڊيڄارينداً رهندا آهن. ٻئي ڏينهن صبح جو، ڏهہ ڊگها ۽ طاقتور نوجوان مرد ماڻهن کي وٽن جي ٽارين سان ڏڪ هڻندا آهن، جن کي منڀيءَ جي برتن ۾ رکيل پاڻيءَ اندر اڇوات ٻوڙي رکيو ويندو آهي. جڏهن انهن اها ڪارروائي ڪري ختم ڪئي هوندي آهي، تڏهن اهي سمنڊ جي ڪناري ڏانهن ڊوڙي ويندا آهن، اهي ٽاريون ننڍيءَ ٻيڙيءَ ۾ اڇلائيندا آهن ۽ هڪ ٻي ٻيڙي تمام گهٽيءَ عجلت سان تيار ڪري، بيماريءَ سان پريل ٻيڙي ان سان ٻڌي، ٻنهي کي دور سمنڊ ڏانهن گهلي وڃي ويندا آهن. اتي پهچي، اهي انهن کي الڳ ڪري ڇڏي ڏيندا آهن ۽ ماڻهن سان هڪ ڇٽو زوردار آواز سان چوندو آهي، تہ "اي ڏاڏا ماتا جا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مرض، هليو وچ - رضامنديءَ سان هليو وچ - وچ، وڃي کو ٻيو ملڪ ڏس، اسان تنهنجي مسافريءَ لاءِ ڪاڏو تيار ڪيو آهي، اسان وٽ هينئر باقي ٻيو ڪجهه نه ڏيڻ لاءِ بچيل ڪونهي."
جڏهن آهي واپس ڪناري ڏانهن موٽي ايندا آهن، تڏهن سڀ ماڻهو گڏجي سمنڊ ۾ وهنجندا آهن. هن رسم ۾ ماڻهن کي وڻ جي ٽارين سان ڏکن هٽڻ جو سبب صاف طرح انهن کي بيماريءَ جي ڦوتن کان ڇڏائڻ جو آهي، جن لاءِ ٻوءِ ائين سمجهيو ويندو آهي ته اهي انهن ٽارين ڏانهن منتقل ٿي وڃن ٿا. ان ڪري ئي ٽارين کي ننڍيءَ ٻيڑيءَ ۾ اڇلائي، ڪيس ٻيءَ ٻيڑيءَ سان ٻڌي سمنڊ ڏانهن ڪڍي وڃڻ ۾ ايتري قدر ٽڪرڻ ڪئي ويندي آهي. اهڙيءَ طرح سيرام جي اندروني ضلعن ۾، جڏهن ماڻا جي بيماري يا ٻيو ڪو مرض ڦهليل هوندو آهي، تڏهن پوجاري سيني گهرن کي مقدس ٽارين سان ڏکي هٽندو آهي ۽ ٻوءِ انهن کي پاڻيءَ ۾ اڇلائيندو آهي، ته جيئن اهي سمنڊ ڏانهن وهي وڃن، بلڪل ساڳيءَ طرح جيئن روس جي ووتياڪ قبيلي وارن ۾، انهن لئين کي، جن سان شيطانن کي ڳوٺ مان هڪاليو ويو هوندو آهي، درياه ۾ اڇلايو ويندو آهي، ته جيئن پاڻيءَ جو وهڪرو انهيءَ نقصانڪار بار کي وهائي ڪڍي وڃي. ٻيڑيءَ اندر بيمار ماڻهن جي نمائندگي ڪرڻ لاءِ گڏن کي ويهارڻ جي ترڪيب ٿي، ته جيئن ڦوتن کي انهن جي پنيان وڃڻ لاءِ لالچايو وڃي، غير معمولي ناهي. مثال طور، بورنيو جي ساحل تي آباد بت پرست قومن سان اڪثر، وڇڙندڙ بيماريءَ کي هيٺينءَ ريت هڪالي ڪيڻ جي ڪوشش ڪنديون آهن. اهي ڪجيءَ جي ڳپ سان هڪ يا وڌيڪ ماڻهن جا بي ڊولا مجسما اڪيري ٺاهيندا آهن ۽ انهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي هڪ ننڍڙي ٻيٽي يا ٻيڙيءَ يا سڄي ساز و سامان واري هڪ مڪمل جهاز ۾ جانورن ۽ ڪجهه ڪاڏي سان گڏ رکندا آهن. ٻيڙيءَ کي سوپارين جي ڪجيءَ جي ٻور ۽ سندس پنن سان ٺاهيل پٽين سان سينگاريو ويندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح ٺاهيل ۽ سينگاريل ننڍڙيءَ ٻيڙيءَ کي لهندڙ ويرسان گڏ سمنڊ ڏانهن لوڙهي ڇڏيو ويندو آهي جا، ماڻهن جي احمقانہ خيال يا اميد مطابق، بيماريءَ کي پاڻ سان گڏ کڻي ويندي آهي.

عام طرح، جيڪو وسيلو سڄيءَ قوم جي جمع ٿيل ڏوتن يا برائين کي کڻي ويندو آهي، سو ڪو ئي جانور يا صدقي جو ٻکرو هوندو آهي. هندستان جي مرڪزي صوبن ۾، جڏهن ڪنهن ڳوٺ ۾ ڪالرا ڦهليل هوندي آهي، تڏهن هرهڪ ماڻهو سڄ لهڻ کان پوءِ گهر هليو ويندو آهي. پوءِ پوڄاري گهٽين ۾ گهمندا آهن ۽ هرهڪ گهر جي ڇت مان هڪ ڪڪ ڪڍي، ان کي جانورن، ڳيهه وغيره سان ملائي ڳوٺ جي مشرق طرف واقع ڪنهن مندر ۾ نذراني طور باهه ۾ اڇلايو ويندو آهي. ڇوڙن کي ٻاڙهو سندر ٽڪي، دونهي طرف هڪليو ويندو آهي، ماڻهن جو اعتقاد آهي تہ اهي بيماريءَ کي پاڻ سان گڏ کڻي ويندا آهن. جيڪڏهن اهي ناڪامياب ٿيندا آهن، تہ ٻکرين کي ۽ سيني کان آخر، سوئرن کي آزمايو ويندو آهي. جڏهن هندستان جي "پار"، "ملان" ۽ "ڪرمي" قبيلن ۾ ڪالرا پوندي آهي، تڏهن اهي ڪا ٻکري يا سينهن وٺي، - ٻنهي حالتن ۾ جانور جي مادي هجي ۽ اڇا انتهائي سياه رنگ جي هجڻ گهرجي- ڪجهه ان جا داڻا، لونگ ۽ سندر کڻي، انهن کي پيلي رنگ جي ڪپڙي ۾ وجهي، انهيءَ جانور جي ٻڌيءَ تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻڌي، ڪيس ڳوٺ کان ٻاهر هڪالي ڪيندا آهن. جانور کي ڳوٺ جي سرحد کان ٻاهر پهچايو ويندو آهي ۽ ڪيس واپس ورڻ ڪونہ ڏنو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن ٻاڏي کي ڳاڙهو رنگ ٽڦيو ويندو آهي ۽ پوءِ ان کي پاسي واري ڳوٺ ڏانهن هڪاليو ويندو آهي، جتي اهو بيماريءَ کي پاڻ سان گڏ ڪڍي ويندو آهي.

ڊنڪا قبيلي وارن ۾، جي "اڇي نيل درياه" جي ڪنارن تي رهندڙ مالدار ماڻهو آهن، هر هڪ خاندان وٽ هڪ مقدس ڳئون هوندي آهي. جڏهن ملڪ کي ڪنهن جنگ، ڏڪار يا ٻيءَ ڪنهن عام شامت جو خطرو لاحق ٿيندو آهي، تڏهن ڳوٺ جا سردار ڪنهن ٻ هڪ خاندان کي چوندا آهن تہ اهي پنهنجيءَ مقدس ڳئونءَ کي صدقي جي ٻکري ٿيڻ لاءِ ڏين. انهيءَ جانور کي عورتون درياه جي ڪنڊيءَ تي ڪاهي ويندیون آهن، جتان ان کي ٻئي پار پهچائي، رڻ ۽ درندن جي شڪار ٿيڻ لاءِ ڇڏي ڏيندیون آهن. پوءِ اهي عورتون خاموشيءَ سان واپس ايندیون. آهن ۽ ان وچ ۾ پٺتي ڪونہ نهاريندیون آهن، اهي سمجهندیون آهن تہ جيڪڏهن اهي پٺتي نگاهہ ڪنديون تہ انهيءَ رسم ۾ ڪوبہ اثر باقي ڪونہ رهندو. سنہ ۱۸۵۷ع ۾، جڏهن بوليويا ۽ پيروءَ جي آئمارا قبيلي وارن ڳاڙهن هندستانين ۾ پليگ اچي پيئي، تڏهن انهن ڪاري رنگ جي هڪ * "لاهما" جانور جي ٻڪيءَ تي پليگ جي مريضن جا ڪپڙا وجهي، مٿانئن برانڊي ڇڙڪائي، انهيءَ جانور کي هن اميد سان جبلن ڏانهن ڪولي ڇڏي ڏنو تہ اهو وبا کي پاڻ سان گڏ ٻاهر ڪڍي ويندو.

* ڏکڻ آمريڪا جو هڪ باربردار جانور، جو وڏيءَ ريڍ سان مشابهت رکندو آهي ۽ اٺ جي خاندان سان واسطو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪن موقعن تي صدقي جو ڀڪرو ماڻهوءَ کي ٻڌايو ويندو آهي. مثال طور، يوگنڊا جي بادشاهه کي ديوتائون وقت بوقت آگاهه ڪندا هئا ته سندس دشمن، "ٻنيورو" قبيلي وارا ڪيس ۽ سندس ماڻهن کي مرض ۾ مبتلا ڪري مارڻ لاءِ، سندن خلاف جادو ڪري رهيا آهن. اهڙيءَ آفت کي ٽارڻ لاءِ بادشاهه دشمن جي ملڪ، "ٻنيورو"، ڏانهن صدقي جو هڪ ڀڪرو موڪليندو هو. صدقي جو اهو ڀڪرو گهٽو ڪري هڪ ماڻهوءَ ۽ هڪ چوڪري يا هڪ عورت ۽ سندس پار تي مشتمل هوندو هو، جن کي ڪنهن نشان يا جسماني ورڊ سبب، جنهن کي ديوتائن ڏٺو هو ۽ جن جي ذريعي انهن کي سڃاڻڻو هو، منتخب ڪيو ويندو هو. انهيءَ هنڌ، صدقو ٽيندڙ آنهن ماڻهن جا هڏ گڏ ڪري، ڪين چڙي، چڙي دشمن جي ملڪ ۾ مرڻ لاءِ چڏي ڏنو ويندو هو، جو تہ انهن کي ايتريقدر لولو ۽ لنگڙو ڪيو ويندو هو، جو اهي رڙهي رڙهي يوگنڊا ڏانهن واپس نہ وڃي سگهندا هئا. اهڙيءَ طرح، انهيءَ مرض يا پليگ کي صدقي وارن ماڻهن ڏانهن منتقل ٿيل سمجهيو ويندو هو ۽ ان کي انهن ماڻهن جي جسمن اندر انهيءَ ملڪ ڏانهن واپس ٽيندو سمجهيو ويندو هو، جتان اهو مرض اصل ۾ آيو هو.

چين جي ڪن قديم‌النسل قبيلن مان ڪي، ويا جي خلاف حفاظت طور، هڪ قوي‌الجثہ ماڻهوءَ کي صدقي جي ڀڪري جي ڪردار ادا ڪرڻ لاءِ منتخب ڪندا آهن. پنهنجي منهن کي رنگ ٽڦي، اهو ماڻهو بيماريءَ ۽ پين سيني برن اثرن کي فقط ڪيس چنبڑڻ لاءِ آماده ڪرڻ واسطي، گهٽيئي شرارت آميز حرڪتون ڪندو آهي. انهيءَ ڪر ۾ ڪيس هڪ پوجاري مدد ڪندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آخرڪار، صدقي جي انهيءَ ٻڪري ڪي، مرد ۽ زالون گهنڊ ۽ چمٽا وڄائيندا، ڊوڙائيندا آهن، جو تمام تيز رفتاريءَ سان ڳوٺ يا شهر ۾ ڀڄي ويندو آهي. پنجاب ۾ چوپائي مال جي هڪ وڇرندڙ بيماريءَ جو علاج، چماڙ ذات جي ڪنهن ماڻهوءَ ڪي مزدوريءَ تي ونڻي، سندس منهن ڳوٺ کان ٻاهر ۾ ڳاڙهي ڪيل ڏاڻي سان ڏنب ڏيئي، ٻيلي ڏانهن موڪلڻ آهي ۽ اهڙيءَ طرح ائين سمجهيو ويندو آهي ته اهو مال جي انهيءَ مرض ڪي پاڻ سان گڏ ڪڍي ويندو. بهرحال، چماڙ ڪي پٺي ڪونہ نهاريو هوندو آهي.

۳- مادي وسيلي جي مدد سان برائين جي فصلي نيڪالي:

برائين جي صدقي جي ٻڪري يا ٻئي ڪنهن مادي ذريعي رستي، واسطيواري نيڪالي، انهن جي غيبي صورت ۾ بي- واسطي واريءَ نيڪاليءَ وانگر، آهستي آهستي وڃي فصلي صورت اختيار ڪري ٿي ۽ ان جو سبب ٻ ساڳيوئي آهي. چنانچ، هندستاني ٻيٽن جي ميڙ مان ليٽي، موٽا ۽ لاکور نالي ٻيٽن جا ماڻهو هر سال گهٽو ڪري مارچ جي مهيني ۾، پنهنجن سيني مرضن ڪي سمنڊ ڏانهن موڪليندا آهن. اهي ماڻهو ڇهه فوٽ ڊگهي هڪ ٻيڙي ٺاهيندا آهن، جنهن کي سڙهن، ونجهن ۽ ٻئي سڄي سازوسامان سال سينگاريندا آهن ۽ هرهڪ خاندان ان ۾ ڪجهه چانور، ميوو، هڪ ڪي، ۽ آنا، پنين کي ناس ڪندڙ ڪجهه جيت جنتر وغيره رکي ويندو آهي. پوءِ اهي ٻيڙيءَ کي سمنڊ طرف لوڙهي ڇڏيندا آهن ۽ هيئن چوندا آهن: "سيني قسمن جي بيماريءَ کي هتان ڪڍي وڃ، کين پين ٻيٽن ڏانهن ڪڍي وڃ، پين ملڪن ڏانهن ڪڍي وڃ ۽ انهن کي اهڙن ملڪن ۾ وڃي تقسيم ڪر، جي مشرق طرف واقع آهن ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جتان سڄ آپري ٿو." ٻورنيو جي "بياجا" قوم وارا هر سال هڪ ننڍيءَ ٻيڙيءَ کي قوم جي ماڻهن جي گناهن ۽ بد بختين سان ٻري، سمنڊ ڏانهن موڪلينداآهن. ڪنهن به اهڙي جهاز جي خلاصيءَ کي، جو اتفاق سان سمنڊ ۾ انهيءَ بدشگونيءَ واريءَ ٻيڙيءَ سان ملي ويندو، انهن سڀني مصيبتن ۽ بيمارين جو شڪار ٿيڻو پوندو، جي اُنهيءَ ٻيڙيءَ ۾ پريل هوندیون. برٽش نارٿ ٻورنيو جي ٽاران ضلعي جا "ڊوسون" قبيلي وارا به هر سال ساڳئي قسم جي هڪ رسم ادا ڪندا آهن. اها رسم سڄي سال جي رسمن مان سڀني کان زياده اهم هوندي آهي. ان جو مقصد، انهن سڀني بد روحن کي، جي گذريل ٻارهن مهينن جي دوران ۾ گهرن اندر يا سندن آس پاس جمع ٿيا هوندا، سنجيدگيءَ سان تڙي ڪيڻ وسيلي، ايندڙ سال لاءِ ڳوٺ ۾ خوش نصيبيءَ آڻڻ جو هوندو آهي. ڳوٺن کي ٻچائي ڪيڻ ۽ جلا وطن ڪرڻ جو ڪم خاص طرح عورتن مٿان عائد ٿيندو آهي. پنهنجين بهترين پوشاڪن ۽ ملبوس ٿي، اهي جلوس جي صورت ۾ ڳوٺ ۾ ڦرنديون آهن. منجهائن هڪ ڇٽي هڪ ڪير پيڻاڪ ٻڙ کي ٽوڪريءَ ۾ وجهي پٺيءَ تي رکي، ڪٽي هلندي آهي. سڀني عورتن کي ننڍيون ننڍيون لٽيون ساڻ هونديون آهن، جن سان اهي موزون وقتن تي انهيءَ ننڍڙي سوئر کي مار ڪيندیون رهنديون آهن. سندس چيخون ۽ دانهون آواره روحن کي پاڻ ڏانهن ڪشش ڪرڻ ۾ مدد ڏينديون آهن. هرهڪ گهر وٽ عورتون ڳائينديون ۽ نچنديون آهن، پٽل جا جهانجهه ۽ ٻنهي هٿن سان پٽل جون ننڍيون گهنڊيون وڄائينديون آهن. جڏهن اهو ناٽڪ ڳوٺ جي هرهڪ گهر اڳيان پورو ڪيو ويندو آهي، تڏهن اهو جلوس درياه ڏانهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي ۽ اهي سيئي بد ارواح، جن کي جلوس وارن هرهڪ گهر مان پڇائي کڻي يو هوندو آهي، درياه جي ڪنڊيءَ تائين سندن پٺيان ويندا آهن. اتي هڪ دهقاني ٻيڙي اڳي ئي تيار ڪري، ڪناري سان ٻڌي ويندي آهي. ٻيڙيءَ ۾ ڪاڏي، ڪپڙي رڌڻ پڇائڻ جي ٽانون ۽ ترارين جا نذرانا رکيل هوندا آهن، ۽ ٻيڙيءَ جي عرشي تي مردن، عورتن، جانورن ۽ پکين جا گهٽيئي مجسما رکيا هوندا آهن، جي سيئي ڪجيءَ جي پنن مان ٺهيل هوندا آهن. بد ارواح هينئر ٻيڙيءَ تي سوار ٿيندا آهن ۽ جڏهن سيئي چڙهي ايندا آهن، تڏهن ٻيڙيءَ کي ڏکيو ويندو آهي ۽ پاڻيءَ جي وهڪري سان گڏ، سيني پوتن کي ساڻ کڻي، ڪيس درياهه ۾ هيٺ لهي وڃڻ لاءِ چڏي ڏنو ويندو آهي. اتفاق سان جيڪڏهن ڳوٺ جي قريب ئي ٻيڙي ڏرتيءَ ۾ ڦاسي، ٻيهي رهندي آهي، تہ ڪيس هڪدم پرپور طاقت سان ڏکو ڏيئي اڳتي ڪيو ويندو آهي، تہ متان غيبي مسافر وري زمين تي اچڻ ۽ ڳوٺ ڏانهن واپس موڙڻ جو اهو موقعو هٿن مان وڃڻ ڏين. آخر ۾، نندڙي سوئر جي تڪليف کي، جنهن جي دانهن ۽ ڪوڪن پوتن کي سندن خفيہ جاين کان ٻاهر آڻڻ ۾ مدد ڪئي هئي، موت ذريعي ختم ڪيو ويندو آهي، جو تہ سوئر کي ماري سندس لاش درياهه ۾ اڇلايو ويندو آهي.

هر سال، خشڪ موسم جي شروع ٿيڻ وقت، نڪوبار ٻيٽ جا باشندا جهاز جو هڪ نمونو ٺاهي ڳوٺن مان کڻي گهمندا آهن. شيطانن کي جهوپڙين مان ڊوڙائي ٻاهر پڇايو ويندو آهي ۽ کين نندڙي جهاز تي چاڙهيو ويندو آهي، جنهن کي هاڪاري هوا جي رحم و ڪرم تي چڏي ڏنو ويندو آهي. انهيءَ رسم جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيان هڪ مذهبي تعليم ڏيندڙ ڏنو آهي، جنهن جولاءِ ۱۸۹۷ع ۾ انهيءَ رسم کي ادا ٿيندي ڏٺو هو. تن ڏينهن تائين ماڻهو ۾ وڏا ترندڙ چڪڙا، جن جي شڪل و صورت نديءَ ۾ سان مشابهت رکندڙ هئي، ٺاهڻ ۾ مصروف رهيا، انهن کي سڙهه ۽ منجهن کي مخصوص پن پريا، جن ۾ شيطانن کي پڃائي ڪيڻ جي مفيد خاصيت هئي. هڪ طرف نوجوان انهيءَ ڪم ۾ مصروف هئا، تہ ٻئي طرف پوتن کي پڃائيندڙ جادوگر ۽ قوم جا سردار هڪ گهر ۾ ويهي واري وٽيءَ سان گيت گائي رهيا هئا، پر رکي رکي، اهي باهر اچي، لئين سان مسلح ٿي، سمنڊ جي ڪناري تي پسار ڪري رهيا هئا ۽ شيطان کي ڳوٺ اندر داخل ٿيڻ کان منع ڪري رهيا هئا. رسم جي چوٽين ڏينهن تي هڪ اهڙو نالو ڏنو ويو هو، جنهن جي معنيٰ "سڙهن ذريعي شيطان کي هڪالي باهر ڪيڻ" جي آهي. شام جو سيئي ڳوٺاڻا جمع ٿيا ۽ زالون رک ۽ شيطان کي تڙي ڪيڻ وارن پنن سان پريل ٽوڪرا ڪٽي آيون. پوءِ اهي پن سيني، پوڙهن ۽ جوانن ۾ تقسيم ڪيا ويا. جڏهن سڀ تياري پوري ٿي ويئي، تڏهن طاقتور ماڻهن جي هڪ گروه، جن سان جادوگرن جو هڪ محافظ دستو ساڻ هو، چڪڙن مان هڪ کي ڳوٺ جي قبرستان جي ساڄي طرف، سمنڊ ڏانهن ڪٽي ويو ۽ اتي پهچي، ان کي پاڻيءَ ۾ لاٿو. جيئن ئي پهريون گروه واپس آيو، تيئن وري ماڻهن جو هڪ ٻيو گروه ٻئي چڪڙ کي ڪناري طرف ڪٽي ويو ۽ ان کي ساڳيءَ طرح قبرستان جي ڏاڀي طرف سمنڊ ۾ وڃي لاٿو. هيئر، جڏهن شيطانن سان پريل ٻيڙا پاڻيءَ ۾ لاٿا ويا، تڏهن زالن انهن مٿان ڪناري تان ٻيهي رک اڇلائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ سڄي مجمع زوردار آواز ۾ هيئن چيو تہ "پڄي وڃ، اي شيطان، پڄي وڃ، وري واپس نہ اچ!" هوا ۽ ويڑ سڌاوا هئا، جنهن ڪري ٻيئي ٻيڙيون جلد ئي اتان هاڪارجي هليون ويئون ۽ انهيءَ رات سيني ساڻهن وڏيءَ خوشيءَ سان محفلون ڪيون، ڇو تہ "شيطان" ڇوڑا طرف هليو ويو هو. نڪوبار جي ٻين ٻوٽن ۾ ٻڌ انهيءَ قسم جي رسم هرسال ادا ڪئي ويندي آهي، پر مختلف جاين تي اهي رسمون مختلف وقتن تي ادا ڪيون وڃن ٿيون.

ڇين جي گهٽين قديم النسل قومن ۾، هرسال جي ٽين مهيني ۾ هڪ وڏي تقريب ملهائي ويندي آهي. اها تقريب گذريل ٻارهن مهينن جي براين جي مڪمل تباهيءَ ۽ٽان فتح حاصل ڪرڻ جي عام خوشيءَ ۾ ملهائي ويندي آهي. انهن جي تباهي هيٺين نموني سان عمل ۾ ايندي سمجهي ويندي آهي. ٺڪر جي هڪ وڏي دلي ڪي باروت، پٿرن ۽ لوه جي ٽڪرن سان ڀري، زمين اندر دفن ڪيو ويندو آهي. ٻوءِ باروت جو هڪ ڊگهو پليتو دلي سان ڳنڍيو ويندو آهي، جنهن کان ٻوءِ انهيءَ کي تيلي ڏيکاري ويندي آهي، جنهن تي اهو دلو ۽ ان ۾ پيل سڀ گند ڪچرو وڌي ڦاٽندو آهي. پٿر ۽ لوه جا ٽڪرا گذريل سال جي براين ۽ تباهين جي نمائندگي ڪندا آهن ۽ ڏماڪي ذريعي انهن جي چڙوچڙ ٽٻڻ کي ائين سمجهيو ويندو آهي تہ جڻ خود اهي برايون ۽ تباهيون هٿي ويڙهون. انهيءَ تقريب تي خوب شادمانا ڪيا ويندا آهن ۽ شراب نوشي ڪئي ويندي آهي.

گنيءَ جي ساحل تي واقع پراڻي ڪئلابار ۾، شيطانن ۽ ٻوتن کي ٻن سالن ۾ هڪ دفعو عام ساڻهن اڳيان نيڪالي ڏني ويندي آهي يا ڪجهہ زمانو اڳ ڏني ويندي هئي. جن ٻوتن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي اهڙيءَ طرح سندن رهڻ وارين جاين مان هڪالي ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي، تن ۾ انهن سيني ماڻهن جا روح به شامل هوندا آهن، جي شهر جي اڳوٽيءَ صفائيءَ کان پوءِ مري ويا هوندا آهن. نيڪاليءَ کان ٽي هفتا يا هڪ مهينو کن اڳ، جا هڪ بيان موجب نومبر جي مهيني ۾ ڏني ويندي آهي، ماڻهن ۽ جانورن، جهڙوڪ واڳونءَ، ڇٽن، هاٿين، ڏاندن ۽ پکين جا بي ڊولا مجسما بيد جي تيلين يا ڪاٺ مان ٺاهيا ويندا آهن، جن کي اڳڙيءَ جي ڇٽين سان ٻڌي ۽ ننڍين چمڪيدار شين سان سينگاري هرهڪ گهر جي دروازي اڳيان لٽڪايو ويندو آهي. رسم جي ادائگيءَ لاءِ مقرر ڪيل ڏينهن تي، صبح جو ٽين ڀڄي ڏاري، سڀ ماڻهو ٻاهر گهٽين ۾ نڪري ايندا آهن ۽ ڪن-ڦاڙ گوڙ گهمسان مچائيندا، انتهائي جوش و خروش جي عالم ۾، لڪيل ڇپيل سيني پوتن ۽ روحن کي هڪالي انهن-مجسمن ۾ داخل ڪرڻ لاءِ اڪٽي وڌندا ويندا آهن، ته جيئن انهن کي انهن مجسمن سان گڏ ماڻهن جي قياسگاهن کان ٻاهر ڪڍي جلاوطن ڪيو وڃي. انهيءَ مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ، ماڻهن جا ٽولا گهٽين ۾ گهمندا رهندا آهن، دروازا کڙڪائيندا آهن، بندوقون چوڙيندا آهن، دهل وڄائيندا آهن، سنگ ۽ سنک ڦوڪيندا آهن، گهنڊ وڄائيندا آهن، برتن ۽ ڊبا ٽڪرائيندا آهن، پنهنجيءَ سڃيءَ ٿوت سان رڙيون ڪندا آهن، مطلب ته اهي سڀ آواز بلند ڪندا آهن، جي انهن جي وس ۾ هوندا آهن. اهو هل هنگامو پرهه ڦٽيءَ تائين هلندو آهي، جڏهن اهو آهستي آهستي گهٽندو ويندو آهي، تانجو سج اڀرڻ وقت بلڪل ختم ٿي ويندو آهي. ايتري ۾ سيني گهرن کي خوب ٻوهاري، صاف ڪيو ويندو آهي ۽ سيئي خوف زده روح

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن مجسمن يا ڪين ويڑهيل رنگين اڳڙين وغيره ۾ وڃي هڪ ٻئي مٿان ڍير ٿيندا آهن. بيد جي تيلين مان ٺهيل انهن مجسمن ۾ گهرن جو ڪجهه ٻوهر ۽ ڪالهوڪيءَ باه جي رک ۾ وڏي ويندي آهي. ٻوءِ ماڻهو پوتن سان پريل انهن مجسمن کي تڙ تڪڙ ۾ اتان ڪڍي، ۾ هڪ ٻئي مٿان ڪرندا ۽ ٽاڙڻندا، انهن کي درياه جي ڪناري ڪڍي ويندا آهن ۽ ڍهلن جي ڍم ڍم ۾ ڪين درياه ۾ داخل ڪندا آهن. سمنڊ جي لهندڙ ويڑ انهن کي پاڻ سان گڏ سمنڊ ڏانهن ڪڍي ويندي آهي ۽ اهڙيءَ طرح اهو شهر ايندڙ ڇهن سالن تائين پوتن ۽ بدروحن کان پاڪ ۽ صاف ٿي پوندو آهي.

ماڻهن يا حيوانن جي مجسمن ۾ سمايل پوتن ۽ بدروحن جون اهڙيون نيڪاليون يورپ ۾ بہ غير معمولي ناهن. ايسٽر جي آرتوار واريءَ شام جو ڏکڻ يورپ جا خانہ بدوش قبيلن جا ماڻهو ٽوپلي رکڻ جي ڏيهي وانگر ٺهيل هڪ برتن ڪٽندا آهن، جو پينگهي وانگر ڇڻ آرپار رکيل ڪائين تي لٽڪيل هوندو آهي. انهيءَ برتن ۾ اهي جڙي ٻوٽين ۽ دوائن سان گڏ مئل نانگ يا ڪڑيءَ جو لاش وجهندا آهن، جنهن کي حاضرين مان هرهڪ ماڻهو اڳ ۾ پنهنجين آڱرين سان ڇهيو هوندو. ٻوءِ انهيءَ برتن کي اڇيءَ ۽ ڳاڙهيءَ اُن ۾ ويڑهيو ويندو آهي، ۽ ان کي قوم جو معمر ترين شخص هڪ ڪان ٻئي تنبوءَ ڏانهن ڪڍي ويندو آهي ۽ آخرڪار ان کي پاڻيءَ ۾ اڇلائيندو آهي، پر ان کان اڳ ٽوليءَ جو هر هڪ فرد انهيءَ برتن ۾ ٽڪ اڇلائيندو آهي ۽ جادوگرياڻي مٿانئس ڪجهه منتر پڙهندي آهي. انهن ماڻهن جو اعتقاد آهي تہ انهيءَ رسم ادا ڪرڻ سان اهي انهن سيني بيمارين کي جلاوطن ڪري ڇڏين ٿا، جي هوند ايندڙ سڄي سال جي دوران ۾ ڪين تڪليف ڏين ها، اهي هيئن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻ سمجهندا آهن تہ جيڪڏهن ڪو شخص اهو برتن لهندو ۽ حيرت وچان ان کي کولیندو ، تہ کيس ۽ سندس سيني ماڻهن کي اهي بيماريون ونديون، جن کان بچا بچي ويا هئا.

صدقي جو اهو ٻکرو ، جنهن جي وسيلي سڄي سال جون جمع ٿيل برايون تڙي ڪڍيون وڃن ٿيون، سو ڪڏهن ڪڏهن جانور ٻ هوندو آهي. مثال طور، آسام جي گئرو قوم وارن ۾ " انفرادي حالتن ۾ قربانين ڏيڻ کان علاوه ، کي اهڙيون رسمون ٻ آهن، جي سال ۾ هڪ دفعو قوم يا ڳوٺ طرفان ادا ڪيون ويندیون آهن ۽ جن جو مقصد قوم جي ماڻهن کي ايندڙ ٻارهن مهينن جي دوران ۾ پيلي جي خطرن ، بيماريءَ ۽ ٻين حادثن کان محفوظ رکڻ جو هوندو آهي. انهن سڀني رسمن مان سکيو ، " ايسانگ ٽاٽا " نالي واري هڪ رسم آهي. هرهڪ وڏي ڳوٺ جي پسگردائيءَ جي قريب ، زمين ۾ ڪتل متعدد پٿر نظر ايندا ، جي ظاهر طرح ڪنهن ٻ ضبط يا رٽ کان سواءِ هوندا آهن. اهي پٿر " ايسانگ " جي نالي سان مشهور هوندا آهن ۽ انهن جي مٿان ٿي اها قرباني ڪئي ويندي آهي ، جا " ايسانگ ٽاٽا " طلب ڪندو آهي. ٻکريءَ جي قرباني منعقد ڪئي ويندي آهي ۽ هڪ مهيني کان پوءِ هڪ لنگور يا ٻانس جي لکڙن ۾ رهندڙ هڪ ڪوئي جي قرباني ضروري سمجهي ويندي آهي. منتخب ٿيل جانور جي گردن ۾ رسي ٻڌل هوندي آهي ۽ ان کي ٻ ماڻهو، جن مان هرهڪ ان جي هڪ پاسي کان هلندو آهي ، ڳوٺ جي هرهڪ گهر ڏانهن ڪاهي ويندا آهن. ان کي واري وٽيءَ سان هرهڪ گهر اندر ڦيرايو ويندو آهي. انهيءَ وچ ۾ جمع ٿيل ڳوٺاڻا ٻاهران ٻيهي گهر جي ديوارين کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏکَ هٽندا آهن، تہ جئين اهي بد روح ڀڄي، فرار ٿي وڃن، جن گهر اندر پنهنجو قيام گاه بڻايو هو. سڄي ڳوٺ جو جڏهن اهڙيءَ طرح چڪر لڳائي پورو ڪيو ويندو آهي، تڏهن لنگور يا ڪُوئي ڪي ڳوٺ جي ٻاهرين پاسي وٽي ويندا آهن، جتي ڪيس "ڊائو" جي ڏکَ سان، جو سندس آندا گونڊا ٻاهر ڪيڙي چڏيندو آهي، ماريو ويندو آهي ۽ پوءِ ان ڪي زمين ۾ کوڙيل بانس جي لکڑن جي صليب تي چاڑهيو ويندو آهي. صليب تي ماريل جانور جي چوگرد، بانس جا ڊگها ۽ تيز نوڪن وارا لکڑا کوڙيا ويندا آهن، جي ان جي چوڌاري "مضبوط ۽ نوڪدار لکڑن جو بچاءَ بند" بڻائي ٻيهندا آهن. اهي بچاءَ بند انهن ڏينهن جي ياد تازي ڪندا آهن، جڏهن انساني دشمنن کي دور رکڻ لاءِ اهڙا بچاءَ بند ڳوٺ جي هر طرف کڑا ڪيا ويندا هئا ۽ هينئر اهي بيماريءَ کي دفع ڪرڻ ۽ ٻيلي جي جانورن طرفان انساني زندگيءَ جي خطرن کي دور رکڻ لاءِ علامتن جو ڪم ڏين ٿا. انهيءَ مقصد لاءِ جنهن لنگور جي ضرورت هوندي آهي، تنهن کي چند ڏينهن پيشتر شڪار ڪري قاسايو ويندو آهي، پر جيڪڏهن ان کي قاسائڻ ناممڪن ٿي پوي، تہ پوءِ هڪ ناسي پولڙو ان جي بجاءِ ڪم ڏيئي وڃهندو، پر هئي ڪنهن جانور کي ڪم نہ آڻڻ گهرجي." هتي صليب تي چاڑهيل لنگور يا ڪنهو عام ماڻهن لاءِ صدقي جو هڪ ڪرو آهي، جو پين جي بدران تڪليف ۽ موت برداشت ڪري، ماڻهن کي ايندڙ سال اندر سيني بيمارين ۽ حادثن کان نجات ڏيارڻي چڏي ٿو.

وري، مغربي هماليه جبلن ۾ واقع "جُوهر" علائقي ۾ آباد 'پوتيا' نسل جا ماڻهو هڪ ڪنهو هٽ ڪري، ڪيس شراب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا ڀنگ سان مد هوش ڪندا آهن ۽ ڪيس مٿايون ڪارائي، ڳوٺ جي چوڌاري ڦيرو ڏياري، ڪولي ڇڏيندا آهن. ٻوءِ اهي سندس ڀڃيان ڀڃي، ڪيس لٽين ۽ پٽرن سان ماريندا آهن، ڪين خاطري هوندي آهي ته جڏهن انهن اهو ڪم پورو ڪيو هوندو آهي، تڏهن ايندڙ سڄي سال تائين ڪوبہ مرض يا آفت ڳوٺ مٿان نازل ڪانہ ٿيندي. بريدليين جي ڪن علائقن ۾، اڳين ڏينهن ۾ نئين سال جي پهرين ڏينهن تي هيءَ رواج هوندو هو، جو ڪتي کي دروازي وٽ جهلي، مانيءَ ٽڪر ڏيئي ٻاهر ڪڍيو ويندو هو ۽ ڪيس ان وقت هيئن چيو ويندو هو ته "هليو وڃ، اي ڪتا! هلندڙ سال جي پڇاڙيءَ تائين هن گهر اندر جيترن ماڻهن جو موت يا چوپائي مال جو نقصان نازل ٿيڻو هجي، سڀ اهو سڀ تنهن جي مٿان اڇي ٻوي!" گناهن جي سزا ٻوکڙ واري ڏينهن تي، جو ستين مهيني جو ڏهون ڏينهن هوندو هو، يهودين جو وڏو پادري پنهنجا ٻئي هٿ هڪ جيئريءَ ٻکريءَ جي مٿي تي رکندو هو، ان جي مٿان آل اسرائيل جي سڀني گناهن جو اقرار ڪندو هو ۽ اهڙيءَ ريت ماڻهن جا سڀ گناه جانور ڏانهن منتقل ڪري، ڪيس ويرانيءَ ڏانهن هڪالي ڇڏيندو هو.

صدقي جو آهڙو ٻکرو، جنهن جي مٿان ڪجهہ عرصي کان ٻوءِ قوم جا گناهہ هنيا وڃن ٿا، ماڻهو بہ ٿي سگهي ٿو. نائجر درياه تي، اونيتشا وٽ سڄي ملڪ جي گناهن کي پاڻ سان کڻي وڃڻ لاءِ هرسال ٻن ماڻهن کي قربان ڪيو ويندو هو. قرباني‌ءَ لاءِ جيڪي ماڻهو درڪار هوندا هئا، تن کي عام ماڻهن کان چندو اڳاڙي، خريد ڪيو ويندو هو. اهڙن سڀني ماڻهن وٽان، جن کان گذريل سال جي دوران ۾ ڳوٺ جي گهرن کي باهہ ڏيڻ، چوريءَ، غير

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عورتن سان جنسي تعلق ، جادوگريءَ وغيره جهڙا ڪبير گناه سر زد ٿيا هوندا هئا، تن کان اڳاويهن "نگوگا" سڪن يا ٻن پائونڊن کان ٿوري مٿيري چندي سلهڙ جي اميد هوندي هئي. اهڙيءَ طرح، جمع ٿيل رقم ملڪ جي اندروني حصن ۾ پهچائي ويندي هئي، جتي ان کي ٻن بيمار ماڻهن کي خريد ڪرڻ ۾ صرف ڪيو ويندو هو، "جيڪي انهن سيني نفرت جوگن گناهن جي پاداش ۾ - هڪ زمين لاءِ ۽ هڪ درياه لاءِ - صدقي طور پيش ڪرڻا هوندا هئا." پاسي واري شهر جي هڪ ماڻهوءَ کي ڪرائي تي آندو ويندو هو، جو کين قتل ڪندو هو. ۲۷ فبروري سنہ ۱۸۵۸ع ۾ محترم جي - سي - ٽيلر اهڙن ماڻهن مان هڪ جي صدقي ٿيڻ جو نظارو اکين سان ڏٺو هو. صدقو ٿيندڙ هڪ عورت هئي، جنهن جي عمر اٽڪل اڻويهه يا ويهه سال هئي. ماڻهو ڪيس جيئريءَ حالت ۾، جڏهن سندس منهن زمين سان گسي رهيو هو، بادشاه جي گهر کان وڏي درياه تائين، جو اٽڪل ٻن ميلن جو مفاصلو هو، گهليندا ويا ۽ ماڻهن جو هجوم، جو ساڻس جلوس جي صورت ۾ گڏ هلي رهيو هو، بلند آواز سان "بچڙائي! برائي!" چوندو رهيو. ان جو مقصد "ملڪ جي بي انصافين کي ڪيڙي وڃڻ جو هو. سندس جسم کي نهايت بي دردي سان گهليو ويو، جڏ تہ سندن سيني گناهن جو وزن اهڙيءَ طرح ڪجي ويو." ڇيو وڃي ٿو تہ ساڳئي قسم جون رسمون، برطانوي حڪومت جي چوڪسيءَ جي باوجود، نائجر درياه جي ڪيڻيءَ ۾ رهندڙ گهڻن قبيلن طرفان اڃا تائين خفيہ طور هر سال ادا ڪيون ويندين آهن. اولهه آفريڪا جي "يوروبا" قبيلي جي حبشين ۾ "قرباني" لاءِ جيڪو ماڻهو منتخب ڪيو ويندو آهي، سو آزاد چايل باشندو يا غلام ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سگهي ٿو يا ڪنهن امير يا دولتمند گهراڻي جو فرد ٿي سگهي ٿو يا وري ڪو گهٽ درجي واري خاندان ۾ ڄايل ماڻهو ۽ ٿي سگهي ٿو، جنهن کي هڪ دفعو چونڊڻ ۾ انهيءَ مقصد لاءِ مخصوص ڪرڻ کان پوءِ، "اولـووو" سڏيو ويندو آهي. ڪيس هميشه سنو ڪاڏو ڪارائي، چگيءَ طرح پالييوويندو آهي ۽ -اهو پنهنجي نظربنديءَ جي دوران ۾ جنهن به شيءِ جي خواهش ڪندوآهي، سا ڪيس مهيا ڪري ڏني ويندي آهي. جڏهن ڪيس قربان ڪرڻ ۾ نذراني طور پيش ڪرڻ جو وقت قريب اچي ويندو آهي، تڏهن ڪيس انهيءَ "حاڪم": جي شهر وڃان يا ڳوٺ جي ڳلين مان جلوس جي صورت ۾ گهمايو ويندو آهي، جيڪو ڪيس پنهنجيءَ حڪومت ۾ هر اهڙي ڪٽنب ۾ فرد لاءِ، جي سندس ماتحت رهندا آهن، قربان ڪرڻ وارو هوندو آهي، ته جيئن اهو بغير ڪنهن استثنا جي، هر ڪس و نا ڪس جا گناهه، ڏوهه، مصيبت ۽ موت پاڻ سان گڏ ڪٽي وڃي. سندس شناخت کي پوشيده رکڻ لاءِ رک ۾ چوني جو استعمال ڪيو ويندو آهي، جن مان پهرين شيءِ تمام گهٽي مقدار ۾ سندس مٿي تي اڇلائي ويندي آهي ۽ پوئينءَ سان سندس منهن ڪيو ويندو آهي. ساڳئي وقت ماڻهو گهٽو ڪري گهرن کان ٻاهر نڪري، پنهنجا هٿ انهيءَ ماڻهوءَ تي رکندا آهن، ته جيئن اهي پنهنجو گناهه، ڏوهه، تڪليف ۽ موت اهڙيءَ طرح ڪيس منتقل ڪري ڏين." انهيءَ جلوس جي ختم ٿيڻ کان پوءِ، ڪيس اندروني آستاني ڏانهن نيون ويندو آهي، جتي سندس سر ڏڙ کان ڌار ڪيو ويندو آهي. سندس آخرين الفاظ يا مرڻ وقت سندس وات مان نڪرندڙ دانهون ٻاهر جمع ٿيل ماڻهن لاءِ، جي سمجهندا آهن ته سندن قرباني قبول پيئي آهي ۽ ديوتائن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو غصو ڏڏو ٿيو آهي، خوشيءَ جي نعرن بلند ڪرڻ لاءِ اشارو هوندو آهي.

سيام ۾ اهو رواج هوندو هو ته سال جي ڪنهن هڪ ڏينهن تي شراب خوريءَ ۽ زنا ڪاريءَ کان تباه و برباد ٿيل هڪ عورت کي منتخب ڪري چڪيا تي چاڙهي، دهلن ۽ ٻاجن جي آوازن سان سڄي گهٽين مان گهمايو ويندو هو. هجوم سندس بيعزتي ڪندو هو ۽ ڪيس سڄي شهر ۾ گهمائڻ کان پوءِ، چيٽي جي هڪ ڊير تي يا شهر پناه جي ٻاهران ٻيٽل ڪنهن خاردار ٻوٽي سان اڇلائيندا هئا ۽ ڪيس وري شهر اندر داخل ٿيڻ کان منع ڪندا هئا. هنن جو اعتقاد هو ته اها عورت اهڙيءَ ريت هوا جي سڀني بد اثرن ۽ بدروحن کي پاڻ ڏانهن ڇڪي ونئي ٿي. سوماٽرا جي بٽڪ قبيلي وارا، شهر کي پاڪ ۽ صاف ڪرڻ ۽ ديوتائن جي رضامندي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ سرخ گهوڙو يا ڪنهن، عام ماڻهن طرفان قرباني طور پيش ڪندا آهن. چيو وڃي ٿو ته اڳئين زماني ۾، هڪ ماڻهوءَ کي انهيءَ ئي ڪلي سان ٻڌو ويندو هو، جنهن سان ڪنهن ٻڌل هوندي هئي ۽ جڏهن جانور کي ذبح ڪيو ويندو هو، تڏهن انهيءَ ماڻهوءَ کي ڇڏائي ڇڏيو ويندو هو. ڪوبه سندس آجيان ۽ آدرياءَ ڪونه ڪندو هو، ڪوبه ساٿس گفتگو نه ڪندو هو ۽ ڪوبه کيس ماني ڪونه کارائيندو هو. بي شڪ، ائين سمجهيو ويندو هو ته اهو سڀني ماڻهن جا گناهه ۽ مصيبتون پنهنجي مٿان هموار ڪري کنيون ٿو وڃي.

ڪڏهن ڪڏهن، صدقي جو ٻکرو ڪو ديوتائي جانور هوندو هو. سلبار جا ماڻهو ڳئون لاءِ هندن جي احترام ۾ شريڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندا آهن، جنهن کي ذبح ڪرڻ ۽ ڪائڻ کي "اهي اهڙوئي عظيم گناهه تصور ڪندا آهن، جهڙوڪنهن ماڻهوءَ جو خون يا قتل بالقصد." پر ان جي باوجود "برهمڻ ماڻهن جي گناهن کي هڪ يا ان کان زياده ڀڻن ۾ منتقل ڪندا آهن، جن کي پوءِ انهن "بالقصد گناهن" سميت، جن سان اهي "ڏور" پريل هوندا آهن، اهڙيءَ جاءِ ڏانهن وڃي ويندا آهن، جيڪا برهمڻ مقرر ڪندو آهي." جڏهن قديم مصري لوڪ ڪو ڏيکو قربان ڪندا هئا، تڏهن آهي سندس متي تي سيني اهڙين براين کي سڏيندا هئا، جي ٻيءَ صورت ۾ هوند سندن ۽ مصر جي ملڪ مٿان نازل ٿين ها ۽ ان کان پوءِ اهي ڏيکي جي اها سسي يا تہ يونانين کي فروخت ڪندا هئا يا وري ان کي درياه ۾ اڇلائيندا هئا. هاڻي، ائين نہ ٿو چئي سگهجي تہ جن دورن جي اسان کي ڪا معلومات حاصل آهي، تن ۾ مصري عام طور ڏيکن جي پوڄا ڪندا هئا، جو تہ معلوم ٿئي ٿو تہ اهي ڏيکن کي عام طرح ذبح ڪندا ۽ ڪائيندا هئا. پر گهٽي تعداد ۾ اهڙيون حالتون موجود ملن ٿيون، جي هن طرف اشارو ڪن ٿيون تہ اوائل ۾ مصري باشندا، ساري چوپائي مال، ڀڻن خواه ڏيکن کي مقدس سمجهندا هئا. جو تہ اهي نہ فقط سيني ڀڻن کي مقدس تصور ڪندا هئا ۽ کين قربان نہ ڪندا هئا، پر خود ڏيکن کي بہ تيسين قربان نہ ڪندا هئا، جيسين کين کي مخصوص قدرتي نشان نہ هوندا هئا، هرهڪ ڏيکي کي قربان ڪرڻ کان اڳ، پوڄاري جاچي ڏسندو هو، جيڪڏهن ان کي پورا نشان هوندا هئا، تہ هو انهيءَ ڏور تي پنهنجي مهر هڻي اها اجازت ڏيندو هو تہ کيس پاڻي قربان ڪيو وڃي؛ ۽ جيڪڏهن کو ماڻهو اهڙي ڏيکي کي قربان ڪندو هو، جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي مهر نہ لڳل هوندي هئي، تہ کيس قتل کيو ويندو هو. ازانسواءِ، کارن ڏيڻ، اپيسر ۽ منيوس، ۽ خاص طرح پهرين جي پوڄا کي مصري مذهب ۾ وڏي اهميت حاصل هئي؛ اهڙن سينڌي ڏيڻ کي، جي فطرتي موت مرندا هئا، احتياط سان شهرن جي پسگرداين ۾ دفن کيو ويندو هو ۽ سندن هڏن کي، بعد ۾، مصر جي سينڌي حصن مان جمع ڪري، هڪ هنڌ ڏرتيءَ اندر داخل کيو ويندو هو؛ ۽ آئسيس جي وڏن ساڻن سوڻن ۾ ڏيڻي جي قرباني‌ءَ وقت سڀ پوڄاري پنهنجا سينا ڪٽيندا ۽ ماتم ڪندا هئا. سينڌي ڳالهين جي مد نظر، ان ڪري، اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا تہ مصري باشندا ڏيڻ کي اوائل ۾، جئين ڳئن کي همیشه، مقدس سمجهندا هئا ۽ ذبح ٿيل اهو ڏيڻو، جنهن جي سر تي سڄيءَ قوم جون مصيبتون عائد ڪيون ويندیون هيون، ڪنهن وقت ديوتائي صدقي جو ٻکرو هو. هيءَ ڳالهہ غير امڪاني نہ ٿي نظر اچي تہ مرڪزي آفريڪا جي مٿڀي قبيلي وارا جنهن ريڍ کي سال بسال قربان ڪندا آهن، سا ديوتائي صدقي جو هڪ ٻکرو آهي ۽ ساڳيوئي قياس زوني قبيلي وارن جيڏ ڪميءَ جي صدقي جي جزوي سمجهاڻي فراهم ڪري ٿو.

آخر ۾، صدقي جو ٻکرو هڪ ديوتائي انسان ۾ ٿي سگهي ٿو. چنانچہ، نوسبر مهيني ۾ هندستان جي گونڊ قبيلي جا ماڻهو گهنشيام ديو، فصلن جي محافظ، جي پوڄا ڪندا آهن ۽ انهيءَ تقريب جي موقعي تي، جون ٿا تہ خود ديوتا پنهنجن پوڄارين مان هڪ جي مٿان نازل ٿيندو آهي، جنهن کي اوچتو هڪ قسم جو دورو اچي پکڙيندو آهي ۽ جو ٿورو وقت هيڏانهن هوڏانهن ٽڙڻ ۽ ٽاپڙڻ ڪان پوءِ، پيلي ڏانهن ڀڄي ويندو آهي؛ ماڻهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو اعتقاد آهي تہ جيڪڏهن ان کي پنهنجي ليکي ائين ئي چڏي ڏبو تہ اهو پاڳل ٿي، اتي ئي مري ويندو. بهرحال، اهي ڪيس واپس وٺي ايندا آهن، پر هو هڪ پن ڏينهن تائين هوش ۾ ڪونہ ايندو آهي. ماڻهو سمجهندا آهن تہ هڪ ماڻهوءَ کي اهڙيءَ طرح سچي ڳوٺ جي گناهن لاءِ صدقي جي ٻکري جي حيثيت ۾ چونڊيو ويندو آهي. مشرقي ڪوه قاف ۾ آباد آلبانيا جا باشندا "چنڊ" واري مندر ۾ چند مقدس غلام رکندا هئا، جن مان گهٽن کي وجد ايندو هو ۽ اهي پيشينگويون ڪندا هئا. جڏهن انهن مان ڪو هڪ ماڻهو وجد يا جنون جي غير معمولي علامتن جو مظاهرو ڪرڻ شروع ڪندو هو ۽ گونڊن وانگر تن تنها پيلي ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڦرندو رهندو هو، تڏهن وڏو پوڄاري ڪيس هڪ مقدس زنجير سان ٻڌائي، هڪ سال تائين عيش و آرام سان رکندو هو. سال جي اختتام وقت، ڪيس خوشبودار عطر ۽ تيل لڳائي صدقي لاءِ پيش ڪيو ويندو هو. صدقي جي انهن ماڻهن کي، جنهن ماڻهوءَ کي قتل ڪرڻو هوندو هو ۽ جنهن جو هٿ ڪثرت استعمال سبب تمام سڏو ٿي ويوهوندو هو، ماڻهن جي هجوم مان اڳتي وڌندو هو ۽ هڪ پاڪ نيزو انهيءَ ماڻهوءَ جي پاسي ۾ ٽوڪيندو هو، جوان جي دل کي چيري. سندس سيني اندر هليو ويندو هو. جنهن نموني سان مقتول هيٺ ڪرندو هو، تنهن مان گڏيل ملڪن جي بهبوديءَ ۽ پلائيءَ متعلق شگون ڪڍيا ويندا هئا. پوءِ ان جو لاش اهڙي هنڌ آندو ويندو هو، جتي سيئي ماڻهو، پاڻ کي پاڪ ڪرڻ جي رسم ادا ڪرڻ لاءِ ان جي مٿان چڙهي بيهندا هئا. انهيءَ پوئين حالت مان صاف ظاهر ٿئي ٿو تہ ماڻهن جا گناه مقتول ڏانهن اهڙيءَ طرح منتقل ڪيا ويندا هئا، جهڙيءَ طرح يهودين جو پادري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صدقي جي ڪري جي مٿي تي هٿ رکي ماٺهن جا گناهه ڏانهنس منتقل ڪندو هو، ۽ جيئن ئي انهيءَ ماٺهوءَ ۾ ڪنهن دبوتائي روح جو واسو سمجهيو ويندو هو، ان ڪري اسان کي، بنان ڪنهن شڪ و شبهي جي، هڪ اهڙي ماٺهوءَ - ديوتا جو مثال ملي ٿو، جنهن کي انهيءَ لاءِ قتل ڪيو وڃي ٿو ته جيئن اهو ماٺهن جا گناهه ۽ انهن جون مصيبتون پاڻ سان گڏ کڻي وڃي.

ٽيبيٽ ۾ صدقي جي ڪري جي رسم اسان جي اڳيان ڪي عجيب و غريب خصوصيتون پيش ڪري ٿي. ٽيبيٽ جو نئون سال نئين چنڊ سان شروع ٿيندو آهي، جو پندرهين فبروريءَ تي ظاهر ٿيندو آهي. ٽيويهن ڏينهن تائين دارالحڪومت، لاهسا، جي حڪومت ان جي دستوري حڪمرانن جي هٿان ٽيرائي، ديبانگ مڙهيءَ جي جي پائي جي سپرد ڪئي ويندي آهي، جو انهيءَ رعايت حاصل ڪرڻ لاءِ گهٽي ۾ گهٽي قيمت آڇيندو آهي. ڪامياب واڪ ڏيندڙ کي "جلنو" سڏيو ويندو آهي، جو پنهنجي اقتدار ۾ اچڻ جي حقيقت جو اعلان شخصي طرح لاهسا جي گهٽين مان چانديءَ جي هڪ لٽ هٿ ۾ کڻي، ڪندو ٽرندو آهي. آس پاس جي سيني مندرن ۽ مڙهين جا پاوا سندس اڳيان جهڪن ٿا، پنهنجي انڪساريءَ جي اظهار ڪرڻ لاءِ اتي اڇي جمع ٿيندا آهن. "جلنو" پنهنجي اختياري پنهنجي فائدي خاطر انتهائي خود غرضانه نموني سان ۽ بغير ڪنهن سوچ ۽ سمجهه جي، استعمال ڪندو آهي، جو تمام جيڪي به ڏنڊ ۽ محصول اهو ماٺهن کان اڳاڙيندو آهي، سي آنهيءَ عهدي جي خريداريءَ جي معاهدي مطابق سندس هوندا آهن. ڪيس جيڪو منافعو ملندو آهي، سو خريداريءَ جي قيمت کان اٽڪل ڏهوڻو هوندو آهي. سندس ماڻهو گهٽين ۽ رستن ۾ نڪري پوندا آهن، ته جيئن شهر جي باشندن طرفان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سرزد ٿيل هر اهڙيءَ حرڪت کي تاڙي سگهن، جنهن مان ڪو نقص ڪڍي سگهجي. انهيءَ وقت لاهسا جي هر هڪ گهر تي محصول وڌو ويندو آهي ۽ انتهائي خسيس ڏوهن لاءِ تمام ٻي لحاظيءَ سان ڏنڊن ذريعي سخت سزائون ڏنيون ويندیون آهن. "جلنو" جي اها سختي سيني ڪاريگرن ۽ مزدورن وغيره کي شهر ڇڏي، پڇي وڃڻ لاءِ مجبور ڪندي آهي، جيسين اهي ٽيويهه ڏينهن وڃي پورا ٿين. پر جيڪڏهن شهري فرار ٿي ويندا آهن تہ سندن جاءِ پادري اچي والاريندا آهن. ميلن تائين دور دور، سڄي ملڪ جون بڌ ڏرم وارن جون مڙهيون، پنهنجا دروازا کولي، منجهن رهندڙ سيني پنڊتن، پادرين، پوجارين ۽ چيلن کي چڙ تہ ڦي ڪري ٻاهر اڇلائيندیون آهن. آسپاس وارن جبلن ڪان هيٺ لاهسا ڏانهن ايندڙ سڀ رستا ٻاون سان ڀريا پيا هوندا آهن، جن مان ڪي پيادل، ڪي گهوڙن تي سوار، ڪي گڏهن تي، تہ ڪي ٻان ٻان ڪندڙ ڏڪن تي چڙهيل، دارالحڪومت ڏانهن انتهائي تيزيءَ سان پيشقدمي ڪندا نظر ايندا آهن. سيني کي پنهنجا پوڄا پاٺ ڪرڻ جا ڪتاب ۽ رڊڻ پڇائڻ جا برتن ساڻ هوندا آهن. اهي ٻاوا ۽ پنڊت ايتري تہ گهٽي تعداد ۾ ايندا آهن، جو شهر جون گهٽيون ۽ چونڪ انهن جي انبوهن سان ڊڪيا پيا هوندا آهن ۽ انهن جي ڳاڙهن چوغن ۽ جبن جي رنگ سان رنگجي رت جهڙا ڳاڙها نظر ايندا آهن. انهيءَ وقت جي بدانتظامي ۽ هل هنگامو بيان ڪرڻ ڪان ٻاهر آهي. انهن مقدس ماڻهن جون ٽوليون ڳلين ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڦرنديون، منتر جنتر آلاپيندیون يا بي تحاشا دانهون ۽ رڙيون ڪنديون، رهنديون آهن. اهي ٻاوا هڪ ٻئي سان ملندا آهن، هڪ ٻئي کي ڏڪا ۽ ٽيلها ڏيندا آهن،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تکرار ڪندا آهن ۽ وڙهندا آهن، رت وهائيندڙ نڪ، ڪاريون ٽيل اکيون ۽ ڦاڙل متا هڪ ٻئي کي آزاديءَ سان ڏنا ۽ ورتا ويندا آهن.- سڄي ڏينهن تائين، پرهم ڦٽيءَ کان وٺي، ويندي منهن اونداهيءَ کان بعد تائين، گاڙهن جبن وارا اهي ٻاوا عظيم ميڙ رانات جي مندر اندر، جو لاهسا جي ڪليسا آهي، ڏوپ ۽ واس سان ڀريل، اونداهيءَ فضا ۾ پوڄائون ڪندا رهندا آهن. مندر ۾ انهن پوڄارين جا انبوهه ڏينهن ۾ ٽي دفعا چانهه، شوربي ۽ پيسن جي خيرات وٺڻ لاءِ وڃي گوڙ گهمسان مچائيندا آهن. اها ڪليسا شهر جي عين وچ ۾ ٻيئل هڪ عاليشان عمارت آهي، جنهن جي چوطرف بازاريون ۽ دڪان آهن. انهيءَ ۾ جيڪي مجسما رکيل آهن، تن ۾ تمام گهڻو سون ڀريل آهي ۽ منجهن قيمتي هيرن ۽ جواهرن جي مينا ڪاري ٽيل آهي.

"جلنو" جي اقتدار ختم ٿيڻ کان ڇوويهه ڏينهن اڳ، هو وري به اها اختياري حاصل ڪندو آهي ۽ ڏهن ڏينهن تائين وري به، حسب سابق، نهايت خود غرضانه نموني سان هلندو آهي. انهن ڏهن ڏينهن جي پهرئين ڏينهن تي پوڄاري وري به انهيءَ مندر ۾ جمع ٿيندا آهن، ديوتائن کان دعائون گهرندا آهن ته اهي بيمارين ۽ پين برائين کي ماڻهن ۾ اچڻ کان روڪين، ۽ سڪ سلامتيءَ جي نذراني طور هڪ ماڻهو قربان ڪندا آهن. انهيءَ ماڻهوءَ کي چاڻي ٻجهي قتل ڪيو ويندو آهي. پر جيڪا رسم ڪيس ادا ڪرڻي پوندي آهي، سا اڻ لاءِ مهلڪ ثابت ٿيندي آهي. سندس منهن تي اناج جا داڻا هنيا ويندا آهن ۽ ان جي اڏ شڪل اڇي ۽ اڏ ڪاري ڪئي ويندي آهي. اهڙيءَ طرح پوائتي صورت اختيار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري ، ۽ ٻانهن تي چمڙي جو چوغو رکي ، ڪيس "سالن جي بادشاه" جي نالي سان سڏيو ويندو آهي ۽ پوءِ اهو هر روز بازار جي چونڪ ۾ وڃي وهندو آهي ، جتي ڪيس جنهن به شيءِ تي دل ٿيندي آهي ، سا هو آزاديءَ سان ڪائيندو آهي ۽ ڪاري رنگ واري [۱] "ياڪ" جو پڇ ماٿهن ماڻهن هلائيندو ويندو آهي ، جيانهيءَ طرح پنهنجي بدبختي ان کي منتقل ڪري ڏيندا آهن . ڏهين ڏينهن تي لاهسا ۾ مقيم سڀ فوجون وڏي سندر ڏانهن پيشقدمي ڪنديون آهن ۽ ان جي سامهون قطار ٻڌي بيهنديون آهن . "سالن جي بادشاهه" کي مندر کان ٻاهر آندو ويندو آهي ، جنهن کي جمع ٿيل سڀ ماڻهو ٿوري ٿوري خيرات ڏيندا آهن . پوءِ هو "جلنو" کي طعنا ڏيندو آهي ۽ هئين چوندو آهي ته "اسين جيڪي ڪجهه پنجن حواسن ذريعي ڏسي رهيا آهيون ، سو ڪو خواب يا دوکو ناهي . تون جيڪي ڪجهه سيکاري رهيو آهين ، سو سڀ ڪوڙ آهي ، " وغيره وغيره . "جلنو" ، جو ٿوري وقت لاءِ (۲) "عظيم لاما" جي نمائندگي ڪندو آهي ، انهن ڪافرانه تهمتن ۽ راين جي مخالفت ڪندو آهي ، تڪرار جئين پوءِ تئين گرما گرم ٿيندو رهندو آهي ، تانجو آخرڪار ٻئي ڇٽا تڪراري سوالن جو فيصلو ڏاري جي داؤ سان طئ ڪرڻ لاءِ راضي ٿيندا آهن ۽ "جلنو" هيءَ ڳالهه منظور ڪندو آهي ته جيڪڏهن ڏارو سندس خلاف ويندو ته هو صدقي

[۱] ڪئوڻءَ جي نسل جو هڪ جانور ، جو مرڪزي ايشيا وارن ملڪن ۾ گهٽو ٿيندو آهي ۽ پنهنجن ڏگهن وارن سبب نمايان هوندو آهي . ٿبيٽ ۽ ٻين جابلو ملڪن جا ماڻهو ڪيس باربرداريءَ ۽ هر ڪيڙن لاءِ گهٽو استعمال ڪندا آهن .

[۲] ٿبيٽ جي ٻوڌي ڪليسا جو سڀني کان اعليٰ پادري - عظيم لاما

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ٻڪري سان پنهنجي جاءِ تبديل ڪندو. جيڪڏهن "سالن جو بادشاهه" ڪٿندو آهي، تہ ان کي مستقبل ۾ تمام گهٽيءَ برائيءَ جي علامت سمجهيو ويندو آهي، پر جيڪڏهن "جلنو" ڪاميابي ٿيندو آهي، تہ وڏا شادمانا ڪيا ويندا آهن، چو تہ ان مان ثابت ٿيندو آهي تہ سندس مخالف کي ديوتائن صدقي جي ٻڪري جي حيثيت ۾ منظور ڪرڻ تسليم ڪيو آهي، جو لاهسا جي سڀني باشندن جا گناهہ پنهنجي مٿان هموار ڪري ڪٽي ويندو. بهرحال، تقدير هميشه "جلنو" جي حق ۾ وهي ويندي آهي، جو بغير ڪنهن ردوبدل جي، هميشه ڇڪا ئي ڇڪا اڇلائيندو آهي ۽ سندس مخالف هميشه ڪٽي ئي ڪٽي هٽندو آهي. نہ وري انهيءَ ۾ ڪا غير معمولي گاله آهي، جيڪا پهرينءَ نظر سان معلوم ٿيندو، چو تہ "جلنو" جي ڊارن تي فقط ڇڪا ڇاپيل هوندا آهن ۽ سندس مخالف جي ڊارن تي، فقط ڪٽيون. جڏهن هو ڏسندو آهي تہ قدرت سندس خلاف ئي انگشت نمائي ڪري رهي آهي، تڏهن "سالن جو بادشاهه" ڊڇي ويندو آهي ۽ اڇي گهوڙي تي سوار ٿي، هڪ اڇي ڪتي، اڇي ٻڪيءَ، لوڻ وغيره سان گڏ، جي سڀئي شيون ان لاءِ سرڪاري خرچ تي مهيا ڪيون ويئون هونديون آهن، اتان ڀڄي نڪرندو آهي. سندس شڪل اڌا ڪاري نيم سفيد ۽ نيم سياهہ هوندي آهي ۽ ڪيس اڌا ڪاين چمڙي وارو ڇوڳو پيل هوندو آهي. سڀ ماڻهو چيخون ڪندا ۽ خالي ڪارتوسن جون باڙهيون هڪ ئي وقت ڇوڙيندا، سندس تعاقب ڪندا آهن. اهڙيءَ طرح شهر مان هڪالجي نڪرڻ کان پوءِ، ڪيس ستن ڏينهن تائين "سئمياز مڑهيءَ" جي ڀوائتي ڪمري اندر، جنهن جي چوڌاري شيطانن جون هيبتناڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ خوفناڪ تصويرون ۽ وڏن ازدهائن ۽ جهنگلي درندن جون ڪلون لٽڪيل هونديون آهن، نظر بند ڪيو ويندو آهي. اتان ڪان پوءِ هو چيتانگ جبلن ۾ ويندو آهي، جتي ڪيس گهٽن مهينن يا هڪ سال تائين هڪ تنگ غار اندر جلاوطن ٿي گذارڻو پوندو آهي. جيڪڏهن مقرر وقت ڪان اڳ ئي هو مري ويندو آهي، تہ ماڻهو ان کي نيڪ شگون سمجهندا آهن، پر جيڪڏهن هو بچي ويندو آهي، تہ ڪيس وري لاهسا ڏانهن واپس وڃڻو پوندو آهي، جتي ان کي ايندڙ سال پيو دفعو صدقي جي ٻکري جو ڪردار ادا ڪرڻو پوندو آهي.

اها عجيب و غريب رسم، جا اڄا تائين هر سال ٻڌ ڌرم جي دور دراز ۽ تنها ٻيٽ دارالحڪومت - ايشيا جي روم - ۾ ادا ڪئي ويندي آهي، نهايت دلچسپ آهي، ڇو تہ اها مذهبي طبقہ بنديءَ ۾، مقدس ۽ ديوتا صفت نجات ڏيارينڊڙن جي هڪ اهڙي سلسلي جي نمائش ڪري ٿي، جن کي خود نجات ڏياري وڃي ٿي ۽ جا ٻين لاءِ قربانين ڏيڻ جي هڪ اهڙي سلسلي جو مظاهرو ڪري ٿي، جن جي ڪوٽ اڄا ٻ ڪن ٻين ماڻهن کي قربان ڪري پر ڪئي وڃي ٿي، ۽ جا اهڙن ديوتائن کي ابدي حيات بخشڻ جي سلسلي کي مڪمل ڪري ٿي، جن ديوتائي رعايتون تہ سڀ پاڻ وٽ رکيون آهن، پر انهيءَ درجي سان جيڪي درد ۽ مشقتون همراه هونديون آهن، تن جو انهن پاڻ تان بوجھ لاهي ڇڏيو آهي. "جلنو" جي شخصيت ۾ اسان کي دماغ تي اجائي گهٽي زور ڏيڻ کان سواءِ ئي، انهن عارضي بادشاهن ۽ فاني ديوتائن جو جانشين ملي ٿو، جو پنهنجي زندگي جي قيمت تي اقتدار ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شان و شوکت ماڻڻ جو ٿورو عرصو خريد ڪندو آهي.
هن ڳالهه جي ته خاطري آهي ته هو "عظيم لاما" جو عارضي
مرالبدل آهي، ڪيس ماڻهن لاءِ صدقي جي ٻکري ٽيڻ جو انديشو
رهي ٿو يا ڪنهن وقت رهندو هو، تنهنجي ذري گهٽ خاطري
صدقي جي اصلي ٻکري — "سالن جي بادشاه" — سان جاءِ تبديل
ڪرڻ جي سندس پيشڪش مان ٿئي ٿي، جيڪڏهن ڏاري جو
فيصلو سندس خلاف وڃي ها. هيءَ حقيقت آهي ته جن حالات هيٺ
انهيءَ سوال جو هينئر فيصلو ڪيو وڃي ٿو، تن انهيءَ پيشڪش
کي محض هڪ رسمي صورت ڏيئي ڇڏي آهي. پر اهڙيون رسمي
صورتون به محض کي ڪنهيون ناهن، جي هڪ رات اندر پنهنجو
پاڻ نڪري ٻيٽيون آهن. جيڪڏهن هن وقت اهي بي جان رسمون
آهن ۽ ڪنهن به مقصد ۽ معنيٰ کان خالي توتڙ آهن، ته به
اسان کي خاطري ڪرڻ گهرجي ته ڪنهن وقت انهن ۾ زندگي
هئي ۽ اهي ڪنهن معنيٰ جون حامل هيون، جيڪڏهن اڄ ڪلهه
اهي اهڙيون انڊيون ڳليون آهن، جي ڪنهن به منزل ڏانهن نه
ٽيون وڃي وڃن، ته به اسان کي خاطري ڪرڻ گهرجي ته اڳئين
زماني ۾ اهي اهڙا پيچرا هئا، جي ڪنهن نه ڪنهن منزل ڏانهن،
خواه اها موت ئي هئي، ضرور وڃي ٿي ويا. هيءَ قياس معقول نظر اچي ٿو
ته قديم زماني ۾ ٽيبٽ واري صدقي جي ٻکري جي منزل، ٻڙار جي چونڪ
وٽ ٿوري وقت لاءِ عام آزادي ماڻڻ کان پوءِ، موت ئي هئي. ان
سان مشابهت رکندڙ ٻيا مثال انهيءَ ڳالهه کي قابل قياس بڻائين
ٿا، سندس پٽيان جيڪي ڪارتوس چوڙيا وڃن ٿا، اهو بيان ته
اها رسم گهڙو ڪري مهلڪ ثابت ٿيندي آهي ۽ هيءَ اعتقاد، ته
هن جو موت هڪ نيڪ شگون آهي، اهي سڀ ڳالهيون انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قياس جي تصديق ڪن ٿيون. اسان کي ان ڪري ڪوبہ تعجب نہ ڪرڻ گھرجي تہ "جلنو" ٿورن ھفتن لاءِ نائب- ديوتا جي عھدي ماڻڻ لاءِ ايتريءَ وڏيءَ قيمت ادا ڪرڻ ڪان پوءِ، جڏھن سندس وقت ختم ٿيندو ھو، تڏھن ھو شخصي طرح مرڻ ڪان پنھنجي عيوضيءَ ذريعي مرڻ کي ترجيح ڏيندو ھو. چنانچہ، اھو دردناڪ پر ضروري فرض ڪنھن نہ ڪنھن اھڙي بدبخت تي عائد ڪيو ويندو ھو، جو سماج ڪان تڙيل ھوندو ھو، يا ڪنھن اھڙي بد نصيب جي مٿي تي ھنيون ويندو ھو، جنھن سان ھيءَ دنيا ڏاڍي ڏکي نموني پيش آئي ھوندي، جو ٿورن ڏينھن ڪان پوءِ پنھنجي زندگي ڏيڍ آسانيءَ سان قبول ڪندو ھو، بشرطيڪ ڪيس انھيءَ وچ ۾ موج ۾ سزي ڪرڻ جو موقعو ملندو ھو. چوتہ اُوھان ئي ڏسو تہ جڏھن اصلي نمائندي—"جلنو"—کي جيتريوقت جي فرصت ڏني ويندي ھئي، تنھن جي پيمائش ھفتن ۾ ڪئي ويندي ھئي، اتي نمائندي جي نمائندي کي جيڪووقت ڏنو ويندو ھو، تنھن ۾ تخفيف آڻي ان کي ڏينھن ٽائين آندو ويو، جو ھڪ اختياريءَ مطابق ڏھ ڏينھن ھو، تہ ھيءَ موجب ست ڏينھن. اھڙيءَ ڪاريءَ ۾ ڪريل سڙيل رڍ لاءِ ايتري ننڍي رسي ڪافي سمجھي ويندي ھئي، گھڙيال ۾ پيل ريتيءَ جا ايتزا ٿورا داڻا، جي اھڙيءَ تيزيءَ سان ترڪندا ٿي ويا، اھڙي ماڻھوءَ لاءِ ڪافي ھئا، جنھن پنھنجا ايترا قيمتي سال ضايع ڪري ڇڏيا ھئا. چنانچہ، انھيءَ احمق جي صورت ۾، جو رنگا رنگي شڪل سان لاھسا جي بازار جي چونڪ ۾ ھيٺ مٿي مظاھرو ڪندو ڦرندو رھي ٿو، جو بدبختيءَ کي ڪاري "ياڪ" جي پڇ سان پوھاريندو رھي ٿو، اسان کي صاف طرح عيوضيءَ جو ھڪ عيوضي، پوڄاريءَ جو ھڪ پوڄاري، ھڪ اھڙو گماشتو نظر اچي ٿو، جنھن جي پٺيءَ تي زياده شاندار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪلهن تان بار لاهي، لڏيو ويندو هو. پر اهو سراغ، جيڪڏهن اسان صحيح طور ان جي پٺ ونڊا آيا آهيون، "جلنو" وٽ ختم نه ٿو ٿئي، اهو اسان کي سڌو لاهسا جي پوپ، "عظيم لاما" ڏانهن پٺتي وڃي ٿو، جنهن جو "جلنو" محض هڪ عارضي نئيو پادري آهي. مختلف ملڪن ۾، مختلف رسمن جي هڪ ٻئي سان مشابهت هن نتيجي ڏانهن اشارو ڪري ٿي، ته جيڪڏهن هيءَ انسان - ديوتا ٿوري عرصي لاءِ پنهنجيءَ روحاني طاقت کي هڪ نمائندي جي هٿن ۾ ڏيڻ لاءِ هيٺ جهڪي ٿو، ته ان جو مقصد هن کان سواءِ ٻيو ڪوبه ناهي يا البت ڪنهن زماني ۾ هو، ته اهو نمائندو سندس ٻجاءِ سري. چنانچه، زمانن جي ڏنڊ مان، جو تاريخ جي چراغ جي شعاع کان محروم آهي، بڏ ڏرم جي انهيءَ پوپ - زمين تي ايشيا لاءِ خدا جي خليفي - جي افسوسناڪ صورت، انهيءَ ديوتا - ماٺهوءَ وانگر، جنهن جي مٿان سندس قوم جي ڏکن جو بار رکيل هو، انهيءَ "نيڪ ريدار" وانگر، جنهن ريڻ لاءِ پنهنجي جان قربان ڪئي، ڏنڊلڪي ۽ افسرده خاطر نظر اچي رهي آهي.

۴- **عام صدقي جي ڪرن متعلق :** ڳوٺ يا شهر يا ملڪ جي جمع ٿيل براين کي ظاهر ظهور نيڪالي ڏيڻ جي رسم جو جيڪو مٿيون جائزو ورتو ويو آهي، تنهن تي عام نوعيت جي چند تبصرن ڪرڻ جي ضرورت آهي.

سڀ کان اول، هن باري ۾ ته ڪنهن کي به اختلاف ڪونه هوندو ته جن کي سون وسيلي کان سواءِ ۽ وسيلي وارو براين جو اخراج سڌيو آهي، تن ۾ هي جو مقصد هڪ جهڙ وڻي آهي، ۽ ان لفظن ۾ ڪٿي ڇڪجي ته براين کي غيبي سمجهيو وڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا کين ڪنهن مادي صورت اندر سمايل تصور ڪيو وڃي، سا هڪ اهڙي حالت آهي، جا انهيءَ رسم جي سول مقصد جي بلڪل ماتحت آهي، جنهن جو ڪر فقط انهن سيني براين جو مڪمل صفايو ڪرڻو آهي، جي قوم کي وڪوڙي ويئون هوندیون آهن. انهن نيڪالين جي بنهي قسمن کي هڪ ٻئي سان گڏيڻ لاءِ، جيڪڏهن ڪنهن هڪ ڪڙيءَ جي ضرورت لاحق هجي، تہ اها ڪَمي براين کي هڪ چڪڙي يا پيڙيءَ ۾ وجهي باهر ڪڍڻ جو رواج پُر ڪري ٿو. ڇو تہ هتي، هڪ طرف برايون غيبي ۽ حواسن وسيلي محسوس ڪرڻ جي ناقابل آهن ۽ ٻئي طرف کين ڪٽي وڃڻ لاءِ ظاهر ظهور ۽ مادي ذريعو استعمال ڪيو وڃي ٿو ۽ صدقي جو ٻکرو محض هڪ وسيلي يا ذريعي کان وڌيڪ ٻيو ڪجهہ ۾ ناهي.

ٻئي طرف، جڏهن فصلي طور براين جي عام صفاييءَ ڪرڻ جو قدم کنيو وڃي ٿو، تڏهين انهيءَ رسم جي خوشين ملهائڻ جي درميان وارو عرصو عام طور هڪ سال ٿئي ٿو ۽ سال جواهو وقت، جڏهن اها رسم ادا ڪئي وڃي ٿي، گهٽو ڪري موسم جي ڪنهن نمايان تبديليءَ سان ٺهڪندو آهي، جهڙوڪ قطبي ۽ پوريءَ پنيءَ آب و هوا وارن پٽن ۾ سياري جو آغاز يا انجام ۽ خط استوا واري پٽي ۾ مينهوڪيءَ جي شروعات يا پڄاڻي. اهڙين موسمي تبديلين سبب ماڻهن، خاص طرح اڏورن ٻکين، نيز اگهاڙن ۽ ناقص اجهن وارن وحشين ۾، موت جي تعداد ۾ اضافي جو جيڪو امڪان پيدا ٿئي ٿو، تنهن کي قديم‌النسل ماڻهو پوتن ۽ شيطانن جي ڪارستانيءَ سان تعبير ڪري ٿو جن کي، ان ڪري، هڪالي ڪڍڻ لازمي ٿئي ٿو. چنانچہ، نيو برٽن ۽ پيروءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خط استوائي علائقن ۾ شيطانن کي سينهوگيءَ جي موسم جي شروعات ۾ باهر هڪالي ڪڍيو ويندو آهي يا ڪڍيو ويندو هو، اهو ئي سبب آهي، جو بيفن لئنڊ جي ويران ۽ سنسان ڪنارن تي اهڙن پوتن کي سخت قطبي سياري جي قريب اچڻ وقت ملڪ بدر ڪيو ويندو آهي. جڏهن ڪنهن قوم زراعت جو پيشو اختيار ڪيو هوندو آهي، تڏهن پوتن جي عام اخراج واري وقت کي قدرتي طور زرعي سال جي ڪنهن خاص وڏي موقعي، جهڙوڪ ٻيجي ڪرڻ يا لاباري لڻ سان ٺهڪايو ويندو آهي، پر، جئين ته خود اهڙا وڏا موقعا، بلڪل فطرتي طور موسمي تبديلين سان ٺهڪن ٿا، تنهن ڪري ان مان هيءَ نتيجو نه ٿو نڪري ته شڪاري زندگيءَ يا خانه بدوشيءَ واريءَ حالت کان زرعي زندگيءَ ڏانهن تبديليءَ ۾، انهيءَ وڏيءَ سالياني ءَ تقريب ملهائڻ جي وقت جي قير گهير ماخوذ آهي. هندستان ۽ هندوڪش جا ڪي زراعت پيشه قبائل، جئين اسين ڏسي آيا آهيون، پوتن جي عام نيڪاليءَ جو ڪم لاباري وقت ڪندا آهن، ته ڪي ٻيا وري ٻيجي ڪرڻ وقت. پر اهو ڪم سال جي ڪهڙيءَ به موسم ۾ ڪيو وڃي ٿو، پوتن جو عام اخراج گهٽو ڪري نئين سال جي آغاز وقت ڪيو وڃي ٿو، چو ته، نئين سال اندر قدم رکڻ کان پيشتر، ماڻهن پاڻ کي انهن تڪليفن کان نجات ڏيارڻ لاءِ منتظر رهن ٿا، جن انهن کي گذريل سال جي دوران ۾ سک جو ساهه کڻڻ نه ڏنو هو، اهو ئي سبب آهي، جو گهڻين قومن ۾ نئين سال جي آغاز جو افتتاح بد روحن جي عام جلا وطنيءَ سان ڪيو ويندو آهي.

ٻئين طرف، هيءَ ڳالهه ڏسڻ گهرجي ته شيطانن جي انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عام ۽ فصلي اخراج کان گھٽو ڪري اڳي يا پوءِ عام آزاديءَ جو وقت ايندو آھي، جنھن جي دوران ۾ معاشري طرفان عائد ڪيل رواجي رڪاوٽون ھٽايون ويندیون آھن ۽ انتھائي سنگين ڏوھن کان سواءِ، ٻين سڀني ڏوھن کي نظر انداز ڪري ڇڏيو ويندو آھي. گنيءَ ۽ ٽونڪئين ۾، آزاديءَ جو اھو وقت شيطانن کي عام نيڪاليءَ ڏيڻ کان اڳي ايندو آھي ۽ صدقي جي ٻکري جي نيڪاليءَ کان اڳ، لاھسا جي رواجي حڪومت جي معطلي عام آزاديءَ جي ساڳئي وقت جو شايد ھڪ يادگار آھي. ھندستان جي "ھوز" قوم وارن ۾ آزاديءَ جو وقت شيطان جي نيڪاليءَ کان پوءِ ايندو آھي. اروڪيوز قبيلي وارن ۾ اھو معلوم ڪرڻ مشڪل آھي تہ اھا آزادي شيطانن جي نيڪاليءَ کان اڳ ملندي ھئي يا پوءِ. بھرصورت، اھڙن موقعن تي ھلت ڇٽ جي رواجي قانونن جي سختيءَ ۾ جيڪا غير معمولي ڍِل ڪئي ويندي ھئي، تنھنجي سمجھاڻي بنان ڪنھن شڪ و شبھي جي، براين جي عام صفائيءَ ذريعي ئي ڏٺي سگھجي ٿي، جا ان کان اڳ يا پوءِ ڪئي ويندي آھي. ھڪ طرف، جڏھن براين کان عام نجات ۽ سڀني گناھن کان معافيءَ ملڻ جي فوري-اميد ملي ٿي، تڏھن ماڻھن کي پنھنجين نفساني خواھشن کي پوريءَ طرح راضي ڪرڻ لاءِ ھمت پيدا ٿئي ٿي، جو تہ کين ھن ڳالھ ۾ اعتقاد رھي ٿو تہ آيندڙ رسم سڀني گناھن کي، جن ۾ اھي آيتريءَ تيزيءَ سان اضافو آڻي رھيا آھن، ميساري ڇڏيندي. ٻئي طرف، جڏھن اھا رسم مس ئي ادا ٿئي ٿي، تڏھن ماڻھن جون دليون شيطانن ۽ پوتن سان پريل فضا جي آزاريندڙ احساس کان آزاد ٿين ٿيون، جنھن کي اھي عام طرح برداشت ڪندیون رھن ٿيون، خوشيءَ جي انھيءَ اوچتي ڦيري ۾، ماڻھو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن حدن کان ٻاهر ٽپي وڃن ٿا، جي عام طرح رسم ۽ اخلاق انهن لاءِ مقرر ڪيون آهن. جڏهن اها رسم لاباري وقت ادا ڪئي وڃي ٿي، تڏهن جذبات جي انهيءَ اُمنگ کي، جا ان ڪري پڙڪو کائي جوش ۾ اچي ٿي، جسماني خوشحاليءَ ۽ عافيت جي حالت سبب، جيڪا بي انداز اناج جي پيداوار جي نتيجي ۾ محسوس ڪئي وجي ٿي، اڃا زياده زوردار انگيخت لڳي ٿي.

چوٽون، ديوتائي ماڻهو يا جانور کي صدقي جي ٻکري طور استعمال ڪرڻ جي حقيقت خاص طور قابل توجه آهي، درحقيقت، هتي اسان جو براين جي نيڪاليءَ سان فقط ان حد تائين سڌو سنئون واسطو آهي، جيستائين انهن براين کي ديوتا ڏانهن منتقل ٿيندو يقين ڪيو وڃي ٿو، جنهن کي بعد ۾ قتل ڪيو وڃي ٿو. ممڪن آهي ته هيءَ شڪ اڀاريو وڃي ته ديوتائي ماڻهوءَ يا جانور کي صدقي جي عام ٻکري جي حيثيت ۾ استعمال ڪرڻ جي رسم هتي بيان ڪيل مثالن کان تمام دور دور تائين ڦهليل نظر اچي ٿي. چو ته، جيئن اڳ ۾ ئي اشارو ڪيو ويو آهي، ديوتا کي قتل ڪرڻ جي رسم ماڻهوءَ جي تاريخ جي اهڙي ته قديم دور کان وٺي هلندي آئي آهي، جو پوين زمانن ۾ جيتوڻيڪ اها رسم آئين ئي ادا ٿيندي آئي آهي، ان جي باوجود سندس معنيٰ ۽ مفهوم ۾ غلط فهميءَ پيدا ٿيڻ جو انديشو رهيو آهي. انهيءَ جانور يا ماڻهوءَ جي ديوتائي نوعيت فراموش ڪئي وڃي ٿي ۽ ان کي جيئن پوءِ تيئن، صدقي جو محض هڪ رواجي جانور يا ماڻهو سمجهو وڃي ٿو. انهيءَ ڪالهه جو امڪان خاص طرح انهيءَ حالت ۾ رهي ٿو، جڏهن ديوتائي ماڻهوءَ کي قربان ڪيو وڃي ٿو. چو ته جڏهن ڪاهه قوم تهذيب يافته ٿئي ٿي تڏهن، جيڪڏهن اها انساني قربانين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي سلسلي کي بلکل ئي ترڪ نہ ٿي ڪري، تہ ٻہ ڪہ از ڪہ قربانين لاءِ فقط اهڙن بد بختن کي منتخب ڪري ٿي، جن کي بهر صورت ماريو ئي ويندو. چنانچہ، ديوتا جي قتل کي ڪڏهن ڪڏهن هڪ ڏوهاريءَ جي قتل سان منجهائڻ جو امڪان هر وقت موجود رهي ٿو.

جيڪڏهن اسين هيءَ سوال ڪريون تہ سڄيءَ قوم جي گناهن ۽ ڏکن کي پنهنجن ڪلهن تي چاڙهي ڪٽي وڃڻ جي ذميداري پاڻ تي هموار ڪرڻ لاءِ هڪ ديوتا کي چو منتخب ڪرڻ گهرجي، تہ ان جو هيءَ جواب پيش ڪري سگهجي ٿو تہ هڪ ديوتا کي صدقي جي ٻکري جي حيثيت ۾ استعمال ڪرڻ جي رسم ۾، اسان کي ٻن رسمن جو اشتراڪ ملي ٿو، جي ڪنهن وقت بلکل مختلف ۽ آزاد، ۽ علحده رسمون هيون. هڪ طرف، اسان ڏٺو آهي تہ انسان يا حيوان ديوتا جي مقدس زندگيءَ کي وڌيءَ عمر جي ڪاڻ لڳڻ سبب ڪمزوريءَ ۽ ناتوانائيءَ کان بچائڻ لاءِ، کين قتل ڪرڻ جو رواج هلندو آيو آهي؛ ٻئي طرف اسان ڏٺو آهي تہ براين ۽ گناهن کي سال ۾ هڪ دفعو عام نيڪاليءَ ڏيڻ جو رواج ٻہ جاري رهندو آيو آهي. هاڻي، جيڪڏهن انهن ٻنهي رسمن کي ملائي هڪ ڪرڻ لاءِ ماڻهن کي ڪو خيال اچي ويو، تہ ان جو نتيجو سرندڙ ديوتا کي صدقي جي ٻکري جي حيثيت ۾ استعمال ڪرڻ جو نڪرندو. ڪيس اصل ۾ گناهن ڪٽي وڃڻ لاءِ نہ، پر مقدس ديوتائي زندگيءَ کي ٻڌاپي جي زوال کان بچائڻ لاءِ قتل ڪيو ويندو هو، پر جنهن صورت ۾ ڪيس هر حالت ۾ قتل ڪرڻو ئي هوندو هو، ان ڪري ممڪن آهي تہ ماڻهن اهو ئي خيال ڪيو هجي تہ اهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجن ڏکن ۾ گناهن جي پوجي کي سائنس رکڻ جي موقعي سان فائدو وٺن، ته جيئن اهو انهن کي پاڻ سان گڏ قبر جي پرين ۾ کنڊي ۾ تي ناسمجهه دنيا ڏانهن ڪٽي وڃي. !

ديوتا کي صدقي جي پکري طور استعمال ڪرڻ سان اهو سونجهارو صاف ٿيو پوي جيڪو اسان ڏنوسون، "موت کي هار ڪٽي وڃڻ" جي يورپي لوڪ-رسم جي چوڌاري نظر اچي ٿو. هن يقين ڪرڻ لاءِ کي اهڙا دليل پيش ڪيا ويا آهن ته انهي رسم ۾ نام نهاد "موت" دراصل نباتات جو روح هو، جنهن کي سال بسال موسم بهار ۾ هن لاءِ قتل ڪيو ويندو هو، ته جيئن اهو جوانيءَ جي پرپور طاقت سان وري جيئرو ٿي موٽي اچي. پر جيئن سون اڳ ئي اشارو ڪيو، هن رسم ۾ کي اهڙا خاص نڪتا آهن، جي محض انهيءَ قياس جي بنياد تي قابل فهم نه ٿا ٿي سگهن. اهڙا نڪتا، هڪ اها خوشي آهي، جنهن سان "موت" جي مجسمي کي دفن ڪرڻ يا ساڙڻ لاءِ ڇوٽ کان باهر نيون ويندو آهي ۽ ٻيو اهو ڊپ ۽ اها نفرت آهي، جنهن جو "موت" جي مجسمي جا حامل مظاهرو ڪندا آهن. پر اهي ٻئي خصوصيتون هڪدم قابل فهم ٿيو پون، جيڪڏهن اسين هيءَ فرض ڪريون ته "موت" محض نباتات جو مرندڙ ديوتا ئي ڪونه هو، پر ان سان گڏ اهو عام صدقي جو پکرو پڻ هو، جنهن جي ذمي اهي سڀ ڏک ۽ تڪليفون ڪيون ويون هيون، جن سڄيءَ قوم کي گذريل سال جي دوران ۾ رنج پهچايو هو. اهڙي موقعي تي خوشيءَ جو اظهار ڪرڻ هڪ فطرتي ۽ موزون عمل آهي؛ ۽ جيڪڏهن مرندڙ ديوتا انهيءَ ڊپ ۽ نفرت جي شيءِ معلوم ٿئي ٿو، جي درحقيقت انهيءَ جي سبب ڪري نه ٿا پيدا ٿين، پر انهن گناهن ۽ بدبختين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سبب وجود ۾ اچن ٿا، جن جو بار مٿس وڌو وڃي ٿو، تہ پوءِ اها حالت بار کڻندڙ ۽ خود بار جي درميان تميز پيدا ڪرڻ يا ڪم از ڪم انهيءَ امتياز کي محسوس ڪرڻ ۾ تڪليف سبب، پيدا ٿئي ٿي. جڏهن بار منحوس قسم جو هوندو آهي، تڏهن ان جي حاصل کان ۾ ايترو ئي ڊپ ۽ اوتري ئي نفرت ڪئي ويندي آهي، جڏ تہ خود اهو انهن خطرناڪ خصلتن سان ڀريل آهي، جن جو اهو، جيئن هميشہ ٿيندو آهي، محض هڪ ذريعو هوندو آهي. ساڳيءَ طرح اسان ڏٺو آهي تہ ايست انڊيز ٻيٽن جا باشندا گناهن ۽ بيمارين سان ڀريل ٻيڙين کان نفرت ڪندا آهن. وري، انهيءَ نظريي کي، تہ انهن عوامي رسمن ۾ "موت" صدقي جو ٻکرو ۽ نباتات جي مقدس روح جو نمائندو آهي، هن واقعي مان تقويت ملي ٿي تہ ان جو اخراج هميشه موسم بهار ۾، ۽ خاص طور "سلئو" نسل وارن طرفان، ملهايو ويندو آهي. جو تہ "سلئو" نسل وارين قومن جو سال بهار ۾ شروع ٿيندو هو. اهڙيءَ طرح، پنهنجين مختلف خصوصيات مان هڪ ۾، "موت کي باهر ڪڍي وڃڻ" جي رسم، نئين سال جي اچڻ کان اڳ، پراڻي سال جي گڏ ٿيل گناهن کي باهر ڪيڻ جي دور دور تائين ڦهليل رسم جو هڪ مثال ٿيندي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اڻونجاهون

قديم زماني ۾ صدقي جا پکرا ماڻهن جي صورت ۾

۱- قديم روم ۾ ماڻهوءَ جي صورت ۾ صدقي جا پکرا:

اسين هينئر قديم زماني جي ڏند ڪٿائن واري دور ۾ انساني صورت ۾ صدقي جي پکرن جي استعمال تي غور ڪرڻ لاءِ تيار آهيون. هر سال مارچ مهيني جي چوڏهينءَ تاريخ تي، ڪلن ۾ ملبوس هڪ ماڻهوءَ کي روم جي گهٽين مان جلوس جي صورت ۾ گهمايو ويندو هو، ڪيس اڇين لٽين سان ماريو ويندو هو ۽ پوءِ ان کي شهر مان نيڪالي ڏني ويندي هئي. ڪيس ٿموريس ويٽيوريس، يعني "پوڙهو مريخ" سڏيو ويندو هو ۽ جيئن ته اها رسم روسي سال جي پهرين چند جي چوڏهينءَ کان هڪ ڏينهن اڳ (جو پهرين مارچ تي شروع ٿيندو هو) ادا ڪئي ويندي هئي، ان ڪري ڪاٺ ۾ ملبوس ماڻهو گذريل سال جي "مريخ" جي نمائندگي ڪندو هوندو، جنهن کي نئين سال جي آغاز وقت هڪالي ڪڍيو ويندو هو. هاڻي "مريخ" اصل ۾ جنگ جو نه، پر نباتات جو ديوتا هو. چو ته اهو "مريخ" ديوتا هو، جنهن کان روسي ڪاشتڪار پنهنجي فصل جي جهجائيءَ ۽ انگور جي ولين، ميوي جي وڻن ۽ ٻوٽن جي ٻلائيءَ لاءِ دعا گهرندو هو، اهو "مريخ" ئي هوندو هو، جنهن جي حضور ۾ آروال پائرن جي پادرين وارو ڪاليج، جنهن جو خاص ڪم فصلن جي واڌاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ قربانين ڏيڻ جو هونءُ هو، پنهنجون درخواستون ذڪي گهٽ خصوصي طور مخاطب ڪندو هو، ۽ اهو "مريخ" ئي هو، جنهن کي آڪٽوبر جي مهيني ۾، جيئن اسان ڏٺو، پرپور لاباري حاصل ڪرڻ لاءِ گهوڙي جي قرباني ڏني ويندي هئي. ان کان سواءِ اهو "مريخ" ئي هوندو هو، جنهن کي "ٻيلن جي مريخ" (مارس سلوانس) جي خطاب سان ڪڏهن پنهنجي چوپائي مال جي چڱيلائيءَ لاءِ قرباني ڏيندا هئا. اسان اڳي ئي ڏسي آيا آهيون ته چوپائي مال کي عام طور وٽن جي ديوتائن جي خاص سرپرستيءَ هيٺ سمجهيو ويندو هو. هڪ دفعو وري ٻيهر، سوسر بهار جي مارچ مهيني کي "مريخ" جي نالي ۾ مقدس ڪرڻ جي حقيقت مان هيءَ ڳالهه ثابت ٿي ته اهو ڦٽندڙ نباتات جو ديوتا هو. چنانچه، نئين سال جي شروعات ۾، بهار جي سوسر ۾ "پوڙهي مريخ" کي هڪالي ڪيڻ جي روسي رسم "سلئو" نسل وارن جي "موت کي ٻاهر ڪڍي وجهڻ واريءَ رسم جهڙي آهي، بشرطيڪ پوئينءَ ذڪر ڪيل رسم متعلق اسان جيڪو نظريو اختيار ڪيو آهي، سو صحيح نه آهي. روسي ۽ سلئووني رسمن جي درميان واريءَ انهيءَ مشابهت کي عالمن اڳي ئي زير غور آندو آهي جن، معلوم ٿئي ٿو ته بهرحال، مئميوريس ويٽيوريس ۽ سلئووني رسمن جي متشابه هستين کي نباتات جي پوڙهي ديوتا جي بجاءِ، پراڻي سال جي نمائندي جي حيثيت ڏني آهي. اهو ممڪن آهي ته پوين دورن ۾ انهيءَ قسم جي رسمن کي خود انهن ئي ماڻهن اها معنيٰ ڏني هجي جيڪي کين ادا ڪندا هئا. بهر صورت، روسي خواه سلئووني رسمن ۾ ديوتا جي نمائنده کي، نه فقط نباتات جو ديوتا، پر صدقي جو ٻڪرو ڀڻ، تصور ڪيو ويندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو. سندس نيڪاليءَ ۾ اهو راز مضمر آهي ته چو ته ان لاءِ کوڙ پيو سبب موجود کونهي ته نباتات جي اهڙي ديوتا کي شهر بدر کيو وڃي. پر جيڪڏهن هو صدقي جو پکرو آهي، ته پوءِ گالهه ئي ٻي آهي؛ پوءِ ته کيس شهر جي حدن کان هڪالي ٻاهر کڻڻ ضروري ٿيو پوي، ته پنهنجو دردناڪ بوجو پين ملکن ڏانهن کڻي هليو وڃي. حقيقت ته اها پيئي معلوم ٿئي ته ٿموريس ويٽيوريس کي روم جي دشمنن، اوسکن قوم وارن، جي ملڪ ڏانهن هڪالي کڻيو ويندو هو.

۲- قديم يونان ۾ ماڻهوءَ جي صورت ۾ صدقي جو پکرو:

قديم يوناني پڻ انساني صورت ۾ صدقي جي پکري جي استعمال کان واقف هئا. پلوٽارچ جي جنم واري شهر، چيروني ۾، شهر جو وڏو مئجسٽريٽ ٽائون هال ۾ ساڳي ئي قسم جي هڪ رسم ادا کندو هو ۽ شهر واسين مان هرهڪ اها رسم پنهنجي پنهنجي گهر اندر ادا کندو هو. انهيءَ رسم کي "بک جي نيڪالي" سڏيو ويندو هو. هڪ غلام کي "ائگنس کئسٽس" جي لقب سان ماريو ويندو هو ۽ کيس هنن لفظن سان گهر کان تڙي ٻاهر کڻيو ويندو هو ته "ٻاهر نڪر بک ۽ اندر اچ دولت ۽ صحت" جڏهن پلوٽارچ پنهنجي جنم واري شهر ۾ وڏي مئجسٽريٽ جي عهدي تي فائز هو، تڏهن هن پاڻ ٽائون هال ۾ اها رسم ادا ڪئي هئي ۽ هن اهو سڄو بحث مباحثو تحرير ڪيو آهي، جو بعد ۾ انهيءَ رسم جي وجود سبب منعقد کيو ويو هو.

پر، تهذيب يافته يونان ۾ صدقي جي پکري جي رسم انهيءَ معصوماڻ ساڻ کان، جنهن جي مٿان خوش طبع ۽ نيڪدل پلوٽارچ صدارت ڪئي هئي، زياده وحشيانه صورتون اختيار ڪيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن به مارسيلز ۾ جا سيني يوناني بيٺڪن کان زياده آباد ۽ شاندار هئي، پليگ جي وبا تباهي مچائيندي هئي، تڏهن غريب طبقي جو هڪ ماڻهو پاڻ کي صدقي جي ٻڪري جي ڪردار ادا ڪرڻ لاءِ پيش ڪندو هو. سڄي سال تائين ڪيس سرڪاري خرچ تي رکيو ويندو هو ۽ ڪيس بهترين ۽ خالص کاڏو کارايو ويندو هو. سال جي عرصي ختم ٿيڻ وقت، ڪيس مقدس پوشاڪ پهرائي ويندي هئي، پاڪ تارين سان سينگاريو ويندو هو ۽ سڄي شهر مان گهمايو ويندو هو. انهيءَ وچ ۾ دعائون گهريون ويندينِ هيون ته شل قوم جون سڀ برايون سندس مٿي تي اچي نازل ٿين. پوءِ ڪيس شهر کان ٻاهر ڪڍيو ويندو هو يا وري شهر پناهه جي ٻاهران ماڻهو ڪيس پٿر هڻي، هڻي، ماري ڇڏيندا هئا. اٽينس رياست جا باشندا متعدد نيچ ۽ بيڪار ماڻهن کي عوامي خرچ تي پالينداهئا، ۽ جڏهن پليگ، خشڪ سالي يا ڏڪار جهڙي ڪا شامت شهر مٿان اچي نازل ٿيندي هئي، تڏهن اهي انهن ڏڪاريل ماڻهن مان ٻن ڇڻن کي صدقي جي ٻڪري طور قربان ڪندا هئا. صدقي جي انهن ماڻهن مان هڪ مردن لاءِ ته ٻيو عورتن لاءِ قربان ڪيو ويندو هو. اول الذڪر کي ڳچيءَ ۾ ڪارن، ۽ موخرالذڪر کي اڇن انجيرن جو هار وڌو ويندو هو. ڪڏهن ڪڏهن، معلوم ٿئي ٿو ته عورتن جي طرفان جنهن کي قربان ڪيو ويندو هو، سا عورت هوندي هئي. ڪين شهر ۾ ڦيرايو ويندو هو ۽ پوءِ قربان ڪيو ويندو هو جنهن جو طريقو، معلوم ٿئي ٿو، ڪينِ شهر پناهه کان ٻاهر سنگسار ڪري مارڻ جو هو. پر اهڙا صدقا فقط عام مصيبت جي غير معمولي موقعن لاءِ ئي محدود ڪونہ هوندا هئا؛ معلوم ٿئي ٿو ته هر سال، مئي مهيني

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ٽارگيليا جي تقريب ٿي ٻن ماڻهن کي، جن مان هڪ مرد ن
۽ هڪ زالن لاءِ هوندو هو، اٽينس کان ٻاهر نيون ويندو هو،
جتي کين سنگسار ڪري ماريو ويندو هو. ٽريس جي رياست ۾،
ائبڊيرا جي شهر کي هر سال ظاهر طور پاڪ ڪيو ويندو هو ۽
شهرين مان هڪ چٽي کي، جو انهيءَ مقصد لاءِ مخصوص هوندو
هو، صدقي جي بکري، يا شهر جي باقي ٻين سڀني ماڻهن جي عيوض
صدقي طور، سنگسار ڪري ماريو ويندو هو، سندس موت کان ڇهه
ڏينهن، اڳ ڪيس برادريءَ کان خارج ڪيو ويندو هو، "تم جيئن فقط
اهوئي سڀني ماڻهن جي گناهن جو بوجو پنهنجي مٿان کڻي".

"لورس ليپ" نالي هڪ اچيءَ ننڍيءَ ٽڪريءَ تان، جا
ليوڪيڊيا ٻيٽ جي ڏاکڻيءَ پڇڙيءَ وٽ واقع هئي، مقامي باشندا
هر سال هڪ ڏوهيءَ کي صدقي جي بکري طور سمنڊ ۾ اڇلائيندا
هئا. پر سندس نزول کي هلکي ڪرڻ لاءِ، اهي کيس جيئرا ٻکي
۽ ڪنبي ٻڌندا هئا ۽ هيٺ پاڻيءَ ۾ ننڍڙين ٻيڙين جو هڪ آرماڙ
ان جي انتظار ۾ ترسيو ٻيٺو هوندو هو، تم جيئن اهو منجهن اچي
ڪري ۽ اهي کيس سرحد پار پهچائين. ممڪن آهي تم انسانيت
پريون اهي حفاظتي تدبيرون، اڄ ڪلهه ۽ ڪجهه اوائلي زماني
جي ڪنهن اهڙي رسم کي نرم ڪرڻ لاءِ اختيار ڪيون ويندڙون
هجن، جنهن مطابق صدقي جي بکري کي سمنڊ ۾ ٻڏي مرڻ لاءِ
ڏکو ڏيئي اڇلايو ويندو هو. ليوڪيڊيا واري اها رسم اٽپولو
ديوتا جي صدقي وقت ادا ڪئي ويندي هئي، جنهن جو هڪ مندر
يا آستانو انهيءَ جاءِ ٿي واقع هوندو هو. ٻين هنڌن تي سال ٻسال
هڪ جوان مرد کي هن دعا سان سمنڊ ۾ اڇلائڻ جي رسم هئي
تم، "شل تون اسان جي گناهن صاف ڪرڻ وارو ٿئين". ائين سمجهيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو هو تہ اها رسم ماڻهن کي انهن براين کان نجات ڏياري چڏيندي، جن جي اهي گهيري ۾ آيل هئا يا هڪ ٻئي ۽ ٽوري۽ مختلف معنيٰ مطابق، انهي۽ رسم ذريعي اهي سمنڊ جي ديوتا کي قرض ڏيئي، پاڻ کي آجو ڪري چڏيندا هئا. چهين صدي قبل مسيح واري زماني ۾ ايشيا مائينر جا يوناني جنهن نموني ۾ اها رسم ادا ڪندا هئا، تنهن موجب صدقي جي ٻکري جي رسم هن طرح هوندي هئي: جڏهن ڪو شهر پليگ، ڏڪار يا ٻي۽ ڪنهن عام شامت جي چنبي ۾ اچي ويندو هو، تڏهن ڪنهن ٻڇڙي يا بدصورت ماڻهو۽ کي انهن سڀني براين کي پنهنجي مٿان هموار ڪرڻ لاءِ چونڊيو ويندو هو، جن ۾ سڄي قوم مبتلا هوندي هئي. ڪيس هڪ موزون جاءِ تي آندو ويندو هو، جتي سڪل انجير، جَوَن جو هڪ نان ۽ پنير سندس هٿ تي رکيا ويندا هئا. انهن کي هوڪائي چڏيندو هو. پوءِ سندس مخصوص مردانہ عضون کي گل بنفشي جهڙي ٻوٽي جي ڪانڊين، جهنگلي انجير جي وڻ ۽ ٻين جهنگلي وڻن جي ٽارين سان ست دفعا ڏڪ هنيا ويندا هئا ۽ انهي۽ دوران ۾ شرنائيون هڪ خاص سر وڄائيندڙ هيون. ان کان پوءِ ڪيس ٻاهر جي آڙاهه ۾ ساڙيو ويندو هو، جنهن ۾ ٻيلي جي وڻن جون ڪاٺيون استعمال ڪيون ويندڙ هيون. سندس رک سمنڊ ۾ اڇلائي ويندي هئي. معلوم ٿئي ٿو تہ ايشيائي يوناني به ٽارگيليا جي لاباري واري۽ تقريب وقت ساڳئي قسم جي هڪ رسم ملهائيندا هئا.

مٿي بيان ڪيل رسم ۾ قربان ٿيندڙ ماڻهو۽ کي جهنگلي انجير وغيره جي ڪاٺين سان مار ڪيڻ جو مقصد سندس تڪليف ۾ اضافي آڻڻ جو هرگز ڪو نہ هوندو، نہ تہ ٻي۽ صورت ۾ ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مار کيڙ لاءِ کهڙي ۾ لٽ کافي ثابت ٿئي ها. انهيءَ رسم جي هن حصي جي اصلي معنيٰ ڊيليو- مئنهارڊٽ هيئن سمجهائي آهي. هو ٻڌائي ٿو ته قديم زماني جا ماٺهو گل ٻنفشي جهڙي هڪ ٻوٽي جي کانڙين ڏانهن ٻرن اثرن کي دفع ڪرڻ جي جادوي طاقت منسوب ڪندا هئا، جنهن ڪري اهي انهن کي گهرن جي دروازن وٽ لٽڪائي چڏيندا هئا ۽ پاڪائيءَ جي سائن سوڻن ۾ ٻه ڪيس استعمال ڪندا هئا. چنانچ، آرڪيڊيا وارن وٽ "پئن" جي مجسمي کي اهڙين کانڙين سان هڪ تقريب وقت يا چڏهن ۾ شڪاري خالي هٿين واپس موٽندا هئا، مارڻ جي رسم جي معنيٰ ديوتا کي سزا ڏيڻ نه، پر ڪيس انهن نقصانڪار اثرن کان پاڪ ۽ صاف ڪرڻ هئي، جي ان کي پنهنجن ديوتائي فرضن جي ادائگيءَ کان روڪيندا هئا، جن موجب ڪيس شڪاريءَ کي شڪار مهيا ڪري ڏيڻو هو. ساڳيءَ طرح، انساني روپ واري صدقي جي ٻکري جي مردانہ عضون کي گل نبفشي جهڙين کانڙين وغيره سان ڏکن هڻڻ جو مقصد سندس پيدا واري قوتن کي کنهن ۾ رڪاوٽ يا جادوءَ جي اثر کان آزاد ڪرڻ جو هوندو، جنهن هيٺ ڪيس کنهن شيطاني يا ٻيءَ بد نيت هستيءَ رکيو هوندو، ۽ جيئن ته ٽارگيليا جي تقريب، جنهن تي صدقي جي ٻکري کي هر سال قربان ڪيو ويندو هو، لاباري جي اوائلي وقت ۾ مئي مهيني جي دوران ۾ ملهائي ويندي هئي، ان ڪري اسان کي ڪيس نباتات جي تخليقي ۽ آبادي ءَ جي ديوتا جو نمائندو سمجهڻ گهرجي. ديوتا جي نمائندي کي هر سال انهيءَ مقصد سان قتل ڪيو ويندو هو، جنهن ڏانهن مون اشارو ڪيو آهي، يعني ديوتا جي زندگيءَ کي ٻيڻپ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪمزوريءَ کان پاڪ ۽ بي داغ رکي، منجهس دائمي قوت قائم رکڻ لاءِ ۽ ڪيس قتل ڪرڻ کان اڳ، سندس پيداواري قوتن ۾ جوش پيدا ڪرڻ کي غير فطري فعل نه هو، ان لاءِ ته جيئن اها طاقت پوري جوبن ۾ سندس جانشين، نئين ديوتا يا پراڻي ديوتا جي نئين نمائندي ڏانهن منتقل ٿي وڃي، جنهن‌لاءِ ائين سمجهيو ويندو هو ته هو بنان ڪنهن شڪ جي قتل ٿيل ديوتا جي نمائندي جي جاءِ هڪدم اچي والاريندو هو. ساڳئي قسم جي دليل بازي ڪين صدقي جي پڪري سان خشڪ سالي‌ءَ يا قحط جهڙن خاص موقعن تي ساڳي ئي هلت ڪرڻ لاءِ آماده ڪندي هوندي. جيڪڏهن فصل ڪاشتڪار جي اميدن مطابق نه ٿيندا هئا، ته انهيءَ نتيجي ڪي ديوتا جي پيدواري طاقتن جي ناڪاميابيءَ ڏانهن منسوب ڪيو ويندو هو، جنهن جو فرض زمين جي قلن قولن ڪي پيدا ڪرڻ جو هو. هن خيال جي پيدا ٿيڻ جو اذيشو هو ته اهو جادوءَ جي ڪنهن ٽوٽي جي اثر هيٺ مجبور هو يا ته هو پوڙهو ۽ ڪمزور ٿي رهيو هو. چنانچه، ڪيس متي ذڪر ڪيل سيني سائن سوڻن سان، سندس نمائندي جي شخصيت ذريعي قتل ڪيو ويندو هو، ته جيئن هو وري نئين سر جنم وٺي، پنهنجيءَ جواني‌ءَ جو جوهر فطرت جي بيئل طاقتن ۾ ڀري. انهيءَ ئي اصول تي اسين سمجهي سگهون ٿا ته ڇو ٽميوريس ويٽيوريس ڪي لٽين سان ڪٽيو ويندو هو، ڇو، چائرونين رسم ۾ هڪ غلام کي "ائگنس ڪئسٽس" [اهڙو وڻ، جنهن ڏانهن جادوي خصلتون منسوب ڪيون ويندڙون هيون] جي لٽين سان ماريو ويندو هو، ڇو "سوت" جي مجسمي کي يورپ جي ڪن علائقن ۾ لٽين ۽ پٿرن سان ڪٽيو ويندو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ڇو بابل ۽ ڏوھاريءَ کي، جو ديوتا جو ڪردار ادا ڪندو ھو، صليب تي چاڙھي مارڻ کان اڳ، مارڪٽ ڪئي ويندي ھئي. انھيءَ مارڪٽ جو مقصد، انھيءَ بدنصيب جي درد ۽ اضافي ڪرڻ جو نہ، پر ان جي برعڪس اھڙن بد نيت ۽ نقصان ڪار اثرن کي، پڇائي ڪيڻ جو ھو، جي شايد اُن کي انھيءَ اعليٰ ترين گھڙيءَ ۽ ڇھڻيل ھوندين.

ھن وقت ٽائين سون ھيءَ گالھ تسليم ٿي ڪئي آھي تہ ٽارگيليا جي تقريب وقت جن ماٹھن کي قربان ڪيو ويندو ھو، سي نباتات جي روحن جي عام طور نمائندگي ڪندا ھئا، پر ان باري ۽ مسٽر ڊبليو. آر. پٽن خوب ڇيو آھي تہ اھي ويچارا بد نصيب خاص طور انجيرن جي وڻن جي روحن جو ڪردار ادا ڪندا ھئا. ھو ڏڻائي ٿو تہ انجيرن کي غير فطري نموني پڇائن، جيئن ان کي سڏيو ويندو آھي، يعني انجير جي پوکيل وڻن جي ٽارين ۽ جھنگلي انجيرن جي ٽاريون لڳائڻ سان ڪين نقلي طرح پڇائن جو سلسلو يونان ۽ ايشيا مائينر ۽ جون مھيني ۽ شروع ڪيو ويندو آھي، جو ٽارگيليا جي تقريب گذرڻ کان ھڪ مھينو بعد ۽ ايندو آھي، ۽ ان باري ۽ ستڊس ھيءَ راءِ آھي تہ قرباني ۽ جي ٻن ماٹھن، جن ۾ان ھڪ مرڊن ۽ پيو زالن جي نمائندگي ڪندو ھو، جي ڪچين ۽ ڪارا ۽ اڇا انجير ٻڌن، نقلي طور انجيرن کي پڇائن واري سلسلي جو شايد سڏو سنڌون نڪتو ھجي، جنھن جو مقصد نقال جادوءَ جي اصول جي بنياد تي، انجير جي وڻن کي پڇ ۽ ۾ مدد ڪرڻ جو ھوندو. جيئن تہ انجيرن جي وڻن کي نقلي نموني ۽ پڇائن، درحقيقت انجير جي تر وڻ جي مادہ وڻ سان شادي آھي، ان ڪري مسٽر پٽن ھيءَ ۽ قياس آرائي ڪري ٿو تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وٽن جي محبت جو، نقال جادوءَ جي ساڳئي اصول جي بنياد تي صدقي وارن ماڻهن جي نقلي يا حقيقي شاديءَ ذريعي نقل ڪيو ويندو هو، جن سان هڪ نر ۽ مادي هوندو هو. انهيءَ نظريي جي بنياد تي قربانيءَ وارن ماڻهن جي مخصوص عضون کي جهٽڪلي انجير جي وڻ جي ٽارين ۽ گل بنفشي جي ٻوٽي جي ڪانڊين سان ڏکن هٿ جي رسم جادوءَ جو هڪ ٽوٽو هئي، جنهن جو مقصد مرد ۽ عورت جي جٽ وارين رقتن ۾ جوش پيدا ڪرڻ جو هو. جي عارضي طور علي الترتيب انجير جي نر ۽ ماده وٽن جو ڪردار ادا ڪندا هئا ۽ جي شاديءَ رستي پنهنجي حقيقي يا نقلي وصل ذريعي وٽن کي قر جهلڻ ۾ مدد ڪندا هئا.

صدقي وارن ماڻهن کي ڪن خاص ٻوٽن جي ڪانڊين سان مار ڪيڻ جي رسم جو جيڪو مطلب سمجهن ڪيو آهي، تنهن جي پٺيان مشابهت رکندڙ مثالن ذريعي پڌرائي ٿي رهي آهي. چنانچه، جرمن نيو گنيءَ جي "ڪائي" قبيلي وارن ۾ جڏهن ڪوا ماڻهو پنهنجن ڪيلي جي وٽن کي جلد قردار بنائڻ جو خواهان هوندو آهي، تڏهن اهو ڪين ڪيوڙي جي اڇي ڪنهن وٽ سان ويڙيل لٽ سان مار ڪيندو آهي، جنهن ان کان اڳ ئي قر جهليو هوندو آهي. هن حالت ۾ ظاهر آهي ته ماڻهن جي اعتقاد موجب، قر جهلڻ جي طاقت قردار وٽ سان ويڙيل لٽ اندر سمايل رهي ٿي، جا ڪيوڙي جي ننڍڙن ٻوٽن سان توصل ذريعي منجهن منتقل ٿي وڃي ٿي. ساڳيءَ طرح نيو ڪليڊونيا ۾ ماڻهو پنهنجي "تارو" نالي ٻوٽي رکي هڪ تاريءَ سان هلڪا ڏڪ هڻندو هيئن چوندو آهي ته "آءٌ هن 'تاروءَ' کي ماريان ٿو تہ جئين اهو

وڏي." آن کان پوءِ اهو آنهيءَ تاريءَ کي ٻنيءَ جي چيڑي وٽ زمين ۾ کوڙي چڏيندو آهي. اسيزان درياه جي منهن وٽ برازيل جي گاڙهن هندستانين ۾، جيڪڏهن کو ماڻهو پنهنجي مخصوص عضوي جي ديگهه ۾ اضافو آڻڻ چاهيندو آهي، تہ اهو ان کي پاڻيءَ ۾ ايڏندڙ هڪ اڇي ٻيوي، "اِئنيگا" سان ڏکي هٿندو آهي، جو درياه جي ڪنارن تي جهجهو ٿيندو آهي. اهو ميوو، جو ڪائي لائق ڪونہ هوندو آهي، شڪل و صورت ۾ ڪيلي وانگر هوندو آهي ۽ ظاهر آهي تہ ان کي سندس اهڙيءَ صورت سبب ئي انهيءَ مقصد لاءِ منتخب ڪيو ويندو آهي. اهو ساڻ نئين ڄنڊ ڪان تي ڏينهن اڳي يا پوءِ ادا ڪرڻو پوندو آهي. هنگاريءَ ۾، بيڪس جي ضلعي ۾ سنڌ عورتن کي هڪ اهڙيءَ لٽ سان ڏکي هٿي سائو ڪيو ويندو آهي، جنهن کي پهريائين جنسي فعل ڪندڙ "ڪنڊيل" ڪٽن کي هڪٻئي کان جدا ڪرڻ ۾ استعمال ڪيو ويو هوندو آهي. هٿي لٽ ۾ سائي ڪرڻ جي قوت موجود سمجهي وڃي ٿي، جا توصل ذريعي عورت ڏانهن منتقل ٿي وڃي ٿي. مرڪزي سيليبس جي تورادجا قبيلي وارا سمجهندا آهن تہ "دراڪائينا ٽرمينلس" ٻوٽي جو روح طاقتور هوندو آهي، جو تہ جڏهن ڪيس وڌيو ويندو آهي، تڏهن اهو وري جلد ئي اڀري ايندو آهي. چنانچہ، جڏهن ڪو ماڻهو بيمار ٿيندو آهي تڏهن سندس دوست ڪڏهن ڪڏهن ڪيس سندس ٻٽي جي جوٽيءَ وٽ "دراڪائينا" ٻوٽي جي ٻنن سان ڏکي هٿندا آهن، تہ جيئن ٻوٽي جي طاقتور روح جي ذريعي مريض جي کمزور روح کي طاقتور بڻايو وڃي.

اهي مشابهت رکندڙ مثال ان ڪري، صدقو ٿيندڙ ماڻهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي يونانين جي ٿار گيليا واريءَ تقريب وقت سلنڈر مار جي انهيءَ معنيٰ جي پٽيرائي کن ٿا، جا سون ۾ پنهنجن پيشروئن، ڊيليو- مئنهادت ۽ مسٽر ڊيليو- آر- پٽٽن جو مثال ونندي، پيش ڪئي آهي. جيئن تہ اها مار صدقي وارن ماڻهن جي مخصوص عضون کي- تازن ۽ ساون ٻوٽن ۽ ٽارين سان ڏني ويندي هئي، ان ڪري بلڪل فطرتي طور، ان جي هيءَ ئي سمجهاڻي ٿي سگهي ٿي تہ انهن مردن يا عورتن ڏانهن يا تہ ٻوٽن ۽ ٽارين جي آبادي جي طاقت کي منتقل ڪري، يا کين خراب اثرن کان پاڪ ڪري، سندن پيدا واري قوتن کي وڌائڻ لاءِ اها جادوءَ جي هڪ ٽوٽي جو ڪم ڪندي هوندي، انهيءَ معنيٰ جي انهيءَ حقيقت مان تصديق ٿئي ٿي تہ صدقي جا اهي ۽ ماڻهو پنهي جنسن جي نمائندگي ڪندا هئا، جن مان هڪ عام مردن ۽ ٻيو عورتن جو نمائندو هوندو هو. سال جي اڻا موسم، جڏهن اها رسم ادا ڪئي ويندي هئي، هن نظريي سان بلڪل ٺهڪي اچي ٿي، تہ انهيءَ رسم جي اهميت زرعي نوعيت جي هئي. ازانسواءِ، هن قياس لاءِ، تہ انهيءَ رسم جو مول مقصد انجير جي وڻن کي آباد ڪرڻ جو هو، ڪارن ۽ اچن انجيرن جي انهن هارن مان ڪافي مضبوط ثابتي ملي ٿي، جي صدقو ٿيندڙ ماڻهن جي ڇڻين ۽ وڏا ويندا هئا ۽ ان سان گڏ انهن ماڻهن جي مخصوص عضون تي ڇهنگلي انجير جي وڻن جي ٽارين سان جيڪي ڏڪ هٿيا ويندا هئا، سي ٻڌ انهيءَ ئي حقيقت ڏانهن اشارو ڪري رهيا آهن، جو تہ اهو دستور انهيءَ دستور سان قريبي مشابهت رکي ٿو، جنهن کان يوناني ملڪن جي قديم خواه جديد ڪاشتڪارن پنهنجي انجير جي وڻن کي درحقيقت سائي ۽ آباد ڪرڻ لاءِ هميشه ڪم پئي ورتو آهي. جڏهن اسين هيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گالهه ياد ڪريون ٿا ته کجور جي وڻن کي نقلي طرح آباد ۽ قردار ڪرڻ، نه فقط ڪاشتڪاريءَ ۾ پر ميسوپوٽيميا جي مذهب ۾ پڻ، کڻڻو نه اهم ڪردار ادا ڪيو آهي، تڏهن هن بازي ۾ ڪنهن به شڪ ڪرڻ لاءِ ڪوبه سبب معلوم نه ٿو ٿئي ته انجير جي وڻ جي نقلي آبادي جي رسم، بلڪل ساڳيءَ طرح، يوناني مذهب جي سنجيده رسمن ۾ سوزون جاءِ حاصل ڪرڻ لاءِ پنهنجو حق قائم ڪيو هجي.

جيڪڏهن اهي خيال حقي واجبي آهن، ته پوءِ ظاهر ظهور اسان کي هيءَ فيصلو ڪرڻو ئي پوي ٿو ته جيتوڻيڪ ٽارگيليا جي تقريب تي صدقي جا ماڻهو پوين ڏند ڪتائي دورن ۾، خاص طرح صدقي جي پکرن جو ڪردار ادا ڪندا هئا، جي سڃيءَ قوم جي گناهن، بدبختين ۽ ڏکن کي پاڻ سان گڏ ڪڍي ويندا هئا، ته به امڪان آهي ته تاريخ جي ڪنهن اوائلي دور ۾، ڪين نباتات، شايد اناج، پر خاص طور انجير جي وڻن، جي شخصيتن جي حيثيت ۾ تصور ڪيو ويندو هو، ان کان علاوه، جيڪا ڪين مارڻي ويندي هئي ۽ جيڪو اهي موت مرندا هئا، تن جو مقصد نباتات جي قوتن ۾ جوش ۽ تازگي پيدا ڪرڻ جو هو، جا ان وقت يوناني اونهاري جي سخت گرميءَ ۾ ڪومائيبي رهندي هوندي.

يوناني صدقي جي پکري متعلق جيڪو نظريو هتي قائم ڪيو ويو آهي سو، جيڪڏهن صحيح آهي، ته پوءِ اهو هن ڪتاب جي ٻئي دليل خلاف هڪ اعتراض کي صاف ڪري ڇڏي ٿو، جو ٻيءَ صورت ۾ شايد اٽاريو وڃي ها. هن نظريي ته، ته ائريشيا جي پوجاريءَ کي هڙيءَ جي روح جي نمائندي طور قتل ڪيو ويندو هو، هيءَ اعتراض اٽاريو وڃي ها ته اهڙيءَ رسم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان مشابهت رکندڙ ٻيءَ ڪنهن ۾ رسم جو ڏنڊ ڪٽائن واري قديم زماني ۾ وجود ڪونہ هو. پر هن ڳالهه تي اعتبار ڪرڻ لاءِ هينئر اهڙا شبد ڏنا ويا آهن، ته ايشيائي يوناني جنهن ماڻهوءَ کي گاهه گاهي ۽ مقرر وقتن کان پوءِ قربان ڪندا هئا، تنهن کي همیشه ئي نباتات جي ديوتا جي شخصيت سمجهيو ويندو هو. سمڪن آهي ته جن ماڻهن ڪي اٽينس رياست روايت صدقي لاءِ رکندا هئا، تن سان ۾ ساڳيو ئي ديوتائن وارو سلوڪ ڪيو ويندو هجي. انهيءَ ڳالهه کي ڪابه اهميت حاصل ڪانہ هئي ته اهي هروپرو سماجي طور تڙيل ماڻهو هئا. وحشي ماڻهوءَ جي نظريي مطابق، هڪ ماڻهوءَ کي سندس اعليٰ اخلاقي ڪردار يا سماجي اعليٰ درجي سبب ديوتا جي نمائندي يا سندس شخصيت جي نمائندي طور منتخب ڪونہ ڪيو ويندو آهي. ديوتائي جلوي جو جگي ۽ بري، اعليٰ ۽ ادنيٰ تي هڪجهڙائي نزول ٿيندو آهي. پوءِ جيڪڏهن ايشيا ۽ اٽينس جا مهذب يوناني لوڪ ماڻهن کي ديوتائن جو اوتار سمجهي همیشه صدقو ڪنداه هئا، ته پوءِ هيءَ قياس آرائي غيرامڪاني نہ ٿي معلوم ٿئي ته تاريخ جي ڪاڪ ڦٽن وقت نيم وحشي لاطيني اٽريشيا جي هڙيءَ ۾ ساڳئي قسم جي رسم ادا ڪندا هئا.

پر، انهيءَ دليل کي زوردار بنائڻ لاءِ، هيءَ ڳالهه ثابت ڪرڻ بهتر ٿيندي ته ديوتا جي انساني نمائندي کي قتل ڪرڻ جي رسم قديم اٽليءَ ۾ اٽريشيا جي هڙيءَ کان علاوه بين هنڌن تي به جاتل سجاتل هئي ۽ انهيءَ کي باقاعدہ طور ادا ڪيو ويندو هو. هينئر منهنجو ارادو آهي ته انهيءَ بازي ۾ ثابتي پيش ڪريان.

۳- **رومي سٽرنيليا***: اسان ڏٺو آهي ته گهٽيون قومون

* سٽرن ديوتا جي رومي تقريب، جنهن ۾ نديءَ وڏي، اوچ، نيچ، اعليٰ ۽ ادنيٰ جو سچو امتياز ختم ڪيو ويندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آزادي جي سالياني عرضي کي ملهائڻ جون عادي رهيون آهن ، جڏهن قانون ۽ اخلاق جون عائد ٿيل دستوري رڪاوٽون هٽايون ويندیون آهن ، جڏهن سڄي قوم حد کان ٻاهر کل ، خوشي ۽ شادمانا ڪندي آهي ۽ جڏهن نفساني ۽ شيطاني خواهشن کي ڪليل آزادي ڏني ويندي آهي ، جن جي زندگيءَ جي زياده سڀجيده ۽ رواجي حالت ۾ شايد ڪڏهن به اجازت نه ڏني وڃي . انساني فطرت جي انهن دبيل خواهشن جو اهڙيءَ طرح وقت ڪائي ٻاهر نڪرڻ ، جو ڏڻي گهٽ هميشه زناڪاريءَ ۽ شراب خوريءَ جي پيجا ۽ انتهائيءَ آزاد حد تائين اچي پهچندو آهي ، گهٽو ڪري مال جي آخرين حصي ۾ وقوع پذير ٿيندو آهي ۽ اهڙا واقعا گهٽو ڪري ، جئين سون کي هن کان اڳ ئي اظهار ڪرڻ جو موقعو مليو آهي ، هڪ يا بيءَ زرعي موسم ، خاص طرح پڄ چٽڻ يا لاڻاڙي جي وقت سان وابستہ هوندا آهن . هاڻي ، آزاديءَ جي انهن عرصن مان جيڪو سڀني کان زياده مشهور و معروف آهي ۽ جنهن جديد زبان ۾ باقي بين اهڙن عرصن کي سندن نالو ڏنو آهي ، سو "سئٽرنيليا" آهي . اها مشهور تقريب ڊسمبر جي مهيني ۾ منعقد ڪئي ويندي هئي ، جو رومي سال جو آخرين مهينو هوندو هو ۽ عام طرح سان ائين سمجهيو ويندو هو ته اها تقريب سئٽرن ، جو ان پوکڻ ۽ زراعت جو ديوتا آهي ، جي خوشيءَ واري دور حڪومت جي ياد گار طور ملهائي ويندي هئي ، اهو ديوتا گهٽو زمانو اڳ ائٽليءَ جو هڪ انصاف پسند ۽ رحمدل بادشاهه ٿي گذريو آهي ، جنهن وحشي ۽ منتشر ٽيل قبيلن کي جبلن تي جمع ڪيو ، کين هر ڪيڙن هيڪاريو ، قانون ڏنا ۽ متن صلح سان سان حڪومت هلائي . سندس دور حڪومت ڏاڍو ڪٽائن وارو "زرين زمانو"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو ۽ زمين مان بي انداز اناج جي اپت ٿيندي هئي. خوشيءَ سان پريل هن دنيا ۾ جنگ و جدل يا فساد ۽ جهگڙي جو ڪوبہ آواز مخل ڪونہ ٿيندو هو: گنديءَ دولت جي نقصانڪار محبت اورچ ۽ قانع ڪاشتڪارن جي رت ۾ زهر جهڙو اثر پيدا ڪانہ ڪندي هئي. بانهپ ۽ خانگي ملڪيت نامعلوم هوندين هيون، سيئي ماڻهو پاڻ ۾ گڏجي سڀ شيون ڪائيندا ۽ ڪپائيندا هئا. آخرڪار، اهو نيڪ ديوتا ۽ رحمدل بادشاهہ اوچتو ئي اوچتو غائب ٿي ويو، پر سندس ياد ڏورانهن زمانن تائين پيار سان تازي رکي ويئي، سندس اعزاز ۾ مندر ۽ مڙهيون تعمير ڪيون ويئون ۽ اٽليءَ جي گهٽين ٽڪرين ۽ اوچين جاين کي ان جي نالي سان سرفراز ڪيو ويو. ان جي باوجود، سندس دور حڪومت جي درخشان روايت، مان هڪ سياه پاڇو آرپار اڇلايو ويو: ڇيو وڃي ٿو تہ سندس قربان گاہ ماڻهن جي قربانين سبب وهايل رت سان داغدار هئي، جن جي بجاءِ ڪنهن زياده رحمدل زماني ۾ مجسمن کي نعم البدل طور استعمال ڪيو وڃڻ لڳو. انهيءَ ديوتا جي مذهب جي اونداهي رخ بتعلق انهن بيانن ۾ تمام ٿورو اشارو ملي آهي يا ان جو بلڪل ڪوبہ نالو نشان نظر نہ ٿو اچي، جي قديم مصنفن "سئٽرنيليا" جي باري ۾ پٽيان ڇڏيا آهن. معلوم ٿئي ٿو تہ قديم زماني جي انهيءَ خوشيءَ واري هفتي جون محفلون، مجلسون ۽ نفساني خواهشن حاصل ڪرڻ پٽيان انڌا ڏنڊ ۽ مجنونانہ ڊڪ ڏوڙ، چند نمايان خصوصيتون هيون، جيئن اهو سترهينءَ ڪان ٽيويهين ڊسمبر تائين، پورن ستن ڏينهن لاءِ قديم روم جي گليئن ۽ ڪوچن، عام چونڪن ۽ گهرن ۾ ملهايو ويندو هو. پر، انهيءَ تقريب جي ڪا هيڪ خصوصيت آپتري قدر نمايان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ناهي. ڪنهن به ٻيءَ ڳالهه خود انهيءَ قديم دور جي ساڻهن ڪي ايتريقدر حيران‌ڪن ڪيو هو، جهڙو انهيءَ زماني جي غلامن ڪي سليل ڪليءَ آزاديءَ. آزاد ۽ ڪميني طبقي جي ساڻهن جي درميان جيڪو امتياز هوندو هو، سو عارضي طور ختم ڪيو ويندو هو. پانهون پنهنجي آقا ڪي پلي ٿا تڙيون ڏي ۽ طعنا تنڪا هڻي، پلي ٿا هو شراب پي پاڻ کي پنهنجن آقائن وانگر مدهوش ۽ مخمور ڪري، ساڻن گڏ ويهي هڪ دسترخوان تي کاڌو کائي، پر ڪيس اهڙيءَ هلت لاءِ عتاب جو هڪ اڪر به نه ڇيو ويندو هو، جنهن لاءِ ڪيس ٻيءَ ڪنهن موسم ۾ شايد ڏڻ، قيد يا موت جي سزا ملي ها. نه نه، اڃا به ان کان زياده عجيب روش اختيار ڪئي ويندي هئي، جو آقائون پنهنجن پانهن سان جاڙون ملائيندا هئا ۽ کاڌي جي ميز تي سندن خدمت لاءِ با ادب ٿي بيهندا هئا، ۽ جيسين پانهو پنهنجو کاڌو پيتو کائي پس نه ڪندو هو، تيسين ميز صاف ڪانه ڪئي ويندي هئي ۽ مالڪ لاءِ کاڌو ڪونه رکيو ويندو هو. سماجي طبقن کي ايتري قدر ته اونڌو ۽ ابتو ڪيو ويندو هو، جو هر هڪ گهر ان وقت عارضي طور هڪ نقلي جمهوريه ٿي پوندو هو، جنهن ۾ حڪومت جي سيني اعليٰ عهدن تي غلام فائز ڪيا ويندا هئا، جي انهن جا فرض ادا ڪندا هئا، حڪم احڪام جاري ڪندا هئا ۽ قانون مرتب ڪندا هئا، جڏ ته ڪين در حقيقت قونصل، مئجسٽريٽ ۽ منصف جو شان و شوڪت عطا ڪيو ويو هو. سئٽرنيليا جي تقريب تي پانهن کي جيڪو اقتدار اهڙيءَ طرح منتقل ڪري ڏنو ويندو هو، تنهن جو هڪ هلڪو شعاع اها نقلي بادشاهي هوندي هئي، جنهن کي حاصل ڪرڻ لاءِ ساڳيءَ ئي موسم ۾ آزاد شهري پُڪا وجهندا هئا. جنهن ساڻهوءَ جي نالي پُڪو نڪرندو هو، تنهن کي بادشاه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو خطاب ملندو هو ۽ اهو پنهنجيءَ عارضي رعيت لاءِ مذاقيم ۽ ڪل جهڙا حڪم جاري ڪندو هو. پنهنجيءَ رعايا مان هڪ ڇٽي ڪي شراب ملائڻ، ٻئي ڪي پيئڻ، ٽئين ڪي ڳائڻ، چوٿين ڪي نچڻ پنجين ڪي پنهنجيءَ گلا ڪرڻ ۽ وري ڪنهن ٻئي ڪي بنسريءَ وڄائڻ واريءَ چوڪريءَ ڪي ڪلهي تي ڪٽي گهر جي چوڌاري چڪر هڻڻ لاءِ حڪم ڏيندو هو.

هاڻي، جڏهن اسين هيءَ ڳالهه ياد ڪريون ٿا ته انهيءَ خوشيءَ جي موسم ۾ پانهن کي جيڪا عام آزادي بخشي ويندي هئي، تنهن ڪي سٽرن جي دور حڪومت ۾ معاشري جي حالت جو نقل سمجهيو ويندو هو ۽ سٽرنيليا جي تقريب ڪي عام طرح انهيءَ مزيدار حاڪم جي دور جو دوباره زنده ٿيڻ ۽ وجود ۾ اچڻ سمجهيو ويندو هو، تڏهن اسان کي هن فيصلي ڪرڻ لاءِ آساده ٿيڻو پوي ٿو ته جيڪو مصنوعي بادشاه خوشيءَ جي انهن موقعن تي صدارت جا فرائض سر انجام ڪندو هو، سو خود سٽرن جو نمائندو هوندو هو. مڪسيمين ۽ سينٽ ڊيڊوڪليشين جي حڪومتن جي دوران ۾ اهي رومي سپاهي، جيڪي ڊئنيوب درياه تي متعين هوندا هئا، جنهن طريقي سان سٽرنيليا جي تقريب ملهائيندا هئا، تنهن جي هڪ عجيب و غريب ۽ مزيدار بيان مان انهيءَ قياس جي متعلق جيڪڏهن ڪا پڪي ثابتي نه ٿي ملي، ته به ان جي صداقت متعلق پڪي خاطري ٿئي ٿي. اهو بيان سينٽ داسيس جي شهادت جي هڪ ڳالهه ۾ محفوظ ٿيل آهي، جنهن کي فرينچ لئبرريءَ ۾ رکيل هڪ يوناني مسودي مان ڳولي ڪڍيو ويو هو ۽ جنهن کي پروفيسر فرئنزڪيومانٽ آف گهينٽ شايع ڪيو هو. انهيءَ واقعي ۽ رسم جا به زياده

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مختصر بيان ملان ۾ برلن ۽ رڪيل مسودن ۽ موجود آهن، انهن بيانن مان هڪ ڪي، سنہ ۱۷۲۷ع ۽ اربينو ۽ چپايل هڪ گمنام ۾ نامعلوم ڪتاب ۽ ڏينهن جي روشني ڏسڻ اڳيئي نصيب ٿي چڪي هئي، پر معلوم ٿئي ٿو تہ رومي مذهب جي قديم خواه جديد تاريخ سان ان جي تعلق ڪي ان وقت تائين نظر انداز ڪيو ويو هو، جيسين پروفيسر ڪيومانٽ ڪجهہ سال اڳ انهن ڳالهين ڪي هڪ ئي وقت گڏي شايع ڪري، عالمن جو ڌيان انهن ڏانهن مبذول ڪيو. انهن بيانن مطابق، جي مصدقہ معلوم ٿين ٿا ۾ جن مان سيني کان زياده طويل بيان سرڪاري دستاويزن تي مبني آهي، لوئر سوئيسيا ۽ ڊروسٽورم وٽ متعين رومي سپاهي هر سال سئٽرنيليا جي تقريب هن طرح ملهائيندا هئا. تقريب کان ٿيهہ ڏينهن اڳ، اهي پُـڪن ذريعي پاڻ منجهان هڪ نوجوان ۾ خوبصورت ماڻهوءَ جو انتخاب ڪندا هئا، جنهن کي سئٽرن سان مشابهت ڏيڻ لاءِ شاهي لباس پهرائيندا هئا. اهڙيءَ طرح سان ٿهي ۾ سينگارجي، سپاهين جي هڪ وڏي هجوم جي پيشوائيءَ ۽. هو عام ماڻهن ۽ وچي ملندو هو ۾ ان وقت کيس پنهنجين نفساني خواهشن کي راضي ڪرڻ ۾ هر قسم جي موج ۾ مزي مان، خواه اهو کيتريقدر بہ ذليل ۾ شرمناڪ چونہ هجي، لطف اندوز ٿيڻ جي عام اجازت هوندي هئي. پر، هڪ طرف جيڪڏهن سندس دور حڪومت مزيدار هوندو هو، تہ ٻئي طرف وري اهو تمام ٿورو، ۾ ان جو انجام افسوسناڪ هوندو هو، چو تہ جڏهن ڏينهن پورا ٿيندا هئا ۾ تقريب جو وقت قريب اچي پهچندو هو، تڏهن هو جنهن ديوتا جو نقل ڪندو هو، تنهنجي قربانگاه تي ڪيس پنهنجو گلو پاڻ وڍڻو پوندو هو. سنہ ۳۰۳ع ۽ ڊاسيس نالي هڪ مسيحي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سپاهيءَ جي نالي اهو پکو نڪتو، پر هن بت پرستن جي انهيءَ ديوتا جي ڪردار ادا ڪرڻ ۾ پنهنجي زندگيءَ جا آخرين ڏينهن شرابخوريءَ ۽ زناڪاريءَ جي گناهن سان ناپاڪ ڪرڻ کان صاف انڪار ڪيو. سندس اعليٰ آفيسر، باسس، جون ڏمڪيون ۽ دليل هن جي ثابت قدميءَ ۾ لغزش پيدا ڪرڻ ۾ ناڪام ثابت ٿيا، جنهنڪري کيس قتل ڪيو ويو، جيئن شهيدن جي زندگين جي حالات قلمبند ڪندڙ هڪ مسيحي مصنف انتهائي باريڪيءَ سان ٻڌايو آهي ته دروسٽورم وٽ، جان نالي هڪ سپاهيءَ جمعي ڏينهن، نومبر مهيني جي ويهين ڏينهن تي، جو چنڊ جو چوويهون ڏينهن هو، چوٽين ڪلاڪ وقت هن جو سر قلم ڪيو هو.

جڏهن کان وٽي پروفيسر ڪيومانت اها ڳالهه شايع ڪئي، تڏهن کان وٽي ان جي تاريخي نوعيت کي، جنهن جي متعلق کي شڪ شبها اٿاريا ويا هئا ۽ جنهن جي صداقت کان ۽ ڪن حالتن ۾ انڪار ڪيو ويو هو، هڪ دلچسپ کوجنا مان زبردست پٽيرائي حاصل ٿي آهي. ائنڪونا نالي هڪ ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي جيڪا ديول بيٺل آهي، تنهنجي زير زمين قبرستان ۾، ٻين عجيب و غريب قديم شين سان گڏ، سفيد سنگ مرمر جي هڪ مقدس تختي محفوظ ڪيل آهي، جنهن تي شهنشاه جسٽينين جي دور حڪومت جي يوناني اکرن ۾ هيٺين تحرير ٽيل آهي: هن جاءِ تي دفنيس شهيد مدفون آهي، جنهن جو لاش دروسٽورم مان هت آندو ويو هو." اها تختي، جا اتي جي سرن جي وچ ۾ هنيل آهي، ديولجي زير زمين قبرستان ڏانهن سنہ ۱۸۴۸ع ۾ "سئن پيليگرسو" جي ديول مان منتقل ڪئي ويئي هئي، جنهن جي اوچي قربانگاه هيٺان، جيئن اسان کي هڪ لاطيني تحرير مان پتو پوي ٿو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ شهيد جا هڏا ۽ ٻين بزرگن جي هڏن سان گڏ اڃا تائين دفن آهن. اها تختي "سئن پيليگرمو" جي ديول ۾ ڪيتري زماني تائين محفوظ رکيل هئي، تنهن جو اسان کي ڪو به علم ڪونهي، پر تحريرن مان معلوم ٿئي ٿو ته سنہ ۱۶۵۰ع ۾ اها اتي رکيل هئي. هيءَ اندازو ڪري سگهجي ٿو ته انهيءَ بزرگ جا هڏا سندس شهادت کان بعد جي افراتفريءَ وارين صدين جي دوران ۾، جڏهن موئيسيا تي هڪٻئي پٺيان مختلف وحشي حملہ آورن جي فوجن حملا ڪري، ان کي تباه و برباد ڪيو، سلاستيءَ جي لحاظ کان ائنڪو ڊانهن منتقل ڪيا ويا هئا. بهرحالت، شهيدن جي حالات زندگي ۽ يادگارن جي آزاد ۽ هڪٻئي جي تصديق ڪندڙ شاهدين مان خاطريءَ سان معلوم ٿي رهيو آهي ته ڊاسيس کو ڏنڊ ڪتائي بزرگ نہ، پر هڪ حقيقي انسان هو، جنهن کي پنهنجي اعتقاد سبب ڊروسٽورم وٽ، عيسائي سن جي اوائلي صدين مان ڪنهن هڪ ۾ موت جو منهن ڏسڻو پيو هو. شهيدن جي حالات زندگيءَ جي بي نام مصنف جي ڳالهہ کي، منجهس چاڻايل هڪ مڪمل حقيقت، يعني سينٽ ڊاسيس جي شهادت ۾ اهڙيءَ طرح سچو ثابت ٿيل ڏسندي، اسان کي بلڪل معقول طرح انهيءَ شهادت جي طريقي ۽ سبب متعلق سندس ڏنل بيان کي، خاص طور هن سبب ڪري اڃا به زياده خاطريءَ سان تسليم ڪرڻو پوي ٿو، جو ته هن جو بيان باريڪ، واقعن مطابق ۽ ڪرامتي جز کان بلڪل سڀرا آهي. چنانچہ، منهنجو فيصلو آهي ته روسي سپاهي جنهن طريقي سان سئنٽرنيليا جي تقريب ملهائيندا هئا، تنهن جي متعلق هن جو ڏنل بيان به معتبر آهي.

اهو بيان "سئنٽرنيليا جي بادشاهہ"، قديم زماني جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"بد انتظاميءَ جي آقا" جي عهدي کي، جو هوريس ۽ ٽئسٽيس جي زماني ۾ روم وارن جي شادمانن تي صدارت ڪندو هو، هڪ نئين ۽ انتهائي رنگين روشنيءَ ۾ پيش ڪري ٿو. ان مان ثابت ٿي رهيو آهي ته سندس ڪم هميشه لاءِ محض هڪ بهروپي يا مسخري جو ڪونه هو، جنهن کي فقط هن ڳالهه جو فڪر ڪرڻو هو ته جڏهن آتش دان ۾ باهه جا شعلا ڪڙڪيدار آواز سان ٻرن، جڏهن شهر جون گهٽيون خوشي سلهائيندڙ ساڻهن سان ٻريون پيئون هجن، ۽ پاري جهڙيءَ ٽڏيءَ ۽ ضاف و شفاف هوا وچان، دور شمال طرف، سوريڪٽي جبل پنهنجي برفاني تاج جي نمائش ڪري رهيو هجي، تڏهن ماڻهن جي خوشي پنهنجي انتهائي عروج کي وڃي پهچي ۽ کل، چرچي ۽ مسخريءَ ۾ تيزيءَ سان اضافو ٿيندو رهي ۽ هر طرف جوش و خروش وڌندو رهي. جڏهن اسين هن رنگين ۽ تهذيب يافته دارالحڪومت جي مسخري حاڪم جي ڊئنيوب درياه تي ڪوڙيل چانوٽيءَ واري گنبير ۽ ظالم نعم‌البدل سان مشابهت ڪريون ٿا، جڏهن اسين ساڳيءَ نوعيت جي ماڻهن جي انهيءَ ڊگهيءَ قطار کي ياد ڪريون ٿا، جا ڪل جهڙي هڙ جي باوجود، افسوسناڪ به هئي، جن ٻين زمانن ۽ ٻين ملڪن ۾، مٿن تي مصنوعي تاج رکي ۽ اقتدار جي علامتي ڊنڊن جي تصويرن وارا ڪارا جبا پهري، چند مختصر گهڙين يا ڏينهن لاءِ پنهنجون نندڙيون حرڪتون ڪيون ۽ جي پوءِ پنهنجي وقت کان اڳ قتل ڪيا ويا، تڏهن اسين هن باري ۾ مشڪل سان ڪوشڪ آڏي سگهون ٿا ته روم جي "سئٽرنيليا واري بادشاهه" ۾، جئين ته قديم زماني جي مصنفن ٻڌايو آهي، اسان کي انهيءَ اصل جو محض هڪ ڪمزور ۽ نهل نقل نظر اچي ٿو، جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي مضبوط صورت کي اسان لاءِ "سينٽ داسيس جي شهادت" جو نا معلوم مصنف خوش قسمتيءَ سان محفوظ ڪري ويو آهي. پين لفظن ۾ هيئن ڪٽي چئجي ته شهيدن جي حالات قلمبند ڪرڻ واري مصنف طرفان سٽرنيليا جو ڏنل بيان، پين هنڌن جي ساڳين تقريرن جي بيانن سان، جي گهٽو ڪري ڪيس معلوم ڪونہ هوندیون، ايتري قدر قريبي طور ٺهڪي اچي ٿو، جو سندس بيان کي ڪافي حد تائين حقيقت تسليم ڪرڻ گهرجي؛ ۽ ان کان علاوه، جيئن ته مصنوعي بادشاه کي ديوتا جي نمائندي جي حيثيت ۾ قتل ڪرڻ جي رسم، ڪيس خوشيءَ جي ڏڻ وارن شادمانن مٿان صدارت ڪرڻ جي رواج مان جنم ڪونہ ورتو هوندو، حالانڪ ان جي بلڪل برعڪس شايد ٿيو ہ هوندو، ان صورت ۾ اسين هن قياس ڪرڻ ۾ حق بجانب ٿيندا سون ته اڄا ہ ڪنهن اوائلي ۽ وحشي دور ۾ قديم اٽليءَ ۾، جتي ہ سٽرن جي پوڄا عام هئي، هڪ اهڙي ماٺهوءَ کي چونڊڻ جي عام رسم هئي، جو هڪ موسم لاءِ سٽرن جو ڪردار ادا ڪندو هو ۽ سندس سڀئي روايتي رعايتون ماڻيندو هو، ۽ ان کان پوءِ پنهنجي يا پرائي هٿان، چاقوءَ يا باهه سان يا قاسيءَ جي وڻ تي. انهيءَ نيڪ ديوتا جي ڪردار ۾، جنهن هن دنيا جي پلائيءَ خاطر پنهنجي جان ڏني هئي، قتل ٿي ويندو هو. خود روم ۽ پين وڏن شهرن ۾ تهذيب جي واڌاري انهيءَ ظالمانہ رسم کي شايد آگسٽس جي زماني کان گهٽو اڳ هڪ نرم صورت بخشي چڏي هئي، ۽ ڪيس انهيءَ معصومانہ صورت ۾ ڦيرائي چڏيو هو، جا اها ڏند ڪتائن واري دور جي اهڙن ٽورن مصنفن جي تحريرن ۾ پيش ڪري رهي آهي، جن سٽرنيليا جي تقريبي "بادشاه"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مٿان هڪ مختصر نظر سس وڌي هئي. پر ممڪن آهي تہ ملڪ جي اندروني ۽ دور دراز ضلعن ۾ انهيءَ رسم پنهنجي زياده قديم ۽ سخت صورت گهڻي وقت تائين قائم رکي هجي، ۽ جيتوڻيڪ اٽليءَ جي اتحاد کان پوءِ، روميءَ حڪومت انهيءَ وحشيانہ رسم کي دٻايو، ان هوندي بہ هن ڳالهہ جو امڪان آهي تہ ان جي ياد ڪاشتڪارن طرفان پشت بپشت ورثي ۾ ملندي آئي ۽ انهيءَ ياد گيريءَ خاص طرح سلطنت جي دور دراز پسگرداين وٽ متعين سخت مزاج فوج ۾، جنهن جي مٿان روم جي ڪنهن زماني واري فولادي چنبي، پنهنجي گرفت ڍيلي ڪرڻ شروع ڪئي هئي، ساڳيءَ رسم جي وقت بوقت دوباره جنم وٺي ظاهر ٿيڻ جو امڪان پيدا ڪيو، جيئن اسان ۾ بہ وهم پرستيءَ جي انتهائي پست حالتن ۾ اڃا تائين ٿيندو آيو آهي.

قديم اٽليءَ جي سئنرنيليا ۽ جديد اٽليءَ جي ڪارنيوال جي درميان جيڪا مشابهت آهي، تنهن ڏانهن گهڻو ڪري توجہ ڇڪايو ويو آهي، پر انهن سيني حقيقتن جي روشنيءَ ۾، جي اسان جي روبرو پيش ٿي چڪيون آهن، اسين هن سوال ڏانهن ۾ حق بجانب ٿيندا سون تہ ڇا، اها بادشاهت شناخت جي مترادف ناهي. اسان ڏٺو آهي تہ اٽليءَ، اسپين ۽ فرانس ۾، جتي روم جو اثر انتهائي گهرو ۽ پائدار ٿيو آهي، ڪارنيوال جي هڪ خصوصيت هڪ ٽلهو پيٽوڙي مجسمو هوندو آهي، جو خوشيءَ جي موسم جي زنده صورت هوندو آهي، جنهن کي شان و شوڪت ۽ عياشيءَ جي ٽوريءَ حياتيءَ ماڻڻ کان پوءِ عام ماڻهن جي وچ ۾، سندن مصنوعي غم يا حقيقي خوشيءَ جي درميان گوليءَ سان ماريو، ساڙيو يا ٻئي ڪنهن ڍنگ سان ناس ڪيو ويندو آهي. ڪارنيوال جي متعلق

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هت جيڪا راءِ پيش ڪئي ويئي آهي، سا جيڪڏهن صحيح آهي تہ پوءِ اها بدصورت شخصيت، قديم زماني جي "سئزرنيليا جي بادشاهہ"، خوشي ملهائيندڙن جي آقا ۽ سئزرن جي ڪردار ادا ڪندڙ حقيقي ماڻهوءَ جي سڏي سنئين جانشين کان علاوه جنهن کي، خوشين ۽ شادمانن جي ختم ٿيڻ بعد سندس اختيار ڪيل روپ ۾ سچ پچ قتل ڪيو ويندو هو، پيو ڪوبہ ناهي. "ٻارهينءَ رات" تي "قريءَ" جو "بادشاهہ" ۽ وچين صدين واروَ "بيوقوفن جو بشپ" "نامعقوليت جو ائبٽ" يا "بدنظميءَ جو آقا" ساڳيءَ نوعيت واريون هستيون آهن ۽ انهن جو بنياد بہ شايد ساڳيو ئي هجي. اها ڳالهہ ائين هئي يا نہ، بهرصورت اسين امڪان جي ڪافي حد تائين هيءَ فيصلو ڪري سگهون ٿا تہ جيڪڏهن ائريشيا ۾ "پيلي جو بادشاهہ" پيلي جي هڪ ديوتا جي نمائندي جي حيثيت ۾ رهندو ۽ مرندو هو، تہ قديم زماني ۾ ساڻس مشابهت رکندڙ اهڙا ماڻهو بہ روم ۾ هوندا هئا، جن کي سال بسال "سئزرن بادشاهہ" جي ڪردار ۾، جو پوڪيل ۽ قتلندڙ ان جو ديوتا هو، قتل ڪيو ويندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اٺاهنون

ميڪسيڪو ۾ ديوتا کي قتل ڪرڻ

ديوتا جي انساني نمائندي کي قتل ڪرڻ جي رسم ايتريقدر عام طور سان ٻڌڻ ۾ ڪنهن به قوم ۾ شايد اهڙي سنجيدگي سان ڪاڻ ادا ڪئي ويندي هئي، جهڙي قديم ميڪسيڪو جي ازٽيڪ قوم ۾. انهن عجيب و غريب قربانين جي ساڻ سوڻن سان اسين بلڪل چگي طرح واقف آهيون، ڇو ته انهن کي هسپانوي فاتحن، جن سورهين صدي ۾ ميڪسيڪو فتح ڪيو هو، مڪمل طور بيان ڪيو آهي. هن دور دراز ملڪ ۾ سندن ٻي ڪليسا جي متي ۾ رسمن سان هڪ وحشي ۽ ظالمانه مذهب ۾ مشابهت جي مختلف ۽ عجيب نقطن هڻڻ سبب سندن حيرت جي انتها نه رهي ۽ ان کي معلوم ڪرڻ لاءِ سندن دلچسپي وڌي. جيسوٽ انڪاسٽا چوي ٿو ته، "اهي هڪ اهڙي ماڻهوءَ کي گرفتار ڪندا هئا، جنهن کي اهي چگو سمجهندا هئا ۽ ڪيس پنهنجن بٽن اڳيان صدقي ڪرڻ کان اڳ، انهيءَ بت جو نالو ڏيندا هئا، جنهن جي حضور ۾ ان کي قربان ڪرڻو هوندو هين. ڪيس انهيءَ بت جهڙو لباس ۽ زيور پهرائيندا هئا، ڇو ته اهي چوندا هئا ته هو انهيءَ بت جو نمائندو آهي ۽ جيتري عرصي تائين سندس اها نمائندگي هلندي هئي، جا ڪن تقريبن ۾ هڪ سال تائين، ٻين ۾ ڇهن مهينن تائين ۽ اڃا ڪن ٻين ۾ ان کان به گهٽ عرصي تائين هلندي هئي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي سندس اهڙو ئي احترام ۽ اهڙي ئي پوڄا ڪندا هئا، جهڙي انهيءَ بت جي. انهيءَ وچ ۾ هو خوب ڪائيندو، پيئندو ۽ موج مزا ڪندو هو. جڏهن اهو باهر گهٽين ۾ ويندو هو، تڏهن ماڻهو گهرن ڪان باهر اچي سندس پوڄا ڪندا هئا ۽ هرهڪ چئو ڀارن ۽ بيمارن کي ساڻ وٺي ڪيس ڪجهه خيرات ڏيندو هو، ته جئين اهو کين شفايابُ ڪري ۽ دعا ڏئي. ڪيس سيءَ ڪم پنهنجيءَ خوشيءَ ۽ مرضيءَ مطابق ڪرڻ جي اجازت هوندي هئي، فقط سائنس ڏهه يا ٻارنهن ماڻهو گڏ هلندا هئا، ته مٿان هو هزار ٽي وڃي. جڏهن محفل مٿان اچي پهچندي هئي ۽ هو خوب ٽلهو مٽاروٽي وينڊو هو، تڏهن اهي ڪيس قبل ڪندا هئا. سندس جهڙ ڪوليندا هئا. ان کي ڪائيندا هئا. ۽ سنجيدگيءَ سان قرباني ڏيندا هئا."

انهي رسم جي هن عام بيان کي هينئر خاص مثالن ذريعي واضح ڪرڻ ضروري آهي. چنانچه ميڪسيڪو وارن جي سال جي وڏي ۾ وڏي تقريب تي، جنهن کي "ٽاڪسل ڪئٽل" چوندا هئا، هڪ نوجوان ماڻهوءَ کي سال ٻيسال "ٽيزڪئٽليپوڪا" يعني "ديوتائن جي ديوتا" جي حيثيت ۾، اهڙيءَ طرح ڪارائي پيئاري ۽ سندس پوڄا ڪري، جهڙيءَ طرح خود ديوتا جي پوڄا ڪئي ويندي هئي، قربان ڪيو ويندو هو. هڪ قديم فرئنسيسڪن هائي ساڌاگن، جي قول مطابق، جو آئزٽيڪ مذهب متعلق راءِ جي ڀروسي لائق آهي، انسان ديوتا جي اها قرباني ايسٽر تي يا ان کان چند ڏينهن پوءِ ڪئي ويندي هئي، جنهن ڪري جيڪڏهن آڇ ۾ باري ۾ صحيح آهيان، اها تقريب پنهنجيءَ نوعيت خواه تاريخ ۾ *"نجات ڏيارينڙ" جي موت ۽ ٻيهر

* حضرت يسوع مسيح

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زنده ٿيڻ جي مسيحي تقريب سان ٺهڪي آچي ٿي. زياده پوريءَ طرح ۽ باريڪيءَ سان هو ٻڌائي ٿو ته اها قرباني پنجين ازٽيڪ مهيني جي پهرين ڏينهن تي ڪئي ويندي هئي، "جو سنڊس راءِ موجب اپريل مهيني جي ٽيويهين يا چوويهين تاريخ تي شروع ٿيندو هو.

انهيءَ تقريب تي اهو عظيم ديوتا هڪ ماڻهوءَ جي شخصيت ۾ مرندو هو ۽ هڪ ٻئي ماڻهوءَ جي شخصيت ۾ دوباره زنده ٿيندو هو، جنهن کي هڪ سال لاءِ ديوتا هئڻ جو موتمار اعزاز ماڻڻو هوندو هو ۽ ان کان پوءِ پنهنجن سيني پيشروئن وانگر، قتل ٿيڻو پوندو هو. انهيءَ جوان مرد کي هن اعليٰ درجي لاءِ قيدين منجهان سندس شخصي خوبصورتيءَ جي بنياد تي منتخب ڪيو ويندو هو. ڪيس بي عيب بدن واري ڪاني وانگر سنهڙي ٽنپ وانگر سڌو سنئون، نه ٽمار ڏکوئيندڙ نه تمام ننڍو هئڻ گهرجو هو. جيڪڏهن عياشيءَ سان رهڻ سبب، هو تمام گهٽو ٿلهو ٿي ويندو هو، ته ڪيس لوڻ جو پاڻي پي، سنهو ٿيڻو پوندو هو، ته جيئن هو پنهنجي اعليٰ عهدي جي لائق ۽ موزون نزاڪت ۽ شان و شوڪت واري هلت چلت ڪري سگهي. هن کي خبرداريءَ سان تربيت ڏني ويندي هئي، ته جيئن هو پهرئين درجي جي هڪ شريف انسان وانگر اٿي ويهي سگهي، صحيح ۽ سٺي زبان ڳالهائي سگهي، ٻنسري وڄائي سگهي، چروٽ ڇڪي سگهي ۽ نوابن وانگر گل سنگهي سگهي. ڪيس عزت سان مندر ۾ رهايو ويندو هو، جتي امير ماڻهو سندس خدمت ۾ ماهر هوندا هئا. سندس اڳيان تواضع ڪندا هئا. ڪيس گوشت آڻي ڏيندا هئا ۽ هڪ شهزادي وانگر سندس خدمت ڪندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئا، خود بادشاه انهيءَ ڳالهه جو خيال رکندو هو ته هو پيڪيدار ڪپڙن ۾ ملبوس رهي، "جو ته اڳ ۾ ئي هو ڪيس، هڪ ديوتا سمجهندو هو،" سندس متي تي عقاب جا نرم ڪنب چنبڙايا ويندا هئا ۽ سندس وارن ۾ اڇي ڪُڪڙ جا ڪنب هنيا ويندا هئا، جي ان جي ڪمر پٽي تائين لٽڪندا هئا. باهه تي پڪل مڪائيءَ جي داڻن جهڙن ڳلن جو هڪ هار سندس پرون نٿان تاج وانگر پڌل رهندو هو ۽ ساڳين ڳلن جو هار سندس ڪلهن تان ڦري بغلن هيٺان هليو ويندو هو. سونا زيور سندس بدن ۾ ڪاڻ لٽڪندا رهندا هئا ۽ سونا ڪينگن سندس پانهن جو سينگار هوندا هئا ۽ هن جي هر قدم تي سندس ڳچيءَ جا هار سونيون گهنڊيون وڄنديون هيون. قيمتي پٿرن جا ايرينگ سندس ڪنن ۾ لڏندا رهندا هئا ۽ سندس هٿن جون ڪرايون قيمتي پٿرن سان سينگاريل رهنديون هيون. ڪوڏين جا هار سندس ڪچيءَ جي چوگرد ويڙهيل هوندا هئا، جي ان جي ڄاڻيءَ تي ڪريا پيا هوندا هئا. ڪيس جاريءَ جو چوغو پيل هوندو هو ۽ سندس ڪمر جي چوڌاري هڪ قيمتي ڪپڙو ويڙهيل هوندو هو. جڏهن هيرن جواهرن سان سينگاريل هي لاڃاڻي انسان گهٽين مان تبسري وڃائيندو، چروٽ چڪيندو ۽ گلدستو سنگهيندو ڇهل قدمي ڪندو هو، تڏهن جن ماڻهن سان هو ملندو هو، سي هن جي آڏو پاڻ کي زمين تي ڪٽي اڇلائيندا هئا ۽ ڏاڍن ساهن ۽ لڙکن سان ڪانئس دعائون گهرندا هئا ۽ پنهنجي انتهائي خاڪساريءَ ۽ نيازمنديءَ جي اظهار ڪرڻ لاءِ سندس پيرن هيٺان پيل مٽي هٿن ۾ ڪٽي وات ۾ وجهندا هئا. زالون پنهنجن ٻارن کي پانهن ۾ ڪٽي سندس آڏو پيش ڪنديون هيون ۽ ڪيس هڪ ديوتا وانگر سلام ڪنديون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيون. جو تہ "هن کي اسان جو آقا خدا" سمجهيو ويندو هو، ماڻهو کيس "خدا" ڪري تسليم ڪندا هئا. هو سڀني اهڙن ماڻهن سان جي اهڙيءَ طرح رستي ويندي سندس پوڄا ڪندا هئا، سنجيد گيءَ ۽ نهٺائيءَ سان سلام ڪندو هو. هن کي فرار ٿيڻ کان روڪڻ لاءِ، هو جيڏانهن ٻ ويندو هو، تيڏانهن شاهي وردي ۾ ملبوس اٺ محافظ سندس پٺيان ويندا هئا، جن مان ڇهن ڇڻ جو مقو محلات جي غلامن وانگر ڪوڙيل هوندو هو ۽ ڇهن کي جنگي جوڌن وانگر ڊگهيون زلفون هونديون هيون. جيڪڏهن هو فرار ٿيڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندو هو، تہ محافظن جي سردار کي ان جي بجاءِ ديوتا جي نمائندي جي جاءِ والارڻي پوندي هئي ۽ ان جي بدران کيس ئي مرڻو پوندو هو. موت کان ويهہ ڏينهن اڳ سندس لباس تبديل ڪيو ويندو هو ۽ کيس ناز و نعمت ۽ نزاڪت سان پالي چار ڪنوارين چوڪريون، جن کي ڇهن ديوين — "ڪلن جي ديوي"، "ڪڇڙي مڪائيءَ جي ديوي"، "ڀاڄيءَ اندر اسان جي ماءُ" ۽ "لوڻ جي ديوي" جا نالا ڏنل هوندا هئا، ڏنيون ويندين هيون، جن سان هو هم صحبت ٿيندو هو. آخرين پنجن ڏينهن جي دوران ۾ قربان ٿيندڙ انهيءَ ماڻهوءَ سڄاڻ ديوتائي اعزاز جي بارش ڪئي ويندي هئي يا بادشاه پنهنجي محلات اندر رهندو هو، باقي ٻي سڄي درٻار انهيءَ انسان ديوتا جي ڪيڙ گهمندي هئي. باوقار ۽ سنجيده نوعيت جون ڏهوتون ۽ ناچ هلڪي ٻئي پٺيان باقاعده سلسلي ۾ ۽ مقرر ڪيل جاين تي منعقد ڪيا ويندا هئا. آخرين ڏينهن تي اهو جوان مرد، پنهنجين زالن ۽ خدمتگارن جي همراهه شاهي ڇت سان سينگاريل هڪ ٻيڙيءَ ۾ سوار ٿيندو هو ۽ ڏنڊي جي ٻئي پاسي هڪ اهڙي هنڌ پهچايو ويندو هو، جتي پاڻيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ڪناري وٽ هڪ ننڍڙي ٽڪري هئي. انهيءَ ٽڪريءَ کي "الوداعيءَ جو جبل" سڏيو ويندو هو. چاڪاڻ ته اتي ٻي سنڌ ۽ ٻاهرين آخرين وداع ڪندڙ هيون. ٻوءِ فقط پنهنجن خدمتگارن جي همراه، هو رستي جي پاسي ۾ ٽيڪل هڪ ننڍڙي ۽ ويران مندر ڏانهن ويندو هو. ميڪسيڪو جي عام مندرن وانگر، اهو به مخروطي مناري ۽ وانگر ٽڪيل هوندو هو. جيئن اهو نوجوان مندر جي هڪ ڏاڪي تي چڙهندو ويندو هو، تيئن پنهنجين اکين ۾ نسرين مان هڪ هڪ ٽوڙيندو ويندو هو، جن کي اهو پنهنجي شان و شوڪت واري زماني ۾ وڃائيندو رهندو هو. جڏهن هو چوٽيءَ تي پهچي ويندو هو، تڏهن اتي ٻيٽل پوجاري ڪيس هڪ وڏي پٿر تي پٽيءَ ۾ ليٽائي ڇڏيندا هئا. منجهائين هڪ چڪو سنڌس سينو چاڪ ڪندو هو ۽ زخم جي اندر هٿ لنگهائي، سنڌس دل کي زور سان ڇڪي ٻاهر ڪيندو هو ۽ ان کي قرباني طور سج جي اڳيان مٽي ۾ جهلي ٻيهندو هو. ٻئل ديوتا جي لاش کي، قربان ٽيل ٻن رواجي ماڻهن جي لاش وانگر، مندر جي ڏاڪن کان گهڪائي هيٺ ڪونه اڇلايو ويندو هو. پر ان کي ٽڪريءَ جي دامن ۾ ڪٽي آندو ويندو هو، جتي سنڌس سر، قلم ڪري، نيزي ۾ اٽڪائي زمين ۾ کوڙيو ويندو هو. اهو هيءُ انجام انهيءَ ماڻهوءَ جو، جيڪو ميڪسيڪو جي مذهبي برادريءَ جي عظيم ترين ديوتا جو ڪردار ادا ڪندو هو.

ميڪسيڪو ۾ ديوتا جي حيثيت ۾ ٿوري عرصي لاءِ زندگيءَ ماڻڻ جو اعزاز ۽ انهيءَ ئي حيثيت ۾ قتل ٿي مرڻ فقط سردن تائين محدود، ڪونه هو. عورتن کي ديوين جي نمائندڻ جي حيثيت ۾ انهيءَ عزت ماڻڻ ۽ موت ۾ شريڪ ٿيڻ جي اجازت هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر ڪن حالتن ۾ ڪين ان لاءِ مجبور ٻ ڪيو ويندو هو. چنانچ، سيپٽمبر مهيني ۾، هڪ وڏيءَ تقريب تي، جنهن کان ست ڏينهن اڳ سختيءَ سان روزا رکيا ويندا هئا، پارهن يا تيرهن سالن جي هڪ اهڙيءَ ننڍيءَ ڇوڪريءَ کي ڪنيز ڪي پاڪ ڪري، "مڪائيءَ جي ديويءَ، چيڪو ميڪو هوئاٽل" جو نمائندو ٻڌايو ويندو هو. اهي ڪيس ديويءَ جا زيور پائيندا هئا، سندس متي تي هڪ ننڍو تاج رکندا هئا، سندس ڳچيءَ جي چوڌاري ۽ هٿن ۾ مڪائيءَ جا ڪچا سنگ ٻڌندا هئا ۽ متي جي چوٽيءَ وٽ هڪ سائو ڪنپ سڌو ڪري اهڙيءَ طرح ٻڌندا هئا، جئين اهو مڪائيءَ جي سنگ وانگر نظر اچي. اهو سڀ ڪجهه اهي هن ڪري ڪندا هئا، جڏهن اسان کي ٻڌايو ويو آهي، ته جئين هيءَ ڇوڪري ظاهر ٿئي ته تقريب ملهائڻ جي وقت مڪائي قريباً پچي چڪي آهي، پر ڇاڪاڻ ته اها اڃا تائين ڪچڙي هوندي هئي، ان ڪري اهي "مڪائيءَ جي ديويءَ" جي ڪردار ادا ڪرڻ لاءِ ننڍيءَ عمر جي چوڪريءَ کي منتخب ڪندا هئا. سڄو ڏينهن انهيءَ غريب چوڪريءَ کي، سڄي هار سينگار سان، هڪ ڪان ٻڌي گهر ڦيرايو ۽ خوشيءَ سان نچايو ويندو هو ته جئين روزي جي فاقين ۽ خاموشيءَ کان تنگ ٿيل ماڻهن جون دليون وندرن.

شام وقت سڀ ماڻهو سندر ۾ جمع ٿيندا هئا، جنهن جي اڀوانن کي اهي انيڪ شمعدانن ۽ سوين بتين سان روشن ڪندا هئا. ماڻهو اها سڄي رات ننڊ ڪرڻ کان سواءِ اتي گذارينداهئا ۽ اڌ رات جو، جڏهن توتارا، شرنايون ۽ سنگ سنجيده قسم جي سرن ۾ وڄندا رهندا هئا، تڏهن هڪ هلندڙ چلندڙ چڪڙو يا پالکي آندي ويندي هئي، جا مڪائيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي سنگن ۽ ڪارن مرچن جي هارن سان، جن ۾ هر قسم جا بج پڻ پويل هوندا هئا، سينگاريل هوندي هئي. پالکي ڪٽي آڻيندڙ ان کي انهيءَ ڪمري جي دروازي اڳيان آڻي رکندا هئا، جنهن ۾ ديويءَ جو مجسمو رکيل هوندو هو. هينئر انهيءَ ڪمري کي سينگاريو ويندو هو، هار لٽڪايا ويندا هئا ۽ ڪمري کي اندر خواه باهر مڪائيءَ جي سنگن، ڪارن مرچن، ڪدن، گلاب جي گلن ۽ پين سينهي قسمن جي هارن سان اهڙيءَ طرح پريو ويندو هو، جو ان کي ڏسڻ جي معنيٰ هئي، دنيا جي عجائبات مان هڪ جو ديدار ڪرڻ. ڪمري جو سڄو فرش ايمان وارن جي اهڙن سبز نذرانن سان ڪافي گهٽيءَ گهرائيءَ تائين پريل هوندو هو. جڏهن ساز وڄڻ بند ٿيندا هئا، تڏهن پادرين ۽ امير جو هڪ وڏو جلوس باهر نڪرندو هو، جنهن جي درميان ٻرندڙ مشعلون ۽ ڏوپ واس ٻرندو رهندو هو ۽ انهن سهني جي وچ ۾ اها چوڪري هوندي هئي، جنهن کي ديويءَ جو ڪردار ادا ڪرڻو هوندو هو. پوءِ ڪيس پالکيءَ ۾ سوار ڪيو ويندو هو، جنهن ۾ اها مڪائيءَ، ڪارن مرچن ۽ ڪدن مٿان چڙهي سڏي ٿي ٻيهندي هئي، جو تہ ان جي سڄي فرش تي اهي شيون پکڙيل هونديون هيون ۽ چوڪري پاڻ کي هيٺ ڪرڻ کان بچائڻ لاءِ پالکيءَ جي ٻنهي پاسن کي لڳل ٻن ڪائين ۾ هٿ وجهي ٻيهندي هئي. پوءِ پادري ٻرندڙ ڏوپ جو ڪيس چوڌاري واس ڏيندا هئا، ساز وري وڄڻ شروع ڪندا هئا ۽ انهن جي آواز ۾ مندر جو هڪ وڏو پادري اوچتو ئي اوچتو، هٿ ۾ پاکي ڪٽي چوڪريءَ ڏانهن وڌندو هو ۽ ڏاڍيءَ هوشياريءَ سان اُن جي مٿي سان ٻڌل سبز رنگ وارو ڪنپ انهن وارن سميت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃي وٺندو هو، جن سان اهو ڪنهن بدل هوندو هو ۽ اها سڄي زلف پاڙون وڃي ڇڏيندو هو. اهو ڪنهن ۽ اهي وار هو پوءِ ڏاڍيءَ سنجيدگيءَ سان ديويءَ جي ڪاٺ جي مجسمي جي روبرو پيش ڪندو هو ۽ ائين ڪندي، هو روئيندو ۽ زمين جي سيون، ۽ اٽهن پرهور فصلن لاءِ، جن جي ديويءَ ساٺهن ستان انهيءَ سال نوازش ڪئي هئي، سندس شڪر گذاري ڪندو هو، ۽ جيئن جيئن هو روئندو ۽ پوڄا ڪندو هو، تيئن تيئن مندر جي ايوانن ۾ بيٺل پيا سڀ ساٺهو ساٿس گڏ روئيندا ۽ ديويءَ جي پوڄا ڪندا هئا. جڏهن اها رسم پوري ٿي ويندي هئي، تڏهن چوڪري انهيءَ چبوتري تان هيٺ لهي ايندي هئي ۽ ڪيس انهيءَ جاءِ ڏانهن نيون ويندو هو، جتي ڪيس باقي رات گذراڻي هوندي هئي. پر سڀ ساٺهو مندر جي ايوانن ۾ مشغلن جي روشنائيءَ ۾ صبح صادق تائين پهرو ڏيندا هئا.

صبح ٽيڪ ڪان پوءِ، جڏهن مندر جا اڳواڻ آڄا ساٺهن جي هجوم سان پريا پيا هوندا هئا، جي مندر جي حدن ڪان ٻاهر نڪرڻ کي گناه سمجهندا هئا، تڏهن پادري وري به انهيءَ دوشيزه کي ٻاهر وڃي ايندا هئا، جا ديويءَ جي ڪپڙن ۾ ملبوس هوندي هئي، جنهن جي متي تي تاج رکيل هوندو هو ۽ جنهن جي گردن جي چوڌاري ڪائيءَ جا سنگ لڳل هوندا هئا، وري به هوءَ انهيءَ متحرڪ چڪڙي يا پالکيءَ ۾ چڙهندي هئي ۽ پاڻ کي هٿن ذريعي پاسن وارين ڪائين سان سهارو ڏيئي بيهندي هئي. پوءِ مندر جا وڏا پوجاري ان کي پنهنجن ڪلهن تي کڻندا هئا ۽ جڏهن انهن مان کي ساٺهو هرندڙ ڏوپ جا برتن ڦيرائيندا هئا ۽ پيا ساز وڄائيندا ۽ ڳائيندا هئا،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تڏهن باقي بيا ماڻهو ڪپس وڏي اڳڻ وڃان جلوس جي صورت ۾ "هئيٽزلوپوچٽلي" ديوتا جي هال ڏانهن ڪڍي ويندا هئا، جتان وري ٻ ڪيس واپس انهيءَ ڪمري ڏانهن آڻيندا هئا، جتي "مڪائيءَ ديوي" جي ڪاٺ جو مجسمو بيٺل هوندو هو، جنهن جو اها چوڪري ڪردار ادا ڪندي هئي. اتي پهچي، اڇي دوشيزه کي پالڪيءَ کان هيٺ لاهيندا هئا ۽ اناج ۽ پاڇين جي ڏير مٿان ٻيهارينداهئا، جي بيشمار تعداد ۾ انهيءَ مقدس ڪمري جي فرش تي وڇايا ويندا هئا. تڏهن اها اهڙيءَ طرح اتي بيٺي هوندي هئي، تڏهن سيئي سردار ۽ امير قطار ٻڌي هڪ ٻ ٽالهيون ڪڍي، هڪٻئي ٻڌيان هن ڏانهن ايندا هئا، جي سڪل ۽ جميل رت سان پريل هونديون هيون، جا انهن ستن ڏينهن جي روزي جي درميان توبهه تائب ٿيڻ لاءِ پنهنجن ڪنن مان ڪڍي هوندي هئي. هڪ هڪ ڇڻو ٽي، گوڏن ڀر ان جي سامهون ويهندو ويندو هو ۽ ٽالهيءَ مان جميل رت ڪرڙي، سندس حضور ۾ انهن نوازشن جي بدلي ۾ نذراني طور رکندو ويندو هو، جنهن جي هن "مڪائيءَ ديوي" جي نمائندي جي حيثيت ۾ مٿن بارش ڪئي هئي. تڏهن مرد اهڙيءَ طرح تواضع ۽ خاڪساريءَ سان ديويءَ جي نمائندي اڳيان پنهنجي رت جو نذرانو پيش ڪري پورو ڪندا هئا، تڏهن زالون، هڪ وڏي قطار ٺاهي ائين ئي ڪنديون هيون، يعني مٿيجهائڻن هڪ چوڪريءَ جي سامهون هيٺ جهڪي، ٽالهيءَ مان پنهنجو رت ڪرڙيندي ويندي هئي. اها رسم گهڻي وقت تائين هلندي هئي، چاڪاڻ ته هر وڏي ۽ ننڍي، جوان ۽ پوڙهي، سڀني جڻن کي بغير ڪنهن استثنا جي، ديويءَ جي نمائندي اڳيان لنگهڻو ۽ پنهنجو پنهنجو نذرانو پيش ڪرڻو هوندو هو. جڏهن اها رسم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوري ٿي ويندي هئي، تڏهن ماڻهو وڏي سرت ۽ خوشيءَ سان گهر واپس ويندا هئا ۽ اتي گوشت ۽ ٻئي هر قسم جي کاڌي تي اهڙي خوشيءَ سان اچي مجلسون ڪندا هئا جهڙيءَ سان، اسان کي ٻڌايو ويو آهي، نيڪ مسيحي "ايسٽر" جي تقريب تي گوشت ۽ پين ماس وارن کاڌن سان، "لينٽ" جي طويل روزي بعد محفلون مچائيندا هئا. جڏهن اهي پيٽ پري کائيندا ۽ پيئندا هئا ۽ سڄيءَ رات جي پهري ڪان پوءِ آرام ڪندا هئا، تڏهن تازا توانا ٿي، تقريب جو انجام ڏسڻ لاءِ واپس موٽي ايندا هئا. انهيءَ تقريب جو انجام هيءُ ٿيندو هو: جڏهن سڀ ماڻهو جمع ٿي ويندا هئا، تڏهن پوجاري ڏاڍيءَ سنجيدگيءَ سان انهيءَ چوکريءَ کي ڏوپ ۽ واس ڏيندا هئا، جا ديويءَ جي نمائندگي ڪندي هئي، پوءِ اهي ڪيس اناج ۽ ڇڻ جي ڊير مٿان ٻڌيءَ ۾ اڇلائي، سندس سر قلم ڪندا هئا ۽ زور سان ٻاهر نڪرندڙ رت کي هڪ وڏي ٽراکڙي برتن ۾ گڏ ڪري، ديويءَ جي ڪاٺ واري مجسمي، ڪمري جي ديوارين، اناج، ڪارن مرچن، ڪدن، ڇڻ ۽ ڀاڄين جي نذرانن مٿان چڙڪائيندا هئا، جي فرش تي جهجهي مقدار ۾ وڇايا پيا هوندا هئا. ان کان پوءِ اهي قتل ٿيل چوکريءَ جي سر ڪان سواءِ باقي ڏڙ جي ڪل لاهيندا هئا ۽ پوجارين مان هڪ ڇٽو پاڻ کي سوڙهو سنگهوڙو ڪري، رت سان پريل انهيءَ ڪل اندر پاڻ کي ماپائيندو هو. اهو ڪم پورو ڪري، هو انهيءَ پادريءَ کي اهي سڀ جبا پهرائيندا هئا، جي انهيءَ چوکريءَ ڏڪيا هئا. سندس مٿي تي ننڍو تاج رکيو ويندو هو، سونهري ڪائيءَ جي سنگن جو هار سندس ڳچيءَ جي چوڌاري ويڙهيو ويندو هو ۽ ڪنهن ۽ سون مان ٺهيل ڪائيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا سنگ سندس هٿن ۾ ڏنا ويندا هئا. اهڙيءَ طرح ان کي سينگاريل، جلوس جي صورت ۾ ماڻهن ۾ گهمايو ويندو هو، سپيئي چٽا ڏهل جي آواز تي نچندا ويندا هئا ۽ هو پاڻ، چوڪريءَ جي رت سان آليءَ ۽ تنگ کل ۽ سندس ڪپڙن ۾ قاتل هٿ جي باوجود، جي هڪ وڏي مرد لاءِ تمام سوڙها هوندا هئا، جلوس جي اڳواڻيءَ ۾ ڏاڍيءَ چستيءَ ۽ ڦرتيءَ سان ٽپندو، ڪڏندو ۽ اشارا ڪندو، سيني جي مهندار جو ڪردار ادا ڪندو ويندو هو.

مٿينءَ رسم ۾ نوجوان چوڪريءَ جي "مڪائيءَ جي ديويءَ" سان شناخت مڪمل نظر اچي ٿي. مڪائيءَ جا سونهري سنگ، جي هوءَ گلي جي چوگرد ويڙهيندي هئي، مڪائيءَ جا مصنوعي سنگ، جي هوءَ پنهنجن هٿن ۾ ڪٽي هلندي هئي، اهو سائو ڪنپ، جيڪو سندس وارن ۾ مڪائيءَ جي سائي سنگ سان مشابهت رکڻ لاءِ (اسان کي ٻڌايو ويو آهي) اڻڪايو ويندو هو، سي سڀ ڪيس اناج جي روح جي شخصيت جو نمائندو ٻڌائيندا هئا. اسان کي صاف طرح ٻڌايو ويو آهي ته اها چوڪري مڪائيءَ جي نمائندگي ڪرڻ لاءِ خاص طرح ننڍيءَ ڄمار جي منتخب ڪئي ويندي هئي، ڇاڪاڻ ته تقريب جي وقت مڪائي اڃا مڪمل طور پڪي راس ڪانه ٿيندي هئي. ان کان سواءِ، ڪيس مڪائيءَ جي ديرن تي بيهاري ۽ اتي سيني ماڻهن جو نياز ۽ رت جو نذرانو ڏيڻي، جيڪي انهيءَ طريقي سان اُنهن سيني نوازشن لاءِ سندس شڪر گذاري ڪندا هئا، جي ديويءَ جي حيثيت ۾ هوءَ مٿن نازل ڪندي هئي، هن جي آنَ ۽ آنَ جي ديويءَ سان شناخت جو صاف طرح اعلان ڪيو ويندو هو. وري، هن کي آنَ ۽ ٻڄن جي ديرمٿان قتل ڪرڻ جو رواج ۽ سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رت کي، نہ فقط "ڪائي ديويءَ" جي مجسمي متان، پر ڪائيءَ ڪارن مرچن، ڪدن، ڀڄن ۽ پاڇين جي ڊير متان ب ڇڙڪائڻ جو مقصد ظاهر طور، اناج جي فصلن ۽ زمين جي ميون جي نمائندن ۾ عام طرح خود "آن" جي ديويءَ" جو رت پرڻ سان، سندن واڌاري ۾ تيزي آڻڻ ۽ کين طاقتور ڪرڻ کان علاوه ٻيو ڪوب ڪونہ هوندو. ميڪسيڪو وارن جي هن قرباني‌ءَ جي مشابهت، جنهن جي معنيٰ متعلق ڪوب اختلاف ڪونہ ٿو ٿي سگهي، فصلن لاءِ ٻين انساني قربانين جي انهيءَ معنيٰ کي تقويت بخشي ٿي، جيڪا مون انهن جي متعلق ڏني آهي. جيڪڏهن ميڪسيڪو جي اها چوڪري، جنهن جو رت ڪائيءَ متان ڇڙڪايو ويندو هو، درحقيقت "ڪائيءَ جي ديويءَ" جو ڪردار ادا ڪندي هئي ۽ اُن جي شخصيت جي نمائنده هئي، تہ پوءِ هيءَ گالهہ اڃا ب زياده ممڪن ٿيو پوي تہ اها چوڪري، جنهن جو رت "پاڻي" قبيلي وارا ڇڙ واري ان متان ساڳيءَ ريت ڇڙڪائيندا هئا، بلڪل ساڳيءَ طرح "ان جي ماده روح" جي شخصيت جي مظهر هئي. اها ئي حالت اهڙن ٻين انسانن جي هئي، جن کي ٻين قومن فصلن جي واڌ ۾ اضافي آڻڻ لاءِ وقت بوقت ذبح ڪيو آهي.

سڀ کان پوءِ، انهيءَ مقدس ناٽڪ جي آخرين پڙدي جي، جنهن ۾ مئل "ڪائي ديويءَ" جي ڪل لاٿي ويندي هئي جنهن کي، سندس ٻين سڀني مقدس علامتن سان گڏ هڪ اهڙو ماڻهو پنهنجي متان پائيندو هو، جو انهيءَ پوائتي لباس ۾ ماڻهن اڳيان نچندو هو. هن قياس جي بنياد تي بهترين طريقي سان سمجهاڻي ڏيئي سگهجي ٿي تہ اُن جو مقصد هن خاطريءَ ڪرڻ جو هيو تہ ديويءَ جي موت کان هڪدم بعد، سندس ٻيو نئون جنم شروع ٿي وڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو. جيڪڏهن ائين هو، تہ پوءِ آسان امڪان جي ڪافي حد تائين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا تہ ديوتا جي انساني نمائندي کي قتل ڪرڻ جي رسم کي گهٽو ڪري، شايد هميشه، ديوتائي قوتن کي سندس جوانيءَ جي ڪمال زور ۽ پياپي جي ڪمزوريءَ ۽ ناتوانيءَ جي داغ کان پاڪ رکڻ جو محض هڪ ذريعو سمجهيو ويو آهي جنهن کان، جيڪڏهن ديوتا کي قدرتي موت مرڻ ڏنو وڃي ها، انهن کي ضرور نقصان رسي ها.

ميڪسيڪو وارن جون اُهي رسمون هن حقيقت کي ثابت ڪرڻ لاءِ ڪافي آهن تہ جن انساني قربانين جو منهنجي خيال موجب ائريشيا ۾ رواج هو سي، درحقيقت، هڪ اهڙيءَ قوم طرفان باقاعدگيءَ سان ڏنيون ويندیون هيون، جن جي ثقافت جي سطح انهيءَ زماني ۾، جنهن ۾ ائريشيا جي پادرين جي سلسلي جو حوالو ڏيئي سگهجي ٿو، جيڪڏهن چڱيءَ طرح زياده بلند ڪانہ هئي، تہ بہ ان کان يقيناً ادنيٰ درجي واري ڪانہ هئي. دنيا جي هڪ حصي ۾ اهڙين قربانين جي رواج متعلق اثباتي ۽ غير مشتبہ ثبوت کي انهن قربانين جي بين اهڙن حصن ۾، جتي ثابتيون ايتريقدر مڪمل ۽ معتبر نہ ٿيون ملي سگهن، رواج هئڻ جي امڪان کي تقويت بخشڻ جي بلڪل معقول طور اجازت ڏيئي سگهجي ٿي. انهن سيني گالهين کي مجموعي طور زير غور آڻڻ سان، اهي حقيقتون، جي اسان جي نظر هيٺ اچي گذريون آهن، ظاهر ڪري رهيون آهن تہ اهڙن ماڻهن کي قتل ڪرڻ جي رسم، جن کي سندن پوجاري مقدس ديوتا سمجهن ٿا، دنيا جي مختلف ۽ گهڻن ملڪن ۾ مروج رهي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب سنهون

آسمان ۽ زمين جي وچ ۾

۱- **زمين کي نم ڇهڻ:** هن ڪتاب جي شروعات ۾ ۽ سوال جواب طلب ٺهرايا ويا هئا: ائريشيا جي پوڄاريءَ کي پنهنجي پيشروءَ کي ڇو قتل ڪرڻو پوندو هو؟ ۽ ائين ڪرڻ کان اڳ، ڪيئن ڇو "سونهري تاري" پٽڻي پوندي هئي؟ انهن ٻن سوالن سان پهرئين جو جواب هينئر ملي چڪو آهي. ائريشيا جو پوڄاري، جيڪڏهن آءٌ صحيح آهيان، انهن مقدس بادشاهن- يا انسان ديوتائن منجهان هڪ هو، جنهن جي زندگيءَ تي سڄيءَ قوم جي بهبودي۽ ۽ پلائيءَ ۽ خود فطرت جي سڄي نظام جو عام طور قريبي دارومدار سمجهيو وڃي ٿو. ائين نہ ٿو نظر اچي تہ انهيءَ روحاني حاڪم جي رعايا يا سندس پوڄارين پنهنجي دماغ ۾ آنهيءَ تعلق جو ڪو چٽو ۽ صاف نظريو قائم ڪيو آهي، جنهن ۾ اهي ان سان منسلڪ رهن ٿا. ممڪن آهي تہ انهيءَ نڪتي تي سندن خيال ڏندلا ۽ ڦرندڙ گهڙندڙ هجن ۽ ان ڪري جيڪڏهن اسين انهيءَ رشتي کي منطقي باريڪيءَ سان صاف ڪرڻ جي ڪوشش ڪنداسون، تہ غلطيءَ جا مرتڪب ٿيندا سون. آهي ماڻهو فقط هي ڄاڻن ٿا يا البت هي سمجهن ٿا تہ ڪنهن نہ ڪنهن نموني سان خود اهي، سندن ڇوپايو مال ۽ سندن فصل ڪنهن پر اسرار نموني سان سندن مقدس بادشاهه سان وابستہ آهن، جنهن ڪري جيڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو خوش يا بيمار آهي، تہ قوم خوش يا بيمار آهي، ڏڻ ۽ گل قلن ۽ قولن ٿا يا بيماريءَ سبب ڳرن ۽ سڙن ٿا ۽ سندن ٻنيون پلا يا جدا فصل ڏين ٿيون. سيني کان وڏي مصيبت، جنهن جو اهي تصور ڪري سگهن ٿا، سا آهي سندن حاڪم جو قدرتي موت، پوءِ اهو بيماريءَ سبب هجي، خواه وڏيءَ عمر سبب، چاڪاڻ تہ سندس معتقدن جي زاءِ ۾ اهڙو موت انهن ۽ سندن مال ۽ ملڪيت متان انتهائي نقصانڪار نتيجن جو حامل ٿيندو، اهڙيءَ صورت ۾ موتمار وبائيون ماڻهوءَ ۽ مرونءَ کي ٻوهاري چٽ ڪري ڇڏيندڙ ڏرتي پنهنجي پيداوار وڌائڻ کان صاف انڪار ڪندي، پر نہ، خود فطرت جو ڏانچو ئي گري ويندو. اهڙين مصيبتن کان بچڻ لاءِ بادشاهہ کي اهڙي وقت قتل ڪرڻ ضروري آهي، جڏهن اهو ايڏا پنهنجيءَ ديوتائي جوانيءَ جي قوه ۾ هجي، تہ جيئن سندس مقدس زندگي، پنهنجي جانشين ڏانهن اڻ-گهٽيل طاقت جي حالت ۾ منتقل ٿي، پنهنجي جوبن کي دوباره تازو ڪري واپس موٽي اچي ۽ اهڙيءَ طرح مسلسل انتقالن ذريعي طاقتور اوتارن جي هڪ مستقل سلسلي وسيلي اها دائمي طور تازي ۽ جوان رهندي اچي ۽ هن باري ۾ هڪ وعدو ۽ ضامن رهي تہ انسان ۽ حيوان، ساڳيءَ طرح نسلن جي هڪ دائمي تسلسل ذريعي پنهنجي جواني ڪي نوبتو ڪندا ايندا ۽ پيڇي جو وقت ۽ لاباروءَ اونهاريو ۽ سياريو ۽ سينهن ۽ اس ڪڏهن بہ بختم ڪونہ ٿيندا. اهو هيو سبب، جيڪڏهن منهنجو قياس درست آهي، جو ائريشيا جي پوجاريءَ "نيميءَ جي ٻيلي جي بادشاهہ" کي پنهنجي جانشين جي تلوار سان نيست و نابود ٿيڻو پوندو هو.

پر اسان کي اڃا هڪ هيءُ سوال پڇڻو آهي تہ "سونهري ٽاري"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چا هئي؟ ۽ ائريشيا جي پوجاريءَ جي عهدي جي هرهڪ اميدوار کي اڳئين پوجاريءَ کي قتل ڪري سگهڻ کان اڳ، انهيءَ تاريءَ کي ڇو ٽوڙڻو پوندو هو؟ انهن سوالن جي جوابن ڏيڻ جي آءٌ هينئر ڪوشش ڪندس.

بهتر ٿيندو ته انهن ٻن قانونن تي غور ڪرڻ سان شروعات ڪجي، جن موجب، جئين اسين ڏسي آيا آهيون، انهن مقدس بادشاهن يا پوجارين جي زندگين جو نظام هلايو وڃي ٿو. انهن قانونن مان پهريون، جنهن ڏانهن آءٌ پڙهندڙ جو ڌيان مبذول ڪرائڻ چاهيان ٿو، هيءُ آهي ته انهيءَ ديوتائي شخصيت کي پنهنجي پير سان زمين کي نه ڇهڻ گهرجي. انهيءَ قانون تي ميڪسيڪو جي زئپوٽيڪ قبيلي وارن جو اعليٰ حاڪم عمل ڪندو هو، هو پنهنجي تقدس کي ناپاڪ ڪري وجهندو هو، جيڪڏهن پنهنجي پير سان زمين کي ذري برابر به ڇهي وجهندو هو. ميڪسيڪو جي شهنشاهه، "مانتيزوما،" کڏهن به زمين تي پير ڪونه رکيو، ڪيس همهيشه امير ۽ نوابن جي کلهن تي کنيو ويندو هو ۽ جيڪڏهن هو ڪڏهن به هيٺ لهندو هو، ته هن جي گهمڻ لاءِ قيمتي ڪپڙا وڇايا ويندا هئا. جپان جي "ميڪادو" لاءِ زمين کي پير سان ڇهڻ، هڪ شرمنڊگيءَ واري ڏلالت هئي، درحقيقت، سورهينءَ صديءَ ۾ اها ڳالهه ڪيس پنهنجي اعليٰ عهدي کان محروم ڪرائڻ لاءِ ڪافي هئي. سندس محلات کان ٻاهر، ڪيس ماڻهن جي کلهن تي نيون ويندو هو! ان جي اندر، هو بهترين ڪاريگريءَ سان ٺاهيل تڏن ميان گهمندو هو. ٺاهڻيءَ جي بادشاهه ۽ سندس راڻيءَ کي پنهنجي موروثي علائقن کان ٻاهر ڪنهن به هنڌ زمين کي پير سان ڇهڻ جي اجازت ڪانه هوندي هئي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاڪاڻ تہ جنهن زمين تي اهي قدم رکندا هئا، سا مقدس ٿي پوندي هئي. هڪ ڪان ٻيءَ جاءِ ڏانهن سفر ڪندي، ڪين مقدس ماڻهن جي ڪلهن تي ڪنهن ويندو هو. اهڙي قسم جي پاڪ ڪيل خدمتگارن جا ڪيئي جوڙا سندن همراه رهندا هئا ۽ جڏهن ڪين پنهنجن حمالن کي قيرائڻ گهيڙائڻ جي ضرورت پوندي هئي، تڏهن بادشاهه ۽ راڻي پنهنجن پيرن کي زمين سان ڇهڻ کان سواءِ، نون حمالن جي ڪلهن تي ٽپي ايندا هئا. اهو بدشگون سمجهيو ويندو هو، جيڪڏهن "دوساما" جو بادشاهه زمين کي پيرن سان ڇهي وجهندو هو ۽ ان لاءِ ڪيس توبهه تائب ٿيڻ جي قرباني ڪرڻي پوندي هئي. ايران جو بادشاهه پنهنجي محلات اندر اهڙن غاليچن مٿان گهمندو هو، جن تي ٻئي ڪنهن جو قدم نٿو پيو هوندو هو، ان کان ٻاهر ڪيس ڪڍهن به پيادہ ڪونہ ڏٺو ويو، پر هو هميشہ فقط رٿن يا گهوڙن تي سوار هوندو هو. قديم زماني ۾ سيام جو بادشاهه ڪڍهن به ڌرتيءَ تي پير نہ رکندو هو، پر ڪيس سون جي تخت تي ويهاري هڪ ڪان ٻئي هٿ پهچايو ويندو هو. اڳئين زماني ۾ يوگنڈا جا بادشاهه، سندن ماڻهون ۽ سندن راڻيون انهن ڪشاده لوڙهن کان ٻاهر، جن جي اندر اهي رهندا هئا، ڪڍهن به پيادل نہ گهمندا هئا. جڏهن به اهي ٻاهر نڪرندا هئا، تڏهن کين "مينهن قبيلي" جي ماڻهن جي ڪلهن تي کنيون ويندو هو، جن مان گهڻيئي ڇٽا انهن شاهي شخصيتن مان ڪنهن به هڪ سان سفر تي گڏ ويندا هئا ۽ اهو شاهي بار واري وٽي سان ڪٽندا هئا. بادشاهه پنهنجي حمال جي گردن مٿان ائين ويهندو هو، جو سندس هڪ ٽنگ هن جي هڪ ڪلهي تان ٻئي طرف وريل هوندي هئي ۽ سندس پير حمال جي ٻانهن ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دنيل رهندا هئا. جڏهن شاهي حمالن مان کو هڪ ٽکجي پوندو هو، تڏهن اهو بادشاهه کي ٻئي همراه جي کلهن تي اهڙيءَ طرح کڻي اڇلائيندو هو، جيئن شاهي پير زمين سان نه لڳي. اهڙيءَ طرح جڏهن بادشاه سفر ۾ هوندو هو، تڏهن اهي حمال تيز رفتاريءَ سان ويندا هئا ۽ هڪ ڏينهن ۾ وڏا مفاصلا طئي ڪندا هئا. حمالن کي بادشاه جي لوڙهي اندر هڪ خاص جهوپڙي ملهل هوندي هئي، تہ جيئن انهن جي جڏهن بہ ضرورت محسوس ڪئي وڃي، تڏهن اهي حاضر رهن. باکوبا يا البتہ بوشونگو قبيلي وارن ۾، جي ڪانگو درياه جي جنوبي حصي ۾ آباد آهن، ٿورا ئي سال اڳ، شاهي رت وارن ماڻهن کي زمين تي پير رکڻ جي منع هوندي هئي، کين ڪنهن کل، ڪرسيءَ يا ڪنهن ٻانهي جي پٺيءَ تي ويهڻو هوندو هو، جو هٿن ۽ پيرن تي اونڌو ٿي هلندو هو ۽ سندس پير ٻين ماڻهن جي پيرن تي رکيل هوندا هئا. جڏهن اهي سفر ڪندا هئا، تڏهن کين ماڻهن جي پٺين تي کنيو ويندو هو. پر بادشاهه ڪاٽ جي لکڻ مٽان رکيل هڪ ڏولي ۾ سفر ڪندو هو. ڏکڻ نائجيريا ۾، آوڪا جي آس پاس آباد "ابو" قوم وارن ۾، "ڏرتيءَ" جي پوڄاريءَ کي مختلف قسمن جي ڪمن کان پرهيز ڪرڻي پوندي آهي. مثال طور ڪيس مڙدي کي نہ ڏسڻو هوند و آهي. جيڪڏهن رستي ويندي ڪيس کو لاش نظر اچي ويندو آهي، تہ ڪيس پنهنجيءَ ٻانهن جي ڪرائيءَ سان. پنهنجيون اکيون ڏکيون پونديون آهن. ڪيس گهٽن کاڌن، جهڙوڪ آنڊن، سيني قسمن جي پکين، ٻڪريءَ يا رڍ جي گوشت، ڪتي، هرڻ، وغيره کان پرهيز ڪرڻي پوندي آهي. هن کي ڪنهن بہ نقاب پائڻ يا ڇهڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي ۽ کوبہ نقاب پوش سندس گهر اندر داخل ڪونہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿي سگھندو آھي. جيڪڏھن ڪو ڪتو ستل گھر اندر داخل ٿيندو آھي، تہ ان کي ماري ٻاھر ڦٽو ڪيو ويندو آھي. "ذرتيءَ" جي پوڄاريءَ ھڻ جي حيثيت ۾ ڪيس اگھاڙيءَ زمين تي ڪونہ ويھڻو ھوندو آھي، نہ وري ڪيس اھي شيون ڪائيون ھوندیون آھن، جي زمين تي ڪري پيون ھونديون آھن ۽ نہ مٽائيس مٽي اڇلائي ويندي آھي. قديم برھمڻي رسمن مطابق بادشاہ کي پنھنجيءَ تخت نشينيءَ وقت ھڪ چيتي جي ڪل ۽ ھڪ سونيءَ ٽالھيءَ مٽان گھمڻو ھوندو ھو. ڪيئن جھنگلي سوئر جي چمڙي جا بوٽ پارايا ويندا ھئا ۽ جيسين ھو زنده رھندو ھو، تيسين ڪيس اگھاڙن پيرن سان زمين تي ٻيھڻ جي اجازت ڪانہ ھوندي ھئي.

پر اھڙن ماڻھن کان علاوہ، جي مستقل طور مقدس يا زير ممانعت ھوندا آھن ۽ ڪين پنھنجن پيرن سان زمين ڪي ڇھڻ جي مستقل طور منع ٿيل ھوندي آھي، ڪي ٻيا وري اھڙا ٻ ھوندا آھن، جي تقدس جو اھو اعزاز ۽ اھا حيثيت ڪن خاص موقعن تي ماڻيندا آھن ۽ جن سان مذڪور ممانعت انھن خاص موسمن جي دوران ۾ وابستہ ڪئي ويندي آھي، جنھن ۾ انھن مان تقدس جي خوشبو نڪرندي رھندي آھي. چنانچہ، مرڪزي بورنيو جي ڪايان يا بھائو قبيلي وارن ۾، جڏھن پوجاريون ڪن خاص رسمن جي ادائگيءَ ۾ مصروف ھوندیون آھن، تڏھن ڪين زمين تي پير رکڻ جي اجازت ڪانہ ھوندي آھي ۽ انھن جي پير رکڻ لاءِ زمين تي ڪاٺ جا تختا وڇايا ويندا آھن. وري جنگي جوڌا، جي اڃا جنگ جي راہ ۾ ھوندا آھن، ھڪ قسم جي پرھيز جي فضا ۾ وکوڙيل رھندا آھن. چنانچہ، اتر آمريڪا جا ڳاڙھا ھندستاني جيتري وقت تائين ڪنھن جنگي قسم جي مھم تي ھوندا آھن،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوتري سچي عرصي ۾ اگهاڙيءَ ڌرتيءَ تي نہ ويهندا آهن. لائوس ۾ هاٿين جي شڪار مختلف قسمن جي پرهيزن ڪي وجود ۾ آندو آهي، انهن مان هڪ پرهيز هيءَ آهي ته شڪارين جو سهندڙ زمين کي پير سان نہ ڇهي. چنانچہ، جڏهن هو پنهنجي هاٿيءَ کان هيٺ لهندو آهي، تڏهن پيا شڪاري اُن لاءِ زمين تي پنن جو غاليچو وڇائيندا آهن.

ظاهر ٿئي ٿو ته تقدس، جادوءَ جي خاصيت، پرهيز يا اها پراسرار خوبي، جنهن کي اسين ڪهڙي به نالي سان ڪٽي سڏيون، جا مقدس يا زير معانت ماڻهن ۾ سمايل سمجهي ويندي آهي، هڪ وحشي ۽ قديم النسل فيلسوف جي نظر ۾ هڪ طبعي چيز يا ڪا پاٽيائي شيءِ آهي، جنهن سان هڪ مقدس انسان اهڙيءَ طرح پُر رهي ٿو، جهڙيءَ طرح "ليڊن گهڙو" *(Leyden Jar) برقي قوت سان پريل هوندو آهي؛ ۽ جهڙيءَ طرح گهڙي ۾ سمايل برقي قوت هڪ ڪنڊڪٽر شيءِ سان متصل هئڻ ڪري گهڙي مان ٻاهر نڪري وڃي ٿي، ٺيڪ ساڳيءَ طرح ماڻهوءَ جو تقدس يا سندس جادوئي خصلت ڌرتيءَ سان لهه وڇڙ ۾ اچڻ سبب ٻاهر نڪري ختم ٿي سگهي ٿي، جا انهيءَ نظريي جي بنياد تي جادوءَ جي پاٽيائيءَ خصلت لاءِ هڪ ڪنڊڪٽر شيءِ جو ڪم ڏئي ٿي. چنانچہ، انهيءَ قوت کي ٻاهر نڪري ضايع ٿيڻ کان محفوظ ڪرڻ لاءِ، مقدس يا پرهيزگار ماڻهوءَ کي احتياط سان ڌرتيءَ تي پير رکڻ کان روڪڻ گهرجي؛ جيڪڏهن کيس انهيءَ قيمتي شيءِ يا پاٽيائي خصلت سان ڪنڊڪٽر تار پريل هڪ ننڍي برتن جي حيثيت ۾، انهيءَ قوت کان خالي ڪرڻ منظور نہ آهي، ته پوءِ کيس انهيءَ قوت کي

* سائنس جي تجربن ۾ ڪم اينڊڻ هڪ برقي اوزار.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاڻ ڏانهن ڪشش ڪندڙ هر شيءَ کان دور رکڻ گهرجي. اڪثر حالتن ۾ ظاهر هيڻن ٻيو معلوم ٿئي ته پرهيز واري ماڻهوءَ کي هر اهڙيءَ شيءَ کان دور رکڻ جي سفارش نه فقط سندس پر پين جي حفاظت خاطر پڻ ڪئي ويندي آهي. چاڪاڻ ته، جيڪڏهن تقدس يا پرهيزگاري جي خوبي هڪ قسم جو طاقتور باروت آهي، جو ٽوري ئي ڇڏڻ سان قاتي سگهي ٿو، ان ڪري عام سلامتيءَ خاطر ان کي تنگ حدن اندر محدود رکڻ تمام ضروري آهي، ته متان قاتڻ سان گڏ اهو دهشتناڪ ڏڏڪو پيدا ڪري، باهم ڦهلائي وجهي ۽ هر اهڙيءَ شيءَ کي، جا سندس لهه وچڙ ۾ اچي، نيست و نابود ڪري ڇڏي.

۲- **سچ کي نه ڏسڻ:** ٻيو اهڙو قانون، جنهن تي اسان کي هتي غور ڪرڻو آهي، سو هيءَ آهي ته هڪ مقدس ماڻهوءَ متان سچ نه چمڪڻ گهرجي. انهيءَ قانون تي ميڪاڊوءِ ڏٻوٽيڪ قبيلي وارن جو جاڪم، ٻيئي عمل ڪندا هئا. انهن پنهي هستين بابت پوئين کي "هڪ اهڙو ديوتا سمجهيو ويندو هو، جنهن کي پنهنجي رستان ڪڍ لاءِ زمين لائق نه هئي ۽ نه ويڙي سچ ئي سندس رستان روشني ڪرڻ جي قابل هو". جڏهن باشندا هن ڳالهه جي اجازت ڪانه ڏيندا هئا ته ميڪاڊو پنهنجو مقدس جسم ڪليل هوا ۾ اگهاڙو ڪري، جو سچ کي سندس رستان چمڪڻ جي ناقابل سمجهيو ويندو هو. ڏکڻ آفريڪا ۾ گرئينڊا جا گاڙها هندستاني "انهن ماڻهن کي، جيڪي سندن حاڪم يا سپه سالار ٿيڻ وارا هوندا هئا، پوءِ اهي مرد هوندا هئا خواه عورتون، جڏهن اهي اڃا ڀارئي هوندا هئا، گهٽ سالن تائين ۽ ڪن کي ته ستن سالن تائين قيد ڪري رکندا هئا ۽ سندن اهڙو قيد ايتري قدر سخت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندو هو، جو کين سچ نہ ڏسڻو هوندو هو، چو تہ جيکڏهن اڀي اتفاق سان ان کي ڏسي وڃندا هئا، تہ کين سرداريءَ کان محروم ڪيو ويندو هو ۽ قيد و بند جي انهيءَ عرصي ۾ کين ڪن خاص قسمن جا مقرر ڪيل ڪاڏا ڪائٽا پوندا هئا، اهڙا ماڻهو، جي ڪن وقتن تي سندن محافظ هوندا هئا، سندن خلوت گاه يا قيد اندر وڃي، کين سخت مار ڏيندا هئا." چنانچہ، مثال طور بوگوٽا جي تخت جي وارث کي، جو بادشاه جو پٽ نہ، پر سندس پاٽيجو هوندو هو، ننڍيءَ ڄمارکان وڏي سخت تربيت حاصل ڪرڻي پوندي هئي، هو مڪمل تنهائيءَ ۾ هڪ مندر اندر رهندو هو، جتي هو سچ نہ ڏسي سگهندو هو، نہ لوڻ کائيندو هو ۽ نہ ڪنهن عورت سان گفتگو ڪري سگهندو هو: هو محافظن ۾ گهيريل رهندو هو، جي سندس چال چلت کي غور سان جاچيندا هئا ۽ سندس سيني ڪمن کي باريڪيءَ سان ڏسندا رهندا هئا. جيکڏهن هو انهن قاعدن مان ڪنهن هڪ جي به خلاف ورزي ڪندو هو، جي ان لاءِ مقرر ڪيل هوندا هئا، تہ کيس بدنام ڪري، تخت و تاج جي سيني حقن کان محروم ڪيو ويندو هو. ساڳيءَ طرح سوگاموسو بادشاهيءَ جي وارث کي تخت و تاج حاصل ڪرڻ کان اڳ، ستن سالن تائين مندر ۾ روزا رکڻا پوندا هئا، کيس اونده ۾ بند ٿي رهڻو پوندو هو ۽ سچ يا روشنائيءَ کي ڏسڻ جي اجازت کانہ هوندي هئي. جنهن شهزادي کي "پيرو" ملڪ جو "انڪا" ٿيڻو هوندو هو، تنهن کي روشنيءَ ڏسڻ کان سواءِ هڪ مهيني تائين روزا رکڻا پوندا هئا.

۳- **بلوغت وقت چوڪرين جي تنهائي:** هينئر هيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گالهه قابل غور آهي ته مٿي ذڪر ڪيل انهن ٻن قاعدن - زمين کي نه ڇهڻ ۽ سج کي نه ڏسڻ - تي مختلف ملڪن جون چوڪريون بلوغت ۾ پير پائڻ کان پوءِ عمل ڪنديون آهن. چنانچه، لوئانگو جي حبشين ۾ چوڪرين کي بالغ ٿيڻ وقت جدا جهوپڙين ۾ بند رکيو ويندو آهي ۽ کين ڏرتيءَ کي پنهنجي اگهاڙي بدن جي ڪنهن به عضوي سان چهڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي. ڏکڻ آفريڪا جي "زولو" ۽ ٻين متعلقه قبيلن جي چوڪرين ۾، جڏهن بلوغت جون پهريون علامتون نمايان ٿيڻ لڳنديون آهن "۽ ان وقت اتفاق سان چوڪري گهمڻ، ڪائنڊ ميڙڻ يا ٻنين ۾ ڪم ڪرڻ جي دوران ۾ هوندي آهي، تڏهن هوءَ هڪدم نديءَ ڏانهن ڊوڙي ويندي آهي ۽ سڄو ڏينهن ڪاڻ ۾ لڪي ويهي رهندي آهي، ته جيئن مٿس مردن جي نگاه نه پوي. هوءَ پنهنجي مٿي کي احتياط سان پنهنجي ڪٽي سان ڍڪي ڇڏيندي آهي، ته جيئن سج ان جي مٿان نه چمڪي ۽ ڪيس هڪ سڪل سڙيل پنڇري وانگر ساڙي خاڪ نه ڪري ڇڏي، جئين سج جي شعاعن ۾ اگهاڙي رهڻ سبب اهو نتيجو لازمي طور نڪري ها. اوندهه ٿيڻ کان پوءِ هوءَ گهر ايندي آهي ۽ ڪيس "ڪجهه وقت لاءِ هڪ جهوپڙيءَ ۾ تنها رکيو ويندو آهي." نياسا ڍنڊ جي اترينءَ پڇڙيءَ وٽ آباد، "ائوا - نڪونڊ" نالي هڪ قبيلي وارن وٽ اهو قانون آهي ته پهرينءَ ماهواريءَ جي اچڻ کان پوءِ، چوڪريءَ کي سندس جنس جي ڪن همراهن سان گڏ هڪ اونداهي گهر ۾ جدا رکڻ گهرجي. زمين کي کيوڙي جي خشڪ پنن سان ڍڪيو ويندو آهي، پر انهيءَ گهر اندر، جنهن کي "ائواسنگو جو گهر" يعني "اهڙين ڪنوارين چوڪرين جو گهر، جن کي دليون ڪينهن" سڏيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي، ڪابہ باهم نہ ٻارڻي هوندي آهي.

نيو آئرلئنڈ ۾، چوڪرين کي چئن يا پنجن سالن تائين ننڍن پنجرن ۾ بند ڪري، اوندهہ ۾ رکيو ويندو آهي ۽ کين زمين تي پير رکڻ نہ ڏنو ويندو آهي. هڪ عيني شاهد انهيءَ رسم جو هيئن بيان ڪيو آهي: "سون پنهنجي ماستر جي زباني هتان جي ڪن جوان چوڪرين جي متعلق هڪ عجيب رسم جي ڳالهہ ٻڌي، جنهنڪري سون آتان جي سردار کي عرض ڪيو تہ سون کي اتي وڃي وڃي، جتي انهن چوڪرين کي رکيو ويو هو. انهيءَ گهر جي ڏيگهہ اٽڪل پنجويهہ ڪن فوٽ هئي ۽ اهو ڪانن ۽ بانس جي لکڑن جي لوڙهي اندر بيٺل هو، جنهن جي داخلا واري دروازي جي آرپار سڪل گاه جو هڪ بنڊل لٽڪيو رهندو هو، جنهن جي معنيٰ اها هوندي هئي تہ انهيءَ جاءِ ۾ داخل ٿيڻ يا سندس قريب وڃڻ جي سخت منع هئي. گهر اندر مخروطي صورت جا ٽي پنجرا رکيل هئا، جن جي اوچائي اٽڪل ست يا اٺ فوٽ هئي، تري وٽ سندن گهيرو ڏهہ يا ٻارنهن فوٽ هو ۽ زمين کان اٽڪل چئن فوٽن کان پوءِ جئين پوءِ تئين مٿيرو اهي نوڪدار ٿيل هئا. اهي پنجرا "پئنڊانس" - وڻ جي ويڪرن پنن جا ٺهيل هئا، جن کي هڪ ٻئي سان گڏ ويجهو ويجهو سبيو ويو هو، تہ جئين انهن مان ڪابہ روشني ۽ ٿوري بہ هوا اندر نہ پهچي سگهي. هر هڪ پنجري جي پاسي ۾ هڪ ڪليل سوراخ هوندو آهي، جو ٻئي دروازي ذريعي، جيڪو ناريل جي وڻ ۽ "پئنڊانس" وڻ جي پنن مان ٺهيل هوندو آهي، بند ٿيندو آهي. زمين کان اٽڪل ٽي فوٽ مٿي، بانس جي لکڑن مان ٺهيل هڪ ٿلهو هوندو آهي، جو انهن جو فرش هوندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان کي ٻڌايو ويو ته انهن پنجرن مان هرهڪ ۾ هڪ نوجوان عورت بند هئي، جن مان هرهڪ کي گهٽ ۾ گهٽ ڇهن يا پنجن سالن تائين منجهس رهڻو پوندو هو ۽ انهيءَ دوران ۾ کين ڪڏهن به گهر مان ٻاهر وڃڻ نه ڏنو ويندو هو. جڏهن مون اها گالهه ٻڌي، تڏهن آءٌ مشڪل سان ان تي ويساهه ڪري سگهيس. سچي گالهه ايتري قدر ته وحشتناڪ نظر اچي رهي هئي، جو اها سچي نه پئي ٿي سگهي. مون سردار سان گالهايو ۽ کيس چيو ته مون کي پنجرن جي اندرين حصي جي ڏسڻ جي مرضي هئي ۽ ان سان گڏ چوڪرين کي هن لاءِ ڏسڻ جي خواهش به هئي، ته انهن کي ڪن مٽين ۽ موتين جو نذرانو پيش ڪريان. هن مون کي ٻڌايو ته اهي زير ممانعت هئا، يعني انهن جي قريبي رشتيدارن کان علاوه، ٻين مردن کي مٿن نظر وجهڻ ممنوع هئي. پر آءٌ سمجهان ٿو ته وعدي کيل موتين کيس آماده ڪيو، جنهن ڪري هن ڪنهن پوڙهيءَ عورت کي گهرائڻ لاءِ ماڻهو موڪليو، جا انهن پنجرن جي نگران هئي ۽ جنهن کي ئي دروازن کولڻ جي اختياري هئي. جڏهن اسين انتظار ڪري رهيا هئاسون، تڏهن اسين چوڪرين کي ڏکندڙ آواز ۾ سردار سان گالهائيندي ٻڌي پئي سگهياسون، جڏ ته اهي ڪنهن گالهه تي اعتراض ڪري يا ڪن خدشن جو اظهار ڪري رهيون هيون. آخرڪار، پوڙهي عورت آئي ۽ يقيناً اها هڪ وٽندڙ جيلر يا محافظ نه پئي معلوم ٿي، نه وري ڪيس اسان کي چوڪرين ڊيڪارڻ لاءِ سردار جي درخواست پسند هئي، ڇو ته اها اسان کي چگين نظرن سان نه ڏسي رهي هئي. بهرحال، جڏهن ڪيس دروازن کولڻ لاءِ چيو ويو، تڏهن هن کي اڳين ڪرٽو ئي پيو ۽ پوءِ چوڪرين ليئا پائي اسان کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏنو ۽ جڏهن کين چيو ويو، تڏهن ئي انهن موتين وٽ لاءِ هٿ
ٻاهر ڪڍيا. بهرحال، آڳ چاٽي واٽي دور ڪجهه مفاصلي تي ويهي
رهيو هوس ۽ محض هٿ ڊگهو ڪري ڏانهن موتين جا هار جهلي
بيٺس، تہ جيئن آنهن کي ڪافي ٻاهر نڪرڻ لاءِ مجبور ڪريان،
تہ جيئن مون کي پنڇرن جي اندرين طرف جاچڻ جو موقعو
ملي. منهنجي انهيءَ خواهش هڪ ٻيءَ دشواريءَ کي جنم ڏنو،
جيئن تہ انهن چوڪرين کي تيسين زمين تي پير رکڻ جي اجازت
ڪانہ هئي، جيسين اهي انهيءَ جاءِ اندر بند هيون. بهرحال،
کين موتين وٽ جي مرضي هئي ۽ ان ڪري ڏوڙهيءَ عورت
کي ٻاهر وڃي ڪائين ۽ بانس جي لکڑن جا گٿيئي ٽڪر
جمع ڪري آڻڻا پيا، جن کي هن زمين تي رکيو ۽ پوءِ هڪ
چوڪريءَ: وٽ وڃي، ڪيس هٿ ڏيئي هيٺ لاٿو ۽ ڪائيءَ
جي هڪ ٽڪر کان ٻئي تي گهمائيندي ويئي، تانجو هوءَ موتين
وٽ لاءِ، جي آڳ هن لاءِ هٿ ۾ جهلي ويٺو هوس، ڪافي ويجهو
اچي پهتي. پوءِ آڳ اتان اٽي، انهيءَ پنڇري جي اندرين حصيءَ جو
معائنو ڪرڻ لاءِ ويس، جنهن مان اها تازو ٻاهر نڪتي هئي، پر
اندرين فضا ايتريقدرگرم ۽ ساه گهٽيندڙ هئي، جو آڳ مشڪل سان
ان ۾ منهن اندر ڪري سگهيس. اندروني حصو صاف هو ۽ ان ۾ بانس
جي لکڑن جي ٿورن ٽڪرن کان سواءِ، جي پاڻيءَ جي برتن رکڻ لاءِ
ڪم آندا ويندا هئا، ٻيو ڪجهه نہ ڪونہ هو. منجهس فقط چوڪريءَ
جي ويهڻ يا ڏونڍاڑيءَ حالت ۾ بانس جي لکڑن جي فرش تي
ليٽڻ جي جاءِ هئي ۽ جڏهن دروازا بند ڪيا ويندا هئا،
تڏهن پنڇري اندر مڪمل يا ڏاڙ گهٽ اونده هوندي هئي. چوڪرين
کي ٽالهيءَ يا ڪاٺ جي پيالي ۾، جو هر هڪ پنڇري جي قريب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رکيو ويندو آهي، هٽ يا سنهن ڏوئڙ لاءِ پنڇري جي دروازي تائين اچڻ جي اجازت ڪانسواءِ، ٻئي ڪنهن ڪم لاءِ ٻاهر نڪرڻ نه ڏنو ويندو آهي. چون ٿا ته انهن کي تمام گهٽو پگهر ايندو آهي. ڪين انهن ساه گهٽيندڙ پنڇرن اندر انهيءَ وقت وڌو ويندو آهي، جڏهن اهي بلڪل ننڍيون هونديون آهن ۽ ڪين انهن ۾ تيستائين رمٽو پوندو آهي، جيستائين اهي بلڪل جوان عورتون ٿين، جڏهن ڪين ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي ۽ انهن لاءِ شاديءَ جي هڪ محفل رچائي ويندي آهي. انهن مان هڪ چوڏهن يا پندرهن سالن جي چوڪري هئي جنهن لاءِ سردار اسان کي ٻڌايو ته اها پنجن سالن کان وٺي پنڇري اندر بند هئي، پر هينئر ڪيس جلد ئي ٻاهر نڪرڻو آهي. باقي ٻه ٻيون اٽڪل اٺ ۽ ڏهن سالن جون هيون ۽ ڪين اڃا گهٽ سالن تائين اتي رهڻو آهي".

برٽش نيوگنيءَ جي ڪبادي ضلعي ۾، سردارن جي ڏيئرن کي، جڏهن اهي اٽڪل ٻارهن يا تيرهن سالن جي چمار جون هونديون آهن، ٻن يا ٽن سالن تائين گهرن اندر بند رکيو ويندو آهي ۽ ڪين ڪنهن به ٻهاني گهر کان هيٺ لهڻ نه ڏنو ويندو آهي. گهر کي ايتريقدر ڏکيو ويندو آهي، جو سڄ ۾ انهن مٽان چمڪي ڪونه سگهندو آهي". اتر نيوگنيءَ جي ساحل تي ٻن همساين ۽ هڪ نسل وارن قبيلن، "يابيم" ۽ "بوڪائوئا" ۾، بالغ ٿيڻ وقت چوڪريءَ کي پنجن يا ڇهن هفتن تائين گهر جي ڪنهن اندروني حصي ۾ تنها رکيو ويندو آهي، پر ڪيس زمين تي ويهڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي، ته مٽان سندس پليتي ان کي ڇهڻ پوي، جنهنڪري سندس ويهڻ لاءِ ڪاٺ جو هڪ بند اتي رکيو ويندو آهي. ان کان علاوه، ڪيس ٻيرن سان زمين کي ڇهڻ کان به منع ٿيل هوندي آهي. چنانچه، جيڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوءَ ٿوري وقت لاءِ گهر ڇڏڻ واسطي مجبور ٿيندي آهي، تہ ڪيس تڏن اندر ويڙهيو ويندو آهي ۽ هوءَ ناريل جي ٻاهرينءَ کل جي بن اڏن مٿان گهمندي آهي، جي سندس پيرن سان ڪن ولين جي ريشن ذريعي بوٽ وانگر ٻڌا ويندا آهن. بورنيو جي "اوٽ ڊئنوم" قبيلي ۾ چوڪرين کي اٺن ڏهن سالن جي عمر ۾ گهر جي ڪمري يا ڪوٺيءَ اندر بند ڪيو ويندو آهي ۽ ڪين ٻاهرينءَ دنيا جي هرهڪ صحبت کان ڪافي گهٽي عرصي تائين منقطع ڪيو ويندو آهي. اها ڪوٺي، گهر جي ٻيءَ جاءِ وانگر لڪڻ تي مٽي ٻيٽل هوندي آهي ۽ منجهس هڪ ننڍڙيءَ دريءَ رستي، جا ڪنهن ويران طرف ڏانهن کلندي آهي، ٿوري گهٽي روشنائي ويندي آهي، جنهنڪري چوڪري ذري گهٽ مڪمل اونداهيءَ ۾ رهندي آهي. ڪيس ڪنهن به ٻهاني، حتيٰ ڪ انتهائي ضروري حاجتن لاءِ به، ڪوٺي کان ڇڏڻي هوندي آهي. سندس ڪٽنب مان ڪنهن کي به انهيءَ سڄي عرصي تائين، جيسين اها بند هوندي آهي، ڪيس ڏسڻ جي اجازت کان هوندي آهي، پر فقط هڪ ٻانهيءَ کي سندس خدمت لاءِ مقرر ڪيو ويندو آهي. تنهائيءَ جي قيد جي دوران ۾، جو گهٽو ڪري ستن سالن تائين هوندو آهي، هوءَ تڏن آڻڻ يا ٻيءَ ڪنهن دستڪاريءَ ۾ پنهنجو وقت صرف ڪندي آهي. گهٽي عرصي تائين ورزش جي عدم موجودگيءَ سبب سندس جسماني واڌارو روڪجي ويندو آهي ۽ جڏهن پوريءَ زال ٿيڻ وقت ڪيس ٻاهر آندو ويندو آهي، تڏهن سندس چهرو زرد ۽ ميڙ وانگر هوندو آهي. هينئر ڪيس سڄ، ڏرتي، پاڻي، وڻ ۽ گل اڪثين ڏيکاريا ويندا آهن، جڏ تہ هن نئون جنم ورتو هوندو آهي. ٻوءِ هڪ وڏي محفل منعقد ڪئي ويندي آهي، هڪ غلام قتل ڪيو ويندو آهي. ۽ ان جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رت چوڪريءَ کي ٽڪيو ويندو آهي. "سيرام" ۾ اڳئين زماني ۾ بالغ ٿيڻ وارين چوڪرين کي هڪ جھوپڙيءَ اندر رهايو ويندو هو ۽ اها جھوپڙي اونداهي رکي ويندي هئي. ڪٿولين پيڻن مان "يئپ" نالي هڪ پيٽ ۾، جيڪڏهن ڪنهن چوڪريءَ کي عام رستي تان گھمندي پهرين ماهواري اچي ويندي آهي تہ ان صورت ۾ ڪيس هيٺ ڏرتيءَ تي نہ ويهڻو هوندو آهي، پر ڪيس ناريل جي وڻ جي ڪل لاءِ ڪنهن نہ ڪنهن کي عرض ڪرڻو پوندو آهي، جنهن کي اها پنهنجي هيڻان رکندي آهي. پوءِ ڪيس گھٽن ڏينهن تائين سندس والدين جي گھر کان دور هڪ ننڍيءَ جھوپڙيءَ ۾ بند ڪيو ويندو آهي ۽ بعد ۾ هڪ سو ڏينهن تائين اهڙن خاص گھرن مان هڪ ۾ رهڻو پوندو آهي، جي ماهواريءَ وارين عورتن لاءِ رکيل هوندا آهن.

ٽورس پيڻن مان "مابوئياگ". نالي هڪ پيٽ ۾ جڏهن چوڪريءَ ۾ بلوغت جون علامتون ظاهر ٿيندڙون آهن، تڏهن گھر جي هڪ اونداهيءَ ڪنڊ ۾ ڪانڊيرن جو هڪ گول چڪر ٺاهيو ويندو آهي. اتي هوءَ ڪلهن جي پٽن، پاڻهن جي ڪنگڻ، گوڏن کان ٽورو هيٺ پروٽنگن جي ڪڑين ۽ سُرن جي جھانجھرن سان سينگارجي، متي تي گلن سان سينگاريل هڪ پٽي ٻڌي، ڪنن ۾، چاتيءَ تي ۽ پٽيءَ تي ڪوڏن جا زيور پائي، انهن ڪانڊيرن جي وچ ۾ پلٽي ماري وڃي ويهندي آهي، جن کي سندس چوڌاري ايتري قدر بلند ڪيو ويندو آهي، جو اُن مان هن جو فقط متو ظاهر هوندو آهي. تنهائيءَ جي انهيءَ حالت ۾ ڪيس ڪي مهينا ڪاٽڻا پوندا آهن. انهيءَ سڄي عرصي جي دوران ۾ مٽس سڄ جي روشني نہ پوڻ گھرجي، پر رات جي وقت ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جھوپڑيءَ مان ترکي نکري وڃڻ ڏنو ويندو آھي ۽ انھن کانڌيرن کي، جي ڪيس لوڙھي وانگر پنھنجي اندر بند ڪري رکندا آھن، تبديل ڪيو ويندو آھي. ڪيس پاڻ ڪائڻ يا ڪاڌي کي ھٿ لائڻ ڪونہ ڏنو ويندو آھي، پر ۾ پوڙھيون زالون، سندس ماسيون، جن کي سندس حفاظت لاءِ خاص طرح مقرر ڪيو ويندو آھي، ڪيس پنھنجن ھٿن سان کارائيندڙيون آھن. انھن عورتن مال ھڪ ڇٽي ھن لاءِ ٻيلي ۾ ھڪ خاص طور ٻاريل باھ مٿان ڪاڌو پچائيندي آھي. چوڪريءَ کي انھيءَ موسم ۾، جڏھن ڪُميون آنا ڏيندڙيون آھن، ڪُميون يا ڪُميون جي آڻن ڪائڻ کان منع ٿيل ھوندي آھي، پر پاڇيءَ جي ڪنھن به ڪاڌي ڪائڻ کان ڪيس منع ڪانہ ڪئي ويندي آھي. ڪنھن به ماڻھوءَ، خود سندس پيءُ کي به، گھر اندر اچڻ جي تيسين اجازت ڪانہ ھوندي آھي، جيسين سندس تنھائيءَ جو عرصو ھلندو آھي، چاڪاڻ تہ جيڪڏھن سندس پيءُ ڪيس انھيءَ وقت ڏسي وڌو، تہ ھن کي، مچيءَ مارڻ ۾ بدبختي نصيب ٿيندي ۽ ان کان ھڪ دم پوءِ جيڪڏھن ھو ٻيڙيءَ ۾ مچي مارڻ ويو ھوندو، تہ ھن ڳالھ جو وڏو امڪان رھندو تہ ھو پھرين ئي دفعي پنھنجي ٻيڙي ٻچي وڃھنڊو. ٽن مھينن پچاڻا ڪيس سندس خدمتگارڻيون مني پاڻيءَ جي چَرَ ڏانھن ڪٽي ويندڙيون آھن ۽ ھوءَ سندن ڪلھن کي اھڙيءَ طرح چنبڙي لٽڪي پوندي آھي، جو ھن جا پير زمين کي نہ لڳندا آھن ۽ قبيلي جون ٻيون زالون سندس چوڌاري گول گھيرو ٻاھي، ڪيس ڪناري تائين پھچائيندڙيون آھن. ڪناري وٽ پھچي اھي سندس سڀ زيور لاھيندڙيون آھن ۽ جيڪي عورتون ڪيس ڪٽي اتي پھچائيندڙيون آھن، سي ان سميت ٽاپا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪائينديون پاڻيءَ ۾ لهي ويندڙ آهن، جتي اهي ڪيس پاڻيءَ ۾ غوطا ڪارائينديون آهن ۽ پيون سڀ عورتون چوڪريءَ ۽ سندس حمالن مٿان پاڻيءَ جي چنڊن هٽ ۾ شريڪ ٿيندڙ آهن. جڏهن اهي پاڻيءَ کان ٻاهر ايندڙ آهن، تڏهن خدمتگارن مان هڪ ڇٽي گاه جو هڪ ڊير ٺاهيندي آهي، جنهن تي سندس حفاظت هيٺ رکيل چوڪري ويهندي آهي. ٻي خدمتگار ڊوڙندي ڪناري وارين ٽڪرين ڏانهن ويندي آهي، جتي اڳ هڪ ننڍڙو ڪيڪڙو قاسائيندي آهي، جنهن جا اڳ چنبا پٽي ڪيندي آهي، جن کي ساڻ کٽي اڳ وري ٻ پاڻيءَ جي ڇر ڏانهن تيز قدميءَ سان ويندي آهي. هتي وري، انهيءَ وچ ۾ باهه ٻاري ويندي آهي، جنهن جي مٿان اهي چنبا ڇڇايا ويندا آهن ۽ پوءِ اهي خدمتگار عورتون چوڪريءَ کي اهي ڪل چنبا ڪارائينديون آهن. بعد ۾ ڪيس از سر نو سينگاريو ويندو آهي ۽ سڄي ٽولي هڪ قطار جي صورت ۾ واپس گهوٽ ويندي آهي. اڳ چوڪري پنهنجين ٻن پوڙهين پڪين جي وچ ۾ هلندي آهي، جي ڪيس سندس هٿن جي ڪراين کي پڪڙي هلنديون آهن. سندس پڪين جا منڊس هينئر ان جو استقبال ڪندا آهن ۽ ڪيس انهن سان هڪ جي گهر اندر وٺي ويندا آهن، جتي سيئي جڙا ڪاڏي ۾ شريڪ ٿيندا آهن ۽ هڪ دفعو ٻيهر چوڪريءَ کي دستوري طريقي سان ڪائڻ جي اجازت ڏني ويندي آهي. ان کان پوءِ ناچ ڪيو ويندو آهي، جنهن ۾ چوڪري نمايان حصو وٺندي آهي ۽ پنهي پڪين جي منڊسن جي وچ ۾ نچندي آهي، جي سندس تنهائيءَ واري زماني ۾ سندس نگران هئا.

اتر ڪئينسائنڊ ۾ يارڪ پينشولا وٽ آباد "ياراٽيڪنا"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نالي هڪ قبيلي ۽ ڇيو وڃي ٿو، بالغ ٿيڻ وقت ڇوڪريءَ کي هڪ مهيني يا ڇهن هفتن تائين پنهنجي سر رهڻو پوندو آهي ۽ کوپڙي سرد ڪيس نہ ڏسي سگهندو آهي، حالانڪ هر عورت ڪيس ڏسي سگهندي آهي. هوءَ هڪ خاص طور ٺاهيل جهوپڙيءَ يا سَنَهن هيٺان رهندي آهي، جتي اها سڏي ٿي، ساڪت ۽ جامد پيئي رهندي آهي. هن کي سڄ ڏسڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي ۽ سڄ غروب ٿيڻ وقت ڪيس پنهنجيون اکيون بند ڪرڻيون پونديون آهن، نہ تہ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ سندس نڪ روڳي ٿي پوندو. پنهنجيءَ تنهائيءَ جي دوران ۽ ڪيس کان اهڙي چيز ڪائڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي، جا لوٽيائي پاڻيءَ ۽ رهندڙ هجي، نہ تہ ڪيس نانگ ساري وجهندو. هڪ پوڙهي عورت سندس خدمت ڪندي آهي ۽ ڪيس پاڙون، "ٻُم" ميوو ۽ پاڻي ڏيندي رهندي آهي. آسٽريليا جون چند قومون پنهنجين ڇوڪرين کي اهڙيءَ موسم ۽ ٽورو يا گهٽو هيٺ زمين اندر دفن ڪرڻ جون عادي آهن، جو شايد ڪين سڄ جي روشنيءَ کان لڪائڻ لاءِ ائين ڪيو ويندو آهي.

ڪيليفورنيا جي هندستانين ۽ ڇوڪريءَ کي پهرينءَ ماهواريءَ اچڻ وقت "خاص درجي جي هڪ فوق‌الفطري قوت جي مالڪياڻي سمجهيو ويندو هو ۽ ان کي هميشہ مڪمل طور نہ پليت يا خرابي پيدا ڪندڙ نہ سمجهيو ويندو هو. بهرحال، گهڻن وقتن ڌاري، هي زبردست احساس موجود هوندو هو تہ ڇوڪريءَ اندر انهيءَ حالت ۽ برائيءَ جي قوت سمايل هوندي هئي. ڪيس نہ فقط سندس خاندان ۽ قبيلي کان گوشہ نشين ڪري رکيو ويندو هو، پر ڪيس سڄيءَ دنيا کان پڻ دور رکڻ جي ڪوشش ڪئي ويندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي. سندس مٿان جيڪي حڪم انتهائي سختيءَ سان عائد ڪيا ويندا هئا، تن مان هڪ هيءُ هوندو هو ته هوءَ پنهنجي آس پاس نہ ڏسي. هوءَ پنهنجو ڪنڌ جهڪائي هيٺ رکندي هئي ۽ ڪيس سڄ ۽ هن دنيا جي هر هڪ شيءَ کي ڏسڻ کان منع ٿيل هوندي هئي. کي قبيلا ڪيس ڪٽي سان ڏيکيندا هئا. هن باري ۾ جيڪي رسمون مروج آهن، سي گهٽين گالهين ۾ اتر پئسفڪ جي ڪناري جي واقع علاقن جي ماڻهن جي رسمن سان زبردست مشابهت رکنديون هيون، جهڙوڪ چوڪريءَ کي پنهنجي هٿ سان مٽي کي چهڻ يا ڪنهڻ کان منع، ڇو ته انهيءَ ڪم لاءِ ڪيس خاص قسم جو هڪ اوزار مهيا ڪيو ويندو هو. ڪڏهن ڪڏهن اها فقط پرائي هٿان ڪائي سگهندي هئي ۽ ڪن جالتن ۾ بلڪل ئي روزو رکندي هئي."

چينوڪ قبيلي جي ڳاڙهن هندستانين ۾، جي واشنگٽن رياست جي ساحل تي آباد هئا، جڏهن سردار جي ڏيءَ بالغ ٿيندي هئي، تڏهن ڪيس پنجن ڏينهن تائين ماڻهن جي نظرن کان لڪايو ويندو هو. هن کي ماڻهن ۽ آسمان کي ڏسڻ ۽ ٻيرن پٽڻ جي اجازت ڪانہ هئي. ماڻهن جو اعتقاد هو ته جيڪڏهن هوءَ آسمان ڏانهن نهاريندي ته آب و هوا خراب ٿيندي، جيڪڏهن اها ٻير پٽيندي، ته برسات پوندي، ۽ جڏهن هوءَ "سيدار" وڻ جي چوڏن مان ٿهيل پنهنجو ٽوال "اسپروس" وڻ تي رکندي، تڏهن اهو وڻ سڪي سڙي ويندو. هوءَ هڪ جدا دروازي مان گهر کان ٻاهر ويندي هئي ۽ هڪ اهڙيءَ ڇر جي پاڻيءَ ۾ وهجندي هئي، جا ڳوٺ کان تمام دور هوندي هئي. گهڻن ڏينهن تائين هوءَ فاقيو ڪيندي هئي ۽ اڇا ٻ وڻيڪ ڏينهن تائين تازو پڪل کاڌو نہ کائيندي هئي.

وئنڪوور ٻيٽ جي "آهٽ" يا "نوٽڪا" قبيلي جي ڳاڙهن هندستانين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾، جڏهن چوڪريون سن بلوغت کي پهچنديون آهن، تڏهن کين گهر اندر هڪ جدا گئلريءَ ۾ رکيو ويندو آهي ۽ اتي تڏن سان کين مڪمل طور ويڙهيو ويندو آهي، تہ جيئن کين سج ۽ ٻاهه نظر نہ اچي سگهي. انهيءَ پنجري ۾ اُهي گهڻن ڏينهن تائين رهنديون آهن. کين پيئڻ لاءِ پاڻي ڏنو ويندو آهي، پر کوبہ کاڏو نہ. جيئن کا چوڪري انهيءَ تنهائيءَ ۾ زياده عرصو گذاريندي، تيئن سندس والدين جي زياده عزت سمجهي ويندي، پر جيڪڏهن اهو معلوم ٿي ويو تہ هن زالپٽي ۾ قدم رکڻ واريءَ انهيءَ آزمائش جي دوران ۾ ٻاهه يا سج تي نظر وڌي هئي، تہ سڄيءَ عمر تائين اها خوار و خراب رهندي." جن ڇوڪرين پئيان هوءَ لڪي ويهندي آهي، تن جي مٿان ڏندڪتائن واري گجگوڙ جي پکيءَ جون تصويرون چاپيون ويندیون آهن. پنهنجي تنهائيءَ واري عرصي جي دوران ۾ کيس نہ چرٽو پرٽو هوندو آهي ۽ نہ ليٽڻ جي اجازت هوندي اٿس، پر کيس هميشه پلٽي ماري ويهڻ جو حڪم هوندو آهي. هن کي پنهنجن هٿن سان وارن کي چهڻ جي اجازت بہ کانہ هوندي آهي، پر کيس ڦٽيءَ يا هڏي جي ڪنهن ٽڪر سان مٽي کي کنهڻ جي اجازت هوندي آهي، جي کيس انهيءَ مقصد لاءِ خاص طور مهيا ڪيا ويندا آهن. کيس پنهنجي بدن کي کنهڻ کان بہ منع ڪيل هوندي آهي، جو ائين سمجهيو ويندو آهي تہ هر ڏفعي کنهڻ سان سندس بدن تي هڪ ليکو رهجي ويندو. بلوغت ۾ قدم رکڻ کان وٺي اٽن مهينن تائين، کيس تازو کاڏو، خاص طور "سالمن" مڇي، کائڻو ڪونہ هوندو آهي. تنهن کان سواءِ، کيس اڪيلو کائڻو پوندو آهي ۽ پنهنجي استعمال جو پيالو ۽ ٿالهي بہ الڳ رکڻي پوندي اٿس.

برٽش ڪولمبيا جي "ڪيٽسات" قبيلي ۾، هرهڪ چوڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سن بلوغت کي پهچڻ وقت چمڙي جو هڪ وڏو ٽوپلو پائيندي آهي، جو سندس چهري کان هيٺ لٿل هوندو آهي. اهو ٽوپلو کيس سڄ جي گرميءَ کان محفوظ رکندو آهي. عام اعتقاد هيءُ آهي ته جيڪڏهن هوءَ سڄ يا آسمان جي سامهون منهن اگهاڙو کندي، ته مينهن وسندو. ٽوپلو سندس شڪل کي باهر کان بچائيندو آهي. اهو ٽوپلو سندس چمڙيءَ کي نم لڳڻ گهرجي. پنهنجي هٿن کي محفوظ رکڻ لاءِ هوءَ ٽيهليءَ جهڙا دستانا پائيندي آهي. پنهنجن ڏندن کي پوري ٽيڻ کان بچائڻ لاءِ، هوءَ وات ۾ ڪنهن نه ڪنهن جانور جو هڪ ڏند رکي گهمندي آهي. سڄي سال تائين کيس تيسين رت نه ڏسڻو هوندو آهي، جيسين سندس منهن ڪارو نه ڪيو ويندو آهي، نه ته هوءَ صورت ۾ هوءَ انڊي ٽي پوندي آهي. ان سالن تائين هوءَ اهو ٽوپلو پائيندي آهي ۽ هڪ جدا جهوپڙيءَ ۾ رهندي آهي، حالانڪ کيس پين ماڻهن سان ملڻ جي اجازت هوندي آهي. ان سالن جي خاتمي وقت، هڪ مرد سندس ٽوپلو اچي لاهيندو آهي، جنهن کي هو دور اڇلائي ڇڏيندو آهي. برٽش ڪولمبيا جي "بِل ڪيولا" يا "بيلا ڪُولا" قبيلي ۾، جڏهن ڪا چوڪري بالغ ٿيندي آهي، تڏهن کيس هڪ مَنهن هيڻان رهڻو پوندو آهي، جو سندس بستري جي ڪمري جو ڪم ڏيندو آهي ۽ جتي کيس هڪ عاجده چلهه ڏنل هوندي آهي. کيس گهر واريءَ جاءِ جي مڪيہ حصي ڏانهن هيٺ لهڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي ۽ نه وري هوءَ گهر جي ٻين ڀاتين جي استعمال ٽيڻ واريءَ باهہ جي قريب ويهي سگهندي آهي. جڏن ڏينهن تائين کيس ويهڻ واريءَ حالت ۾ ساکت رهڻو هوندو آهي. هوءَ ڏينهن جي دوران ۾ روزو رکندي آهي، ۽ صبح جو تمام سوير کيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽورو ڪاڏو پيتو ڏنو ويندو آهي. جئن ڏينهن ڪان پوءِ هوءَ پنهنجي ڪوٺي چڏي سگهندي آهي، پر سو به فرش ۾ هڪ خاص ڪليل جاءِ مان، چو ته انهيءَ علائقي ۾ گهرن جون جايون لڪڻ متان بيهاريل هونديون آهن. پر اڄا به ڪيس گهر جي مڪمل ڪوٺيءَ اندر داخل ٿيڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي. گهر چڏڻ وقت هوءَ هڪ وڏو ٽوپلو استعمال ڪندي آهي، جو سندس شڪل ڪي سڄ جي شعاعن ڪان محفوظ رکندو آهي. عام اعتقاد هيءَ آهي ته جيڪڏهن سڄ سندس منهن تي چمڪندو، ته هن جي اکين کي نقصان پهچندو. ٽڪرين تان هوءَ پلي ته ٻير ميڙي، پر ڪيس انهيءَ سڄي عرصي تائين درياه يا سمنڊ جي نزديڪ وڃڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي. جيڪڏهن هوءَ تازي "سالمن" مڇي کائي وجهندي آهي ته هوش و حواس وڃائي ويهندي آهي، يا سندس وات پکيءَ جي چهنب جي صورت ۾ تبديل ٿي ويندو آهي. آلا سڪا جي "ٽلنگيٽ" (ٽلنڪيٽ) يا "ڪولوش" قبيلن جي گهاڙهن هندستانين ۾، جڏهن ڪا چوڪري زالپڻي جون علامتون ظاهر ڪندي هئي، تڏهن ڪيس هڪ جهوپڙيءَ يا پنجري ۾ بند ڪيو ويندو هو، جو هوا جي هڪ ننڍڙي سوراخ ڪان سواءِ، سڄو بند ٽيل هوندو هو. انهيءَ اونداهي ۽ گندي قيامگاه ۾ ڪيس بنان ڪنهن باهر، بنان ڪنهن ورزش ۽ بنان ڪنهن ساٿيءَ جي سڄي سال تائين گذارڻو هوندو هو. فقط سندس ماءُ ۽ هڪ ڄاڻهي ڪيس ڪاڏو پهچائي سگهنديون هيون. سندس ڪاڏو هڪ ننڍڙيءَ دريءَ وٽ رکيو ويندو هو، ڪيس اڇي مڇي واري عقاب جي پَر واري پوري هڏي وڃان پاڻي پيئڻو پوندو هو. سندس تنهائيءَ جو عرصو، بعد ۾ ڪن هنڌن تي ڇهه مهينا يا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽي مهينا يا اڃا به گهٽ ڪيو ويو. ڪيس ڊگهن پاسن وارو هڪ ٽوپلو پائڻو پوندو هو، ته جيئن سندس نظرون آسمان ڪي پليت نه ڪن، چو ته ڪيس ان قابل نه سمجهيو ويندو هو ته سچ جا شعاع مٿانئس پون. هيءَ به خيال ڪيو ويندو هو ته سندس هڪ نظر شڪاريءَ، ماهيگير يا جوئاريءَ جي تقدير خراب ڪري وجهندي، سيني شين ڪي پنڌ پهڻ ڪري ڇڏيندي يا پَيون ڪي آفتون نازل ڪندي. سندس تنهائيءَ واري قيد جي پوري ٽيڻ تي، هن جا پراٽا ڪپڑا ساڙيا ويندا هئا، هڪ نئون جوڙو تيار ڪيو ويندو هو ۽ هڪ دعوت ڪئي ويندي هئي، جنهن ۾ سندس وات جي سڏائيءَ ۾، هيئين چپ هيٺان هڪ ننڍو چير ڏنو ويندو هو، جنهن ۾ ڪائيءَ جو ٽڪر يا ڪوڏي داخل ڪئي ويندي هئي، ته جيئن اهو قات هميشه ڪليل رهي. آلاسڪا جي ايسڪيمو نسل وارن جي "ڪونيٽاگ" قبيلي ۾، سن بلوغت ۾ پهچڻ وقت چوڪريءَ کي هڪ علحده جهوپڙيءَ اندر رکيو ويندو هو، جتي ڪيس ڇهن مهينن تائين هٿن ۽ پيرن ۾ بيهڻو پوندو هو. ان ڪان پوءِ جهوپڙيءَ کي ٽوڙو وڏو ڪيو ويندو هو، ته جيئن هوءَ پڻي سڏي ڪري سگهي، پر انهيءَ حالت ۾ به هن کي وڏيڪ ڇهه مهينا گذارڻا پوندا هئا. انهيءَ سڄي عرصي جي دوران ۾ ڪيس هڪ ناپاڪ چيز سمجهيو ويندو هو، جنهن سان ڪنهن کي به گفتگو ڪرڻ جي اجازت نه ڪا هوندي هئي.

جڏهن ڪنهن چوڪريءَ ۾ بلوغت جون پهريون نشانيون ظاهر ٿيڻ لڳنديون هيون، تڏهن ڏکڻ برازيل جي "گاراني" قبيلي وارا، جي پيرا گئي جي سرحدن وٽ آباد هئا، ڪيس سندس چولي ۾ سڀي ڇڏيندا هئا، جنهن ۾ فقط هڪ ننڍو سوراخ سندس ساهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کڻڻ لاءِ چڏيندا هئا. اهڙيءَ حالت ۾، جنازي سان گڏ ويڙهيل سيڙهيل، کيس ٻن يا ٽن ڏينهن يا ايتري وقت تائين رکيو ويندو هو، جيستائين اهي علامتون ظاهر رهنديون هيون ۽ انهيءَ عرصي جي دوران ۾ کيس تمام سختيءَ سان فاقيو کڻڻو پوندو هو. ان کان پوءِ هن کي هڪ پوڙهيءَ محافظ عورت جي سپرد ڪيو ويندو هو، جا چوڪريءَ جا وار وڍي چڏيندي هئي ۽ کيس تاکيد ڪندي هئي ته هوءَ تيسين هر قسم جي گوشت کائڻ کان سخت پرهيز ڪري، جيسين سندس وارن جي ڏيگهه ايتري ٿئي، جو هن جا ڪن انهن سان ڍڪجي وڃن. ساڳين حالتن ۾ ڏکڻ-اوپر بوليويا جي "چيريگانو" قبيلي جا ٻاڙها هندستاني چوڪريءَ کي چولي ۾ بند ڪري، چت ۾ لٽڪائي چڏيندا هئا، جتي هوءَ هڪ مهيني تائين رهندي هئي، ٻئي مهيني ۾ چولي کي چت کان اڌ تائين هيٺ لاٿو ويندو هو ۽ ٽئين مهيني ۾ پوڙهيون عورتون لٽين سان مسلح ٿي، جهوپڙيءَ اندر داخل ٿينديون هيون ۽ هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙنديون، هر اهڙيءَ شيءَ کي ڏسي ڏوکيندڙيون هيون، جا سندن آڏو ايندي هئي ۽ چونديون هيون ته اهي انهيءَ نانگ کي تلاش ڪري رهيون هيون، جنهن انهيءَ چوڪريءَ کي زخمي ڪيو هو.

"مئٽاڪو" يا "مئٽاگايو" ۾، جو گرآن چاڪو جي علاقي ۾ آباد ٻاڙهن هندستانين جو هڪ قبيلو آهي، چوڪريءَ کي بالغ ٿيڻ وقت ڪجهه عرصي تائين گوشه نشيني اختيار ڪرڻي پوندي آهي. هوءَ پنهنجو جسم وڻن جي ڏارين يا ڪن ٻين شين سان ڍڪي، جهوپڙيءَ جي هڪ ڪنڊ ۾ پيئي هوندي آهي، نه ڪنهن سان ڳالهائيندي آهي ۽ نه انهيءَ عرصي جي دوران ۾ هوءَ ڪنهن به قسم جو گوشت يا مڇي کائيندي آهي. انهيءَ دوران ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ماڻهو انهيءَ جهوپڙيءَ جي سامهون دهل وڄائيندو رهندو آهي. "يوراڪيئز" ۾، جو مشرقي بوليويا جي ڪاڙهن هندستانين جو هڪ قبيلو آهي، جڏهن ڪا چوڪري پاڻ ۾ بلوغت جون علامتون ڏسندي آهي، تڏهن سندس پيءُ پنهنجي گهر پرسان ڪجيءَ جي پنن مان هڪ ننڍڙي جهوپڙي ٺاهيندو آهي. انهيءَ ڪوڙيءَ اندر هو پنهنجيءَ ڏيءَ کي بند ڪندو آهي، جتي هوءَ چئن ڏينهن تائين سختيءَ سان روزو رکي. پنهنجو وقت گذاريندي آهي.

برٽش گائنا جي "ميڪيوسس" قبيلي ۾، جڏهن ڪا چوڪري بلوغت جون پهريون علامتون ظاهر ڪندي آهي، تڏهن ڪيس هڪ چولي ۾ بند ڪري، جهوپڙيءَ جي سڀ کان زياده اوچي هنڌ لٽڪايو ويندو آهي. پهرين ڪجهه ڏينهن تائين ڪيس انهيءَ چولي کان ڏينهن ڏڻي جو ٻاهر نه نڪرڻو هوندو آهي، پر رات جو ڪيس هيٺ لهي، ٻاهه ٻاري، سڄي رات ان جي پرسان ويهي گذارڻ ضروري هوندو آهي، نه ته هيءَ صورت ۾ سندس ڇڇيءَ ۽ بدن جي ٻين حصن جي سڄيءَ چمڙيءَ تي ڦوڙها نڪري پوندا. بلوغت جون علامتون جيستائين پنهنجي عروج تي هونديون آهن، تيستائين چوڪريءَ کي ڏاڍيءَ سختيءَ سان روزو رکڻو پوندو آهي. جڏهن انهن علامتن ۾ ڪجهه ڪمي ايندي آهي، تڏهن هوءَ هيٺ لهي ايندي آهي ۽ گهر اندر هڪ ننڍي ڪمري ۾ قيام ڪندي آهي، جو جهوپڙيءَ جي اوڏاهي حصي ۾ خاص طور سندس لاءِ ٺاهيو ويندو آهي. صبح جو ڪيس پنهنجي ڪاڏي پڇائڻ جي اجازت هوندي آهي، پر ان لاءِ ڪيس جدا ٻاه ٻارڻي هوندي آهي ۽ برتن به پنهنجو استعمال ڪرڻو هوندو آهي. اٽڪل ڏهن ڏينهن کان پوءِ قبيلي جو جادوگر وڻس ايندو آهي ۽ ڪجهه جنترمنتر پڙهي، چوڪريءَ ۽ گهر جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪن اهڙين قيمتي چيزن سڃاڻن دم ڦوڪيندو آهي، جن سان اها چوڪري لهه وچڙ ۾ آئي هوندي آهي. جادوءَ جي اثر کي زائل ڪرڻ لاءِ ديگڙا ۽ پاڻيءَ پيئڻ جا اهي برتن، جيڪي چوڪريءَ استعمال ڪيا هوندا آهن، ٽوڙيا ويندا آهن ۽ انهن جا پرزا دفن ڪيا ويندا آهن. پهرئين غسل کان پوءِ، چوڪريءَ کي پنهنجي ماءُ جي هڏان سڌن ڇهن سان مار ڪائڻي پوندي آهي ۽ اُنهيءَ مار جي دوران ۾ ڪيس کا دانهن يا ڪوڪ ڪرڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي. ٻئي عرصي جي پوري ٽيڙ کان پوءِ ۽ وري ڪيس هڪ مار ڪائڻي پوندي آهي، پر ان کان پوءِ، نه. هاڻي هوءَ "پاڪ" ٿي پوندي آهي ۽ ٻين ماڻهن سان ملي سگهندي آهي. گائنا جا ٻيا ڳاڙها هندستاني، چوڪريءَ کي چولي اندر بند ڪري، جهوپڙيءَ جي سيني کان زياده بلند جاءِ تي هڪ مهيني تائين لٽڪائي رکڻ کان پوءِ، ان کي هڪ اهڙي قسم جي وڻڊين ماکوڙين کان چڪ پارائيندا آهن، جن جو چڪ تمام ڏکوئيندڙ هوندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن ماکوڙين جي چڪن کان علاوه، چوڪريءَ کي رات ڏينهن ايتري عرصي تائين فاقيو ڪيڏو پوندو آهي، جيسين اها پنهنجي چولي اندر مٽي لٽڪيل هوندي آهي، جنهن جو نتيجو اهو نڪرندو آهي، ته هوءَ جڏهن هيٺ لهندي آهي، تڏهن سڪي هڏن جو پنجرو ٿي ويندي آهي.

جڏهن کا هندو دوشيزه بالغ ٿيندي آهي، تڏهن ڪيس ڇڻ ڏينهن تائين اونداهيءَ ڪوٺيءَ اندر بند رکيو ويندو آهي ۽ ان کي سج ڏسڻ کان منع هوندي آهي. ڪيس ناپاڪ سمجهيو ويندو آهي، ڪوبه ڪيس هٿ سان ڪونه ڇهندو آهي. سندس غذا لوڻ کان سواءِ ٻڪريل جانورن، ڪير، ڪنڊ، ڍڍيءَ ۽ گدامڙيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تائين محدود هوندي آهي. پنجين ڏينهن جي صبح جو، هوءَ پنجن اڻڙين عورتن جي همراه ۾ واري تلاءَ تي ويندي آهي، جن جا مڙس اڃا جيئرا هوندا آهن. سيئي چٽيون پاڻ کي ميٽ ٽڪي، غسل ڪنديون آهن ۽ گهر موٽنديون آهن. رستي ويندي آهي پنهنجو ڏو ۽ پيون اڻڙيون شيون اڇلائينديون ويندیون آهن، جي ڪوئيءَ ۾ موجود رهيون هونديون آهن. بينگال جا "راڙهي" برهمڻ پنهنجيءَ چوڪريءَ کي بالغ ٿيڻ وقت تنها رهڻ لاءِ مجبور ڪندا آهن ۽ ڪيس ڪنهن به مرد جي منهن ڏسڻ جي اجازت ڪانه ڏيندا آهن. تن ڏينهن تائين ڪيس اونداهيءَ ڪوئيءَ اندر بند رهي، پراشچت ڪرڻو هوندو آهي. مچيءَ، ماس ۽ مڻائيءَ واپرائڻ جي ڪيس منع هوندي آهي ۽ جانورن ۽ گيهه تي گذارڻو پوندو اٿس. ملبار جي "تيان" قوم وارن ۾، چوڪريءَ کي پهرينءَ ماهواريءَ جي اچڻ کان پوءِ چئن ڏينهن تائين پليت سمجهيو ويندو آهي. انهيءَ عرصي جي دوران ۾ ڪيس گهر جي اترئين طرف رهڻو پوندو آهي، جتي هوءَ هڪ اڻڙيءَ ڪوئيءَ اندر هڪ خاص قسم جي گاهه مان ٺهيل تڏي تي سمهندي آهي، جنهن کي ناريل جي ڪڇڻ پڻ جي هارن سان سينگاريو ويو هوندو آهي. هڪ پي چوڪري ساڻس گڏ رهندي ۽ سمهندي آهي، پر ان کي ٻئي ڪنهن به ماڻهوءَ، ون يا ٻوٽي کي هٿ ڪونه لڳائڻو هوندو آهي. ان کان سواءِ، ڪيس آسمان کي ڏسڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي ۽ بدنصيب آهي اها چوڪري، جيڪا ڪنهن ڪانو يا ٻلييءَ کي ڏسي ٿي وڃهي! سندس کاڌو تمام سخت قسم جو ويشنو هوندو آهي، جنهن ۾ لوڻ، مرچ يا گداڙي استعمال نه ٿيل هوندي آهي. بد روحن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان بچڻ لاءِ کيس هڪ چاقوءَ سان مسلح ڪيو ويندو آهي، جو سندس تڏي تي رکيو هوندو آهي، يا سندس بدن سان گڏ ڇڪيل رهندو آهي.

ڪئمبوڊيا ۾، بلوغت وقت ڇوڪريءَ کي مڇرداني هيٺان بستري ۾ داخل ڪيو ويندو آهي، جتي کيس هڪ سو ڏينهن تائين رهڻو پوندو آهي، پر عام طرح، چار، پنج، ڏهه، يا ويهه ڏينهن ڪافي سمجهيا ويندا آهن، جيتوڻيڪ اهو عرصو به گرم آب و هوا ۾ مڇرداني جي تهن هيٺان ڪافي حد تائين صبر آزما هوندو آهي. هڪ ٻئي بيان مطابق، ڪئمبوڊيا جي هڪ ڪنواري ڇوڪري، سن بلوغت ۾ قدم رکڻ وقت "پاڇي ۾ داخل ٿيندي" سمجهي ويندي آهي. سندس خلوت جي اهڙي عرصي جي دوران ۾ جو، سندس خاندان جي مرتبي ۽ مان مطابق، ٿورن ڏينهن کان وٺي گهڻن سالن تائين ڪيترو به ٿي سگهي ٿو، ڪيس متعدد قاعدن جي پيروي ڪرڻي پوندي آهي، جهڙوڪ کنهن غير آدميءَ کي نه ڏسڻ، ماس يا مڇي نه کائڻ، وغيره. هوءَ کيڏانهن به نه ويندي آهي، حتيٰ ڪ سندر ڏانهن به نه. پر تنهائيءَ جي انهيءَ حالت کي چند يا سج گرهڻ جي دوران ۾ ختم ڪيو ويندو آهي، اهڙن موقعن تي هوءَ ٻاهر ويندي آهي ۽ انهيءَ بلا جي پوڄا ڪندي آهي، جنهن لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته اها انهن آسماني شين کي پنهنجن ڏندن جي درميان جهلي، گرهڻون پيدا ڪندي آهي. گرهڻ جي دوران ۾ سندس خلوت جي قانون کي ٽوڙڻ ۽ ٻاهر نڪرڻ جي اجازت مان هيءَ ڳالهه ظاهر ٿيندي معلوم ٿئي ٿي ته انهيءَ حڪم جي ڪيتري قدر نه لفظي معنيٰ ڪيي وڃي ٿي، جيڪو بالغ ٿيندڙ ڪنوارين ڇوڪرين کي سج ڏي نظر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وجهڻ کان منع ڪري ٿو.

ايتري قدر دور دور تائين ڦهليل هڪ اهڙي وهم ۾، جهڙوڪ هيءَ آهي، اها اميد رکي سگهجي ٿي ته انهيءَ ڏند ڪٿائن ۽ لوڪ- آکاڻين ۾ پنهنجا نشان ضرور ڇڏيا هوندا ۽ هن وهم ائين ئي ڪيو آهي. ڏاڻيءَ جي متعلق، جنهن کي سندس پيءُ هڪ زير زمين ڪوٺڙيءَ يا پتل جي هڪ ناري ۾ بند ڪيو هو، پر جنهن کي زيوس ديوتا قيد و بند جي حالت ۾ حاصل ڪري ڇڏيو ۽ جو اُن وٽ سون جي وسڪاري جي صورت ۾ وڃي پهتو هو، جيڪا قديم يوناني آکاڻي مروج آهي، سا شايد آکاڻين جي هِن ئي طبقي سان واسطو رکي ٿي. هن آکاڻيءَ جو بدل اُنهيءَ روايت ۾ موجود آهي، جا سائبيريا جي ڪِرگهِيز نسل جا باشندا پنهنجن ابن ڏاڏن جي بنياد متعلق ٻڌائيندا آهن. اُتان جي ڪنهن خان کي هڪ خوبصورت ڏيءَ هئي، جنهن کي هن لوهم جي اونداهي گهر اندر رکيو هو، ته جئين اُن کي ڪوبہ ماڻهو نہ ڏسي سگهي. هڪ پوڙهي عورت کيس پالينديِ هئي ۽ جڏهن چوڪري وڏي ٿي دوشيزگيءَ جي منزل کي پهتي، تڏهن هن هڪ ڏينهن اُنهيءَ پوڙهيءَ کان دريافت ڪيو ته، "تون ايترو جلد جلد ڪيڏانهن ويندِي آهين؟" پوڙهيءَ خاتون کيس جواب ڏنو ته "منهنجي ڏيءَ، باهر هڪ روشن دنيا آباد آهي، انهيءَ روشن دنيا ۾ تنهنجو پيءُ ۽ تنهنجي مائٽ ۽ هر قسم جا ٻيا ماڻهو رهن ٿا. آءٌ اوڏانهن ئي ويندي آهيان." دوشيزه چيو ته "اي نيڪ امڙ، آءٌ ڪنهن کي ڪونہ سليندس، پر مهرباني ڪري مون کي اها روشن دنيا ته ڏيکار." چنانچہ، پوڙهيءَ عورت چوڪريءَ کي لوهم جي گهر کان باهر ڪڍيو. پر جڏهن هن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روشن دنيا جو ديدار ڪيو، تڏهن چوڪري ٽاپا ڪائي ڪري پيئي ۽ بيهوش ٿي ويئي. ۽ "خدا" جي نظر جو مٿس پيئي، تہ چوڪري حامل ٿي پيئي. سندس ڪاوڙيل پيءُ هن کي هڪ سونيءَ صندوق ۾ بند ڪري، وسيع سمنڊ (پرين جو سون پرين جي دنيا ۾ پاڻيءَ تي تري سگهي ٿو) ۾ لوڙهي ڇڏيو. معلوم ٿئي ٿو تہ يوناني ڏند ڪٿا ۾ سون جو وسڪارو ۽ ڪير گهيز روايت ۾ "خدا" جي اک، سج جي روشنائيءَ ۽ خود سج جون علامتون آهن. هيءُ نظريو، تہ سج عورتن کي حامل ڪري سگهي ٿو، ڏند ڪٿائن ۾ ڪو غير معمولي ناهي ۽ ان جا نشان ڪن قومن جي شاديءَ جي ڪن رسمن ۾ اڄ بہ موجود آهن.

۴- بلوغت وقت چوڪرين جي گوشہ نشينيءَ جو سبب

چوڪرين ۾ ٻالغ ٿيڻ وقت جيڪي پابنديون عام طور عائد ڪيون وڃن ٿيون، تن جو اصلي سبب، گهيرو ويڙهل آهو ڊپ آهي، جو قديم النسل ماڻهو عالمي سطح تي، حيض واريءَ رت کان محسوس ڪري ٿو. انهيءَ رت کان هونئن بہ هو هر وقت ڊڄي ٿو، پر ان جي پهرئين دفعي ظاهر ٿيڻ وقت هو تمام گهڻو ڊپ محسوس ڪري ٿو. چنانچہ، اُهي پابنديون، جن جي تحت زالون پنهنجيءَ پهرينءَ ماهواريءَ وقت ڏيل رهن ٿيون، سي عام طرح انهن بندشن کان زياده سخت آهن، جي انهن تي انهيءَ پر اسرار وهڪري جي پوين موقعن وقت عائد ڪيون وڃن ٿيون. انهيءَ ڊپ ۽ اُن جي بنياد ۾ ٻيهاريل رسمن جون ڪجهہ ثابتيون ۽ شهادتون هن ڪتاب جي اڳوڻي حصي ۾ ڏنيون ويئون آهن. پر جيئن تہ انهيءَ ڊپ، جو تہ اُهو احساس ان کان گهٽ پيو ڪجهہ بہ ناهي، جيڪو قدرت جو اهو چڪر هڪ وحشي انسان جي دل ۾ وقتي طور پيدا ڪري ٿو، سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زندگيءَ ۾ ان جي ادارن تي تمام گهرو اثر پيدا ڪيو آهي ان ڪري هن موضوع تي ڪجهه وڌيڪ مثال پيش ڪري، ان کي واضح ڪرڻ بهتر ٿيندو.

چنانچه، ڊاڪٽر آسٽريليا جي "اينڪائونٽر بي" قبيلي ۾، هڪ اڻڙو وهم ويڙهل آهي يا ڪجهه زمانو اڳي تائين هوندو هو، جيڪو انهيءَ قبيلي جي عورت کي سندس ماهانه 'بيماري' وقت پاڻ کي قبيلي وارن جي چانوٽيءَ کان علحده رکڻ لاءِ مجبور ڪندو آهي، ۽ ان وقت جيڪڏهن ڪو جوانمرد يا ڪو چوڪرو اڻڙيءَ عورت جي قريب اچي نڪرندو آهي، تہ هوءَ هڪدم واڪو ڪري ڪيس خبردار ڪندي آهي، جنهن تي هو هڪدم چڪر ڪاٽي اڻڙيءَ ملاقات کي ٽارڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. جيڪڏهن اڻڙي عورت انهيءَ باري ۾ ڪا ڪوتاهي ڪندي آهي، تہ هوءَ پاڻ کي پنهنجي مڙس يا ڪنهن ويجهي سائٽ جي تڙين يا سخت مار جو هدف بڻائيندي آهي، جو تہ چوڪرن کي سندن معصوميءَ واري وقت کان وٺي ٻڌايو ويندو آهي تہ جيڪڏهن اهي رت ڏسندا تہ سندن وار جلد اڇا ٿي ويندا ۽ سندن قوت پنهنجي وقت کان اڳ ئي جواب ڏيئي ويندي." مرڪزي آسٽريليا جي "ديئري" قبيلي وارن جو اعتقاد آهي تہ جيڪڏهن عورتون انهن وقتن تي مڇي کائيندڙيون يا درياه ۾ وهنجندڙيون، تہ سڀ مڇيون سري ويندڙيون ۽ درياه جو پاڻي خشڪ ٿي ويندو. ساڳئي علائقي ۾ آباد "آرونٽا" قبيلي وارا حيض وارين زالن کي "اڻياڪورا" نالي هڪ جهنگلي ميوي گڏ ڪرڻ کان منع ڪندا آهن، جو اتان جي مردن ۽ عورتن جي غذا جي هڪ ڪيڏ جنس آهي. اهي سمجهندا آهن تہ جيڪڏهن ڪا عورت انهيءَ قانون جي خلاف ورزي ڪندي، تہ ڪين اهو ميوو ملڻ بند ٿي ويندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آسٽريليا جي ڪن قبيلن ۾ حيض وارين عورتن جي علحدگيءَ جو قانون اڃا به زياده سخت هو، جنهن جي پيروي تڙين يا مار کان به زياده سخت سزائن ذريعي ڪرائي ويندي هئي. چنانچ، "ويڪابيورا" قبيلي وارن ماڻهن ۾ سندن قبائلي چاڻوٽين متعلق هڪ اهڙو قانون آهي، جو چانوٽيءَ اندر داخل ٿيڻ وارين عورتن کي مردن وارين رستي کي استعمال ڪرڻ جي ممانعت ڪري ٿو. ڪنهن به وڏيءَ چانوٽيءَ ۾ انهيءَ قانون جي خلاف ورزي واسطيدار عورت کي موت جي سزا جو مرتڪب ڪندي. انهيءَ جو سبب اهو ڊپ آهي، جنهن سان اهي قبائلي عورتن جي حيض واري عرصي کي ڏسن ٿا. حيض جي حالت ۾ عورت کي چانوٽيءَ کان بلڪل دور، ڪم ازڪم اڌ ميل ڪن پري، رکيو ويندو آهي. جيڪا عورت انهيءَ حالت ۾ هوندي آهي، تنهن کي چيلهه وٽ سندس قبيلي جي نشان واري ڪنهن وڻ جون ٽاريون ٻڌل رهنديون آهن ۽ ڪيس هر وقت جاچيو ويندو آهي ۽ مٽس سخت نگراني ڪئي ويندي آهي، چو ته ائين سمجهيو ويندو آهي ته جيڪڏهن ڪو مرد اهڙو بد نصيب ٿيندو، جو ڪنهن عورت کي انهيءَ حالت ۾ ڏسي وجهندو، ته هو لازمي طور مرندو. جيڪڏهن اهڙيءَ حالت واري ڪا عورت ڪنهن به مرد کي پاڻ کي ڏسڻ ڏينديءَ ته امڪان آهي ته ڪيس موت سان همڪنار ٿيڻو پوي. جڏهن عورت شفايابٌ ٿيندي آهي، تڏهن ڪيس اڇو ۽ گاڙهو رنگ ٿڦي، مٽي تي ڪنب هنيا ويندا آهن ۽ پوءِ اڃا واپس چانوٽيءَ ڏانهن ايندي آهي."

"ٽورس" ٻيٽن جي مجموعي مان، "مورالگ" نالي هڪ ٻيٽ ۾، حيض واريءَ عورت کي ڪنهن به اهڙيءَ شيءَ کائڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي، جا سمنڊ اندر رهندي هجي، چو ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس عزيزن جو اعتقاد هوندو آهي ته اهڙيءَ حالت ۾ سندن مڃيءَ مارڻ جون سڀ ڪوششون ناڪامياب ٿيندیون. نيوگنيءَ جي اولهه طرف، گيليلا وٽ ماهواريءَ واريں عورتن کي تماڪ جي پنين اندر داخل ٿيڻ کان منع هوندي آهي، جاڪاڻ ته ٻيءَ صورت ۾ هيءَ انديشو هوندو آهي ته تماڪ جي ٻوٽن کي مرض وٿندو. سوماترا جا "منانگکابايز" قبيلي وارا سمجهندا آهن ته جيڪڏهن ڪا عورت ناپاڪائيءَ جي حالت ۾ جانورن جي ٻنيءَ جي قريب ويندي، ته فصل خراب ٿي ويندو.

ڏکڻ آفريڪا جا "بشمين" سمجهندا آهن ته ڪنهن به اهڙيءَ چوڪريءَ جي هڪ نگاهه پوڻ سانَ، جنهن کي اُن وقت سخت پابنديءَ جي حالت ۾ رهڻ گهرجي، ماٺهو انهيءَ ئي حالت ۾ پنڌ پهڻ ٿي ويندا، جنهن ۾ اُهي اهڙيءَ چوڪريءَ جي نظر پوڻ وقت هوندا ۽ سندن هٿن ۾ اُنهيءَ مهل جيڪي به شيون هونديون، سي انهن ۾ ائين ئي رهجي ويندیون ۽ اهي اهڙن وٽن ۾ تبديل ٿي ويندا، جي ڀالهائيندا آهن. ڏکڻ آفريڪا جون چوپايو مال پالينڌڙ قومون سمجهنديون آهن ته سندن ڏور هڪدم مري ويندا، جيڪڏهن حيض واري ڪا به عورت اُنهن جو کير پيئندي. هن حالت ۾ به ڪين ساڳيئي قسم جي خطري جو انديشو رهندو آهي ته جيڪڏهن حيض واري عورت جي رت جو ڪو هڪ قطرو به زمين تي ڪرندو ۽ ڏڪا ان مٿان لنگهي ويندا، ته اُهي به هڪ هنڌ ڇمي، پنڌ پهڻ ٿي ويندا. اهڙيءَ مصيبت کي روڪڻ لاءِ عورتن کي عام طرح ۽ فقط حيض واريں زالن کي ئي نه، ڏورن جي لوڙهن اندر داخل ٿيڻ کان منع ٿيل هوندي آهي. اُن کان سواءِ، گوٺ ۾ داخل ٿيندي يا هڪ کان ٻيءَ جهوپڙيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏانهن اينديءِ يا وڃنديءِ، اهڙيون عورتون رواجي رستن کي استعمال نه ڪري سگهنديون آهن. کين جهوپڙين جي پٺئين پاسي کان ڪن گول پيچرن ٿاهڻ لاءِ مجبور ڪيو ويندو آهي، تہ جيئن اهي ڳوٺ جي وچ واري ميدان کان ٿري وڃن، جتي ڏور بيهندا آهن يا ليٽيا پيا هوندا آهن. انهن عورتن جي پيرن جا نشان "ڪافر" قبيلي جي هرهڪ ڳوٺ ۾ صاف نظر ايندا آهن. "باگنڊا" قوم وارن ۾، ساڳيءَ طرح، ڪنهن بہ حيض واريءَ عورت کي ڪير پيئڻ يا کير جي ڪنهن بہ برتن کي هٿ لڳائڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي. ڪيس ڪنهن بہ اهڙيءَ شيءِ کي هٿ لائڻ جي اجازت ڪانہ هوندي آهي، جا سندس مڙس جي هوندي آهي، نہ وري هن کي سندس تڏي تي ويهڻو هوندو آهي ۽ نہ سندس ڪاڏو پڇائڻو هوندو آهي. جيڪڏهن حيض واري عورت اهڙي وقت ۾ پنهنجي مڙس جي ڪنهن بہ شيءِ کي هٿ لائيندي هئي، تہ ائين سمجهيو ويندو هو تہ هوءَ ان جي موت جي آرزو ڪري رهي هئي يا سندس تباهيءَ لاءِ سچ پچ جادو ڪري رهي هئي. جيڪڏهن هوءَ مڙس جي ڪنهن بہ شيءِ کي هٿ لائيندي، تہ هو ضرور بيمار ٿيندو. جيڪڏهن هوءَ سندس ڪنهن بہ هٿيار کي چهندي، تہ هو ايندڙ لڙائيءَ ۾ يقيناً مارجي ويندو. ان کان سواءِ، باگنڊا قبيلي وارا حيض وارين زالن کي ڪوہ تي وڃڻ نہ ڏيندا آهن. جيڪڏهن ڪا عورت ائين ڪندي هئي تہ ماڻهن کي هيءَ انديشو رهندو هو تہ ڪوہ جو پاڻي سڪي ويندو ۽ جيسين هوءَ پنهنجي ڏوهہ جو اقرار نہ ڪندي ۽ قبيلي جو حڪير ڪيس ان لاءِ معافي نہ ڏيندو، تيسين هوءَ پاڻ بيمار ٿي، مري ويندي. برٽش اوپر آفريڪا جي "اڪيڪويو" قبيلي وارن ۾، جيڪڏهن ڳوٺ اندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کا نئين جھوپڙي ٺهندي آهي ۽ مالڪ جي زال کي انهيءَ ئي ڏينهن حيض اچي ويندو آهي، جنهن ڏينهن هوءَ نئين جاءِ اندر پهرين باهم پاريندي آهي، تہ انهيءَ جھوپڙيءَ کي ۽ ڏينهن ئي پوءِ ڏاهڙو پوندو آهي. عورت کي انهيءَ جھوپڙيءَ اندر ئي رات ڪنهن بہ صورت ۾ نہ گذارڻ گهرجي، جو اهڙيءَ عورت ۽ اهڙي جھوپڙيءَ، ٻنهي جي مٿان هڪ لعنت مسلط هوندي آهي.

ٽالمود قبيلي وارن مطابق، جيڪڏهن ڪا عورت پنهنجيءَ ماهواريءَ جي شروعات وقت ٻن ماڻهن جي درميان لنگهي ويندي، تہ انهن مان هڪ ڇٽو ضرور مرندو. لبنان جا ڪاشتڪار سمجهندا آهن تہ حيض واريون عورتون گهٽين مصيبتن جو باعث هونديون آهن، سندن پاڇو گلن کي ڪومائي ۽ وڻ کي سڪائي ۽ خود نانگن جي چرپر کي ساکت ڪري ڇڏيندو آهي. جيڪڏهن اهڙين عورتن مان ڪا هڪ گهوڙي تي سواري ڪندي، تہ اهو گهوڙو مري ويندو يا ڪم از ڪم گهٽي وقت تائين هلڻ چلڻ کان معذور ٿي ويندو.

اوريئوڪو جي "گئي ڪئيري" قبيلي جي ماڻهن جو اعتقاد آهي تہ حيض واري عورت جنهن بہ شيءَ کي لتاڙي لنگهي ويندي، سا هڪ دم مري ويندي ۽ جيڪڏهن ڪوبہ مرد انهيءَ جاءِ تان اڇي لانگهائو ٿيندو، جنهن تان اها عورت گذري ويئي هوندي، تہ ان جون ٽنگون هڪدم سڄي ويندیون. ڪوسنا ريکا جي "بَري - بَري" قبيلي جي ڀاڙهن هندستانين ۾ شادي شده عورت پنهنجيءَ ماهواريءَ جي ايام ۾ ڪائڻ لاءِ ٽالهين بدران فقط ڪيوڙي جا ٻج استعمال ڪندي آهي، جن کي هوءَ استعمال ڪرڻ کان پوءِ ڪنهن علحده ۽ پوشيده جاءِ تي اڇلائي ڇڏيندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. چاڪاڻ ته جيڪڏهن انهن کي کا ڳئون کائي وجهندي ته اها آهستي آهستي، ڳري سڙي ۽ آخرڪار مري ويندي. ان کان علاوه، هوءَ هڪ خاص برتن ۾ پاڻي پيئندي آهي، چاڪاڻ ته جيڪڏهن ڪوبہ ماڻهو ان کان پوءِ انهيءَ برتن ۾ پاڻي پيئندو، ته اهو ڳري، مري ويندو.

اتر آمريڪا جي ڳاڙهن هندستانين جي اڪثر قبيلن ۾ هيءَ رسم هوندي هئي ته جن عورتن کي حيض ايندو هو، سي چانوٽيءَ يا ڳوٺ کان ٻاهر نڪري ويندڙن هيون ۽ پنهنجي ناپاڪائيءَ واري عرصي جي دوران ۾ خاص جهوپڙين يا ٻنهن هيٺان گذارينديون هيون، جي خاص طور سندن استعمال لاءِ کين ٺاهي ڏنا ويندا هئا. اهڙيون عورتون انهي جاءِ تي الڳ رهنديون هيون، پنهنجي ليکي کائينديون ۽ سمهنديون هيون، پنهنجين خاص باهين‌مٿان پاڻ کي گرم رکنديون هيون ۽ مردن سان ڪنهن به واسطي رکڻ کان سخت پرهيز ڪنديون هيون، جي ڪائنڪ ايتري قدر نفرت ڪندا هئا، جو ته انهن کي ڪنهن پليگ جي مرض ورتو هو.

چنانچ، مثال طور، آمريڪا جي ڏکڻ رياستن جي ڳاڙهن هندستانين جي "ڪريڪ" قبيلي وارا ۽ ڪن ٻين قريبي قبيلي جا ماڻهو پنهنجين عورتن کي ماهواريءَ واري عرصي جي دوران ۾ علحده جهوپڙين ۾ رهڻ لاءِ مجبور ڪندا هئا، جي ڳوٺ کان دور ڪجهہ مفاصلي تي ٺاهيل هونديون هيون. عورتن کي دشمنن جي ناگاهہ حملن ۽ پنهنجن مردن کان جدا ٿي وڃڻ جي خطري جي باوجود اتي رهڻو پوندو هو. اهڙن وقتن تي عورتن جي نزديڪ وڃڻ کي "انتهائي وحشتناڪ ۽ خطرناڪ پليتي" سمجهيو ويندو هو. اهو خطرو دشمنن لاءِ ساڳيو ۽ هوندو هو جن کي، انهن عورتن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي قتل ڪرڻ جي حالت ۾ پاڻ کي ڪن مقدس جڙي ٻوٽين ۽ آنهن جي پاڻ ذريعي انهيءَ پليتيءَ کان پاڪ ٿيڻو پوندو هو. برٽش ڪولمبيا جي "استسيلس" قبيلي جا ڳاڙها هندستاني سمجهندا هئا ته جيڪڏهن حيض واري ڪا عورت تيرن جي هڪ بنڊل کي اورانگهي لنگهي ويندي، ته اهي تير بيڪار ٿي ويندا ۽ شايد پنهنجي مالڪ جي موت جو باعث ٿي پوندا. ساڳيءَ طرح، جيڪڏهن هوءَ ڪنهن شڪاريءَ جي اڳيان لنگهي ويندي، جنهن جي هٿ ۾ بندوق هوندي، ته اهو هٿيار وري ڪڏهن به سڌو نشان نه ڪري سگهندو. "چپيوي" ۽ هڊسن اپسمنڊ واري علائقي جي ڳاڙهن هندستانين جي ڪن ٻين قبيلن ۾، حيض وارين عورتن کي چانوڻيءَ کان خارج رکيو ويندو آهي ۽ اهي وڻن جي ٽارين سان ٺهيل جهوپڙين ۾ قيام ڪنديون آهن. اهي پنهنجن مٿن تي ڍڳها ٽوپ پائينديون آهن، جي سندن مٿن ۽ چاتين کي مؤثر طريقي سان پوشيده رکندا آهن. انهن کي گهر جي ڪنهن به سامان ۽ ٻين اهڙين شين کي هٿ لائڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي، جي مرد استعمال ڪندا آهن، چاڪاڻ ته "ائين سمجهيو ويندو آهي ته انهن جو ڇهڻ ڪين بليت ڪري ڇڏيندو، جنهنڪري بعد ۾ سندن استعمال سبب يقيني طور، مرض يا موت جهڙي شرارت يا مصيبت اڇي مٿن نازل ٿيندي." انهيءَ قبيلي جي حيض وارين عورتن کي هنج پڪيءَ جي پوري هڏي وچان پاڻي پيئڻو پوندو آهي. ڪين عام رواجي رستن تان گهمڻ يا ڊورن جي پيچرن کي اورانگهڻ جي اجازت ڪانه هوندي هئي. اهڙين عورتن کي درياهن يا ڏندن جي برف مٿان گهمڻ يا آن جي انهيءَ حصي جي پرسان، جتي مرد *"بيور"

* وڏي ڪُتي جي نسل جو هڪ پشمين جانور، جو آتر آفريڪا جي درياهن جي ڪناري پرسان گهڻو ٿيندو آهي ۽ ان جي پشم تمام سٺي ۽ قيمتي ٿيندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جانور جو شڪار ڪندا آهن، يا جتي ڇڏيءَ مارڻ لاءِ چار وڇهي ويٺا هوندا آهن، لنگهڻ جي اجازت هن ڊپ سبب نه ڏني ويندي آهي، ته متان انهن جي ڪاميابيءَ ۾ ڪا رڪاوٽ پئجي وڃي. حيض وارين عورتن کي انهن وقتن تي ڪنهن به جانور جي منڊيءَ ڪائڻ کان منع ٿيل هوندي آهي، حتيٰ ڪ کين انهيءَ پيڇري ۾ گهمڻ يا ان کي اورانگهي لنگهي وڃڻ جي به اجازت ڪانه هوندي آهي، جتان ڪنهن هرڻ، *"موز"، "بيور" ۽ ٻين مختلف شڪار جي جانورن جون منڊيون پئيءَ تي رکي يا بنان ڦيٽن واريءَ گاڏيءَ تي چاڙهي، ڪجهه ڏينهن پيشتر ڏويون ويئون هجن. انهيءَ رسم جي خلاف ورزيءَ جو ڏوهاري ٿيڻ، هڪ وڏي ڳالهه سمجهي ويندي آهي، چاڪاڻ ته انهن ماڻهن جو پختو اعتقاد آهي ته اهو ڏوهه واسطيدار شڪاريءَ کي سندس مستقبل جي شڪار ۾ اوتريقدر ڪاميابيءَ ڏيڻ کان روڪڻ جو باعث ثابت ٿيندو". ساڳيءَ طرح، "لئپ" نسل جا ماڻهو پنهنجين عورتن کي حيض واري عرصي ۾ ساحل جي انهيءَ حصي تان گهمڻ کان منع ڪندا آهن، جتي ماهيگير پنهنجين ٻچين کي رکڻ جا عادي هوندا آهن. بيرنگ ڪچي سمنڊ جي ايسڪيمو نسل وارن ماڻهن جو اعتقاد آهي ته جيڪڏهن شڪاري حيض وارين عورتن جي قريب ويندا، ته کين ڪو به شڪار ڪونه ملندو. ساڳئي سبب ڪري "ڪئريئر" قبيلي جا ڳاڙها هندستاني حيض واريءَ عورت کي جانورن جي پيچرن کي اورانگهڻ جي اجازت نه ڏيندا آهن. جيڪڏهن اهڙي ڪا سخت ضرورت محسوس ڪئي ويندي آهي، ته ڪيس آتان گود ۾ ڪٽي رستي جي پار پهچايو ويندو آهي. اهي ماڻهو سمجهندا آهن

* اتر آمريڪا ۾ رهندڙ هڪ قسم جو هرڻ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ جيڪڏهن حيض واري عورت کنهن نهر يا ڍنڍ ۾ ان گهمي لنگهي ويندي، تہ انهيءَ نهر يا ڍنڍ جون سڀ مڇيون مري ويندیون.

يورپ جي تهذيب يافته قومن ۾ پڻ اهڙا وهم، جيڪي زناني فطرت جي هن پراسرار حالت جي متعلق انسانذات جي ذري گهٽ هرطبقي ۾ مروج آهن، اُنهن وهمن کان ڪي گهٽ درجي جا فضول ۽ واهيات ڪينهن، جي اسان ڪي وحشين ۾ نظر اچن ٿا. دنيا ۾ جيڪو سڀني کان زياده قديم "اينسائڪلوپيڊيا"— پلنيءَ جي لکيل "فطرت جي تاريخ"— موجود آهي، تنهن ۾ حيض جي خطرن جي جيڪا فهرست ڏني ويئي آهي، سا اهڙين سڀني فهرستن کان زياده طويل آهي، جي اسان ڪي محض وحشي قومن مهيا ڪيون آهن. پلنيءَ مطابق، حيض واريءَ عورت جو ڇهڻ شراب ڪي سرڪي ۾ تبديل ڪندو، فصلن ڪي سکائي ۽ ساڙي وجهندو، ڪچڙن سلهه ڪي ساڙي ڇڏيندو، باغن ڪي اُجڙ ڪندو، وڻن مان ميون ڪي هيٺ ڪيرائيندو، آرسين ڪي ڏنڊلو ڪندو، پاڪين ڪي مُڏو ڪندو، لوهه ۾ پتل ڪي ڪٽ چاڙهيندو، (خاص طرح چنڊ لهڻ وقت) ماکيءَ جي مکين کي ماريندو يا ڪم ازڪم انهن ڪي پٺهنجن مانارن مان پڄائي ڇڏيندو، گهوڙين جا ڪڇا وڇيرا ڪيرائي وجهندو، وغيره وغيره. ساڳيءَ طرح، يورپ جي مختلف حصن ۾ اڄا تائين هيءَ اعتقاد عام آهي تہ جيڪڏهن ماهواريءَ واري عورت شراب ٺاهڻ جي ڪنهن ڪارخاني اندر داخل ٿيندي، تہ بيئر ڪٽو ٿي ويندو. جيڪڏهن هوءَ بيئر، شراب سرڪي يا ڪير ڪي هٿ لائيندي، تہ اهو خراب ٿي ويندو. جيڪڏهن هوءَ مربو ٺاهيندي، تہ اهو گهڻو وقت نہ رهي سگهندو. گهوڙيءَ تي سواري ڪندي، تہ ان جو ڪچو وڇيرو ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوندو، جيڪڏهن گلن جي ٻڪرين کي هٿ لائيندي، تہ اهي ڪومائجي ويندا يون ۽ جيڪڏهن ڪنهن "چيري" وڻ تي چڙهندي تہ اهو سڙي ويندو. برونسوڪ جا ماڻهو سمجهندا آهن تہ جيڪڏهن حيض واري عورت سوئر کي ذبح ڪرڻ ۾ هٿ وٺائيندي تہ ان جو گوشت بدبوءِ ڪندو. ڪاليمنوس نالي هڪ يوناني جزيري ۾ ڪنهن به عورت کي حيض واري ايام ۾ ڪوهه تان پاڻي پري اڇڻ، وهندڙ پاڻيءَ جي ڪسي ٽپڻ ۽ سمنڊ ۾ گهڙڻ کان منع هوندي آهي. پيڙيءَ ۾ سندس موجود گيءَ کي طوفان برپا ڪرڻ جو سبب سمجهيو ويندو آهي.

چنانچہ، حيض جي دوران ۾ عورتن کي علحده رکڻ جو مقصد انهن خطرناڪ اثرن کي زائل ڪرڻ جو هوندو آهي، جي اهڙي عرصي ۾ انهن جي وجود مان باهر نڪرندا سمجهيا ويندا آهن. هيءَ حقيقت، تہ انهيءَ خطري کي پهرئين حيض وقت خاص طور وڏو سمجهيو ويندو آهي، انهن غير معمولي حفاظتي قدمن مان ظاهر ٿي رهي آهي، جي اهڙي نازڪ وقت تي چوڪرين کي علحده رکڻ لاءِ ڪنيا ويندا آهن. اهڙين حفاظتي تدبيرن مان ٻن جا مثال مٿي ڏنا ويا آهن، يعني تہ چوڪري ڏرتيءَ کي نہ ڇهي ۽ سج کي نہ ڏسي. انهن تدبيرن جو عام اثر، جڏ تہ واسطيدار عورت کي زمين ۽ آسمان جي درميان معلق رکيو ڇڏي. هن کي چولي ۾ بند ڪري، ڇت ٿي لٽڪايو وڃي، جئين ڏکڻ آمريڪا ۾ ڪيو ويندو آهي، خواهہ ڪيس تنگ ۽ تاريڪ پنڇري ۾ ويهاري مٿي لٽڪايو وڃي، جئين نيو آئرلئنڈ ۾ ڪيو ويندو آهي، پنهي حالتن ۾ ڪيس شرارت ڪرڻ کان دور سمجهڻ گهرجي، جئين تہ هوءَ زمين ۽ سج، پنهي کان دور رهي، حياتيءَ بخشڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارين انهن ٻنهي عظيم ذريعن مان ڪنهن هڪ کي ب٘ ٻنهنجيءَ موتمار زهر سان زهريلو نہ ٿي بڻائي سگهي. ائين ڪٽي چڱي تہ ڪيس هر طرف کان دور رکي، بي ضرر ڪيو وڃي ٿو. پر چوڪريءَ کي علحده ڪرڻ يا تنها رکڻ لاءِ جيڪي حفاظتي قدم ڪنيا وڃن ٿا، سي خود انهيءَ چوڪريءَ ۽ ان سان گڏ ٻين جي سلامتيءَ خاطر ئي ڪنيا وڃن ٿا. چاڪاڻ تہ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ جيڪڏهن هوءَ مقرر ڪيل تدبيرن کي نظرانداز ڪندي، تہ خود ڪيس تڪليف برداشت ڪرڻي پوندي. چنانچہ، "زولو" قبيلي جي چوڪرين جو اعتقاد آهي، جئين اسين ڏسي آيا آهيون، تہ جيڪڏهن بلوغت وقت انهن مٽان سج چمڪندو، تہ اهي سڀ ۽ سڙي هڏن جا پنجرا ٿي ويندیون. اهڙيءَ طرح، ميڪيوسس سمجهندا آهن تہ جيڪڏهن ڪا نوجوان عورت اهڙن قانونن جي پنجڪڙي ڪندي، تہ سندس جسم جي مختلف حصن تي ڳوڙها ٽڪري آيندا. ٽوري ۾ چئجي تہ بلوغت ۾ قدم رکندڙ چوڪريءَ کي هڪ زبردست قوت سان پريل سمجهيو ويندو آهي، جنهن کي جيڪڏهن ڪن خاص حدن اندر بند ڪري نہ رکبو، تہ اها شايد خود پنهنجي، ۽ اهڙن ٻين سڀني ماڻهن لاءِ، ضرر رسان ثابت ٿيندڙ، جي اُن جي لهر وچڙ ۾ اينـدا. انهيءَ قوت کي سڀني واسطيدارن جي سلامتيءَ لاءِ ضروري حدن اندر دٻائي بند ڪرڻ، انهن پابندين ۽ پرهيزن جو مقصد آهي.

مقدس بادشاهه ۽ پوڄاري جن ساڳين قاعدن تي عمل ڪندا آهن، تن سان ب٘ ساڳي سمجهاڻي لاڳو ٿئي ٿي. بلوغت وقت چوڪرين جي پليتي، جئين تہ ان کي سڏيو ويندو آهي ۽ مقدس ماڻهن جي پاڪائي، هڪ قديم النسل ماڻهوءَ جي دماغ ۾ هڪ ٻئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان گھٹي قدر مختلف حالتون معلوم ٿي ٿيون ٿين. سندس خيال موجب اهي ساڳيءَ پراسرار قوت جا ۾ مختلف مظهر آهن، جا عام قوت وانگر، بذات خود نہ چگي آهي ۽ نہ بري، پر ان کي جنهن نموني سان استعمال ڪيو ويندو، تنهن موجب اها مفيد يا ڪارآمد ۽ مضر يا بيڪار ثابت ٿيندي. چنانچہ، جيڪڏهن بلوغت وقت، چوڪرين وانگر، مقدس شخصن کي ۾ نہ زمين کي ڇهڻ گهرجي ۽ نہ سج کي ڏسڻ گهرجي، تہ ان جو سبب، هڪ طرف اِهو ڊپ آهي تہ متان سندس تقدس زمين يا آسمان سان لڳي، ۽ انهي تي ڪو تباه ڪن اثر پيدا ڪري، ۽ ٻئي طرف وري هيءَ خدشو آهي تہ متان اها مقدس هستي، پنهنجيءَ انهيءَ لطيف خوبيءَ کان خالي ٿي، پنهنجن اهڙن جادوي فرضن جي ادائگيءَ جي قوت کان محروم ٿي وڃي، جن جي باقاعده ادائگيءَ تي ماڻهن ۽ خود هن ڪائنات جي سلامتيءَ جو دارومدار سمجهيو وڃي ٿو. چنانچہ، مذڪور سوال جهلَ يا روڪ جي موضوع تحت اچي ٿو، جنهن جو اسين هن ڪتاب جي اوائلي حصي ۾ جائزو ڏي آيا آهيون. انهن سڀني جو اصل مقصد، مقدس شخصيت واري ماڻهوءَ ۽ اُن سان گڏوگڏ سندس رعايا ۽ پوڄارين جي زندگيءَ کي محفوظ رکڻ جو آهي. سندس قيمتي، حالانڪ خطرناڪ زندگيءَ کي، ٻئي ڪنهن ۾ هنڌ ايتريقدر سلامت ۽ بي ضرر نہ ٿو سمجهيو وڃي، جيتريقدر آتي، جتي هو نہ زمين تي هجي ۽ نہ آسمان تي ۽ جيتريقدر ممڪن ٿي سگهي، اوتريقدر آتي، جتي هو ٻنهي، يعني ڌرتيءَ ۽ آسمان، جي درميان معلق هجي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ايڪونون

بالبر جي ڏندڪٿا

هڪ اهڙو ديوتا، جنهن جو وجود، هڪ مفهوم ۾، نه اسمان تي سمجهيو ويو آهي ۽ نه زمين تي، پر جو آنهن ٻنهي جي وچ ۾ معلق سمجهيو ويو، سو هو نارس قوم وارن جو ديوتا، بالبر. اهو نيڪ ۽ خوبصورت ديوتا، عظيم ديوتا اوڊين جو پٽ هو، جو خود سيني لازوال هستين کان زياده عقلمند ۽ حليم طبع هو ۽ ان سان گڏ انهن کي ٻين سيني ديوتائن کان وڌيڪ پيارو هو. سندس موت جو قصو هن طرح بيان ڪيو ويو آهي: هڪ دفعي بالبر ڏاڍا ڀوائتا خواب ڏٺا، جن مان سندس موت جو تعبير نڪري رهيو هو. ان ڪري سيني ديوتائن گڏجي هڪ ميڙ ڪوٺايو ۽ بالبر ديوتا کي هر خطري کان محفوظ رکڻ جو ٺهراءُ پاس ڪيو. چنانچه، فرگ ديويءَ ٻاهه ۽ پاڻيءَ، لوهه ۽ ٻين سيني ڌاتن، پٿرن ۽ متيءَ، وڻ ٽڻ، بيمارين ۽ زهرن، سيني چوپاين جانورن، پکين ۽ زمين تي رڙهندڙ سيني جاندارن کان قسم ورتو ته اهي بالبر کي ڪوبه ضرر نه رسائين. جڏهن اهو ڪم ختم ٿي چڪو، تڏهن بالبر کي هر ضرر ۽ حذر کان محفوظ سمجهيو ويو. چنانچه، ديوتائن پاڻ کي وندرائڻ لاءِ بالبر کي پٿهنجي وچ ۾ ڪٽي ويهاريو ۽ منجهائنن کن خوش طبع ديوتائن کيس تير هڻڻ شروع ڪيا، کن سندس بدن جا ٽڪر لاهڻ شروع ڪيا ۽ کي ٻيا مٿس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پٿر اڇلائڻ لڳا. پر انهن چا ٻ پئي ڪيو، بالدر کي ڪنهن ٻ شيءَ ضرر نہ ٿي پهچايو. انهيءَ صورتحال تي سيئي ديوتائون خوش ٿي رهيا هئا. فقط هڪ "لوڪي"، شرارتي ناراض ٿيو ۽ هو هڪ پوڙهيءَ عورت جي ويس ۾ "فرگ" ديويءَ ڏانهن ويو، جنهن کيس ٻڌايو ته ديوتائن جا هٿيار بالدر کي نہ ڏکوئي سگهندا، چو ته هن آنهن سيني کان قسم وٺي ڇڏيو هو. ان تي لوڪيءَ پڇيو ته "چا، سيني شين بالدر کي ڇڏي ڏيڻ جو قسم کنيو آهي؟ ديويءَ جواب ڏنو ته "ولها" جي مشرق ۾ هڪ ٻوٽو ايرندو آهي، جنهن کي "مزلٽو" سڏيو ويندو آهي. مون کي ائين نظر آيو ته اهو ٻوٽو قسم کڻڻ لاءِ تمام ننڍو هو." چنانچ، لوڪي اها ڳالهه ٻڌي، سڌو "مزلٽو" ٻوٽي ڏانهن ويو ۽ ان کي پٽي، ديوتائن جي ميڙ ۾ کڻي آيو. آتي هن انڊي ديوتا، "هوڊر"، کي ديوتائن جي مجمعي جي ٻاهران بيهل ڏنو. لوڪيءَ پڇيس ته "تون بالدر کي چو نہ ٿو ڪجهه هڻين؟" هوڊر چيو ته "ان ڪري، جو آءٌ اهو هنڊ ئي نہ ٿو ڏسي سگهان ته هو ڪٿي بيٺو آهي. ان کان سواءِ مون وٽ ڪو هٿيار ٻ ته ڪونهي." ان تي لوڪيءَ چيو ته "تون ٻ ٻين وانگر ڪر ۽ بالدر کي عزت ڏي، جيئن ٻيا سيئي ڪري رهيا آهن. آءٌ ٿو توکي ڏيکاريان ته هو ڪٿي بيٺو آهي. هان وٽ، تون کيس هيءُ ٻوٽو هڻ." هوڊر اهو ٻوٽو لوڪيءَ کان ورتو ۽ سندس اشاري تي ان کي بالدر طرف اڇلايو. "مزلٽو" وڃي بالدر کي لڳو ۽ سندس بدن کي چيري، ڦاڙي ان مان پار نڪري ويو، جنهنڪري بالدر مري ويو ۽ ڌرتيءَ تي ڪري پيو. اها وڏي ۾ وڏي مصيبت هئي، جا ديوتائن ۽ انسانن مٿان نازل ٿي. ٿوري وقت تائين ته ديوتائون خاموش بيٺا رهيا، پر پوءِ انهن پنهنجا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آواز بلند ڪيا ۽ خوب رنا. آنهن بالدر جو لاش ڪٽي، سمنڊ جي ڪناري تي آندو، جتي بالدر جو جهاز بيٺو هو، جنهن کي "رنگهارن" چيو ويندو هو. اهو جهاز ملڪ جي بين سڀني جهازن کان وڏو هو. ديوتائن جي مرضي اها هئي ته جهاز کي هاڪاري، بالدر جو لاش ان تي رکي ساڙيو وڃي، پر جهاز هلڻ جو نالو ئي نه پئي ورتو. ان ڪري، آنهن هڪ ديو هيڪل عورت، "هائروڪن" کي گهرايو. اها هڪ بگهڙ تي چڙهي آئي ۽ جهاز کي اهڙو ته زوردار ڌڪو ڏنائين، جو سمنڊ جي لهرن مان باهه جا آلا پيدا ٿيا ۽ سڄي ڌرتي ڌڏي ويئي. پوءِ ديوتائن بالدر جو لاش ڪٽي، جهاز تي تيار ڪيل چڪيا مٿان رکيو. جڏهن سندس زال، نانا، ان کي ڏٺو، تڏهن ان جي دل ڦاٽي پيئي ۽ اها آڪٽ مري ويئي. ان ڪري ڪپس ۾ سندس مڙس سان گڏ ئي چڪيا تي رکيو ويو ۽ پوءِ سڄي جهاز کي باهه ڏيئي ساڙيو ويو.

بالدر هڪ جيئرو جاگندو ماڻهو هو، يا محض هڪ ڏندڪٿائي شخصيت، حقيقت هيءَ آهي ته ڪيس ناروي ۾ پوڇيو ويندو هو. ناروي جي خوبصورت سوگن فورڊ ندين جي مختلف اپيٽن مان هڪ تي، جيڪا ناروي جي پرشڪوه جبلن جي گهرائين ۾ دوردور تائين گهڙي وڃي ٿي، جن جي چوٽين تي 'پائين' وڻن جا ٻيلا ۽ بلند آبشار آهن، جن جو پاڻي هيٺ ندين جي ڪارائي پاڻي سان ملي ڪاڪ اڇي، سنهن ڦوهارن جي صورت ۾ ذرو ذرو ٿئي ٿو، بالدر ديوتا جي هڪ وڏي مڙهي بيٺل هئي. ان کي "بالدر جي هڙي" سڏيو ويندو هو. بت پرست انهين مقام کي اهڙي ته ڊپ سان ڏسندا هئا، جو انهين هنڌ کوهه ماڻهو پئي ڪنهن کي نقصان نه رسائيندو هو، نه کوهئي ڪنهن جو چوپايو مال چورائيندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو ۽ نہ وري کو غير عورتن سان مباشرت ڪري، پاڻ کي پليت ڪندو هو. پر مندر اندر ديوتائن جي مجسمن جي ٿهل ٿڪور عورتون ڪنديون هيون. آهي ئي آنهن بتن کي باهم تي گرم ڪري، کين تيل ملينديون هيون ۽ پوءِ کين ڪپڙي سان خشڪ ڪنديون هيون.

بالبر جي روايت ۾ ڏندڪتا جي باهرئين ڪوپي هيٺان پوشيده رکيل تاريخي ميڇالي جي متعلق ماڻهن جو ڪهڙو به ويچار هجي، پر انهيءَ قصي جي تفصيلن سان معلوم ٿئي ٿو ته بالبر ديوتا ڏندڪتائن جي اهڙي طبقي سان واسطو رکي ٿو، جن کي سائنس سوڻن ۾ نانڪي صورت ۾ پيش ڪيو ويو آهي يا هيٺن ڪٽي ڇڏجي ته هو سائنس جي انهيءَ طبقي سان واسطو رکي ٿو، جن کي جادوي رسمن جي صورت ۾ آنهن فطرتي اثرن جي ظاهر ڪرڻ جي ارادي سان ادا ڪيو وڃي ٿو، جن جو انهن ۾ تشبيهي زبان ۾ ذڪر ٿيل آهي. ڪابہ ڏندڪتا پنهنجن تفصيلن ۾ ايتري قدر باقاعده ۽ باريڪ ڪاٻہ هوندي آهي جهڙي ان صورت ۾ جڏهن، اها اهڙن لفظن جو ڪتاب هوندي آهي، جن کي انهيءَ مقدس رسم جا ادا ڪندڙ ڀالهائيندا ۽ متن عمل ڪندا آهن. بالبر ديوتا جي نارس قوم وارن جي ڀالهہ انهيءَ قسم جي هڪ ڏندڪتا هئي يا نہ، تنهن جي ثابت ٿيڻ جو امڪان ان صورت ۾ پيدا ٿيندو، جيڪڏهن اسين هيءَ ڀالهہ ثابت ڪري سگهون ته انهيءَ ڀالهہ جي واقعن سان مشابهت رکندڙ کي رسمون نارس قوم ۽ ٻين يورپي ماڻهن ادا ڪيون آهن يا نہ. هاڻي، انهيءَ قصي جا مکيہ واقعا به آهن. هڪ "مزلڏو" ٻوڙي جو پڇجڻ ۽ ٻيو ديوتا جو مرڻ ۽ سڙڻ. ممڪن آهي ته يورپ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي مختلف حصن ۾ ماڻهن، اجتماعي خواه انفرادي حيثيت ۾، جيڪي سالياڻيون رسمون ادا ڪيون آهن، تن ۾ شايد انهن ٻنهي جا بدل موجود هجن. اُنهن رسمن جي وضاحت ايندڙ باب ۾ ڪئي ويندي ۽ متن بحث ڪيو ويندو. ان باري ۾ اسين باهم جي سالياڻين تقريبن سان آغاز ڪريون ٿا ۽ "مزلٽو" ٻوٽي جي پڻجڻ جي معاملي تي بعد ۾ غور ڪنداسون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب باهنون

يورپ اندر باهر جون تقريبون

۱- باهر جون عام تقريبون : يورپ جي ڪنڊ ڪڙ ۾ ڪاشتڪار ايامن ڪان وڌي سال جي ڪن خاص ڏينهن تي باهر جي ڇڻ ٻارڻ، انهن جي چوڌاري نچڻ ۽ مٺائڻ ٽپن ڏيڻ جي رسر ادا ڪندا آيا آهن. انهيءَ قسر جي رسمن جو سراغ تاريخي شهادتن جي آڌار تي قرون وسطيٰ ۾ ملي سگهي ٿو ۽ انهن جي قديم زماني ۾ ادا ٿيندڙ ڪن رسمن سان مشابهت، ڪن زوردار اندروني ثابتين سان هيءَ ڀالهه ثابت ڪري ٿي ته انهن جي بنياد جي ڳولا عيسائيت جي ڦهاڙڻ ڪان گهڻو زمانو اڳ واري وقت ۾ ڪرڻ گهرجي. دراصل، اتر يورپ ۾ انهن جي ادائگيءَ جي سيني ڪان زياده اوائلي ثابتي انهن ڪوششن مان ملي رهي آهي جي اٽين صدي عيسويءَ جي مسيحي پادرين جي جماعتن انهن تقريبن کي محض بت پرستانه رسمن قرار ڏيڻ لاءِ ڪيون هيون. عام طرح انهن باهين ۾ مجسما ساڙيا ويندا آهن يا منجهن جيئرن ماڻهن کي ساڙڻ جو سانگ رچايو ويندو آهي. هن اعتبار ڪرڻ لاءِ کي دليل موجود آهن ته قديم زماني ۾ انسانن کي سچ پچ انهن موقعن تي باهر جي ڇڻ ۾ ساڙيو ويندو هو. انهن رسمن جي مختصر جائزي وٺ سان اسان کي انساني قربانين جو نشان ملي ويندو ۽ ساڳئي وقت انهن جي معنيٰ ۽ مفهوم به عيان ٿي پوندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جن موسمن ۾ باهم جا اهڙا مڇ عام طور پاريا ويندا آهن، سي گهٽو ڪري بهار ۽ وچ اونهارو آهن. پر ڪن هنڌن تي اهي باهيون موسم خزان جي آخر ۾ يا سياري جي دوران ۾، خاص‌طرح (۱) "هئلو ايون" (۳۱ آڪٽوبر) تي، "ناتال جي ڊينهن" ۽ (۲) "بارهين ڊينهن جي شام" تي ٻاريون ويندیون آهن. هن هنڌ جاءِ جي ڪمي انهن رسمن کي تفصيلوار بيان ڪرڻ جي راه ۾ مانع آهي. بهرحال، اُنهن جي عام نوعيت کي واضح ڪرڻ لاءِ کي ٿورا نمونا ڪافي ثابت ٿيندا. آسان بهار جي باهم وارين تقريبن سان شروعات ڪريون ٿا، جي عام طور (۳) "لينٽ" جي پهرئين آرتوار، ايسٽر شام ۽ 'مي-ڊينهن' تي ملهايون ويندیون آهن.

۲- **"لينٽ" واريون باهيون:** 'لينٽ' واري عرصي جي پهرئين آرتوار تي باهم جي سڃن ٻارڻ جي رسم بيلجم، اتر فرانس ۽ جرمنيءَ جي مختلف علائقن ۾ هلندي آئي آهي. چنانچه، بيلجم جي آردينس نالي هڪ ضلعي ۾، "وڏيءَ باهم واري ڊينهن" کان پندرهن ڊينهن اڳي ڳوٺ جا ٻار هڪ ڪان ٻيءَ ٻنيءَ ڏانهن ويندا آهن ۽ جلائو ڪائيون جمع ڪندا آهن. گرانڊ هئليو نالي ڳوٺ ۾ جيڪو به ماڻهو ٻارن جي طرفان چند ڪائين ڏيڻ جي درخواست نامنظور ڪندو آهي، تنهن کي اُهي ٻئي ڊينهن تي ڏيکائيندا آهن ۽ سندس منهن کي

(۱) ۳۱ آڪٽوبر تي عيسائي مذهب وارن جي "آل سينٽس ڊي" جي تقريب واري شام.

(۲) ناتال ڪان پوءِ بارهين ڊينهن جي شام.

(۳) ايسٽر ڪان چاليهه ڊينهن اڳي ڪان وڌي ايسٽر واري ڊينهن تائين جيڪو عرصو آهي، تنهن ۾ مسيحي مذهب جا پيرو روزا رکندا ۽ توبهه تائب ڪندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وسايل ٻاهه جي رک سان ڪاري ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. جڏهن جشن جو مقرر ڏينهن ايندو آهي، تڏهن ماڻهو ٻُوڙا ۽ ڪانڊيرا، خاص طرح "جيونيپر" ۽ "بروم" نالن وارا مقامي ٻوٽا، وڍيندا آهن ۽ شام ٿيڻ سان آس پاس جي سيئي دڙن تي ٻاهه جا ڇڻ هرڻ لڳندا آهن. انهيءَ علائقي جي ماڻهن وٽ هيءَ هڪ عام چوٽي آهي ته جيڪڏهن ڳوٺ کي ٻاهه جي مصيبت کان بچائڻ مقصود آهي، ته ٻاهه جا ست ڇڻ هڪ ئي وقت ٻرندا نظر اچڻ گهرجن. گرانڊ هئليو جا ماڻهو ٻاهه جي ڇڻ جي وچ ۾ هڪ لڪڑو کوڙيندا آهن، جنهن کي آهي "ئڪرال" يا "ڊانئڻ" سڏيندا آهن ۽ ٻاهه هڪ اهڙو ماڻهو ٻاريندو آهي، جنهن جي شادي ڳوٺ ۾ انهيءَ تقريب کان سيني کان پوءِ ٿي هوندي آهي. "مورلانويز" جي پسگردائيءَ ۾ ڪکن جو هڪ مجسمو ٻاهه ۾ ساڙيو ويندو آهي. نوجوان ۽ ٻار گڏجي ٻاهه جي ڇڻ جي چوڌاري ڳائيندا ۽ نچندا آهن ۽ انهيءَ سال جي دوران ۾ پلن فصلن حاصل ڪرڻ، دلپسند شاديءَ ماڻڻ ۽ ٻاڻ کي پيٽ جي سخت سور کان محفوظ ڪرڻ لاءِ ٽانڊن مٿان ٽپندا آهن. برٽنٽ ۾ ساڳيئي آرتوار تي، اڻويهين صديءَ جي شروعات واري زماني تائين، زالون ۽ مرد زنانا ڪپڑا پائي، رات جو ٻرندڙ مشعلون کڻي ٻنين ڏانهن ويندا هئا، جتي آهي "ظالم بيماريءَ کي هڪالي ڪيڻ" جي مقصد سان، (جيئن اهي چوندا هئا) نچندا ۽ مذاقيه راڳ ڳائيندا هئا. هيناٽ صوبي ۾، پاچريجز وٽ، سنه ۱۸۴۵ع تائين اها رسم "اسڪائوويئن" جي نالي سان ادا ڪئي ويندي هئي. هر سال "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي، جنهن کي "ننڍي اسڪائوويئن جو ڏينهن" چيو ويندو هو، نوجوان مرد ۽ ننڍڙا ٻار ٻريل مشعلون هٿن ۾ کڻي، ٻيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي باغن ۾ ڊوڙندا رهندا هئا. ڊوڙندي ڊوڙندي، اُهي زوردار آواز ۾ هيئن چوندا ويندا هئا:-

"ڪٿي وڃو صوف، ڪٿي وڃو ناسپاتيون ۽ آلو بخارا سڀ ڪارا، اسڪائوويئن، ڏانهن."

انهن لفظن تي مشعل بردار پنهنجي هرندڙ مشعل کي زور سان ڦيرائي صوفن، ناسپاتين ۽ آلو بخارن جي وٽن جي تارين ڏانهن اڇلائيندو هو. ان کان پوءِ ايندڙ ٻئي آرتوار کي "وڏي اسڪائوويئن جو ڏينهن" سڏيو ويندو هو ۽ انهيءَ ڏينهن ٻ، شام کان وٺي اوندهه ٿيڻ تائين، مشعلن سان باغيچن جي وٽن ۾ ساڳيئي قسم جي ڊڪ ڊوڙ ڪئي ويندي هئي.

آرڊينس جي فرينچ ضلعي ۾ هرهڪ گهوٽ ٻاهر جي مڇن جي چوڌاري نچندو ۽ راڳ گائيندو هو، جي "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي روشن ڪيا ويندا هئا. هيٺي ٻڙ، جنهن ٻ، شهرواسيءَ جي آخرين شادي ٿيل هوندي هئي، خواهه اهو مرد هوندو هو يا عورت، سو ئي ٻاهر کي تيلي ڏيندو هو. اڄا تائين اها رسم عام طرح سڄي ضلعي ۾ ادا ڪئي ويندي آهي. ٻلين کي ٻاهر ۾ ساڙيو ويندو هو يا کين ان مٽان جهلي پڄايو ويندو هو. جنهن دوران ۾ ٻليون سڙندڙيون رهنديون هيون، تنهن ۾ گهوٽ جا سڀيئي ريڍار پنهنجن ڏٺن کي بيمارين ۽ جادوءَ جي بد اثر کان محفوظ رکڻ لاءِ، ٻاهر جي شعلن ۽ دونهين وچان هڪالينداويندا هئا ۽ انهيءَ عمل کي اُهي ريڍن جي بچاءَ جو يقيني ذريعو تصور ڪندا هئا. ڪن ضلعن جي ماڻهن کي هيءُ يقين هوندو هو ته ٻاهر جي چوڌاري ناچ، جيئن زياده تيز رفتار ۽ چست هوندو، تيئن فصل زياده ٻلا ٿيندا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"فرينچ ـ ڪوسٽيءَ" جا رهاڪو، جو "جورا جبلن" جي مغرب ۾ واقع هڪ فرينچ علائقو آهي، "لينٽ" جي پهرئين آرتوار کي "ٽانڊن وارو آرتوار" (برئنڊنس) سڏيندا آهن، ڇو ته انهيءَ ڏينهن تي باهين هارڙ جي رسم ادا ڪئي ويندي آهي. انهيءَ چنچر يا آرتوار ٽي ڪوٽ جا جوان ڇوڪرا گهوڙي جي بدران پاڻ مان ڪنهن هڪ ساٿيءَ کي گاڏيءَ ۾ جوڙي، گاڏيءَ کي شهر جي گهٽين ۾ رستن تان ڪاهيندا ويندا آهن ۽ اهڙن گهرن جي دروازن تي بيهندا وينداآهن، جتي ڪٽي ڇوڪريون هونديون آهن ۽ انهن گهرن مان ڪائين جون لڏون پيندا آهن. جڏهن ڪين ڪافي مقدار ۾ جلائو ڪاٺيون ملي ويندیون آهن، تڏهن اهي ڪائين کي ڪوٽ ڪان ٽورو پري گاڏيءَ ٽي ڪٽي ويندا آهن، جتي انهن جو هڪ وڏو ڍير ٿاهي، ان کي باهم ڏيندا آهن. ڪوٽ جا سڀ ماڻهو باهم ڏسڻ لاءِ باهر نڪري ايندا آهن. ڪن ڪوٽن ۾، جڏهن گرجائن جي گهنڊن "انگيلس" جو سُر وڄايو هوندو آهي، تڏهن انهيءَ رسم جي ادائگيءَ لاءِ عام ماڻهن کي وڏن واڪن سان هنن لفظن ۾ اطلاع ڏنو ويندو آهي ته "اچو، باهم ڏانهن! اچو باهم ڏانهن!" ڇوڪرا، ڇوڪريون ۽ پار مچ جي چوگرد نچندا آهن ۽ جڏهن باهم جا شعلا وسامي ويندا آهن، تڏهن آهي سڀ سرخ ٽانڊن نشان ٽپن ڏيڻ جي چتا پيٽي ڪري، هڪ ٻئي کان اڳي نڪرڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. جيڪو ڇوڪرو يا ڇوڪري اهو ڪارنامون پنهنجن ڪپڙن کي ساڙڻ کان سواءِ سر انجام ڪندو آهي، تنهن جي شادي انهيءَ سال اندر ٿيندي آهي. نوجوان ماڻهو پرندڙ مشعلون کٽي گهٽين يا بنين ۾ ٻرندا وتندا آهن ۽ جڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن ميوي جي باغ وٽان لنگهندا آهن، تڏهن واڪا ڪري چوندا آهن تہ "پنن ڪان وڌيڪ ڦَلَ ! " ڊائوبس ضلعي ۾، ليويران وٽ ٿورا سال اڳ تائين، فقط انهيءَ سال جي دوران ۾ پرٽيل جوڙن ڪي ئي باهم جي اهڙن سچن ڪي پارٽ جو فرض سونپيل هوندو هو. باهم جي سچ جي وچ ۾ هڪ لڪڙو ڪوڙيو ويندو هو، جنهن جي مٿينءَ چوٽيءَ تي ڪاٺ جي ڪڪڙ جو هڪ بت لڳل هوندو هو. پوءِ شرطون پڃايون ويندیون هيون ۽ ڪنڊڙ ڪي اهو ڪڪڙ انعام طور ڏنو ويندو هو.

آورجني ۾ "لينٽ" جي پهرئين آرتوار جي شام جو هر هنڌ باهم جا سچ روشن ڪيا ويندا آهن. هرهڪ ڳوٺ ۽ واهڻ، حتيٰ ڪ هرهڪ محلي ۽ هرهڪ دور دراز زميندارِي گهر ڪي باهم جو پنهنجو پنهنجو سچ يا "فيگو"، (جيئن ان ڪي مقامي بولي ۾ سڏيو ويندو آهي) پارٽو هوندو آهي، جو رات جي پاڇي پوڻ سان ئي روشن ڪيو ويندو آهي. اوچين جاين ۽ ميدانن ۾ هِتي هُتي، هر هنڌ باهم جا سچ روشن ٽينڊا نظر ايندا آهن. ماڻهو انهن جي چوڌاري راڳ ڳائيندا ۽ نچندا آهن ۽ شعلن جي آر پار ٽپ ڏيندا آهن. پوءِ اهي "گرئناس - سياس" نالي هڪ رسم ادا ڪرڻ لاءِ تيار ٽيندا آهن. "گرئنو- سيئو" نالي هڪ ڊگهي لڪڙي جي چوٽيءَ سان ٻڌل پلال جي هڪ مشعل هوندي آهي. جڏهن سچ جي باهم اڏوري سڙي ختم ٿي ويندي آهي، تڏهن آس پاس بيٺل ماڻهو وسامندڙ شعلن مان پنهنجيون مشعلون روشن ڪري، پر وارن ميوي جي باغيچن، ٻنين ۽ باغن ڏانهن، جتي جتي ڦلدار وڻ هوندا آهن، اُتي ڪٽي ويندا آهن. گهمندي گهمندي، اهي بلند آواز سان هيئن ڳائيندا ويندا آهن، "گرئنو، منهنجا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دوست، گرئنو منهنجا ابا، گرئنو، منهنجي امڙ ! " پوءِ اهي پرندڙ مشعلن کي هر هڪ وڻ جي ٽارين هيٺان لنگهائيندا، هيٺن ڳائيندا آهن :

"برئنڊو، برانڊائونسي، تساڪ برئنٽسو، ان پلئن پيناءِ ! "

يعني، " اي ٽانڊا، پَرُ، هرهڪ ٽاري پريل ٽوڪرو ڏجانءِ ! "

ڪن ڳوٺن ۾ ماٺهو پوڪيل ٻنين سان ڊوڙندا ۽ مشعلن جي رک کي زمين تي اڇلائيندا ويندا آهن. تنهن کان سواءِ، اهي اُنهيءَ رک جو ڪجهه حصو پڪين جي آڪيرن ۾ به وجهندا آهن، تہ جئين ڪڻيون سڄي سال جي دوران ۾ جام آنا لا هين. جڏهن اهي سڀ رسمون ادا ٿي ويندیون آهن، تڏهن هر هڪ ماٺهو گهر وڃي، خوب مجلسون ڪندو آهي. اُنهيءَ شام خاص طعام ميدي، کير ۽ آنن سان ٺهيل ڪيڪ هوندا آهن، جن جي اندر ڪنهن ميوي جي قار يا گوشت جو ٽڪر رکيل هوندو آهي. هن حالت ۾ ميويدار وڻن، پوڪيل ٻنين ۽ پڪين جي آڪيرن کي باهم ڊيڪارڻ، صاف طرح جادوءَ جو هڪ ٽوٽو آهي، جنهن جو مقصد آبادیءَ جي خاطري ڪرڻ جو آهي. اهو "گرئنو"، جنهن جي طرف سڀ پُڪارون مخاطب ڪيون ويندیون آهن ۽ جو مشعلن کي پنهنجي نالي سان نوازي ٿو، ڊاڪٽر پوميرول جي راءِ موجب، سيلٽڪ قوم وارن جي قديم ديوتا "گرئنس" کان علاوه شايد ٻيو ڪونهي، جنهن کي رومين پنهنجي ديوتا "اڀولو" سان شناخت ڪيو هو ۽ جنهن جي پوڄا جي متعلق تصديق نہ فقط فرانس، پر اسڪاٽلنڊ ۽ ڊئنيوب درياه جي ڪنارن تي واقع ملڪن مان ڳولي لڌل تحريرن مان پڻ ٿي رهي آهي.

"لينت" جي پهرئين آرتوار تي ميوي وارن باغن ۽ ٻنين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي آباد ڪرڻ جي ارادي سان منجهن پلال جي مشعلن قيرائڻ جي رسم فرانس ۾ عام جام ڦهليل مملوم ٿئي ٿي، پر ان سان گڏ باهم جي سچن پارڻ جي رسم به ادا ڪئي ويندي هئي يا نہ، سو نہ ٿو چئي سگهجي. چنانچہ، پکاردي صوبي جا ماڻهو، "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي ٻنين ۾ هرندڙ مشعلون گهمائيندا هئا ۽ انهن جي وسيلي آهي ٻنين جي کوڻن، اناج جي پاسي ۾ آپرندڙ ڏين ۽ نقصانڪار پوتن کي هڪالينداهئا. هو سمجهندا هئا تہ اهي مشعلون باغن لاءِ تمام چگيون هيون ۽ پوکيل بصرن جي گند کي تمام وڏو ڪنديون. بار هٿن ۾ مشعلون ڪٽي، زمين کي وڏيڪ پلي ڪرڻ جي ارادي سان ٻنين ۾ ڊوڙندا وتندا هئا". جيورا ۽ ڪوهي ڊي ائن جي علائقن جي درميان، ورجز نالي هڪ ڳوٺ ۾ انهيءَ موسم جي دوران ۾ جبل جي چوٽيءَ تي وڏيون مشعلون ٻاريون ويندیون هيون. مشعل-بردار ڳوٺ جي هر هڪ گهر ويندا هئا، ماڻهن کان پڪل مٽرن جي خيرات گهرندا هئا ۽ اهڙن سيني جوڙن کي نچڻ لاءِ مجبور ڪندا هئا، جن انهيءَ سال جي دوران ۾ شادي ڪئي هوندي هئي. معلوم ٿئي ٿو تہ مرڪزي فرانس جي هڪ ضلعي، بيريءَ ۾، باه جا سچ انهيءَ ڏينهن تي نہ ٻاريا ويندا آهن، پر جڏهن سج غروب ٿيندو آهي، تڏهن ڳوٺن جا سڀ ماڻهو پلال جي هرندڙ مشعلن سان مسلح ٿي، سڄي علائقي ۾ ڦهلجي ويندا آهن ۽ ٻنين، انگور جي سَنَهين ۽ ميويدار باغن مان ڊوڙندا ويندا آهن. دور کان ڏسبو، تہ ائين نظر ايندو تہ جڻ قرندڙ گهڙندڙ روشنايون جا انبوه، اوندهہ ۾ تمکندا، آنهن کڙ ڪيتن وانگر نظر ايندا، جي ميدانن، پهاڙين جي لاهين ۽ ماڙين جي ميدانن ۾ هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻئي ٻنيان ڊوڙندا ڦرندا آهن. هڪ طرف، جتي مرد پنهنجيون مشعلون ميويدار وڻن جي ٽارين هيٺان ڦيرائيندا رهندا آهن، آتي عورتون ۽ ٻار بهر جي ڪکن مان ٿهيل ٻٽيون وڻن جي ٽڙن جي چوڌاري ويڙهيندا آهن. انهيءَ رسم جو اثر انهن مختلف بيمارين ۽ مرضن کي تڙي ڪيڏ جو معلوم ٿئي ٿو، جي ڏرتيءَ جي ميون کي عام طرح وٺندا آهن. وڻن جي ٽڙن جي چوڌاري جيڪي ٻٽيون ويڙهيون ويندیون آهن، تن لاءِ وري هيءَ اعتقاد آهي، ته آهي وڻن کي ميويدار ڪنديون.

جرمنيءَ، آسٽريا ۽ سئٽزرلئنڈ ۾ به انهيءَ موسم ۾ ساڳئي قسم جون ئي رسمون ادا ڪيون ويندیون آهن. چنانچ، رهائين درياهم جي پاسي ۾ واقع پرشيا ۾، ايفل جبلن ۾ "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي نوجوان مرد هرهڪ گهر مان پلال ۽ ٻُوڙن جون ننڍيون ڪاٺيون جمع ڪندا هئا. انهن کي اهي ڪنهن بلند مقام ڏانهن ڪٽي ويندا هئا، جتي ان کي ڪنهن ڊگهي ۽ سنهي وڻ جي چوڌاري جمع ڪندا هئا، جنهن کي ٿورو مٿيرو ڪاٽيءَ جو هڪ ٽڪر زاويه قائم تي ٿوڪي، هڪ صليب ٺاهيندا هئا. انهيءَ اڏاوت کي "جهوپڙي" يا "قلعو" سڏيو ويندو هو ۽ پوءِ ان کي باهم ڏني ويندي هئي. نوجوان مرد هٿن ۾ ٻرندڙ مشعلون ڪٽي، مٿا آگهاڙا ڪري، ٻرندڙ "قلعي" جي چوگرد گهمندا ۽ زور زور سان دعائون گهرندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن پلال مان ٿهيل ماٺهوءَ جي هڪ مجسمي کي "جهوپڙيءَ" ۾ جلايو ويندو هو. ماٺهو انهيءَ رخ جي غور سان جاچ ڪندا هئا، جنهن ڏانهن هوا ۾ دونهون ڪجي ويندو هو. جيڪڏهن دونهون ٻنين طرف ويندو هو، تہ ان کي هن ڳالهه جي علامت سمجهيو ويندو هو

تہ انهيءَ سال جا فصل پلا ٿيندا. ساڳي ئي ڏينهن تي ايفل جي ڪن علائقن ۾ پلال مان هڪ وڏو قيٽو ٿاهيو ويندو هو، جنهن کي ٿي گهوڙا گهلي، ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي پهچائيندا هئا. ڪوٽ جا چوڪرا رات اچڻ سان ان طرف ويندا هئا ۽ قيٽي کي باهم ڏيئي، ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان هيٺ گسڪائي چڏيندا هئا. اوبر ستئنفيلڊ ۾ اهو قيٽو اهڙي ماٺهوءَ کي مهيا ڪرڻو پوندو هو جنهن جي شادي سيني ڪان پوءِ ٿي هوندي هئي. لڪسيمبرگ ۾ ايچرناچ جي پسگردائيءَ ۾، ساڳيءَ رسر کي "ڏانئڻ کي ساڙڻ" سڏيو ويندو آهي. ٽائرول ۾، ووراليرگ وٽ، "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي، هڪ سنهي ۽ ننڍي وڻ کي پلال ۽ ڪائين جي ڍير سان وکوڙيو ويندو آهي. وڻ جي چوٽيءَ تي پراڻين اڳڙين مان ٿهيل ۽ بارود سان ڀريل ماٺهوءَ جو هڪ مجسمو لٽڪايو ويندو آهي. رات جو انهن سيني شين کي باهم ڏني ويندي آهي ۽ چوڪرا ۽ چوڪريون ان جي چوڌاري نچندا آهن. ان سان گڏو گڏ هٿن ۾ ٻرندڙ مشعلون هوندیون اٿن، جن کي اهي هيڏانهن هوڏانهن ڦيرا ڏيندا آهن ۽ اهڙن سُرن ۾ گيت گائيندا آهن، جن مان فقط "ڇچ ۾ انٌ، زمين ۾ هَرٌ" الفاظ سمجهه ۾ اچي سگهندا آهن. سوابيا ۾، "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي، ڪپڑي جو هڪ مجسمو ٿاهيو ويندو آهي، جنهن کي "ڏانئڻ" يا "پوڙهي زال"، يا "سياري جي نانيَ" سڏيو ويندو آهي. ۽ ان کي هڪ لڪڙي سان ٻڌو ويندو آهي. لڪڙي ڪي ڪائين جي هڪ ڍير جي وچ ۾ کوڙيو ويندو آهي ۽ پوءِ ان کي باهم ڏني ويندي آهي. جڏهن "ڏانئڻ" پيئي سڙندي آهي، تڏهن نوجوان چوڪرا ٻرندڙ ٽالهيون هوا ۾ اڇلائيندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي ٽالهيون، ڪائيءَ جا گول، سنها ٽڪر هوندا آهن، جن جو قطر ڪي ٿورا انچ هوندو. آهي ۽ انهن جي باهرئين ڪناري وٽ سج يا ستارن جي ڪرڻن سان مشابهت رکندڙ ڪُنڊون نڪتل هونديون آهن. ٽالهين جي عين وچ ۾ هڪ ننڍو سوراخ هوندو آهي، جنهن جي ذريعي اهي هڪ ڏنڊيءَ سان گڏيل رهنديون آهن. ٽالهيءَ کي اچلائڻ کان اڳ باهم ڏني ويندي آهي. ڏنڊيءَ کي زور سان هيڏانهن هوڏانهن ڦيرايو ويندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح ٽالهيءَ ڏانهي جيڪو زور منتقل ٿيندو آهي سو، ڏنڊيءَ کي سلاميءَ تي رکيل ڪاٺ جي هڪ تختي سان زور سان هڻڻ سبب اڃا به گهڻو وڌي ويندو آهي. اهڙيءَ طرح، ٻرندڙ ٽالهي زور سان باهر نڪري ويندي آهي ۽ آسمان طرف گهڻيءَ بلنديءَ تائين پهچي، وري هيٺ زمين طرف ڪرڻ کان اڳ هڪ ڊگهي ٻرندڙ ڪمان ٺاهيندي ويندي آهي. ماٺهو سڙيل "ڏانڻ" ۽ ٽالهين جا وسايل اگر گهر ڪٽي ويندا آهن، جن کي آهي ساڳيءَ رات "فلئڪس" جي ٻنين ۾ ٿڻيءَ ۾ دفن ڪندا آهن، چاڪاڻ ته سندن اعتقاد آهي ته اهي اگر جيتن وغيره کي ٻنين کان دور رکندا. "رهڻون جبلن" ۾، جي "هيس" ۽ ٻويريا جي سرحدن تي واقع آهن، ماٺهو "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي ڪنهن ٽڪريءَ يا ڪنهن بلند مقام جي چوٽيءَ تي چڙهي ويندا هئا. ننڍڙا ٻار ۽ چوڪرا مشعلون، ڏاڙهن سان ٽڪيل ٻوهارا ۽ پلال ۾ ويڙهيل لڪڙا کڻي ويندا هئا. هڪ ڇيٽي کي، جنهن کي اهڙيون شيون ويڙهيل هونديون هيون، جن کي تمام آسانيءَ سان باهم لڳي سگهي، باهم ڏيئي ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان گسڪائي چڏيو ويندو هو. جوان ماٺهو ٻرندڙ مشعلون ۽ ٻوهارا هٿن ۾ جهلي، ٻنين ۾ ڦرندا گهمندا هئا، تانجو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آخرڪار اهي انهن سيني ڪي هڪ هنڌ اچلائي ڏيڻ ڪندا هئا، جنهن جي چوڌاري جمع ٿي، هڪ منتر يا ڪو عوامي گيت گائڻ شروع ڪندا هئا. هرندڙ مشعلن سان ٻنين ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙڻ ۽ ڦرڻ جو مقصد "ظالم پيجاري" ڪي پچائي ڪيڻ جو هو يا شايد "ڪنواريءَ" جي اعزاز ۾ ائين ڪيو ويندو هو، تہ جيئن اها سڄي سال جي دوران ۾ ڌرتيءَ جي ڦلن جي حفاظت ڪري ۽ مٽن رحم نازل ڪري. "هيس" جي پسگردائيءَ وارن ڳوٺن ۾، "رهون" ۽ ووگيل جبلن" جي درميان، ائين سمجهيو ويندو آهي تہ جتي جتي اهڙو هرندڙ ڦيٽو ڦرندو، تتي تتي ٻنيون ڳڙي ۽ طوفان کان محفوظ رهنديون.

سئزرلئنڊ ۾ ٻڻ، "لينٽ" جي پهرئين آرتوار جي شام جو اوچين جاين تي باهم جي مچن ٻارڻ جي رسم آهي يا ٿورو زمانو اڳ تائين هئي، جنهنڪري اهو عام طرح "چٽنگن واري آرتوار" جي نالي سان مشهور آهي. مثال طور، اها رسم ليوسرن ضلعي جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ ادا ڪئي ويندي هئي. ڇوڪرا گهر گهر وڃي، گاهم ۽ ڪاٺيون پنندا هئا، جن کي اهي ڪنهن نمايان ٽڪريءَ يا جبل تي هڪ لڪڑيءَ جي چوڌاري، جنهن تي "ڊانئڻ" نالي گاهم جو هڪ بوتو لٽڪيل هوندو هو، گڏ ڪري، ڏيڻ ڪندا هئا. سنهن اونداهيءَ وقت، ڏيڻ کي باهم ڏني ويندي هئي ۽ نوجوان ڏاڍي جوش وخروش سان ان جي چوڌاري نچندا هئا ۽ منجهانئن کي ناچ جي وچ ۾ چهبڪن سان ٽڪاءَ ڪيندا يا گهنڊ وڄائيندا هئا. جڏهن باهم جا شعلا ڪافي حد تائين جهڪا ٿي ويندا هئا، تڏهن اهي انهن مٿان ٽپ ڏيندا هئا. ان کي "ڊانئڻ کي ساڙڻ" سڏيو ويندو هو. انهيءَ ضلعي جي ڪن ٻين حصن ۾، ماڻهو پراڻن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قيڏن جي چوڏاري پلال ۽ ڪنڌا ويڙهي، انهن کي باھ ڏيئي، ٽکريءَ جي لاهيءَ تان هيٺ گسڪائي ڇڏيندا هئا. اونده ۾ جيڏن زياده تعداد ۾ باهين جا سچ ٻرندا ۽ شعلا ڏيندا ڏسي سگهبا هئا، تيڏن سڪر سٽائيءَ واري سال جي اميد رکي سگهبي هئي، ائين ٻ سمجهيو ويندو هو ته باھ جي پرسان يا ان جي مٿان ناچو جيتريقدر زياده اوچا ٽپندا، اوتريقدر زياده اوچا سندن "فلڪس" جا پوتا نڪرندا. ڪن ضلعن ۾ باھ جي سچ کي اهو مرڪ يا اها عورت روشن ڪندي هئي، جنهن جي شادي سيني کان پوءِ ٿي هوندي هئي.

باھ جي انهن سچن کي، جي "لينٽ" جي پهرئين آرتوار تي ٻاريا وڃن ٿا، انهن باهين کان علحده ڪرڻ مشڪل معلوم ٿئي ٿو جن ۾، تقريباً ساڳيءَ ئي موسم ۾، "موت کي باھر ڪيڻ" جي رسم جي هڪ حصي طور "موت" جي مجسمي کي ساڙيو ويندو آهي. اسان ڏٺو آهي ته آسٽريائي سليشيا ۾، "ريوپرٽس ڊي" ('شروو' اڳارو؟) جي صبح جو، پلال مان ٺهيل هڪ ماڻهو، جو پشم جي ڪوٽ ۽ پشم جي ٽوپيءَ ۾ ملبوس هوندو آهي، ڳوٺ کان ٻاهر هڪ سوراخ ۾ رکيو ويندو آهي، جتي ڪيس باھ ڏني ويندي آهي ۽ جيسين اها باھ ٻرندي رهندي آهي، تيسين هرهڪ ماڻهو انهيءَ مجسمي مان ٿورو گهڻو ٽڪر پٽڻ جي ڪوشش ڪندو آهي، جنهن کي اهو پنهنجي باغ جي سيني کان زياده اوچي وڻ جي ٽاريءَ ۾ ٻڌندو يا پنهنجيءَ ٻنيءَ ۾ دفن ڪندو آهي. سندن خيال آهي ته ان ڪري فصل بهتر نموني سان وڌندا ۽ ويجهندا. اها رسم "موت کي دفن ڪرڻ" جي نالي سان مشهور آهي. جيتوڻيڪ پلال جي ماڻهوءَ کي "موت" جي نالي سان خاص طرح

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪونہ نوازيو ويندو آهي، تڏهن ۽ امڪان آهي تہ انهيءَ رسر جي معنيٰ اها ئي آهي، جو تہ جيئن مون ڊيڪارڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، "موت" لفظ انهيءَ رسر جي اصلي مقصد جو اظهار نہ ٿو ڪري. ايفل جبلن ۾ ڪوبرن وٽ، چوڪرا "شرووا-اگاري" ڏينهن پلال جو هڪ ماٿهو ٿاهيندا آهن. مجسمي تي رسمي طور مقدمون هلايو ويندو آهي ۽ مٿس اِها تهمت ڌري ويندي آهي تہ اُنهيءَ سال جي دوران ۾ سڄيءَ پسگردائيءَ ۾ جيڪي ۽ چوريون ٿيون آهن، تن سيني جو سرغنو اهو ئي آهي. ڪيس موت جي سزا ڏيئي، ڳوٺ مان ڪيرايو ويندو آهي ۽ بعد ۾ ڪيس گوليءَ سان سان ماري، چڪيا تي رکي، ساڙيو ويندو آهي. سڀ ڇٽا ٻرندڙ مچ جي چوڌاري نچندا آهن ۽ سال جي آخرين ڪنوار کي شعلن مٿان ٽپڻو پوندو آهي. اولڊينبرگ جا رهاڪو "شرووا-اگاري" ڏينهن شام وقت، پلال جا ڊگها بنڊل ٿاهيندا هئا، جن کي اهي باهم ڏيئي، پنين ۾ هيڏانهن هوڏانهن هوا ۾ ڪيرائيندا، ڊوڙندا رهندا هئا ۽ چيخون ڪندا ۽ بي معني گيت گائيندا هئا. آخر ۾ اهي پلال جي ماٿهوءَ کي ٻنيءَ ۾ ساڙيندا هئا. ڊوسيلڊورف ضلعي ۾، "شرووا-اگاري" ڏينهن جيڪو پلال جو ماٿهو ساڙيو ويندو هو، سو اناج جي اڻ گاهيل ستيءَ مان ٻڌايو ويندو هو. موسم بهار ۾، جنهن ڏينهن رات ۽ ڏينهن هڪ جيترا ٿيندا آهن، تنهن کان پوءِ جيڪو پهريون سومر ايندو آهي، تنهن تي زيورچ جا رولو چورا پلال جي هڪ ماٿهوءَ کي گاڏيءَ تي رکي، گهٽين مان گهليندا ڦرندا آهن ۽ ساڳي ئي وقت چوڪريون وري "مئي-وڻ" کڻي گهمائيندڙيون آهن. جڏهن ڊيولين ۾ شام جا گهنڊ وڄندا آهن، تڏهن پلال جو ماٿهو ساڙيو ويندو آهي. آچين ضلعي ۾، "ائش-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اربع" جي ڏينهن تي، هڪ ماڻهوءَ کي مٽڻ جي پليءَ ۾ ويڙهي، اڳواٽ مقرر ٿيل هڪ جاءِ ڏانهن کڻي ويندا هئا. اتي پهچڻ کان پوءِ، اهو ماڻهو پليءَ مان کسڪي ٻاهر نڪري ويندو هو، جنهن کي پوءِ ساڙيو ويندو هو ۽ ٻارائين ئي سمجهندا هئا ته اهو ماڻهو سڙي رهيو هو. "وال ڊي ليڊرو" (ٽائرول) ۾، ڪارنيوال جي آخرين ڏينهن تي پلال ۽ ڪائين مان هڪ مجسمو ٺاهيو ويندو آهي، جنهن کي بعد ۾ باهم ڏني ويندي آهي. مجسمي کي "پوڙهي عورت" ۽ ان کي ساڙڻ جي رسم کي "پوڙهي عورت کي ساڙڻ" چيو ويندو آهي.

۳- **ايسٽر واريون باهيون:** ٻيو هڪ اهڙو موقعو، جنهن تي باهم جون اهي تقريبون منعقد ڪيون ويندڙيون آهن، سو آهي ايسٽر جي شام، يعني ايسٽر واري آرتوار کان اڳ ايندڙ چنڊ ڪٿولڪ فرقي وارن عيسائين جي ملڪن ۾ انهيءَ ڏينهن تي ديولين مان سيني روشنائين کي گل ڪرڻ ۽ ان کان پوءِ پٿر ۽ چقمق ۽ ڪن حالتن ۾ آتشي شيشي سان تازين باهين ٻارڻ جي رسم گهڻي زماني کان وٺي هلندي آئي آهي. انهيءَ باهم تي، وڏي "پاسڪل" يا "ايسٽر" موم بتي روشن ڪئي ويندي آهي، جنهن کي بعد ۾ ديول جي سيني وسايل بتين کي ٻارڻ لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي. جرمنيءَ جي گهڻن حصن ۾، نئين ٻاريل باهم ذريعي، ديول جي قريب ڪنهن ڪليل جاءِ تي هڪ وڏو سچ ٻڌ ٻاريو ويندو آهي. اهو سچ مقدس هوندو آهي ۽ آس پاس جا ماڻهو شاهم بلوط، اخروٽ ۽ "بيچ" وٽن جون ڪاٺيون کڻي ايندا آهن، جن کي اهي انهيءَ سچ مان دکائي، پاڻ سان گڏ گهرن ڏانهن کڻي ويندا آهن. چنانچه، اهڙين ڪاٺين مان ڪن کي گهرن ۾ نئين سر روشن ڪيل باهين ۾ ساڙيو ويندو آهي ۽ ساڻ ئي هيءَ دعا گهري ويندي آهي ته شل خدا گهر کي باهم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃ ۽ ڳڙي کان محفوظ رکي! اهڙيءَ طرح هر هڪ گهر ۾ "تازي باهه" پهچندي آهي. انهن کائين مان ڪي، سڃي سال تائين محفوظ رکيون ويندیون آهن ۽ تمام سخت گجگوڙ وارن طوفانن وقت، گهر کي وڃ ۾ سڙي خاڪ ٿيڻ کان بچائڻ لاءِ، انهن کي چلهه جي باهه متان رکيو ويندو آهي يا ساڳي ئي مقصد سان انهن کي چتين ۾ کوڙيو ويندو آهي. پيون اهڙيون کائيون ٻنين، باغن ۽ کيتن ۾ کوڙيون ويندیون آهن ۽ هيءَ دعا ڪئي ويندي آهي ته شل خدا انهن کي پاري ۽ ڳڙي کان امان ڏئي. اهڙن باغن ۽ اهڙين ٻنين کي ٻين کان زياده سائو ۽ آباد ٿيندو سمجهيو ويندو آهي، انهن هنڌن تي جمندڙ آنَ ۽ ٻوٽن کي ڳڙو نه ليٽائيندو آهي، نه انهن کي ڪٽي، جيت ۽ تندڀيون کائيندیون آهن ۽ نه ڪا ڏانئڻ کين نقصان رسائيندي آهي. منجهن جميل آنَ جا سنگ پريل ۽ هڪ ٻئي جي قريب هوندا آهن. اهڙين باهين ۾ سڙيل کائيون هَرَن کي هنيون ويندیون آهن. ايستر واريءَ باهه جي رک کي، ڪجيءَ جي مقدس ٽارين جي رک سان ملائي، ٻج چٽڻ وقت، ٻج واري آنَ سان گڏيو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن "جيوداس" نالي جي کائيءَ مان ٺهيل هڪ مجسمي کي مقدس باهه ۾ ساڙيو ويندو آهي ۽ جيتوڻيڪ ڪن هنڌن تي اها رسم منسوخ ڪئي ويئي آهي، ان هوندي به اهڙين جاين تي خود باهه جو مچ ئي "جيوداس جي سڙڻ" جي نالي سان مشهور هوندو آهي.

ايستر جي باهه واريءَ تقريب جي خالص بت پرستانه نوعيت هڪ انهيءَ طريقي مان، جنهن سان ڪاشتڪار ان کي ملهائين ٿا ۽ ٻيو انهن وهمي اعتقادن مان، جن کي اهي سائس وابستہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪن ٿا، بلڪل عيان ٿي رهي آهي. شمالي ۽ مرڪزي جرمنيءَ جي سڄي علائقي ۾، مشرق طرف ائلٽما، ڪ ۽ ائنهالٽ، برونسوڪ، هئنوور، اولڊينبرگ، هارٽز ضلعي ۽ هيس ڪان وٽي مغرب ۾ ويسٽ فاليا تائين، اڄ به ايسٽر جون باهيون هڪ ئي وقت ٽڪرين جي چوٽين تي روشن ڪيون وڃن ٿيون. ڪڏهن ڪڏهن تہ چاليهہ چاليهہ سڄ هڪ ئي نگاهہ سان شمار ڪري سگهبا آهن. ايسٽر ڪان گهٽوا گ، نوجوان ماڻهو جلائو ڪائيون جمع ڪرڻ ۾ مصروف رهندا آهن. هرهڪ ڪڙمي پنهنجو پنهنجو ڪائين جو چندو ڏيندو آهي ۽ ڪڏ ڪيل شين جي ڍير ۾ ڊاسر جا ڊبا، پيٽروليم جا پيپ ۽ ٻيون گهٽيون اهڙيون شيون گڏيل هونديون آهن. همسايا ڳوٺ هن باري ۾ هڪ ٻئي سان ڇڻا ڀيٽي ڪندا آهن، تہ انهن سان ڪهڙو ٽو سيني ڪان وڏو سڄ هاري. سال بسال اهي باهيون ساڳيءَ ئي ٽڪريءَ تي هاريون ويندیون آهن جنهن کي، ان ڪري، عام طور "ايسٽر جبل" جو نالو ڏنو ويندو آهي. باهم جي انهن سڄن کي هڪ ٻئي پٽيان، اوچين جاين تي اهڙيءَ طرح روشن ٿيندي، ڪنهن بلند مقام تان ٻيهي ڊسڻ سان هڪ خوبصورت نظارو نظر ايندو آهي. عام اعتقاد آهي تہ جيترو دور انهن جي روشنائي پهچندي، اوترو دور، ڪم از ڪم ڪڙمين جي اعتقاد مطابق، ٻنيون سايون ۽ آباد ٿيندیون ۽ اهي گهر، جن تي انهن جو شعاع پهچندو، باه ۽ بيماريءَ ڪان بچيل رهندا. "عيس" ۾، ووڪ مارسن ۽ ٻين هنڌن جا ماڻهو هن ڳالهہ جو غور سان مطالعو ڪندا هئا تہ هوا باهم جي شعلن کي ڪهڙي طرف ٽي ڦيرائي، پوءِ اهي هن خاطريءَ سان "فلڪس" جو بج انهيءَ مطابق پوکيندا هئا، تہ اهو ڏاڍو پلو ٿيندو. باهم جي اهڙن سڄن سان باهر ڪديل ٽانڊا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گھرن ۾ کي وڃ ڪان محفوظ رکندا آهن ۽ انهن جي رک ۾ نين جي آبادي ۾ اضافو ٿيندي آهي ۽ ڪين ڪٽن جي حملي ڪان بچائيندي آهي ۽ جيڪڏهن ان کي چوپائي مال جي پيٽ واري پاڻي ۾ ملائبو ۽ تہ اها ڏورن کي ٽلهو ۽ متارو ڪندي ۽ ڪين بيماري ڪان بچائيندي. جيئن ئي شعلا هلڪا ٿيندا ويندا آهن ۽ تيئن ئي جوان ۽ پوڙها انهن جي آرپار ٽپ ڏيندا آهن ۽ ڪڏهن ڪڏهن چوپاين جانورن کي ۽ وسامندڙ ڏاڍن مان لنگهايو ويندو آهي. ڪن هنڌن تي ڏامر جي ٻين يا پلال ۾ ويڙهيل ٽيڻن کي باهم ڏيئي ۽ ٽکري ۾ جي لاهي ۾ تان هيٺ ڪسڪايو ويندو هو. ٻين هنڌن تي وري ۽ چوڪرا مشعلون يا پلال جون تيليون ٻاري ۽ هٿن ۾ ڦيرائيندا ۽ هرطرف ڊوڙندا وٽندا هئا.

ميونسٽرلئنڊ ۾ ۽ ايسٽر جون اهي باهيون هميشه ڪن خاص مقرر ڪيل ٽکرين تي ٻاريون ويندیون آهن جن کي ۽ ان کري ۽ "ايسٽر" يا "پاسڪل جبل" سڏيو ويندو آهي. سڄي قوم باهم جي چوڌاري اچي ڪٺي ٿيندي آهي. جوان مرد ۽ ڪنواريون چوڪريون ۽ ايسٽر جا مذهبي گيت ڳائيندا ۽ باهم جي چوڌاري گول چڪر هٿندا رهندا آهن ۽ تانجو شعلا وسامي ويندا آهن. پوءِ چوڪريون قطار ڪري ۽ هڪ ٻئي پٺيان باهم مٿان ٽپ ڏيندیون آهن ۽ هر هڪ چوڪري ۾ کي ۽ جوان مرد سهارو ڏيئي ۽ هٿن ڪان جهلي ۽ سندس پاسن ڪان ڊوڙندا آهن. منهن اونداهي ۾ ٽيڻ ڪان ٿورو اڳيرو ۽ چوڪرا پلال جا هرندڙ مچا ڪٽي ۽ ٻنين کي آباد ڪرڻ لاءِ منجهن هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙندا آهن. اولڊينبرگ ۾ ۽ ڊيلمينهورسٽ وٽ ۽ ٻن وٽن کي وڊي ۽ هڪ ٻئي جي قريب زمين ۾ ڪوڙڻ ۽ هر هڪ جي پاسي ۾ ڏاڍر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي پارهن پيڻن کي انهن سان ٽيڪ ڏيئي، هڪ ٻئي مٿان رکڻ جي رسم هوندي هئي. پوءِ انهن ٻنهي وٽن جي چوڌاري ڪاٽيون رکيون ويندڙيون هيون ۽ "ايسٽر چنچر" جي شام جو، چوڪرا پرندڙ لکڙا ڪٽي، هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙڻ ۽ ڦيرين پائڻ کان پوءِ، انهن کي باهم ڏيندا هئا. انهيءَ رسم جي خاتمي کان پوءِ، رولو چورا وڏن ماٺهن ۽ پاڻ منجهان هڪ ٻئي جي ڪپڙن کي سياه ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا هئا. ائلٽمارڪ جبلن ۾، ماٺهن جو هيءُ اعتقاد آهي ته ايسٽر جي باهم جوشعاع جيتريءَ گهٽيءَ دوريءَ تائين ڏسڻ ۾ ايندو، اوتري تائين سڄي سال جي دوران ۾ آنءُ پيلو ٽيندو ۽ ڪٽي ۾ ڪا باهم ڪانه لڳندي. هارٽز جبلن ۾، ٻران روڊ وٽ، ايسٽر جي باهم ۾ نوريئڻن کي ساڙڻ جو رواج هوندو هو. ائلمارڪ وٽ وري هڏا ساڙيا ويندا هئا.

اپر فرئنڪن ۾ فورچهيم وٽ، ايسٽر چنچر ڏينهن ديولين جي ايوانن ۾ پلال جي ماٺهوءَ کي ساڙڻ جو رواج هوندو هو، جنهن کي "جيوداس" سڏيو ويندو هو. جنهن چڪيا مٿان رکي کيس ساڙيو ويندو هو، تنهن لاءِ جيڪي ڪاٽيون گهربيون هيون، تن ۾ سڄو ڪوٽ پنهنجو حصو ملائيندو هو ۽ سڙيل ڪاٽين کي محفوظ رکيو ويندو هو. بعد ۾ انهن کي "والپرجس ڏينهن" (پهرين مئي) تي ٻنين ۾ ڪوڙيو ويندو هو، ته جيئن ڪڪ پاري ۽ سينءِ رکان بچي. اُپر بئويريا جي هڪ ڪوٽ، ائلٽينبرگ وٽ هڪ سو سال اڳ اُها رسم هيڻن ملهائي ويندي هئي: ايسٽر اَرتوار جي شام کان اڳ، چوڪرا ڪاٽيون ڪٽيون ڪري، ٻنيءَ ۾ رکندا هئا ۽ انهن جي عين وچ ۾ اهي ڪاٽيءَ جو هڪ ڊگهو صليب ڪوڙيندا هئا، جو سڄو پلال سان ڊڪيل هوندو هو. شام جي عبادت کان پوءِ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سپيئي چٽا ديول جي مقدس شمع سان پنهنجيون بتيون ٻاريندا هئا، جي ساڻ ڪٽي اهي انتهائي تيز رفتاريءَ سان ڪائين جي ڏير طرف ڊوڙندا هئا ۽ منجهائن هر هڪ سپني ڪان اول اتي پهچڻ لاءِ جدوجهد ڪندو هو. ڪنهن ۾ عورت يا چوڪريءَ کي باهم جي نزديڪ اچڻ جي اجازت ڪانه هوندي هئي، پر ڪين دور ڪان انهيءَ نظاري ڏسڻ کان منع ڪانه هئي. جيئن شعلا بلند ٿيندا هئا، تيئن مرد ۽ چوڪرا خوشيون ڪندا هئا ۽ زوردار رڙيون ڪري چوندا هئا، "اسين جيوداس کي ساڙي رهيا آهيون!" جيڪو ماڻهو ڪائين جي ڏير وٽ سپني ڪان اول پهچندو هو ۽ ان کي باهم ڏيندو هو، تنهن کي ڪوٽ جون عورتون "ايسٽر آرتوار" تي انعام طور ديول جي دروازي وٽ رنگ ڏنل آنا پيش ڪنديون هيون. سڄيءَ رسم ادا ڪرڻ جو مقصد ڳڙي کي دور رکڻ جو هوندو هو. اهڙ بڻويريا جي ڪوٽن ۾ انهيءَ رسم کي، جيڪا "ايسٽر چنچر" جي رات جو نائين ڪان ڏهين بجي جي درميان ادا ڪئي ويندي هئي، "ايسٽر ماڻهوءَ کي ساڙڻ" جي نالي سان سڏيو ويندو هو. ڪوٽ ڪان اڪثر هڪ ميل پري هڪ بلنديءَ تي نوجوان چوڪرا گاهم ۽ ويڑهيل هڪ ڊگهو صليب ڪڙو ڪندا هئا، جو دور ڪان ائين معلوم ٿيندو هو ته ڇڻ ڪو ماڻهو ٻانهون ڊگهيون ڪري بيٺو آهي. اهو هيو "ايسٽر ماڻهو". ارڙهن سالن ڪان گهٽ عمر واري ڪنهن ۾ چوڪري کي انهيءَ رسم جي ادائگيءَ ۾ حصي وٺڻ ڪان منع هوندي هئي. نوجوان مردن سان هڪ ڇڪو "ايسٽر ماڻهوءَ" جي قريب وڃي بيهندو هو، سندس هٿن ۾ هڪ مقدس شمع هوندي هئي، جنهن کي اهو ديول سان ٻاري ڪٽي ايندو هو. باقي ٻيا ماڻهو هڪ وڏي چڪر جي صورت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ صليب جي چوڏاري هڪ جيتري مفاصلي تي ٿهي ٻيهندا هئا. مقرر ڪيل اشاري ملڻ تي اهي گول چڪر جي چوداري ٿي ڦيرا پائيندا هئا ۽ پوءِ هڪ ئي اشاري تي سڀ ڇٽا سڏو انهيءَ صليب ۽ ان جي پاسي ۾ بيٺل چوڪري ڏانهن ڊوڙندا هئا، جنهن جي هٿ ۾ ٻريل شمع هوندي هئي. جيڪو ماڻهو سڀني کان اول منزل مقصود وٽ پهچندو هو، تنهن کي "ايسٽر ماڻهوءَ" کي باهم ڏيڻ جو حق ملندو هو. ان جي سڙڻ جي دوران ۾ ڏاڍا شادمانا ڪيا ويندا هئا. جڏهن اهو شعلن ۾ بلڪل سڙي ختم ٿي ويندو هو، تڏهن باقي ماڻهن مان ٽي چوڪرا منتخب ڪيا ويندا هئا، جن مان هر هڪ زمين تي رک جي چوڏاري ٽي دفعا گول چڪر ڪيندو هو. ان کان پوءِ سڀئي اتان هليا ويندا هئا. "ايسٽرسومر" ڏينهن گوئاٽا رک جمع ڪري، ان کي پنهنجين پنين ۾ پکيڙي ڇڏيندا هئا. ان کان علاوه، اهي ڪجين جون شاخون به پنين ۾ هٽندا هئا، جي "پام-سنڊي" ڏينهن پاڪ ڪيل هوندیون هيون. ساڳئي وقت اهي اڏوريون سڙيل لٽيون به پنين ۾ ڪوڙيندا هئا، جي "گڊفرائيڊي" تي ساڙيل هوندیون هيون. اهي سڀ ڪم فقط پنين کي ڳڙي جي وسڪارن کان محفوظ رکڻ لاءِ ڪيا ويندا هئا. سوايا جي ڪن حصن ۾، "ايسٽر" جون باهيون لوهه، رک يا پٿر جي ذريعي نه، پر ڪاٺ جي ٻن ٽڪرن کي هڪٻئي سان گسائڻ ذريعي ٻارڻيون هوندیون هيون.

ايسٽر باهين جي رسم مرڪزي ۽ مغربي جرمنيءَ جي سڄي علائقي ۾ اترڪان وٺي ڏکڻ تائين ڦهليل معلوم ٿئي ٿي. ساڳي ئي رسم اسان کي هالنڊ ۾ به نظر اچي ٿي، جتي بلند ترين جاين تي مچ ٻاريا ويندا هئا ۽ اتان جا ماڻهو انهن جي جوڏاري نچندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئا ۽ هرندڙ ٽاندن متان ٽپا ڏيندا هئا. هيتي پڻ، جرمني ۽ وانگر، باه ٻارڻ جو سازوسامان نوجوان ماڻهو گهرگهر مان پني ڪنو ڪندا هئا. سئيڊن جي گهٽن حصن ۾ "ايسٽر شام" ڏينهن هر طرف ٽوٽڪا، قٽاڪا ۽ آتشبازي ۽ جون ٻيون شيون ساڙي ٻاڙيون ويندڙيون آهن ۽ ٽڪرين ۽ اوچن درڙن متان باهم جا وڏا سڄ ٻاريا ويندا آهن. ڪن ماڻهن جو خيال آهي تہ انهيءَ رسم ادا ڪرڻ جو مقصد "ڊرول" ۽ ٻين بد روحن کي ڀڄائي ڪيڏ جو هوندو آهي، جي انهيءَ موسم ۾ خاص طرح شرارت تي ڪمرڪشي ٻيهندا آهن.

۴- **بيلٽين باهيون :** اڳئين زماني ۾ اسڪاٽلنڊ جي مرڪزي اتانهن پٽن ۾ بيلٽين باهين جي نالي سان مشهور باهم جا وڏا سڄ مئي مهيني جي پهرين ۽ تاريخ تي گهٽن سانڻ سوڻن سان ٻاريا ويندا هئا، جن ۾ انساني قربانين جا نشان خاص طور بلڪل صاف ۽ اڻ منجهيل نظر اچن ٿا. باهم جي اهڙن سڄن ٻارڻ جي رسم ارڙهين ۽ صدي ۽ جي گپل حصي تائين مختلف هنڌن تي هلندي آئي ۽ انهيءَ رسم جا انهيءَ زماني جي مصنفن جيڪي بيان ڏنا آهن، سي خود اسان جي ملڪ ۾ قهليل قديم وهم پرستيءَ جي هڪ اهڙي عجيب و غريب ۽ حيرت ۾ وجهندڙ تصوير پيش ڪن ٿا، جو آءٌ انهن کي سندن الفاظ ۾ ئي دوباره چٽيان ٿو. اهڙن بيانن مان سيني کان زياده مڪمل، اسان کي جان رامسي وٽان ورٿي ۾ مليو آهي، جو ڪريف جي نزديڪ، آڪٽرٽايرجو زميندار، برنس جو محسن ۽ سرموالٽر اسڪاٽ جو دوست هو. هو چوي ٿو: "پر دروئڊي مذهب وارن جي سيني کان زياده قابل غور آها تقريب آهي، جنهن کي "بيلٽين"، يا "مئي-ڊي" چيو وڃي ٿو ۽ جا ٽورو ئي زمانو اڳ عجيب و غريب رسمن سان اتانهن پٽن تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ملهائي ويندي هئي..... معلوم ٿئي ٿو ته دروئڊي مذهب وارن جي پين عام پوڄائن وانگر، "بيلڏين" تقريب پڻ ٿڪرين يا اتانهن ڏڻ تي ملهائي ويندي هئي. اڄ هي ماڻهو سمجهن ٿا ته اها هستي، جنهن جو مندر هيءَ سڄي ڪائنات آهي، ڪنهن به اهڙي گهر ۾ سڪونت اختيار ڪرڻ کي پنهنجي بي عزتي سمجهي ٿي، جو انساني هٿن سان ٺاهيو ويو هجي. انهن جون قربانيون، ان ڪري ڪليل هوا ۾، گهٽو ڪري ٿڪرين جي چوٽين تي، پيش ڪيون ويندڙيون هيون، جتان ڪين قدرت جو بهترين نظارو ڏسڻ ۾ ايندو هو ۽ جتي اهي پاڻ کي حرارت ۽ ڪائناتي نظم ۽ ضبط جي مرڪز (سج) جي وڌيڪ قريب محسوس ڪندا هئا ۽، روايت مطابق، اتانهن پٽن ۾ اُنهيءَ تقريب ملهائڻ جو طريقو گذريل هڪ سو سالن تائين ساڳيوئي هو. پر وهم پرستيءَ جي زوال بعد، هر هڪ ڳوٺڙي اندر اها تقريب ڪنهن نه ڪنهن ٿڪريءَ يا اهڙي ڏڙي تي ملهائي وڃي ٿي، جنهن جي چوڌاري سندن چوپايو مال چرندو هجي. ڳوٺ جا نوجوان صبح ٽيڙ سان انهيءَ هنڌ پهچندا هئا ۽ هڪ خندق کوٽي، اُن جي پاسي ڪان پيل ٿنيءَ جي ڏڙي جي چوٽيءَ تي گاهه وڇائي، ماڻهن جي ويهڻ جي جاءِ ٺاهيندا هئا. ڏڙي جي وچ تي ڪاٺيون يا ٻرڻ جو ٻيو ڪو سامان رکيو ويندو هو، جنهن کي انهيءَ قديم زماني جا ماڻهو 'ٽين-ايجين' - يعني 'ضرورت واري باهه' سان ٻاريندا هئا. جيتوڻيڪ گذريل چند سالن کان ولي اهي رواجي باهه سان ئي مطمئن رهيا آهن، ان جي باوجود اسين هينئر ان جي طريقي جو بيان ڪنداسون، ڇاڪاڻ ته هن کان اڳ معلوم ٿيندو ته ڪن غير معمولي هنگامي حالتن ۾ اڃا ٽائين "ٽين-ايجين" کان ڪم ورتو ويندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"انهيءَ تقريب کان هڪ رات اڳ، سڄي ڳوٺ جون باهيون احتياط سان گل ڪيون ويندیون هيون ۽ ٻئي ڏينهن صبح جو انهيءَ مقدس باهه کي جاڳائڻ جو ساز و سامان تيار ڪيو ويندو هو. انهيءَ باه ٻارڻ جو سڀني کان زياده قديم طريقو اهو پيو معلوم ٿئي، جو اسڪائي، سُل ۽ ٽائري نالي ٻيٽن ۾ اختيار ڪيو ويندو هو. شاهه بلوط جي ڪاٺ جو هڪ ٻراڙو بند هٿ ڪيو ويندو هو، جنهن جي وچ ۾ هڪ سوراخ ڪيو ويندو هو. پوءِ ساڳئي ڪاٺ جي هڪ قسم جي ٻيڇدار مندڙي جي ٻچڙي انهيءَ بند جي سوراخ ۾ وڌي ويندي هئي. پر ملڪ جي اندروني علائقن ۾ انهيءَ مقصد لاءِ مختلف قسمن جا اوزار استعمال ڪيا ويندا هئا. اڄ ورهي سائيءَ ڪاڻيءَ جي هڪ چوڪٽ استعمال ڪئي ويندي هئي، جنهن جي صورت چورس هوندي هئي ۽ جنهن جي وچ ۾ ڪاڻيءَ جي هڪ اڌڙي ٻئي لڳل هوندي هئي، جنهن جي ٻنهي ٻڇڙين وٽ ڦيٽن جي ڪاسن جهڙيون ڪاٽيون لڳل هونديون هيون. ڪن هنڌن تي تي دفعا تي تي ماٺهو ۽ ڪن ٻين هنڌن تي ٽي دفعا نو نو ماٺهو واري و تيءَ سان انهيءَ مندڙي يا ڦيٽي جهڙيءَ ڪاڻيءَ کي ڦيرائڻ لاءِ گهربا هئا. جيڪڏهن منجهائن ڪو ماٺهو قتل، زنا، چوريءَ يا ٻي ڪنهن پست اخلاق واري ڏوهه ۾ ماخوذ ٿي چڪو هوندو هو، تہ هيئن سمجهيو ويندو هو تہ يا تہ باهه پرندي ئي ڪانہ يا جيڪڏهن ٻري پوندي تہ اها دستوري خوبين کان خالي هوندي. جيئن ئي سخت رگڙ سبب چٽگون نڪرڻ شروع ٿيندیون هيون، تيئن اهي پراڻن 'برج' وٽن تي ايرندڙ سينور جهڙي هڪ چيز ان جي پرسان رکندا هئا، جنهن کي باهه ڏاڍي جلد لڳندي آهي، انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باھ کي ائين سمجھيو ويندو ھو، تہ چڻ اھا سڏي سگھين آسمان سان حاصل ڪئي ويئي ھئي جنھن ڪري ان سان قسم قسم جون خوبيون وابستہ ڪيون ويندیون ھيون. انھيءَ باھ کي جادوءَ جنتر جي بد اثر کان محفوظ رھڻ جو يڪ ٽڪ ذريعو ۽ انسانن ۽ حيوانن جي نسل سان جيڪي بہ بيماريون لاڳو آھن، تن جو شاھي علاج، سمجھيو ويندو ھو. انھيءَ ئي باھ جي وسيلي، ائين بہ سمجھيو ويندو ھو، تہ سخت کان سخت زھر جو اثر بہ زائل ٿي ويندو.

"باھ جي مڇ کي 'ٽين - ايجين'، سان روشن ڪرڻ کان پوءِ، سڀ ماڻھوان تي پنھنجا طعام تيار ڪرڻ کي لڳي ويندا ھئا. جڏھن اھي کاڌو کائي فارغ ٿيندا ھئا، تڏھن راڳ گائي ۽ باھ جي مڇ جي چوڌاري نچي، پاڻ کي ٿوريءَ دير لاءِ وندرائيندا ھئا. سڄي کيل ۽ تماشي جي اختتام وقت، جيڪو ماڻھو مجلس جو منتظم ھوندو ھو، سو ھڪ وڏو ڪيڪ آڻي حاضرين جي اڳيان رکندو ھو، جو آنن سان پکل ھوندو ھو ۽ جنھن جون ڪناريون لھردار ھوندیون ھيون. انھيءَ ڪيڪ کي 'ائر بوٽاڪ بيلٽائين'، يعني، بيلٽين جي تقريب جو ڪيڪ سڏيو ويندو ھو. ان کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري، ڪافي مقدار ۾ حاضرين ۾ تقسيم ڪيو ويندو ھو. انھيءَ ڪيڪ جو ھڪ خاص ٽڪر ھوندو ھو جو، جنھن کي ملندو ھو، تنھن کي 'ڪئليچ بيلٽين'، يعني 'بيلٽين جي پوڙھي عورت سڏيو ويندو ھو، جو ھڪ ھٿڪ آميز اصطلاح ھو. جڏھن حاضرين کي خبر پوندي ھئي تہ اھو ماڻھو کڙو ھو، تڏھن اُنھن سان ڪجھ ماڻھو اٿي، ڪيس پکڙي، باھ ۾ اچلائڻ جو سانگ رچائيندا ھئا، پر جڏھن اڪثر ماڻھو اُچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وچ ۾ پوندا هئا، تڏهن ان کي چڏيو ويندو هو. کن هنڌن تي ان کي زمين تي اهڙيءَ طرح ليٽايو ويندو هو، جڏ تہ کيس ٽڪرا ٽڪرا ڪيو ويندو. بعد ۾، کيس آنن جي ڪلن سان ڪٽيو ويندو هو ۽ اهو ماڻهو سڄي سال تائين اهو برو لقب ڪنيون گهمندو هو. جيستائين اها محفل ماڻهن جي حافظي ۾ تازي رهندي هئي، تيستائين اهي ڳالهائڻ ۾ اهڙو نمونو ڪندا هئا، جڏ تہ ويچارو 'ڪئليچ بيلٽين، مري ويو هو."

اولهندي پرٿ شاير جي ڪئلينڊر نالي هڪ خوبصورت ضلعي ۾ اها رسم ارڙهينءَ صديءَ جي آخرين سالن تائين اڃا به ادا ڪئي ويندي هئي. انهيءَ زماني جي هڪ پادريءَ ان جو هيئن بيان ڪيو آهي: "مئي مهيني جي پهرئين ڏينهن تي، جنهن کي 'بيلٽن' يا، بالٽن' ڏينهن سڏيو ويندو آهي، هرهڪ شهر يا واهڻ جا چوڪرا باهر پنين ۾ وڃي ملندا آهن. اتي پهچي، اهي زمين ۾ گول صورت جي هڪ خندق کوٽيندا آهن، جنهن جو گهيرو ايتري قدر وڏو هوندو آهي، جوان جي اندرئين طرف جيڪا ساوڪ سان پريل درتيءَ جي هڪ گول ميز ٺهي پوندي آهي، تنهن تي سڀ حاضرين آسانيءَ سان ويهي سگهندا آهن. ان جي وچ ۾ اهي باهم بارينداآهن ۽ پوءِ آنن، کير ۽ ڪستارد، پائوڊر سان هڪ قسم جي کيرٽي تيار ڪندا آهن. اهي جڏن جو اڌو ڳوهي، انهيءَ باهم جي ڪاندن مٿان ٽوپي رکي، هڪ ڪيڪ پچائيندا آهن. جڏهن کيرٽي ڪائي پوري ڪندا آهن، تڏهن اهي ڪيڪ کي اوترن ٽڪرن ۾ تقسيم ڪندا آهن، جيترا ماڻهو موجود هوندا آهن ۽ ڪوشش ڪري انهن ٽڪرن جي ماپ ۽ شڪل هڪ جيتري ۽ هڪ جهڙي رکندا آهن. انهن ٽڪرن سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ڪي ڪوڙو مڪيندا آهن، تانجو اهو ٽڪر، سڄو سارو سياهه ٿي پوندو آهي. ڪيڪ جا سپ ٽڪر ڳڏي، هڪ ٽوپلي ۾ وڌا ويندا آهن ۽ حاضرين مان هرهڪ اڪيون ٻوٽي ٽوپلي مان پنهنجو حصو ٻاهر ڪيندو آهي. جيڪو ماڻهو ٽوپلو جهليندو آهي، تنهن کي آخرين ٻچيل ٽڪر ملندو آهي. جيڪو ماڻهو اهو ڪارو ٽڪر ڪيندو آهي، سو 'ايماندار' هوندو آهي ۽ ان کي 'بعال' جي ٽالي ۾ قربان ٽيڙو پوندو آهي، چو ته ڪيس هلندڙ سال کي انسان ۽ حيوان جي خوراڪ جي جهجهي ۽ پيداوار ذريعي سڪر ۽ سڪائي ۽ واري ڪرڙ لاءِ پنهنجي قرباني ۽ سان راضي ڪرڻو هوندو آهي. هن ٻاري ۾ ڪوبه شڪ ڪونهي ته ڪنهن زماني ۾ اهي غير انساني قربانيون هن ملڪ ۽ مشرق ۾ سڄ پڄ ڏنيون ويندڙون هيون، جيتوڻيڪ هينئر اهي قرباني ۽ جي ڪر کي درگذر ڪن ٿا ۽ فقط "ايماندار" کي باهم جي مٽان ٽي دفعا ٽپن ڏيڻ لاءِ مجبور ڪن ٿا ۽ ان کان پوءِ انهي ۽ تقريب جون رسمون ختم ٿين ٿيون."

ٿامس پينٽ، جنهن سنه ۱۷۶۹ع ۾ پرٿ شاير جو سفر ڪيو هو، سو اسان کي ٻڌائي ٿو ته "مئي مهيني جي پهرئين ڏينهن ٽي هرهڪ ڳوٺ جا ڏنار ۽ زميدار پنهنجي پنهنجي 'بل-ٽين' يعني ڏيهاتي قرباني ۽ جي تقريب منعقد ڪندا آهن. اهي زمين ۾ هڪ چورس خندق کوٽي، وچ ۾ ڏرتي ۽ جو ٽڪر ڇڏي ڏيندا آهن، انهي ۽ وچين ٽڪر تي اهي باهم جو هڪ وڏو مچ ٻارينڌا آهن، جنهن تي اهي آنن، مڪئ، جَوَن جي ٻالي ۽ ڪير مان هڪ رب تيار ڪندا آهن، ۽ انهي ۽ رب جي جزن جي قريب بيئر ۽ وسڪي ۽ جو وڏو مقدار پڻ آڻي رکندا آهن، چاڪاڻ ته محفل ۾ شريڪ ٽيل ماڻهن مان هرهڪ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آن ۾ ڪجھ نہ ڪجھ حصو شامل ڪرڻو پوندو آھي. تقريب جي رسمن جي شروعات، رب جي ٿوري حصي کي نذراني طور ڏرتيءَ تي ھارڻ سان ٿيندي آھي. ان کان پوءِ ھر ماڻھو جَوَن جي اڻي مان ٿھيل ھڪ ھڪ ڪيڪ ھٿ ۾ کڻندو آھي، جنھن تي چورس شڪل جا نَوَ ننڍا ٻُٽڪا ٿھيل ھوندا آھن، جن مان ھرھڪ ڪنھن نہ ڪنھن اھڙي ءَ خاص ھستيءَ جي نالي ۾ اُرپڻ ٿيل ھوندو آھي، جنھن کي اھي پنھنجن ڏورن جي ولرن ۽ ڏٺن جي محافظ طاقت سمجھندا آھن يا ڪنھن اھڙي خاص جانور جي نالي ۾ ھوندو آھي، جو سندن ڏٺن جو سچو پچو ناس ڪندڙ ھوندو آھي. پوءِ، ھرھڪ ماڻھو پنھنجو منھن ٻاھر ڏانھن ڦيرائي، ڪيڪ تان ھڪ ٻُٽڪو پڄي، پنھنجي ڪلھي ٽپيان اڇلائي، ھيٺن چوندو آھي تہ "ھيءَ آءٌ توکي ٿو ڏيان، تون منھنجن گھوڙن کي حفاظت سان رکجانءِ، ھيءَ توکي، تون منھنجيون رڍون بچائجانءِ، عليٰ ھٰذاالقياس. ان کان پوءِ اھي ساڳي رسم خطرناڪ جانورن جي نالي ۾ ھن طرح ادا ڪندا آھن: "ھيءَ آءٌ توکي ٿو ڏيان، اي لومڙ! منھنجن رڍن جي بچن کي چڏي ڏجانءِ، ھيءَ توکي، اي ٽاڪرو ڪانءَ! ھيءَ توکي، اي عقاب!" جڏھن اھا رسم پوري ٿي ويندي آھي، تڏھن اھي رب ڪائڻ شروع ڪندا آھن ۽ دعوت جي ختم ٿيڻ کان پوءِ، باقي جيڪي ٻہ بچندو آھي، سو ٻہ اھڙا ماڻھو کڻي وڃي لڪائي ايندا آھن، جن کي خاص طور انھيءَ مقصد لاءِ چونڊيو ويندو آھي. پر ٻئي آرتوار تي اھي وري اچي جمع ٿيندا آھن ۽ پھرينءَ محفل جي باقي بچيل شين کي کائي، کپائي پورو ڪندا آھن."

ارڙھين صدي عيسويءَ جي ھڪ ٻئي مصنف ٻہ پرٽ شاير

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي لاگيئريٽ ضلعي ۾ "بيل-ٽين" تقريب ملهائڻ جي طريقي جو بيان ڪيو آهي. هو چوي ٿو: "قديم طرز واري ڪئلينڈر جي مئي مهيني جي پهرئين ڏينهن تي، "بيلٽين" نالي هڪ تقريب سال بسال ملهائي ويندي آهي. اها تقريب گهٽو ڪري ڳوٺ ملهائيندا آهن، جي ڪوڙين جي تعداد ۾ ڪنهن اڇي جمع ٿيندا آهن، جتي آهي ڪڙهيل ڪيرۂ آڻن مان پنهنجي لاءِ ڪاڏو تيار ڪندا آهن. اهو طعام، اهي هڪ قسم جي ڪيڪ سان گڏ کائيندا آهن، جي خاص طور انهيءَ موقعي لاءِ ٺاهيا ويندا آهن ۽ جن جي مٿان "ٽٽن" جهڙيون ننڍڙيون ڳوڙهيون ٿهيل هونديون آهن، جي ڪيڪ کان مٿي ٻيئل هونديون آهن." انهيءَ پوئين بيان ۾ باهم جي سڃڻ جو ڪوبہ ذڪر ڪيل ڪونهي، پر امڪان آهي ٿہ باهم جا ميڙ روشن ڪيا ويندا هجن، چاڪاڻ تہ مٿئين مصنف جو هڪ همعصر اسان کي ٻڌائي ٿو تہ ڪرڪميڪائيل ضلعي ۾، جو لاگيئريٽ ضلعي سان اوپر طرف مليل هو، ڪنهن ۾ باهم ٻارڻ ۽ پهرين مئي تي هڪ مقدس ڪيڪ تيار ڪرڻ جي رسم سندس وقت ۾ بلڪل مردہ ڪانہ ٿي چڪي هئي. اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا تہ اڳئين زماني ۾ سڪاٽلينڊ وارو ڪيڪ "بيلٽين جي پوڙهي عورت" کي منتخب ڪرڻ يا باهم جي شعلن ۾ سڙي مرڻ لاءِ صدقي جي ٻکري جي فيصلي ڪرڻ لاءِ ڪر آندو ويندو هو. انهيءَ رسم جو نشان، شايد پهرئين مئي تي جوڙن جي اڃي مان خاص قسم جي ڪيڪ تيار ڪرڻ ۽ ڪين منجهند جي قريب ٽڪرين جي لاهين تان هيٺ اڇلائڻ جي رسم ۾ باقي رهيل معلوم ٿئي ٿو، چاڪاڻ تہ هيئن سمجهيو ويندو هو، تہ جنهن ماڻهوءَ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيڪ هيٺ ڪسڪندي ٽڻي پوندو، سو بد بخت ٿيندو يا انهيءَ سال جي دوران ۾ مڙي ويندو. اهي ڪيڪ، دستوري نموني سان تيار ڪيا ويندا هئا، پر انهن کي آڻڻ، ڪير يا ملائيءَ ۽ "اوٽس" جي اٽي جي پٽڙيءَ آميزش ۾ پوڙيو ويندو هو. معلوم ٿئي ٿو ته اها رسم انورين - شايد ۾ ڪنگسيءَ وٽ يا ان جي قريب اڃا به عام آهي.

اسڪاٽلنڊ جي اتر اوپر ۾ "بيلٽين" باهيون ارڙهين صدي عيسويءَ جي پوئين اڌ واري زماني تائين به هاريون ويندڙيون هيون. مختلف پنين جا ڏنار خشڪ ڪائينون جمع ڪري، ٻاهه هاريندا هئا ۽ هرندڙ سڄ جي چوڌاري، "ڏاکڻين طرف" ڪاڻ شروعات ڪري، تي ڦيرا پائيندا هئا. پر هن علائقي ۾، بعد جي هڪ اختياريءَ مطابق، "بيلٽين" باهيون قديم طرز واري ڪئلينڈر جي مئي مهيني جي پهرينءَ تاريخ تي ڏ، پر هيءَ تاريخ تي هاريون ويندڙيون هيون. ماڻهن جو عام اعتقاد هوندو هو ته انهيءَ شام ۽ رات جو ڊائنٽيون ٻاهر گهمندڙيون ڦرندڙيون هيون ۽ چوپائي مال تي جادو ڪرڻ ۽ سندن ڪير چورائڻ ۾ مصروف رهندڙيون هيون. سندن شرارتن جي علاج ڪرڻ لاءِ (۱) "روان - ٽري" ۽ (۲) "وڊ - بائين" نالي بن وڻن، تي خاص طور "روآن - ٽري" جا ڇوڙا مال جي واڙن جي دروازن ۾ لٽڪايا ويندا هئا ۽ هڪ ڪڙمي ۽ جهوپڙي نشين. باهه جا سڄ هاري چڏيندو هو. مختلف قسمن جا گاه، پلار

(۱) "روان ٽري (Rowan Tree) هڪ اجايلو وڻ، جو اسڪاٽلنڊ جي پهاڙين ۾ گهٽو ٿيندو آهي.

(۲) هڪ قسم جي جهنگلي جڙي ٻوٽي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ جھنگلي ٻوڻن جي ڪائين جا ڊير گڏ ڪيا ويندا ھئا، جن ڪي شام ٽيڻ ڪان ٽورو ٻوءِ باھ لڳائي ويندي ھئي. ھڪ طرف، ڪي تماشائي ٻرندڙ گاھ ۽ ڪائين ڪي ھيٺ ڪندا ھئا، تہ ٻئي طرف ڪي ٻيا ماڻھو لوھ جي ڏانداڙين يا لڪڙن تي ٻرندڙ مچ مان ٽوري باھ ڪٽي ھيڏانھن ھوڏانھن ڊوڙندا ھئا ۽ ان ڪي جيترو ٽي سگھندو ھين، اوترو زياده ڪٽي جھليندا ھئا. انھيءَ وچ ۾ نوجوان ماڻھو باھ جي چوڌاري نچندا ھئا يا دونھين وچان ڊوڙندا ۽ رڙيون ڪندا، ھيئن چوندا ھئا تہ "اي باھ! ڏانئٽين ڪي ساڙ، باھ! باھ! ڏانئٽين ڪي ساڙ". ڪن ضلعن ۾ "اونس"- يا جَوَن جي اٽي سان رڪ ملائي، ھڪ وڏو گول ڪيڪ تيار ڪيو ويندو ھو. جڏھن ھارڻ جون ڪائيون ۽ گاھ وغيره سڀ سڙي رڪ ٽي ويندا ھئا، تڏھن ماڻھو انھيءَ رڪ ڪي دور دور تائين ٽيڙي پکيڙي ڇڏيندا ھئا ۽ جڏھن رات بلڪل اونداھي ٽي ويندي ھئي، تڏھن اھي انھيءَ رڪ ڪي پيرن سان اڏائيندا ھيئن چوندا ھئا تہ "باھ! ڏانئٽين ڪي ساڙ!"

ھيبرائيڊس ٻيٽن ۾ 'بيلٽين' ڪيڪ انھيءَ ڪيڪ ڪان ننڍو ھوندو آھي، جو سينٽ ميڪائيل جي تقريب تي ٺاھيو ويندو آھي، پر ان جي ٺاھڻ جو طريقو ساڳيوئي ھوندو آھي، اھو ڪيڪ يوئيسٽ ۾ ھن وقت ڪونہ ٺاھيو ويندو آھي، پر فادر ائلن نالي ھڪ پادري چوي ٿو تہ ڪيس ياد آھي تہ اٽڪل پنجويھ سال اڳ ھن پنھنجيءَ ڏاڏيءَ ڪي اھڙو ڪيڪ ٺاھيندي ڏٺو ھو. پھرين مڪي تي پنير پڻ ٺاھيو ويندو ھو، جنھن ڪي ڪير مان ٻھندڙ سينھي شين ڪي جادوءَ جي اثر ڪان بچائڻ لاءِ، اينڊرڙ سال جي "بيلٽين" تقريب تائين محفوظ رکيو ويندو ھو. معلوم ٿئي ٿو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ "بيلٽين" رسمون هتي ٻ اهڙيون ئي هيون، جهڙيون ٻين سپني هنڌن تي هونديون هيون. هرهڪ باهه گل ڪئي ويندي هئي ۽ ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي هڪ وڏو ڏاند ٻاريو ويندو هو، جنهن جي چوڌاري چوپائي مال کي سڄ طرف ڦيريون ڏياريون ويندیون هيون، تہ جيئن اهي سڄي سال تائين بيماريءَ کان محفوظ رهن. هرهڪ ماڻهو انهيءَ ڏاند مان ٿوري باهه گهر ڪٽي ويندو هو، جنهن سان هو پنهنجي گهر جي ٽئين باهه روشن ڪندو هو.

ويلس ۾ ڇٽ مئي مهيني جي شروعات ۾ "بيلٽين" باهين ٻارڻ جي رسم ادا ڪئي ويندي هئي، پر جنهن ڏينهن اهي باهيون ٻاريون ويندیون هيون، سو مئي مهيني جي پهرينءَ تاريخ کان وٺي ٽينءَ تاريخ تائين ڦرندڙ گهڙندڙ هوندو هو. باهه جو شعلو ڪڏهن ڪڏهن شاه بلوط جي ڪاٺيءَ جي ٿن ٽڪرن جي رگڙ ذريعي ڪڍيو ويندو هو، جيئن هيٺئين بيان مان معلوم ٿئي ٿو: "باهه هن طرح ٻاري ويندي هئي. نئون چٽا پنهنجن ڪيسن کي اوندو ڪري باهر ڪڍندا هئا ۽ هيءَ خاطري ڪندا هئا تہ سندن بدن تي ڪوبہ پٺسو، ٻائي يا ڏاتوءَ جو ڪوبہ ٽڪر باقي ڪونہ رهيو هو. پوءِ اهي پيلي ڏانهن ويندا هئا ۽ نون قسمن جي وڻن جون ڪاٺيون جمع ڪندا هئا. پوءِ اهي انهن کي انهيءَ جاءِ ڏانهن ڪٽي ويندا هئا، جتي ڪين باهه ٻارڻي هوندي هئي. انهيءَ هنڌ نرم زمين ۾ هڪ گول ڪڍ کٽيئن ويندي مئي ۽ اهي ڪاٺيون ان مٿان آرپار رکيون ويندیون هيون. گول ڪڍ جي چوڌاري ماڻهو بيهي اها ڪارروائي ڏسندا هئا. نون ماڻهن مان هڪ چٽو، پوءِ شاهه بلوط جي ڪاٺيءَ جا ٻہ ٽڪر ڪٽي، هڪ ٻئي سان گسائيندو هو، تانجو انهن مان باهه نڪرندي هئي. اها باهه انهن ڪاٺين کي ڏني ويندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي ۽ ٿوريءَ ئي ويرم کان پوءِ هڪ وڏو سچ پرڻ شروع ٿيندو هو. ڪڏهن ڪڏهن هڪ ٻئي جي پرسان ۽ باهيون ڀاريون ويندیون هيون. اهي باهيون، خواه ۽ هوندیون هيون يا هڪ "ڪوئلسرڪ" يا باهر جي سچ جي مقدس نالي سان سڏيون ويندیون هيون. "اوتس" جي اڇي اٽي ۽ ڪڪ جي ناسي اٽي مان جدا جدا ٿهيل گول ڪيڪن کي چڻن چٽن ٽڪرن ۾ تقسيم ڪري، اٽي جي گوٽ ۾ وڏو ويندو هو ۽ حاضرين مان هر هڪ کي گوٽ منجهان هڪ ٽڪر باهر ڪڍڻو هوندو هو. گوٽ ۾ باقي بچيل آخرين ٽڪر گوٽ جهلڻ واري جي قسمت ۾ ايندو هو. اهڙي هرهڪ ماڻهوءَ کي، جنهن جي هٿ ۾ ڪڪ جي اٽي واري ڪيڪ جو ٽڪر ايندو هو، باهر جي مٽان ٽي دفعا ٽپڻو پوندو هو يا وري ڪيس ۾ باهين جي وچ مان ٽي دفعا ڊوڙڻو پوندو هو، چاڪاڻ ته اُتان جا ماڻهو سمجهندا هئا ته انهيءَ ذريعي سان هلندڙ سال ۾ پرپور فصل ٿيندا. جن ماڻهن کي انهيءَ آزمائش مان گذرڻو پوندو هو، تن جون دانهون ۽ ڪوڪون دور دور تائين پڌڻ ۾ ايندیون هيون ۽ جئين اهي ماڻهو، جن کي ڪڪ جي اٽي جي ڪيڪ جا ٽڪر هٿ ايندا هئا، شعلن جي مٽان ٽي دفعا ٽپ ڏيندا هئا يا ۾ باهين جي وچ مان ٽي دفعا ايندا ۽ ويندا هئا، تڏهن "اوتس" جي ڪيڪ وارن ٽڪرن جا مالڪ خوش ٿي ڳائيندا، نچندا ۽ تاڙيون وڄائيندا هئا."

ماڻهن جو هيءَ اعتقاد، ته باهر جي سچن مٽان ٽي دفعا ٽپڻ يا انهن جي وچان ٽي دفعا ڊوڙڻ سان، ڪين پلي فصل جي خاطري ٿيندي، قابل غور آهي. جنهن طريقي سان اهو نتيجو رونما ٿيندڙ سمجهيو ويندو هو، تنهن ڏانهن ويلس جي لوڪ - ڪٿائن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي هڪ ٻئي ماهر مصنف ٻ اشارو ڪيو آهي، جنهن جي قول مطابق ماڻهن جو هيءُ ويساهه هو تہ "مئي مهيني" يا "وچ اونهاري" ۾ جيڪي ٻاهين جا ميچ ٻاريا ويندا، سي ٻنهين کي جادوءَ جي شر کان بچائيندا، جنهن ڪري فصل پلا ٿيندا. رک کي پڻ جادوءَ جي خلاف ٽوٽي هئڻ جي حيثيت ۾ قيمتي سمجهيو ويندو هو." چنانچہ، معلوم ٿئي ٿو تہ ماڻهو ائين سمجهندا هئا تہ ٻاهين جي گرمي زمين اندر ٻجن جي واڌاري ۾ تيزي پيدا ڪري، سڏيءَ طرح نہ، پر جادوءَ جي اثر کي زائل ڪري يا شايد ڊانئٽين جي جسمن کي ساڙي، اڻ سڏيءَ طرح ٻنهين کي پلو ڪندي.

معلوم ٿئي ٿو تہ "بيلٽين" ٻاهيون آئرلنڊ ۾ ٻ ٻاريون ويندڙيون هيون، ڇاڪاڻ تہ ڪورنڪ" يا سندس نالي ۾ ٻيو ڪو چوي ٿو تہ 'بيلٽين' کي 'نصيب واري ٻاهہ' يا 'ٻن ٻاهين' جا نالا ٻ ڏنا ويا هئا، جي 'ايرن' ۾ مقيم ڊروئڊ مذهب جا مڃيندڙ وڏن جنترن منترن سان آنهيءَ ڏينهن تي ٻاريندا هئا. هو وڏيڪ چوي ٿو تہ اهي ماڻهو چوپائي مال کي پڻ انهن ٻاهين ڏانهن وٺي ايندا هئا ۽ کين ٻن ٻاهين جي وچ مان لنگهائي وٺي ويندا هئا، تہ جيئن اهي سڄي سال جي دوران ۾ بيمارين کان محفوظ رهن." مئي مهيني جي پهرينءَ تاريخ تي يا ان کان اڳئين ڏينهن واريءَ شام تي چوپائي مال کي باهہ مان يا ٻن ٻاهين جي وچ مان لنگهائڻ جي رسم اسان جي يادگيريءَ واري زماني تائين آئرلنڊ ۾ ادا ٿيندي رهي.

مئي مهيني جو پهريون ڏينهن سئيڊن جي زياده اندروني ۽ جنوبي علائقن ۾ هڪ وڏيءَ ۽ عام تقريب جو موقعو هوندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تقريب جي ڏينهن شام جو سيني ٽکرين ۽ اوچن ڏڙن مٿان باھ جا وڏا مچ ٻاريا ويندا آھن، جيڪي ٻن پٽرن کي ھڪ ٻئي سان ٽکرائڻ ذريعي روشن ڪيا ويندا آھن. ھرھڪ وڏي ڳوٺ کي پنھنجو پنھنجو مچ ھوندو آھي، جنھن جي چوڌاري نوجوان ماڻھو گول چڪر ۾ نچندا آھن. پوڙھا ماڻھو وري ھيءَ جاچ رکندا آھن تہ باھ جي شعلن جو رخ اتر طرف ٿئي ٿو يا ڏکڻ طرف. پھرينءَ حالت ۾ بھار جي موسم سرد ٿيندي ۽ مقرر وقت کان پوءِ شروع ٿيندي ۽ پوئينءَ حالت ۾ اھا معتدل ۽ وٽندڙ ٿيندي. بوھيميا ۾ پھرينءَ مئي کان ھڪ ڏينھن اڳ واريءَ شام جو، نوجوان ماڻھو ٽکرين ۽ ڏڙن تي، رستن جي چونڪن تي ۽ ڪيترن ۾ باھيون ٻاريندا ۽ سندن چوڌاري نچندا آھن. اھي ٻرندڙ ٽانڊن مٿان يا شعلن وچان ٽپ ڏيندا آھن. انھيءَ رسم کي "ڊانئٽين کي ساڙڻ" سڏيو ويندو آھي. ڪن ھنڌن تي ڊانئٽين جي نمائندگي ڪندڙ ھڪ بوتي کي مچ ۾ ساڙيو ويندو ھو. اسان کي ھيءَ ڳالھ ياد رکڻي آھي تہ مئي جي شام بدنام "والپرجس رات" ئي آھي، جڏھن ڊانئٽيون ماڻھن جي نظرن کان پوشيده، دوزخي ڪاروبار سان ھرھنڌ ھوا ۾ ھيڏانھن ھوڏانھن اڏامنديون ڦرنديون آھن. ڊانئٽين واريءَ انھيءَ رات تي ووئلٽلنبرجا ٻار ۾ بلند مقامن تي باھ جا مچ ٻاريندا آھن ۽ مٿانئن ٽپندا آھن. ان کان علاوه، اھي ٻرندڙ ٻوھارن کي ھوا ۾ لوڏائيندا يا اڇلائيندا آھن. جيتريءَ دوريءَ تائين باھ جي مچ جو شعاع پھچندو، اوتري قدر دور دور ٻنين تي رحمت نازل ٿيندي رھندي. "والپرجس" رات جو انھن باھين جي ٻارڻ کي "ڊانئٽين کي ھڪالي ڪيڻ" جي نالي سان سڏيو ويندو آھي. مئي مھيني جي پھرينءَ تاريخ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي (والپرجس رات) ڏانڻين کي ساڙڻ لاءِ باهين بارڻ جي رسم ٿائرول، موريويا، سئڪسني ۽ سليشيا ۾ عام جام ۽ دور دور تائين ڦهليل آهي يا اڄ کان ڪو ٽورو ئي زمانو اڳي تائين عام هئي.

۵- **وڇ اونهاري واريون باهيون** : پر، جنهن ڏينهن تي سڄي يورپ اندر باهم جون اهي تقريبون عام طرح گهٽي کان گهٽيون ملهايون ويئون آهن، سو آهي اونهاري جو وڏي ۾ وڏو ڏينهن، يعني "مڊسمر ايو" (٢٣ جون) يا "مڊسمر ڊي" (٢٤ جون). "مڊسمر ڊي" کي سينٽ جان دي بئپٽسٽ جو نالو ڏيئي، عيسائيت جو هلڪو رنگ چاڙهيو ويو آهي، پر اسان کي هن باري ۾ ڪوبه شڪ ڪونهي تہ اها تقريب اهڙي زماني جي آهي، جڏهن عيسوي سن اڃا شروع ئي ڪونہ ٿيو هو. اونهاري جو وڏي ۾ وڏو ڏينهن، يا "مڊسمر ڊي" سڄ جي گردش جي ايام ۾ وڏيءَ اهميت وارو ڏينهن آهي، جڏهن اهو روشن چراغ آسمان ۾ روز بروز مٿي ۽ اڃا زياده مٿي چڙهڻ کان پوءِ، ڪن ڏينهن لاءِ سا ڳئي مقام تي بيهي، اتان کان پوءِ پنهنجي آسماني رستي تان پويان پير ڪري ٿو. هڪ وحشي انسان لاءِ اهڙي گهڙي، جڏهن هو آسماني گنبذ تي قرندڙ ٻن عظيم نوراني چراغن جي سفر جي راه کي غور سان جاچڻ ۽ مٿس خيال ڪرڻ شروع ڪري ٿو، فڪر ۽ انتظار جي حاصل هئڻ کان سواءِ ٻيو ڪوبہ مطلب نہ ٿي رکي سگهي. هڪ وحشي انسان فطرت جي اٽاهہ ڪرورتي تبديلين جي سامهون، جڏهن ڪيس اڃا پنهنجيءَ بيچارگيءَ ۽ ڪمر قوتيءَ جي چاڻ حاصل ڪرڻي آهي تڏهن، معلوم ٿئي ٿو تہ، هن اهو ئي تصور ڪيو هوندو تہ هو سڄ کي زوال پذير ٿيڻ کان بچڻ ۾ مدد ڏيئي سگهيندو، سندس ٽڪل ۽ پاڻ ڏن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قدمن کي ٽنب ۾ ٽوٽي ڏيئي سگھي ٿو ۽ پنھنجي ھٿ ۾ ھڪ چراغ ڇي گل ٽيندڙ سرخ شعاع کي دوباره روشن ڪري، انھيءَ آسماني چراغ کي دوباره روشن ٽيڻ ۾ مدد ڏيئي سگھي ٿو. ٽي سگھي ٿو تہ ڪجھ قدر انھيءَ قسم جي خيالن جي بنياد تي اسان جي يورپي ڪڙمين جي "مبسمر" وارين تقريبن شايد جنم ورتو ھجي. سندن بنياد خواه ڪھڙو ب ھجي، پر آھي رسمون اڄ ب ڪرءُ ارض جي انھيءَ حصي ۾، مغرب طرف آئرلنڈ کان وٺي مشرق طرف روس تائين ۽ اتر طرف ناروي ۽ سئيڊن کان وٺي ڏکڻ طرف اسپين ۽ يونان تائين، عام جام ادا ٽيندڙيون رھن ٽيون. قرون وسطيٰ جي ھڪ مصنف مطابق، "مبسمر" تقريب جون ٽي وڏيون خصوصيتون باھ جا ڇ، ٻنين جي چوڌاري مشعلن سان جلوس ۽ ٽڪريءَ جي لاھيءَ تان ھرندڙ ڦيٽو ڦيرائي ھيٺ ڪسڪائڻ، ھيون. ھو ٻڌائي ٿو تہ چوڪرا بدبودار دونھين پيدا ڪرڻ لاءِ ھڏا ۽ مختلف قسمن جو گند ۽ ڪچرو ساڙيندا ھئا، ڇاڪاڻ تہ سندن اعتقاد موجب، اھو دونھون ڪن اھڙين خطرناڪ بلائن کي آڻان پڄائي ڪيندو ھو، جي انھيءَ موسم ۾، اونھاري جي گرميءَ سبب جوش ۾ اچي، ھوا جي وچ ۾ جنسي ميلاپ ڪندڙيون ھيون ۽ پنھنجا ٻج ڪوھن ۽ درياھن ۾ اڇلائي، ڪين زھريلو ڪندڙيون ھيون. ھو ھرندڙ ڦيٽي جي ڦيرائڻ جي رسم جي ھيءَ معنيٰ ڏئي ٿو تہ سڄ، پنھنجي گردش جي عروج تي پھچڻ کان پوءِ ھينئر ھيٺ لھڻ شروع ڪري ٿو.

وڃ اونھاري جي باھ وارين تقريبن جون اھم خصوصيتون انھن خصوصيتن سان مشابھت رکن ٿيون، جي بھار وارين اھڙين تقريبن سان وابستہ ٿيل اسين ڏسي آيا آھيون. رسمن جي انھن ٻنھي جوڙن جي ھڪجھڙائي ھيٺين مثالن مان صاف طور ظاھر ٿيندي.

سورھين صدي عيسويءَ جي پھرئين اڌ ۾ حصي جو ھڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مصنف اسان کي مطلع ڪري ٿو تہ جرمنيءَ جي قريباً هر هڪ شهر ۽ ڳوٺ ۾ سينٽ جان جي رات جو عام باهم جا ميڙ پاريا ويندا هئا ۽ ٻنهي جنسن جا ننڍا ۽ وڏا، ٻوان ۽ پوڙها انهن جي چوڌاري جمع ٿي، پنهنجو وقت نچڻ ۽ گائڻ ۾ صرف ڪندا هئا. انهيءَ موقعي تي ماٹهو "مگوورٹ" ۽ "وروين" نالن وارن ٻوٽن جا هار پائيندا هئا ۽ "لارڪسپر" نالي هڪ ٻوٽي جي ڇڳن وچان، جن کي اهي هٿن ۾ جهليندا هئا، انهيءَ باهم کي ڏسندا هئا. سندن اعتقاد هو تہ ائين ڪرڻ سان سندن اکيون سڄي سال جي دوران ۾ تندرست حالت ۾ رهنديون. جئين هڪ ماٹهو اُتان لنگهندو ويندو هو، تئين اهو "مگوورٹ" ۽ "وروين" کي باهم جي ميڙ ۾ اڇلائيندو، هئين چوندو ويندو هو تہ "شل منهنجيون سڀ بد بختيون دور ٿين ۽ هنن ٻوٽين سان گڏ سڙي خاڪ ٿي وڃن." لوئر ڪونز وٹ، جو موسيل جي مٹان ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي واقع هڪ ڳوٺ آهي، وچ اونهاري واري اها تقريب هن طرح ملهائي ويندي هئي. سڏيءَ چاڙهيءَ واريءَ "اسٹروسبرگ ٽڪريءَ" جي چوٽيءَ تي گاهم ۽ پلال جو ڪجهہ مقدار جمع ڪيو ويندو هو. هرهڪ باشندي يا ڪم از ڪم هرهڪ گهر واري کي انهيءَ ڏينهر لاءِ پلال جو حصو ڏيڻو پوندو هو. رات ٿيڻ وقت، ڳوٺ جا سڀ نر باشندا، مرد ۽ چوڪرا، ڪمرکشي ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي چڙهي ويندا هئا. عورتن ۽ چوڪرين کي ساڻن شريڪ ٿيڻ جي اجازت ڪانہ هوندي هئي، پر کين لاهيءَ جي اڏ وٹ واقع، هڪ چشمي وٹ بيهڻو پوندو هو. ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي هڪ زبردست ڦيٹو بيٹو هوندو هو، جو سڄو سارو انهيءَ پلال ۾ ويڑهيل هوندو هو، جنهن ۾ سيني ڳوٺ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارن جو حصو شامل هوندو هو. باقي پلال مان مشعلون ٽاهيون ويندیون هيون. ڦيٽي جي ٻنهي طرفن کان ٽن فوٽن جي ڊيگهه جون کامون ٻاهر نڪتل هونديون هيون، جي ڦيٽي جي هيٺ لهڻ وقت، چوکرن جي هٿن ۾ هڪ قسم جي دستن جو ڪم ڏينديون هيون، جن کي جهلي اهي ڦيٽي کي پوري رستي تان هيٺ لاهيندا هئا. پر واري "سيرڪ" نالي هڪ شهر جو سير، جنهن کي سندس خدمتن لاءِ هميشه آلو بخارن جو هڪ ٽوڪرو ڏنو ويندو هو، مقرر اشاروڏيندو هو، هڪدم هڪ برندڙ مشعل ڦيٽي کي ڏيکاري ويندي هئي ۽ جيئن ئي ان مان باه جا شعلا بلند ٿيندا هئا، تيئن ئي جوان، قوي الجثه ۽ تيز رفتار چوکرا ڦيٽي جي ٻنهي دستن کي پکڙي، ان سان گڏ لاهيءَ تان هيٺ ڊوڙڻ شروع ڪندا هئا. هڪ وڏو شور برپا ٿي ويندو هو. هرهڪ مرد ۽ چوکرو برندڙ مشعل هٿ ۾ جهلي، مٿي هوا ۾ اڏائيندو رهندو هو ۽ اها خبرداري ڪندو هو ته جيسين ڦيٽو ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان گسڪندو هيٺ پهچي، تيسين سندس مشعل روشن رهي. جيڪي جوان مرد ڦيٽي جي رهنمائي ڪندا هئا، تن جو وڏو مقصد اهو هوندو هو ته برندڙ ڦيٽي کي سڌوئي موسيل جي پاڻيءَ ۾ وڃي اڇلائجي، پر اهي پنهنجيءَ ڪوشش ۾ تمام مشڪل ڪامياب ٿيندا هئا، چاڪاڻ ته رستي تي جيڪي انگور جون وليون هونديون هيون، سي جيئن ته لاهيءَ جي اڪثر حصي تي چانيل هيون، ان ڪري اهي سندن رفتار ۾ رڪاوٽ ثابت ٿينديون هيون ۽ ندييءَ تائين پهچڻ کان اڳي ئي ڦيٽو گهٽو ڪري سڙي، وسامي ويندو هو. جيئن اهو ڦيٽو چشمي وٽ ٻيٽل عورتن ۽ چوکرين جي پاسي کان ترڪندو ۽ ڦرندو لهندو ويندو هو، تيئن اهي خوشيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا نعرا بلند ڪندیون هیون، جن جي جواب ۾ جبل جي چوٽيءَ تي ٻيٺل مرد ب نعرا بلند ڪندا هئا. انهن نعرن جي جواب ۾ وري پاسي وارن ڳوٺن جا رهاڪو ب جواب ڏيندا هئا، جي سوسيل ندي جي پرين پر تي پنهنجين ٽڪرين تان ٻيهي انهيءَ نظاري جو تماشو ڏسندا هئا. جيڪڏهن برندڙ ڦيٽي ڪي ڪاميابيءَ سان درياه جي ڪناري تائين پهچائي، ان جي پاڻيءَ ۾ وسايو ويندو هو، تہ ماڻهن کي انهيءَ سال انگور جي ڀرپور فصل جي اميد ٿيندي هئي. ڪونز جي ٻاڦندڙ کي آس پاس جي انگور جي منهن مان اچي شراب جي پريل گاڏي حاصل ڪرڻ جو حق پهچندو هو. ٻئي طرف، سندن اعتقاد هو تہ جيڪڏهن اهي انهيءَ رسم جي ادائگيءَ ۾ ڪوتاهي ڪندا، تہ سندن چوپائي مال تي مختلف بيمارين جو حملو ٿيندو ۽ ڏور پنهنجن وٽاڻن ۾ ٽپ ڏيندا رهندا.

ٻئويريا جي بالائي حصي ۾، وچ اونهاري واريون باهيون، ويندي اڻويهين صديءَ جي نصف حصي تائين، پنهنجا شعلا بلند ڪندیون رهيون. اهي باهيون خاص طور جبلن تي هارين ويندیون هيون، پر ان سان گڏ ميدانن ۾ ب ڏور ڏور تائين روشن ڪيون ويندیون هيون. اسان کي ٻڌايو ويو آهي تہ رات جي اونداهيءَ ۽ خاموشيءَ ۾، هيڏانهن هوڏانهن ڦرندر گهڙندڙ ماڻهن جي گروهن جو نظارو، جي ٽمڪندڙ شعلن جي ڦڙ ڦڙ ڪندڙ روشنائيءَ جي شعاع ۾ نظر ايندا هئا، عجيب و غريب ۽ اثر انداز هوندو هو. بيمار جانورن کي صحتمند ڪرڻ ۽ صحتمند جانورن کي سڄي سال جي دوران ۾ بيماريءَ ۽ هر قسم جي ضرر کان محفوظ رکڻ لاءِ، باهم مان گهمايو ويندو هو. گهٽيئي گهر وارا انهيءَ ڏينهن تي گهر جي چلهين مان باهم وسائي چڏيندا هئا ۽ ان کي وچ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اونهاري واريءَ باهم جي ميڙ مان نڪتل هڪ بندڀيءَ ذريعي دوباره روشن ڪندا هئا. ماڻهو انهيءَ سال جي "فلئڪس" جي پوڻن جي اوچائيءَ جو اندازو باهم جي شعلن جي اوچائيءَ مان لڳائيندا هئا. جيڪو ماڻهو ٻرندڙ ميڙ ۾ ٽپندو هو، تنهن کي اها خاطري رهندي هئي ته لاباري لٽڻ وقت ڪيس پئيءَ ۾ سور هرگز ڪونہ پوندو. ٻئي ويريا جي گهٽن حصن ۾ هيءَ اعتقاد عام هو ته "فلئڪس" جا پوٽا ايترا اوچا ٽپندا، جيتريءَ اوچائيءَ تائين نوجوان ماڻهو باهم جي ميڙ مٿان ٽپا ڏيندا. ڪن ٻين حصن ۾ وري پوڙها ماڻهو باهم جي ميڙ مان ٽي سڙيل ڪاٺيون ڪڍي ٻنين ۾ ڪوڙيندا هئا ته ڪين يقين هوندو هو ته "فلئڪس" جا پوٽا ڏڳها نڪرندا. ڪن ٻين هنڌن تي ميڙ جي وسايل ڪاٺي گهر واريءَ جاءِ جي چت ۾ هن لاءِ رکي ويندي هئي، ته گهر جي جاءِ باهم لڳڻ کان محفوظ رهي. ووزبرگ جي آس پاس وارن شهرن ۾ باهم جا ميڙ بازارين جي چونڪن ۾ ٻاريا ويندا هئا ۽ جيڪي نوجوان انهن مٿان ٽپندا هئا، سي گلن، خاص طرح "مگوورٽ" ۽ "وورين" جا هار پائيندا هئا ۽ هٿن ۾ "لارڪسپر" جي پوٽي جون سنهيون شاخون کڻندا هئا. سندن اعتقاد هوندو هو ته جيڪي ماڻهو ٽورو "لارڪسپر" پوٽو جهلي، ان جي پنن وچان ٻاهم جي ميڙ ڏانهن نهارينڊو، تنهن کي سڄي سال جي دوران ۾ اکين جو ڪوبہ مرض ڪونہ ستائيندو. ان کان سواءِ سورهين صديءَ ۾ ووزبرگ ۾ هيءَ رواج هوندو هو ته اتان جي "بشپ" جا پوئلڳ شهر جي پاسي واري جبل جي چوٽيءَ تي بيهي، ڪاٺ جون ٻرندڙ ٽالهيون هوا ۾ اڇلائيندا هئا. ٽالهين کي لڇڪيدار لڻين ذريعي هوا ۾ چوڙيو ويندو هو، جي اونداهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان پنهنجي پرواز جي دوران ۾ باهم جي بلائن جو نظارو پيش ڪندا رهيون.

ساڳيءَ طرح سوايا ۾ جوان ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون، هڪ ٻئي جا هٿ پڪڙي، وچ اونهاري وارن باهم جي مچن مٿان ٽپ ڏيندا هئا ۽ هيءَ دعا ڪندا هئا تہ فلئڪس جو ٻوٽو تي *"ايل" اوچو ٿئي. اهي ڪڪن مان ٺاهيل قيٽن کي باهم ڏيئي ٽڪرين جي لاهين تان هيٺ ڪسڪائي. ڇڏيندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن اهي، جئين ماٺهو وچ اونهاري جي باهم جي مچن مٿان ٽپ ڏيندا هئا، تئين بلند آواز سان هيئن چوندا هئا، "فلئڪس! فلئڪس! شل فلئڪس هن سال ست "ايل" اوچي نڪري!" روٽينبرگ ۾ انساني صورت جو هڪ بي ڊولو ٻوٽو گلن ۾ ويڙهيو ويندو هو، جنهن کي ڇوڪرا وچ اونهاري جي باهم ۾ ساڙيندا هئا ۽ پوءِ اهي پاڻ باهم جي مچ مٿان ٽپ ڏيندا هئا.

ساڳيءَ طرح بيڊن ۾ ٻہ "سينٽ جان ڊي" تي ننڍا ٻار وچ اونهاري جي باهم جي مچ لاءِ هر گهر مان ڪاٺيون گڏ ڪندا هئا. ڇوڪريون ۽ ڇوڪرا جوڙيون ٺاهي باهم جي مٿان ٽپ ڏيندا هئا. پين هنڌن وانگر، هتي ٻہ، باهم جي انهن مچن ۽ لاباري وارين رسمن جي درميان تعلق ڏسڻ ويو آهي. ڪن هنڌن تي اهو خيال ڪيو ويندو هو تہ جيڪي ماٺهو انهن باهين مٿان ٽپي ويندا، تن کي لاباري لٺ وقت پٽيءَ ۾ سور ڪونہ پوندو. ڪڏهن وري، جيئن جيئن جوان ماٺهو شعاع مٿان ٽپ ڏيندا هئا، تيئن تيئن

* مختلف ملڪن ۾ مختلف ڏيگهن جي ماپ، جا گهٽو ڪري ڪپڙي ماپڻ جي ڪم ايندي آهي ۽ اٽڪل روءِ هڪ وال کان هڪ يا ٻہ انچ وڏي ٿيندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بلند آواز سان هيئن چوندا هئا، "وَڏو" تہ فلڪس جو ہوڏو ٽي وال اوچو ٿئي!" هيءَ نظريو بيڊن ۽ عام جام ڦهليل نظر اچي ٿو تہ فلڪس يا آنَ جو ہوڏو اوتري قدر اوچو ٿيندو، جيتري قدر شعلا بلند ٿيندا يا جيتري قدر جوان ماڻهو باهم مڙان اوچا ٽپ ڏيندا. اهو ہ اعتقاد هو تہ اهڙن نوجوان ماڻهن جي پيڙن جا فصل سيني کان زياده پلا ۽ پرپور ٿيندا، جيڪي ٻين سيني نوجوانن کان باهم مڙان زياده اوچا ٽپ ڏيندا. ٻئي طرف، جيڪڏهن ڪو ماڻهو باهم جي سچ لاءِ پنهنجو ڪائين جو چندو ڪونہ ڏيندو هو، تہ ان جي حالت ۽ وري هيءَ خيال ڪيو ويندو هو تہ سندس فصلن ۽ ڪاہ برڪت ڪانہ پوندي ۽ خاص طرح سندس فلڪس تہ اپرندي ئي ڪانہ. سئنگرهاسين جي قريب، ايڊرسليين وٽ، هڪ وڏو لکڙو ڏرتيءَ ۽ ڪوڙيو ويندو هو، جو ڏرتيءَ تائين پڇندو هو. پوءِ انهيءَ پيپ کي باهم ڏني ويندي هئي ۽ حاضرين جي خوشيءَ جي نعرن جي درميان انهيءَ ہرندڙ پيپ کي لکڙي جي چوڌاري ڦيرايو ويندو هو.

ڊينمارڪ ۽ ناروي ۽ ہ "سينٽ جان جي رات" تي وچ اونهاري جون باهيون رستن، سيدانن ۽ ٽڪرين مڙان ٻاريون ويندیون هيون. ناروي جا ماڻهو سمجهندا هئا تہ اهي باهيون چوپاين ڏورن مان بيماريءَ کي تڙي دور ڪندیون. ايا تائين ہ، چيو وڃي ٿو تہ "مڊسمر رات" جو ناروي جي سڄي ملڪ ۽ باهيون ٻاريون ويندیون آهن. اهي باهيون انهن ڏانڪڻين کي دور رکڻ لاءِ ٻاريون ويندیون آهن، جي انهيءَ رات ملڪ جي سيني طرفن کان بلاڪسبرگ ڈانهن اڏامنديون ايندیون آهن، جتي وڏي ڈائڻ رهندي آهي. سئيڊن ۽ "سينٽ جان واري رات" (سينٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئنس) سڄي سال جي سينڌي راتين کان زياده خوشيءَ واري رات هوندي آهي. ملڪ جي ڪن حصن جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾، خاص طور بوهوس ۽ اسڪينيا جي صوبن ۽ ناروي جي سرحد جي ويجهڑائيءَ واري ضلعن ۾ اها رات بار بار آتشبازيءَ جي ساڻ ساڻيندي ۽ باهم جي وڏن سڄن هاريندي سلهائي ويندي آهي. انهن سڄڻن کي اڳئين زماني ۾ "بالدرس بيل فائرس" (بالدرس بيلر) جي نالي سان سڏيو ويندو هو. اهي منهن اونداهيءَ وقت ٽڪرين ۽ اوچن ڏڻن تي هاريا ويندا آهن ۽ آس پاس جي سڄي علائقي کي پنهنجي شعاع سان روشن ڪري ڇڏيندا آهن. ماڻهو انهن باهين جي چوڌاري نچندا آهن انهن وچان ٽپ ڏيندا آهن. نورلئنڊ ۾ سينٽ جان واريءَ رات جو، رستن جي چونڪن تي باهيون هاريون ويندڙيون آهن. باهم ۾ جيڪي ڪائيون هاريون ويندڙيون آهن، سي نون مختلف قسمن جون هوندڙيون آهن ۽ تماشائي ٽرولس ۽ ٻين بدروحن جي طاقت کي زائل ڪرڻ لاءِ، جن کي انهيءَ رات باهر ڦرندو سمجهيو ويندو آهي، باهم ۾ ڪنهيءَ جهڙو هڪ پوتو (بارن) اڇلائيندا رهندا آهن، ڇاڪاڻ ته. انهيءَ پر اسرار موسم ۾ جبل ڪلي پوندا آهن ۽ سندن گهرين غارن وچان اها پراسرار فوج ٿوري وقت واسطي نڪري ۽ راند ين روند ين ڪڏڻ لاءِ باهر نڪرندي آهي. ڪڙمين جو اعتقاد آهي ته جيڪڏهن ٽرولس ۽ بد روحن مان کي ويجهڑائيءَ ۾ ڪٿي موجود هوندا، ته اهي پاڻ کي ظاهر ڪندا، ۽ جيڪڏهن هرندڙ ۽ ٽڙڪات ڪندڙ باهم جي سڄ ڏسان کو جانور، مثال طور کو ٻکر يا ٻکري، اتفاق سان نظر اچي ويندي آهي، ته ڪڙمين کي يقين ٿيندو آهي ته اهو خود "شيطان" آهي. ان کان سواءِ، هيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گالهه ۾ قابل غور آهي ته سڀني ۾ سينٽ جان واري رات خاص طرح پاڻي ۾ ۽ باهم جي تقريب هوندي آهي، چاڪاڻ ته ڪن مقدس چشمن کي ان وقت ڪن عجيب و غريب طبي طاقتن سان نوازيل سمجهيو ويندو آهي، جنهن ڪري گهٽيئي بيمار ماڻهو پنهنجن مرضن کان شفايابي حاصل ڪرڻ لاءِ انهن ۾ غسل ڪرڻ لاءِ ايندا آهن.

آسٽريا ۾ وچ اونهاري جون رسمون ۽ انهن سان وابسته وهم ۽ جرمني ۽ وارين رسمن سان مشابهت رکندڙ آهن. چنانچه، ٽائرول جي ڪن حصن ۾ باهم جا سچ پاريا ويندا آهن ۽ پرندڙ ٽالهيون هوا ۾ اڇلايون ويندڻون آهن. "اِن" جي زيرين وادي ۾، اڳڙين ٽڪڙين سان ٺهيل هڪ بوتي کي گاڏي ۾ رکي، "مڊسمر دي" تي ڇوٽ ۾ ڦيرايو ويندو آهي ۽ بعد ۾ ڪيس جلايو ويندو آهي. ڪيس "لا ٽر" جي نالي سان ڪوٽيو ويندو آهي، جنهن جي صورت کي بگاڙي ليوٿر ڪيو ويو آهي. ائمبراس ۾، جو انهن ڇوٽن مان هڪ آهي، جتي مارٽن ليوٿر کي اهڙي ۽ طرح بوتي جي صورت ۾ ساڙيو ويندو آهي، جيو وجي ٿو ته جيڪڏهن توهين سينٽ جان واري ۽ رات جو يارهين ۽ ٻارهين بجي جي درميان ڇوٽ مان لنگهندا ۽ تن کوهن تان غسل ڪندا، ته اوهان کي اهي سڀ ماڻهو نظر ايندا، جن کي انهي ۽ سال جي دوران ۾ مرڻو هوندو. گرٽنز ۾ سينٽ جان جي رات (۲۳ جون) عام ماڻهو "ٽئنزسئن" نالي هڪ گڏجاڻ ٿاهيندا هئا، جنهن کي اهي ڇوٽ ڪان ٻاهر هڪ ميدان ڏانهن گهلي ڪٽي ويندا هئا ۽ آتي بيهي، ڪيس اهڙن ٻوهارن سان تيسين ڪٽيندا هئا، جنجي ڪائي ۽ وارن دستن کي باهم ڏنل هوندي هئي، جيسين ان کي باه لڳي وڃي، ٽائرول ۾، زيوٿ وٽ، ماڻهن جو عام اعتقاد هوندو هو ته اهي وچ اونهاري جي باهم جي سچ مڃان جيتري ۽ بلنديءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تائين ٽپ ڏيندا، اوتريءَ بلنديءَ تائين فلئڪس جا پوٽا ڏسڻ ٿيندا ۽ اهي باهم جي مچ مان پريل ٻنڊ ڪيڻ، ساڳيءَ ئي رات ۾ پنهنجين-پنهين ۾ ڪوڙيندا هئا ۽ انهن کي تيسين اتي رهڻ ڏيندا هئا، جيسين فلئڪس جو فصل لڻجي، سندن گهر ايندو هو. لوئر آسٽريا ۾ باهم جا مچ اوچين جاين تي پاريا ويندا آهن ۽ چوڪرا انهن جي چوڌاري راندين روندين ڪندا، ڪڏندا ۽ ڏاهر ۾ پڌل ۽ روشن ڪيل شمعون ڦيرائيندا، گهمندا آهن. جيڪو به ماڻهو باهم مڙان ٽپي پيرا ٽپ ڏيندو آهي، سو ائين سمجهندو آهي ته هو انهيءَ سڄي سال جي دوران ۾ تپ، جو شڪار ڪونہ ٿيندو. گاڏين جي ڦيٽن کي ڏاهر ٽڪيو ويندو آهي، پوءِ کين باهم ڌڻي، ويندي آهي ۽ انهيءَ پرندڙ حالت ۾ انهن کي ٽڪرين جي لاهين تان ڦيرائي هيٺ ڪسڪايو ويندو آهي.

بوهيميا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ اڃا تائين "مڊسمر رات" تي باهيون پارين ويندين آهن. ٻن پهرن کان پوءِ چوڪرا هڪ هٽ گاڏي ڪاهي هڪ ڪان ٻئي گهر ڪائين گڏ ڪرڻ لاءِ ويندا آهن ۽ جيڪو به بدمزاج بخيل کين اها خيرات ڏيڻ کان انڪار ڪندو آهي، تنهن کي اهي برن نتيجن جي ڌمڪي ڏيندا آهن. ڪڏهن ڪڏهن نوجوان ماڻهو ٻيلي ۾ وڃي هڪ سنهو، سڌو ۽ ڊگهو "فر" وڻ ڪيرائي، کنهن ڏڙي تي وڃي ڪوڙيندا آهن. جتي چوڪرين ان کي گلدستن، پنن جي هارن ۽ ڪپڙي جي ڳاڙهين پٽين سان سينگاريندين آهن. پوءِ ان جي چوڌاري ڪنڊا ۽ ڪاهه وغيره جمع ڪيو ويندو آهي ۽ رات ٽيڻ وقت انهن سيني کي باهم ڏني ويندي آهي. ڏڏهن شعلا پڙڪي اٿندا آهن، تڏهن نوجوان مرد انهيءَ وڻ تي مٽي چڙهي ويندا آهن ۽ انهن هارن کي هيٺ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاهي ايندا آهن، جي چوڪرين ان کي ٻڌا هوندا آهن. ان کان پوءِ چوڪرا ۽ چوڪريون باهم جي ٻنهي ڪنارن کان هڪ ٻئي جي سامهون ٽي ٻيهندا آهن ۽ انهن هارن وچان هڪ ٻئي کي هن لاءِ ڏسندا آهن تہ اهي هڪ ٻئي سان وفادار رهندا ۽ انهيءَ سال جي دوران ۾ شادي ڪندا يا نہ. ان کان سواءِ، چوڪريون باهم جي مٿان گلن جا هار ورڻ طرف اڇلائيندا هونديون آهن ۽ شل نہ کو بي ڍنگو بدنصيب انهيءَ هار کي جهلڻ ۾ ناڪامياب ٿئي، جو سندس محبوبہ ڏانهنس اڇلايو هوندو. جڏهن شعلا هيٺ لهي ويندا آهن، تڏهن هرهڪ جوڙو هٿ ۾ هٿ ڏيئي، ٽي ورتبا باهم جي آرپار ٽپ ڏيندو آهي. جيڪو چوڪرو يا جيڪا چوڪري اهو ڪم ڪندي، سا سڄي سال جي دوران ۾ هر دڪ ۽ درد کان دور رهندي ۽ فلڪس جا ٻوٽا ايتري قدر اوچا ٿيندا، جيتري قدر نوجوان مرد ۽ چوڪريون اوچا ٽپ ڏيندیون. جيڪا چوڪري "مڊسمر رات" تي باهم جا نَوَ ڀچ ڏسندي، سا انهيءَ سال جي پڇاڻيءَ کان اڳ شادي ڪندي. ماڻهو باهم جي لهسيل هارن کي گهر ڪٽي ويندا آهن، جن کي آهي سڄي سال تائين احتياط سان سنڀالي رکندا آهن. گجگوڙي طوفانن جي وقت هار جي هڪ ٽڪر کي گهر جي چلهہ ۾ ساڙيو ويندو آهي ۽ ان سان گڏ دعا گهري ويندي آهي، انهن مان ڪجهہ حصو بيمار يا آلوڙين ڪٽن کي ڏنو ويندو آهي ۽ ڪجهہ گهرن ۽ ديورن جي واڙن کي واس ڏيڻ لاءِ ڪتب آندو ويندو آهي، تہ جئين ماڻهو ۽ ڍور تندرست ۽ خوش رهن. ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن پراڻيءَ گاڏيءَ جي ڦيٿي کي لاڪ ٿڦي، باهم ڏيئي، ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان هيٺ ڪڪايو ويندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گھٹو ڪري چوڪرا گوٺ جي سيني پراڻن ٻوهارن کي جمع ڪري ڏاسر ۾ ٻوڙي، باهم ڏيئي، هيڏانهن هوڏانهن ڦيرائيندا ۽ لوڏائيندا آهن يا هوا ۾ مٿي اڇلائيندا آهن يا وري اهي گروهن جي صورت ۾ ٽڪرين جي لاهين تان هيٺ ڊوڙندا، ٻريل ٻوهارا لوڏائيندا ۽ رڙيون ڪندا، پڇندا وٽندا آهن. سڙيل ٻوهارن جا باقي بچيل دستا ۽ باهم جي مڃن ۽ باقي بچيل بندين محفوظ رکيون ويندين آهن، جي گوبين جي باغن ۾ ڪوڙيون ويندين آهن، تہ جئين گوبين جيتن ڪان بچي وڃن. ڪي ماڻهو وڃ اونهاري وارين باهين جي سڙيل ڪائين ۽ رک ڪي پنهنجين پوکيل بنين ۽ ڪيتن، پنهنجن باغن ۽ جاين جي چتين ۾ وڃ ۽ خراب آب و هوا ڪان محفوظ رهڻ لاءِ طلسم طور وجهندا آهن يا وري اهي هيئن سمجهندا آهن تہ گهر جي چت ۾ پيل اها رک گهر اندر ڪنهن بہ باهم جي پيٽ ڪي لڳڻ نہ ڏيندي. ڪن ضلعن ۾ وري، جڏهن وڃ اونهاري واري باهم ٻري رهي هوندي آهي، تڏهن اتان جا ماڻهو "مگوورٽ" نالي هڪ ٻوٽي پنهنجن مٿن سان تاج وانگر ٻڌندا آهن يا وري ان جو ڪمر ٻڌو ٿاهي، چيلهہ سان ٻڌندا آهن، چاڪاڻ تہ اِن کي ڏانڻين، بدروحن ۽ بيماريءَ خلاف بچاءَ سمجهيو ويندو آهي. مختصر ڳالهہ، تہ "مگوورٽ" جي هار کي اٽيل اڪين لاءِ هڪ يقيني حفاظتي قدم سمجهيو ويندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن چوڪريون باهم جي مڃن کي جهنگلي گلن جي هارن وچان ڏسنديون آهن ۽ باهم کان دعا گهرنديون آهن تہ اها سندن اڪين ۽ چپرن کي مضبوط ۽ طاقتور ڪري. جيڪا چوڪري ٽي دفعا ائين ڪندي، تنهن جون اکيون سڄي سال جي دوران ۾ نہ اٽنديون. بوهيميا جي ڪن علائقن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا ماڻھو ڪئن کي جادوءَ کان محفوظ رکڻ لاءِ ڪين اونھاري جي باھ جي سڃ وچان لنگھائيندا ھئا.

"سلئو" نسل وارين قومن جي ملڪن ۾ ٻڙ وڇ اونھاري واري تقريب ساڳين رسمن سان ملھائي ويندي آھي. آسين اڳي ئي ڏسي آيا آھيون تہ روس ۾ سينٽ جان واريءَ رات تي جوان مرد ۽ ڪنواريون چوڪريون "ڪوپالو" جو ڪڪ سان ٺھيل مجسمو پنھنجين ھانھن تي رکي، باھ جي سڃ مٿان ٽپندیون آھن. روس جي ڪن علائقن ۾ سينٽ جان واريءَ رات تي "ڪوپالو" جو مجسمو ساڙيو ويندو آھي يا ڪنھن وھندڙ ڪسيءَ ۾ اڇلايو ويندو آھي. وري، روس جي ڪن ضلعن ۾، جوان ماڻھو، جڏھن باھ يا دونھين مٿان ٽپ ڏيندا آھن، تڏھن گلن جا ھار پائيندا آھن يا مقدس ٻوٽين جا ڪمربند ٻڌندا آھن ۽ ڪڏھن ڪڏھن اھي پنھنجي چوپائي مال کي جادوگرن ۽ ڏانڻين جي شر کان محفوظ رکڻ لاءِ، جي انھيءَ وقت ڪير پيئڻ پٽيان چٽيون ھوندیون آھن، باھ وچان لنگھائيندا آھن. لٽل رشيا ۾، سينٽ جان واريءَ رات تي ھڪ ڪلو زمين ۾ کوڙيو ويندو آھي، جنھن کي ڪڪن ۾ ويڙھي باھ ڏني ويندي آھي. جيئن شعلا بلند ٿيندا آھن، تيئن ڪڙمي زالون انھن ۾ "برچ" وڻ جون ٽاريون وجھنديون ويندیون آھن ۽ ھيئن چوندیون آھن، "شل سنھنجي فلڪس ايتري اوچي ٿئي، جيتري ھيءَ ٽاري"! روٽينيا ۾ باھ جا سڃ انھيءَ چٽنگ مان ٻاريا ويندا آھن، جا ڪائيءَ جي ٻن ٽڪرن جي گسائڻ سان حاصل ڪئي ويندي آھي. جڏھن مجمع جا ٻوڙھا ۽ اڳوان باھ کي اھڙيءَ طرح "ولوڙڻ" ۾ مصروف ھوندا آھن، تڏھن باقي ٻيا ماڻھو احتراماً خاموش رھندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن. پر جڏهن ڪاڪ ماڻ باه پڙڪي نڪرندي آهي، تڏهن اهي به خوشيءَ جا راڳ گائڻ شروع ڪندا آهن. جيئن ئي باه جا ڇڻ ٻرڻ لڳندا آهن، تيئن ئي نوجوان جوڙا هڪ ٻئي جا هٿ پڪڙي، باه جي شعلن وچان نڪ، ته به دونهين وچان ٽپ ڏيڻ شروع ڪندا آهن. ان کان پوءِ وري چوپاين جانورن کي سندن واري اڇڻ تي، باه وچان لنگهايو ويندو آهي.

پرشيا ۽ لٿوئانيا جي گهٽن حصن ۾ "ميسمرزات" تي باهه جا وڏا ميڙ ٻاريا ويندا آهن. جيستائين نظر ويندي آهي، تيستائين سيئي دڙا ۽ اوچيون جايون باهه جي شعاع ۾ روشن هوندیون آهن. انهن باهين کي جادوءَ، ڳجگوڙ، ڳڙي ۽ چوپاين جانورن جي بيمارين خلاف بچاءَ سمجهيو ويندو آهي، خاص طرح جيڪڏهن ٻئي ڏينهن صبح جو ڏورن کي انهن جاين تان لنگهايو ويندو آهي، جتي گذريل رات تي باهيون روشن ڪيون ويئون هيون. سيني ڳالهين کان قطع نظر، ڪڙميءَ وٽ اهي باهيون ڏانڊين جي شرارتن خلاف، جي پنهنجن ٽوڻن ڦيڻن ذريعي سندس ڳئن جو ڪير چورائڻ جي ڪوشش ڪنديون آهن، ضامن جو ڪم ڏينديون آهن. اهو ئي سبب آهي، جو ٻئي ڏينهن صبح جو اوهين انهن جوان ڇوڪرن کي، جن باهه جو ميڙ ٻاريو هو، هر گهر ويندي ۽ اتان کير سان پريل ڏول ونڊي ڏسندا. ساڳي ئي سبب ڪري انهيءَ دروازي يا لوڙهي تي "برش" ۽ "مگوورٽ" جا ٻوٽا هڻي ڇڏيندا آهن، جن ماڻ سندن ڳئون لنگهي چرڻ ويندیون آهن، چاڪاڻ ته انهن کي جادوءَ جي اثر کان بچائيندڙ سمجهيو ويندو آهي. مشرقي پرشيا جي ماشورن نالي هڪ ضلعي ۾، جنهن ۾ پول نسل جي هڪ شاخ آباد آهي، "ميسمرڊي" جي شام جو ڳوٺ جون سيپ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باهيون وسائڻ جو رواج آهي. پوءِ شاهم بلوط جي ڪاٺ جو هڪ ڪلو زمين ۾ کوڙيو ويندو آهي، جنهن جي چوٽيءَ وٽ هڪ ڦيٽو ٿوڪيو ويندو آهي. انهيءَ ڦيٽي کي، سڀ ڪوٽاٽا واري وٽيءَ سان ايتريءَ تيزيءَ سان ڦيرائيندا آهن، جو ڪلي ۽ ڦيٽي جي گسڻ سبب باهم پڙڪي نڪرندي آهي. هر هڪ انهيءَ نئينءَ باهم سان ڪاٺي ٻاري گهر ڪٽي ويندو آهي، جنهن سان اهو پنهنجي گهر جي چلهه ۾ باهم ٻاريندو آهي. سربيا ۾ ريڊار "برچ" وڻ جي چوڏڻ جون مشعلون ٻاري رڍن جي واڙين ۽ ڪٽن جي واڙن جي چوگرد ڦيرا پائيندا آهن، پوءِ اهي ٽڪرين جي چوٽين تي چڙهي وينڊا آهن، جتي اهي مشعلن کي وسامڻ لاءِ چڏي ايندا آهن.

هنگاريءَ جي مٽگيار نسل وارن وٽ ٻ، وچ اونهاري جي باهم وارين تقريبن جون خصوصيتون اهي ئي آهن، جي يورپ جي مختلف ملڪن ۾ نمايان آهن. "سمسررات" جو متعدد هنڌن تي اوچين جاين تي باهم جي مچن ٻارڻ ۽ مٽائين ٽپن ڏيڻ جو رواج آهي ۽ جنهن نموني سان جوان ماڻهو انهن باهين مٽان ٽپ ڏيندا آهن، تنهن سان تماشائي اها اڳڪٿي ڪندا آهن ته اهي جلد شادي ڪندا يا نه. انهيءَ ڏينهن تي سوئرن جا ڏنار هڪ ڪلي ۾ ڦيٽي ڦيرائڻ سان باهم پيدا ڪندا آهن ۽ اهي اهڙيءَ طرح ٻريل باهم وچان پنهنجن سوئرن کي بيمارين کان محفوظ رکڻ لاءِ لنگهائيندا آهن.

روس ۾ رهندڙ ايستونين نسل جا ماڻهو ٻ، جي مٽگيار نسل وارن وانگر، بني نوع انسان جي عظيم توراني خاندان سان وابستہ آهن، اونهاري جي وڏي ۾ وڏي ڏينهن کي دستوري نموني سان ملهائيندا آهن. اهي سمجهندا آهن ته "سينٽ جان" جي باه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏانڪڻين کي سندن مال کان دور رکندي آهي. اهي هيئن ٻڌائيندا آهن ته جيڪو ماڻهو اتي حاضر نه ٿيندو، تنهنجي جَوَن ۽ ڪڪ جي فصل ۾ نقصانڪار ۽ بي فائدو گاهه ۽ ٻيا بيڪار ٻوٽا گڏجي اپرندا. ايسٽونيا جي اوئيسيل نالي هڪ ٻيٽ ۾، جڏهن ماڻهو وچ اونهاري واريءَ ۾ ڪائيون اڇلائيندا آهن، تڏهن وڏي آواز سان هيئن چوندا آهن ته "ڪانا ٻاهه ڏانهن، فلڪس ٻنين ڏانهن." يا وري اهي ڏ ڪائيون ٻاهه ۾ اڇلائيندا آهن ۽ هيئن چوندا آهن، ته "فلڪس، بلند ٿيجانءِ!" اهي ٻاهه جي ڇڻ سان سڙيل ڪائيون ڪڍي، گهر ڪٽي ويندا آهن ۽ چوپائي مال کي ٽلهي متاري ڪرڻ لاءِ، انهن کي گهر ۾ سانڍي رکندا آهن. انهيءَ ٻيٽ جي ڪن حصن ۾ ٻاهه جو ڇڻ هڪ وڻ جي چوڌاري جلائو ڪائيون ۽ ٻيون جلد سڙندڙ شيون جمع ڪري، ٽاهيو ويندو آهي ۽ انهيءَ وڻ جي چوٽيءَ مٿان هڪ ڇنڊو ڇوليندو رهندو آهي. جيڪو به ماڻهو انهيءَ جهنڊي جي سڙڻ کان اڳ ۾، ان کي لکڙي سان ڏڪ هٽي ٻيٽ ڪيرائڻ ۾ ڪامياب ٿيندو، تنهن سان نصيب ياوري ڪندو. ڪڏهن ڪڏهن اهي شادمانان پرهه ڦٽيءَ تائين هلندا رهندا هئا ۽ انهن جو اختتام شرابخوريءَ ۽ زناڪاريءَ سان ٿيندو هو. اهو نظارو اونهاري جي هڪ صبح جي وڏندڙ روشنائيءَ ۾ ويتر ٻڙو لڳندو هو.

جڏهن اسين يورپ جي مشرق کي خيرباد چئي، مغرب طرف وڌون ٿا، تڏهن اسين اونهاري جي انهيءَ وچ واري ڏينهن کي ساڳئي قسم جي عام نوعيت وارين رسمن سان ادا ٿيندو ڏسون ٿا. وچ اونهاري ۾ ٻاهه جي ڇڻ ٻارڻ جي رسم، ويندي اٽويهين صديءَ جي اڌ تائين فرانس ۾ ته ايتريقدر عام جام ڦهليل هئي، جو آتي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مشڪل ٿئي ڪو اهڙو ڳوٺ يا شهر هوندو هو جتي، اسان جي معلومات مطابق، اهي سڀ نہ ٻاريا ويندا هئا. ساڻهو انهن جي چوڌاري نچندا ۽ مٽائن ٽپ ڏيندا هئا ۽ سڀن سان پريل ڪائيون ڪيڊي پنهنجن گهرن ڪي وڃ، باهم ۽ جادوءَ کان بچائڻ ۽ ڪين محفوظ رکڻ لاءِ، گهر ڪٽي ويندا هئا.

معلوم ٿئي ٿو ته برتنيءَ ۾ وڃ اونهاري جي باهين ٻارڻ جي رسم اڄ ڏينهن تائين ملهائي وڃي ٿي. جڏهن شعلا هيٺ ٿي ويندا آهن، تڏهن سڀ حاضرين ان جي چوڌاري گوڏن ڀر جهڪي ويهندا آهن ۽ منجهائن هڪ پير مرد وڏي آواز سان دعا گهرندو آهي. ان کان پوءِ سڀ ڇٽا اٿي ڪڙا ٿيندا آهن ۽ سڀ جي چوڌاري ٽي ڦيرا پائيندا آهن، ٽئين ڦيري تي، سڀ ساڻهو بيهي رهندا آهن ۽ هر هڪ ڇٽو هڪ پٿري ڪٽي هرندڙ ڊير مٿان اڇلائيندو آهي. ان کان پوءِ سڀئي منتشر ٿي ويندا آهن. برتنيءَ ۽ ٻيريءَ ۾ هيءَ اعتقاد آهي ته جيڪا چوڪري وڃ اونهاري وارين نون باهين جي چوڌاري نچندي، تنهن جي شادي ساڳئي سال اندر ٿي ويندي. "اوران" جي وادي ۾ هيءَ رواج هوندو هو ته باهم جو سڀ ان وقت ٻاريو ويندو هو، جڏهن سڀ افق جي هيٺان غوطو کائڻ وارو هوندو هو ۽ ڪڙمي پنهنجي چوپائي مال کي جادوءَ ۽ خاص طور ڊائنٽين ۽ جادوگرن جي جنترن منترن کان محفوظ رکڻ لاءِ، جي ڪير ۽ مکڻ چورائڻ جي ڪوشش ڪندا هئا، باهم جي سڀ سان لنگهائيندا هئا. نارمنڊيءَ ۾، جيومئيجز وٽ، اٺويهين صديءَ جي پهرئين نصف حصي تائين وڃ اونهاري جي تقريب سان چند اهڙيون غير معمولي خصوصيتون وابسته هونديون هيون، جن تي انتهائي قديم زماني

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي مهر لڳل هئي. هر سال ٽيويهين جون تي، جا "سينٽ جان" جي رات هوندي آهي، "سبز بگھڑ جي برادري" پنهنجو نئون سردار يا آقا منتخب ڪندي هئي، جنهن کي هميشه ڪونيهائوٽ نالي هڪ واهڻ مان چونڊڻو پوندو هو. چونڊ جي وچ ڪان پوءِ برادريءَ جو نئون سردار "سبز بگھڑ" جو خطاب اختيار ڪندو هو ۽ هڪ عجيب و غريب لباس ڏيکيندو هو، جنهن ۾ هڪ ڊگھو جبو ۽ بغير ڪناريءَ جي هڪ نوڪدار ۽ تمام ڊگھو سبز ٽوپلو شامل هوندو هو. اهڙيءَ طرح ملبوس ٿي، هو پنهنجيءَ برادريءَ جي اڳواني ڪندو، گھمندو هو ۽ "سينٽ جان" جو منتر آلاپيندو ويندو هو، هڪ صليب ۽ مقدس جھنڊو جلوس جي اڳيان هلندو هو ۽ اهڙيءَ طرح برادريءَ جا ماڻهو چاڻوقيت نالي هڪ جاءِ ڈانهن ويندا هئا. انهيءَ هنڌ پهچڻ سان، پادري ديول جي سازن وڄائڻ وارن جا اڳوان ۽ ساز وڄائيندڙ جلوس جو استقبال ڪندا هئا ۽ برادريءَ جي ماڻهن کي ڳوٺ جي ديول ڈانهن وٺي ويندا هئا. وعظ پڌڻ کان پوءِ، جماعت جا ماڻهو "سبز بگھڑ" جي قيامگاه ڈانهن ويندا هئا، جتي کين سادو طعام کارايو ويندو هو. رات جو هڪ جوان مرد ۽ هڪ جوان عورت، جي ٻئي گلن سان سينگاريل هوندا هئا، گھنڊن جي آواز ۾ باهم جو مچ ٻارياندا هئا. پوءِ گذريل سال وارو "سبز بگھڑ" ۽ سندس پائر، پنهنجا نقاب کلهن تائين هيٺ لاهي، هڪ ٻئي جا هٿ جھلي، انهيءَ ماڻهوءَ جي ٻٽيان باهم جي چوڌاري ڊوڙندا هئا، جنهن کي ايندڙ سال لاءِ "سبز بگھڑ" جي حيثيت ۾ منتخب ڪيو ويو هو. جيتوڻيڪ انهيءَ سلسلي ۾ فقط پهرئين ۽ پوئين ماڻهوءَ جو هڪ هٿ آزاد رهندو هو، ان جي باوجود سندن ڪو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مستقبل جي "سبز بگھڙ" کي ٽي دفعا گھيري ۽ آڻڻ ۽ پکڙڻ هوندو هو، جو پاڻ کي پکڙجڻ کان بچائڻ لاءِ جدوجهد ڪندي، پائرن کي خوفناڪ مار ڪيندو هو، جنهن لاءِ هو پاڻ سان لٽ ڪٽي هلندو هو. آخرڪار، جڏهن برادريءَ وارا ڪيس پکڙڻ ۾ ڪاميياب ٿيندا هئا، تڏهن ان کي باهم جي ميڙ طرف ڪٽي ويندا هئا ۽ اهڙو ڏيکاءُ ڪندا هئا، جڙ تم اهي ڪيس باهم ۾ اچلائڻ وارا هئا. جڏهن اها رسم پوري ٿي، ختم ٿيندي هئي، تڏهن اهي وري به "سبز بگھڙ" جي جاءِ ڏانهن موٽندا هئا، جتي انهن لاءِ رات جي ماني سندن اڳيان رکي ويندي هئي، جا اڃا به وڌيڪ سادي قسم جي ڪاڏن تي مشتمل هوندي هئي. اڌ رات تائين انهن تي هڪ قسم جي مذهبي سنجيدگي طاري رهندي هئي. پر پارنهن وڻڻ جي ڏکن لڳڻ جي دير هوندي هئي، جڏهن سڀ ڪجهه بدلجي ويندو هو. ضبط ۽ تحمل جي جاءِ انتهائي آزادي اچي والاريندي هئي، پرهيزگاريءَ وارن منترن جي بجاءِ، شراب جي ديوتا جي تعريف جا گيت گايا ويندا هئا ۽ ڳوٺاڻي سرڪدي جي سنهين ۽ ڏکندڙ چيکن جو آواز، موج ۽ مستيءَ وارن انهن آوازن کان مشڪل ئي بلند ٿي سگھندو هو، جي "سبز بگھڙ" جي برادريءَ وارن جي گلن مان نڪرندا هئا. پيو ڏينهن، چوويهين جون، يعني "مڊسمر ڏينهن" ساڳين ئي مقدس شخصيتن طرفان اهڙي ئي گوڙ ۽ گھمسان سان ملهايو ويندو هو. انهيءَ موقعي تي جيڪي مختلف رسمون ادا ڪيون ويندیون هيون، تن ۾ هڪ وڏو، ٽڪندو مقدس نان پچايو ويندو هو، جنهن کي چوطرف ڪپڙي جون پٽيون ويڙهيل هونديون هيون ۽ جنهن کي بندوقن جي گولين جڙڻ جي آواز سان شهر ۾ نمائش ڪرڻ لاءِ جلوس جي صورت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀر ڦيرايو ويندو هو. ان کان پوءِ قربان گاهه جي ڏاکڻ تي ڪجهه پاڪ گهنڊ رکيا ويندا هئا، جي انهيءَ ماڻهوءَ کي منصبي نشان طور سپرد ڪيا ويندا هئا، جنهن کي اينڊر سال لاءِ "سبز بگهڙ" ٿيڻو هوندو هو.

ايسني صوبي ڀر، چيٽيو- ٽيري وٽ باهه جي مچن ٻارڻ ۽ "سينٽ جان" جي وچ اونهاري جي تقريب وقت انهن جي چوڌاري نچڻ جي رسم سال ١٨٥٠ع تائين هلندي آئي، باهه جا مچ خاص طرح اهڙيءَ موسم ڀر ٻاريا ويندا هئا، جڏهن جون جو مهينو مينهوگيءَ وارو ٿيندو هو ۽ ماڻهو سمجهندا هئا ته باهه جا مچ مينهن کي روڪيندا. ووسجز ڀر ٽڪرين جي چوٽين مٿان "مڊ-سمر" رات تي باهه جي مچن ٻارڻ جي رسم اڃا تائين مروج آهي، ماڻهن جو اعتقاد آهي ته اهي باهيون زمين جي ڦلن ۽ ڦولن کي محفوظ رکڻ ۽ پلن فصلن ڏيڻ ڀر مدد ڏينديون.

پوئيٽو علائقي جي قريباً سيني واهٽن ڀر "سينٽ جان" واريءَ رات تي باهه جا مچ ٻاريا ويندا هئا. ماڻهو اخروٽ جي وڻ جي ٽاري هٽ ڀر ڪٽي، انهن مچن جي چوڌاري ٽي ڦيريون پائيندا هئا. ريڊارٽيون ۽ پار باهه جي مچ مٿان "ميولين" (ورپيسکر) جون ٽاريون ۽ اخروٽ هڪ ٻئي کي ڏيندا ۽ وڌندا هئا، اخروٽن لاءِ سمجهيو ويندو هو ته انهن جي ڪاٺ سان ڏندن جو سور دفعي ٽي ويندو ۽ "ميولين" جو ٻوٽو چوپائي مال کي بيماريءَ ۽ جادوءَ جي اثر کان بچائيندو. جڏهن باهه وسامي ويندي هئي، تڏهن ماڻهو آن مان ٿوري، رک گهر ڪٽي ويندا هئا، جنهن کي يا ته گجگوڙي طوفان کان بچاءَ لاءِ گهرن ڀر رکندا هئا يا وري پوک جي جيتن کي مارڻ لاءِ پنين ڀر ڦهلائي ڇڏيندا هئا. پوئيٽو جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

علائقي ۾ "سينٽ جان" واريءَ رات تي ٻنين کي سائي ۽ آباد ڪرڻ لاءِ هڪ ٻرندڙ ڦيٽي ڦيرائڻ جو رواج ۾ هوندو هو.

ڏکڻ فرانس جي ڪومنگس صوبي جي جابلو حصي ۾ هڪ ڏکهي وڻ جي ٽڙ ۾ چير ڪيي، سنجهس چوڏا وغيره پري، سجي ڪي باهم ڏيئي، وچ اونهاري جو مچ ٻاريو ويندو آهي. وڻ جي چوٽيءَ وٽ گلن جو هڪ هار لٽڪايو ويندو آهي ۽ جنهن گهڙيءَ باهم ٻاري ويندي آهي، عين انهيءَ وقت، ڳوٺ جي جنهن ساٺهوءَ آخرين شادي ڪئي هوندي آهي، تنهن کي هڪ ڏاڪڻ تي چڙهي، اهي گل وڻ جي چوٽيءَ تان لاهي، هيٺ آڻٽا پوندا آهن. ساڳئي ضلعي جي ميداني علائقن ۾ وچ اونهاري وارن مچن ۾ جيڪي شيون ساڙيون ويندیون آهن، سي پڻ دستوري طريقي سان ڪٽيون ڪيون ويندیون آهن، پر انهن جو ڏير اهڙن ساٺهن کي گڏ ڪرڻو پوندو آهي، جن گذريل سال جي وچ اونهاري واريءَ تقريب کان وٽي انهيءَ وقت تائين شاديون ڪيون هوندیون آهن ۽ اهڙيءَ طرح مستفيض ٿيل ساٺهن مان هر هڪ کي باهم جي مچ مٿان گلن جو هڪ هار رکڻو پوندو آهي.

پراونس جي صوبي ۾، وچ اونهاري جون باهيون اڇا تائين ٻاريون ويندیون آهن. ٻار هڪ کان ٻئي گهر وڃي، ڪاٺيون ٻنندا آهن، جتان کين مشڪل ئي خالي هٿين واپس موڪليو ويندو آهي. اڳئين زماني ۾ پادري، ميئر ۽ ڳوٺ جا ٻيا معتبر ساٺهو جلوس جي صورت ۾ باهم جي مچ طرف ويندا هئا ۽ ان کي ٻارڻ جي ۾ تڪليف خود گوارا ڪندا هئا، جنهن ڪان پوءِ سڀ حاضرين باهم جي چوڌاري ٽي دفعا ڦيرا پائيندا هئا. آڪس وٽ، وچ اونهاري واري تقريب جي صدارت ڪرڻ لاءِ نوجوانن مان هڪ نام نهاد بادشاهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چونڊيو ويندو هو، جنهن کي جهنگلي طوطي کي گولي هڻي، ساري ڪيرائڻ ۾ مهارت حاصل هوندي هئي. هو پنهنجا عملدار خود منتخب ڪندو هو ۽ هڪ پيڪيدار جلوس جي وچ ۾، باهه جي مچ ڏانهن ويندو هو ۽ اُن کي ٻاري، سيني کان اول خود ان جي چوڌاري ناچ ڪندو هو. ٻئي ڏينهن اهو پنهنجن پوئلڳن ۾ سوکڙيون پاکڙيون تقسيم ڪندو هو. سندس حڪومت هڪ سال تائين هلندي هئي، جنهن جي دوران ۾ ڪيس ڪي رعايتون حاصل رهنديون هيون. ڪيس انهيءَ عبادت ۾ شامل ٿيڻ جي اجازت هوندي هئي، جا "سينٽ جان واري ڏينهن تي" "سينٽ جان جي سردارن جو مهندار" ادا ڪندو هو، ڪيس شڪار ڪرڻ جو حق ڏنو ويندو هو ۽ حڪومت جا فوجي سپاهي سندس گهر ۾ نه رهندا هئا. مارسيلز ۾ پڻ، هڪ ڪوٽ جي جماعت جا ماڻهو انهيءَ ڏينهن تي پاڻ منجهان "بئداشي"، يعني کهاڙي جو بادشاهه منتخب ڪندا هئا، پر اها خاطري نه ٿي ٿئي ته اهوئي باهه جو مچ ٻاريندو هو چاڪاڻ ته، چيو وڃي ٿو، ڪوٽ جو فوجي محافظ ۽ ٻيا اختياريءَ وارا وڏي رعب ۽ داب سان جلوس جي صورت ۾ اچي، آها باهه ٻاريندا هئا.

بيلجيم ۾ وچ اونهاري جي باهين جي رسم وڏن شهرن مان گهٽو وقت ٿيو جو ختم ٿي ويئي آهي، پر اندروني ضلعن ۾ ننڍن شهرن اندر اها اڃا تائين ادا ڪئي ويندي آهي. انهيءَ ملڪ ۾ "سينٽ پيٽر" جي رات (٢٩ جون) بلڪل اهڙيءَ طرح باهين جي مچن ٻارڻ ۽ ناچن ڪرڻ سان ملهائي ويندي آهي، جهڙيءَ طرح "سينٽ جان" واريءَ رات کي ملهايو ويندو آهي. ڪي ماڻهو چوندا آهن ته سينٽ جان جي باهين وانگر، سينٽ پيٽر جون باهيون پڻ بلائن کي ٽارڻ لاءِ ٻاريون ويندیون آهن. فرينچ فلئنڊرس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ سال ۱۷۸۹ع تائين، مردن جي نمائندگي ڪندڙ پلال جو هڪ مجسمو وچ اونهاري واريءَ باهم ۾، ۽ عورتن جي نمائندگي ڪندڙ هڪ ٻيو مجسمو سينٽ پيٽرجي ڏينهن، يعني اٺيهين جون، تي ساڙيو ويندو هو. بيلجيم ۾ وچ اونهاري جي باهين مٿان ماڻهو پيٽ جي سور کان محفوظ رهڻ لاءِ تپ ڏيندا آهن ۽ گهر کي باهم لڳڻ کان بچائڻ لاءِ انهن جي رک گهر ۾ محفوظ ڪري رکندا آهن.

وچ اونهاري جي باهين ٻارڻ جي رسم خود اسان جي ملڪ جي گهٽن حصن ۾ ادا ٿيندي رهي آهي ۽ دستور مطابق ماڻهو انهن مٿان ٽپندا ۽ سندن چوڌاري نچندا رهيا آهن. ويلس ۾ ٽن يا نون مختلف قسمن جون ڪاٺيون ۽ گذريل سال جيءُ وچ اونهاري واري ڏينهن کان وڻي محفوظ رکيل آڏوريون سڙيل بندين باهم جي نئين سڃ کي ٻارڻ لاءِ ضروري سمجهيون ويندين هيون، جو گهٽو ڪري ڪنهن ڏڙي تي ٻاريو ويندو هو. گلئمارگن جي ماڻريءَ ۾، پلال ۽ ڪڪن ۾ ويڙهيل گاڏيءَ جي هڪ ڦيٽي کي باهم ڏيئي ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان هيٺ گسڪايو ويندو هو. جيڪڏهن اهو ڦيٽو سڄي رستي جي دوران ۾ روشن رهندو هو ۽ پوءِ ۾ گهٽي وقت تائين ٻرندو رهندو هو، تہ ان سال پلي فصل جي اسيد رکي ويندي هئي. آئيل آف مئن ۾ "مڊسمر" رات تي مقامي ماڻهو هرهڪ ٻنيءَ ۾ هوا جي رخ جي سامهون باهم جا سڃ ٻاريندا هئا، تہ جيئن دونهون آنَ مٿان لنگهي وڃي، ۽ اهي پنهنجن ڍورن ۽ ڍڳن کي واڙن اندر بند ڪري، "فرز" يا "گورس" نالي جهنگلي ٻوٽن جون ٻرندڙ مشعلون گهٽائي ڀيرا انهن جي چوڌاري ڦيرائيندا هئا. آئرلنڊ ۾، چوپائي مال ۽ خاص طرح ڪانگهاري مال کي وچ اونهاري جي اهڙين باهين وچان لنگهايو ويندو هو ۽ پنين کي آباد ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ انهن باهين جي رک منجهن اچلائي ويندي هئي يا وري پاري کي روکڻ لاءِ انهن باهين جا برندڙ ٽانڊا پنين ۾ نيان ويندا هئا. اسڪاٽلنڊ ۾ وچ اونهاري جي باهين جا نشان ٿورا ملن ٿا، پر انهيءَ موسم ۾ پرٿ شاير جا ڳنوار برندڙ مشعلون ڪٽي، سڄ جي رخ ۾ پنهنجي چوپائي مال جي چوڌاري ٽي دفعا ڦيرا پائيندا هئا. اها رسم اهي پنهنجن ڏڻ کي پاڪ ڪرڻ ۽ بيمارين کان محفوظ رکڻ لاءِ ادا ڪندا هئا.

"ميسمر" واريءَ رات تي باهين جي سڃن ٻارڻ، سندن چوڌاري نچڻ يا مٿانئن ٽپن ڏيڻ جي رسم اسپين جي ڪنڊڪڙ ۽ اٽليءَ ۽ سسلي ٻيٽ جي ڪن علائقن ۾ اڃا تائين هلندي اچي يا ٿوروئي زمانو اڳي عام هئي. مالٽا ۾ "سينٽ جان جي رات" (ميسمر رات) تي شهرن ۽ ڳوٺن جي گهٽين ۾ چونڪن ۾ باهم جا وڏا سڃ ٻاريا ويندا آهن، اڳئين زماني ۾ "گرينڊ ماسٽر آف دي آرڊر آف سينٽ جان" انهيءَ شام جو مقدس "اسپتال" جي سامهون ڊاسر جي ڏهن جي هڪ وڏي ڏيرکي باهم ڏيندو هو. يونان ۾ پڻ، "سينٽ جان" جي رات جو باهين ٻارڻ ۽ مٿانئن ٽپن ڏيڻ جو رواج اڃا تائين عام جام آهي. انهيءَ لاءِ جيڪو هڪ سبب ڏنو ويندو آهي، سو اهو آهي ته اها رسم ڏنگ هڻندڙ زهريلن ڏينهن کان بچڻ لاءِ ادا ڪئي ويندي آهي. هڪ ٻئي بيان مطابق، عورتون جڏهن باه مٿان ٽپ ڏيندیون آهن، تڏهن وڏي آوازسان هيئن چوندیون آهن ته "آءٌ پنهنجا سڀ گناهم پنهنجي پٽيان چڏي رهي آهيان." ليسبوس ۾ "سينٽ جان واريءَ رات" تي گهٽو ڪري ٽي، ٽي باهيون گڏ ٻاريون ويندیون آهن ۽ ماٺهو ٽي، ٽي دفعا انهن مٿان ٽپندا آهن، ائين ڪرڻ وقت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هر هڪ ماڻهو پنهنجي مٿي تي پٿر رکي هيئن چوندو آهي ته "آءٌ سهڙ جي باه مٿان ٽپان ٿو، منهنجو مٿو آهي هڪ پٿر!" ڪئليمنوس ۾، وچ اونهاري واريءَ باه لاءِ چيو ويندو آهي ته انهيءَ جي ٻارڻ سان سڪر سڌائيءَ واري سال جي خاطري ٿيندي ۽ ڏينهن کان نجات ملندي. ماڻهو مٿن تي پٿر رکي، باه جي چوڌاري نچندا ۽ ڳائيندا آهن ۽ شعلن يا ٻرندڙ ٽانڊن مٿان ٽپ ڏيندا آهن. جڏهن باه ڪجهه قدر جهڪي ٿي ٻرندي آهي، تڏهن اهي پٿرن کي ان ۾ ڦٽي ڪندا آهن ۽ جڏهن اها بلڪل وسامي ويندي آهي، تڏهن اهي پنهنجين ٽنگن تي صليبن جا نشان ڪندا آهن ۽ پوءِ سمنڊ ۾ غسل ڪرڻ لاءِ هليا ويندا آهن.

"مبسمر" ڏينهن يا "مبسمر" رات تي باه جي ڇڻ ٻارڻ جي رسم اتر آفريڪا جي مسلمان ملڪن، خاص طرح مراڪش ۽ الجزائر ۾، دور دور تائين ڦهليل آهي. اها رسم "بربر" ۽ گهٽن عرب يا عربي ٻولي ڳالهائيندڙ قبيلن ۾ عام جام آهي. انهن ملڪن ۾ "مبسمر" واري ڏينهن (چوويهين جون، پراڻي طرز) کي "لعنصرا" چيو ويندو آهي. اهي باهيون گهرن جي اڳڻ، گهٽين جي چونڪن، ٻنين ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڳاهه ڪرڻ جي ميدانن، ۾ ٻاريون ويندیون آهن. اهڙن موقعن تي باهه ۾ ٻارڻ لاءِ اهڙن ٻوٽن کي شوق سان ڳوليو ويندو آهي، جي ٻرڻ وقت گهاٽو دونهون ۽ تيز خوشبوءِ ڏيندا آهن. ماڻهو پاڻ کي ۽ خاص طور پنهنجن ٻارن کي انهيءَ دونهين جو واس ڏيندا آهن ۽ ان کي پنهنجن باغن ۽ فصلن طرف هوا ڏيئي ڏکيندا آهن. ان کان سواءِ، اهي ماڻهو باه جي ڇڻ مٿان ٽپا ۾ ڏيندا آهن، ڪن هنڌن تي هر هڪ ماڻهوءَ کي ست دفعا ٽپڻو پوندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. تنهن کان سواءِ، اهي باهين مان پرندڙ ڪائيون ڪڍي، گهرن کي واس ڏيڻ لاءِ ڪٽي ويندا آهن. اهي پنهنجين گهٽين شين کي باه وچان لنگهائيندا آهن ۽ بيمار ماڻهن کي ان جي قريب آڻي، سندن صحتيابيءَ لاءِ دعائون پڙهندا آهن. باه جي انهن مڃن جي رک ۾ ڪهڙيءَ فائديمند خوبيون موجود سمجهيون ويندڙيون آهن. چنانچ، ڪن هندن جا ماڻهو پنهنجن وارن ۽ جسمن کي اها رک ڪيندا آهن. ڪن هندن تي اهي سمجهندا آهن ته باهين مڃان ٽپن ڏيڻ سان کين سڀني بدبختين کان نجات ملندي ۽ بي اولاد جوڙن کي اولاد ٿيندو. اتر مراڪش جي ريف صوبي جا باشندا وچ اونهاري جي باهين مان پنهنجي لاءِ، پنهنجن ڏورن ڏاڻن لاءِ ۽ پنهنجن ميويدار وڻن لاءِ وڏو مفيد ڪر وٺندا آهن. اهي باه جي مڃن مڃان هن اعتقاد کان ٽپ ڏيندا آهن ته اهي کين تندرست ۽ توانيءَ حالت ۾ رکندا، اهي ماڻهو پنهنجن ميويدار وڻن جي هيڻان هن اعتقاد کان باهيون پاريندا آهن ته اهي سندن ڦلن کي قبل از وقت ڪرڻ کان محفوظ رکندڙيون. سندن هيءَ به خيال آهي ته اهي انهن باهين مان حاصل ڪيل رک کي پاڻيءَ ۾ ملائي، وارن کي سڪڻ سان، پنهنجن وارن کي ڪسڻ کان روڪي سگهندا. اسان کي ٻڌايو ويو آهي ته مراڪش جي انهن سڀني رسمن ۾، سڀ کان وڌيڪ مفيد اثر فقط دونهين ڏانهن ئي منسوب ڪيو ويندو آهي، جنهن ۾ هڪ اهڙي جادوي خوبي سمايل سمجهي ويندي آهي، جا ماڻهن، حيوانن، ڦلدار وڻن ۽ فصلن جي سڀني مصيبتن ۽ مرضن کي دور ڪندي آهي.

مسلمان قومن ۾ وچ اونهاري واريءَ تقريب ملهائڻ جي رسم خاص طور قابل توجه آهي، جاڪاڻ ته مسلماني ڪئلينڈر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خاص طور قمري هڻڻ ۾ ڪوٽ وارن ڏينهن جي اضافي سان درست نه ٿيڻ سبب، اهڙين تقريبن کي ڏيان ۾ ئي نه ٿو آڻي، جي شمسي سال اندر مقرر وقتن تي ايندڙ آهن، خالص مسلماني تقريبون، چنڊ سان وابستہ هڻڻ سبب، انهيءَ روشن چراغ سان گڏ و گڏ، سج جي چوڌاري زمين جي گردش جي سڄي عرصي جي دوران مان، آهستي آهستي پٺتي کسکنديون رهن ٿيون. اها حقيقت بذاتِ خود هن ڳالهہ کي ثابت ڪندي معلوم ٿئي ٿي تہ يورپ جي عيسائي قومن وانگر، اتر آفريڪا جي مسلمان قومن ۾ ب، وچ اونهاري واري اها تقريب اُنهيءَ مذهب کان بلڪل آزاد آهي، جنهن تي اُنهن ملڪن جي ماڻهن جو علي الاعلان اعتقاد ۽ ايمان آهي ۽ اها رسم بت پرستيءَ واري تمام قديم زماني جو هڪ يادگار آهي.

٦- **"هئلووين" ڏاهيون :** متئين جائزي مان اسين هيءَ قياس آرائي ڪري سگهون ٿا تہ يورپي قومن جي بت پرست ابن ۽ ڏاڏن ۾ سال جي سڀني باهم وارين تقريبن کان زياده دور دور تائين مروج ۽ مقبولِ عام تقريب "وچ اونهاري واري رات" يا "وچ اونهاري وارو ڏينهن"، هئي. انهيءَ تقريب جو اونهاري جي وڏي کان وڏي ڏينهن تي منعقد ٿيڻ، محض هڪ حادثو نہ ٿو ٿي سگهي. البت، اسان کي هيءُ فرض ڪرڻ گهرجي تہ اسان جي بت پرست پيشروئن، زمين تي باهم پارڻ جي تقريب کي چاڻي واڻي اُهڙيءَ ريت متعين ڪيو، جو اها فلڪ ۾ سج جي گردش واريءَ راهہ جي بلند ترين نقطي تي پهچڻ واري وقت سان ٺهڪي آئي. جيڪڏهن اها حقيقت آهي تہ پوءِ ان مان هيءُ نتيجو لازمي طور نڪري ٿو تہ وچ اونهاري جي تقريبن جي بانين وڏي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان وڌي ڏينهن جي وقت يا سج جي فلکياتي رستي ۾ ڦيري کائڻ وارن نقطن جو غور سان مطالعو ڪيو هو ۽ ان ڪري اهي پنهنجي سالياني تقريباتي ڪئلينڈر کي ڪجهه حد تائين نظام شمسيءَ جي گردش مطابق هلائيندا هئا.

پر، هڪ طرف جيڪڏهن اها ڳالهه يورپ کنڊ جي وسيع علائقن جي وڏي حصي ۾ آباد ٿيل اهڙين قومن جي متعلق سچي هئي، جن کي اسين هوند قديم‌النسل سڏيون، تہ ٻئي طرف وري ائين نظر اچي ٿو تہ اها حقيقت انهن قومن جي حالت ۾ سچي ڪانہ هئي، جي "سيلٽ" نسل سان وابستہ هيون ۽ جي "يورپ جي بَري پُڇڙين" ، يعني ٻيٽن ۽ راسين ۾ آباد هيون، جيڪي شمال مغرب واري طرف ڪان اتر ائٽلانٽڪ وڏي سمنڊ جي ساحل تي واقع آهن. "سيلٽ" نسل وارين قومن جون جون باهم جون اهم تقريبون جي، حالانڪ محدود اُيراضيءَ اندر ۽ گهٽيل شان و شوڪت ۽ ديدبي سان جديد دؤر، حتيٰڪ خود اسان جي ڏينهن تائين، باقي بچنديون آيون آهن، سي ظاهري طور سج جي آسماني بيهڪ سان وابستہ ناهن. اهڙيون تقريبون بہ هيون، جي هڪ ٻئي کان ڇهن مهينن جي وقفي کان پوءِ ايندیون هيون، جن مان هڪ "مئي - ڊي" جي رات جو ملهائي ويندي هئي ۽ ٻي "آل - هئلو" واريءَ رات يا جئين ان کي اڄ ڪلهه عام طور سڏيو وڃي ٿو، "هئلووين" ، يعني ايڪٽيهين آڪٽوبر واريءَ رات تي منعقد ڪئي ويندي هئي، جا "آل سينٽس" يا "آل هئلوز ڊي" کان هڪ ڏينهن اڳي ايندي آهي. اهي تاريخون آنهن ڇڻ وڏين انجيسن مان ڪنهن هڪ سان بہ نہ ٿيون جُڙن، جن ٽي شمسي سال گردش ڪري ٿو، يعني اونهاري جو وڏي کان وڏو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ سياري جو نئين کان نئين ڏينهن ۽ بهار ۽ سرءَ جي موسمن جا هڪ جيترا ڏينهن ۽ هڪ جيترين راتيون. نہ وري اهي زرعي سال جي مکيہ موسمن، يعني بهار ۽ ڇڻ ۽ سرءَ ۽ لاباري لڙ سان ئي کو ٽهڪن ٽيون. چاکاڻ تہ جڏهن "مئي-ڊي" واريءَ تقريب اچڻ کان گهڻو اڳي، ڇڻ زمين جي سپرد ڪيو ويو هوندو آهي ۽ جڏهن نومبر جو آغاز ٿي چڪو هوندو آهي، تڏهن ان کان گهڻو وقت اڳ، فصل لڻيو ۽ گڏ ڪيو ويو هوندو آهي، ٻنيون ٻارا خالي پيا هوندا آهن، ميوي دار وڻن مان ڦل چني، کين اگهاڙو ڪيو ويو هوندو آهي ۽ خود زرد پن اڳي ئي هوا ۾ ڦڙ ڦڙ ڪندا، هيٺ ڪرڻ لڳندا آهن. ان جي باوجود، پهرين مئي ۽ پهرين نومبر اهڙا يون تاريخون آهن، جي يورپ ۾ سال جي موسمي تبديلين کي نمايان ڪندڙ آهن. منجهائن هڪ تاريخ اونهاري جي وٽندڙ ۽ سازگار گرميءَ ۽ گهاٽيءَ ساوڪ جي پيشوائي ڪري ٿي ۽ ٻي، سياري جي سرديءَ ۽ ويرانيءَ جي نقيب هوندي آهي. هاڻي، سياري جا اهي وقت، جيئن هڪ هوشيار ۽ ظريف مصنف اشارو ڪيو آهي، جيتوڻيڪ يوروپي آبادگار لاءِ نسبتاً گهٽ اهميت رکن ٿا، ان جي باوجود انهن جو يوروپي ريڊار ۽ ڏنار تي تمام گهرو اثر پوي ٿو. چاکاڻ تہ اهو اونهاري جو ابتدائي زمانو ئي هوندو آهي، جڏهن هو پنهنجن ڏڻ ڪي سائي گاهہ چارڻ لاءِ ڪليل ميدانن ۾ باهر ڪڍي ايندو آهي ۽ وري اهو سياري جي قريب پهچڻ واروئي زمانو هوندو آهي، جڏهن هو ڪين واڙين جي آجهي ۽ سلامتيءَ طرف واپس آڻيندو آهي. چنانچہ، هيءَ ڳالهہ غير امڪاني نہ ٿي نظر اچي تہ مئي مهيني جي شروعات ۽ نومبر جي آغاز وارن وقتن تي "سيلٽ" نسل وارين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قومن طرفان سال جي ٻن نصف حصن ۾ تقسيم انهيءَ زماني کان وٺي ڪيل آهي، جڏهن انهيءَ نسل جا قبيلا آڳا مالدار ۽ ريڍار هئا، جڏهن سندن زندگيءَ ۾ بقا جو سڄو سارو انحصار سندن ڏڻن مٿان هوندو هو ۽ جڏهن انهن لاءِ سال جون وڏيون موسمون اهي وقت هئا، جڏهن اونهاري جي ابتدا ۾ سندن چوپايو مال وٽاڻ چڏي، ٻاهر چرڻ ويندو هو ۽ وري سياري جي شروعات ۾ اهو واپس ايندو هو. خود مرڪزي يورپ ۾، جو انهيءَ علائقي کان گهڻو دور آهي، جنهن ۾ "سيلٽ" نسل جا ليوڪ هن زماني ۾ ٻه آباد آهن، سال جي ٻن نصف حصن واري ساڳئي تقسيم، هڪ طرف "مئي-ڊي" ۽ ان جي رات (والپرجس رات) ۽ ٻئي طرف نومبر جي شروعات ۾ "سيني بزرگن جي رات" هئي، جنهن جي غام مقبوليت صاف طرح ڏسي سگهجي ٿي ۽ جا عيسائيت جي باريڪ پڙدي هيٺان مڙدن جي قديم بت پرستانه تقريب کي پوشيده ڪري ويٺي آهي. چنانچ، اسين هيءَ انومان ڪڍي سگهون ٿا ته يورپ ۾ هر هنڌ اونهاري جي وڏي کان وڏي ۽ سياري جي ننڍي کان ننڍي ڏينهن مطابق، سال جي فلڪياتي تقسيم ڪرڻ کان گهڻو زمانو اڳي، يورپي اونهاري ۽ سياري جي شروعات مطابق، هڪ اهڙي تقسيم ڪئي ويئي هئي، جنهن کي اسين هونئن ارضي تقسيم چئون ٿا.

اهو ڪٿي ڪيئن ٿو هجي، بهرصورت "سيلٽ" نسل وارن جون "مئي-ڊي" ۽ "پهرين نومبر" يا اڳا ٿو زياده باريڪيءَ کان ڪم وٺون، ته انهن کان اڳ ايندڙ "راتين" واريون اهي ٻئي عظيم تقريبون پنهنجي ادائگيءَ جي نموني مان، ساڻن وابستہ ڪيل وهمن ۽ اهڙيءَ طرح پنهنجيءَ قديم نوعيت مان، جنهن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مھر ٻنھي مٿان چڻيءَ طرح ثبت ٿيل آھي، پنھنجو تمام اوائلي ۽ بت پرستانہ بنياد ظاھر ڪري رھيون آھن. "مئي-ڊي" يا "بيلٽين" جي تقريب، جيئن "سيلٽ" نسل وارا لوڪ ان کي سڏيندا ھئا، جا اونھاري جي نقيب ھوندي ھئي، اڳي ئي وضاحت سان سمجھائي ويئي آھي. ھينئر اسان کي ساڳيءَ نوعيت واري "ھئلووين" تقريب جي سمجھاڻي ۽ ان جو ڪجھ بيان ڪرڻ باقي آھي، جا سياري جي آمد جو اعلان ڪندي آھي.

ٻنھي تقريبن مان "ھئلووين" شايد قديم زماني کان ئي زياده اھميت واري ھئي، ڇاڪاڻ تہ ائين پيو معلوم ٿئي تہ "سيلٽ" نسل وارا لوڪ سال جي شروعات "بيلٽين" کان ونڊي نہ، پر انھيءَ تقريب کان ونڊي ڪندا ھئا. آئيل آف مئن ۾، جو انھن مضبوط قلعن سان ھڪ آھي، جتي "سيلٽ" نسل وارن لوڪن جي ٻوليءَ ۽ روايتن سڪسن نسل جي حملہ آورن جي محاصري جو تمام گھٽي عرصي تائين مقابلو ڪيو، پھرين نومبر کي قريبي سالن تائين "سال جو پھريون ڏينھن" شمار ڪيو ويو آھي. چنانچہ، "سئنڪس" نسل جا ٻيٽ "ھئلووين رات" (قديم حساب موجب) تي، سئنڪس ٻوليءَ ۾ ھڪ قسم جو "گيمني" گيت گائيندا، دردر ڦرندا آھن. انھيءَ گيت جو ٽل "اڇوڪي رات نئين سال جي رات آھي، ھو گوئنا!" ھوندو آھي. قديم آئرلنڊ ۾ ھرسال "ھئلووين" يا "سئمھيئن واريءَ رات" تي نئين باھ ٻاري ويندي ھئي ۽ انھيءَ مقدس شعلي مان آئرلنڊ جون سڀ باھيون نئين سر ٻاريون ويندیون ھيون. اھا رسم زوردار نموني ۾ ھن طرف اشارو ڪري رھي آھي تہ "سئمھيئن" يا "سيني بزرگن جو ڏينھن" (پھرين نومبر) "نئين سال جو ڏينھن" ھو، ڇاڪاڻ تہ نئينءَ باھ کي بلڪل فطرتي طور سال جي شروعات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وقت پاريو ويندو آهي، تہ جيئن تازيءَ ٻاه جو بابرڪت اثر پارهن مهينن جي سڄي عرصي تائين قائم رهندو اچي. هن نظريي جي، تہ سيلٽڪ نسل واريون قومون پنهنجو نئون سال پهرين نومبر کان وٺي شمار ڪنديون هيون، هڪ ٻي تصديق غيب معلوم ڪرڻ جي انهن مختلف طريقن مان مهيا ٿي رهي آهي، جي سيلٽڪ نسل جون قومون "هئلووين" تي پنهنجيءَ تقدير ۽ خاص طور ايندڙ سال اندر سندن قسمت معلوم ڪرڻ لاءِ عام طرح اختيار ڪنديون هيون، چاڪاڻ تہ مستقبل ۾ ليئي پائڻ جي انهن ترڪيبن کي عملي جامي پهرائڻ جو سال جي شروعاتي وقت کان زياده موزون ۽ زياده معقول وقت ٻيو ڪهڙو ٿي سگهندو؟ شگونن ۽ پيشنگوين ڪرڻ جي موسم جي حيثيت ۾، "هئلووين" واريءَ رات کي سيلٽڪ نسل وارن ماڻهن جي خيال ۾ "بيلٽين" واريءَ رات کان وڌيڪ اهميت حاصل هئي، جنهن مان اسين امڪان جي ڪجهہ حد تائين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا تہ اهي قومون پنهنجو نئون سال "بيلٽين" رات کان وٺي نہ، پر "هئلووين" کان وٺي شروع ڪنديون هيون. هڪ زبردست اهميت واري ٻي ڳالهہ، جا انهيءَ ساڳئي نتيجي طرف اشارو ڪري رهي آهي، سا آهي مڙدن جو "هئلوويسن" سان تعلق معلوم ٿئي ٿو تہ نہ فقط سيلٽ نسل وارين قومن ۾، پر سڄي يورپ اندر پڻ "هئلووين" کي، جا سرءَ کان سياري طرف اچڻ جي عبوري رات آهي، قديم زماني کان وٺي سال جو اهڙو وقت سمجهيو ويندو هو، جڏهن سوئن جا ارواح پاڻ کي باهم جي پرسان گرمائش ڏيڻ ۽ کل ۽ خوشيءَ جي انهيءَ فضا سان لطف‌اندوز ٿيڻ ۽ پاڻ کي تسلي ڏيڻ لاءِ، جا انهن لاءِ سندن پيارن عزيزن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ قريبن طرفان بورچيخاني يا اٽڻ ۽ ويهڻ واري ڪمري ۾ مهيا ڪئي ويندي هئي، پنهنجن اصلي گهرن ڏانهن ٽيڻ ايندا هئا. اهو شايد هڪ بلڪل فطرتي خيال هو ته سياري جو قريب اچڻ ويچارن سيءَ ۾ ڏکندڙ ۽ بکايل روحن کي آگهاڙين پنين ۽ بي برگ ٻيلن کان ٻاهر پڇي نڪرڻ ۽ ڏڻل وائڙل چلهه واريءَ جهوپڙيءَ جي آجهي ۽ پناهه ڏانهن ڊوڙي اچڻ لاءِ آماده ڪندو هو، ڪٿن جا ٻان ٻان ڪندڙ ڏڻ ٻيلن اندر ۽ جبلن جي لاهين تي واقع اونهاري وارن چراگاهن کان پڇي، اهڙي وقت واڙن ۾ ڪائڻ، پيئڻ ۽ ماٺهن طرفان پنهنجي حفاظت ۽ ٽهل ٽڪور ڪرائڻ لاءِ نه اچي وسرام ڪندا هئا، جڏهن سياري جون ناخوشگوار ۽ ڏڌيون هوائون جهولينديون ۽ سڪل ڏارين مان سوسائٽ ڪنديون لنگهنديون هيون ۽ هيڏانهن هوڏانهن برف اڏامي، جبلن جي پاسن وارين ڪڏن ۽ ڪوهن ۾ جمع ٿيندي، جيئن پوءِ تئين زياده گهري ٿيندي رهندي هئي؟ ۽ چا، اهڙي وقت تي هڪ نيڪ مرد ۽ ان جي نيڪ دل عورت پنهنجن وڏڙن جي روحن جي اهڙيءَ آجيان ۽ استقبال ڪرڻ کان انڪار ڪري سگهن ٿا، جي اهي ڪٿن جي ڏٺن جو ڪندا هئا؟

پر انهيءَ ڏينهن، "جڏهن خزان زرد سال کي سياري جي سپرد ڪندي آهي،" فقط سوئن جا ارواح ئي نظرن کان پوشيده ٿي هيڏانهن هوڏانهن هوا ۾ ڪين ڦرندا وتندا آهن. اهڙي وقت تي ڏاڏڻيون، جن مان کي ٻوهارن تي سوار، هيڏانهن هوڏانهن هوا ۾ ڦرنديون رهنديون آهن، ته وري کي راندڪن وارين ٻلين مٿان سوار ٿي، جن کي انهيءَ هڪ رات لاءِ ڪوئلي جهڙي ڪاريَ رنگ جي گهوڙن ۾ تبديل ڪيو ويندو آهي، رستن تي ٽاپ ٽاپ ڪنديون رهنديون. آهن، پنهنجن شرارت- آميز ڪمن ڪارين کي سرانجام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ لاءِ تيز رفتاريءَ سان ڊوڙندڙيون وتندڙيون آهن. سينءِ پرين ڪي ۾ اُن رات آزاد ڪيو ويندو آهي ۽ هرقسم جا شياطين ان وقت آزاديءَ سان هرطرف رلندا ڦرندا آهن.

ان جي باوجود ، "سيلٽڪ" نسل جي آباد گار طبقي واڻ جي دلين ۾ "هئلووين" سان جيتوڻيڪ اسرار ۽ هيبت جي هڪ عجيب دلڪشي وابسته رهي آهي، پر انهيءَ تقريب ملهائڻ جو عام طريقو، ڪم از ڪم جديد دور ۾ ، ڪنهن به حالت ۾ دائمي طور افسرده ۽ غمناڪ صورت وارو نه رهيو آهي. ان جي برعڪس اُنسان ڪي اهڙيون رنگين ۽ پُرڪيف ڳالهيون شامل ڪيون ويڻون آهن ، جن ان ڪي سڄي سال جي سينءِ راتين کان زياده موج ۽ مستيءَ واري رات بڻائي ڇڏيو آهي. اسڪاٽلنڊ جي مٿانهن ميدانن ۾ ، جن ڳالهين انهيءَ تقريب ڪي غير معمولي رنگينيءَ ۽ خوبصورتي بخشي هئي، تن ۾ باهين جا اهي سڀ به شامل هئا ، جي سينءِ بلند جاين تي ٽوري ٽوريءِ مفاصلي تي ٻرندا رهندا هئا. "موسم خزان جي پوئين ڏينهن تي ٻار پنهنجيون ڪاٽيون، ڏاڙ جا ٻيپ ، ڏ ڳها ۽ سنها ڪانا ۽ باهم جي سڀ ۾ ٻارڻ لاءِ موزون ٻيون سڀ اهڙيون شيون ڪٺيون ڪندا هئا. انهن ڪي گهر جي پرسان ڪنهن اوچيءَ جاءِ تي رکيو ويندو هو ۽ شام ٽيڻ سان ئي انهن ڪي باهم ڏني ويندي هئي. انهن باهين ڪي "سُمنها گن" سڏيو ويندو هو. هرهڪ گهر ڪي پنهنجو پنهنجو باهم جو سڀ هوندو هو ۽ سينءِ کان زياده وڏي سڀ ٻارڻ جي ماڻهن ڪي آرزو رهندي هئي. ضلعن جا ضلعا باهم جي سڀن سبب روشن هوندا هئا ۽ (اسڪاٽلنڊ جي) ڪنهن جابلو ڏنڊ جي پرئين ڪناري ۽ متعدد بلند مقامن تان ايندڙ انهن جو شعاع ، هڪ انتهائي رنگين نظارو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيش ڪندو هو." مئي مهيني جي پهرين تاريخ تي روشن ٽيندڙ "بيلٽين" باهين وانگر، "هئلووين" باهين جا سڃ ٻ، معلوم ٿئي ٿو، ته پرٿ شاير جي اتانهن پٽن ۾ عام طور ٻاريا ويندا هئا. ڪئلينڊر نالي هڪ ضلعي ۾ اڃي ارڙهين صدي عيسويءَ جي آخر ڌاري پڻ ٻاريا ويندا هئا. جڏهن باهم وساسي ويندي هئي، تڏهن رکي ڪي احتياط سان گول چڪر جي صورت ۾ جمع ڪيو ويندو هو ۽ ان جي ٻاهرين گهيري جي قريب اهڙن مختلف ڪنڊن جي هرهڪ ماڻهوءَ لاءِ، جن جو انهيءَ سڃ سان ڪو واسطو هوندو هو، هڪ هڪ پٿر رکيو ويندو هو. ٻئي ڏينهن صبح جو، جيڪڏهن ڪنهن ٻ پٿر کي پنهنجيءَ اصلوڪيءَ جاءِ تان هٽيل يا ڦڪل ٽٽل ڏٺو ويندو هو، ته ماڻهن کي خاطري ٿيندي هئي ته اهو ماڻهو، جنهن جو اهو پٿر نمائندو هو، "ڦي" يا پياروهو، جنهن ڪري هو اڃيءَ ڏينهن کان وٺي ايندڙ ٻارهن مهينن تائين جيئرو نه رهي سگهندو. بالقهيد ر ۾، اٺويهين صديءَ جي آخرين حصي تائين هرهڪ گهر "هئلووين" تي پنهنجو پنهنجو سڃ ٻاريندو هو، پر اها رسم زياده تر ٻار ئي ادا ڪندا هئا. باهم جا سڃ گهر جي پاسي ۾ ٻيئل ڪنهن ٻ بلند مقام مثلاً ٻاريا ويندا هئا؛ انهن جي چوڌاري ڪوبه ناچ ڪونه ڪيو ويندو هو. "هئلووين" باهيون اسڪاٽلنڊ جي اتر اوير وارن ضلعن، جهڙوڪ بوچان، ۾ ٻ ٻاريون ويندڙيون هيون. ڳوٺاڻن ۽ ڪڙمين کي ساڳيءَ طرح باهيون ٻاڙيون هوندڙيون هيون. ڳوٺ اندر ٻار گڏ ٿي، گهر گهر ويندا هئا ۽ گهٽو ڪري هي الفاظ چئي، هرهڪ گهر واري کان سڪل گاهم ٻنندا هئا ته "اسان کي گاهم ڏي، ته اسان ڊانڊن کي ساڙيون." جڏهن ڪين اهو گاهم ڪافي مقدار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ملي ويندو هو، تڏهن اهي ان ۾ پلال ۽ ٻيون اهڙيون آساني۽ سان ٻرندڙ شيون ملائي، انهن جو ڍير ڪري، باهه ڏيندا هئا. پوءِ هرهڪ چوڪرو، واري وٽي۽ سان، باهه جي پرسان ايترو قريب زمين تي ليٽي پوندو هو، جيترو اهو پاڻ کي باهه جي گرميءَ ۾ بچائڻ کان بچائڻ لاءِ ڪافي سمجهندو هو۽ اهڙيءَ طرح ليٽي، هو دونهين جي ڪڪرن کي پنهنجي مٿان گذرڻ ڏيندو هو. ٻيا وري دونهين ۾ ڊوڙندا ۽ پنهنجي ليٽيل ساٿيءَ مٿان ٽپ ڏيندا هئا. جڏهن باهه ٻري ختم ٿي ويندي هئي، تڏهن سڀ ڇٽا ان جي رک اڏائيندا هئا ۽ انهيءَ ڪارناميءَ ۾ هن ڳالهه تي مقابلو ڪندا هئا ته منجهائن ڪير ٿو سيني کان زياده رک اڏائي.

آئرلنڊ جي شمالي حصي ۾ هيءَ رسم هوندي هئي ته هرهڪ خاندان "هئلووين" تي باهه جو هڪ وڏو ڍڳ ٻاريندو هو، جنهن کي "ڪوئيل ڪوئيٽ" سڏيو ويندو هو. اهو ڍڳ گهر جي پرسان سڀ کان اوچيءَ جاءِ تي ٻاريو ويندو هو ۽ جڏهن باهه وسامي ويندي هئي، تڏهن هرهڪ پاتي ان جي رک ۾ هڪ اڇو پٿر اڇلائيندو هو، جنهن تي هن اڳواٽ هڪ نشان ڪري ڇڏيو هوندو هو. پوءِ باهه جي چوڌاري بيهي، هرهڪ ڇٽو پنهنجي دعا گهري، گهر وڃي سمهندو هو. ٻئي ڏينهن صبح جو، جئين ئي اهي اٽندا هئا، تئين پنهنجو پنهنجو پٿر ڳولي ڪيندا هئا ۽ جيڪڏهن منجهائن ڪنهن جو پٿر غائب هوندو هو، تہ کين هيءَ خيال ويهندو هو تہ اهو ماڻهو ٻيءَ "هئلووين" ڏسڻ کان اڳي مري ويندو. سر جان رائيس جي قول مطابق، ٽڪرين تي باهين ٻارڻ سان "هئلووين" ملهائڻ جي عادت شايد اڃا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تائين ويلس ۾ بلڪل ختم ڪانه ٿي چڪي آهي ۽ هن وقت تائين جيئرن ڪن ماڻهن کي بخوبي ياد آهي تہ ڪيئن نہ اهڙا ماڻهو، جي باهم بارڻ ۾ هٿ وٺائيندا هئا، تيسين اتي ترسي پوندا هئا، جيسين سڀ جي آخرين چٽنگ وسامي ويندي هئي ۽ پوءِ اوچتو ئي اوچتو اهي مٿيَ تي پير رکي وٺي ويندا هئا ۽ واڪا ڪري هيئن چوندا هئا، "شل وڃن وڏيل ڪاري سوئر سيني کان پوئين کي وٺي" ! انهيءَ پهاڪي ۾، جيئن سر جان رائيس بلڪل صحيح چوي ٿو، هيءَ حقيقت پوشيده آهي تہ در اصل اوائلي وقت ۾ مجمع مان هڪ ماڻهوءَ کي پوريءَ سنجيدگيءَ سان شڪار بڻايو ويندو هو. اهو پهاڪو اڄ ڏينهن تائين ڪارناوون شاير ۾ مروج آهي، جتي ٻارن کي ڊيڄارڻ لاءِ اڃا تائين ڪڏهن ڪڏهن وارن وڏيل ڪاريءَ سوئر جا حوالا ڏنا ويندا آهن. اسين هينئر هيءَ گالهہ سمجهي سگهون ٿا تہ لوئر برٽنيءَ ۾، جو هر هڪ ماڻهو "وچ اونهاري" واريءَ ٻاهجي سڀ ۾ هڪ هڪ پٿري اڇلائيندو آهي. ٻنان ڪنهن شڪ جي، ويلس ۽ اسڪاٽلنڊ جي اتانهن پٽن وانگر اتي پڻ، هڪ يا ٻئي دور ۾ "سيني بزرگن جي ڏينهن" واري صبح جو، پٿرين جي ڪرڻ وارين جاين ۽ سندن حالت مان زندگيءَ ۽ موت جا شگون ڪڍيا ويندا آهن. "سيلٽڪ" نسل جي تن جدا ۽ مختلف شاخن ۾ اهڙيءَ طرح جيڪا رسم ڏٺي ويئي آهي، سا شايد سندن منتشر ٿيڻ واري زماني کان اڳي جي آهي يا ڪم از ڪم اهڙي زماني جي آهي، جڏهن غير قومن انهن جي درميان جدائيءَ جي چپر کي اڃا تائين پوري زور سان ڪونہ ٽوڪيو هو.

آئيل آف مئن ۾ پڻ، جو سيلٽڪ نسل وارن ماڻهن سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آباد هڪ ٻيو ملڪ آهي، جديد زماني تائين "هئلووين" جي تقريب باه جي ڇڻ ٻارڻ ۽ ٻين اهڙين رسمن ادا ڪرڻ سان ملهائي ويندي هئي، جي ڀرين ۽ ڏانڪين جي نقصانڪار اثرڪي زائل ڪرڻ لاءِ ايجاد ڪيون ويئون هيون.

۷- **وچ سياري جون باهيون :** قديم يورپ جي بت پرست قومن جيڪڏهن "وچ اونهاري" جي موسم کي باه جي هڪ وڏيءَ تقريب ذريعي ملهايو، جيئن اسان کي اهڙي يقين ڪرڻ لاءِ ڪافي سڀا سبب مليا آهن، جنهن جا نشان اسان جي زماني تائين گهڻن هنڌن تي موجود آهن، تہ ان حالت ۾ هيءَ قياس ڪرڻ بلڪل فطرتي آهي تہ اهي "وچ سياري" جي موسم کي ٻ ساڳين ئي رسمن ۽ سائن سان ملهائيندا هوندا، چاڪاڻ تہ "وچ اونهارو" ۽ "وچ سيارو" سڄ جي آسماني راه جا ٻ ظاهري عظيم قرندڙ نقطا آهن ۽ هڪ قديم النسل وحشي انسان جي نقطہ نگاه ۾ هن کان زياده موزون ٻي ڪا ٻ ڳالهہ نہ ٿي ٿي سگهي تہ انهن ٻن موقعن تي، جڏهن آسمان جي عظيم چراغ جي روشنائي ۽ گرمي گهٽجڻ يا وڌڻ لڳي، تڏهن هيٺ زمين تي باهيون ٻاريون وڃن.

معلوم ٿئي ٿو تہ جديد عيسائي دنيا ۾ قديم زماني جي سياري واريءَ باه جي تقريب، "يُول" ٻنڊ، ڪِلي، يا تختي، جيئن ان کي مختلف نالن سان انگلنڈ ۾ سڏيو ويندو هو، پراڻيءَ رسم جي صورت ۾ زنده رهندي آئي آهي. اها رسم سڄي يورپ جي طول و عرض ۾ ڦهليل هئي، پر معلوم ٿئي ٿو تہ اها خاص طور انگلنڈ، فرانس ۽ سلئو نسل جي جنوبي لوڪن ۾ وڌندي ۽ ويجهندي رهي آهي؛ ڪر از ڪر انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رسم جا سڀني کان زياده مڪمل بيان انهن ملڪن مان ملن ٿا.
هن حقيقت طرف، ته "يول" بنڊ وچ اونهاري جي ٻاه جو فقط
نعم البدل هوي. جو ٿڏ ۽ موسم جي نامهربان آب و هوا سبب ٻاهر
ڪليل ميدان ۾ پارڻ بدران، گهر جي چئن ڀتين اندر روشن ڪيو
ويندو هو. اسان جو ڏيان قديم تواريخ جي هڪ ماهر برطانوي عالم،
جان برئنڊ، گهڻو زمانو اڳ چڪايو هو، ۽ انهيءَ نظريي کي
انهن متعدد وهمن وٽان تقويت حاصل ٿي رهي آهي، جي "يول"
بنڊ سان وابستہ ڪيا ويا آهن. اهڙا وهم، جن جو عيسائيت سان
ڪوبہ ظاهري واسطو ڪونهي، پر جن تي سندن بت پرستانہ
بنياد جي مهر صاف ۽ چٽيءَ طرح لڳل آهي. پر هڪ طرف، جيڪڏهن
ٻئي تقريبون ٻاهر سان وابستہ هيون، تہ ٻئي طرف سياري واريءَ
تقريب کي گهر اندر ملهائڻ جي ضرورت يا خواهش، خانگي
يا گهريلو تقريب جي نوعيت بخشي، جا اونهاري واريءَ تقريب
جي عام نوعيت کان نمايان طور مختلف ٿي ٻيهي ٿي، جنهن تي
سڀ ماڻهو ڪنهن ڪليل ميدان يا بلند مقام تي جمع ٿي، مشترڪ
طور ٻاهر جو وڏو سڄ ٻاريندا هئا ۽ پاڻ ۾ گڏجي ان جي چوڌاري
نچندا ۽ خوشيون ڪندا هئا.

اٺويهين صديءَ جي وچين حصي تائين "يول" بنڊ جي
قديم رسم وچ جرمنيءَ جي ڪن حصن ۾ اڃا تائين ادا ڪئي
ويندي هئي. چنانچہ، "سج" ۽ "لاهن" جي ماڻرين ۾ "يول" بنڊ،
جو شاه بلوط جي ٿڙ جو هڪ وڏو ٽڪر هوندو هو، چلهہ جي
زمين ۾ کوڙيو ويندو هو، جتي اهو ٻاهر هيٺان سڙڻ جي باوجود،
سڄي سال جي دوران ۾ ٻہ صفا سڙي رک ڪونہ ٿي ويندو هو.
جڏهن ٻئي سال نئون بنڊ وڏو ويندو هو، تڏهن پراڻي بنڊ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيهي سنهو ڪيو ويندو هو ۽ ان کي "پارهن راتين" جي دوران ۾ ٻنين ۾ ڇڙڪايو ويندو هو، چاڪاڻ ته اُئين سمجهيو ويندو هو ته انهيءَ طرح ٻنيون پليون ۽ آباد ٿيندڙيون. ويست فاليا جي ڪن ڳوٺن ۾ وري هيءَ رسم هوندي هئي ته جيئن ئي "يول" بند (ڪرسٽ برٿنڈ) کي باهه ۾ ٿوري لهس ايندي هئي، تيئن ئي ڪيس ان سان چڪي باهر ڪڍيو ويندو هو، پوءِ ان کي احتياط سان سنياليو رکيو ويندو هو ۽ جڏهن به ڪو طوفان ايندو هو، تڏهن ان کي وري به باهه تي رکيو ويندو هو، چاڪاڻ ته ساڻهن جو اعتقاد هو ته جنهن گهر ۾ "يول بند" سڙندو هوندو، تنهن تي وڄ نه ڪرندي. ويست فاليا جي ٻين ڳوٺن ۾ قديم رسم اها هوندي هئي ته "يول" بند کي لاباري وقت آخرين وڏيل ستيءَ اندر ٻڌو ويندو هو.

فرانس جي گهڻن صوبن، خاص طرح پراوينس صوبي ۾، "يول" بند يا "تري فوئر" جي رسم جي ادائگي، جيئن ان کي گهڻن هنڌن تي سڏيو ويندو هو، تمام گهڻي وقت تائين ڪئي ويئي. سترهين صدي عيسويءَ جو هڪ فرينچ مصنف هن اعتقاد کي محض وهم سمجهي، ان جي مذمت ڪندي چوي ٿو ته، "'تري فوئر' يا 'ناتال جي ڪائيءَ' نالي هڪ بند، جنهن کي اوهين نڌتال جي رات ڦهريون دفعو باهه تي رکو ٿا ۽ جنهن کي 'پارهينءَ رات' تائين ٿوري ٿوري وقفي لاءِ هر روز باهه تي رکندا رهو ٿا سو، جيڪڏهن اوهين ان کي بستري هيٺان رکندا، ته اهو ايندڙ سڄي سال تائين گهر کي باهه ۽ گجگوڙ کان بچائي سگهندو، يا اهو سياري جي موسم ۾ گهر جي ڀاتين جي پيرن جي ڪڙين تي درد ناڪ سوج پيدا ٿيڻ کي روڪيندو، يا اهو چوپائي مال کي گهڻين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيمارين کان شفايابَ ڪري سگھندو، يا وري جيڪڏھن ان جو ڪو ٽڪر انھيءَ پاڻيءَ ۾ ٻوڙبو، جيڪو ڪٿون پيئندڙ ھوندڙون، تہ اھو انھن کي ڪردار بنائڻ ۾ مدد ڪندو، ۽ آخر ۾، جيڪڏھن ان جي رک کي ٻنين ۾ منتشر ڪيو ويندو، تہ اھا ڪڪ کي سينوارجڻ کان بچائي سگھندي."

فلٽنبرس ۽ فرانس جي ڪن علائقن ۾ "يوُل" بند جي باقي بچيل رک، ڪوئلن، اڏوري سڙيل ڪاٺيءَ وغيره کي باقاعده طور گجگوڙ ۽ وڄ کان حفاظت خاطر گھر اندر بستري ھيٺان رکيو ويندو ھو، بيريءَ ۾ جڏھن گجگوڙ جو آواز ٻڌو ويندو ھو، تڏھن گھر جو ڪو پاڻي انھيءَ بند جو ٽڪر ڪٽي باھ ۾ اڇلائيندو ھو، چاڪاڻ تہ سندن اعتقاد ھو تہ اھو وڄ کي روڪي ڇڏيندو. وري، پيريگور ۾، رک ۽ ڪوئلا ڏاڍيءَ خبرداريءَ سان جمع ڪيا ويندا. آھن ۽ انھن کي سڄيل ڳوڙھين جي علاج لاءِ محفوظ رکيو ويندو آھي، ٽڙ جي انھيءَ حصي کي، جو باھ ۾ نہ سڙيو ھوندو آھي، ھر ھلائيندڙ ڪڙمي پنھنجن ھرن لاءِ چپرن ٺاھڻ واسطي ڪتب آڻيندا آھن، چاڪاڻ تہ اُھي ھيءَ دعويٰ ڪندا آھن تہ اھا ٻجن کي زياده جلد ڦٽڻ ۽ وڌڻ ۾ مدد ڏيندي آھي، ۽ زالون ان جي ٽڪرن کي پنھنجن چوزن لاءِ "ٻارھينءَ رات" تائين سانڍي رکنديون آھن. ڪن ساڻھن جو خيال ھوندو آھي تہ ڪين اوترائي چوزا ٿيندا، جيتريون انھيءَ بند جي ٽاندن کي ھيٺ مٽي ڪڙڻ سان منجھائڻ چٽنگون نڪرنديون، ٻيا وري جيتن ۽ جراثيم کي پچائي ڪڍڻ لاءِ وسايل ٽاندن کي بستري ھيٺان رکندا آھن. فرانس جي مختلف علائقن ۾ ائين سمجھيو ويندو آھي تہ اڏورو سڙيل بند گھر کي جادوءَ ۽ وڄ کان محفوظ رکندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

- انگلنڊ ۾ ٻه "يوُل" ٻنڊ سان واسته رسمون ۽ اعتقاد ساڳيءَ ٿي نوعيت جا هوندا هئا. ناتال کان هڪ ڏينهن اڳ واريءَ رات جو، قديم تواريخ جو ماهر مصنف، جان برئنڊ، چوي ٿو ته "اسان جا ابا ۽ ڏاڏا غير معمولي ديگهه ۽ ويڪر واريون شمعون روشن ڪندا هئا، جن کي اهي "ناتال جون موم بتيون سڏيندا هئا ۽ گهر کي روشن ڪرڻ ۽ چئ ته رات کي ڏينهن ۾ تبديل ڪرڻ لاءِ باهه تي ڪاٺ جو هڪ ٻنڊ رکندا هئا، جنهن کي اهي 'يوُل - ڪِلو' يا 'ناتال - تختو' چوندا هئا." قديم رسم مطابق، "يول" ٻنڊ کي گذريل سال واري ٻنڊ جي هڪ ٽڪر سان ٻارڻو هوندو هو، جنهن کي انهيءَ مقصد لاءِ سڄي سال تائين محفوظ رکيو ويندو هو، جنهن هنڊ انهيءَ ٽڪر کي اهڙيءَ ريت رکيو ويندو هو، اتي شيطان يا ڪا شرارت نه ڪري سگهندو هو. ٻنڊ جي باقي بچيل حصن لاءِ به ائين سمجهيو ويندو هو ته اهي گهر کي باه ۽ وڄ کان پناهه ڏيندا.

"يوُل" ٻنڊ کي باهران ڪٽي گهر يا ڪوٺ ۾ آڻڻ جي رسم کي اڄ تائين به "سئوِ" نسل جون جنوبي قومون، خاص طرح سربيا جا باشندا، تمام گهٽيءَ سنجيدگيءَ سان ادا ڪنديون آهن. عام طرح اهو ٻنڊ شاهه بلوط جي وڻ جي ٽڙ جو هڪ ڪرو ٽڪر هوندو آهي، پر ڪڏهن ڪڏهن اهو زيتون يا "بيچ" جي وڻ جو ٽڪر به هوندو آهي. اهي ماڻهو سمجهندا آهن ته کين اوتري قدر گابا، ريون، سوئر ۽ چيلا ٿيندا، جيتري قدر زياده چٽنگون اهي برندڙ ٻنڊ سان کيڏي سگهندا. کي ماڻهو ڪڙي کان پنهنجي حفاظت ڪرڻ لاءِ، انهيءَ ٻنڊ جو ٽڪر پاڻ سان گڏ باهر پنين ۾ ڪڍي ويندا آهن. آلبانيا ۾ ٿورائي سال اڳ تائين ناتال تي "يوُل" ٻنڊ ساڙڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي رسر عام جام هئي ۽ انهيءَ باهر جي رک پنين کي سرسبز ۽ آباد ڪرڻ لاءِ منجهن ڦهلائي ويندي هئي. هوڙول قوم جا ماڻهو، جي ڪارپيٽين جبلن ۾ آباد سلئو نسل جي هڪ قوم جا ماڻهو آهن، ناتال ڪان هڪ ڏينهن اڳ واريءَ رات تي (قديم طرز مطابق پنجين جنوري) ڪائيءَ جي ٽڪرن کي گسائڻ ذريعي باهر هارينڊا آهن، جنهن کي اهي "هارهينءَ رات" تائين پرند و رکندا آهن.

هيءَ ڳالهه قابل غور آهي ته هيءُ اعتقاد ڪيتريقدر نه عام معلوم ٿئي ٿو، ته "يول" بند جي باقي بچيل رک وغيره کي، بشرطيڪ ان کي سڄي سال تائين محفوظ رکيو وڃي، گهر کي باهر، ۽ خاص طرح وڃ، ڪان بچائڻ جي طاقت حاصل آهي. جيئن ته "يُول" بند عموماً شاه بلوط جي وڻ جي ڪائيءَ مان هوندو هو، ان ڪري هيءَ ڳالهه ممڪن معلوم ٿئي ٿي ته اهو اعتقاد شايد قديم آريه مذهب جو هڪ يادگار، جو شاه بلوط جي وڻ کي ڪجگوڙ جي ديوتا سان وابسته ڪندو هو. "يُول" بند جي رک ڏانهن منسوب ڪيل شفايابيءَ يا آباديءَ جون خاصيتون، جن لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته اهي ماڻهن خواه جانورن جون بيماريون چٽائي ڇڏيندڙ آهن، ڪئن ڪي ڪردار بڻائيندڙ آهن ۽ زمين جي آباديءَ ۾ اضافو آڻيندڙ آهن، ساڳي ئي قديم سرچشمي مان حاصل ڪري سگهجيون يا نه، سو هڪ اهڙو سوال آهي، جو اسان جي گوڙهي ويچار جو مستحق آهي.

۸- **ضرورت واريون باهيون:** هن حد تائين باهر جي جن به تقريبن جو بيان ڪيو ويو آهي، سي سڀ سال جي ڪن مقرر وقتن تي فصلي طور ملهايون ويندڙون آهن. پر باقاعدگيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان بار بار ايندڙ اهڙين تقريبن کان علاوه، يورپ جي گهڻن علائقن جا ڪاشتڪار، حافظي جي دائري کان ٻاهر وارن زمانن کان وٺي، مصيبت ۽ تڪليف وارين موسمن، خاص طرح جڏهن سندن چوپائي مال ۾ ڪا متعدي بيماري ڦهليل هوندي هئي، گهٽ وڌ وقتن تي ٻاه جي تقريبن منعقد ڪرڻ جا عادي رهيا آهن. يورپ جي عام ٻاه وارين تقريبن جو ڪوبہ بيان اهڙين عجيب و غريب رسمن تي ڪجهہ ڏيان ڏرڻ کان سواءِ مڪمل ڪونہ ٿي سگهندو، جن کي اسان جو خيال پاڻ ڏانهن مبذول ڪرائڻ جو هن سبب ڪري اڄا بہ زياده حق حاصل آهي، چاڪاڻ تہ انهن کي شايد ٻاه جي ٻين سڀني تقريبن جي بيخ ۽ بنياد تصور ڪري سگهجي ٿو، يقيناً، يقيناً، انهن تقريبن جو سلسلو ڪنهن تمام ڊوڙانهين قديم زماني کان وٺي شروع ٿيو آهي. جنهن عام نالي سان اهي ٽيوٽانڪ نسل وارين قومن ۾ سڏيون ويندیون آهن، سو آهي "ضرورت واريون ٻاهيون." ڪڏهن ڪڏهن ضرورت واريءَ ٻاه کي زياده رواجي طريقن سان حاصل ڪيل هلڪيءَ ٻاه کان، ڪنهن شڪ جي، ممير ڪرڻ لاءِ "جهنگلي ٻاه" جي نالي سان سڏيو ويندو هو. سڀئي نسل وارين قومن ۾ ان کي "جيئري ٻاهم" سڏيو ويندو آهي.

انهيءَ رسم جي تاريخ جو سراغ اوائلي قرون وسطيٰ کان وٺي، جڏهن ڪليسا طرفان ان لاءِ هڪ بت پرستانہ وهم هڻڻ جي فتويٰ صادر ڪئي ويئي، اٺويهين صدي عيسويءَ جي پهرئين نصف حصي تائين ملي سگهي ٿو، جڏهن اها جرمنيءَ، انگلنڊ، اسڪاٽلنڊ ۽ آئرلنڊ جي مختلف حصن ۾ اڄا بہ ڪن موقعن تي ادا ڪئي ويندي هئي. معلوم ٿئي ٿو تہ سڀئي نسل وارين قومن ۾ اها اڄا بہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زياده طويل زماني تائين زنده رهندي آئي. انهيءَ رسم ادا ڪرڻ جو دستوري موقعو پليگ يا چوپائي مال جي وڇڙندڙ مرض جو منهن ڏيڻ هوندو هو، جنهن لاءِ ضرورت واريءَ باه ڪي تير بهدف علاج سمجهيو ويندو هو. جن جانورن کي ان کان متاثر ٿيندڙ سمجهيو ويندو هو، تن ۾ ڳئون، سوئر، گهوڙا ۽ ڪڏهن ڪڏهن آڙيون شامل هونديون هيون. ضرورت واريءَ باه ٻارڻ لاءِ هڪ ضروري ابتدائي شرط، آس پاس وارين ٻين سيني باهين ۾ روشنائين کي گل ڪرڻ جو هوندو هو، ايتري قدر جو هڪ چٽنگ به ڪٿي روشن نه رهڻ گهربي هئي، چاڪاڻ ته جيسين ڪنهن گهر اندر رات جو ڏيئو به ٻرندو هوندو، تيسين ائين سمجهيو ويندو هو ته ضرورت واري باه ڪڏهن به نه ٻرندي. ڪڏهن ڪڏهن فقط انهيءَ ڳوٺ جي سيني باهين کي ئي وسائڻ ڪافي سمجهيو ويندو هو، پر ڪڏهن ڪڏهن آس پاس جي ڳوٺن ۾ سڄي ضلعي جون باهيون به وسايون ويندیون هيون. اسڪاٽلنڊ جي اتانهن پٽن جي ڪن علائقن ۾ اهو قانون هوندو هو ته اهڙن سيني گهرن وارن کي، جيڪي ڪن قريب ترين وهندڙ ڪسين جي درميان رهندا هئا، مقرر ڪيل ڏينهن تي پنهنجيون سڀ باهيون ۾ روشنايون گل ڪرڻيون هونديون هيون. عام طرح ضرورت واري باه ڪليل ميدان ۾ ٻاري ويندي هئي، پر سرديا جي ڪن حصن ۾ اها اونداهي ڪمري اندر روشن ڪئي ويندي هئي، ڪڏهن ڪڏهن باه ٻارڻ واري جاءِ، رستي جو چونڪ يا رستي ۾ ڪوٽيل هڪ ڪڏ هوندي هئي. اسڪاٽلنڊ جي ڪٿانهن پٽن ۾ انهيءَ رسم ادا ڪرڻ جي موزون جاءِ، ٽڪريون يا درياهن جا ننڍا ٻيٽ، هوندي هئي.

ضرورت واريءَ باه ٻارڻ جو هڪ عام طريقو ڪاٺ جي ٿن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽڪرن کي هڪ ٻئي سان گسائڻ جو هوندو هو، اها ٻاه ٻٽر کي فولاد هٿ سان روشن ڪرڻ جي اجازت ڪانه هوندي هئي. جنوبي "سلئو" نسل وارين کن قومن ۾، سانڊاڻ تي لوه جي ٽڪر سان ڏڪ هٽي، ضرورت واريءَ ٻاه ٻارڻ جي رسم جو بيان آسان کن تمام ٿورين حالتن ۾ پڙهيو آهي. جتي انهيءَ ٻاه ٻارڻ لاءِ استعمال ٿيڻ واريءَ ڪائيءَ جو خاص طور ذڪر ڪيل هوندو آهي، اتي عام طرح ڏٺو ويو آهي ته اها ڪائي شاه بلوط جي وڻ جي هوندي آهي، پر رائين ندیءَ جي زيرين وادیءَ ۾ اها ٻاه شاه بلوط يا "فر" وڻن جي ڪائين کي هڪ ٻئي سان گسائڻ ذريعي پيدا ڪئي ويندي هئي. "سلئو" نسل وارين قومن جي ٻولين ۾، ٻڈو ويو آهي، انهيءَ مقصد لاءِ "پاپلر" "پيئر"، ۽ "ڪارنيل" قسمن جي وڻن جي ڪائين کي ڪم آندو ويندو هو. عام طرح سان ٻاه ٻارڻ جي سامان کي فقط خشڪ ڪائيءَ جا ٻه ٽڪر چيو ويو آهي. ڪڏهن ڪڏهن نون مختلف قسمن جون ڪائيون ضروري سمجهيون ويندیون هيون. پر اهي شايد هڪ ٻئي سان گسائي، ٻاه پيدا ڪرڻ لاءِ نه، پر ٻاه جي سڃ ۾ ساڙڻ لاءِ استعمال ڪرڻيون هونديون هيون. ضرورت واريءَ ٻاه کي روشن ڪرڻ جو مخصوص طريقو مختلف ضلعن ۾ مختلف هوندو هو. انهن سيني مان زياده عام طريقو هيءُ هو: ٻه ڊگها لکڙا هڪ ٻئي کان اٽڪل ڏيڍ فوٽ جي مفاصلي تي زمين اندر کوڙيا ويندا هئا. هرهڪ لکڙي کي هڪ ٻئي جي سامهون واري پاسي ۾ هڪ سوراخ ٿيل هوندو هو، جنهن ۾ هڪ لسو آڏو لکڙي جو ٽڪر يا ڏنڊو وڌو ويندو هو. سوراخن ۾ اڳڙيون ڦريون ويندیون هيون ۽ ڦرندڙ گهرندڙ آڏي ڏنڊي جون ٻئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڇڙيون سوراخن ۾ زوريءَ گهيڙيون ويندڙيون هيون. قرندڙ ڏنڊي کي زياده آتشي ڪرڻ لاءِ، گهٽو ڪري ڏامر جو هٿ هنيون ويندو هو. پوءِ ڏنڊي جي چوڏاري هڪ رسو ويڙهيو ويندو هو، جنهن جي ٻنهي پاسن وارين آزاد پڇڙين کي ۾ يا ان کان زياده ماڻهو پڪڙيندا هئا، جي رسي کي تيزيءَ سان هيڏانهن هوڏانهن ڦيري، ڏنڊي کي زور زور سان ڦيرائيندا هئا، تانجو زوردار رڳڙ سبب سوراخن ۾ پيل اڳڙين کي باهم وٺندي هئي. چٽنگن کي هڪدم رسين سان ٺهيل هڪ مڇي ۾ لڳايو ويندو هو ۽ ان کي گول چڪر جي صورت ۾ تيزيءَ سان ڦيرايو ويندو هو، تانجو هڪ چمڪدار وڏو ٻنيت ٻري پوندو هو، جنهن کان پوءِ گاهم ٻاري، انهن ڪائين ۽ ٻين شين کي باهم ڏني ويندي هئي، جن سان باه جي سچ ٻارڻ لاءِ ڊير ناهيو ويندو هو. گهٽو ڪري هڪ ڦيٽو، ڪڏهن ڪڏهن ڳاڏيءَ جو ڦيٽو، يا وري ڪڏهن چرخي جو ڦيٽو، انهيءَ تقريب جو هڪ حصو هوندو هو، ائبرڊين شاير ۾ ان کي "وڏو ڦيٽو" سڏيو ويندو هو، "سُل" نالي هڪ ٻيٽ ۾ انهيءَ ڦيٽي کي شاهم بلوط جي ڪاٺيءَ جي نون ڪِلن مٿان ڦيرايو ويندو هو. ڪڏهن ڪڏهن، اسان کي فقط ايترو ٻڌايو ويو آهي، ڪاٺ جي ٻن تختن کي هڪ ٻئي سان گسايو ويندو هو. ڪڏهن ڪڏهن هيءَ قاعدو رکيو ويندو هو تہ باه ٻارڻ لاءِ جيکو گاڏيءَ جو ڦيٽو استعمال ڪيو وڃي ۽ شاهم بلوط جي جنهن ڪاٺيءَ تي ان کي ڦيرايو وڃي، سي ٻئي نوان هٿ گهرجن. ساڳيءَ طرح هيٺن ٻہ ڇيو ويندو هو تہ جيکا رسي قرندڙ ڏنڊي کي ڦيرائي، سا ٻڙ نئين هٿ گهرجي، جيکڏهن ممڪن ٿي سگهي، تہ اها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رسي اهڙن ڏاڪڻ مان وڃي وڃي، جي قاسيءَ واريءَ رسيءَ مان ڪڍيا ويا هجن، جنهن سان ڪن ماڻهن کي لٽڪائي ماريو ويو هجي. اهاڳالهه سخت ضروري ڪا نه هوندي هئي، پر تقريب کي مڪمل ڪرڻ جي هڪ چيز هئي.

اهڙن ماڻهن لاءِ ۽ مختلف قسمن جا قاعدا ۽ قانون مرتب ڪيا ويا هئا، جن کي ضرورت واريءَ ۾ ۽ ڪڏهن ڪڏهن هيٺ ڏيو ويندو هو ته جيڪي ۾ ماڻهو انهيءَ رسيءَ کي چڪين، جيڪا ڏنڊي کي ڦيرائي تن کي هميشه کو يا گهٽ ۾ گهٽ نالي پائي هيٺ گهرجي، جيڪڏهن اهي ۾ ماڻهو فقط پاڪدامن نوجوان هوندا هئا ته ڪڏهن ڪڏهن ايتري گهه ڪافي سمجهي ويندي هئي. برونسوڪ جي ڪن ڳوٺن ۾ ماڻهو سمجهندا هئا ته جيڪڏهن سيني اهڙن ماڻهن جا پهريان نالا ساڳيا نه هوندا، جيڪي ضرورت واريءَ ۾ ۽ هٿ وٺائيندا، ته اِن صورت ۾ انهن سيني جي محنت رائيگان ويندي. سائليشيا ۾ ضرورت واريءَ ۾ ۽ هٿ ۽ اڻ استعمال ڪيو ويندو هو، تنهن کي جاڙن پائرن جو هڪ جوڙو ڪيرائيندو هو. اسڪاٽلنڈ جي مغربي ٻيٽن ۾ اها ۽ هٿ ايڪاسي شادي شده ماڻهو هارينداهئا، جي نون نون ماڻهن جي ٽولين ۾ ورهائجي، ڪاٺ جي ٻن تختن کي هڪ ٻئي سان گسائيندا هئا، اتر "يوئيسٽ" ۾، آهي ايڪاسي ماڻهو جيڪي ۽ هٿ هارينداهئا، سي سيئي پنهنجن والدين جا پهريان پٽ هوندا هئا، پر اسان کي اهو ڪونه ٻڌايو ويو آهي ته اهي شادي شده هوندا هئا، يا مجرد. سربيا جي باشندن ۾ ضرورت واري ۽ هٿ ڪڏهن ڪڏهن يا ۽ چوڏهن سالن جي درسيان واريءَ ۾ جمار وارو هڪ چوڪرو ۽ هڪ چوڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻارينڊا آھن، جي اونداھي ڪمري اندر مادرزاد ننگا ٿي، اِھو ڪم ڪندا آھن. بلڪاريہ ۾ پڻ، ضرورت واريءَ باھ ٻارڻ وارا ٻنھنجا ڪپڙا لاھي بلڪل اڳھاڙا ٿيندا آھن، ڪٽينس ۾ اِھي ماڻھو ٻنھنجن جسمن تان ھرقسم جي ڏاتوءَ مان ٺھيل شيون لاھي چڏيندا آھن. جيڪڏھن ڪائين کي گھٽيءَ دير تائين گسائڻ کان پوءِ به انھن مان باھ نہ نڪرندي ھئي، تہ اھي سمجھندا ھئا تہ ڪوٽ اندر ڪٽي نہ ڪٽي کا باھ ٻرندي ھوندي، ان ڪري گھر گھرجي سخت تلاشي ورتي ويندي ھئي. جيڪڏھن ڪٽي به کا باھ ٻرندي ڏٺي ويندي ھئي، تہ اھا ھڪدم وسائي ويندي ھئي ۽ غافل-گھر واري کي سزا ڏني ويندي ھئي يا ساڻس سخت ڪلامي ڪئي ويندي ھئي، درحقيقت ان جي مٿان ڪِرو ڏنڊ وڏو ويندو ھو.

ضرورت واري باھ جڏھن آخرڪار ٻري ويندي ھئي، تڏھن ان مان باھ جو ھڪ وڏو ڇڄ روشن ڪيو ويندو ھو ۽ جيئن ئي باھ ڪجھ قدر وساي ويندي ھئي، تيئن ئي چوپاين جانورن کي چمڪندڙ ٽانڊن مٿان گھمايو ويندو ھو— ڪڏھن ڪڏھن باقاعده طور۽ سلسليوار، پھريائين سوئر، پوءِ ڳئون ۽ آخر گھوڙا- ڪڏھن ڪڏھن ڪيڻ به ٻہ، يا ٽي، ٽي دفعا دونھين ۽ باھ مان لنگھايو ويندو ھو، جنھنڪري ڪن وقتن تي ڪي جانور باھ جي اثر کان سڙي، اُتي ئي مري ويندا ھئا. جيئن ئي سڀ ڏور باھ مان لنگھي ويندا ھئا، تيئن ئي نوجوان ماڻھو رڪ ۽ وسايل ٽانڊن تي وڻي ڊڪ ڊوڙ شروع ڪندا ھئا ۽ انھن کي ھڪ ٻئي مٿان چڙھائيندا ھئا ۽ اُنھن سان ھڪ ٻئي جا منھن ڪارا ڪندا ھئا. جيڪي سينڌي کان زياده ڪارا ٿي ويندا ھئا، سي ڏورن پٽيان فاتحانہ انداز ۾ ڪوٽ مان لنگھندا ھئا ۽ گھٽي وقت تائين پاڻ کي ڏوئي صاف نہ ڪندا ھئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باهر جي سچ ۽ ماڻهو پرندڙ ٽانڊا گهر ڪڻي ويندا هئا، جن ۾ اهي پنهنجن گهرن جي باهر هارينڊا هئا. انهن ٽانڊن کي پاڻي ۾ وسائڻ کان پوءِ، اهي پنهنجي چوپائي مال جي کونرن ۾ رکندا هئا. جن ۾ اهي ڏور کائيندا هئا ۽ اهي انهن ٽانڊن کي کافي وقت تائين چڏي ڏيندا هئا. باهر جي سچ ۾ ان بچيل رک کي فصلن کي جيتن کان محفوظ رکڻ لاءِ پنهين ۾ چڙکائيندا هئا، ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو اها رک بيماريءَ ۾ علاج طور استعمال ڪرڻ لاءِ گهر ڪڻي ويندا هئا ۽ ان کي ڏکيل عضوي مٿان ٻُرڪيندا هئا يا مريض ان کي پاڻيءَ ۾ ملائي پيئندو هو. اسڪاٽلنڊ جي مغربي جزيرن ۽ پاسي واريءَ ايراضيءَ ۾، جئين ئي گهر واريءَ چلهه جي باه کي ضرورت واريءَ باه ۾ ان دوباره پاريو ويندو هو، تئين ئي پاڻيءَ سان پريل هڪ برتن مٿانئس رکيوويندو هو ۽ اڇڙيءَ طرح گرم ٿيل پاڻي بعد ۾ پليگ جي بيمار ماڻهن يا بيمار ڏورن مٿان چڙکايو ويندو هو. باه جي انهيءَ سچ ۾ ان ٽکرندڙ دونهين ڏانهن خاص خوبيون منسوب ڪيون ويندڙون هيون. سئيڊن ۾ ميويدار وڻن ۽ ٻچيءَ ڦاسائڻ جي چارين کي انهيءَ دونهين جو واس ڏنو ويندو هو، تہ جيئن وڻ جهجهو ڦر جهلين ۽ چار گهٽيون سچيون ڦاسائين. اسڪاٽلنڊ جي اتانهن ميدانن ۾ ضرورت واريءَ باه کي جادوءَ جوهڪ شهنشاهي علاج تصور ڪيو ويندو هو. "مَسل" نالي ٻيٽ ۾، جڏهن چوپائي مال جي بيماريءَ کان ڇوٽڪاري حاصل ڪرڻ لاءِ اها باه ياري ويندي هئي، تڏهن اسان ٻڌو آهي تہ انهيءَ رسم جي ادائگيءَ سان گڏو گڏ هڪ بيمار پهاڙي ڳئون قربان ڪئي ويندي هئي، جنهن کي ٽکر ٽکر ڪري، باه ۾ ساڙيو ويندو هو. سڀئو نسل وارا ۽ بلگاريا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جاڪاشتڪار چوپائي مال جي پليگ کي ھڪ شيطان يا اھڙو بد روح سمجھندا ھئا، جوجيئرن ماڻھن ۾ ڏورن جو رت چوسڻ لاءِ پنھنجي مرده جسم کي قبر کان چڪي باھر ڪڍي ايندو آھي، جنھن کي سندس ۾ ڏورن جي ڏڻن جي درميان باھ جي رڪاوٽ ڪڙي ڪرڻ سان دور رکي سگھجي ٿو. ڏورن جي انھيءَ بيماريءَ لاءِ ضرورت واريءَ باھ کي علاج طور استعمال ڪرڻ واري رسم، جا ھرھنڌ موجود آھي، تنھن جو اوائلي سبب شايد انھيءَ ساڳي ئي نظريي جو وجود ھوندو. معلوم ٿئي ٿو تہ جرمنيءَ جي ڪن حصن ۾ ماڻھو ڏورن جي انھيءَ بيماريءَ جي ڦھلجڻ تائين انتظار ئي ڪونہ ڪندا ھئا، پر موقعي کي غنيمت ڄاڻي، انھيءَ آفت کي نازل ٿيڻ کان روڪڻ لاءِ سال بسال ضرورت واري باھ ٻاريندا ھئا. ساڳيءَ طرح، چيو وڃي ٿو، پولنڊ جا ڪڙمي ھر سال سينٽ روڪس واري ڏينھن تي ڳوٺ جي گھٽين ۾ باھيون ٻاريندا آھن ۾ ڏورن کي بيماريءَ کان بچائڻ لاءِ، ٿي دفعا باھ مان لنگھائيندا آھن. اسان اڳي ئي ڏسي آيا آھيون تہ ھيبرائيبس پيٽن ۾ ڏورن کي ساڳي ئي مقصد لاءِ ھرسال "بيلٽين" باھين جيڇوڙاري ساڳئي نموني سان ڦيرا ڏياريا ويندا ھئا. سئٽزرلنڊ جي ڪن ضلعن ۾ اڄا تائين ننڍا ٻار ڪائيءَ کي گسائي، ڏنڊ کي صاف ڪرڻ لاءِ ضرورت واري باھ ٻاريندا آھن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ٽيهٽون

باهه جي تقريبن جو مفهوم ۽ معنيٰ

۱- **باهه جي عام تقريبن متعلق :** يورپ جي مقبول عام باه جي تقريبن جو اسان جيڪو مٿي جائزو وٺي آيا آهيون، سو اسان کي ڪن تبصرن ڪرڻ لاءِ آماده ڪري ٿو. سڀ کان اول تہ اسان انهن رسمن جي هڪ ٻئي سان مشابهت تي غور ڪرڻ کان سواءِ رهي نہ ٿا سگهون، خواه اهي سال جي ڪهڙي ٻ حصي ۾ يورپ جي ڪهڙي ٻ علاقي ۾ ادا ڪيون ويئون آهن. باه جي وڏن مڇن ۾ ٻارڻ، مٽائڻ ٽپن ڏيڻ ۾ سندن وچان يا چوڌاري چوپائي مال کي لنگهائڻ يا ڦيرين ڏيارڻ جي رسم سڄي يورپ ۾ عملي طور عام سطح تي ڦهليل نظر اچي ٿي ۽ ٻنهن، باغن، چراگاهن يا ڍورن جي واڙن جي چوڌاري، هٿن ۾ ٻرندڙ مشعلون ڪڍي، جلوسن جي صورت ۾ ڦرڻ يا سندن چوڌاري ڊوڙڻ متعلق ٻ ساڳي ئي ڳالهه ڪري سگهجي ٿي. ٻرندڙ ٽالهيون هوا ۾ اڇلائڻ يا ٻرندڙ ڦيٽا ٽڪريءَ جي لاهين تان گهمڪائي، هيٺ موڪلڻ جي رسم، بهر حال، گهڻي قدر ڦهليل نہ ٿي معلوم ٿئي. "يول" ٻنڊ جي رسم پنهنجيءَ شخصي ۽ مخصوص نوعيت سبب، باه جي ٻين رسمن کان مختلف هئي، پر اهو امتياز وچ سياري جي محض ناخوشگوار آب و هوا سبب وجود ۾ آيل نظر اچي ٿو، جا عام ماڻهن جي ڪنهن ٻ ميڙ کي ڪليل هوا ۾، نہ فقط

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڻ وٽندڙ بڻائيندي، پر اها ڪنهن به وقت مينهن جي وسڪاري يا برف جي ڪرڻ سبب پڻ تقريب جي اهم ترين شيءَ، يعني باه کي وسائي، مجمع جي مقصد کي ئي فوت ڪري ڇڏيندي. انهن مقامي يا موسمي فرقن کان علاوه، سال جي سيني وقتن تي ۽ سيني هنڌن ۾ منعقد ٿيندڙ باه جي تقريبن جي درميان مشابهت ڪافي حد تائين قريبي آهي. جهڙيءَ طرح خود رسمون هڪ ٻئي سان مشابهت رکن ٿيون، تهڙيءَ طرح آهي فائدا به هڪ ٻئي سان مشابهت رکن ٿا، جن جي حاصل ڪرڻ جي ماڻهن کي توقع رهي ٿي. باه کي، خواه ڪن خاص مقرر هنڌن تي برندڙ وڏن سڃن، خواه اهڙين روشن مشعلن جي وسيلي استعمال ڪيو وڃي، جي هڪ کان ٻئي هنڌ نيون وڃن يا ڪيس برندڙ ڪاٺين جي ڍير مان نڪتل ٽاندن ۽ رک ذريعي ڪتب آندو وڃي، هر حالت ۾ ان کي فصلن جي واڌ ۾ اضافي آڻڻ ۽ ماڻهن ۽ حيوانن کي سندن ئي ڀهبودي ۽ پلائيءَ لاءِ طاقتور بڻائي يا اهڙين مصيبتن ۽ آفتن کان دور رکي، جي ڪڇڪوڙ ۽ وڃ، باه، پاري، جيتن، غير آبادي، بيماريءَ، ۽ سپ کان زياده جادوءَ جي سبب ڪري سندن بقا ۽ وجود لاءِ مضر آهن، مفيد ۽ ڪار آمد سمجهيو وڃي ٿو.

پر، اسان بلڪل فطرتي طرح هن سوال پڇڻ لاءِ حق بجانب ٿينداسون ته آخر اهو اتفاق ڪيئن ٿيو، جو ماڻهن اهڙن سڌن ۽ سادن ذريعن مان ايڏن وڏن ۽ اڪيچار فائدن حاصل ڪرڻ جي اميد رکي؟ اهو ڪهڙو طريقو هو، جنهن جي ذريعي ماڻهن سمجهيو ته باه ۽ دونهين، ٽاندن ۽ رک کي استعمال ڪرڻ سان اهي ايترا گهڻا فائدا حاصل ڪري سگهندا يا ايترن سارن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نقصانن کي ٽاري سگھندا؟ جديد دور جي تفتيش ڪندڙن باھ جي تقريبن جون ۾ مختلف سمجھاڻيون پيش ڪيون آھن. ھڪ طرف هيءَ راءِ قائم ڪئي ويئي آھي تہ اھي سورج - جنتر يا جادوءَ جا ٽوٽا آھن، جن جو مقصد، نقال جادوءَ جي اصول تي باھيون ٻاري ۽ زمين تي گرميءَ ۽ روشنيءَ جي عظيم فلڪياتي سرچشمي جو نقل ڪري، ماڻھن، سرن ۽ ٻوٽن لاءِ ضرورت مطابق سج جي روشنائيءَ مھيا ڪرڻ جي خاطري ڪرڻ جو آھي. اھو نظريو ولھيلم مئنھارڊٽ جو قائم ڪيل آھي. ان کي ڪٽي شمسي نظريو سڏجي، پر ٻئي طرف هيءَ راءِ قائم ڪئي ويئي آھي تہ انھن رسمي باھين جو سج سان ڪو ضروري واسطو ڪونھي، پر انھيءَ جو مقصد محض پاڪائيءَ حاصل ڪرڻ جو آھي، جي سيني نقصانڪار ۽ ضرر رسان اثرن کي ساڙڻ ۽ ناس ڪرڻ لاءِ ايجاد ڪيون ويئون آھن، خواہ انھن جو تصور ڏانٽين، آدم خورن ۽ ديون جي شخصي صورت ۾ ڪيو ويو آھي، يا ھوا ۾ ڦھليل ڪنھن بد اثر يا بچڑائيءَ جي غير شخصي صورت ۾. اھو ئي نظريو ڊاڪٽر ايڊورڊ ويسٽر مارڪ ۽ شايد پروفيسر يوچين سوگڪ چو ٻہ آھي. ان کي ڪٽي پاڪائيءَ جو نظريو سڏجي. ظاھر طور اھي ٻئي نظريا باھ جيءَ متعلق ٻن بلڪل مختلف تخيلن جو اظھار ڪن ٿا، جا انھن رسمن ۾ سيني کان زياده اھم ڪردار ادا ڪري ٿي. ھڪ نظريي مطابق باھ، اسان جي ويڪرائي ڦاڪ ۾ سج جي روشنائيءَ وانگر، ھڪ وڏندڙ ۽ تخليقي قوت آھي، جا ٻوٽن جي واڌ ۾ اضافو آڻي ٿي ۽ ھر اھڙيءَ شيءِ کي زندگي بخشي ٿي، جا صحت ۽ خوشيءَ جو باعث آھي. ٻئي طرف، باھ ھڪ غضبناڪ ۽ ناس ڪندڙ قوت آھي، جا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙن سڀني اڻ وڻندڙ عناصرن کي، خواه روحاني يا مادي، ساڙي فنا ڪري ڇڏي ٿي، جي انسان، حيوان ۽ نباتات جي هستيءَ ۽ بقا لاءِ مهلڪ ۽ تباه ڪن آهن. هڪ نظريي مطابق، باهه هڪ روح - افزا ۽ جان بخش هستي آهي ۽ ٻئي مطابق، اها خطرناڪ ۽ مضر جزن کي ناس ڪندڙ هڪ ذريعو آهي. هڪ نظريي مطابق، ان جي خاصيت اثباتي آهي تہ ٻئي مطابق، اها منفي آهي.

ان جي باوجود، جيتوڻيڪ اهي ٻئي سمجهاڻيون انهيءَ نوعيت ۾ هڪ ٻئي کان مختلف آهن، جا اهي باه ڏانهن منسوب ڪن ٿيون، تہ ب اهي ٻئي مڪمل طور ناقابل مفاهمت ناهن. جيڪڏهن اسين هيءَ فرض ڪريون تہ انهن تقريبن تي جيڪي باهيون ٻاريون ويندیون هيون، تن جو بنيادي مقصد سڄ جي روشنائيءَ ۽ گرميءَ جو نقل ڪرڻ هوندو هو تہ ڇا، اسين پاڪائي پيدا ڪندڙ ۽ نقصانڪار جزن کي ناس ڪندڙ خاصيتن کي، جيڪي معلوم ٿئي ٿو تہ عام راءِ يقيناً انهن (گرميءَ ۽ روشنائيءَ) ڏانهن منسوب ڪيون آهن، اهڙيون صفتون نہ ٿا سمجهي سگهون، جي سڄ جي روشنائيءَ جي پاڪائي ڏيندڙ ۽ نقصانڪار جزن کي ناس ڪندڙ خوبين مان ستين طرح حاصل ڪيون ويون آهن؟ اهڙيءَ طرح، اسين هيءَ نتيجو اخذ ڪري سگهون ٿا تہ هڪ طرف، جيڪڏهن انهن رسمن ۾ سڄ جي روشنائيءَ جو نقل اولين ۽ اصل حيثيت رکندڙ جز هوتہ ٻئي طرف، پاڪائيءَ جي صفت، جا انهن ڏانهن منسوب ڪئي ويندي هئي، ثانوي ۽ ماحصل هئي. اهڙو فيصلو، جو انهن ٻن متضاد نظرين جي وچ ۾ درمياني مقام تي بيٺل آهي ۽ جو ٻنهي ۾ سڄ جي جز ڪي تسليم ڪري ٿو، منهنجي طرفان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن ڪتاب جي اوائلي طباعتن ۾ ڏنو ويو هو. پر انهيءَ ۾ ڊاڪٽر ويسٽرمارڪ فقط پاڪائيءَ واري نظريي جي حق ۾ تمام زوردار دليل بازي ڪئي آهي، جنهن ڪري مون کي هيئن چوڻو پوي ٿو ته سندس دليل تمام وزنائتا آهن ۽ سڀني حقيقتن جي زياده مڪمل جائزي ڪرڻ تي، شهادتن جو ڪانڊ، منهنجيءَ راءِ ۾، يقيني طور سندس ئي حق ۾ جُهڪي ٿو. بهرحال، مقدمو ايتري قدر صاف ناهي، جو اسان کي شمسي نظريي کي، بغير ڪنهن بحث مباحثي ڪرڻ جي، نظر انداز ڪرڻ لاءِ حق بجانب ٺهرائي. ان ڪري منهنجي راءِ آهي ته انهيءَ نظريي جي خلاف. شهادتن پيش ڪرڻ کان پيشتر، اهي دليل پيش ڪيا وڃن، جي ان جي حق ۾ آهن. اهڙو نظريو، جنهن کي ڊيليو. مٿهاربڊ جهڙي ايڈي وڏي عالم، تيز فهم ۽ باريڪ بين تفتيش ڪندڙ جي حمايت حاصل آهي، اسان جي سماعت جو حقدار آهي.

۲- **باهر جي تقريبن جو شمسي نظريو:** هن ڪتاب جي ابتدائي حصي ۾ اسان ڏٺو ته هڪ وحشي ماڻهو ۾ پيدا ڪرڻ لاءِ جادوءَ جي جنترن کان ڪم وٺي ٿو ۽ هن باري ۾ ته تعجب جي ڪا گنجائش ڪانهي، جيڪڏهن اسين يورپ جي قديم النسل ماڻهوءَ کي به ائين ئي ڪندو ڏسون. درحقيقت، جڏهن اسين سال جي اڪثر حصي ۾ يورپ جي سرد ۽ ابرآلود آب و هوا تي غور ڪنداسون، تڏهن اسان کي هيءَ ڳالهه فطرتي نظر ايندي ته سورج-جنترن-يورپي قومن جي وهمي رسم و رواج ۾ انهن وحشين جي رسمن کان زياده اهم ڪردار ادا ڪيو هوندو، جي خط استوا جي زياده نزديڪ رهن ٿيون ۽ جن کي نتيجي طور، ضرورت کان زياده سج جي روشنائيءَ ملي جو امڪان هو. باهر جي تقريبن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ نظريي کي اهڙن مختلف دليلن طرفان حمايت حاصل ٿي سگهي ٿي، جي ڪجهه قدر انهن جي تاريخن، جزوي طور انهن جي نوعيت ۽ ڪنهن حد تائين انهيءَ اثر سان حاصل ٿين ٿا، جيڪو اهو عام خيال موجب، آب و هوا ۽ نباتات تي پيدا ڪندو آهي.

سڀ کان اول، انهن تقريبن سلهائڻ جي تاريخن جي باري ۾ هيءَ ڪو محض حادثو نه ٿو ٿي سگهي ته سيني کان زياده اهم ۽ دور دور تائين مروج، ۽ تقريبن جو وقت اهڙيءَ طرح مقرر ڪيو ويو آهي، جو ٿوريءَ يا گهٽيءَ حد تائين اونهاري جي وڏي کان وڏي، ۽ سياري جي نندي کان نندي ڏينهن، يعني سج جي ظاهري فلڪي رستي جي ٻن قرندڙ نقطن سان ٺهڪي ٿو، جڏهن اهو ٻن پهرن وقت علي الترتيب پنهنجيءَ اوچيءَ کان اوچيءَ ۽ هيٺينءَ کان هيٺينءَ بلنديءَ تي پهچي ٿو. درحقيقت، وچ سياري جي ناتال واريءَ تقريب جي باري ۾ اسان کي ڪنهن به قياس آرائيءَ کان جي گنجائش ڪانه ڇڏي ويئي آهي، اسان کي قديم زماني جي ماڻهن جي واضح شهادت سان معلوم آهي ته اها ڪليسا طرفان سڄ جي جنم جي قديم بت پرستانه تقريب جي جاءِ والارڙ لاءِ قائم ڪئي ويئي هئي، جنهن لاءِ بظاهر اهو خيال ڪيو ويندو هو ته اهو سال جي نندي کان نندي ڏينهن تي دوباره جنم وٺندو هو، جنهن کان پوءِ ان جي روشنائيءَ ۽ گرميءَ کي وڌندو ڏسو ويندو هو، جي آخر وچي وچ اونهاري واري ڏينهن تي پنهنجي مڪمل اوج کي رسندو هيون. چنانچه، هيئن سمجهڻ ڪو فضول آنومان ڪونهي ته "يول" بند، جو ناتال جي مقبول عام تقريب ۾ اهڙو نمايان ڪردار ادا ڪندو هو، وچ سياري جي ٽڪل ۽ ماندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سچ کي سندس ظاھري طرح گل ٿيندڙ روشنائيءَ جي دوباره ٻارڻ ۾ مدد ڪرڻ لاءِ ايجاد ڪيو ويو ھو.

نہ فقط ڪن تقريبن جي تاريخ، پر سندن ملھائڻ جي طريقي مان پڻ، سچ جي ديده و دانسته نقل ڪرڻ جي ڪوشش ظاھر ٿي رھي آھي. ھرندڙ ٿيٽي کي ٽڪريءَ جي لا ھيءَ تان گسڪائي ھيٺ سوڪلڻ جي رسم کي، جا گھٽو ڪري اھڙين تقريبن وقت ادا ڪئي ويندي آھي، بلڪل سولائيءَ سان آسمان ۾ سچ جي گردش جو نقل سمجھي سگھجي ٿو. ۽ اھو نقل "وچ اونھاري جي ڏينھن" تي خاص طور موزون ٿئي ٿو، جڏھن سچ جي سالياني زوال جي اڃا ابتدا ٿئي ٿي. درحقيقت، جن انھيءَ رسم جو بيان تحرير ڪيو آھي، تن مان ڪن ان جي اھائي معنيٰ ڏني آھي. ھيءَ ڳالھ قابل ذڪر آھي تہ لڪڙي جي چوڏاري ڏاڙ سان پريل ۽ ھرندڙ پيپ کي ڦيرائڻ سان سچ جي ظاھري گردش جو جيڪو سانگ رچايو ويندو آھي، سو بہ ڪو گھٽ حقيقت پسندانہ ڪونھي. وري ممڪن آھي تہ انھن تقريبن تي ھوا ۾ ھرندڙ ٽالھين کي اڇلائڻ جي عام رسم، جن لاءِ ڪڏھن ڪڏھن چيو وڃي ٿو تہ اھي خاص طرح سچ وانگر ٽاھيون ويندیون ھيون، نقال جادوءَ جو ھڪ نمونو ھجي ۽ ٻين گھڻين حالتن وانگر، ھن ۾ ٻہ، جادوءَ جي طاقت نقل يا ھم آھنگيءَ ذريعي عمل ۾ ايندڙ سمجھي ويندي ھجي. گھربل نتيجي جي نقل ڪرڻ سان اوھين ان کي سچ پچ پيدا ڪريو ٿا. آسمان ۾ سچ جي گردش جو نقل ڪرڻ سان، اوھين انھيءَ عظيم چراغ کي سندس آسماني سفر ۾ باقاعدگيءَ ۽ تيزيءَ سان گامزن ٿيڻ ۾ مدد ڏيو ٿا. "آسمان جي باھ" جي نالي ۾، جنھن سان وچ اونھاري واريَ باھ ڪڏھن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڏهن سڏي ويندي آهي، زمين ۽ آسمان واريءَ ۾هم جي درميان قريبي تعلق هڻڻ جو پوشيده رڪيل خيال صاف طور نظر اچي ٿو.

وري، اهڙن موقعن تي جنهن نموني سان باهم ٻاري ويندي هئي، تنهن سلاءِ هن نظريي جي حمايت ۾ دعويٰ ڪئي ويئي آهي ته اها سڄ جي نقل ڪرڻ جي ارادي سان روڪ ڪئي ويندي هئي- هن ڳالهه جو تمام وڏو امڪان آهي، جيڪو ڪن عالمن ڏٺو آهي، ته اڳئين زماني ۾ اهڙين فصلي تقريبن تي هر هنڌ ڪاڻيءَ جي ٽڪرن کي هڪ ٻئي سان گسائي باهم حاصل ڪئي ويندي هئي. ڪن جاين تي اها باهم "مڊسمر" ۽ "ايسٽر" جي ٻنهي تقريبن تي ايڏا تائين ائين ئي حاصل ڪئي ويندي آهي ۽ هن باري ۾ صاف لفظن ۾ اظهار ڪيو ويو آهي ته اڳئين زماني ۾ اسڪاٽلنڊ ۽ ويلس ۾ اها باه "بيلٽين" جي تقريب وقت انهيءَ ئي طريقي سان حاصل ڪئي ويندي هئي. پر جيڪا ڳالهه هن حقيقت کي ذري گهٽ يقيني بڻائي ٿي ته انهن فصلي تقريبن تي باهم ٻارڻ جو عموماً اهوئي طريقو هوندو هو، سا انهن باهين ۽ ضرورت واريءَ باهم جي درميان مشابهت آهي، جا قريباً هميشه ڪاڻيءَ جي گسائڻ ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڦيٿي جي گردش ذريعي پيدا ڪئي ويندي هئي. هيءَ قياس قابل يقين آهي ته انهيءَ مقصد لاءِ جيڪو ڦيٿو استعمال ڪيو ويندو هو، سو سڄ جي نمائندگي ڪري ٿو ۽ جيڪڏهن باقاعدگيءَ سان بار بار ڦري ايندڙ انهن تقريبن تي اڳئين زماني ۾ اهي باهيون ساڳي ئي طريقي سان ٻاريون ويندڙ هيون، ته پوءِ اُن کي هن نظريي جي تصديق سمجهڻ گهرجي ته اهي باهيون دراصل سورج - جنتر هيون. حقيقت ۾، جيڪن "ڪوهن" اشارو ڪيو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ھن ڳالھ کي ثابت ڪرڻ لاءِ ڪي ثبوت موجود آھن تہ وچ اونھاري واري ٻاھ اوائل ۾ انھيءَ ئي طريقي سان ٻاري ويندي ھئي. آسان ڏسي چڪا آھيون تہ ھنگاريءَ ۾ سوئرن جا اڪثر ڏنار ھڪ خاص ٻوٽيءَ ۾ ويڙھيل ڪائيءَ جي ھڪ ڪلي ۾ ڦيٽي ڦيرائڻ سان "وچ اونھاري جي رات" واري ٻاھ ٻارينڊا آھن ۽ اھي اھڙي طريقي سان ٻاريل ٻاھ جي وچ سان پنھنجن سوئرن کي لنگھائينڊا آھن. سوايا ۾، اوبرميدلنگين وٽ، "آسمان واري ٻاھ"، جيئن ڪيس عام طرح ڪوئيو ويندو ھو، "سينٽ وٽوس جي ڏينھن" (پنڌرھين جون) تي، ڏامر سان ٽڪيل ۽ ڪڪن سان ويڙھيل گاڏيءَ جي ھڪ اھڙي ڦيٽي کي ٻاھ ڏيڻ سان ٻاري ويندي ھئي، جو ٻارھان فوٽ اوچي ھڪ لکڑي سان گڏيل ھوندو ھو ۽ جنھن جو ھڪ ڇيڙو ڦيٽي جي مرڪزي سوراخ اندر داخل ٿيل ھوندو ھو. اھا ٻاھ جبل جي چوٽيءَ تي ٻاري ويندي ھئي ۽ جيئن ئي ان جا شعلا بلند ٿيندا ھئا، تيئن ئي ماڻھو پنھنجيون اکيون آسمان طرف ڪري، ڪي مقرر ٿيل اشارا ۽ لفظ وات سان ادا ڪندا ھئا. ھن حالت ۾ ڦيٽي کي لکڑي ۾ کوڑڻ ۽ کيس ٻاھ ڏيڻ سان ھيءَ ڳالھ معلوم ٿئي ٿي تہ اوائل ۾، ضرورت واريءَ ٻاھ وانگر، ھيءَ ٻاھ ٻڌ ڦيٽي جي گردش ذريعي پيدا ڪئي ويندي ھئي. جنھن ڏينھن تي اھا رسم ادا ڪئي ويندي آھي، سو (پنڌرھين جون) وچ اونھاري جي تقريب وارو ڏينھن ھوندو آھي. آسان ڏٺو آھي تہ "ميشورن" وٽ، شاھ بلوط جي ھڪ ڪلي جي چوگرد ھڪ ڦيٽي کي تمام گھٽيءَ تيزيءَ سان ڦيرائڻ ذريعي نئين ٻاھ سڃ ۾ "وچ اونھاري واري ڏينھن" تي ٻاري ويندي آھي يا ٻاري ويندي ھئي، حالانڪ، اھو صاف طور ڪونہ ڇيو ويو آھي تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙيءَ طرح حاصل ڪيل نئينءَ ٻاهه کي وڏي ۾ ٻارڻ لاءِ ڪتب آندو ويندو هو. بهر حال، اسان کي هيءَ ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته ممڪن آهي ته اهڙين سڀني حالتن ۾ ڦيٽي جو استعمال، رڳوَ ۽ اضافي آڻڻ ذريعي ٻاهه ٻارڻ جي ڪر ۾ سهوليت پيدا ڪرڻ لاءِ محض هڪ مشيني ترڪيب هجي، اهو ڪو ضروري ناهي ته ڦيٽي سان هروپرو ڪا علامتي اهميت وابسته هئي.

انهيءَ ڪان سواءِ، اسين اُنهيءَ آثر کي، جيڪو عام اعتقاد سوجب اهڙيون فصلي يا دائمي ٻرندڙ ٻاهيون آب و هوا ۽ نباتات تي وجهنديون آهن، هن نظريي جي حمايت ۾ پيش ڪري سگهون ٿا ته آهي سورج - جنتر آهن، چاڪاڻ ته انهن ڏانهن جيڪي اثر منسوب ڪيا ويندا آهن، سي سڀ جي روزنائيءَ جي اثرن سان مشابهت رکن ٿا. چنانچ، فرينچ قوم جو هيءُ اعتقاد، ته مينهوگيءَ واري جون جي مهيني ۾ ٻاهه جي وچ اونهاري وارن ڏينهن ٻارڻ سان وسندڙ مينهن کي بند ڪري سگهبو، هن ڳالهه کي تسليم ڪندو نظر اچي ٿو ته ٻاهر جا اهي ڏينهن ڪارن ڪڪرن کي منتشر ڪري سگهندا ۽ اُهي اهڙن ڪارن ڪڪرن کي چيري ڦاڙي، سڀ کي پنهنجيءَ پوريءَ چمڪ دَمڪ ۽ شان و شوڪت سان ڪڪرن جي پڙدي مان ٻاهر ڪڍي سگهندا، جو آليءَ زمين ۽ تپندڙ وڻن کي خشڪ ڪري ڇڏيندو. ساڳيءَ طرح، سئزرلنڊ جي ٻارن طرفان ڪوهيڙي وارن ڏينهن تي ڏنڊ کي صاف ڪرڻ لاءِ "ضرورت واريءَ ٻاهه" جي استعمال جو مفهوم به بلڪل فطرتي طرح هڪ سورج - جنتر جي صورت ۾ وڻي سگهجي ٿو. ووسجز جبلن ۾ ماڻهو سمجهندا آهن ته وچ اونهاري جون ٻاهيون زمين جي ميون کي محفوظ رکڻ ۽ پلن فصلن جي خاطري ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ مدد ڏين ٿيون. سئيڊن ۾ ايندڙ موسم جي گرميءَ يا سرديءَ جو انداز و "مئي - ڊي" تي هرندڙ ٻاه جي شعلن جي رخ مان ڪيو ويندو آهي. جيڪڏهن اهي ڏکڻ طرف هرندا، تہ گرمي ٿيندي ۽ اتر طرف هرندا، تہ سردي ٿيندي. ان ۾ ڪوبہ شڪ ناهي تہ موجوده وقت ۾ شعلن جي رخ کي فقط آب و هوا جي پيشنگوئيءَ ۽ ان کي متاثر ڪرڻ جو هڪ طريقو سمجهيو وڃي ٿو. پر اسان کي هيءَ خاطري ڪرڻ گهرجي تہ هيءَ انهن حالتن مان هڪ آهي، جنهن ۾ جادو پنهنجيءَ بلند منزل کان هيٺ ڪري، نقطا ڪٽيءَ جي نيچ درجي تي اچي پهتو آهي. ساڳيءَ طرح ايفل جبلن ۾، جڏهن دونهون اناج جي ٻنين طرف ويندو آهي، تڏهن اهو هن ڳالهہ جو نيڪ شگون هوندو آهي تہ انهيءَ سال لابارو پرپور لهندو. پر معلوم ٿئي ٿو تہ اڄا بہ زياده قديم نظريو، نہ فقط هيءَ هوندو تہ دونهون ۽ شعلا پيشينگوئي ڪن ٿا، پر اهي درحقيقت، پلي فصل جون علامتون پڻ آهن. چاڪاڻ تہ باهم جي شعلي جي گرمي اناج مٿان اٿهوئي ڪر ڪندي هئي، جو سج جي گرمي ڪندي هئي. ممڪن آهي تہ آئيل آف مئن جا ماڻهو انهيءَ سبب ڪري ئي پنهنجين ٻنين طرف ايندڙ هوا جي رخ ۾ باهيون ٻاريندا هجن، تہ جئين انهن جو دونهون سندن ٻنين مٿان لنگهي وڃي. ساڳيءَ طرح ڏکڻ آفريڪا ۾، اپريل مهيني جي قريب اچڻ وقت، "سيٽابيلس" قبيلي جا ماڻهو پنهنجن باغن طرف ايندڙ هوا جي رخ ۾ وڏيون باهيون ٻاريندا آهن، جو "سندن نظريو هيءَ آهي تہ دونهون فصلن مٿان لنگهي، سندن آنَ جي پچڻ ۾ مدد ڏيندو." زولوقبيلي وارن ۾ بہ، باغ ڏانهن ايندڙ هوا طرف هرندڙ باهم ۾ هن خيال کان دوا ساڙي ويندي آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ ان جي نتيجي ۾ پوڻن کي جيڪو دونهين جو واس ملندو، سو کين بهتر بڻائڻ ۾ مدد ڏيندو. وري، اسان جي يورپي ڪاشتڪارن جو هيءَ نظريو، تہ اناج اوتري قدر سٺو نڪرندو، جيتري قدر دور تائين باهه جي مچ جو شعلو نظر ايندو، باهه جي مچن ۾ تيزيءَ آڻڻ ۽ آباد ڪرڻ جي قوتن ۾ اعتقاد هڻڻ جو باقي بچيل يادگار تصور ڪرڻ گهرجي. هيءَ به دليل ڏيئي سگهجي ٿو تہ اهو ساڳيو ئي اعتقاد، هن نظريي ۾ وري به اچي منهن ڪيو ٿو تہ جيڪڏهن باه جي مچن مان اڏورين سڙيل ڪاليون ڪيو ننين ۾ ڪوڙيون ويندين، تہ اهي فصلن کي طاقتور ڪندين ۽ اهو ئي نظريو هنن رسمن ۾ پوشيده رکيل معلوم ٿئي ٿو تہ فليڪس جو بج انهيءَ رخ ۾ پوکڻ گهرجي، جنهن ۾ باهه جي مچ جا شعلا پرن، بج پوکڻ وقت بج واري اناج ۾ باهه جي مچ جي رک ملائڻ گهرجي، ننين کي آباد ۽ سائي ڪرڻ لاءِ باه جي اهڙن مچن جي رک کي انهن ۾ ڦهلائڻ گهرجي ۽ بجن کي جلد ڦٽي نڪرڻ ۽ وڌڻ ويجهڻ ۾ مدد ڏيڻ لاءِ هر ۾ "يول" بند جو هڪ ٽڪر لڳائڻ گهرجي. صاف ظاهر آهي تہ هيءَ خيال پڻ ساڳئي طبقي جي نظرين سان وابسته آهي تہ فليڪس جو پوڻو اوتريقدر اوچو نڪرندو، جيتري قدر باهه جا شعلا بلند ٿيندا يا ماڻهو شعلن مٿان جيتري قدر ڊگها ٽپ ڏيندا. وري، سوسيل درياه جي ڪنارن تي، ڪونز وٽ، جيڪڏهن برندڙ ڦيٽو، جنهن کي ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان هيٺ گسڪايو ويندو هو، وساڻ کان سواءِ ئي درياه جي پاڻيءَ ۾ وڃي ڪرندو هو، تہ اُن جو هن گاله جي ثابتيءَ طور خير مقدم ڪيو ويندو هو تہ ان سال انگور تمام گهٽو لهندو. ماڻهن جي دلين ۾ اهو اعتقاد ايتريقدر پختو ويڙل هو، جو انهيءَ رسم جي ڪامياب ادائگي، ڳوٺاڻن کي پر وارن انگور جي منهن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مالڪن کان هڪ قسم جي محصول اڳاڙڻ جو حق ڏيندي هئي. هن حالت ۾ اڻ وساميل ڦيٽي کي ڪرن جي پڙدي کان آزاد ٿيل سڄ سمجهڻ گهرجي، جو پنهنجي ليکي انگورجي پرپور فصل جي نشان دهي ڪري ٿو. ان ڪري اڇي شراب سان پريل گاڏيءَ کي، جيڪو ڳوناٽا انگور جي آس پاس وارن سنهن جي مالڪن کان حاصل ڪندا هئا، سڄ جي انهيءَ روشنائيءَ جي قيمت سمجهڻ گهرجي، جا انهن انگورجي پرپور فصل واسطي ڪائنس وصول ٿي ڪئي. ساڳيءَ طرح، گلئمورگن جي ماڻريءَ ۾ "وچ اونهاري واري ڏينهن" جي هرندڙ ڦيٽي کي ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان گسڪائي هيٺ سوڪليو ويندو هو ۽ جيڪڏهن ڦيٽي جي هيٺ پهچڻ کان اڳ باھ وسامي ويندي هئي، تہ ماٺهن کي خراب فصل جو انديشو رهندو هو، پر ان جي برعڪس، جيڪڏهن ٽڪريءَ جي لاهيءَ تان هيٺ ويندي، اهو ڦيٽو سڄو وقت هرندو رهندو هو ۽ هيٺ پهچڻ کان پوءِ به گهٽيءَ دير تائين روشن رهندو هو، تہ ان صورت ۾ ماٺهو انهيءَ اونهاري ۾ تمام جهجهي فصل جي توقع رکندا هئا. هتي وري به، هيءَ قياس آرائي بلڪل فطرتي معلوم ٿئي ٿي تہ ديهاتي دماغ ڦيٽي ۽ سڄ جي باھ جي درميان، جنهن تي فصلن جو دارومدار رهي ٿو، بلڪل قريبي تعلق سمجهندو هو.

پر عام اعتقاد مطابق، باھ جي سچن جو تيزي ڏيندڙ ۽ آبادي بخشيندڙ اثر فقط نباتاتي دنيا تائين محدود نہ ٿو رهي، اهو اثر حيواني دنيا سان پڻ لاڳو رهي ٿو. اها ڳالهہ آئرلنڊ جي ماٺهن طرفان ڪانگهارن ڏورن کي وچ اونهاري جي باهين وچان لنگهائڻ، فرينچن طرفان پاڻيءَ ۾ ٻڌل "يول" بند کي ڳٽن کي قردار ڪرڻ ۾ مدد ڏيندڙ سمجهڻ، فرينچن ۽ سربيا جي ماٺهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

طرفان هن خيال ڪرڻ مان، تہ ڪين اوترائي چوڻا، گابا، رڍن جا ڦر ۽ چيلا ملندا، جيتريون "ٻول" بند مان چٽگون نڪرنديون، ڪڙين کان زياده آنن لهرائڻ لاءِ سندن آکيرن ۾ "ٻول" بند جي رک وجهڻ جي رسم مان ۽ ڏورن کي ٽُلهن، متارن ڪرڻ لاءِ سندن پيئڻ واري پاڻيءَ ۾ باهم جي مڇن واريءَ رک ملائڻ جي جرمن رسم مان، صاف طور ظاهر ٿي رهي آهي. ان کان سواءِ، هن باري ۾ پڻ صاف اشارا موجود آهن تہ خود انساني نسل جي آبادي باهين جي خوشگوار ۽ مفيد گرميءَ ذريعي وڌي ۽ ويجهي ٿي. سوراکو جي ماڻهن جو خيال آهي تہ بي اولاد جوڙا وچ اونهاري جي باهين جي مڇن مٿان ٽپا ڏيئي، صاحب اولاد ٿي سگهن ٿا. آئرلنڊ جي ماڻهن جو اعتقاد آهي تہ جيڪا چوڪري وچ اونهاري واريءَ باهم جي مڇ مٿان ٽي دفعا ٽپ ڏيندي، سا جلد ئي شادي ڪندي ۽ ڪيس گهٽو اولاد ٿيندو، فلنڊرس جون زالون آسانيءَ سان ويڙ جي خاطري ڪرڻ لاءِ وچ اونهاري وارين باهين مٿان ٽپ ڏيندیون آهن، فرانس جي مختلف حصن ۾ ماڻهو سمجهندا آهن تہ جيڪڏهن ڪا چوڪري باهم جي نون مڇن جي چوڌاري نچندي، تہ ان جي شادي انهيءَ سال جي دوران ۾ ٿي ويندي ۽ بوهيميا وارن جو خيال آهي تہ جيڪڏهن ڪا چوڪري باهم جي نون مڇن کي پنهنجين اکين سان فقط ڏسندي، تہ ان جي شادي انهيءَ ئي سال ۾ منعقد ٿيندي. ان جي برعڪس، ليڪچرين ۾ ماڻهو چوندا آهن تہ جيڪڏهن نوجوان مرد ۽ عورت گڏجي وچ اونهاري واري باهم جي مڇ مٿان ٽپ ڏيندا ۽ اهڙي ٽپ ڏيندي جيڪڏهن ڪنهن باهم جو ذرو به سڪ نہ ايندو، تہ اها نوجوان عورت ايندڙ پارهن مهينن تائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڻ ڪاٽ ٿيندي، جو تہ باهم جي شعلن ان کي ڇهيو ئي ڪونہ. سئزرلنڊ ۽ فرانس جي ڪن حصن ۾ "پول" بنڊ ڪي ہارڻ سان گڏ هي دعا ڪئي ويندي آهي تہ شل عورتون حاملہ ٿين، ٻڪريون چيلا ڇٽين ۽ ريڍون ٻچا ڏين. هي جو ڪن هنڌن تي هن قاعدي تي عمل ڪيو ويندو آهي تہ باهم جو ٻچ اهڙي ماڻهوءَ کي ہارڻ گهرجي، جنهن جي شادي ڪوٺ اندر سيني کان آخر ۾ ٿي هجي، سو به خيالن جي اهڙي ئي طبقي سان واسطہ معلوم ٿئي ٿو، خواه ائين ئي سمجهيو ويندو هجي تہ اهو ماڻهو نسلي افزائش ۽ عورت کي حاملہ ڪرڻ جو اثر باهم وٺان حاصل ڪري ٿو يا هو خود پاڻ اهي خوبيون باهم کي ڏئي ٿو. هي ۽ گالهہ به قابل قياس آهي، تہ محبت وارن جي هٿ ۾ هٿ ملائي باهين مٿان ٽپڻ جي رواج شايد هن خيال کان جنم ورتو هجي تہ ائين ڪرڻ سٻب، سندن شادي ۽ جي نتيجي ۾ ڪين جلدئي اولاد نصيب ٿيندو. اهو ئي مقصد هن رسم جو مفهوم به سمجهائي سگهندو تہ پرڀيل جوڙن کي مشعلن جي روشنائي ۾ ڇو ناچ ڪرڻو پوندو آهي. ايستونيا جي باشندن ۾ شرابخوري ۽ زنا جا جيڪي منظر وچ اونهاري وارين تقريبن ملهائڻ وقت سندن نمايان حصو نظر ايندا هئا، جهڙي ۽ طرح اهي ڪنهن زماني ۾ آسان وٺ "مئي-ڊي" ملهائڻ جو هڪ اهم جز هوندا هئا، سي تقريب ملهائيندڙن جي طرفان محض عام آزادي ۽ ماڻڻ جي جذبي وچان وجود ۾ آيا هئا، پر آهي هڪ اهڙي عجيب، بي ڊنگي ۽ اڻ گهڙيل خيال جي پيدائش هئا، جنهن سندن دلين ۾ هي يقين ويهاريو هو تہ اخلاقي معيار کان پست اهڙا ڪم، هڪ اهڙي غيبي ۽ پر اسرار تعاق سبب جيڪڏهن ضروري نہ، تہ به جائز ضروري هئا، هڪ اهڙو وهم، جو سال جي انهي ۽ عظيم موڙ تي انسان جي زندگي ۽ ڪي آسماني گردشن جي سلسلي سان واسطہ ڪري ڇڏيندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن تقريبن کي، جن تي اسين غور ڪري رهيا آهيون، باهم جي مڇن ۾ارڙ جي رسم، عام طور ٻنين ۽ باغيچن، چراگاهن ۽ ڏڻن جي چوڏاري ٻريل مشعلون ڪٽي ڦيرن پائڻ جي رسم سان واسطو ڪيو ويو آهي، ۽ هن باري ۾ شڪ جي ڪا به گنجائش ڪانه ٿي نظر اچي ته اهي ٻئي رسمون هڪ ئي مقصد حاصل ڪرڻ جا ٻه مختلف طريقا آهن، يعني باهم ملان آهي فائدا حاصل ڪرڻ، جي عام طرح ان ملان باهر نڪرندڙ سمجهيا ويندا آهن، خواه اها باه هڪ هنڌ رکيل هجي، خواه اها هيڏانهن هوڏانهن ڪٽي، ڦيرائڻ جهڙي هجي. چنانچه، جيڪڏهن اسين باه جي مڇن متعلق شمسي نظريو تسليم ڪريون، ته پوءِ اسان کي انهيءَ نظريي کي مشعلن سان ٻڌ واسطو ڪرڻ لاءِ پاڻ کي بدل سمجهڻ گهرجي، اسان کي اهو فرض ڪرڻو پوندو ته ٻرندڙ مشعلون ڪٽي ڇوٽ ملان گهمڻ يا هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙڻ، سڄ جي روشنائيءَ جي مفيد اثر کي، جنهن جو اهي ڦڙ ڦڙ ڪندڙ مشعلون هڪ ڪمزور نقل آهن، دور دور تائين ڦهلائڻ جو هڪ ذريعو آهي. انهيءَ نظريي جي حق ۾ هيئن چئي سگهجي ٿو ته اهي مشعلون ٻنين کي آباد ڪرڻ جي خاص مقصد سان ڪڏهن ڪڏهن انهن ۾ گهمايون ويندیون آهن ۽ ساڳي ئي مقصد سان باه جي مڇن ملان ٻرندڙ ٽانڊا ڪيڙي، پاري کي روڪڻ لاءِ، ٻنين ۾ رکيا ويندا آهن. نارمنڊيءَ ۾ "ٻارهينءَ رات ڪان هڪ ڏينهن اڳ واريءَ شام" تي نمرد، زالون ۽ ٻار ٻرندڙ مشعلن سان ٻنين ۽ ميوي وارن ٻاغن ملان بي تحاشا ڊوڙندا وتندا آهن، جن کي اهي وٽن جي ٽارين وچان لوڏائيندا ڦرندا آهن ۽ وٽن جي ٽڙن کي ڏڪ هٽندا آهن. ته جيئن سينور سڙي وڃي ۽ ٻنين جا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوٺا ۽ ٻيا ضرر رسان جانور پڄي وڃن. "انهن جو اعتقاد آهي ته اها رسم جيتن جي واڌاري کي روڪڻ، جن جي تعداد ۾ اضافو هڪ حقيقي مصيبت ثابت ٿيندو ۽ وٽن ٽٽن، ٻنين ۽ جانورن کي سائي ۽ قردار ڪرڻ جو ٻڏو مقصد پورو ڪري ٿي".

سندن هيءَ ٻ اعتقاد آهي ته انهيءَ رسم کي جيترو ڏگهو ڪيو ويندو، اوتري قدر ميوي جو فصل ايندڙ سرءَ ۾ گهٽو ٿيندو. بوهيميا جا ماڻهو چوندا آهن ته سندن اناج جڏا ٻوٽا اوتري قدر اوچا ٿيندا، جيتري قدر مٽي اهي ٻرندڙ ٻوهارا هوا ۾ اڇلائيندا. نہ وري کي اهڙا خيال فقط يورپ تائين محدود آهن. ڪوريا ۾، "نئين سال جي تقريب کان ڪجهہ ڏينهن اڳ، محلات جا خواجہ سرا ٻرندڙ مشعلون هوا ۾ ڦيرائيندا آهن ۽ انهيءَ دوران ۾ ڪجهہ منتر آلاپيندا آهن. اهڙيءَ طرح سمجهيو ويندو آهي ته ايندڙ سال لاءِ ڀرپور فصل جي خاطري ٿيندي. ٻرندڙ ڦيٽي کي ڦيرائڻ جي رسم ۾ ٻ، جا ٻنين کي آباد ڪرڻ جي خاص مقصد سان "پوئيٽو" ۾ ادا ڪئي ويندي هئي، ساڳيو ئي نظريو زياده صاف نموني ۾ سمايل سمجهڻ گهرجي، جيئن ته انهيءَ نموني ۾ خود نقلي سج کي، ۽ نہ مشعلن جي ذريعي سڄ جي نمائنده روشنيءَ ۽ گرميءَ کي، سچ پچ ڏرتيءَ تي ڦيرايو وڃي ٿو، جنهن کي ان جو تيزي پيدا ڪندڙ ۽ مشفق اثر پاڻ لاءِ حاصل ڪرڻو آهي. وري، ٻرندڙ مشعلن کي چوپاين ڏورن جي چوڌاري ڪٽي گهمڻ جي رسم بلڪل صاف طرح کين باھ جي سچ مان لنگهائڻ جي رسم جي مترادف آهي، ۽ جيڪڏهن باھ جو سچ سورج - جنتر آهي، ته مشعلون ٻ ائين ئي هونديون.

۳- **باھ جي تقريبن جو پاڪائيءَ وارو نظريو:** هن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وقت تائين انسان انهن گالهين کي زير غور آندو آهي، جيڪي هن نظريي متعلق ٿي سگهن ٿيون ته يورپي قومن جي پاڻ واري تقريبن تي باهم کي ماڻهوءَ ۽ برونءَ آن ۽ ميوي واسطي سج جي روشنائيءَ جي گهٽي مقدار حاصل ڪرڻ جي خاطر ڪرڻ لاءِ جادوءَ جي ٽوٽي طور ڀاريو ويندو آهي. هاڻي انسان کي هيءَ گالهه زير غور آڻڻي آهي ته انهيءَ نظريي خلاف ۽ هن خيال جي حق ۾ ڇا ٿو چئي سگهجي ته هنن رسمن ۾ باهم کي هڪ تخليقي وسيلو نه پر هڪ صاف ڪندڙ ذريعي جي حيثيت ۾ استعمال ڪيو وڃي ٿو، جا ماڻهن، جانورن ۽ ٻوٽن کي سندن نقصانڪار جزن کي ساڙڻ ۽ ختم ڪرڻ ذريعي پاڪ ۽ صاف ڪري ٿي، خواهه اهي عناصر مادي آهن يا روحاني. جي سيني جاندارشين جي بقا ۽ وجود کي مرض ۽ موت جي ڊپ ۾ رکن ٿا.

چنانچه سڀ کان اول هيءَ گالهه قابل غور آهي ته جيڪي ماڻهو باهم جون تقريبون ملهائين ٿا، سي معلوم ٿئي ٿو ته انهن جي سمجهاڻيءَ طور ڪڏهن به شمسي نظريو پيش نه ٿا ڪن، پر ان جي برعڪس اهي عام طرح ۽ زوردار نموني ۽ پاڪائيءَ وارو نظريو پيش ڪندا آهن. اهو پاڪائيءَ واري نظريي جي حق ۾ ۽ شمسي نظريي جي خلاف هڪ زبردست دليل آهي، چاڪاڻ ته هڪ عوامي رسم جي عام سمجهاڻيءَ کي ڪنهن گنهيرسبب کان سواءِ مسترد نه ڪرڻ گهرجي. موجوده حالت ۾ ان کي رد ڪرڻ لاءِ ڪافي سبب موجود ڪونهي. باهم جو ناس ڪندڙ ذريعي جي حيثيت هڪ واري نظريي، جنهن سان برين شين کي ساڙي ۽ ناس ڪري ان کي مفيد ۽ ڪارآمد بڻائي سگهجي ٿو، ايتريقدر ته سادي ۽ نمايان آهي، جو اهو خود آنهن ساده لوح دهقانن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي دماغ کان باهر نہ رهي سگهيو هوندو، جن وٽ اهڙين تقريبن جو بنياد پيو هو. پئي طرف، باهم کي سڄ مان تڪنڊل هڪ حصي يا ڪم از ڪم ان سان طبعي هم آهنگيءَ ذريعي ڳنڍيل سمجهڻ وارو نظريو، ان کان گهٽو گهٽ سادو ۽ نمايان آهي، ۽ جيتوڻيڪ سڄ جي روشنائيءَ پيدا ڪرڻ لاءِ جادوءَ جي ٽوڙي جي حيثيت ۾ باهم جو استعمال ناقابل ترديد معلوم ٿئي ٿو، ان جي باوجود مقبول عام رسمن جي سمجهاڻي فراهم ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ ۾ اسان کي ڪڍهن به زياده دشوار ۽ غيرمعمولي نظريي کان ڪم وٺڻ نہ گهرجي، جڏهن ان کان زياده سهل نظريو دستياب ٿي سگهي ۽ ان کي خود انهن ماڻهن جي خصوصي شهادت ذريعي جنايت جاچيل ٿئي. هاڻي، باهم جي تقريبن جي حالت ۾ باهم جي ناس ڪرڻ واريءَ خاصيت جو رخ اهڙو آهي، جنهن تي ماڻهو بار بار طويل بحث ۽ غور ڪندا آهن، ۽ هيءَ گالهه انتهائي اهميت واري آهي ته جنهن عظيم برائيءَ جي خلاف باهم کان ڪم ورتو وڃي ٿو، سا آهي جادو. ۽ ان سان واسطو رکندڙ ٽوٽا، ڦيٽا ۽ جنتر منتر. ورڻي واري اسان کي ٻڌايو ويو آهي ته اهي باغيون ڏانڻين کي ساڙڻ يا دور رکڻ لاءِ هاريون ويندیون آهن، ۽ انهيءَ مقصد جو ڪڍهن ڪڍهن نهايت حقيقت پسندانہ اظهار باهم جي سڄ ۾ ڏانڻ جي مجسمي کي ساڙڻ سان ڪيو ويندو آهي. چنانچہ، جڏهن اسين انهيءَ سخت گرفت کي ياد ڪريون ٿا، جنهن ۾ جادوءَ جي خوف ۽ ڏهڪاءَ سيني دورن ۾ عام يورپي باشندن جي ذهن کي رکيو آهي، تڏهن اسان کي هيءَ گمان ٿئي ٿو ته باهم جي انهن سيني تقريبن جو بنيادي مقصد ڏانڻين کي ناس ڪرڻ يا ڪم از ڪم کانئن نجات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حاصل ڪرڻ جو هو، جن کي ذري ڳهت انهن سيني مصيبتن ۽ شامتن جو اصل سبب سمجهيو ويندو هو، جي ماڻهن، چوپائن جانورن ۽ سندن فصلن تي نازل ٿيندڙ رهنديون آهن.

اسان جي انهيءَ شڪ جي تصديق ان وقت ٿئي ٿي، جڏهن اسين انهن برائين تي غور ڪريون ٿا، جن جي علاج سهيا ڪرڻ لاءِ باهين جا مچ ۽ مشعلون روشن ڪيون ويندڙ هيون. انهن برائين ۾، اسان کي ٻين سيني کان اول، چوپائين جانورن جي بيمارين کي شمار ڪرڻ گهرجي، ۽ انهن سيني برائين مان، جن کي ڈائنٽين جي ڪارستاني سمجهيو ويندو آهي، ٻيءَ ڪنهن تي ۾ شايد ايتريقدر زور ڪونہ ڏنو ويندو آهي، جيتريقدر انهيءَ ضرر تي، جيڪو اهي ڏورن جي ڏاڻن کي رسائيندڙ آهن، خصوصاً انهيءَ کي، جيڪو اهي ڳئن جي کير چورائڻ ذريعي پهچائيندڙ آهن. هاڻي، هيءَ ڳالهہ خاص طور قابل غور آهي تہ ضرورت واري باهہ، جنهن کي باهہ جي سيني تقريبن جي ماڻ سمجهڻ گهرجي، ٻين سيني ڳالهين کان علاوه، چوپائي مال جي بيمارين جي خلاف يڪ ٽڪ علاج هڻڻ طور پاري ويندي آهي، انهيءَ ڳالهہ مان هيءُ نتيجو نڪري ٿو، جو عام دليلن جي بنياد تي امڪان جي حد اندر نظر اچي ٿو، تہ ضرورت واريءَ باهہ پارڻ جو رواج اهڙي زماني کان وڃي پيل آهي، جڏهن يورپي قومن جا ابا ۽ ڏاڏا زياده تر پنهنجن ڏاڻن جي پيداوار تي وقت بسر ڪندا هئا ۽ زراعت اڃا تائين سندن زندگيءَ ۾ ثانوي ۽ تحتي ڪردار ادا ڪندي هئي. ڈائٽيون ۽ بگهڙ اهي ٻہ وڏا دشمن آهن، جن کان يورپ جي مختلف حصن ۾ هڪ ريڍار اڃا تائين سخت ڊڄندو آهي. هن باري ۾ اسان کي ڪوبہ تعجب نہ ڪرڻ گهرجي تہ هو انهن ٻنهي شامتن کي نيڪالي ڏيڻ لاءِ باهہ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ زبردست ذريعو سمجهي، ان کان ڪم وٺي ٿو. سڀئي نسل وارين قومن ۾، معلوم ٿئي ٿو تہ اهي دشمن، جن سان ضرورت واريءَ باھ ذريعي مقابلي ڪرڻ جو مقصد هوندو آهي، هروپرو زنده ڏانڻيون ڪونہ هوندیون آهن، پر زياده تر حالتن ۾ اهي مئل ماڻهو هوندا آهن، جي زنده ٿي قبرن مان اٿندا ۽ جيئرن ماڻهن ۽ حيوانن جو رت چوسيندا آهن ۽ پوت ٿي پوندا آهن. انهيءَ رسم جو مقصد انهن نقصانڪار هستين کي باھ جي شعلن ۾ ساڙي ناس ڪرڻ جو نہ، پر کين باھ کان ڊيڄائي، ڀڄائڻ جو هوندو آهي. پر اسان جي موجوده مقصد لاءِ اهي امتياز ڪا خاص وقعت نہ ٿا رکن. سڀ کان زياده اهم ۽ قابل توجہ گالهہ هيءَ آهي تہ سڀئي نسل وارين قومن ۾ ضرورت واري باھ، جا شايد انهن سڀني رسمي باهين کان زياده اوائلي ۽ قديم ترين آهي، جي هن وقت زير غور آهن، سورج - جنتر ڪاٺ آهي، پر صاف طرح ۽ پڪ ٿي پئي ماڻهوءَ ۽ مرونءَ کي نقصانڪار جاندارن جي حملن کان بچائڻ جي ذريعي هئڻ کان علاوه ٻيو ڪجهہ بہ ناهي، جن کي هڪ ڪاشتڪار باھ جي گرميءَ ذريعي بلڪل اهڙيءَ طرح ساڙڻ يا ڊيڄارڻ جو خيال ڪري ٿو، جهڙيءَ طرح هوجيڪر وحشي درندن کي ساڙي يا ڊيڄائي.

وري، هيئن بہ گهٽو ڪري سمجهيو ويندو آهي تہ باھ جا سڀ ڏينہ کي ڳڙي ۽ گهر جي جاءِ کي ڳجگوڙ ۽ وڇ کان محفوظ رکندا آهن، پر گهٽو ڪري ائين سمجهيو ويندو آهي تہ ڳڙو ۽ ڳجگوڙ وارا طوفان خود ڏانڻين جي ڪارستاني هوندا آهن. چنانچہ، جيڪا باھ ڏانڻين کي دور رکي ٿي، سا لازمي طور ساڳي ئي وقت ڳڙي، ڳجگوڙ ۽ وڇ جي خلاف بہ هڪ طلسم جو ڪم ڪري ٿي. ان کان علاوه، باھ جي سڀن سان ڀچيل اڳر گهٽو ڪري گهرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي باهم لڳڻ کان بچائڻ لاءِ جاين ۾ رکيا ويندا آهن، ۽ جيتوڻيڪ
ائين شايد هر آهنگ جادوءَ جي اصول تي ڪيو ويندو آهي، يعني
هڪ باهم کي ٻيءَ باهم جي اثر کي زائل ڪندڙ سمجهيو ويندو
آهي، ان جي باوجود، ان جو مقصد شايد باهم لڳائڻ وارن جادوءَ
جي ٽوڻن جي اثر کي زائل ڪرڻ جو هجي. ڪوري، ماٺهو پيٽ جي
سور کان بچڻ لاءِ باهم جي مڇ مٽان بطور حفظ ماتقدم ٽپ ڏيندا
آهن ۽ پنهنجين اکين جي نظر کي قائم رکڻ لاءِ باهم جي شعلن
کي يڪ ٽڪ گهوريندا رهندا آهن ۽ پيٽ جي سور ۽
اٽيل اکين، ٻنهي کي جرمنيءَ جي اندر ڊانٽيئن جي ڪارڪردگي
سمجهيو ويندو آهي. وري به، وچ اونهاري جي باهين مٽان ٽپڻ يا
سندن چوڌاري ڦيرين پائڻ لاءِ ائين سمجهيو ويندو آهي ته اهي
لاباري لڙڻ وقت ماڻهوءَ کي ٻڌيءَ ۾ سور، محسوس ڪرڻ کان
بچائيندا. جرمنيءَ ۾ اهڙن سورن کي "ڊانٽيئن جا ڏک" چوندا آهن
۽ انهن کي جادوءَ جي اثر ڊانهن منسوب ڪيو ويندو آهي.

پر، جيڪڏهن باهه واري تقريبن تي برندڙ باهين جا ٻچا ۽
مشعلون اهڙا هٿيار سمجهيا وڃن ٿا، جي بنيادي طور ڊانٽيئن ۽
جادوگرن جي شر کي زائل ڪرڻ لاءِ استعمال ڪيا وڃن ٿا،
ته پوءِ هيءَ ڳالهه امڪان جي حد اندر معلوم ٿئي ٿي ته اها
ئي سمجهاڻي نه فقط انهن برندڙ ٽالهين سان وابستگي جي
ٿي، جي هوا ۾ اڇلايون ويندڙ آهن، پر اها انهن برندڙ ڦٽن سان
پڻ لاڳو ڪري سگهجي ٿي، جن کي انهن موقعن تي ٽڪرين
جي لاهين تان گسڪائي هيٺ ميدانن طرف موڪليو ويندو آهي.
ٽالهين ۽ ڦٽن جو مقصد، هڪ ئي نموني سان انهن ڊانٽيئن
کي ساڙڻ جو معلوم ٿئي ٿو، جي درپرده هوا ۾ قرندڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهڙندڙ رهندڙ آهن ۽ يا جن جو ٻنين ۽ باغيچن ۾ ٽڪرين جي لاهين تي واقع انگور جي ستن ۾ واسو سمجهيو ويندو آهي. هيءَ ڳالهه ته يقيني آهي ته ڏانڻين کي ٻوهارن جي دستن وارين لئين يا ٻين اهڙن ئي آسان وسيلن تي سوار ٿيل ۽ هوا ۾ اڏامندو سمجهيو ويندو آهي ۽ جيڪڏهن اهي درحقيقت ائين ئي ڪندڙ آهن ۽ ته ان صورت ۾ انهن تائين هن کان زياده اثرائتي ٻئي ڪهڙي طريقي سان پهچي سگهبو. جهڙوڪ پرندڙ ٽالهيون، مشعلون، يا پرندڙ ٻوهارا ۽ جن کي ان وقت زور سان هوا ۾ مٿي اڇلايو ويندو آهي ۽ جڏهن آهي اونداهيءَ رات جو آزاديءَ سان مٿي هوا ۾ هيڏانهن هوڏانهن اڏامندڙ قرندڙ آهن؟ ڏکڻ سلئووني قومن جا ڪڙمي سمجهندا آهن ته ڏانڻيون اونده ۾ گڙي وارن ڪڪرن تي سواري ڪندڙ آهن ۽ ان ڪري هو انهن ڏانڻين کي هيٺ آڻڻ لاءِ ڪڪرن تي فٽر ڪندا آهن ۽ هيئن چوندا آهن ۽ "لعنت ۽ لعنت هيرو ڊياس ۽ ماٺهين کافرياڻي آهي ۽ خدا جي طرفان مٿس لعنت پيل آهي ۽ 'نجات ڏيارينڙ' جي خون ذريعي اها زنجيرن ۾ جڪڙيل آهي." ان کان سواءِ هو پرندڙ ٽانڊن جو هڪ برتن ٻاهر ڪڍي ايندا آهن ۽ جنهن ۾ انهن دونهين ڪرڻ لاءِ پاڪ تيل ۽ سدا - سائي ٻوٽي جا پن ۽ ڪوڙي ڪاڻي وڏي هوندي آهي. هو سمجهندا آهن ته اهو دونهون مٿي ڪڪرن ۾ چڙهي ۽ ڏانڻين کي بيهوش ڪندو آهي ۽ جنهن ڪري اهي هيٺ ڏرتيءَ تي اچي ٽڪاءُ ڪندڙ آهن. هن مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ ته اهي آهستي هيٺ نه ڪرن ۽ پر تمام سخت ڏڪ ڪائين ۽ دهقاني تمام گهٽيءَ عجلت سان هڪ ڪرسي ٻاهر ڪڍي ايندا آهن ۽ ان کي آڏ ڏيئي ۽ اوندو ڪري رکندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن، جتي جيئن هيٺ ڪرڻ وقت ڏانئڻ جون ٽنگون ڪرسيءَ جي ٽنگن کي لڳي، پڄي پون. ان کان به اڳ زياده برو ڪم اهي هيءَ ڪندا آهن، جو اهي انتهائي سنگدليءَ سان ڏانڊا، ونگوڙي وارا سوئا ۽ ٻيا اهڙا سخت هٿيار تيز ڌار واري طرف سڌا ڪري رکي چڏيندا آهن، تہ جيئن جڏهن به اهي بدبخت ڏانڊيون ڪڙن مان سڌيون هيٺ ڪرن، تڏهن سندن جسم ويڄي ۽ چڇرجي وڃن.

انهيءَ نظريي جي بنياد تي، باهم جي سچن، مشعلن، ٽالهين، قرندڙ ڦيٽن وغيره جي صورت ۾ باه جي استعمال پٺيان جيڪا آبادي جي قوت ايندڙ سمجهي ويندي آهي، سا سڌيءَ طرح انهيءَ شمسي تپش جي نتيجي ۾ ايندڙ نہ سمجهي ويندي آهي، جنهن کي باهم جادوءَ جي طاقت سان پيدا ڪيو هوندو آهي، اهو محض هڪ اڻ سڌو نتيجو آهي، جو جانورن ۽ پوٽن جي نسلي پيداوار جي قوت کي جادوءَ جي موتمار رڪاوٽ کان آزاد ڪرڻ سبب حاصل ڪيو ويو هوندو آهي. جيڪي ڪجهہ پوٽن ۽ جانورن جي نسلي افزائش متعلق سچ آهي، سو ئي انساني جنسن جي آبادي لاءِ ٻڌ حقيقت جو درجو رکي سگهي ٿو. باه جي سچن لاءِ سمجهيو ويندو آهي تہ اهي شاديءَ ۾ سهوليت ۽ آساني پيدا ڪندا آهن ۽ بي اولاد جوڙن لاءِ اولاد جهڙي نعمت حاصل ڪندا آهن. اهو ڪو ضروري ناهي تہ اهو دل کي خوش ڪندڙ اثر، باهم اندر موجود رهندڙ تيزي بخشيندڙ يا آبادڪندڙ ڪنهن قوت مان سڌيءَ طرح نڪري ٿو، ٿي سگهي ٿو تہ اهو اثر انهن رڪاوٽن کي دور ڪندڙ آتشي قوت مان اڻ سڌيءَ طرح نڪري ٿو، جنهن کي ڏانڊين ۽ جادوگرن جا ٽوٽا، ڦيٽا ۽ جنتر، منتر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مرد ۽ عورت جي ميلاپ ۽ وصل جي راه ۾ حائل ڪرڻ لاءِ بدنام آهن.

چنانچہ، انهن سڀني ڳالهين کي زير غور آڻڻ کان پوءِ، رسمي باهين جي پاڪائيءَ جي خاصيت وارو نظريو، سندن سڄ سان تعلق هڻڻ واري متضاد نظريي کان زياده امڪاني ۽ ثابتين ۽ شهادتن جي زياده مطابق نظر اچي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چوهٿون

باهين ۾ ماڻهن کي ساڻڻ

۱- **باهين ۾ مجسمن کي ساڻڻ :** اسان کي هڪ هيءُ سوال اڃا به دريافت ڪرڻو آهي ته انهن تقريبن تي باهين ۾ مجسمن کي ساڻڻ جي ڇا معنيٰ آهي؟ گذريل تفتيش کان پوءِ انهيءَ سوال جو جواب بلڪل واضح آهي. جئين ته انهن باهين لاءِ عام طرح دعوياٰ ڪئي ويندي آهي ته اهي خاص طور ڊانئٽين کي ساڻڻ لاءِ ٻاريون ويندیون آهن ۽ جيئن ته انهن ۾ جيڪو مجسمو ساڙيو ويندو آهي، تنهن کي ڪڏهن ڪڏهن "ڊانئٽ" سڏيو ويندو آهي، ان ڪري اسين هن فيصلي تي پهچڻ لاءِ آماده ٿي سگهون ٿا، ته انهن موقعن تي جيڪي به مجسما باهه جي شعلن ۾ ساڙيا وڃن ٿا، سي سڀ ڊانئٽين يا جادوگرن جا نمائندا هوندا آهن ۽ انهن کي ساڻڻ جي رسم، خود انهن بدڪردار عورتن ۽ مردن کي ساڻڻ جي محض هڪ نعم‌البدل رسم آهي، ڇاڪاڻ ته هم آهنگ يا نقال جادوءَ جي اصول مطابق، اوهين ڊانئٽ جي مجسمي کي ساڙي، بذات خود انهيءَ ڊانئٽ کي ناس ڪري رهيا آهيو. انهن سيني ڳالهين جي مد نظر، انهن تقريبن تي انساني صورت وارن ڪکن جي مجسمن کي باهه ۾ ساڻڻ جي اها سمجهاڻي شايد سيني کان زياده امڪاني آهي.

ان جي باوجود، هيءَ ڳالهه ممڪن آهي ته اها سمجهاڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيني حالتن سان لاڳو نہ هجي ۽ انهن سان ڪن حالتن سان
ڪا ٻي معنيٰ وابستہ هجي يا انهن ۾ ڪنهن ٻيءَ معنيٰ جي
ضرورت هجي. چاڪاڻ تہ جيڪي مجسما اهڙيءَ طرح ساڙيا
ويندا آهن تن کي، جئين سون هن کان اڳي ئي چيو آهي،
"موت" جي انهن مجسمن کان بمشڪل جدا ڪري سگهجي ٿو،
جي بهار جي موسم ۾ ساڙيا يا ٻئي نموني سان ناس ڪيا ويندا
آهن، ۽ "موت" جي انهن نام نهاد مجسمن کي درحقيقت وٽن
جي روح يا نباتات جي روح جي نمائندن سمجهڻ لاءِ اڳي ئي
دليل ڏنا ويا آهن. چا، ٻيا مجسما ب، جيڪي موسم بهار يا وچ
اونهاري جي باهم جي سچن ۾ ساڙيا ويندا آهن، ساڳي ئي معنيٰ
جي مرهونِ منت آهن؟ نظر ائين ئي اچي ٿو. چاڪاڻ تہ جهڙيءَ
طرح نام نهاد "موت" جا باقي بچيل ٽڪرا فصلن جي واڌ لاءِ
ٻنين ۾ کوڙيا ويندا آهن، اهڙيءَ طرح موسم بهار جي باهم جي
سچن ۾ سڙيل مجسمن جا ٻريل اڳر هن اعتقاد سبب ٻنين ۾
وڇايا ويندا آهن، تہ اهي جيتن کي فصل کان دور رکندا. وري
هن قاعدي جو مقصد، تہ آخرين پرٽيل ڪنوار کي انهيءَ باهم
مٽان ٽپڻ گهرجي، جنهن ۾ "شروو- اگاري" ڏينهن ڪکن جو
مجسمو ساڙيو وڃي هجي، شايد ڪيس صاحب اولاد ٻڌائڻ جو آهي
پر، جئين- اسين ڏسي چڪا آهيون، عورتن کي اولاد جي نعمت
عطا ڪرڻ جي طاقت وٽن جي روحن جي خصوصي صفت آهي،
چنانچہ، هيءَ ڳالهہ قابل قياس آهي تہ جنهن ٻرندڙ مجسمي
مٽان ڪنوار کي ٽپ ڏيڻو هوندو آهي، سو وٽن يا نباتات
جي روح جو نمائندو هوندو آهي. انهيءَ مجسمي جي، نباتات
جي روح جي نمائندي هڻڻ واري حيثيت ان وقت بلڪل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ناقابل غلطي آهي، جڏهن اهو مجسمو آنَ جي اڻ ڳاهيل سٽيءَ مان ٺهيل آهي يا جڏهن اهو نهن کان وٺي چوٽيءَ تائين گلن سان ڍڪيل آهي- وري، هيءَ ڳالهه به قابل غور آهي ته گڏي جي بدران، ڪڏهن ڪڏهن جيئرن يا ڪيرايل وڻن کي موسم بهار ۾ وچ اونهاري وارين باهين ۾ ساڙيو ويندو آهي- هاڻي، هن ڳالهه تي غور ڪندي، ته وڻن جي روح جي انساني صورت ۾ اڪثر طرح نمائندگي ڪئي ويندي آهي، هيءَ قياس ڪرڻ بيجا نه ٿيندو ته جڏهن ڪن حالتن ۾ مجسمو ۽ ڪن ۾ وڻ، انهن باهين ۾ ساڙيو ويندو آهي، تڏهن مجسمي ۽ وڻ کي هڪئي جي برابر سمجهيو ويندو آهي، چاڪاڻ ته بنهي مان هر هڪ وڻ جي روح جي ئي نمائندگي ڪندو آهي- انهيءَ جي تصديق وري هن ڳالهه ڏسڻ سان ٿئي ٿي ته هڪ ڪڏهن ڪڏهن اهو مجسمو، جنهن کي ساڙڻو هوندو آهي، هڪ ئي وقت "مئي-وڻ" سان گڏ ڪٽي گهمايو ويندو آهي، جن مان پهرئين کي چوڪرا ۽ پوئين کي چوڪريون ڪٽي هلنديون آهن، ۽ پيو ته مجسمي کي ڪڏهن ڪڏهن سائي وڻ سان ٻڌو ويندو آهي ۽ پوءِ ڪيس ان سان گڏ ئي ساڙيو ويندوآهي- انهن حالتن ۾، اسان مشڪل ئي ڪو شڪ آڻي سگهون ٿا، ته وڻ جي روح جي نمائندگي، وڻ ۽ مجسمي، بنهي جي ذريعي ڪئي وڃي ٿي، جيئن اسين ان جي اهڙي نمائندگي اڳ۾ ئي ڏسي آيا آهيون- هيءَ ڳالهه بلڪل فطرتي آهي ته نباتات جي فائدي پهچائيندڙ روح جي نمائندي طور مجسمي جي اصلي حيثيت کي ڪڏهن ڪڏهن فراموش ڪيو وڃي- فائديمند ديوتا کي ساڙڻ جي رسم پوين دورن جي خيال جي طريقن سان ايتري قدر ته نا آشنا آهي، جو ان جي غلط معنيٰ ۽ مفهوم نڪرڻ لازمي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. بلڪل فطرتي طور، جيڪي ماڻهو ان مجسمي کي ساڙيندا رهيا، سي وقت گذرڻ سان ان کي اهڙن ماڻهن جي مجسمن جي صورت ۾ شناخت ڪرڻ لڳا، جن کي اهي جيوداس آئزڪيرينٽ، ليوٿر ۽ ڊائنٽ وانگر، مختلف سببن ڪري نفرت ۽ حقارت جي نظرن سان ڏسندا هئا.

ديوتا يا ان جي نمائندي کي مارڻ جي عام سببن کي گذريل هڪ باب ۾ جاچيو ويو آهي. پر جڏهن ديوتا نباتات جو ديوتا آهي، تڏهن کيس ٻاهر ذريعي مارڻ لاءِ خاص سبب آهن. چو ته نباتات جي واڌ لاءِ روشنائي ۽ گرمي ضروري آهن، ۽ همرنگ جادوءَ جي اصول مطابق، نباتات جي شخصي نمائندي کي انهن جي زير اثر آڻڻ سان، اوهين وٽن ۽ فصلن لاءِ انهن ضروري شين کي مهيا ڪريو ٿا. ٻين لفظن ۾ جڏهن ته نباتات جي روح کي اهڙيءَ ٻاهر ۾ ساڙي، جا سڄ جي نمائندگي ڪري ٿي، اوهين خاطري ڪريو ٿا ته ڪم از ڪم ٿوري وقت لاءِ نباتات کي ڪافي مقدار ۾ سڄ جي گرمي ۽ روشني ملندي رهندي. هيءَ اعتراض ڪري سگهجي ٿو ته جيڪڏهن مقصد فقط نباتات لاءِ ڪافي مقدار ۾ سڄ جي روشنائي مهيا ڪرڻ جو آهي، ته پوءِ اهو مقصد هم‌آهنگ جادوءَ جي اصول تي نباتات جي نمائندي کي باهه ۾ ساڙڻ بدران، ان سان فقط لنگهائڻ ذريعي بهتر نموني سان حاصل ڪري سگهجي ٿو. درحقيقت، ڪڏهن ڪڏهن ائين ڪيو ويندو آهي. روس ۾، جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، ڪوپالو جي مجسمي کي وچ اونهاري واريءَ باهه ۾ ساڙيو ڪونه ويندو آهي، پر ڪيس باهه جي آر پار آندو ۽ نيون ويندو آهي. پر، هن ڪان اڳ ۾ پيش ڪيل سببن ڪري، اهو لازمي آهي ته ديوتا کي مرڻ گهرجي؛ چنانچه، ٻئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن تي کوپالو جا سڀ زيور لاٿا ويندا آهن ۽ کيس وهندڙ کسيءَ ۾ اڇلايو ويندو آهي. هن رسمي رسم ۾، مجسمي کي باهه وڃان لنگهائڻ، جيڪڏهن محض پاکائيءَ حاصل ڪرڻ جو عمل ناهي، تہ ممکن آهي تہ اهو هڪ سوچ- جنتر هجي، ديوتا کي مارڻ هڪ جدا ڪم آهي، ۽ کيس مارڻ جو طريقو— پاڻيءَ ۾ ٻوڙڻ ذريعي— شايد مينهن جو هڪ ٽوٽو آهي. پر عام طرح ماڻهن انهيءَ باريڪ امتياز کي نمايان ڪرڻ ضروري ڪونہ سمجهيو آهي، هن کان اڳ ڏنل مختلف سببن ڪري اهي سمجهندا آهن تہ نباتات جي ديوتا کي ڪافي درجي تائين گرمي ڏيڻ مفيد ۽ ڪارآمد آهي ۽ کيس مارڻ ۾ فائديمند آهي، ۽ اهي ماڻهو انهن فائدن کي ساڻڻ ذريعي حاصل ڪرڻ لاءِ، ابهري نموني ۾ هڪجهي سان ملائي، هڪ ڪن ٿا.

۲- **ماڻهن ۽ جانورن کي باهين ۾ ساڻڻ:** يورپ جي باه جي تقريبن سان وابستہ عام رسمن ۾ کي اهڙيون گالهيون آهن، جي انساني قرباني جي سابق رواج ڏانهن اشارو ڪن ٿيون. اسان کي هن اعتبار ڪرڻ لاءِ کي سبب مليا آهن تہ يورپ ۾ جيئرن ماڻهن گهڙو ڪري وڻ ۽ آن جي روح جي نمائندن جو ڪردار ادا ڪيو آهي ۽ ان ڪري انهن موت جو مزو چکيو آهي. چنانچہ، هن گالهہ لاءِ ڪوبہ سبب ڪونهي تہ جيڪڏهن ڪين اهڙي نموني مارڻ ذريعي ڪن خاص فائدن حاصل ٿيڻ جو ڪو امڪان هجي ها، تہ انهن کي چو نہ ساڙيو وڃي ها. انساني دک درد جو خيال اهڙو ناهي، جو قديم النسل ماڻهوءَ جي حساب ڪتاب ۾ اچڻ جهڙو آهي. هاڻي، باهه جي انهن تقريبن ۾، جن تي اسين بحث ڪري رهيا آهيون، ماڻهن کي ساڙڻ جي سانگ کي ڪڏهن ڪڏهن ايتريءَ حد تائين چڪيو ويو آهي، جو ان کي قديم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زماني ۾ ماڻهن کي سچ پچ ساڻ جي رواج جو هڪ هلکو ۽ نرم يادگار سمجهڻ، قابل قياس معلوم ٿئي ٿو. چنانچه، آچين ۾، جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، مٽرن جي پلي ۽ ويڑهيل ماڻهو اهڙي ۽ چالاکي ۽ کان ڪم ولندو آهي، جو هار سچ پچ يقين ڪندا آهن ته اهو ئي ساڻيو پيو وڃي. نارمنڊي ۾، جيوميئيجز وٽ، سائي لباس ۾ ڏکيل ماڻهوءَ کي، جنهن کي "سبز بگهڙ" جو خطاب مليل هو، سندس رفيق ڏوڙائيندا هئا ۽ جنهن وقت اهي کيس پکڙي وڃندا هئا، تنهن وقت کيس وچ اونهاري جي باهه جي سچ مچ ٻاڙڻ اچلائڻ جو ڏونگ ڪندا هئا. ساڳيءَ طرح اسڪاٽلئنڈ ۾، "بيلٽين" باهين وقت، ڏيکاءَ جي صدقي واري ماڻهوءَ کي پکڙيو ويندو هو ۽ کيس شعلن ۾ اچلائڻ جو ڏونگ ڪيو ويندو هو، جنهن کان پوءِ ڪجهه وقت تائين عام ماڻهو انجي متعلق ائين ڳالهائيندا هئا، جڻ ته اهو مري ويو هو. وري، شمال مشرقي اسڪاٽلئنڈ جي "هئلووين" باهين ۾، اسان کي انهيءَ چوڪري جي هن رسم جي ادائگيءَ ۾ شايد ساڳي ئي نمونو جي سانگ جو سراغ ملي ٿو، جيڪو باه جي سچ جي ايتري قدر قريب ليڻي پوندو آهي، جيتريقدر ڪانئس برداشت ٿي سگهندو آهي ۽ پوءِ ٻين چوڪرن کي پنهنجي ٻاڙن ٽپڻ ڏيندو آهي. ائڪس جو خطابي بادشاهه، جو هڪ سال تائين راج ڪندو هو ۽ وچ اونهاري جي باهه جي سچ جي چوڌاري پهريون ناچ نچندو هو، سو شايد قديم زماني ۾ انهيءَ باهه اندر هرندڙ ڪائين جو گهٽ وٽندڙ ڪردار ادا ڪندو هوندو، جنهن کي بعد ۾ اهو فقط پنهنجن هٿن سان هاريندو هو. هيئين رسمن ۾ جو مٿهاريت نباتات جي روح جي پنن ۾ ويڑهيل نمائندي کي ساڻ جي رسم جا آثار ڏسي ٿو، سو شايد صحيح آهي. آسٽريا ۾،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وولفيڪ وٽ "مڊسمر" ڊينهن تي هڪ چوڪرو "فر" وڻ جي ساون پنن ۾ ملبوس ٿي، شور مچائيندڙ چوڪرن جي همراهيءَ ۾ هڪ ڪان ٻڌي گهر ويندو ۽ باهه جي مچ لاءِ ڪاٺيون جمع ڪندو ويندو آهي. جيئن جيئن ڪيس ڪاٺيون ملندا ويون آهن، تيئن تيئن اهو هيئن ڳائيندو آهي:

"ٻيلي جا وڻ مون کي گهرجن، پر ٻيئر ۽ شراب،
۽ ڪٿو ڪير نہ گهرجي مون کي، تہ ڪاٺير ٿي سگهي خوش ۽ شاداب"

ٻئويريا جي ڪن حصن ۾ پڻ جيڪي چوڪرا وچ اونهاري جي باهه جي مچ لاءِ هر هڪ گهر مان ڪاٺيون پنڻ لاءِ ويندا آهن، سي پاڻ منجهان هڪ چوڪري کي "فر" وڻن جي ساين تارين ۾ ويڙهي، رسيءَ ۾ ٻڌي سڄي ڳوٺ مان ڦيرائيندا آهن. وورٽيميرگ ۾، سورشيم وٽ، "سينٽ جان جي باهه واري تقريب" چوڏهن ڏينهن تائين هلندي هئي ۽ "مڊسمر" ڏينهن ڪان پوءِ ايندڙ ٻئي آرتوار تي ختم ٿيندي هئي. انهيءَ آخرين ڏينهن تي باهه جو مچ ٻارن جي سپرد ڪيو ويندو هو ۽ وڏا مرد جهنگ ڏانهن هليا ويندا هئا. اتي پهچي، اهي هڪ نوجوان کي پتن ۽ تارين ۾ ويڙهيندا هئا، جو اهڙيءَ طرح ويس بدلائي باهه ڏانهن ويندو هو، جتي اهو ان کي ٽيڙي پکيڙي، ۽ لتاڙي وسائي چڏيندو هو. سڀئي حاضرين ان کي ڏسڻ سان اتان ڀڄي ويندا هئا.

پر ان ڪان ٻ اڳتي وڌڻ ممڪن نظر اچي ٿو. اهڙن موقعن تي، جيڪي ٻ انساني قربانيون ڪيون ويندڙيون هيون، تن سڀني ڪان زياده ناقابل ترديد نشان، جيئن اسين مٿي ڏسي آيا آهيون، اهي آهن، جي اڄڪل هڪ سو سال اڳ اسڪاٽلنڊ جي اتانهن ميدانن ۾ "بيلٽين" باهين جي موقعن تي اڃا باقي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهندا آيا، يعني اُهي نشان، جي سيلٽڪ نسل جي هڪ اهڙيءَ قوم وٽ، جا يورپ جي هڪ دور دراز ڪنڊ ۾ واقع هئڻ ۽ هر غير ملڪي اثر کان ذري گهٽ مڪمل طور دور هئڻ سبب، انهيءَ وقت تائين پنهنجي قديم بت پرستيءَ کي مغربي يورپ جي هر ٻيءَ قوم کان شايد بهتر طريقي سان محفوظ رکي سگهي هئي. چنانچ، هيءَ گالهه قابل غور آهي ته انساني قربانيون، ناقابل ترديد شهادتن جي بنياد تي، سيلٽڪ نسل وارين قومن ۾ باقاعدگيءَ سان ادا ٿيندڙ معلوم ٿين ٿيون. انهن قربانين جو سيني کان وڌيڪ اوائلي بيان اسان کي جوليس سيزر وٽان ورثي ۾ ملي آهي. سيزر کي، گال جي تاهنوز آزاد، سيلٽڪ قوم جي مذهب ۽ ادب و آداب کي غور سان مطالعي ڪرڻ جو موقعو مليو هو، جي انهيءَ وقت تائين پنهنجي قومي ضرب خاني مان ايڏا بلڪل تازا نڪتل ۽ پُرڪشا هٿ ۽ روسي تهذيب جي ديگ ۾ ڳري ۽ ميلي هڪ نه ٽيا هئا. معلوم ٿئي ٿو ته سيزر پنهنجيءَ ياد داشت سان گڏ هڪ اهڙي يوناني ڪوجنا ڪنڊڙ جا تبصرات ملايا آهن، جنهن جو نالو پوسيڊونس هو، جنهن گال جي علائقي مان انهيءَ وقت ڪان پنجاهه سال اڳ سفر ڪيو هو، جڏهن سيزر روسي هٿيارن کي انگريزي ڪاريءَ جي پار پهچايو هو. معلوم ٿئي ٿو ته يوناني جاگرافي نويس، استرابو ۽ تاريخ نويس، ڊيئو ڊورس پڻ سيلٽڪ نسل وارن جي قربانين جا بيان پوسيڊونيس جي تصنيف مان، پر هڪ ٻئي، ۽ سيزر جي بيانن کان بلڪل آزادانه طور، حاصل ڪيا آهن، ڇاڪاڻ ته هڪ ٻئي مان حاصل ڪيل ٿنهي بيانن مان هرهڪ ۾ کي اهڙا تفصيل به موجود آهن، جي منجهائڻ پنهي مان ڪنهن هڪ ۾ نه ٿا لين. چنانچ، انهن سيني کي ملائڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان ، اسان پوسيبلونيس جي بيان کي ان جي اصلي حالت تائين امکان جي حد اندر واپس آڻي سگهنداسون ۽ اهڙيءَ طرح گال جي سيلڪ نسل واري قوم جي اهڙين قربانين جي تصوير حاصل ڪري سگهون ٿا ، جيڪي اهي اسان جي سن کان قبل ہيءَ صدي ءَ جي آخر وقت ڏينداهئا . انهيءَ رسم جون ڪيترخاصيتون هي معلوم ٿين ٿيون . سيلٽڪ قوم وارن طرفان موت جا سزا يافتہ ڏوهاري ديوتائن جي حضور ﷺ هڪ اهڙيءَ عظيم تقريب تي قربان ڪرڻ لاءِ مخصوص ڪيا ويندا هئا ، جا هر پنجن سالن کان پوءِ هڪ دفعو منعقد ڪئي ويندي هئي . اهڙن ماڻهن جو ، جئين زياده تعداد هوندو هو ، تئين زمين جي آبادي زياده سمجهي ويندي هئي . جيڪڏهن قرباني ءَ ڪرڻ لاءِ ماڻهن جو تعداد ڪافي ڪونہ هوندو هو ، تہ انهيءَ ڪوٽ کي پوري ڪرڻ لاءِ جنگي قيدين کي قتل ڪيو ويندو هو . جڏهن مقرر وقت ايندو هو ، تڏهن انهن ماڻهن کي ڊروئڊ پوڄاري قتل ڪندا هئا . ڪن کي اهي تيرن سان ماريندا هئا ، ڪن کي لٽڪائيندا هئا ۽ ڪن کي اهي هيٺئين طريقي سان جيئرو جلائيندا هئا . ڪکن ۽ تيلين ، يا ڪاٺ ۽ گاهہ سان تمام وڏا مجسما ٺاهيا ويندا هئا ۽ انهن کي جيئرن ماڻهن ، چوپاين ڏورن ۽ ٻين قسمن جي جانورن سان پريو ويندو هو ، ان کان پوءِ ، مجسمن کي باهہ ڏني ويندي هئي ۽ اهي انهن جيئرن جاندارن سان گڏ سڙي ، خاڪ ٿي ويندا هئا .

اهڙيون وڏيون تقريبون هر پنجن سالن کان پوءِ منعقد ڪيون وينديون هيون . پر انهن پنجسالہ تقريبن کان علاوہ ، جي اهڙي شاندار پئماني تي ۽ ظاهر طور انساني زندگيءَ جي ايتري وڏي صرفي سان ملهايون ويندیون هيون ، هيءَ قياس آرائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

معقول نظر آڇي ٿي تہ اهڙي قسم جون نندي پڻماني واريون تقريبون هر سال پڻ ملهايون ويندیون هيون ۽ انهن سالياني تقريبن مان باه واريون ڪم ازڪم ڪجهہ تقريبون نسلاً بنسلاً اسان تائين پهتيون آهن جي، انساني قربانين جي نشانن سان گڏ، اڄا تائين يورپ جي مختلف علائقن ۾ سال بسال ملهايون وڃن ٿيون. ڪکن پنن ۽ تيلين مان ٺهيل يا گاه سان ڍڪيل اهي وڏا بت، جن ۾ دروئڊ لوڪ پنهنجن صدقي وارن ماڻهن کي بند ڪندا هئا، اسان کي پنن مان ٺهيل انهيءَ ڇڪڑي جي يادگيري تازي ڪرائين ٿا، جن ۾ وڻن جي روح جي انساني نمائندي کي اڄا تائين گهٽو ڪري بند ڪيو ويندو آهي. چنانچہ، هيءَ ڳالهہ ڏيان ۾ رکندي، تہ زمين جي آبادي‌ءَ جو دارومدار انهن قربانين جي باقاعدگيءَ سان ادائگيءَ تي سمجهيو ويندو هو، مٿنهاردٿ سيلٽڪ قوم وارن جي تيلين ۽ گاه ۾ ويڙهيل صدقي وارن ماڻهن جي معنيٰ، وڻن جي روح يا نباتات جي روح جي نمائندن جي ڪڍي آهي.

معلوم ٿئي ٿو تہ دروئڊ لوڪن جي ڪکن ۽ تيلين مان ٺهيل وڏن بتن جا نمائندا جديد يورپ جي وچ اونهاري يا بهار جي تقريبن تي، جيڪڏهن موجوده زماني تائين نہ، تہ بہ ٿورو ئي زمانو اڳ تائين موجود رهندا آيا. ڏوئي وٽ، ڪم از ڪم اٺويهين صدي‌ءَ جي اوائلي حصي تائين، ستين جولاءِ کان پوءِ ويجهي کان ويجهي آرتوار تي، هڪ جلوس منعقد ڪيو ويندو هو. انهيءَ جلوس جي هڪ اهم خصوصيت هڪ تمام وڏو بت هوندو هو، جو اڪثر ويهن کان ٽيهن فوٽن تائين اوچو هوندو هو ۽ ڪکن ۽ تيلين جو ٺهيل هوندو هو، جنهن کي "ديو" سڏيو ويندو هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ سندس پيٽ اندر ويڙل ماٺهوڪيس رسن ۽ ڦيٽن وسيلي گهٽين مان گهمائيندا هئا. انهيءَ بت کي هڪ جنگي جوڌي وانگر تراريءَ نيزي، ٽوپ ۽ ڍال سان مسلح ڪيو ويندو هو. ان جي پٺيان سندس زال ۽ ٻي پار ايندا هئا، جي پڻ ساڳئي طريقي سان، پر ننڍي پڻماني تي، ڪکن، پنن ۽ تيلين مان ٺاهيا ويندا هئا. ڊنڪرڪ وٺ، ديون جو اهو جلوس "مڊسمر" ڏينهن، يعني چوويهين جون، تي ڪڍيو ويندو هو. تقريب تي، جنهن کي "ڊنڪرڪ جا گاهم" سڏيو ويندو هو، آس پاس ڪان هشام ماٺهن جا اڇي ڪٺا ٿيندا هئا. اهو ديو ڪکن ۽ تيلين جو هڪ وڏو بت هوندو هو، جو ڪڏهن ڪڏهن پنجيتاليهه فوٽ اوچو هوندو هو، جنهن کي سونهري پٽن وارو نيلي رنگ جو هڪ ڊگهو جبو پهرايو ويندو هو، جو ان جي پيرن تائين پهچندو هو ۽ انهن ڏڻن يا وڏيڪ ماٺهن کي ڍڪي ڇڏيندو هو، جي ڪيس نچائيندا هئا ۽سندس متي کي تماشاين طرف جهڪائي، هيٺ متي ٽپ ڏيارينداويندا هئا. انهيءَ آفت جيڏي بت جو نالو پاپا ريوس هوندو هو ۽ سندس ڪيسي ۾ هڪ ٽپندڙ ۽ ڪڏندڙ ٻار پيو هوندو هو، جنهن جي جسامت پڻ ديون جهڙي هوندي هئي. سندس پٺيان ديو جي هڪ ڏيءَ ايندي هئي، جا پڻ پنهنجي آقا وانگر ڪکن ۽تيلين جي ٺهيل هوندي هئي ۽ ان جي جسامت کان، جيڪڏهن گهٽ ۾ هوندي هئي، تم تمام ٿوري. برٽبانٽ ۽ فلئنڊرس جي اڪثر شهرن ۽ خود ڪولن کي ساڳئي قسم جا ڪکن ۽ تيلين مان ٺهيل پنهنجا بت هوندا آهن، يا ٿورو ئي زمانو اڳ هوندا هئا، جن کي هر سال ماٺهن کي خوش ڪرڻ لاءِ ڪوٽ ۾ ڦيرايو ويندو هو، جي انهن بدزبين بتن کي پسند ڪندا هئا، سندن متعلق حب الوطنيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جهڙي جوش وخروش ڏيارينڙ جذبي سان ڳالهيون ٻولهيون ڪندا هئا ۽ کين ڏسڻ ۽ سندن نظاري ڪرڻ کان ڪڏهن ٻه نه ٽرندا هئا. ائنٽويرپ ۾ اهو ديو ايتريقدر ته وڏو هوندو هو، جو شهر جو ڪوبه صدر دروازو ايڏو وڏو ڪونه هوندو هو، جنهن مان اهو لنگهي سگهي، چنانچه، اهو پنهنجن ٻين ديوءَ پائرن تائين ٻين پاسن وارن شهرن ڏانهن ڪونه وڃي سگهندو هو، جيئن ٻيا ٻيلجم جا ديو اهڙن گنهيرن موقعن تي ڪندا هئا.

انگلنڊ ۾ اهڙا هٿرادو ديو وڃ اونهاري وارين تقريبن جي خصوصيت هوندا هئا. سورهينءَ صديءَ جو هڪ مصنف "وڃ اونهاري جي لنڊن وارن پيڪيدار جلوسن جو ذڪر ڪندي چوي ٿو ته اتي ماڻهن کي متعجب ڪرڻ لاءِ، وڏا ۽ بدصورت ديو اهڙيءَ طرح گهمايا ويندا آهن، جڙ ته اهي زنده آهن. انهن کي هرطرح مسلح ڪيو ويندو آهي، پر اندرين طرف اهي سڃا خاڪي ڪاغذ ۽ مسّ سان پريل هوندا آهن، جن کي هوشيار چوڪرا هيٺان ليئا پائي، چالاڪيءَ سان ڏسي وٺندا آهن ۽ پوءِ ڏاڍي ڪل ۽ مسخري ڪندا آهن." چيسٽر ۾ "مڊسمر" واريءَ سالياني تقريب ۾ جئن ديون جا بت شامل هوندا هئا، جن ۾ جانورن، گهوڙن ۽ ٻين قسمن جا مجسما رکيل هوندا هئا. ڪاونٽريءَ ۾، معلوم ٿئي ٿو ته ديو جي پاسي ۾ سندس زال به هوندي هئي. آڪسفورڊ شاير ۾، برفورڊ وٽ، "مڊسمر" واري رات هڪ ديو ۽ هڪ وڏيءَ بلا جي مجسمن کي شهر جي گهٽين مان ڦيرائيندي، وڏي شادماني سان ملهائي ويندي هئي. انهن گشتي انگريزي ديون جو آخرين وارث سئلز بريءَ ۾ گهٽي وقت تائين جيئرو رهيو، جتي ڪيس قديم زماني جي تاريخ جي هڪ مصنف سنہ ١٨٣٣ع ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيلرس ڪمپنيءَ جي هڪ ويران وڏي ڪمري ۾ سڙندو ۽ زبون ٿيندي ڏٺو. سندس جسماني پنجرو ڪائيءَ جي اهڙين باريڪ پٽين ۽ گول چڪرن جو ٺهيل هو، جهڙو "مئي ڊينهن" تي "جئڪ - ان - دي - گرين" پائيندو هو.

انهن حالتن ۾ ديو فقط جلوسن ۾ پنهنجو ڪردار ادا ڪندا هئا. پر ڪڏهن ڪڏهن ڪين اونهاري جي باهين وارن مڃن ۾ ساڙيو ويندو هو. چنانچ، پئرس ۾ "ريوآڪس اورس" جا باشندا هر سال ٽيلين ۽ ڪڪن جو هڪ وڏو بت ٺاهيندا هئا، جنهن کي اهي سپاهيءَ جهڙا ڪپڙا پهرائي، گهٽن ڏينهن تائين گهٽين ۾ جلوس جي صورت ۾ گهمائيندا ۽ ڦيرائيندا هئا، جنهن کان پوءِ ٽين جولاءِ تي ڪيس انتهائي سنجيدگيءَ سان ساڙيو ويندو هو ۽ تماشاين جو هجوم "سالو ريجينا" جو ترانو ڳائيندو هو. هڪ معزز شخص، جنهن کي بادشاه جو خطاب ڏنو ويندو هو، هٿ ۾ برندڙ مشعل جهلي، انهيءَ رسم ادا ٿيڻ وقت صدارت جا فرض سر انجام ڪندو هو. بت جا برندڙ ٽڪر ماڻهن ۾ اڇلايا ويندا هئا، جي انهن کي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ ٻئي مٿان ڪرندا هئا. اها رسم سنہ ۱۷۳۳ع ۾ منسوخ ڪئي ويئي. آئيل ڊي فرانس ۾، براءِ وٽ، ٽيلين ۽ ڪانڙين مان ٺهيل ارڙهن فوٽ اوچو هڪ بت "مڊسمر" رات تي هرسال ساڙيو ويندو هو.

وري، ٽيلين ۽ ڪڪن مان ٺهيل بتن اندر جيئرن جانورن کي ساڙڻ جي ڊروئڊ پادرين واريءَ رسم جو بدل بهار ۽ وچ اونهاري جي تقريبن ۾ موجود آهي. پرئنيز ۾ ليوچان وٽ "مڊسمر" رات جو "پسگردائيءَ" جي هڪ مڪيم گوٽ ۾، ٽيلين، ڪانن ۽ ڪانڙين جي هڪ مضبوط پنجري مان اٽڪل سٺ فوٽن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بلنديءَ تائين هڪ پورو ٽنب ٺاهيو ويندو آهي، جنهن کي چوٽيءَ تائين ساون پنن سان ڍڪيو ويندو آهي، ساڳئي وقت انهيءَ علائقي ۾ سيني کان زياده خوبصورت جيڪي ۽ گل ۽ ٻوٽيون دستياب ٿي سگهنديون آهن، تن کي هيٺ جدا جدا گروهن ۾ انتهائي نفاست ۽ نزاڪت سان ٺاهي رکيو ويندو آهي، تہ جيئن اهي انهيءَ نظاري لاءِ هڪ قسم جو پس منظر ٺاهي بيهن. ٽنب کي ٻوءِ اهڙين شين سان ڍريو ويندو آهي، جي تمام جلد ۽ آسانيءَ سان ٻري سگهن ۽ کيس باه ڏيڻ لاءِ هر طرح تيار رکيو ويندو آهي. متعين ٽيل وقت تي - اٽڪل اٽين بجي شام جو - پادرين تي مشتمل هڪ شاندار جلوس، جن جي پٺيان خوش پوشاڪ نوجوان مرد ۽ ڪنواريون ڇوڪريون هوندیون آهن، مذهبي گيت آلاپيندو، شهر مان نڪري نروار ٽيندو آهي ۽ ان ۾ شامل ماڻهو ٽنب جي چوڌاري بيهجي ويندا آهن. انهيءَ وچ ۾ آس پاس جي پهاڙين ۾ باه جا سچ روشن ڪيا ويندا آهن، جن جو نظارو تمام خوبصورت ۽ وٺندڙ هوندو آهي. جيتري قدر جيئرا نانگ ڪٿا ٿي سگهندا آهن، اوترا هينئر انهيءَ ٽنب اندر اڇلايا ويندا آهن، جنهن کي بنياد وٽان مشعلن ذريعي باه ڏني ويندي آهي، جن سان مسلح اٽڪل پنجاهه چوڪرا ۽ مرد ان جي چوڌاري مجنونا نہ اشارن سان نچندا رهندا آهن. نانگ، باه جي شعلن کان بچڻ لاءِ، ڦٽڪندا، ڦٽڪندا ٽنب جي چوٽيءَ تي چڙهي ويندا آهن، جتان اهي پاسيرا ڏے هٽندي ۽ تيزيءَ سان ڊوڙندي ڏٺا ويندا آهن، تانجو آخرڪار اهي لاچار ۽ مجبور ٿي هيٺ ڪرندا آهن ۽ زندگي قائم رکڻ لاءِ سندن جدوجهد چوڌاري بيٺل تماشائين ۾ جوش پري، خوشي پيدا ڪندي آهي. ليوچان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ان جي پسگردائيءَ جي باشندن لاءِ هيءَ هڪ مقبول عام سالياني رسم آهي، جنهن کي مقامي روايت بت پرستانہ بنياد طرف منسوب ڪندي آهي." اڳئين زماني ۾ پئرس ۾ پليس ڊي گريو وٽ، وڃ اونهاري جون جيڪي باهيون ٻاريون ويندیون هيون، تن ۾ زنده ٻلين سان ٻريل هڪ ٽوڪري، پيپ يا ڳوٺ کي ساڙڻ جو رواج هوندو هو، جنهن کي ٻاهه جي مڇ جي عين وچ ۾ ڪٽل هڪ ڊگهي لڪڙي سان لٽڪايو ويندو هو، ڪڏهن ڪڏهن هڪ لوبڙ ساڙيو ويندو هو. ماڻهو اڳر ۽ رڪ گڏ ڪري گهر ڪٽي ويندا هئا، ڇاڪاڻ تہ سندن اعتقاد هو تہ اهي شيون سندن بخت بالا ڪنديون. فرينچ بادشاه گهٽو ڪري اهي نظارا بيهي ڏسندا هئا ۽ انهن مڇن کي پنهنجن هٿن سان باه ۾ ڏيندا هئا. سنہ ۱۶۳۸ع ۾ لوئي چوڏهين، مٿي ۾ گلاب جي گلن جي هار جو تاج پهري ۽ ساڳين گلن جو هڪ ڇڙو هٿ ۾ جهلي، اها باه ٻاري، سندس چوڌاري ناچ ڪيو ۽ بعد ۾ ٽائون هال ۾ منعقد ٿيل دعوت ۾ شرڪت ڪئي. پر اهو آخرين موقعو هيو، جڏهن هڪ بادشاه پئرس ۾ وچ اونهاري جي باه جي مڇ جي صدارت ڪئي. سيٽز ۾ وچ اونهاري جون باهيون شهر پناه جي ٻاهران هڪ هموار ميدان ۾ ڏاڍي شان و شوڪت سان ٻاريون ويندیون هيون ۽ ماڻهن کي خوش ڪرڻ لاءِ ٽيلين جي پنجرن ۾ بند، اٽڪل هڪ درجن جيئريون ٻلیون انهن ۾ ساڙيون ويندیون هيون. ساڳيءَ طرح گئپ ۾، جو هاءِ آلپس جي ضلعي ۾ واقع آهي، ٻلين کي وچ اونهاري واريءَ ٻاهه جي مڇ مٿان پچايو ويندو هو. روس ۾، وچ اونهاري جي مڇ مٿان ڪڏهن ڪڏهن هڪ اڇو ڪڪڙ ساڙيو ويندو هو. ميسين يا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيورنگيا ۾ گھوڙي جي منڊي ان ۾ اچلائي ويندي هئي. ڪڏهن ڪڏهن جانورن کي موسم بهار جي باهم جي مچن ۾ ساڙيو ويندو آهي. ووسجز ۾ بليل کي "شروو" اگاري ڏينهن ساڙيو ويندو هو. ائلسيز ۾ انهن کي ايسٽر واري باهم جي مچ ۾ ساڙيو ويندو هو. آردينس ضلعي ۾ "لينٽ" جي پهرين آرتوار تي باريل باهم جي مچن ۾ بليون اچلايون ويندِيون هيون. ڪڏهن ڪڏهن بي رحميءَ ۾ نفاست آڻڻ خاطر انهن کي هڪ ڏگهي لڪڙي مان باهم مٿان لٽڪايو ۽ جيئرو پچايو ويندو هو. "بليءَ کي، جا شيطان جي نمائندگي ڪندي هئي، ڪڏهن ڪڏهن ڪافي عذاب ڪونہ ڏيئي سگهبو هو." هوڏانهن، جڏهن اهي جانداز باهم جي شعلن ۾ سڙندا ۽ مرندا رهندا هئا، تڏهن ريڍار پنهنجن ڏٺن جي پاسباني ڪندا هئا ۽ کين باهم مٿان ٽپڻ لاءِ مجبور ڪندا رهندا هئا، چاڪاڻ تہ اهي انهيءَ ڳالهہ کي پنهنجن ڏٺن کي بيماريءَ ۽ جادوءَ کان محفوظ رکڻ جو هرطرح ڪامياب ذريعو سمجهندا هئا. اسان ڏسي آيا آهيون تہ ڪڏهن ڪڏهن ايسٽر جي باهم ۾ نوريئڙا ساڙيا ويندا هئا.

چنانچہ، معلوم ٿئي ٿو تہ قديم گال جي سيلٽڪ نسل وارين قومن جي قرباني‌ءَ وارين رسمن جي جديد يورپ جي مقبول عام تقريبن ۾ نشان دهي ٿي سگهي ٿي. فطرتي طرح، انهن رسمن فرانس يا البت قديم گال جي سرحدن اندر واقع زياده ڪشاده ايراضيءَ ۾، تيلين ۽ ڪانن جي ديون ۽ تيلين جي پنجرن اندر قاسايل جانورن کي باهم ۾ ساڙڻ جي رسمن ۾ پنهنجا صاف نشان پئيان ڇڏيا آهن. هيءَ ڳالهہ قابل ذڪر آهي تہ اهي رسمون گهٽو ڪري وچ اونهاري وقت يا ان جي قريب ادا ڪيون ويندِيون آهن. ان مان اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا تہ اصلي رسمون، جن جا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موجوده رواج محض بگڙيل نمونا آهن، وچ اونهاري وقت ادا ڪيون ويندیون هيون. اهو نتيجو، يورپي لوڪ رسمن جي عام جائزي مان حاصل ڪيل هن نتيجي سان همنوا آهي ته وچ اونهاري واري تقريب من حيث المجموع يورپ ۾ آباد قديم النسل آريه خاندان جي سڀني قومن جي ۾ين سڀني سالياني تقريبن کان زياده وسيع ۽ زياده سنجيده نوعيت جي تقريب هئي. ساڳئي وقت اسان کي هيءَ ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته سيلٽ نسل وارن برطانوي باشندن ۾ سال جون ڪيترا باهه واريون تقريبون يقيني طور "بيلٽين" (مئي- ڊي) ۽ "هئلووين" (آڪٽوبر جو آخرين ڏينهن) نظر اچن ٿيون، ۽ انهيءَ ڳالهه مان هيءَ شڪ پيدا ٿئي ٿو ته ائين ته نه هو ته گال ۾ آباد سيلٽ نسل جا باشندا پڻ پنهنجيون باهه جون ڪيترسمون، جن ۾ سندن هتان ساڙيل ماڻهن ۽ جانورن جون قربانيون پڻ شامل هيون، "سمسمر" جي رات بدران، مئي مهيني جي آغاز، يا نومبر مهيني جي شروعات وقت ادا ڪندا هئا.

اسان کي هيءَ ڳالهه اڃا به دريافت ڪرڻي آهي ته انهن قربانين جي معنيٰ ڇا آهي؟ جيئرن ماڻهن ۽ جانورن کي انهن تقريبن تي ڇو ساڙيو ويندو هو؟ جيڪڏهن اسين جديد يورپ جي باهه وارين تقريبن کي ڏانڪيٽين ۽ جادوگرن کي ساڙڻ، يا روڪڻ ذريعي سندن قوت کي ٽوڙڻ جي جدوجهد جي معنيٰ ۽ مفهوم ڏيڻ ۾ درست آهيون، ته پوءِ ان مان لازمي طور هيءَ نتيجو نڪرندو نظر اچي ٿو ته اسان کي سيلٽ نسل وارن جي انساني قربانين کي پڻ ساڳئي نموني سان سمجهائڻو پوندو، يعني اسان کي هيءَ فرض ڪرڻو پوندو ته جن ماڻهن کي ڊروئڊ پادري تيلين ۽ ڪاڻ مان ٺهيل بتن اندر ويهاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڙيندا هئا، تن کي هن ڏوهه هيٺ موت جي سزا ملهيل هوندي هئي تہ اهي ڈائنٽيون يا جادوگر هئا ۽ کين باهه ۾ ساڙي مارڻ جو طريقو هن کري چونڊيو ويو هو، چاکاڻ تہ انهن نفرت جوگين ۽ خطرناک هستين کان نجات حاصل کرڻ جو انتهائي يقيني طريقو کين جيئري جلائڻ جو سمجهيو ويندو آهي. ساڳي ئي سمجهاڻي مختلف قسمن جي انهن چوپاين ۽ جهنگلي جانورن سان پڻ لاڳو ٿي سگهي ٿي، جن کي سيلٽ نسل جا لوڪ ماڻهن سان گڏ ساڙيندا هئا. اسين هيءَ قياس کري سگهون ٿا تہ انهن کي ڀڃ يا جادوءَ جي طاقت جي اثر هيٺ آيل سمجهيو ويندو هو، يا سچ پچ خود ڈائنٽيون ۽ جادوگر سمجهيو ويندو هو. جن ۾ هيءَ مخلوقات جي پلائيءَ ۽ بهبودي‌ءَ جي خلاف پنهنجن دوزخي منصوبن کي عملي جامي پهرائڻ جي مقصد سان پاڻ کي جاڻي واڻي جانورن جي ظاهري صورت ۾ ڪٽي تبديل کيو هو. انهيءَ انومان کي هن ڳالهه مان تصديق ملي ٿي تہ جديد باهين ۾ جن کي صدقي طور ساڙيو ويو آهي، سي گهڻو کري پليون رهيون آهن ۽ پليون بلڪل اهي ئي جانور آهن، جن ۾ سهڙن جي ممڪن استثنيٰ کان علاوه، ڈائنٽين کي عام طور پاڻ کي تبديل ڪندو سمجهيو ويندو هو. وري، اسان هيءَ ۾ ڏٺو آهي تہ نانگن ۽ لوسڙن کي ۾ ڪڏهن ڪڏهن وچ اونهاري جي باهه وارن سڄن ۾ ساڙيو ويندو هو ۽ ويلس ۽ جرمن ڈائنٽين لاءِ چيو وڃي ٿو تہ اهي لوسڙن ۽ نانگن، پنهي جو روپ اختيار ڪنديون هيون. مختصر طور چئجي تہ جڏهن اسين جانورن جي گهڻن قسمن کي ياد ڪون ٿا، جن جي صورت ڈائنٽيون پنهنجيءَ مرضيءَ مطابق اختيار کري سگهن ٿيون، تڏهن انهيءَ قياس جي بنياد تي جيئرن جانورن جي اهڙن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مختلف قسمن لاءِ معقول سمجهاڻي ڏيڻ آسان معلوم ٿئي ٿي، جن کي تدبير گال ۽ جديد يورپ ۾ عام. تقريبن تي ساڙيو پئي ويو آهي، اسين هيءَ انومان ڪيڊي سگهون ٿا ته صدقي جي انهن سيني جانورن کي باهه جي شعلن جي نذر ان ڪري ڪونه ڪيو ويندو هو، چاڪاڻ ته اهي جانور هوندا هئا، پر هن سبب ڪري ته انهن کي ڊانٽيون سمجهيو ويندو هو، جن پنهنجن ناجائز ۽ قابل مذمت مقصدن حاصل ڪرڻ لاءِ جانورن جي صورت ڪٽي اختيار ڪئي هوندي هئي. قديم سيلٽڪ قربانين کي انهيءَ طريقي سان سمجهاڻ مان هڪ وڏو فائدو هيءَ آهي، جو اهو انهيءَ هلت سان هڪ قسم جي يڪجهتيءَ ۽ پختگيءَ کي متعارف ڪري ٿي، جا يورپ وارن اوائلي زماني کان وٺي، اڄ ڪان ڌن صدين اڳ تائين ڊانٽين سان رواپئي رکي آهي، جڏهن معقوليت جي روز افزوان اثر جادوءَ ۾ اعتقاد کي باطل ثابت ڪيو ۽ ڊانٽين کي ساڙڻ جي رواج جو خاتمو آندو. اهو ڪٽي ڪيئن به هجي، بهرصورت اسين هينئر هن ڳالهه کي آساني سان سمجهي سگهون ٿا، ته چو دروئڊ ائين سمجهندا هئا ته جيترن گهڻن ماڻهن کي اهي سوٽ جي دروازي تائين پهچائيندا، اوتري زياده آبادي زمين کي نصيب ٿيندي. جديد دور جي هڪ پڙهندڙ جي نظرن ۾ هڪ جلاد جي ڪارگذاريءَ ۽ ڏرتيءَ جي پيداوار جي درميان جيڪو تعلق آهي، سو پهرين مطالع وقت شايد عيان نه ٿئي. پر ٿوروئي ويچار ڪيس مطمئن ڪري سگهندو ته جڏهن اهي ڏوهاري، جي هڪ ڪلي سان ٻڌجي يا ٿاسيءَ تي لٽڪي مرندا آهن، سي خود ڊانٽيون هونديون آهن، جن جي خوشي ڪڙميءَ جي فصلن کي پاري ۾ ساڙڻ يا ڪين ڇڙي جي وزندار ڏڪن سان ڪيرائڻ ۾ ٿئي ٿي، تڏهن انهن بدبختن جي موت کي، اهڙن سڀني ماڻهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ کي دور ڪرڻ ذريعي، جي هڪ ڪاشتڪار جي محنت کي بي طاقت بڻائين ٿا ۽ سندس اميدن کي پاش پاش ڪن ٿا، سچ پچ هڪ پلي ۽ پرپور فصل جي خاطريءَ جو وسيلو سمجهيو ويندو آهي.

ڊروئڊ پادرين جي جن قربانين تي آسين غور ڪري رهيا آهيون، تن جي سمجهاڻي ڊبليو- مئنهارڊٽ هڪ مختلف نمونو ۽ ڏني آهي. هن سمجهيو هو ته ڊروئڊ لاءِ جن ماڻهن کي تيلين ۽ ڪڪن جي مجسمن ۾ ساڙيندا هئا، سي نباتات جي روحن جي نمائندگي ڪندا هئا ۽ ان ڪري کين ساڙڻ جي رسم جادوءَ جو هڪ ٽوٽو هو، جنهن جو مقصد فصلن لاءِ ضرورت مطابق سچ جي گهربل روشنائي حاصل ڪرڻ جو هوندو آهي، ساڳيءَ طرح هو انهيءَ نظريي طرف مائل ٿيندو نظر اچي ٿو ته جيڪي جانور ياه جي مڇن ۾ سڙندا هئا، سي آنَ جي روح جي نمائندگي ڪندا هئا جنهن لاءِ، جيئن اسان هن ڪتاب جي اوائلي حصي ۾ ڏسي چڪا آهيون، ائين سمجهيو ويندو آهي ته هو گهٽو ڪري حيواني روپ اختيار ڪندو آهي. اهو نظريو بلاشڪ معقول ۽ منطقي آهي ۽ ڊبليو- مئنهارڊٽ جي اعليٰ اختياري ڪيس خبرداريءَ سان تفتيش جي مستحق بڻائي ٿي. مون اهو نظريو هن ڪتاب جي اڳين طباعتن ۾ اختيار ڪيو هو، پر دوباره غور ڪرن تي مون کي اهو نظريو مجموعي طور هن نظريي کان گهٽ امڪاني معلوم ٿئي ٿو ته جيڪي ماڻهو ۽ جانور باهين ۾ ساڙيا ويندا هئا، تن کي ڊانئٽين جي حيثيت ۾ مايو ويندو هو. انهيءَ پوئين نظريي جي انهن ماڻهن جي شهادتن مان، جيڪي باهه جون تقريبون ملهائيندا آهن، زبردست تصديق ٿي رهي آهي، چاڪاڻ ته باهين ۾ارڻ جي رسم جو هڪ عام نالو "ڊانئٽين کي ساڙڻ" آهي، ڊانئٽين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا مجسما ڪڏهن ڪڏهن باهه جي شعلن ۾ ساڙيا ويندا آهن ۽ باهين، ٽانڊن ۽ رک لاءِ ائين سمجهيو ويندو آهي ته اهي جادوءَ جي شر خلاف حفاظت مهيا ڪندا آهن. ان جي برعڪس، هن ڳالهه ڈيڪارٽ لاءِ ڪوبه ثبوت ڪونهي ته جيڪي بت يا جانور باهين ۾ ساڙيا ويندا آهن، تن کي ماڻهو نباتات جي روح جا نمائندا سمجهندا آهن ۽ باهين جا مچ کي سورج - جنتر آهن. باقي نانگن جي باري ۾ خاص طرح، جن کي ليوچان ۾ وچ اونهاري جي باه ۾ ساڙيو ويندو هو، مون کي ڪنهن به اهڙيءَ يقيني ثابتيءَ جو علم ڪونهي ته يورپ ۾ نانگن کي وٽن جي روح يا اناج جي روح جو مظهر سمجهيو ويو آهي، حالانڪ دنيا جي ڪنڊ ڪنڊ ۾ اهو تخيل بلڪل ناپيد نه ٿو نظر اچي، جيئن ته ماڻهن جي دلين ۾ ڈائنٽين جي حيواني صورت ۾ تبديليءَ متعلق اعتقاد ايتري قدر عام جام ۽ پختيءَ پاڙ وارو، ۽ انهن بدصورت ۽ قابل نفرين هستين جو ڊپ ايتري قدر سخت آهي، جو هيءُ فرض ڪرڻ زياده سلامتيءَ وارو معلوم ٿئي ٿو ته جيڪي ٻليون ۽ جيڪي ٻيا جانور باه ۾ ساڙيا ويندا هئا، سي نباتات جي نمائندن جي حيثيت ۾ نه ماريا ويندا هئا، پر انهن کي ڈائنٽين جو مظهر سمجهي، ڪين سوت جو مزو چکايو ويندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب پنجهتون

بالبر ۽ *مزلٹو

پڑهندڑ کي ياد هوندو تہ يورپي قومن جَي باه وارين عام تقريبن جو گذريل بيان نارس قوم جي ديوتا، بالبر جي ڏند کتا وڻان شروع ٿيو هو جنهن کي، جيو وڃي ٿو تہ "مزلٹو" جي هڪ شاخ هٿي، ماريو ويو هو ۽ بعد ۾ ڪيس باه جي هڪ زبردست مچ ۾ ساڙيو ويو هو. اسان کي هينئر اها جاچ ڪرڻي آهي تہ جن رسمن جو اسان هن وقت تائين جائزو ورتو آهي، سي انهيءَ ڏند کتا تي ڪيتري قدر روشنائي وجهڻ ۾ مدد ڏين ٿيون. انهيءَ جاچ ۾ "مزلٹو" سان شروعات ڪرڻ آسان ٿيندو، جا بالبر جي موت جو هٿيار هئي.

تمام قديم زماني کان وٺي "مزلٹو" يورپ اندر وهم پرستيءَ جي هڪ سکيه شيءَ ٿي گذري آهي. دروئڊ ان جي پوڄا کندا هئا، جئين اسان کي پلنيءَ جي هڪ مشهور تحرير مان معلوم ٿئي ٿو. هو مختلف قسمن جي "مزلٹو" پوٹين جي شمار ڪرڻ کان پوءِ اڳتي هلي چوي ٿو: "هن موضوع تي بحث کندي، انهيءَ احترام کي ڏيان کان ڪنهن به صورت ۾ دور ڪرڻ نہ گهرجي، جنهن سان گال جا باشندا "مزلٹو" هوٹيءَ کي

* بغير پاڙ جي هڪ اهڙي پوٹي، جا شاهم بلوط، صوفن ۽ 'ايلم' وڻن جي ٽارين ۾، به-چانگين وٽ نکرندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏسندا آهن. دروئيڊ لوڪ، جنهن نالي سان اتان جا ماڻهو پنهنجن جادوگرن کي سڏيندا آهن، "مزلٽو" ۽ انهيءَ وڻ کان، بشرطيڪ اهو وڻ شاهم بلوط هجي، جنهن تي اها نڪرندي آهي، زياده مقدس هيءَ ڪنهن به شيءِ کي ڪونہ سمجهندا آهن. پر ان کان علاوه به، اهي پنهنجين مقدس هڙين لاءِ شاهم بلوط جا جهنگ منتخب ڪندا آهن ۽ شاهم بلوط جي پنن کان سواءِ اهي پنهنجو ڪوبہ مقدس ساڻ سوڻ ادا نہ ڪندا آهن، ان ڪري خود دروئيڊ نالو ئي هڪ يوناني خطاب سمجهڻ گهرجي، جو ڪين سندن شاهم بلوط جي پوڄا سبب ڏنل آهي. چاڪاڻ تہ انهن جو اعتقاد آهي تہ جيڪي ڪجهہ انهن وٽن تي ايري ٿو، سو آسمانن طرفان موڪليل هوندو آهي ۽ هن ڳالهہ جي نشاني آهي تہ انهيءَ وڻ جو انتخاب خود ديوتا ڪيو آهي. "مزلٽو" ٻوٽي تمام مشڪل ملندي آهي، پر جڏهن به اها ڪنهن هنڌ ملندي آهي، تڏهن اهي ان کي سنجيده قسم جي ڪن ٽوٽن ڦيٽن سان گڏ ڪندا آهن. اهو ڪم آهي هميشه چنڊ جي ڇهين ڏينهن تي ڪندا آهن، جنهن ڪان وٺي اهي پنهنجن مهينن، سالن ۽ ٽيهن سالن واري چڪر جي شروعات شمار ڪندا آهن، چاڪاڻ تہ ڇهين ڏينهن ڏاري، چنڊ ۾ گهٽي قدر طاقت هوندي آهي ۽ انهيءَ اڃا پنهنجي اڏ گردش پوري ڪانہ ڪئي هوندي آهي. جڏهن انهيءَ وڻ هيٺان قرباني ۽ دعوت لاءِ سڀ ضروري تياريون مڪمل ڪيون ويندیون آهن، تڏهن آهي انهيءَ وڻ کي عالمي شافع جي خطاب سان نوازيندا آهن ۽ انهيءَ هنڌ به اهڙا اڇا ڏڳا ڪاهي ايندا آهن، جن جي سنگن کي ان کان اڳ ڪڏهن به رسو نہ ٻڌو ويو هوندو آهي. هڪ پادري، جو اڇن ڏگهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪپڙن ۾ ملبوس هوندو آهي، آنهيءَ وٽ تي چڙهي ويندو آهي، جتي هو هڪ سوني ڏاڻٽي سان "مزلٽو" کي وڌيندو آهي، جنهن کي هيٺ بيٺل ماڻهو اڇي ڪپڙي ۾ جهٽيندا آهن. پوءِ اهي انهن ديڳن کي قربان ڪندا آهن ۽ هيءَ دعا ڪندا آهن ته "شل خدا پنهنجي تحفي کي انهن ماڻهن سان گڏ سائو ۽ آباد ڪري، جن تي هن اهو نازل ڪيو آهي." سندن اعتقاد آهي ته "مزلٽو" ان تيار ڪيل دوا سڪل ديورن کي قردار ڪندي ۽ اهو ٻوٽو هر قسم جي زهر جي خلاف تریاق هوندو آهي."

ٻئي هنڌ پلني چوي ٿو ته "طب ۾ شاه بلوط جي وٽ تي ايرنڊڙ "مزلٽو" جي ٻوٽيءَ کي هڪ انتهائي مؤثر جز سمجهيو ويندو هو. کي وهمي ماڻهو انهيءَ ٻوٽي جي اثر کي اهڙيءَ حالت ۾ وڌيڪ اثرائتو سمجهندا هئا، جيڪڏهن اها چنڊ جي پهرينءَ تاريخ تي لوه جي ڪنهن به اوزار جي استعمال کان سواءِ گڏ ڪئي ويندي هئي ۽ جيڪڏهن، ان کي گڏ ڪرڻ کان پوءِ زمين سان ڇهڻ کونہ ڏنو ويندو هو. شاه بلوط جي وٽ تي ايرنڊڙ "مزلٽو" ٻوٽيءَ کي، جا اهڙيءَ طرح گڏ ڪئي ويندي هئي، سرگهيءَ جي مرض جو يڪ ٽڪ علاج سمجهيو ويندو هو، جيڪڏهن عورتون ان کي پاڻ سان گڏ رکنديون هيون، ته اها کين حاملہ ٿيڻ ۾ مدد ڪندي هئي ۽ جيڪڏهن بيمار ماڻهو فقط انهيءَ ٻوٽيءَ جو ڏڪ ٽڪر وات ۾ چٻائيندو هو ۽ ساڳئي وقت هڪ ٻيو ٽڪر زخم مٿان رکندو هو ته اها سندس بدن تي نڪتل ڦرڙين ۽ ڳوڙهن کي انتهائي مؤثر طريقي سان چٽائي ڇڏيندي هئي. ان کان علاوه، هو اڃا هيءَ به ڳالهه ڪري ٿو ته "مزلٽو" کي سرڪي ۽ ڪڙ جي آني وانگر باه وسائڻ جو بهترين ذريعو سمجهيو ويندو هو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيڪڏهن انهن پوين ٽڪرن ۾ "پلني" پنهنجن اڳلين وارن همعصرن جي اعتقادن جو حوالو ڏئي ٿو، جيئن ظاهر آهي ته هو ائين ئي ڪري ٿو، ته پوءِ ان مان هيءَ نتيجو لازمي طور اخذ ٿئي ٿو ته دروئڊ مذهب وارا ۽ اطالوي باشندا شاهم بلوط تي اپرندڙ "مزلٽو" ٻوٽيءَ جي اهڙين قيمتي خوبين متعلق ڪجهه حد تائين هڪ ٻئي سان متفق هئا، ٻئي قومون ان کي متعدد مرضن جو اثرائتو علاج سمجهنديون هيون ۽ ٻئي ان ڏانهن تيزي پيدا ڪندڙ خوبي منسوب ڪنديون هيون- دروئڊ مذهب وارن جو اعتقاد هو ته "مزلٽو" مان تيار ڪيل دوا سڪل ڏورن کي سائو ڪندي، ۽ اطالوي سمجهندا هئا ته جيڪڏهن ڪا عورت "مزلٽو" جو ٽڪر پاڻ سان گڏ کڻي گهمندي، ته اها ڪيس حاملہ ٿيڻ ۾ مدد ڪندي. ان کان علاوه، ٻئي قومون ائين به سمجهنديون هيون ته جيڪڏهن انهيءَ ٻوٽيءَ جي طبي خوبين مان اثرائتي نموني سان مستفيض ٿيڻو هجي، ته ان کي هڪ خاص طريقي سان ۽ ڪنهن خاص وقت تي گڏ ڪرڻ گهرجي. انهيءَ مقصد لاءِ انهيءَ ٻوٽي کي لوهه سان نہ ويڙهو هوندو هو. چنانچہ، دروئڊ مذهب وارا ان کي سون جي اوزار سان ويڍيندا هئا. ٻيو ته اُن کي ڏرتيءَ سان نہ لڳڻ گهربو هو، جنهن ڪري دروئڊ لوڪ ان کي اڇي ڪپڙي ۾ جهٽيندا هئا. ٻوٽيءَ کي گڏ ڪرڻ واري وقت کي منتخب ڪرڻ ۾، ٻئي قومون چند ڏسڻ سان بدل رهنديون هيون، سندن اختلاف فقط چند جي خاص ڏينهن سان هوندو هو، جو اطالوي پهرينءَ ۽ دروئڊ ڇهينءَ تاريخ کي ترجيح ڏيندا هئا.

"مزلٽو" جي اهڙين عجيب و غريب طبي خوبين متعلق

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قديم زماني جي گال ۽ اٽليءَ جي باشندن جي اعتقادن سان اسين جپان جي جديد "ائنو" نسل وارن جي ساڳين اعتقادن جي مشابهت ڪنداسون. اسان پڙهيو آهي ته، اهي "شمال جي طرف ڪان آيل ٻين گهٽين قومن وانگر، مزلٽو، ڪي تمام وڏيءَ عزت سان ڏسندا آهن. هو اُن کي هڪ اهڙي دوا سمجهندا آهن، جا هر هڪ مرض لاءِ چڱي هوندي آهي ۽ آهي ان کي ڪڏهن ڪاڏي ۽ ته ڪڏهن جدا دوا طور ڪائيندا آهن. اُن جي ٻيرن کي استعمال ڪرڻ ڪان زياده سندس پنن کي ترجيح ڏني ويندي آهي، چاڪاڻ ته ان جا ٻير عام ڪمن لاءِ بيحد لعابدار ۽ گهاٽيءَ رس سان پريل هوندا آهن... پر گهٽا ماڻهو اهو پڻ سمجهندا آهن ته انهيءَ ٻوٽي ۽ باغن کي تمام گهٽي قُر جهلڻ ۽ مدد ڏيڻ جي طاقت هوندي آهي. جڏهن ان کي انهيءَ مقصد لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي، تڏهن ان جي پنن کي تمام سنهو ڪُٽي، مٺائڻ دعا گهري، مٽرن ۽ ٻين ٻجن سان گڏ ملائي هوڪيو ويندو آهي ۽ ڪڏهن ته ان جي پنن جا ڪجهه ٽڪرا ڪاڏي سان گڏ ڪاڏا ويندا آهن. سنڌ عورتن کي پڻ هن مقصد لاءِ "مزلٽو" ڪائيندي ڏٺو ويو آهي، ته ڪين حاملا ٿيڻ ۽ مدد ملي. "مزلٽو" جي جيڪا ٻوٽي بند جي وڻ تي اپرندي آهي، تنهن ۽ تمام گهڻو اثر سمجهيو ويندو آهي. اهو هن ڪري آهي، جو بيد کي اهي ماڻهو خاص طور هڪ مقدس وڻ سمجهندا آهن."

چنانچه، "مزلٽو" کي قريباً هر مرض جي علاج سمجهڻ ۽ "ائنو" نسل وارا دروئڊ لوڪن سان متفق آهن ۽ قديم اطالوين سان آهي هن باري ۽ يڪراءِ آهن ته اها سنڌ عورتن کي ٻارن جڻڻ ۽ مدد ڪري ٿي. وري، دروئڊن جي هن خيال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي، تہ "مزلٹو" "هر مرض جو علاج" يا تریاق هو، سينيگئمبيا جي "وئلو" نسل وارن ماڻهن جي خيال سان پيٽي سگهجي ٿو. انهن ماڻهن کي "هڪ قسم جي 'مزلٹو' ٻوٹي ۽ جي پنن کي پاڻ سان گڏ جنگ جي ميدان ڏانهن هن خيال کان کڻي ويندا آهن، تہ آهي کين زخمن کان محفوظ رکندا، جڏ تہ پنن اندر سچو پچو طلسم (گرس - گرس) هوندو آهي." جنهن فرينچ مصنف انهيءَ رواج جو ذکر کيو آهي، سو چوي ٿو تہ "چا، هيءَ گالهہ ڏاڍي حيرت انگيز ناهي، تہ آفريکا جي هن علائقي ۾ "مزلٹو" کي اهو کجهہ سمجهيو وڃي، جيکو گال ملک جا وهمي ماڻهو کيس سمجهندا هئا؟ انهيءَ وهم جو، جيکو پنهي ملکن ۾ عام آهي، هڪ ئي بنياد هوندو، سفيد ۽ سياه فام ماڻهن، پنهي پنهنجي پنهنجي ليکي بنان کنهن شڪ جي انهيءَ ٻوٹيءَ ۾ کا فوق‌الفطري خوبي ڏٺي هوندي، جا اُن کي زمين اندر پاڙن هڻڻ کان سواءِ ئي وڏو ڪري ٿي ۽ سائو رکي ٿي. چا، کين درحقيقت هي يقين کونہ ٿيو هوندو تہ اها ٻوٹي خدائي تحفي طور، آسمان کان خاص طور ڏانهن اڇلائي ويئي هئي؟"

انهيءَ وهم متعلق اهڙي خيال جي خاطري دروئڊن جي هن اعتقاد مان ٿئي ٿي، جنهن جو پلنيءَ ذکر کيو آهي، تہ شاه بلوط جي وڻ تي جيکا به چيز اڀرندي هئي، سا آسمان طرفان آيل هوندي هئي ۽ اها هن گالهہ جي نشاني هوندي هئي تہ انهيءَ وڻ جو انتخاب خود ديوتا کيو هو. اهڙي قسم جو اعتقاد هن گالهہ کي واضح ڪري ٿو تہ جو دروئڊ لوڪ "مزلٹو" ٻوٹيءَ کي رواجي چاقوءَ سان نہ، پر سونهي ڏانڊي سان ويندا هئا، ۽ جو ان کي وڍڻ کان پوءِ، اهي کيس زمين سان لڳڻ نہ ڏيندا هئا. ممڪن آهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ اهي هيئن سمجهندا هجن تہ اهو جلّٽي پوٽو اهڙيءَ طرح پليت ٽي پوندو ۽ زمين سان ڇهڻ سبب ان جي حيرت انگيز خوبي زائل ٽي ويندي. "مزلٽو" کي وڌيندي، دروئڊ لوڪ جيڪا رسم ادا ڪندا هٿا، تنهن سان اسين هڪ اهڙي رواج جي مشابهت ڪنداسون، جنهن تي ساڳيءَ حالت ۾ ڪئمبوڊيا جي ماڻهن کي عمل ڪرڻ جي هدايت ڪئي ويندي آهي. آهي ماڻهو چوندا آهن تہ جڏهن اوهين ڪنهن ول جي رنگ برنگي ۽ عجيب و غريب صورت وارن گلن کي گدامڙيءَ جي ڪنهن وڻ تي اپرندو ڏسو، تڏهن اوهان کي اڇو لباس ڏيکي، ٽکر جو ٽئون برتن هٿ ۾ کڻي، منجهند جي وقت انهيءَ وڻ تي چڙهي، اهو پوٽو ٽوڙڻ گهرجي ۽ ان کي ٽکر واري ٽانوَ ۾ وجهي وڻ تان هيٺ اڇلائڻ گهرجي. ان کان پوءِ اوهين برتن ۾ هڪ دوا ٽاهيو، جا اوهان کي اهڙي خاصيت بخشيندي، جو اوهان کي ڪوبہ زخم يا ڦٽي ڪنهن قسم جي ضرب کو ضرر ڪونہ رسائي سگهندي. چنانچہ، جهڙيءَ طرح آفريڪا ۾ وڻ تي چڙهندڙ هڪ قسم جي ول جا پن، کين پائيندڙ ماڻهوءَ کي ناقابل تسخير بڻائين ٿا، اهڙيءَ طرح ڪئمبوڊيا ۾ هڪ ٻي اهڙي پوٽي لاءِ هيئن سمجهيو ويندو آهي تہ جيڪي ماڻهو ان جي ڇڻن کي پيئندا يا انهن سان پاڻ کي ڏوئيندا، تن لاءِ آهي پن ساڳيءَ ريت مفيد ۽ ڪارآمد ثابت ٿيندا. هيءَ ڳالهہ قابل قياس آهي تہ ڇاهي جاين تي ماڻهن کي انهيءَ قسم جو خيال متعلق پوٽي جي بلند مقام سبب آيو آهي، جو زمين کان گهٽو مٿي، نسبتاً زياده سلامتيءَ واريءَ جاءِ تي هڻڻ سبب انهن خوش نصيب ماڻهن کي دنيا جي ڏکن ۽ مصيبتن مان ڪن کان ساڳيءَ قسم جي حفاظت ڏيڻ جو وعدو ڏئي ٿو، جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انسان جي ارضي زندگيءَ جي دوران ۾ ڪيس گھيرينداَ رھن ٿا. اسان ھن ڪان اڳ ئي اھڙي آسري جي عملي مثالن سان دوچار ٿيا آھيون، جو ھڪ قديم النسل انسان جو دماغ اھڙن فائديمند خيالن مٿان رکندو آھي.

"مزلٽو" جي متعلق اعتقادن ۽ رواجن جو بنياد کھڙو ۽ ڪٿي ھجي، پر ھيءَ ڳالھ، تہ يقيني آھي تہ منجھانئن ڪن جا متشابہ مثال جديد يورپي ڪاشتڪارن جي لوڪ ڪٿائن ۾ موجود آھن. مثال طور، يورپ جي گھڻن ئي علائقن ۾ ھيءَ قاعدو آھي تہ "مزلٽو" کي رواجي طرح نہ وڍڻ گھرجي، پر ان کي گولي‌ءَ يا پٿرن جا ڏڪ ھڻي، انھيءَ ڪوڙ تان ھيٺ ڪيرائڻ گھرجي، جنھن تي اھا ايرندڙ ھجي. چنانچہ، ائراگائ جي سُسر ضلعي ۾ "سيني مزلٽو ھوڻن کي ڳوناٽا ماٺھو ھڪ نموني سان مقدس سمجھندا آھن. پر خصوصي طور شاہ بلوط جي وڻ تي اسرندڙ "مزلٽو" کي انتھائي مقدس سمجھندا آھن. اھي ان ڏانھن وڏيون طاقتون منسوب ڪندا آھن، پر ڪيس دستوري طريقي سان وڍڻ کان ڏجندا آھن ۽ ان جي بدران اھي ڪيس ھن نموني سان حاصل ڪندا آھن : جڏھن سج "برج قوس" ۾ ھوندو آھي ۽ چنڊ لاھو ھوندو آھي، تڏھن چنڊ رات کان اڳ پھرين ٽين يا چوٿين ڏينھن، ماٺھوءَ کي شاہ بلوط جي وڻ تي اسرندڙ "مزلٽو" ھوڻيءَ کي تير ھڻي ھيٺ ڪيرائڻ گھرجي، ۽ جيئن ئي اھا ھيٺ ڪري، تيئن ئي ان کي پنھنجي ڏاڻي ھٿ ۾ جھڻڻ گھرجي. اھڙي "مزلٽو" ھوڻي ھارن جي ھر بيماريءَ جو يقيني علاج آھي." ھيٺي، سُئز آباد گارن ۾ ۽ قديم زماني جي ڊروئڊ لوڪن وانگر، شاہ بلوط تي اسرندڙ "مزلٽو" ھوڻيءَ سان ھڪ مخصوص خوبي وابستہ ڪئي وڃي ٿي. ان کي دستوري طريقي سان نہ ٿو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏيو وڃي، زمين ڏانهن هيٺ ڪرڻ وقت ان کي هٿ ۾ جھٽڪو پوي ٿو، ۽ ان کي سيني بيمارين، ڪم از ڪم هارن جي هر مرض، لاءِ تریاق تصور ڪيو وڃي ٿو. سڀني ۾ پڻ هي۽ وهم عام آهي ته جيڪڏهن "مزلتو" ہوڻيءَ ۾ سندس خاص خوبي باقي رکڻ منظور هجي، ته ان کي شاه بلوط جي وڻ مان گولي يا پٿر هٽي هيٺ ڪيرائڻ گهرجي. ساڳيءَ طرح، "اڻويهين صديءَ جي اوائلي حصي تائين ٻ، ويلس جي ماڻهن جو اعتقاد هو ته "مزلتو" ہوڻيءَ کي فقط ان صورت ۾ طاقت هوندي، جڏهن ان کي انهيءَ وڻ وڻ تان گولي يا پٿر هٽي هيٺ ڪيرايو ويندو، جنهن تي اها اسرندڙ هوندي."

وري، "مزلتو" جي شفا ڏيندڙ خاصيتن جي باري ۾ جديد آباد گارن، ۽ خود عالمن جي راءِ ڪجهه حد تائين قديم ماڻهن جي راءِ سان متفق ٿي آهي. معلوم ٿئي ٿو ته ڊروئڊ انهيءَ ہوڻي يا شايد انهيءَ شاه بلوط کي، جنهن تي اها اسرندي هئي، "هر مرض کان شفا ڏيندڙ" سڏيندا هئا، ۽ "هرمرض کان شفا ڏيندڙ" نالو "مزلتو" کي برٽني، ويلس، آئرلنڊ ۽ اسڪاٽلنڊ جي جديد سيلٽڪ ہوليءَ ۾ ڏنو ويندو آهي. "سينٽ جان" واري ڏينهن (ٻڌسمر ڏينهن) صبح جو، پيڊمانٽ ۽ لومباردي جا آباد گار "سينٽ جان جي تيل" لاءِ شاه بلوط جي وڻ جي ڦن جي ڳولا ڪرڻ لاءِ باهر ويندا آهن، جنهن لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته اهو سيني وڏيندڙ هٿيارن جا لڳل گهاءَ چٽائيندو آهي. اوائل ۾ "سينٽ جان جو تيل" محض "مزلتو" ئي، يا منجهائنس ٺهيل ڪا دوا هئي، جاڪاڻ ته هولسٽين ۾ "مزلتو"، خاص طرح شاه بلوط جي "مزلتو"، کي اڃا تائين تازن زخمن لاءِ تریاق سمجهيو ويندو آهي ۽ شڪار ۾ ڪاميابي حاصل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ لاءِ، هڪ يقيني ٽوڙ ۽ ڏکڻ فرانس ۾ لئڪيون وٽ، "مزلٽو" جي متعلق سيني زهر جي خلاف تياق هڻڻ جي حيثيت ۾ قديم دروئڊن وارو اعتقاد اڃا تائين اتان جي آبادگارن ۾ زنده رهندو اچي ٿو، اهي اهو ٻوٽو زهر ڪاڏل ماڻهوءَ جي پيٽ ڪي لڳائيندا آهن، يا ڪيس ان سان ٽهيل مرڪب پيئڻ لاءِ ڏيندا آهن. وري، قديم زماني جو هيءُ اعتقاد، ته "مزلٽو" مرگهيءَ جو علاج آهي، جديد زماني ۾ نه فقط جاهل طبقي ۾، پر تعليم يافته ماڻهن ۾ به زنده رهندو آيو آهي. چنانچه، سئيڊن ۾ ماڻهو سمجهندا آهن ته اهي مرگهيءَ جي مرض ۾، شاه بلوط جي وڻ مٿان اسريل "مزلٽو" ٻوٽيءَ جي ڪائيءَ جي دستي وارو چاقو پاڻ سان گڏ ڪٽي گهمڻ ذريعي انهيءَ بيماريءَ جي دورن ڪي ٽاري سگهندا، ۽ جرمنيءَ ۾ ساڳئي ارادي سان ٻارن جي ڳچين ۾ "مزلٽو" جا ٽڪرا ٻڌا ويندا هئا. بوئر بوناپ جي فرينچ صوبي ۾ مرگهيءَ لاءِ هڪ مقبول عام علاج، اهڙيءَ "مزلٽو" جو هڪ مرڪب آهي، جا سينٽ جان جي ڏينهن تي شاهه بلوط جي وڻ تان گڏ ڪئي ويئي هجي ۽ ان ڪي رائيءَ جي اڌي سان جوش ڏياريو ويو هجي. ساڳيءَ طرح لنڪونشاير ۾، ٻوٽسفورڊ وٽ، "مزلٽو" جو هڪ مرڪب انهيءَ خطرناڪ مرض ڪي شفا ڏيندڙ سمجهيو ويندو آهي. درحقيقت، "مزلٽو" ڪي پنوانٽيءَ جي بيماريءَ جي علاج طور انگلنڊ ۽ هالنڊ جي اعليٰ طبي اختياريءَ وارا، ويندي ارڙهين صديءَ تائين سفارش ڪندا هئا.

بهرحال، طبي پيشي وارن جي "مزلٽو" جي شفا ڏيندڙ خصلتن متعلق راءِ ۾ انقلابي تبديلي اچي ويئي آهي. هڪ طرف، جيتوڻيڪ دروئڊ سمجهندا هئا ته "مزلٽو" هر هڪ بيماريءَ ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چٽائيندي آهي، ان جي باوجود، ٻئي طرف ائين نظر اچي ٿو ته جديد ڊاڪٽرن جو خيال آهي ته اها ڪنهن به بيماريءَ کان شفا نه ٿي ڏياري. جيڪڏهن اهي درست آهن، ته پوءِ اسان کي هيءُ فيصلو ڪرڻ گهرجي ته "مزلٽو" جي طبي خوبيءَ ۽ قديم ۽ وسيع اعتقاد خالص هڪ وهم آهي، جنهن جو بنياد انهن خيالي نتيجن کان علاوه ٻيءَ ڪنهن به شيءَ تي رکيل ناهي، جيڪي جهالت ۽ لاعلميءَ انهيءَ ٻوتيءَ جي ٻئي وڻ مٿان اسڙڻ واريءَ نوعيت سان ڪيڊيا آهن، چاڪاڻ ته وڻ جي ٽاريءَ مٿان سندس بلند مقام ڪيس انهن خطرن کان محفوظ رکندو معلوم ٿئي ٿو، جن ۽ زمين جي مٿاڇري تي رهندڙ جانور ۽ ٻوٽا وکوڙيل رهن ٿا. انهيءَ نقطهٔ نگاه کان اسين سمجهي سگهون ٿا ته ڇو "مزلٽو" جي ايتري گهٽي عرضي کان وٺي ۽ اهڙي زوردار تموني سان مرگهيءَ جي بيماريءَ جي علاج جي حيثيت ۽ سفارش ڪئي ويئي آهي. جيڪڏهن ته "مزلٽو" هن سبب ڪري زمين تي نه ٿي ڪري سگهي، چاڪاڻ ته اها زمين کان گهٽو مٿي وڻ جي شاخ ۽ ڪٽل آهي، ان ڪري هيءَ گالهه لازمي نتيجي طور اخذ ٿيندي معلوم ٿئي ٿي ته مرگهيءَ جو مريض دوري پوڻ سان تيسين هيٺ نه ٿو ڪري سگهي، جيسين اهو "مزلٽو" جو ٽڪر ڪيسي ۽ وجهي پاڻ سان گڏ ڪٽي گهمندو، يا ان جو ڪو مرڪب پنهنجي پيٽ ۽ وجهي گهمندو. ممڪن آهي ته خيال جو اهو تسلسل اڄ به بني نوع انسان جي وڏي حصي کي بلڪل معقول نظر اچي.

وري، قديم اطالوي باشندن جي هن راءِ ۽، ته "مزلٽو" ٻاه کي وسائيندي آهي، سڀڙن جا ڪڙمي به شريڪ معلوم ٿين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿا، جي شاه بلوط جي وڻن تي اسرندڙ "مزلٽو" جي وڏين ستين کي نقصان کان حفاظت لاءِ عام طور ۽ باه کان بچڻ لاءِ خاص طور پنهنجن ڪمرن جي ڇتين تي لٽڪائي ڇڏيندا آهن. جنهن طريقي سان "مزلٽو" انهيءَ خوبيءَ جي حامل ٿئي ٿي، تنهن جو اشارو اسان کي سندس "گجگوڙي ٻوهارو" جي صفت سان ملي ٿو، جا سئنزرلئنڊ جي اڳراڳائو ضلعي جا باشندا انهيءَ ٻوٽي سان لاڳو ڪندا آهن. چاڪاڻ ته 'گجگوڙي - ٻوهارو' وڻن جي ٽارين تي نڪتل ٽڙيل پکڙيل وارن جهڙو هڪ خارجي مواد هوندو آهي، جنهن لاءِ عام ماڻهو سمجهندا آهن ته اهو وڃ جي ڇمڪات سبب پيدا ٿيندو آهي، چنانچ، ٻوهيميا ۾، باهم ۾ ساڙيل ٻوهارو گهر جي جاءِ کي گجگوڙ ۽ وڃ واري طوفان جي نقصان کان محفوظ رکندڙ سمجهيو ويندو آهي. خود وڃ جي پيداوار هڻ سبب، اهو هر آهنگ جادوءَ جي اصولن تي بلڪل فطرتي طرح وڃ خلاف بچاءَ، ۽ درحقيقت وڃ کي جذب ڪندڙ هڪ ذريعي جو ڪر ڏئي ٿو. چنانچ، سئيڊن ۾ جنهن باهم کي خاص طور "مزلٽو" کي گهرن کان دور رکڻو آهي، سا شايد وڃ ڪرڻ سبب لڳندڙ باهم ٿي سگهي ٿي، جيتوڻيڪ اهو ٻوٽو، بنان ڪنهن شڪ و شبهي جي، عام باهم جي حالت ۾ پڻ اوتري ئي قدر اثرائتو آهي.

وري، "مزلٽو" استاد - ڪنجيءَ ۽ وڃ - جاذب شيءِ جو ڪردار به ادا ڪري ٿي، چاڪاڻ ته چيو ويندو آهي ته اها سيني ڦڦڙن کي ڪولينڊي آهي. پر "مزلٽو" جي پين سيني خوبين کان زياده قابل قدر ۽ قيمتي خصلت هيءَ آهي ته اها جادوءَ ۽ رمل خلاف هڪ نهايت موثر بچاءَ مهيا ڪري ڏئي ٿي. اهوئي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بغير ڪنهن شڪ جي، سبب آهي، جو آسٹريا ۾ رات جو پوائنٽن خوابن ڏسڻ ڪان محفوظ رهڻ لاءِ "مزلٹو" جي هڪ تيلي چانئٽ تي رکي ويندي آهي، ۽ هن ڳالهه جو به اهو ئي سبب ٿي سگهي ٿو ته انگلنڊ جي اتر ۾ ماڻهو ائين چو چوندا آهن، ته جيڪڏهن اوهين پنهنجي ڪير وارن جانورن کي ٽلهو ۽ متارو ڪرڻ جا خواهان هجو، ته اوهين "مزلٹو" پوٹيءَ جو پنهنجو مٽچو انهيءَ پهرينءَ ڪٹونءَ کي ڪارائڻ گهرجي، جا "نئين سال جي ڏينهن" ڪان ٻوءِ ڦر ڏئي، ڇاڪاڻ ته هيءَ ڳالهه مشهور معروف آهي ته ڪير ۽ مڪڻ لاءِ ڪابه شيءِ ايتري قدر سهلڪ ڪانه آهي، جيتري قدر جادو. ساڳيءَ طرح ويلس ۾، ڏورن جي واڙي ۾ برڪت آڻڻ لاءِ، ماڻهو اهڙيءَ پهرينءَ ڪٹونءَ کي "مزلٹو" جو مٽچو ڪارائيندا هئا، جا "نئين سال" جي پهرين ڪلاڪ ڪان ٻوءِ ڦر ڇٹيندي هئي، ۽ ويلس جي ديهاتي ضلعن ۾، جتي "مزلٹو" تمام گهٹي ٿيندي هئي، مالدارن جي گهرن ۾ هميشه ان جو تمام جهجهو مقدار مهيا رهندو هو. جڏهن "مزلٹو" جي پيداوار ۾ ڪا ڪمي واقع ٿيندي هئي، تڏهن ويلس جا ڪڙمي چوندا هئا، "مزلٹو ڪانهي ته بخت به ڪونهي" پر جيڪڏهن اُنهيءَ پوٹيءَ جو فصل جهجهو ٿيندو هو، تڏهن اهي آنَ جي پيلي فصل جي اميد رکندا هئا. سئيڊن ۾ سينٽ‌جان واريءَ رات جو مقامي ماڻهو محنت سان "مزلٹو" جي تلاش ڪندا آهن، ڇاڪاڻ ته "سندن اعتقاد آهي ته اها پوٹي انتهائي پر اسرار خاصيتن جي حامل آهي، ۽ جيڪڏهن ان جو هڪ ٹي تندورو گهر واريءَ جاءِ جي چٹ سان، يا گهوڙي جي اصطبل ۾، يا ڪٹونءَ جي واڙي ۾ اٽڪائي ڇڏجي، ته ان صورت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻ "ٽرول" ماڻهوءَ يا ڏور کي نقصان رسائڻ کان لاچار ٿي هوندو."

"مزلٽو" هوٽيءَ جي گڏ ڪرڻ واري وقت متعلق مختلف رايا ڏنا ويا آهن. ڊروئڊ ان کي چنڊ جي ڇهين ڏينهن ۽ اطالوي معلوم ٿئي ٿو، ته چنڊ جي پهرين ڏينهن ڪنو ڪندا هئا. جديد دور ٻ ڪن ماڻهن مارچ مهيني جي ڪاسل چنڊ کي ترجيح ڏني آهي ۽ ٻين سياري جي لاهو چنڊ کي، جڏهن سج برج قوس ٻ هوندو آهي. پر سيني کان زياده مقبول وقت "مڊسمر رات" يا "مڊسمر ڏينهن" معلوم ٿئي ٿو. اسان ڏسي آيا آهيون ته سئيڊن ۽ فرانس ٻ "مڊسمر" جي موقعي تي جمع ڪيل "مزلٽو" سان خاص خوبيون وابسته ڪيون ويندیون آهن. سئيڊن ٻ قانون آهي ته "مزلٽو کي مڊسمر واريءَ رات تي ويڙ گهرجي، جڏهن سج ۽ چنڊ پنهنجيءَ انتهائي طاقت ۽ زور واري نشان ٻ بينل هوندا آهن". وري، ويلس ٻ هيءَ اعتقاد عام هو ته سينٽ جان واريءَ رات (مڊسمر رات) تي، يا ان جي ٻرن نڪرڻ کان اڳ ڪڻڪ ۽ وقت گڏ ڪيل "مزلٽو" کي جيڪڏهن ڪنهن ننڊ ٻيل ماڻهوءَ جي وهاڻي هيٺان رکبو ته اها ڪيس نيڪ ۽ بد پيشينگوين جا خواب ڏيکاريندي. چنانچ، "مزلٽو" انهن مختلف هوٽن مان هڪ آهي، جنهن جون جادوي يا طبي خوبيون سال جي ڊگهي ڪان ڊگهي ڏينهن تي سج جي عروج سان گڏ پنهنجي عروج تي پهچنديون سمجهيون ويندیون آهن. ان ڪري، هن قياس ڪرڻ لاءِ معقول سبب موجود آهن ته ڊروئڊن جي نظرن ٻ پڻ، جي انهيءَ هوٽي جو ايڏو احترام ڪندا هئا، مقدس "مزلٽو" کي جون مهيني ٻ، جڏهن سج راس السرطان ٻ هوندو، سندس پر اسرار خوبين جو پٽو وڻن ملیو هوندو ۽ اهو ئي سبب هو، جنهن ڪري اهي ان کي شايد باقاعدگيءَ سان هميشه مڊسمر واريءَ رات جو ڏاڏيءَ سنجيدگيءَ ۽ احترام سان ويندا هوندا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اها ڳالهه ڪٿي ڪيئن ٻ هجي، پر هيءَ ڳالهه يقيني آهي ته "مزلتو" ڪي، جا بالبر ديوتا جي موت جو سبب هئي، سندس ۾ اسرار خوبن سبب "مدسمر" رات جو اسڪئنڊينيويا ۾، جو بالبر ديوتا جو گهر آهي، باقاعدگيءَ سان گڏ ڪيو ويو آهي. عام طرح ڏٺو ويو آهي ته اها ٻوٽي ناسپاتين ۽ شاه بلوط جي وڻن ۽ سئيدن جي زياده موافق آب هوا وارن علائقن جي گهاٽن مرطوب ٻيلن جي ٻين وڻن تي عام جام اڀرندي آهي. چنانچه، بالبر جي ڏندڪٿا جي ٻن مکيه واقعن سان هڪ ڪي، اسڪئنڊينيويا جي وچ اونهاري واريءَ وڏيءَ تقريب ۾ دوباره پيش ڪيو وڃي ٿو. پر ڏندڪٿا جي ٻئي مکيه واقعي، يعني باهه جي سچ تي بالبر جي جنازي ڪي ساڙڻ، جو نعم البدل باهه جي انهن سڃڻ ۾ موجود آهي، جي اڃا تائين يا ٿوروئي زمانو قبل ڊينمارڪ، ناروي ۽ سئيدن ۾ "مدسمر" رات تي ٻارايو ويندا هئا. درحقيقت، ائين ٿو نظر اچي ته انهن باهين ۾ ڪو مجسمو ساڙيو ويندو آهي، پر مجسمي ڪي ساڙڻ انهيءَ رسم جو هڪ اهڙو پهلو آهي، جو جيڪڏهن هڪ دفعو ان جي معنيٰ ۽ مفهوم کي وساريو وڃي، ته ان کي درگذر ڪرڻ شايد آسان ٿي پوي. ۽ بالبر جي باهين جو اهو نالو، (بالڊرس ٻيلر) جنهن سان وچ اونهاري وارين باهين کي اڳئين زماني ۾ سئيدن ۾ سڏيو ويندو هو، بالبر سان سندن قريبي تعلق کي شڪ جي حد کان خارج ڪري ڇڏي ٿو ۽ هيءَ امڪان پيدا ڪري ٿو ته اوائلي زماني ۾ بالبر جو هڪ جيئرو نمائندو يا سندس مجسمو سال بسال انهن باهين ۾ ساڙيو ويندو هو. وچ اونهاري واري موسم اها آهي، جا بالبر جي نظرن ۾ مقدس هئي ۽ ممڪن آهي ته سئيدن جي شاعر، ٽيگنر، بالبر جي سڙڻ واري واقعي جو وقت وچ اونهارو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مقرر ڪندي، شايد هن قديم روايت جي پيروي ڪئي هجي، ته راس‌السرطان ئي اهو وقت هو، جڏهن اهو نيڪ ديوتا بيوقتي موت سان همڪنار ٿيو هو.

چنانچ، هيءَ ڳالهه ثابت ٿي چڪي آهي ته بالدر جي ڏندڪٿا جي اهم واقعن جا بدل، اسان جي يورپي آباد ڪارن جي باهه وارين انهن تقريبن ۾ شامل آهن، جي بنان ڪنهن شڪ جي انهيءَ زماني کان گهڻو اڳ جون آهن، جڏهن عيسائين وٽ انهن کي متعارف ڪيو ويو. "بيلٽين" باهه ۾ پڪي ذريعي چونڊيل صدقي جي ماڻهوءَ کي اچلائڻ جي سانگ کي، ۽ نارنڊيءَ ۾ انهيءَ ماڻهوءَ، مستقبل جي "سبز بگهڙ"، سان وچ اونهاري واريءَ باهه جي تقريب وقت ساڳئي قسم جي هلت کي، بلڪل فطرتي طور، قديم زماني ۾ جيئرن ماڻهن کي اهڙن موقعن تي سچ پچ باهه جي مچ ۾ اچلائڻ جي رسم جا باقي بچيل نشان سمجهڻ گهرجن. "سبز بگهڙ" جي سائي پوشاڪ، انهيءَ نوجوان ماڻهوءَ جي ساون پڻ جي لباس سان گڏ، جنهن کي موشيم وٽ وچ اونهاري جي باهه جي مچ کي لتاڙي وسانٽو پوندو هو، هن طرف اشارو ڪندي نظر اچي ٿي ته انهن تقريبن تي مرڻ وارا ماڻهو وڻ جي روحن يا نباتات جي ديوتائن جي حيثيت ۾ ائين ڪندا هئا. انهن سڀني ڳالهين مان اسين بلڪل معقول طريقي سان هيءَ انومان ڪڍي سگهون ٿا ته هڪ طرف بالدر واريءَ ڏندڪٿا ۾، ۽ ٻئي طرف باهه وارين تقريبن ۽ "مزلتو" جمع ڪرڻ وارين رسمن ۾، اسان کي چڱ ته هڪ سڃيءَ اصل شيءِ جا ٻه ٽڪرا ۽ هڪٻئي کان جدا ٿيل ٽڪر ملن ٿا. ٻين لفظن ۾، اسين امڪان جي ڪجهه حد تائين هيءَ ڳالهه تسليم ڪري سگهون ٿا ته بالدر جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موت جي ڏند ڪٿا محض هڪ ڏند ڪٿا نہ هئي، يعني اهو ٻني-نوع انسان جي زندگيءَ مان اڌارين ورتل تصويرن جي صورت ۾ فطرتي نظام جو هڪ بيان ڪونہ هو، پر اها ڏند ڪٿا ساڳئي وقت هڪ اهڙي آکاڻي ب هئي، جيڪا ماڻهو هن ڳالهہ کي سمجهائڻ لاءِ ٻڌائيندا هئا تہ اهي ڇو هر سال ديوتا جي انسان نمائندي کي ساڙيندا هئا ۽ "مزلتو" کي ڇو اهڙن سائن سوڻن سان ويڙيندا هئا. جيڪڏهن آءٌ صحيح آهيان، تہ پوءِ بالبدر جي افسوسناڪ موت جي ڳالهہ ڇڙ تہ انهيءَ مقدس ڊرامي جي مسودي جو ڪم ڪندي هئي، جو هرسال سچ کي چمڪائڻ، وٽن کي جمائڻ فصلن کي وڌائڻ ۽ ماڻهن ۽ جانورن کي پرين، شياطينن، ڊائنٽين ۽ جادوگرن جي نقصانڪار حرڪتن کان محفوظ رکڻ لاءِ ادا ڪيو ويندو آهي. مختصر طور چئجي تہ اهو قصو فطرت سان وابسته ٽيل روايتن هڪ جي اهڙي طبقي مان هڪ آهي، جن کي ساڻ سوڻ ۽ رسم و رواج جي سمجهائڻ لاءِ اضافي ڏيڻ جو مقصد هوندو آهي. هتي، جيئن گهٽو ڪري ٽيندو آهي، ڏند ڪٿا جو جادوءَ سان اهو واسطو ۽ تعلق آهي، جيڪو نظريي جو عمل سان هوندو آهي.

پر، جيڪڏهن صدقي ٽيڻ وارا — انسان بالبدر — جيڪي بهار يا وچ اونهاري ۾ باهہ ۾ سڙي مرندا هئا، وٽن جي روحن يا نباتات جي ديوتائن جي حيثيت ۾ ماريا ويندا هئا، تہ پوءِ ائين پيو معلوم ٿئي تہ خود بالبدر وڻ جو روح يا نباتات جو هڪ ديوتا هو. چنانچہ، هيءَ ڳالهہ لازمي ٽيو پوي تہ جيڪڏهن اسين خاص قسم جي انهيءَ وڻ يا انهن وڻن جي، تحقيقات ڪري سگهون، تہ اڳ ۾ انهن جي قسم کي معلوم ڪريون، جن جي شخصي نمائندي کي باهہ وارين تقريبن تي ساڙيو ويندو هو. چاڪاڻ تہ اسان کي خاطري ڪرڻ گهرجي تہ صدقي جي ماڻهوءَ کي عام نباتات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي نمائندي جي حيثيت ۾ ڪوئي ماريو ويندو هو. عام نباتات جو نظريو ايتريقدر ته لطيف ۽ پيچيده آهي، جو اهو قديم زماني سان وابستہ ٿي ئي نه ٿو سگهي. ممڪن آهي ته اوائلي دور ۾ صدقي جو ماڻهو خاص طور هڪ ئي قسم جي ڪنهن مقدس وڻ جي نمائندگي ڪندو هو. پر سيني يورپي وڻن مان، ٻئي ڪنهن کي به آريه نسل جي قومن جي مقدس وڻ جي حيثيت هئڻ لاءِ اهڙا حق ۽ اهڙي دعويٰ ڪانهي، جهڙي شاه بلوط کي. آسان ڏٺو آهي ته يورپ ۾ آريه نسل جي سيني وڏين شاخن ۾ آنَ جي پوڄا جي تصديق ٿيل آهي؛ چنانچہ، آسان يقيني طور هيءَ فيصلو ڪري سگهون ٿا ته سڄي آريه قوم منتشر ٿيڻ کان اڳ، مشترڪ طور وڻ جي پوڄا ڪندي هئي ۽ سندس اصلي وطن ضرور ڪنهن اهڙي ملڪ ۾ واقع هوندو، جو شاه بلوط جي ٻيلن سان چانيون پيو هوندو.

يورپ جي آريه نسل جي سيني شاخن طرفان جيڪي به ٻاه جون تقريبون ملهايون ويندين آهن، تن سيني جي قديم نوعيت ۽ عجيب و غريب يڪسانيت تي غور ڪندي، اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا ته اهي تقريبون انهن مذهبي رسمن جي مشترڪ مجموعي جو هڪ حصو هونديون، جي مختلف قومون پنهنجي خانه بدوشيءَ واري زماني ۾ پاڻ سان گڏ کڻي ويئون. پر، جيڪڏهن آءٌ صحيح آهيان، ته پوءِ ٻاه وارين انهن قديم رسمن جو هڪ انتهائي ضروري جز، منجهن هڪ اهڙي ماڻهوءَ کي ساڙڻ جو هو، جيڪو وڻ جي روح جي نمائندگي ڪندو هو. چنانچہ، آرين جي مذهب ۾ شاه بلوط کي جيڪو مقام حاصل هو، تنهن تي نگاه رکندي، هيءَ انومان نڪري ٿو ته ٻاه جي تقريبن تي جنهن وڻ جي نمائندگي ڪئي ويندي هئي، سو اوائل ۾ شاه بلوط هوندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيستائين سيلت ۽ لڏوئانين نسل جي لوڪن جو سوال آهي، تيستائين انهيءَ فيصلي جي مشڪل ئي مخالفت ٿي سگهندي. پر انهن ۽ جرمنيءَ وارن جي باري ۾، انهيءَ ڳالهه جي تصديق مذهبي رجعت پسنديءَ جي هڪ عجيب و غريب ڳالهه مان ملي رهي آهي. باه هارڻ جو انتهائي قديم طريقو، جو ماڻهوءَ کي معلوم آهي، ڪائيءَ جي بن ٽڪرن کي تيسين هڪ ٻئي سان گسائڻ جو آهي، جيسين انهن کي باه وٺي؛ ۽ اسان ڏٺو آهي ته اهو طريقو يورپ ۾ ضرورت واريءَ باه جهڙين مقدس باهين هارڻ لاءِ اڃا تائين استعمال ڪيو ويندو آهي ۽ ممڪن آهي ته اوائلي زماني ۾ اهو طريقو زير بحث باه جي سڀني تقريبن جي حالت ۾ استعمال ڪيو ويندو هجي. هاڻي، ڪڏهن ڪڏهن هيءَ ٻ تقاضا ڪئي ويندي آهي ته ضرورت واري باه يا ٻي مقدس باه کي ڪنهن خاص قسم جي ڪائيءَ گسائڻ سان هارڻ گهرجي؛ ۽ جڏهن ٻ ڪاٺ جي ڪنهن مخصوص قسم جي طلب ڪيل آهي، خواه اها سيلت نسل وارن طرفان، خواه جرمنيءَ وارن طرفان، خواه سلئو نسل وارن طرفان، تڏهن ڏٺو ويو آهي ته اهو ڪاٺ عام طرح شاه بلوط جي وڻ جو رهيو آهي. پر، جيڪڏهن مقدس باه کي هميشه شاه بلوط جي ڪاٺ کي گسائڻ سان هاريو ويندو هو، ته پوءِ اسين هيءَ قياس ڪري سگهون ٿا ته اصل ۾ انهيءَ ۾ جيڪي ڪائيون ساڙيون ويندیون هيون، سي ٻ انهيءَ ئي وڻ جون هونديون. درحقيقت، هيءَ ڳالهه معلوم ٿي رهي آهي ته روم ۾ ويسٽا جي مندر ۾ جيڪا دائمي باه ٻرندي هئي، تنهن ۾ شاه بلوط جون ڪائيون ساڙيون ويندیون هيون ۽ آهي شاه بلوط جون ڪائيون ئي هونديون هيون، جي انهيءَ دائمي باهه ۾ ٻرندیون رهنديون هيون، جا روموف ۾ واقع لڏوئانيا وارن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي ۽ مڙهي ۽ واري مقدس شاه بلوط وڻ هيٺان هرندي رهندي هئي.
ان کان علاوه، هي ۽ ڳالهه، ته وچ اونهاري وارين ۾ باهين ۾ اڳئين زماني ۾ جيڪي ڪاڏيون ساڙيون ويندڙيون هيون، سي شاه بلوط جون ڏي هوندڙيون هيون، هن رسم مان معلوم ٿي سگهي ٿي جا، چيو وڃي ٿو، جرمني ۽ جي گهڻن جاهلو ضلعن ۾ آباد گار ماڻهو اڃا تائين ادا ڪندا آهن، جنهن موجب آهي "مڊسمر" ڏينهن تي پنهنجي ۽ جهوپڙي ۽ واري باهه شاهه بلوط جي وڻ جي ٽڪر سان هاريندا آهن. بند جو اهو ٽڪر اهڙي ۽ طرح ٺاهي رکيو ويندو آهي، جو آهستي آهستي دکندو رهندو آهي ۽ سال جي ختم ٿيڻ کان اڳ بلڪل سڙي رک ڪوئه ٿي ويندو آهي. پوءِ، ٻئي سال جي "مڊسمر" ڏينهن تي، نئين بند جي ٽڪر جي رکڙ جي جاءِ ٺاهڻ لاءِ پراڻي بند جا سڙيل اڳر اتان هٽايا ويندا آهن ۽ آن جي ڇڄ سان ملايا ويندا آهن يا باغ ۾ هر طرف ڦهلايا ويندا آهن. ائين ڪرڻ سان سمجهيو ويندو آهي ته گهر جي چلهه مٿان رڌل کاڌو جادوءَ جي اثر کان محفوظ رهندو، گهر جو بخت بالا ٿيندو، فصلن جي واڌ ۾ اضافو ايندو ۽ اهي پاري ۽ جيتن جي حملن کان محفوظ رهندا. چنانچه، هي ۽ رسم "يوُل" بند واري ۽ رسم سان ذري گهٽ پوري ۽ طرح متوازي آهي، جو جرمني ۽، فرانس، انگلنڊ، سربيا ۽ سلئو نسل وارن لوڪن جي ٻين ملڪن جي مختلف حصن ۾ عام طرح شاهه بلوط جي ڪاڏي ۽ جو هوندو هو. چنانچه، عام نتيجو هي ۽ نڪري ٿو ته انهن فصلي يا وقتي تقريبن تي قديم آريه قومون اها باهه مقدس شاهه بلوط جي ڪاڏي ۽ سان هاريندڙيون هيون ۽ انهي ۽ باهه ۾ جيڪي ڪاڏيون ساڙيون ويندڙيون هيون، سي پڻ شاهه بلوط جي وڻ جون هوندڙيون هيون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر، جيڪڏهن انهن سنجيده سائن ۾ باهم هميشه شاهم بلوط جي ڪائيءَ جي پاري ويندي هئي، تہ پوءِ اُن مان هيءَ نتيجو لازمي طور اخذ ٿئي ٿو، تہ جيڪو بہ ماڻهو وڻ جي روح جي نمائندي جي حيثيت ۾ ان ۾ ساڙيو ويندو هو، سو شاهم بلوط کان علاوه ٻئي ڪنهن بہ وڻ جي نمائندگي ڪونہ ڪندو هوندو. مقدس شاهم بلوط کي اهڙيءَ طرح ٻنيءَ حيثيت ۾ ساڙيو ويندو هو، وڻ جي ڪائي باهم ۾ ساڙي ختم ڪئي ويندي هئي ۽ سائس گڏ هڪ جيئري ماڻهوءَ کي شاهم بلوط جي نمائندي جي حيثيت ۾ ساڙيو ويندو هو. يورپي آرين لاءِ عام طور جيڪو نتيجو اهڙيءَ طرح اخذ ڪيو ويو آهي تنهن جي انهيءَ تعلق مان تصديق ٿي رهي آهي، جنهن ۾ انهن ماڻهن، خاص طرح اسڪئنڊينيويا جي ماڻهن، وٽ "مزلٽو" ۽ وچ اونهاري جي باهم ۾ صدقي جي ماڻهوءَ جو سڙڻ، هڪ ٻئي سان بيئل معلوم ٿين ٿا. اسان ڏٺو آهي تہ اسڪئنڊينيويا جي ماڻهن ۾ "مزلٽو" کي وچ اونهاري ۾ جمع ڪرڻ جو رواج عام رهيو آهي. پر، جيستائين انهيءَ رسم جي ظاهري صورت مان ڪجهہ نظر اُڃي ٿو، تيستائين ان کي وچ اونهاري جي باهين سان منسلڪ ڪرڻ لاءِ ڪابہ اهڙي ڳالهہ موجود ڪانهي، جن ۾ صدقي جا ماڻهو يا سندن مجسما ساڙيا ويندا هئا. جيتوڻيڪ باهم اوائل ۾ هميشه شاهم بلوط جي ڪائيءَ مان پاري ويندي هئي، جئين ممڪن ٻيو معلوم ٿئي، تہ پوءِ "مزلٽو" کي چنڻ ۽ ٻڌڻ جي ضرورت کهڙي هوندي هئي؟ وچ اونهاري ۾ "مزلٽو" گڏ ڪرڻ واريں رسمن ۽ باهم جي مچن پارڻ جي رسم جي درميان آخرين ملائيندڙ ڪڙيءَ جو ڪم بالبرجي ڏند ڪتا ڪري ٿي، جنهن کي زير

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بحث رسمن کان مشکل ئي منقطع ڪري سگھجي ٿو. ڏند ڪٿا ماڻ معلوم ٿئي ٿو ته ڪنهن زماني ۾ "مزلٽو" ۽ شاهه بلوط جي انساني نمائندي جي درميان، جنهن کي باهه ۾ ساڙيو ويندو هو، تمام قريبي تعلق موجود سمجهيو ويندو هوندو. ڏند ڪٿا مطابق، بالڊر کي آسمان ۽ زمين جي درميان "مزلٽو" ٻوٽيءَ کان سواءِ ٻي ڪا به شيءِ نه ٿي ماري سگھي ۽ جيتري وقت تائين "مزلٽو" شاهه بلوط جي وڻ مٿان رهي، تيستائين هوءَ فقط غيرفاني هو، پر ناقابل تسخير ٿي هو. هاڻي، جيڪڏهن اسين هيءَ فرض ڪريون ته خود بالڊر ئي شاهه بلوط هو، ته پوءِ ان جي ڏند ڪٿا جو بنياد قابل فهم ٿيو پوي. "مزلٽو" کي شاهه بلوط جي زندگيءَ جو مرڪز تصور ڪيو ويندو هو ۽ جيسين ان کي ڪو ضرر ڪونه پهچايو ويندو هو، تيسين شاه بلوط کي ڪا به شيءِ ماري يا زخمي نه ڪري سگھندي هئي. "مزلٽو" کي شاه بلوط جي زندگيءَ جي مرڪز هڻڻ جو تصور، قديم النسل ماڻهوءَ جي دماغ ۾ هن گاله جي مشاهدي سبب بلڪل فطرتي طور اچي سگھي ٿو، ته حالانڪ شاهه بلوط جو وڻ انهيءَ قسم جي وڻن مان هڪ آهي، جي پنهنجا پراڻا پن چاڏيندا آهن، ان جي باوجود "مزلٽو"، جا ان جي مٿان ايري ۽ اسري ٿي، سدا-سائي ٿئي ٿي. سياري ۾ شاه بلوط جي سڪل شاخن ۾ انهيءَ ٻوٽي جي ساون ۽ تازن پنن جي نظاري جو پوجارين طرفان هن نشانيءَ جي حيثيت ۾ خير مقدم ڪيو ويندو هوندو ته اها مقدس زندگي جنهن وڻ جي شاخن کي حيات بخشڻ جو ڪم بند ڪيو هو، سا اجا تائين "مزلٽو" ۾ اهڙيءَ طرح زنده هئي، جهڙيءَ طرح ننڊ ۾ غافل هڪ ماڻهوءَ جي دل آنهيءَ وقت تائين ۾ ڏڪ هڻندي رهي ٿي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن سندس سڄو جسم ساکت ۽ بي حس و حرڪت آهي. چنانچہ، جڏهن ديوتا کي مارٹو پوندو هو- جڏهن انهيءَ مقدس وڻ کي ساڙڻو هوندو هو- تڏهن شروعات "مزلٹو" پوٹي کي ٹوڙڻ سان ڪرڻ ضروري هئي، چاڪاڻ تہ جيسين "مزلٹو" پنهنجيءَ جاءِ تي قائم هوندي، (ماڻهو ائين سمجهي پئي سگهيا) تيسين شاه بلوط جو وڻ وڍجڻ کان محفوظ هو، سندن چُرن ۽ ڪهاڙن جا سڀ ڏڪ ان کي نقصان رسائڻ کان سواءِ، مقائس ڏيڑي ويندا. پر، هڪ دفعو شاه بلوط تان سندس پاڪ دل - "مزلٹو" - وڍي جدا ڪئي ويئي ناهي، ۽ سڄي وڻ هيٺ ڪرڻ لاءِ ڪنڌ نوايو ناهي. ۽ جڏهن پوين دورن ۾ شاهہ بلوط جي روح جي نمائندگي هڪ زنده ماڻهوءَ ذريعي ڪئي وڃڻ لڳي، تڏهن هيئن سمجهڻ منطقي طور ضروري هو تہ انهيءَ وڻ وانگر، جنهن جي شخصيت جو هو نمائندو هو، ڪيس ان وقت تائين نہ ڪوئي ماري سگهندو ۽ نہ وري کو مجروح ڪري سگهندو، جيسين "مزلٹو" صحيح سلامت رهندي. "مزلٹو" جو پڃڻ، اهڙيءَ طرح هڪ ئي وقت تي سندس موت جي نشاني ۽ ان جو سبب هو.

انهيءَ نظريي مطابق، ناقابل تسخيربالدر، "مزلٹو" جي حاصل شاهہ بلوط جي هڪ وڻ جي شخصيت جي نمائندي هئڻ کان سواءِ، ڪا بہ شيءَ ناهي. انهيءَ مفهوم ۽ معنيٰ جي تصديق هڪ قسر جي قديم اڻالوي اعتقاد مان ٿئي ٿي، تہ "مزلٹو" کي نہ باهہ ساڙي سگهندي ۽ نہ پاڻي کو ضرر رسائي سگهندو، چاڪاڻ تہ جيڪڏهن انهيءَ کي اهڙيءَ ريت ناس ٹيڻ جي ناقابل سمجهيو وڃي ٿو، تہ پوءِ ڏاڍيءَ آسانيءَ سان هيئن بہ سمجهي سگهجي ٿو تہ اها پوٹي پنهنجي اها خوبي انهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڻ ڏانهن منتقل ڪندي هوندي، جنهن تي اها اسرندي هوندي، بشرطيڪ اهي هڪ ٻئي سان تبديل هونداء يا، ساڳئي نظريي کي ڏند ڪٿائي زبان ۾ وجهجي، تہ اسين ڪٽي هيئن چئون تہ ڪيئن نہ شاهہ بلوط جي سياڇي ديوتا پنهنجي زندگيءَ کي سلامتيءَ سان، قائم ۽ دائم رهندڙ "مزلٽو" ٿيڻ ۾ ڪٽي رکيو، جا شاخن ۾ اسرندي هئي؟ ڪيئن نہ ان ڪري جيسين "مزلٽو" پنهنجيءَ جاءِ تي قائم رهي ها، تيسين خود ديوتا ٻن هر نقصان کان محفوظ ۽ سڀرا رهي ها؟ ۽ ڪيئن نہ آخرڪار هڪ ڪار دشمن، جنهن کي ديوتا جي هرقسم جي ضرر کان ساڻون ۽ محفوظ هئڻ جي راز جو پتو پئجي ويو، "مزلٽو" کي شاهہ بلوط مان ڇڻي ورتو ۽ اهڙيءَ طرح هن ديوتا کي ماري وڌو ۽ ٿوءِ ديوتا جي جسم کي اهڙيءَ باهہ ۾ ساڙيو، جا مٿس ان وقت تائين ڪوبہ اثر نہ ڪري سگهي ها، جيسين اڃ-سڙندڙ مزلٽو وڻ جي شاخن جي درميان پنهنجي اصلوڪيءَ جاءِ تي قائم رهي ها.

پر، جيئن تہ هڪ اهڙيءَ هستيءَ جو نظريو، جنهن جي زندگي اهڙيءَ طرح، هڪ مفهوم ۾، پاڻ کان ٻاهر آهي، گهڻن پڙهندڙن اڳيان عجيب وغريب هوندو ۽ جو، درحقيقت قديم وهم پرستيءَ جي بنياد تي سندس مڪمل مفهوم ۾ اڃا تائين پوريءَ طرح شناخت نہ ڪيو ويو آهي، ان ڪري ان کي روايت ۽ رسمن سان ڪيل مثالن ذريعي واضح ڪرڻ قابل قدر ڪوشش ٿيندي. ان جو نتيجو هن گالهہ کي ثابت ڪرڻ ٿيندو تہ انهيءَ نظريي کي "مزلٽو" سان بالڊر جي تعلق هئڻ جي معنيٰ جي حيثيت ۾ تسليم ڪري، آڻ هڪ اهڙو اصول تسليم ڪريان، جو قديم النسل انسان جي دل و دماغ تي گهرو اثر ڪيل آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب چاهٽون

لوڪ-ڪٿا ۽ خارجہ روح

هن ڪتاب جي اڳئين حصي ۾ اسان ڏٺو تہ قديم النسل ماڻهن جي راءِ ۾ روح، موت آڻڻ کان سواءِ، عارضي طور جسم کان جدا ٿيڻ سگهي ٿو. روح جي اهڙين عارضي غيرحاضرين کي ڪافي حد تائين خطري جو باعث سمجهيو ويندو آهي، چاڪاڻ تہ گشتي روح کي سندس دشمنن وغيره جي طرفان مختلف قسمن جي خطري جو اندیشو رهي ٿو. پر روح کي سندس جسم کان عاجده ڪرڻ جي طاقت جو هڪ پيو رخ ب آهي. روح جي غيرموجودگيءَ جي دوران ۾، جيڪڏهن ان جي سلامتيءَ متعلق فقط خاطري ٿي سگهي، تہ پوءِ ڪوبہ اهڙو سبب ڪونهي، جنهن جي ڪري روح کي غير معين عرصي تائين غيرحاضر رهڻ جي اجازت نہ ڏني وڃي؛ درحقيقت، ماڻهو محض پنهنجيءَ شخصي سلامتيءَ جي لحاظ کان هيءَ خواهش ڪري سگهي ٿو تہ سندس روح ڪڏهن ب پنهنجي جسم ڏانهن واپس نہ موٽي؛ زندگيءَ کي "جوش و خروش ۽ حس و حرڪت جي مستقل آمکان" يا "اندروني انتظامن جي خارجي تعلقات ڏانهن دائمي مطابقت" جي غيرمخصوص حيثيت ۾ تصور نہ ڪري سگهڻ سبب، وحشي انسان ان کي ظاهري حواسن ذريعي محسوس ٿيندڙ، مقرر وزن واري هڪ اهڙي مادي شيءَ تصور ڪري ٿو، جنهن کي اکين سان ڏسي ۽ هٿن سان ڇهي سگهجي ٿو، کيس صندوق

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا دلي ۾ بند ڪري محفوظ ڪري سگهجي ٿو، ۽ ان کي زخمي ڪري، ٽوڙي پرزه پرزه ڪري سگهجي ٿو. اهو ڪو ضروري ناهي ته اهڙيءَ طرح تصور ڪيل زندگي هرو پرو ماڻهوءَ اندر هجي، اهو سندس جسم ڪان غير حاضر رهندي به، منجهس هڪ قسم جي هر آهنگيءَ، يا دوريءَ تان ڪم ڪرڻ جي طاقت ذريعي جان وجهي سگهي ٿو. جيسين اها شيءِ، جنهن کي هو پنهنجي زندگي يا روح سڏي ٿو، صحيح سلامت رهي ٿي، تيسين ماڻهو خوش آهي، جيڪڏهن ان کي کو ضرر پهچي ٿو، ته هن کي تڪليف ٿئي ٿي، جيڪڏهن ڪيس ناس ڪيو وڃي ٿو، ته ان حقيقت جي هيئن سمجهاڻي ڏني وڃي ٿي ته انهيءَ مادي شيءِ کي، جنهن کي هن جي زندگي يا روح سڏيو وڃي ٿو، خواه اهو سندس جسم اندر موجود هجي يا ڪائنس ٻاهر، يا ته ڪو نقصان پهچايو ويو آهي يا ڪيس ناس ڪيو ويو آهي. پر ڪي اهڙيون حالتون به ٿي سگهن ٿيون جن ۾، جيڪڏهن زندگي يا روح ماڻهوءَ اندر موجود رهي ته ڪيس انهيءَ حالت ۾ نقصان پهچڻ جو پيءَ حالت ڪان زياده انديشو رهي ٿو، جنهن ۾ ان کي ڪنهن محفوظ ۽ پوشيده جاءِ ۾ حفاظت سان لڪائي رکجي. چنانچه، اهڙين حالتن ۾، قديم النسل ماڻهو پنهنجي روح کي ٻاهر ڪڍي، سلامتيءَ خاطر ڪنهن لڪل جاءِ ۾ ڪٽي رکي ٿو ۽ خطري جي ٽري وڃڻ ڪان پوءِ، ڪيس هڪدم پنهنجي جسم اندر دوباره داخل ڪرڻ جو ارادو رکي ٿو. يا جيڪڏهن هو مڪمل سلامتيءَ واري ڪا جاءِ ڳولي سگهي، ته هو پنهنجي روح کي مستقل طور اتي ڇڏي ڏيڻ لاءِ راضي رهي ٿو. ان مان هيءَ فائدو آهي ته جيتري وقت تائين سندس روح

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ جاءِ ۾ سلامت رهي ٿو، جنهن ۾ ان کيس رکيو آهي، اوتري وقت تائين اهو ماڻهو بذات خود لافاني رهي ٿو، ڪابه شيءِ ان کي ماري نٿي سگهي، ڇاڪاڻ ته سندس زندگي ان ۾ آهي ئي ڪانه.

انهيءَ قديم اعتقاد جي ثابتي لوڪ-ڪٿائن جي هڪ اهڙي طبقي سان مهيا ٿئي ٿي، جنهن جو "اهو ديو، جنهن جي جسم اندر دل ئي ڪانه هئي"، وارو نارس قسم وارن جو قصو شايد سڀني کان زياده مشهور مثال آهي. انهيءَ قسم جا افسانا سڄيءَ دنيا ۾ عام جام ڦهليل آهن ۽ انهن جي واقعن ۽ تفصيلن جي تعداد ۽ مختلف نمونن سان، جن ۾ انهن جو مکيه نظريو ۽ خيال سمايل ٿئي ٿو، اسين هيءَ انوسان ڪڍي سگهون ٿا ته خارج روح جو تخيل اهڙو آهي، جنهن جو ماڻهن جي دلين سٽان تاريخ جي تمام اوائلي زماني کان وٺي طاقتور قبضو رهندو آيو آهي. ڇاڪاڻ ته لوڪ-آکاڻيون دنيا جو، جيئن اها قديم النسل ماڻهوءَ کي نظر ايندي هئي، سچو ۽ صحيح عڪس آهن، ۽ انسان کي خاطري رکڻ گهرجي ته ڪوبه خيال، جو انهن ۾ عام طرح موجود ڏٺو وڃي ٿو، خواه اهو انسان جي نظرن ۾ ڪيتري قدر به نامعقول ۽ بيهوده هجي، ڪنهن زماني ۾ رواجي طور ايمان جو هڪ رکن هوندو. انهيءَ خاطريءَ جي، جيستائين ان جو واسطو روح کي ٿوري يا گهٽي عرصي تائين جسم کان جدا ڪرڻ جي موهوم طاقت سان آهي، زير بحث لوڪ-آکاڻين جي وحشين جي سچن پچن اعتقادن ۽ رواجن سان پيٽ ڪرڻ ذريعي ڪافي حد تائين تصديق ٿئي ٿي. انهن جي طرف اسين ان کان بعد واپس ورنداسون، جڏهن انهن قصن جا ڪي نمونا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيندا سون. قصن جا اهي نمونا، هن طبقي جي آکاڻين جي پنهي خصوصي نشانين ۽ سندن دور دور تائين ڦهلجڻ کي مثالن ذريعي واضح ڪرڻ جي نقطہ نگاہ کان منتخب ڪيا ويندا.

سپ کان اول، خارج روح جي گالهہ، هندستان کان وڃي هيبرائيڊس تائين سڀني آريہ قومون ٻڌائيندڙ آهن. ان جو عام نمونو هي ۽ هوندو آهي: ڪو جادوگر، ديو، يا پرين جي ملڪ جي ڪا بي هستي ناقابل تسخير ۽ لافاني هوندي آهي، جاکاڙ تہ هن پنهنجي روح کي دور ڪنهن ٻلڪل جاءِ تي پوشيده ڪري رکيو آهي، پر هڪ خوبصورت شهزادي، جنهن کي هن پنهنجي مسحور قلعي ۾ قيد ڪري رکيو آهي، جالاکي ڪري ڪائنس سندس راز معلوم ڪري وڃي ٿي ۽ ان جو انڪشاف پنهنجي هيرو اڳيان ڪري ٿي، جو جادوگر جي روح، دل، زندگي ۽ يا موت (جيئن ان کي انهن مختلف نالن سان سڏيو ويندو آهي) جي جستجو ڪري ٿو ۽ ان کي ناس ڪرڻ سان گڏ و گڏ جادوگر کي ب ماري ڇڏي ٿو. چنانچہ، هندن ۾ جي هڪ آکاڻيءَ ۾ چيو ويو آهي تہ ڪيئن نہ پنڇڪن نالي هڪ جادوگر هڪ راڻيءَ کي ٻارهن سالن تائين قيد ڪري رکيو هو ۽ ساڻس شادي ڪرڻ لاءِ تيار هو، پر هوءَ کيس ڪنهن بہ صورت ۾ قبول ڪرڻ لاءِ تيار ڪانہ هئي. آخرڪار، راڻيءَ جو پٽ کيس آزاد ڪرائڻ لاءِ اتي پهتو ۽ پنهي ڇڻن گڏجي پنڇڪن کي مارڻ جي سازش ڪئي. ان ڪري راڻيءَ جادوگر سان سهڻا پول ٻوليا ۽ هن گالهہ جو ڏونگ ڪيو تہ هن آخرڪار ساڻس شادي ڪرڻ تي دل ٻڌي هئي. "۽ مون کي هيءَ گالهہ ضرور ٻڌاءِ"، راڻيءَ چيو، "تہ چا، تون بلڪل لافاني آهين؟ چا، موت توکي ڪڏهن ب نہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇهي سگهندو؟ ۽ چا، تون ايڏو وڏو جادوگر آهين، جو انساني دک درد جو توکي ڪو احساس ئي ڪونہ ٿيندو؟" "ها، اهو سچ آهي"، هن چيو، "تہ آءٌ ائين نہ آهيان، جيئن پيا آهن. دور، تمام دور، سوين، هزارين ميل هتان کان پري، هڪ ويران ملڪ آهي، جو گهاٽي ٻيلي سان ڍڪيو پيو آهي. جهنگ جي وچ ۾ ڪجين جي وڻن جو هڪ گول جهنڊ آهي ۽ انهيءَ جهنڊ جي وچ ۾ پاڻيءَ سان ڀريل ڇهہ چاڏيون، هڪ ٻئي بتان رکيل آهن، ڇهينءَ چاڏيءَ هيٺان هڪ ننڍڙو پنجرو رکيل آهي، جنهن ۾ هڪ ننڍڙو سائو طوطو ويٺل آهي. طوطي جي زندگيءَ تي، منهنجيءَ زندگيءَ جو مدار آهي. ۽ جيڪڏهن طوطي کي ماريو ويندو، تہ مون کي بہ مرڻو پوندو. "بهر حال،" هن وڌيڪ گالهائيندي چيو، "ناممڪن آهي، جو طوطي کي ڪو نقصان رسي، جنهن جو سبب هيءَ آهي تہ هڪ تہ انهيءَ ملڪ جي نوعيت اهڙي آهي، جو اهو ناقابل عبور آهي ۽ ٻيو تہ منهنجي حڪم سان هزارين جين ڪجين جي وڻن جي چوڌاري گهيرو وجهي بيٺا آهن ۽ اهڙن سڀني ماڻهن کي ماري چڏين ٿا، جي ان جاءِ جي قريب وڃڻ جي جرئت ڪن ٿا." پر راڻيءَ جي نوجوان پٽ انهن سڀني دشوارين کي ڪاميابيءَ سان عبور ڪيو ۽ انهيءَ طوطي کي فتح ڪري آندو. هو ان کي جادوگر جي محلات جي دروازي وٽ کڻي آيو ۽ هُن سائس راند ڪرڻ شروع ڪئي. پنڇڪن جادوگر اها ڪارروائي ڏسي ورتي ۽ ٻاهر آڻي، چوڪري کي هن لاءِ آماده ڪرڻ لڳو تہ هو اهو طوطو سندس حوالي ڪري. "مون کي پنهنجو طوطو ڏي"، پنڇڪن رڙ ڪري چيو. پوءِ تہ چوڪري طوطي کي پڪڑي سندس پرن مان هڪ ٽوڙي چڏيو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ جيئن ئي هن ائين ڪيو، تيئن جادوگر جي ساڃي ڀانهن ٽٽي ڪري پيئي. پنڇڪن ان کان پوءِ پنهنجي ڏاڙي ڀانهن ڏڪيڙي، رڙ ڪئي، "سون ڪي منهنجو طوطو ڏي!" چوڪري طوطي جو ٻيو ڪنب پٽي ڇڏيو ۽ جادوگر جي ڏاڙي ڀانهن پري وڃي ڪري. "سون ڪي ڏي منهنجو طوطو!" هن رڙ ڪئي ۽ گوڏن پر ڪري پيو. شهزادي طوطي جي ساڃي ٽنگ پٽي ڇڏي ۽ جادوگر جي ساڃي ٽنگ ڪري پيئي، شهزادي طوطي جي ڏاڙي ٽنگ پٽيي، ته جادوگر جي ڏاڙي ٽنگ ڪري پيئي. هن جي ڏڙ ۽ مٿي کان علاوه باقي ڪجهه به ڪونہ رهيو، پر اڃا به هن پنهنجيون اکيون ڦيرايون ۽ رڙ ڪري چيائين، "سون ڪي منهنجو طوطو ڏي!" "جگو پلا، وٺ پنهنجو طوطو"، چوڪري واڪو ڪري چيو، ۽ ائين چئي، هن پکيءَ جي ٻڌي وٺي مروڙي ۽ ڪيس جادوگر مٿان ڪٽي اڇلايو، ۽ جئين ئي هن ائين ڪيو، تئين پنڇڪن جي گردن مروڙو ڪاڏو ۽ هو هڪ دردناڪ ۽ ڀوائتي دانهن ڪري، مري ويو! هندن جي هڪ ٻيءَ گالهه ۾، هڪ ديو کان سندس ڏيءَ ٽي دريافت ڪري، ته "ابا، تون پنهنجي روح کي ڪٿي رکندو آهين؟" "هن جاءِ کان سورهن ميل دور،" هن جواب ڏنو، "هڪ وڻ ٻيٽل آهي. وڻ جي چوڌاري چيتا، رڇ، وڇون ۽ نانگ آهن، وڻ جي چوٽيءَ تي هڪ تمام وڏو، ٽلهو نانگ ويٺو آهي. سندس مٿي تي هڪ ننڍو پنجرو رکيو آهي، پنجري اندر هڪ پکي آهي ۽ انهيءَ پکيءَ اندر منهنجو روح آهي." ديو جو انجام پهرينءَ آکاٽيءَ واري جادوگر وانگر آهي. جئين ئي پکيءَ جا ڪنب ۽ ٽنگون پٽيون وڃن ٽيون، ٽئين ئي ديو جون ٻانهون ۽ ٽنگون هيٺ ڪرن ٽيون ۽ جڏهن سندس سسي مروڙي وڃي ٽي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تڏهن هو مري وڃي ٿو. هڪ بينگالي آڪاڻيءَ ۾ چيو ويو آهي ته سڀ ديو سلون ۾ رهندا آهن ۽ انهن سڀني جون زندگيون هڪ ئي ليمي اندر هوندیون آهن. هڪ ڇوڪرو ليمي کي جو وڍي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ٿو، ته سڀ ديو مري ٿا وڃن.

سيام يا ڪمبوڊيا جي هڪ آڪاڻيءَ ۾، جا شايد هندستان مان ورتي وئي آهي، اسان کي ٻڌايو ويو آهي ته ٽوساڪان، يا راوڻا، سلون جو بادشاهه، جنگ تي رواني ٿيڻ وقت، جادوءَ جي طاقت سان پنهنجي جسم مان پنهنجي روح کي ٻاهر ڪڍي، ڪيس صندوق اندر بند ڪري، گهر ۾ رکي سگهندو هو. چنانچه، جنگ جي دوران ۾ مٿس ڪوبه وار اثر ڪونه ڪري سگهندو هو. جڏهن هو رام سان جنگ ڪرڻ وارو هو، تڏهن هن پنهنجي روح کي هڪ جوگيءَ وٽ، جنهن جو نالو "ٻاهم جي اک" هو، امانت رکيو، جنهن کي اهو هن لاءِ محفوظ رکڻو هو. چنانچه، رام هيءَ ڳالهه ڏسي سخت حيران ٿيو ته سندس تير راجا کي برابر پئي لڳا، پر اهي ڪيس ڪوبه زخم نه ٿي رسائي سگهيا. پر رام جي هڪ ساٿيءَ، جنهن کي راجا جي انهيءَ خوبيءَ جي ڄاڻ هئي، پاڻ کي جادوءَ جي ذريعي راجا جي صورت ۾تبديل ڪيو ۽ جوگيءَ وٽ وڃي، ڪانئس پنهنجو روح واپس گهريو. روح حاصل ڪرڻ کان پوءِ، هو مٿي هوا ۾ اڏاميو ۽ رام ڏانهن ويو؛ رستي ۾ هو روح واريءَ صندوق کي لوڏائيندو ويو ۽ هُن ان کي ايتري زور سان دٻايو، جو سلون جي بادشاهه جو دم گهٽجي ويو ۽ هو مري ويو. هڪ بينگالي ڳالهه ۾ هڪ شهزادي، دور دراز ملڪ جي سفر اختيار ڪرڻ کان اڳ، پنهنجي پيءُ جي محلات جي اڳڻ ۾ پنهنجن هٿن سان هڪ وڻ پوکيو ۽ پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

والدين کي چيو، تہ "هيءَ وڻ منهنجي زندگي آهي، جڏهن اوهين هن وڻ کي تازو ۽ سائو ڏسو، تہ چاڻجو تہ آءٌ چگو ۽ ٻلو آهيان ۽ جڏهن وڻ جي ڪجهہ حصن کي ڪوهاڻيل ڏسو، تڏهن چاڻجو تہ آءٌ مري ويو آهيان." هندستان جي هڪ ٻيءَ آڪاڻيءَ ۾ هڪ شهزادي سفر تي وڃڻ وقت، پنهنجي پٽيان جَوَن جو هڪ ٻوٽو ڇڏيو ۽ ان سان گڏ پنهنجن ماڻهن کي هيءَ هدايتون ڪيون تہ اهي ان کي خبرداريءَ سان نپائين ۽ ان جي جاچ ڪندا رهن؛ چاکاڻ تہ جيڪڏهن اهو سائو رهيو، تہ هو جيئرو ۽ چاڪ هوندو، پر جيڪڏهن ان جي چوٽي هيٺ ڪري، تہ پوءِ ڪيس ڪونہ ڪو حادثو درپيش اچڻ وارو هوندو. اهڙيءَ طرح، اهو ٻوٽو هڪ ڏينهن هيٺ ڪري پيو، چاکاڻ تہ شهزادي جو سر قلم ڪيو ويو هو ۽ جيئن سندس سسي هيٺ ڪري، تيئن جَوَن جو ٻوٽو ٽڪاءُ ڪري ۽ اڏ ٿي پيو ۽ جَوَن جو سنگ هيٺ زمين تي اچي ڪريو.

يوناني قصن، قديم خواه جديد ۾، خارج روح جو نظريو غير معمولي ناهي. جڏهن سيليگر اڃا ستن ڏينهن جو هو، تڏهن "قسمتون" ان جي ماڻ وٽ اچي حاضر ٿيون ۽ ڪيس چيائون تہ سيليگر ان وقت مرندو، جڏهن چلهہ ۾ ٻرندڙ ٻنڊي سڙي رک ٿي ويندي. چنانچہ، سندس ماڻ اڻا ٻنڊي ٻاهر مان ڪڍي ورتي ۽ ان کي صندوق ۾ محفوظ ڪري رکيو. پر پوين سالن ۾ پنهنجي پٽ تي سندس پائرن کي قتل ڪرڻ سبب ڪاوڙجي، هن اڻا ٻنڊي ٻاهر ڪڍي ساڙي ۽ سيليگر عذاب سهندي، سهندي مري ويو، جڏ تہ ٻاهر جا شعلا سندس آندن گوندن کي ساڙي رهيا هئا. وري، ميگارا جي بادشاهہ نائسس کي، سندس مٿي جي عين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وچ تي قرمزي يا سونهري رنگ جو هڪ وار هو ۽ سندس قسمت ۾ هن ڳالهه جو فيصلو ڪيل هو ته جڏهن به اهو وار پٽيو ويندو، تڏهن بادشاه مري ويندو. جڏهن ميگارا جو ڪريت وارن محاصرو ڪيو، تڏهن بادشاه جي ڏيءُ، سائلا، انهن جي بادشاه، مينوس، سان محبت ڪرڻ لڳي ۽ هن پنهنجي پيءُ جي مٿي مان اهو موتمار وار پٽي ڪڍيو. اهڙيءَ طرح هو مري ويو. هڪ جديد يوناني لوڪ-آکاڻيءَ ۾ هڪ ماڻهوءَ جي طاقت سندس مٿي جي ٽن سونهري وارن ۾ رکيل ڏيکاري ويئي آهي. جڏهن سندس ماءُ اهي وار پٽي ڇڏي ٿي، تڏهن هو ڪمزور ٿيڻ لڳي ٿو ۽ پنهنجن دشمنن هٿان مارجي وڃي ٿو. هڪ ٻيءَ جديد يوناني آکاڻيءَ ۾ هڪ جادوگر جي زندگي ٽن گيرن سان وابستہ ڏيکاري ويئي آهي، جي هڪ جهنگلي سوئر جي پيٽ اندر ويڙل آهن. جڏهن پهريون گيرو مارجي وڃي ٿو، تڏهن جادوگر ڪمزور ٿئي ٿو، جڏهن ٻيو گيرو مري ٿو، تڏهن هو تمام سخت بيمار ٿي پوي ٿو، ۽ جڏهن ٽيون گيرو مري ٿو، تڏهن جادوگر به مري وڃي ٿو. هڪٻيءَ جديد يوناني ڳالهه ۾، هڪ ديو جي طاقت ٽن ڳائيندڙ پکين ۾ رکيل ڏيکاري ويئي آهي، جي هڪ جهنگلي سوئر ۾ رکيل آهن. آکاڻيءَ جو هيرو ٻن پکين کي ماري ٿو ۽ پوءِ ديو جي گهر اچي ٿو، جتي هو ڪيس سخت درد ۾ مبتلا ٿيل ۽ زمين تي ڪريل ڏسي ٿو. هو ٽيون پکي ديو کي ڏيکاري ٿو، جو ڪيس عرض ڪري ٿو ته هو مهرباني ڪري يا ته ان کي اڏائي ڇڏي يا ڪيس کائڻ لاءِ ڏي. پر هيرو پکيءَ جي گردن مروڙي ٿو ۽ ديو اتي جو اتي هڪدم مري ٿو.

"الادين ۽ طلسمي بتي" جي جديد رومي ترجمي ۾ جادوگر، جنهن شهزاديءَ کي وچ سمنڊ ۾ هڪ ترندڙ جبل تي قيد ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رکيو آهي، شهزادي ۽ کي ٻڌائي ٿو ته هو ڪڏهن ۾ نه مرندو. شهزادي اها ڳالهه پنهنجي مڙس شهزادي کي ٻڌائي ٿي، جو کيس چڏائڻ لاءِ اتي آيو آهي. شهزادو جواب ڏئي ٿو، "اهو ته ناممڪن آهي، پر کا هڪ يا ٻي شيءِ ان لاءِ سهلڪ هڻڻ گهرجي، ڪائنس ٻچ ته اها هڪ سهلڪ شئي ڪهڙي آهي." چنانچه، شهزادي ۽ جادوگر کان دريافت ڪيو، جنهن ڪيس ٻڌايو ته هڪ وڏي ازدها آهي، جنهن کي ست ماٿا آهن. ازدها جي وچين مٿي ۾ سهڙ جو هڪ سال جي عمر جو ٻچو وينل آهي، سهڙ جي ٻچي جي مٿي ۾ هڪ پکي آهي، پکي ۽ جي مٿي ۾ هڪ قيمتي پٿر آهي ۽ جيڪڏهن اهو پٿر سندس وهاڻي هيٺان رکيو ويندو، ته هو مري ويندو. شهزادي اهو پٿر دستياب ڪيو ۽ شهزادي ۽ ان کي جادوگر جي وهاڻي هيٺان رکيو. جيئن ئي جادوگر پنهنجو مٿو وهاڻي تي رکيو، تيئن ئي هن ٽي خوفناڪ رڙيون ڪيون، پاڻ کي ٽي ٻيرا هيڏانهن هوڏانهن ڦيرا ڏنا ۽ مري ويو.

اهڙي ئي قسم جون آڪاٽيون سلئو نسل جي قومن ۾ عام جام ڦهليل آهن. چنانچه، هڪ روسي آڪاڻي ۽ ٻڌايو ويو آهي ته کيئن نه "ڪوشچي - بي سوت" نالي هڪ جادوگر هڪ شهزادي ۽ کي کٽي ويو ۽ کيس پنهنجي سوني قلعي ۾ قيد ڪري رکيو. بهرحال، هڪ ڏينهن جيئن اها شهزادي قلعي جي باغيچي ۾ تنها ۽ افسرده حالت ۾ چهل قدمي ڪري رهي هئي، تيئن هڪ شهزادو وٽس اچي نڪتو ۽ شهزادي هن سان گڏ فرار ٿيڻ جي اميد سبب خوش ٿي، جادوگر وٽ ويئي ۽ کيس ڪوڙن ۽ خوشامدي لفظن سان راضي ڪري، چيائين، ته "اي منهنجا محبوب، براه نوازش هڪ ڳالهه ته ٻڌاءِ، ته ڇا تون ڪڏهن به نه مرندين؟" "يقيناً

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ" هو چوس ٿو، "چگو پلا"، هوءَ پڇيس ٿي"، تنهنجو موت ڪٿي آهي؟ چا، اهو تنهنجي قياسگاه ۾ رکيل آهي؟" "يقين ڪ، تہ اهو اتي ئي آهي"، هو چوي ٿو، "اهو چانئٹ جي هيٺان رکيل ٻوهاريءَ ۾ رکيل آهي." چنانچہ، شهزاديءَ ٻوهاري ڪٹي باهہ ۾ اڇلائي، پر جيتوڻيڪ ٻوهاري باهہ ۾ سڙي ويئي، تہ بہ بي-موت ڪوشجي جيئرو رهيو؛ ايتري قدر، جو سندس جسم جي هڪ وار کي بہ سيڪ ڪونہ آيو. پنهنجيءَ پهرينءَ ڪوشش ۾ ناڪام ٿي، چالاڪ چوريءَ چَپَ ڪيي چيو، "توکي مون سان سچي محبت ڪانهي، چاڪاڻ تہ تو مون کي سچي گالهہ ڪانہ ٻڌائي آهي تہ تنهنجو موت کهڙيءَ جاءِ تي آهي؛ ان جي باوجود، آءٌ تو سان ڪاوڙيل نہ آهيان ۽ توکي دل وجان سان محبت ڪريان ٿي." اهڙن دلبراڻ لفظن سان هن جادوگر کي منٽ ميڙ ڪري، ڪائنس دريافت ڪيو تہ سندس موت سچ پچ ڪٿي رکيل هو. ان تي هو ڪليو ۽ پڇيائين، "تہ تون اها گالهہ چو ٿي معلوم ڪرڻ چاهين؟ چگو پلا تنهنجيءَ محبت جي صدقي آءٌ توکي ٻڌايان ٿو. هڪ ٻنيءَ ۾ ٿي ساوا شاهہ بلوط جا وڻ بيٺل آهن ۽ سيني ڪان وڏي شاهہ بلوط جي وڻ جي پاڙن هيٺان هڪ جيت ويٺو آهي ۽ جيڪڏهن ڪنهن بہ وقت انهيءَ جيت کي قاسائي چٹيو وڃي، تہ آءٌ هڪدم مري ويندس." جڏهن شهزاديءَ اهي الفاظ ٻڌا، تڏهن هوءَ هڪدم پنهنجي عاشق وٽ ويئي ۽ ڪيس سچي روئداد سڻائي؛ هن جستجو شروع ڪئي، تانجو هن شاهہ بلوط جا اهي وڻ ڳولي هٹ ڪيا ۽ انهيءَ جيت کي ڏونڊيي، چٹي چڏيو. پوءِ هو تمام تيزيءَ سان جادوگر جي قلع جي ڏانهن ويو، پر شهزاديءَ ماڻ معلوم ٿيس تہ جادوگر اڃا تائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئرو هو. پوءِ، هن وري ڪوشچيءَ جي خوشامد ڪرڻ شروع ڪئي ۽ هن دفعي، سندس حرفتن ڪان متاثر ٿي، هن پنهنجو راز سندس اڳيان واشگاف ڪيو ۽ ڪيس سڄيءَ حقيت ڪان آگاه ڪيو. "منهنجو موت، هتان ڪان تمام ڏور، بحر عظيم تي، تمام دشواريءَ سان‌دستياب ٿيندڙ آهي. انهيءَ سمنڊ ۾ هڪ ٻيٽ آهي ۽ انهيءَ ٻيٽ تي هڪ سائو شاهم بلوط جو وڻ ٻيئل آهي ۽ شاهم بلوط جي هيٺان هڪ ٽوڪرو رکيو آهي ۽ ٽوڪري اندر هڪ سهو آهي، سهي ۾ هڪ بدڪ آهي ۽ بدڪ اندر هڪ آنو آهي؛ جيڪو به اهو آنو ڳولي هٿ ڪندو ۽ ان کي ٽوڙيندو، سو بلڪل ساڳي وقت مون کي به ماري ڇڏيندو." شهزادي بلڪل فطرتي طور اهو موتمار آنو دستياب ڪيو ۽ ان کي هٿن ۾ جهلي، بي-موت جادوگر جي مقابلي ڪرڻ لاءِ، سندس سامهون ٿيو. ديو جيڪر ڪيس هڪدم ماري وجهي ها، پر شهزادي آني کي زور سان نيپوڙڻ شروع ڪيو، جنهن تي جادوگر درد وچان دانهن ڪئي ۽ بي وفا شهزاديءَ ڏانهن منهن ڦيرائي، جا ان وقت ناز سان مشڪي رهي هئي، ڪيس چيو ته "چا، اهو تنهنجيءَ محبت صدقي نه هيو، جو مون توکي هيءَ گالهه ٻڌائي ته منهنجو موت ڪٿي آهي؟ ۽ چا، ان لاءِ تون مون کي هيءَ ٽي بدلو ڏين؟" ائين چئي، هن پنهنجيءَ ترار ۾ وڃي هٽ وڌو، جا ميخ ۾ سامهون واريءَ ديوار ۾ لٽڪيل هئي؛ پر هن جي اتي پهچڻ کان اڳ ئي شهزادي آني کي چٽي ڇڏيو ۽ يقيني طور بي-موت جادوگر ساڳي وقت موت جو مشاهدو ڪيو." ڪوشچيءَ جي موت جي هڪ بيان ۾ چيو ويو آهي ته هن جو موت انهيءَ پراسرار آني جي ڏک سبب واقع ٿيو، جو ڪيس پيشانيءَ تي اچي ڏڪاءُ ٿيو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو جادوءَ جي زنجير جي آخرين ڪڙي آهي، جنهن سان سندس زندگي هڪ پراسرار نموني سان ٻڌل آهي. ساڳيءَ آڪاٿيءَ جي هڪ ٻئي داستان ۾، جا هڪ نانگ جي آهي، آخرين موتمار ڏڪ هڪ ننڍڙي پٿر سان هنيون ويو آهي، جو هڪ آني جي زرديءَ سان لڏو ويو آهي، جو هڪ بدڪ اندر آهي، جا سهڙ اندر آهي، جا هڪ پٿر ۾ آهي، جو هڪ بيت تي پيل آهي."

ٽيوٽانڪ نسل جي ماڻهن ۾ ٻ، خارج روح جا قصا ڪي اڻ لڀ ناهن. ٽرانسلوانيا ۾ آباد، سئڪسن نسل وارن ماڻهن ۾، چيو وڃي ٿو، هڪ نوجوان ماڻهوءَ هڪ ڏانڊ ڪي وري وري گوليون هنيون. گوليون سڌيون سندس جسم ۾ گهڙي ويئون، پر انهن کيس ڪوبه ضرر ڪونہ رسايو ۽ هوءَ مٽس ٽٽوليون ڪندي ۽ ڪلندي رهي. "مٽيءَ جا ڳهيلا ڪينئان،" هن رڙ ڪري چيس، "جيترو چاهين، اوتريون گوليون هڻ. مون کي اهي ڪوبہ نقصان ڪرڻ پهچائيندیون. چاڪاڻ تہ توکي معلوم هئڻ گهرجي تہ منهنجو روح مون ۾ نہ ٿو رهي، پر اهو دور، تمام دور، سڪونت پذير آهي. هڪ جبل تي هڪ تلاءُ آهي، تلاءَ ۾ هڪ بدڪ تري ٿي، بدڪ ۾ هڪ آنو آهي، آني اندر هڪ جوت ٻيئي جلي ۽ اها جوت آهي منهنجي زندگي. جيڪڏهن تون اها روشنائي گل ڪري سگهين، تہ منهنجيءَ زندگيءَ جو خاتمو آهي. پر ائين ڪڏهن ب نہ، هرگز نہ ٿي سگهندو."

بهرحال، نوجوان آنو وڃي هٿ ڪيو، ان کي ٽوڙي ٽڪر ٽڪر ڪيو ۽ ان ۾ رکيل روشنائي وسائي ۽ ان سان گڏو گڏ ڏانڊ جي زندگيءَ جو چراغ ب گل ٿي ويو. جرمنيءَ وارن جي هڪ قصي ۾ هڪ ديو، جنهن جو نالو "روح بنان بدن يا بي روحو"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيو، پنهنجي روح کي هڪ صندوق اندر رکي ٿو، جا بحر احمر جي وچ ۾ هڪ جبل تي رکي آهي. هڪ سپاهيءَ کي اها صندوق هٿ لڳي ٿي، جو اها کڻي "بي روحي" وٽ اچي ٿو، جو کيس سندس روح واپس ڏيڻ لاءِ آزيون نيزاريون ڪري ٿو. پر سپاهي صندوق کولي ٿو، سندس روح کي باهر ڪڍي ٿو ۽ پنهنجي مٿي پٽيان اچلائي ٿو۽ ساڳي ئي دم ۾، ديو دم ڏيئي، هيٺ ڪري ٿو.

جرمنيءَ جي هڪ ٻيءَ ڳالهه ۾ هڪ پوڙهو جادوگر هڪ دوشيزه سان تن تنها هڪ اڪاهه ۽ ويران جهنگ ۾ رهي ٿو. چوڪريءَ کي ڊپ لڳي ٿو ته پوڙهي هٿ سبب، هو ڪنهن بہ وقت مري سگهي ٿو ۽ کيس ٻيلي ۾ اڪيلو ڇڏي ويندو. پر هو کيس مطمئن ڪري ٿو، ته "پياري چوڪري آءٌ نہ ٿو مري سگهان، جو منهنجي سيني ۾ دل ڪانهي." پر هن سندس اڃان اصرار ڪري، کيس هن ڳالهه ٻڌائڻ لاءِ آماده ڪيو ته سندس دل ڪٿي هئي. چنانچہ، هن کيس ٻڌايو ته، "هتان ڪان دور، تمام دور، هڪ ناسعلوم ۽ ويران ملڪ ۾ هڪ وڏي ديول بيٺل آهي. ديول فولادي دروازن سان بلڪل چڱيءَ طرح محفوظ ٿيل آهي ۽ ان جي چوڌاري هڪ ويڪري ۽ اونهي پاڻيءَ سان ڀريل خندق آهي. ديول اندر هڪ پکي ٻيو اڏامي، ۽ پکيءَ اندر منهنجي دل آهي. جيسين اهو پکي زنده رهندو، تيسين آءٌ جيئرو هوندس. اهو بذات خود نہ ٿو مري سگهي ۽ ڪوبہ ماڻهو کيس قاسائي نہ ٿو سگهي، ان ڪري آءٌ نہ ٿوسري سگهان ۽ توکي ڪوبہ فڪر نہ ڪرڻ گهرجي." بهر حال، اهو نوجوان، جو انهيءَ دوشيزه کي جادوگر جي اغوا ڪرڻ کان اڳ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي ڪنوار ڪرڻ وارو هو، سو ڪنهن حيلي سان انهيءَ ديول ۾ پهچي ويو ۽ پڪيءَ کي قابو ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿيو. پوءِ هو انهيءَ پڪيءَ کي ڪٽي دوشيزه وٽ ويو، جنهن نوجوان ۽ پڪيءَ کي جادوگر جي بستري هيٺان ڪٽي لڪايو. جلد ئي پوڙهو جادوگر گهرڙانهن موٽيو. هو بيمار هو، جڏهن هن چوڪريءَ کي پنهنجيءَ بيماريءَ جي خبر ڏني، تڏهن هوءَ روئڻ لڳي ۽ چيائين، تہ "افسوس، ابا مري رهيو آهي". آخرڪار سندس دل سندس سيني اندر ئي آهي."

"چوڪري"، جادوگر وراڻيو، "پنهنجي زبان کي روڪ. آءٌ هرگز نہ ٿو مري سگهان. اها حالت جلد ئي دفعي ٿي ويندي." انهيءَ تي بستري هيٺان ويٺل نوجوان پڪيءَ کي ٻوروچپياٽيو، جيئن ئي هن ائين ڪيو، تيئن پوڙهو جادوگر ڏاڍو ناچاڪ ٿي، هيٺ ويهي رهيو. پوءِ نوجوانِ ماڻهوءَ پڪيءَ کي اڃا زياده سختيءَ سان پڪڙيو ۽ عين انهيءَ وقت جادوگر بيهوش ٿي، پنهنجيءَ ڪرسيءَ تان هيٺ ڪري پيو. "هاڻي ڪيس نيپوڙي مار"، دوشيزه زوردار آواز ۾ چيو ۽ سندس عاشق هن جي فرمانبرداري ڪئي ۽ جڏهن پڪي مري ويو، تڏهن پوڙهو جادوگر بہ مري، زمين تي ليٽي پيو.

نارس قوم وارن جي "انهيءَ ديو جي ڳالهہ ۾، جنهن کي دل ڪانہ هئي"، ديو شهزاديءَ کي چوي ٿوتہ "دور، گهٽو دور، هڪ ڏينهن ۾ هڪ بيٺ واقع آهي. انهيءَ بيٺ تي هڪ ديول بيٺي آهي، انهيءَ ديول ۾ هڪ ڪوهہ آهي، ڪوهہ ۾ هڪ بدڪ ٿي تري، بدڪ ۾ هڪ آنو آهي ۽ انهيءَ آني اندر منهنجي دل آهي." آڪاٿيءَ جو هيرو، ڪن جانورن جي مدد سان، جنهن سان هن ڪنهن وقت مهرباڻيءَ جو سلوڪ ڪيو هو، اهو آنو دستياب ڪري ٿو ۽ انهيءَ آني کي جيئن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نيپوڙي ٿو، تيئن ديو درد ناڪ دانهون ٿو ڪري ۽ پنهنجيءَ زندگيءَ جي خيرات گهري ٿو. پر هيرو آني کي پزرو پزرو ڪري ٿو ۽ ديو هڪ دم ڦاڙي پوي ٿو. نارس قوم وارن جي هڪ ٻئي افساني ۾ هڪ جابلو ديو مقيد شهزادي‌ءَ کي ٻڌائي ٿو ته هوءَ تيسين پنهنجي گهر ڪڏهن به واپس نه موٽي سگهندي، جيسين هوءَ ريتيءَ جو اهو داڙو نه هٽ ڪندي، جو هڪ بلا جي نائين مٽي جي نائينءَ زبان هيٺان رکيل آهي؛ پر جيڪڏهن ريتيءَ جو اهو داڙو ان جبل جي مٿان اڇي نڪرندو، جنهن ۾ ديو رهندا آهن، ته سڀ ديو ڦاڙي پونڊا، "۽ جبل بذات خود هڪ چمڪيلو محلات، ڏنڊ ۽ سبز ڪيت ٽي پونڊا." هيرو ريتيءَ جو اهو داڙو دستياب ڪري ٿو ۽ انهيءَ جبل جي بلند چوٽيءَ مٿان ڪٽي وڃي ٿو، جنهن ۾ ديو مقيم آهن. چنانچه، سڀ ديو ڦاڙي پون ٽا ۽ باقي ٻيو سڀ ڪجهه ائين ٿئي ٿو، جيئن ديون مان هڪ ڇٽي پيشينگوئي ڪئي هئي.

مغربي اسڪاٽلنڊ جي اتانهن ميدانن جي هڪ سيلٽڪ آکاڻيءَ ۾، هڪ ديوڪاڻ هڪ اسير راڻي دريافت ڪري ٿي ته هو پنهنجو روح ڪٿي رکندو آهي. آخرڪار ڪيس متعدد بار ڪُڙ ڪان پوءِ، هو ڪيس پنهنجي سهلڪ راز ڪان واقف ڪري ٿو. "چائنٽ هيٺان فرش جو هڪ وڏو هموار پٿر رکيل آهي. پٿر جي هيٺان هڪ گهيٽو آهي. گهيٽي جي پيٽ اندر هڪ بدڪ آهي ۽ بدڪ جي پيٽ اندر هڪ آنو ۽ انهيءَ آني اندر منهنجو روح رکيل آهي." ٻئي ڏينهن صبح جو، جڏهن ديو ٻاهر ويو، تڏهن راڻيءَ حرفت هلائي، اهو آنو هٽ ڪيو ۽ ان کي پنهنجن هٿن ۾ دٻائي، چٽي چڏيو ۽ ديو عين انهيءَ دم مري ويو، جڏهن ديو شام ٽاڻي گهر واپس اچي رهيو هو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ٻيءَ سيلٽڪ آڪاٽيءَ ۾، هڪ بحري جانور بادشاه جي ڏيءَ کي اغوا ڪري ڪٽي ويو آهي ۽ هڪ لوهار چوي ٿو ته انهيءَ جانور کي مارڻ جو فقط هڪ ۽ اهو ئي هڪ طريقو آهي. "انهيءَ بيٽ ۾، جيڪو ڏنڊ جي وچ ۾ آهي، ايليڊ چئسفهيون — اچن ڪرن انتهائي سنهين ٽنگن ۽ تيز ۾ تيز وڪ وارو هڪ ڦاڙهو آهي ۽ جيتوڻيڪ انهيءَ ڦاڙهي کي پڪڙيو ويندو، ته به ان مان چوٽيءَ وارو هڪ جابلو ڪانءُ پڙڪو ڏيئي نڪرندو، جيتوڻيڪ انهيءَ ڪاڻءَ کي به پڪڙيو ويندو، ته به ان مان "ٽرائوٽ" نالي هڪ مڇي ٽپ ڏيئي ٻاهر نڪرندي، پر انهيءَ مڇيءَ جي وات ۾ هڪ آنو آهي ۽ جانور جو روح انهيءَ آني اندر آهي ۽ جيڪڏهن اهو آنو پڇندو، ته ديو مرندو". دستور موجب آنو ٽوڙيو وڃي ٿو ۽ اهو جانور مري ٿو.

آئرلنڊ جي هڪ آڪاٽيءَ ۾ اسين پڙهون ٿا ته ڪيئن نه هڪ ديو ڪنهن خوبصورت دوشيزه کي ٽڪريءَ جي بلنديءَ تي واقع پنهنجي اهڙي قلعي اندر قيد ڪري رکيو هو، جنهن جو فرش انهن جوڙن جي پراڻن هڏن سان سڄو اڇو ٿي ويو هو، جن انهيءَ خوبصورت قيدڻ کي آزاد ڪرائڻ جي ناڪام ڪوشش ڪئي هئي. آخرڪار، آڪاٽيءَ جو هيرو، ديو کي چيرڻ، ڦاڙڻ ۽ مارڻ جون بيڪار ڪوششون ڪندي ڪندي، جڏهن ٽڪو، تڏهن ڪيس معلوم ٿيو ته ديو کي مارڻ جو فقط هڪ هيءُ ئي طريقو هو، ته ديو جي سيني جي ساڄي طرف واري ترڪي هڪ خاص آني سان مهٽڻ گهرجي، جو هڪ بدڪ اندر هو، جو هڪ صندوق ۾ رکيل هو، جا مقفل ۽ ٻڌل حالت ۾ سمنڊ جي تري ۾ پيئي هئي. ڪن محسن جانورن جي مدد سان، انهيءَ هيرو گهربل آني تي قبضو حاصل ڪيو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنهن سان هن فقط ديو جي سيني تي واقع تر کي ڏک هڻڻ سان، کيس ساري وڏو. ساڳيءَ طرح، برينٽن جي هڪ ڳالهه ۾ هڪ ديو جو ذکر آهي، جنهن کي باهه، پاڻي ۽ فولاد کوبه ضرر نٿو رسائي سگهي. هو پنهنجيءَ ستينءَ زال کي، جنهن سان هن سندس سيني پيشروئن کي قتل ڪرڻ بعد شادي ڪئي آهي، ٻڌائي ٿو ته "آءٌ لافاني آهيان ۽ کوبه سون کي تيسين نقصان نه ٿو پهچائي سگهي، جيسين اهو منهنجي سيني سان هڪ آنو نه ڀڃندو، جو هڪ ڪبوتر ۾ آهي، جو هڪ سهي جي پيٽ اندر آهي. اهو سهو هڪ بگهڙ جي پيٽ ۾ آهي ۽ اهو بگهڙ منهنجي ياءٌ جي پيٽ اندر آهي، جو هتان کان هڪ هزار ميل دور رهندو آهي. چنانچه، انهيءَ باري ۾ سون کي کوبه فکر ڪونهي". هڪ سپاهيءَ انهيءَ آني کي ڪنهن حرفت سان هٿ ڪري وڏو ۽ ان کي ديو جي چاتيءَ سان هڻي، ٽوڙي ڇڏيو، جو في‌الفور مري ويو. برينٽن جي هڪ ٻئي قصي ۾ هڪ ديو جو ساهه هڪ قديم "باڪس" قسم جي وڻ ۾ رهي ٿو، جو سندس قلعي جي باغ ۾ آهي؛ ۽ کيس مارڻ لاءِ اهو ضروري آهي ته انهيءَ وڻ جي ٻاڙ جي مرڪزي تني کي ڪهاڙيءَ جي هڪ ئي ڏڪ سان اهڙيءَ طرح ويڙيو وڃي، جو ننڍين ٻاڙڻ مان ڪنهن هڪ کي به ڪو نقصان نه پهچي. دستور مطابق، آڪاٽيءَ جو هيرو اها مهم سرانجام ڪري ٿو ۽ بلڪل ساڳئي وقت ديو مري وڃي ٿو.

خارج روح جي نظريي جو سراغ انهن لوڪ-ڪٿائن ۾ گهوليو ويو آهي، جي آريه نسل جون قومون هندستان کان ولي، آئرلنڊ تائين نقل ڪنديون آهن. اسان کي هيءَ ڳالهه اڃا ثابت ڪرڻي آهي ته اهو ساڳيو نظريو انهن قومن جي مقبول عام آڪاٽين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ۽ موجود آهي، جي آريہ نسل سان وابستہ ناهن. قديم مصر جي "هِ پائر" نالي هڪ آڪاٿيءَ ۾، جا سنہ ١٣٠٠ ق٠م ڏاري رامسس ثانيءَ جي دور حڪومت ۾ قلمبند ڪئي ويئي هئي، اسان پڙهيو آهي تہ ڪيئن نہ هڪ پاڻ پنهنجيءَ دل تي جادوءَ جو اثر ڪري، اُن کي ڪرڙ جي هڪ وڻ جي گل اندر رکيو ۽ ڪيئن نہ سندس زال جي شهہ تي، جڏهن اهو گل وڍيو ويو، تڏهن هو هڪدم مري ويو. پر هو وري جيئرو ٿيو، جڏهن سندس پاڻ هن جي گل ٿيل دل ڪرڙ جي گل مان لهي، تازي پاڻيءَ جي هڪ پيالي ۾ اڇلائي.

الف ليلىٰ ۾ سيف الملوڪ جي آڪاٿيءَ وارو جِنّ هندستان جي راجا جي قيدڙ ڏيءَ کي چوي ٿو تہ "جڏهن آءٌ چاهيان ٿو هوس، تڏهن منجمن اعلان ڪيو هو تہ منهنجي روح جي نابودي بني نوع انسان جي بادشاه جي پٽن مان هڪ جي هٿان ٿيندي. سون ان ڪري پنهنجو روح ڪيڏي، هڪ جهرڪيءَ جي چوٽيءَ وارن ڪنين ۾ رکيو. جهرڪيءَ کي سون هڪ نڊيءَ پيتيءَ ۾ قيد ڪيو، پيتيءَ کي هڪ ٻيءَ صندوق اندر رکيو، صندوق کي سون ستن ٻين نڊيڙين صندوقن اندر رکيو ۽ انهن کي وري سون ستن وڏين پيتين ۾ بند ڪيو ۽ انهن پيتين کي سون سنگ سرمر جي هڪ وڏيءَ صندوق ۾، گول چڪر ڪائيندڙ سمنڊ جي ڪناري پرسان رکيو. چاڪاڻ تہ اهو علائقو انسان ذات جي ملڪن کان دور آهي ۽ انسانذات مان ڪنهن کي ب ان تائين رسائي حاصل ٿي ڪانہ سگهندي." پر سيف الملوڪ انهيءَ جهرڪيءَ تي قبضو ڪيو ۽ کيس گُهٽي ماريائين، جنهن تي اهو جِنّ سڙي ويو ۽ رک جو ڍير ٿي، زمين تي وڃي ڪريو. هڪ قبائلي آڪاٿيءَ ۾،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ديوظاهر ڪري ٿو ته سندس تقدير، دور، هڪ سهڙ ۾ رکيل آهي، جو هڪ ڪبوتر اندر آهي، جو هڪ آٽ ۾ آهي، جو سمنڊ ۾ آهي. آڪاڻي ۽ جو هيرو اهو آنو هٿ ڪري، پنهنجن هٿن جي وچ ۾ دٻائي چٽي ٿو ۽ ديو مري وڃي ٿو. هڪ ميگيار ڳالهه ۾ هڪ پوڙهي ڊائڻ ائمبروز نالي هڪ شهزادي کي ڏرتي ۽ جي پيٽ ۾ قيد ڪري رکي ٿي. آخرڪار، هن ڪيس پنهنجو هي ۽ راز ڏنو ته هن هڪ ٻني ۽ ۾ هڪ جهنگلي سوئر رکيو جنهن کي، جيڪڏهن ماريو ويندو، ته منجهائنس هڪ سهڙ هٿ لڳندو ۽ سهڙ اندران هڪ ڪبوتر، ڪبوتر اندر هڪ ننڍي صندوق، صندوق اندر ويڙل هڪ ڪاري ۽ ۾ هي چمڪندڙ ٽنڊڻي ۽ جي قبضي ۾ سندس زندگي، ۽ طاقت هئي، جيڪڏهن اهي ٻئي ٽنڊڻيون مري ويندي يون، ته سندس زندگي ۽ جو پڻ خاتمو ايندو. جڏهن اها پوڙهي ڪوڪ ٻاهر ويئي، تڏهن شهزادي ائمبروز انهي ۽ جهنگلي سوئر کي ماريو ۽ منجهائنس سهڙ ٻاهر ڪڍيو، سهڙ مان هن هڪ ڪبوتر ٻاهر ڪڍيو، ڪبوتر مان صندوق ۽ صندوق مان ٻه ٽنڊڻيون، هن ڪاري ۽ ٽنڊڻي ۽ کي اتي ئي ماري ڇڏيو ۽ اڇي ۽ کي جيئرو رکيائين. ان ڪري ڊائڻ جي طاقت ڪيس هڪدم ڇڏي ويئي ۽ جڏهن گهر آئي، تڏهن ڪيس بستري داخل ٽيٽو پيو. جڏهن هن ڊائڻ کان هي ۽ راز معلوم ڪيو ته هو پنهنجي قيد کان ڪيئن آزاد ٿي، مٽين ۽ هوا ڏانهن وڃي سگهندو، تڏهن ائمبروز چمڪندڙ ٽنڊڻي ۽ کي ماري ڇڏيو ۽ ڪراڙي ۽ ڪوڪ جو روح هڪدم پرواز ڪري ويو. هڪ ڪالمڪ قصي ۾ اسان پڙهيو آهي ته ڪيئن نه ڪنهن خان هڪ حڪيم کي لاڪاريو ته هو هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قيمتي پٿر کي چورائي، جنهن تي اُنهيءَ خان جي زندگي منحصر هئي، پنهنجي هنر جو مظاهرو ڪري ڏيکاري. حڪيم حرفت ڪري اهو طلسم عين ان وقت تيڪائي ورتو، جڏهن خان ۽ سندس محافظ ستل هئا؛ پر انهيءَ ڳالهه سان پوريءَ ريت مطمئن نه ٿي، حڪيم ستل خان جي مٿي تي هڪ ٽيلهي هڏي، پنهنجيءَ حرفت جو وڌيڪ مظاهرو ڪيو. خان جي قوت برداشت کان هيءَ ڳالهه باهر هئي. ٻئي ڏينهن صبح جو هن حڪيم کي اطلاع ڏنو ته هو ٻيءَ هر ڳالهه کي نظر انداز ڪري ٿي سگهيو، پر مٿي سان ٽيلهيءَ پڌڻ جي بي حرمتي سندس برداشت کان زياده هئي؛ ۽ ان ڪري هن پنهنجي خوش مزاج دوست کي هڪدم مارائڻ جو حڪم صادر ڪيو. شاهي ناشڪر گذاريءَ جي اهڙي مظاهري تي رنج ٿي، حڪيم انهيءَ طلسم کي، جنهن کي هو اڃا تائين پنهنجي هٿ ۾ جهليو ٻيٺو هو، زمين تي اڇلائي پرزا پرزا ڪري چڏيو ۽ ساڳيءَ گهڙيءَ ۾ خان جي پنهي ناسن کان رت وهي نڪتو ۽ هن اتي جو اتي دم ڏنو.

هڪ تاتاري بيت ۾، ائڪ مولوت ۽ بيولات نالي ۾ خوبصورت نوجوان موتمار مقابلي ۾ هڪ ٻئي سان هٿ اٽڪائين ٿا. ائڪ مولوت پنهنجي دشمن کي وري وري تيرن سان چيري ٿو ۽ ساڻس دست و گريبان ٿي، ڪيس زمين تي ٽڪاءُ ڪري اڇلائي ٿو، پر سڀ بيڪار، جو بيولات ڪڏهن ۾ نه ٿو مري سگهي. آخرڪار، جڏهن اهو مقابلو ٽن سالن تائين هلي چڪي ٿو، تڏهن ائڪ بيولات جو هڪ دوست آسمان مان اڇي ڏاڳي ذريعي هڪ سونهري ٽوڪرو لٽڪندو ڏسي ٿو ۽ دل ۾ خيال ڪري ٿو ته انهيءَ ٽوڪري اندر شايد بيولات جو روح رکيل آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنانچہ، هن اچي ڏاڳي کي هڪ تير هنيو ۽ اهو ٽوڪرو اچي هيٺ پيو. هن ٽوڪرو کوليو، جنهن ۾ ڏهه اڇا پکي ويٺا هئا، جن مان هڪ ۾ بيولات جو روح هو. جڏهن بيولات ڏٺو ته سندس روح ٽوڪري ۾ لڏو ويو آهي، تڏهن هو ڏاڍو رنو، پر پکين کي هڪ ٻئي ٻڌيان ماريو ويو، جنهن کان پوءِ ئي پوءِ ائڪ سولوت پنهنجي دشمن کي آساني ۽ سان ماريو. هڪ ٻئي تاتاري بيت ۾، هڪڙا ٻه پائر، پين ٻن پائرن سان وڙهڻ لاءِ وڃڻ وقت پنهنجا ارواح کڏي، کين چهن کانن واري هڪ اچي ٻوٽي جي صورت ۾ هڪ راونهي ۽ ڪڏ ۾ لڪائي رکن ٿا. پر سندن دشمنن مان هڪ کين ائين کندي ڏسي ٻوٽي ٽوڙ سندن روحن کي کوٽي ٻاهر ڪڍي ٽو، جن کي هو هڪ سونهري گهيٽي جي سنگ ۾ رکي ٽوڙ پوءِ انهي ۽ سنگ کي پنهنجي ترڪش ۾ اٽڪائي ڇڏي ٽو. انهن ٻن جانبازن کي، جن جا ارواح اهڙي ۽ طرح چورايا وڃن ٿا، معلوم ٿئي ٽو ته کين فتح حاصل ڪرڻ جو ڪوبہ موقعو ڪونهي، جنهن ڪري اهي پنهنجن دشمنن سان صلح ڪن ٿا. هڪ ٻئي تاتاري نظم ۾، هڪ خطرناڪ ديو سيني ديوتائن ۽ جنگي جوڌن جي پرواه ئي نہ ٽو ڪري. آخرڪار، هڪ بهادر نوجوان ديو سان وڙهي ٽو، سندس مشڪون ٻڌي ٽو ۽ ڪيس تلوار سان ڪارون ڪارون ڪري ڇڏي ٽو. پر اڃا بہ ديو نہ ٽو مري. چنانچہ، نوجوان ڪانئس پڇي ٽو ته "مون کي ٻڌاءِ ته تنهنجو روح ڪٿي لڪل آهي؟ چاڪاڻ ته جيڪڏهن تنهنجو روح تنهنجي جسم اندر لڪل هجي ها، ته تون هن کان گهٽو وقت اڳي مري چڪو هجين ها." ديو ٻوراڻي ڏني ته "منهنجي گهوڙي جي هني ٽي هڪ ڳوٺ رکي آهي. ڳوٺ اندر هڪ نانگ آهي، جنهن کي ٻارهن مٿا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نانگ اندر منهنجو روح آهي. جڏهن تون نانگ کي ماريندين، تڏهن سمجهه ته تو مون کي ماريو." چنانچ، انهيءَ نوجوان گهوڙي تان هني واري ڇوٽ ڪنئين ۽ پارهن منهن واري نانگ کي ماريو، جنهن تي ديو مري ويو. هڪ ٻئي تاتاري نظم ۾، ڪوڪ چان نالي هڪ هيرو ڪنهن دوشيزه وٽ سوني منڊي امانت رکي ٿو، جنهن ۾ سندس اڏ طاقت رکيل آهي. بعد ۾، جڏهن ڪوڪ چان هڪ ٻئي هيرو سان گهٽي وقت تائين وڙهندو رهي ٿو ۽ ڪيس ماري نه ٿو سگهي، تڏهن هڪ عورت سندس اها منڊي هن جي وات ۾ اڇلائي ٿي، جنهن ۾ هن جي اڏ طاقت پوشيده آهي. اهڙيءَ طرح تازيءَ قوت ملڻ سبب، جوش ۾ اچي، هو پنهنجي دشمن کي ماري ٿو.

هڪ منگولي آکاڻيءَ جو هيرو، جورو، پنهنجي دشمن ٻائي، ٽشوريڊانگ کي هن طرح شڪست ڏئي ٿو. اهو ٻائو، جو هڪ جادوگر آهي، پنهنجي روح کي هڪ ڏينهوءَ جي صورت ۾ پنهنجي دشمن کي اکين ۾ ڏنگ هڻڻ لاءِ موڪلي ٿو. پر جورو ڏينهوءَ کي پنهنجي هٿ ۾ پکڙي ٿو ۽ واري وٽيءَ سان پنهنجي هٿ کي بند ڪري ۽ ڪولي، ٻائي کي بيهوش ڪري، وري هوش ۾ اچڻ ڏئي ٿو. هڪ تاتاري گيت ۾ به نوجوان هڪ ڏانڊ جي جسم کي چيري، سندس آندا گونڍا ٻاهر ڪڍي ٿا، پر سندن سڀ ڪوشڻون بيڪار ثابت ٿين ٿيون، چاڪاڻ ته هوءَ اڃا به جيئري آهي. جڏهن ڪانئس دريافت ڪيو وڃي ٿو ته سندس روح ڪٿي آهي، تڏهن هوءَ ٻڌائي ٿي ته اهو سندس جتيءَ جي تري جي وچ ۾ ستن منهن واري هڪ ڪهري نانگ جي صورت ۾ ويٺو آهي. چنانچ، ٻنهي نوجوانن ان هڪ ڇٽو پنهنجيءَ ترار سان هن جي جتيءَ جي تري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جون ڪارون ڪاري ٿو، منجهائنس ڪهري نانگ کي ٻاهر ڪڍي ٿو ۽ سندس ست سسيون وڍي ٿو. پوءِ اها ڏانئن مري ٿي. هڪ ٻئي تاتاري گيت ۾ ٻڌايو ويو آهي ته ڪيئن نه ڪارتگا نالي هڪ هيرو "هنج - عورت" سان ڪشتي وڙهي ٿو. سندن ڪشتي تمام گهڻيءَ دير تائين هلندي رهي. هڪڙا چنڊ چڙهيا ۽ ٻيا لٿا، پر اهي اڃا به وڙهندا رهيا؛ سال آيا ۽ ويا، پر سندن ڪشمڪش جي ڪا انتها ڪانه آئي. پر هڪ ڪميت ۽ هڪ مشڪي گهوڙي کي معلوم هو ته "هنج - عورت" جو روح منجهس ڪونه هو. ڪاريءَ زمين هيٺ ست سمنڊ وهن ٿا، جنهن هنڌ اهي سمنڊ ملي، هڪ ٽين ٿا، اتي سمنڊ زمين جي مٿاڇري تي ٻاهر نڪري ٿو. نون سمنڊن جي منهن وٽ ٽامي جو هڪ پهاڙ آهي؛ ٽامي جو اهو پهاڙ زمين جي سطح تي مٿي اچي ٿو ۽ اهو زمين ۽ آسمان جي وچ تائين بلند ٿئي ٿو. ٽامي جي پهاڙ جي دامن وٽ هڪ ڪاري صندوق رکي آهي، ڪاريءَ صندوق اندر سون جي هڪ ٽوڪري آهي، ۽ سون جي انهيءَ ٽوڪريءَ ۾ "هنج - عورت" جو روح رکيل آهي. ست نندڙا پکي "هنج - عورت" جو روح آهن؛ جيڪڏهن انهن پکين کي ماريو ويندو، ته اها "هنج - عورت" هڪ دم مري ويندي. چنانچ، اهي گهوڙا ٽامي جي پهاڙ ڏانهن ڊوڙندا ويا، ڪاري صندوق کوليائون ۽ سون جي ٽوڪري ٻاڻ سان ڪڍ آندائون. پوءِ ڪميت گهوڙي پاڻ کي هڪ گنجي ماڻهوءَ جي صورت ۾ ڦيرايو، سون جي ٽوڪريءَ کي کوليائين ۽ ستن نندن پکين جون سسيون وڍيائين. چنانچ "هنج عورت" مري ويئي. هڪ ٻئي تاتاري گيت جي هيرو کي، جو پنهنجيءَ ٻيٽ جو تعاقب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري رهيو آهي، جا سندس چوپايو مال ڪاهي ويئي آهي، خبردار ڪيو وڃي ٿو تہ هو سندس پيڇو ڪرڻ ڇڏي ڏي، چاڪاڻ تہ سندس پيٽ پنهنجي روح کي هڪ سونيءَ ترار ۾ هڪ سوني تير ۾ رکي ڪٽي ويئي آهي ۽ جيڪڏهن هو سندس تعاقب ڪندو تہ هوءَ سوني ترار ڏانهنس اڇلائي يا مٿس سونو تير هلائي، ڪيس ماري ڇڏيندي.

مٿلي ڀرليءَ جي هڪ گيت ۾ بيان ڪيو ويو آهي تہ ڪيڏن تہ هڪ زماني ۾ اندرا پورا شهر ۾ هڪ وڏو واپاري رهندو هو، جو تمام دولتمند ۽ آسودو هو، پر ڪيس اولاد ڪونہ هو. هڪ ڏينهن، جڏين هو پنهنجيءَ زال سان گڏ درياه جي ڪناري سير ڪري رهيو هو، تڏين ڪين هڪ چوڪري ملي، جا فرشتي جهڙي خوبصورت هئي. چنانچہ، هنن انهيءَ چوڪريءَ کي گود ۾ ورتو ۽ ڪيس بيداسري سڏيو. انهيءَ واپاريءَ هڪ سوني مڇي ٺهرائي ۽ انهيءَ سونيءَ مڇيءَ ۾ هن پنهنجيءَ گود ۾ ورتل ڏيءَ جو روح تبديل ڪيو. پوءِ هن انهيءَ سونيءَ مڇيءَ کي پاڻيءَ سان ڀريل هڪ سونيءَ پيتيءَ اندر بند ڪيو ۽ ان کي پنهنجي باغ جي وچ ۾ حوض اندر لڪائي رکيو. وقت گذرڻ بعد، چوڪري وڏي ٿي، هڪ خوبصورت عورت ٿي پيئي. هاڻي، اندرا پورا جي راجا جي هڪ خوبصورت نوجوان راڻي هئي، جا همیشه هن ڊپ ۾ رهندي هئي تہ متان راجا ڪنهن وقت ٻي زال ساڻ آڻي. چنانچہ، بيداسريءَ جي حسن ۽ ناز و انداز جي هاڪ ٻڌي، راڻيءَ کيس پنهنجيءَ راه مان هٽائڻ جو ارادو ڪيو. هن چوڪريءَ کي آسرا دلاسا ڏيئي، محلات ڏانهن گهرايو ۽ اتي هن سان انتهائي ظالمانہ سلوڪ ڪيو، پر بيداسري مري نہ ٿي سگهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاکاڻ تہ سندس روح منجهس کونہ هو. آخرڪار، هوءَ وڏيڪ عذاب برداشت نہ ڪري سگهي ۽ راڻيءَ کي چيائين، تہ "جيڪڏهن تون مون کي مارڻ چاهين ٿي، تہ توکي اها صندوق آڻڻي پوندي، جا منهنجي پيءُ جي باغ واري حوض اندر رکيل آهي." صندوق آندي ۽ کولي ويئي تہ منجهس پاڻيءَ اندر سوني مڇي موجود هئي. چوڪريءَ چيو، "منهنجو روح انهيءَ مڇيءَ اندر آهي. صبح جو توکي انهيءَ مڇيءَ کي پاڻيءَ کان ٻاهر ڪڍڻو ۽ شام جو پاڻيءَ ۾ واپس رکڻو پوندو. مڇيءَ کي هٿي نہ ڇڏجانءِ، پر ڪيس پنهنجيءَ ڳچيءَ جي چوڌاري ٻڌي ڇڏجانءِ. جيڪڏهن تون ائين ڪندينءَ تہ آءٌ جلدي مري ويندس." چانچہ، راڻيءَ مڇيءَ کي صندوق کان ٻاهر ڪڍيو ۽ ڪيس پنهنجيءَ ڳچيءَ ۾ ٻڌو، ۽ جئين ئي هن ائين ڪيو، تئين ئي بيداسري بيهوش ٿي ڪري پيئي. پر شام جو جڏهن مڇيءَ کي واپس پاڻيءَ ۾ وڌو ويو، تڏهن بيداسري وري هوش ۾ آئي. راڻيءَ اها ڳالهہ محسوس ڪري، تہ چوڪري سندس قبضي هئي، ڪيس پنهنجي گود واري پيءُ ماءُ ڏانهن واپس موڪلي ڇڏيو. پنهنجيءَ ڏيءَ کي زياده ظلم و ستم کان بچائڻ لاءِ، سندس والدين ڪيس شهر کان ٻاهر موڪلڻ جو فيصلو ڪيو. چنانچہ، انهن ڪنهن ويران ۽ دور دراز علائقي ۾ هڪ گهر تعمير ڪرايو ۽ بيداسريءَ کي اوڏانهن آندو. اتي هوءَ اڪيلي زندگي گذارڻ لڳي ۽ انهن تبديلين مان لنگهندي رهي، جيڪي انهيءَ مڇيءَ جي حالت جي قير گهير سان مشابهت رکنديون هيون، جنهن ۾ سندس روح رکيل هو. سچو ڏينهن، جيستائين مڇي پاڻيءَ کان ٻاهر رهندي هئي، تيستائين هوءَ بيهوش رهندي هئي؛ پر شام جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن سچيءَ کي واپس پاڻيءَ اندر وڏو ويندو هو، تڏهن هوءَ وري هوش ۾ ايندي هئي. هڪ ڏينهن بادشاه شڪار تي ويل هو ۽ واٽ تي انهيءَ گهر ڏانهن ايندي، جنهن ۾ بيداسري بيهوش پيئي هئي، سندس خوبصورتي ڏسي حيران ٿي ويو. هن کيس بيدار ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي، پر سڀ بيسود. ٻئي ڏينهن شام ڏاري هو وري وٽس آيو، پر هن کي وري بيهوش ڏنائين. بهرحال، جڏهن رات پيئي ۽ هوءَ هوش ۾ آئي، تڏهن هن بادشاه کي پنهنجو سڄو راز ٻڌايو. چنانچ، بادشاه محلات ڏانهن واپس وريو ۽ راڻيءَ کان سچي وٺي، ان کي پاڻيءَ ۾ وڏو. بيداسري هڪدم خوش و خرم ٿي ويئي ۽ بادشاه کيس پنهنجي راڻي بڻايو.

خارج روح جي هڪ ٻي ڳالهه نياس نان ملي ٿي، جو سماترا جي مغرب طرف هڪ ٻيٽ آهي. ڪنهن زماني ۾ هڪ سردار کي سندس دشمنن ڪٽي گرفتار ڪيو، جي کيس مارڻ جي پڌيان پيا، پر آهي ناڪامياب ٿيا. هن کي پاڻي نه ٿي ٻوڙي سگهيو، باهه نه ٿي ساڙي سگهي ۽ فولاد نه ٿي چيري سگهيو. آخرڪار، سندس زال هن جو راز فاش ڪيو. سندس مٿي تي هڪ وار هو، جو اهڙو سخت هو، جهڙي تار، ۽ انهيءَ تار سان سندس زندگي وابسته هئي. چنانچ، اهو وار پٽيو ويو ۽ انهيءَ سان گڏ ئي سندس روح پرواز ڪري ويو.

جنوبي نائجيريا مان مغربي آفريڪا جي هڪ ڳالهه ۾ ٻڌايو ويو آهي ته ڪيئن نه هڪ بادشاه پنهنجو روح ناسي رنگ جي نينڊي پکيءَ ۾ وڏو، جو سندس محلات جي قريب هڪ اوچي وڻ جي چوٽيءَ تي ويٺو هوندو هو. بادشاه جي زندگي انهيءَ پکيءَ سان ايتريقدر وابسته هئي، جو جيڪو به پکيءَ کي ماري ها، سو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڳئي وقت بادشاه کي به ماريوڇهي ها ۽ سندس بادشاهيءَ جو وارث ٿئي ها. اهو راز راڻيءَ پنهنجي عاشق اڳيان ظاهر ڪيو، جنهن پکيءَ کي تير هڻي ماري ڇڏيو ۽ خالي ٽيل تخت تي پاڻ چڙهي ويٺو. ڊڪٽ آفريڪا جي بارونگا قبيلي طرفان هڪ گاله پڌائي ويئي آهي، جنهن ۾ بيان ڪيو ويو آهي ته ڪيئن نه هڪ سڄي خاندان جا ساهه هڪ ئي ٻليءَ اندر رکيل هئا. جڏهن خاندان جي هڪ چوڪريءَ، جنهن جو نالو ٽٽيشان هو، شادي ڪئي، تڏهن هن پنهنجي والدين کي درخواست ڪئي ته اهي ڪيس انهيءَ قيمتي ٻليءَ کي پاڻ سان گڏ سندس نئين گهر ڏانهن ڪٽي وڃڻ جي اجازت ڏين، پر انهن هيئن چئي، انڪار ڪيو ته "توکي معلوم آهي ته اسانجي زندگيءَ ان سان وابسته آهي" ۽ انهن ڪيس ان جي بجاءِ هڪ هرڻ، پر هڪ هاٿي به ڏيڻ لاءِ پيشڪش ڪئي. پر چوڪريءَ کي ٻليءَ کان سواءِ ٻيءَ ڪنهن به شئي مطمئن نه ڪيو. چنانچه، آخرڪار، اها ٻليءَ کي پاڻ سان گڏ ڪٽي ويئي ۽ ڪيس هڪ اهڙيءَ جاءِ تي وڃي بند ڪيو، جتي ان کي ٻيو ڪو به ڏسي نه ٿي سگهيو. خود سندس مڙس کي به اڻ جي ڪابه خبر ڪانه هئي. هڪ ڏينهن، جڏهن هوءَ ٻنيءَ ۾ ڪم ڪرڻ ويئي، تڏهن ٻلي پنهنجي پوشيده جاءِ مان ٻڌي ٻاهر نڪتي ۽ سڌي جهوپڙيءَ ۾ ويئي، جتي هن چوڪريءَ جي مڙس جي جنگ وار و ساز و سامان پنهنجي بدن تي ڪٽي وڌو ۽ ڀائڙ ۽ نڇڻ شروع ڪيو. ڪن ٻارن، جن جو ڏيان ٻليءَ جي آواز سبب ان جي طرف ڇڪجي ويو، ٻليءَ کي اهي شرارتون ۽ حرڪتون ڪندو ڏٺو ۽ انهن جڏهن انهيءَ گاله تي حيرت جو اظهار ڪيو، تڏهن هن اڳ به زياده حرڪتون ڪيون ۽ ان کان علاوه، هن سندن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيعزتي پئ ڪئي. چنانچ، اهي ٻار سندس مالڪ ڏانهن ويا ۽ ڪيس چيائون، "تنهنجي گهر اندر ڪوئي نچي رهيو آهي ۽ هن آسان جي بيعزتي ڪئي آهي". "بڪواس بند ڪريو"، هن ڪين چيو، "آءٌ اوهان جي انهن ڪوڙن جو هينئر ٿو خاتمو ڪريان". چنانچ، هو اوڏانهن ويو ۽ دروازي ٻڌيان لڪي، اندر ليئو پاتائين، ته ڏٺائين ته برابر هڪ ٻلي اندر نچي ۽ راڳ گائي رهي هئي. هن هڪدم ڪيس تير هنيو ۽ هوءَ اتي ئي مري ويئي. ساڳئي وقت سندس زال، جا ٻنيءَ ۾ ڪم ڪري رهي هئي، اتي جو اتي مري ويئي. چوڪريءَ چيو ته "مون کي ڪو گهر ۾ ساري ويو آهي". پر هن ۾ ايتري طاقت اڃا به باقي هئي، پر هن پنهنجي مڙس کي چيو ته هو ان سان گڏجي سندس والدين جي گهر هلي ۽ مئل ٻليءَ کي تڏي ۾ ويڙهي، ساڻ کڻي هلي. چوڪريءَ جا سڀ مائٽ ستاڇي جمع ٿيا ۽ چوڪريءَ کي ٻليءَ کي پاڻ سان گڏ مڙس جي گوٺ کڻي وڃڻ تي ضد ڪرڻ لاءِ تمام سخت تڙيون چاڙهيون. جيئن ئي تڏي کي کوليو ويو ۽ انهن مئل ٻلي ڏٺي، تيئن ئي اهي سڀ هڪ ٻئي ٻڌيان مرندا، هيٺ ڪرندا ويا. اهڙيءَ طرح "ٻليءَ جي قوم" تباه ٿي ويئي، ۽ مغموم مڙس ان کان پوءِ هڪ ڇڙيءَ سان گوٺ جو دروازو بند ڪيو ۽ پنهنجي گوٺ واپس وريو، جتي هن پنهنجن دوستن کي ٻڌايو ته ڪيئن نه هن ٻليءَ کي ماريَ، سڄي ڪٽنب کي ماري وڌو هو، چاڪاڻ ته سندن زندگين جو دارومدار ٻليءَ جي زندگيءَ تي هو.

ساڳئي قسم جا نظريا اسان کي انهن قصن ۾ ڪهاڻين ۾ به نظر اچن ٿا، جي اتر آمريڪا جا هندستاني ٻڌائيندا آهن. چنانچ، لاوا جو قبيلي وارا هڪ اهڙيءَ ڏند ڪٿائي هستيءَ جي ڳالهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪندا آهن، جنهن کي "آها دوشيزه، جيڪا رچ ٽيندي آهي"، ڪوٺيندا آهن، جنهن هڪ ميداني بگهڙ وٽان پاڻ کي رچ جي صورت ۾ تبديل ڪرڻ جو شڪست هنر سکيو هو. هوءَ هڪ زبردست جنگي جوڌو هئي ۽ ناقابل هئي، چاڪاڻ ته جڏهن هوءَ جنگ تي ويندي هئي، تڏهن هوءَ پنهنجا اهم عضوا ڪڍي، لڪائي ويندي هئي، ته جيئن ڪيس ڪو به ماري نه سگهي، ۽ جڏهن جنگ ختم ٿيندي هئي، تڏهن هوءَ پنهنجا عضوا وري سندن اصلوڪين جاين تي واپس وجهندي هئي. برٽش ڪولمبيا جي ڪواڪيوتل قبيلي جا هندستاني هڪ ديوٽيءَ جي ڳالهه ڪندا آهن، جنهن کي ڪو به قتل ڪرڻ ڪري سگهندو هو، چاڪاڻ ته سندس زندگي "هيملاڪ" جي هڪ شاخ ۾ هوندي هئي. هڪ دفعي، هڪ دلير چوڪرو ڪيس جهنگ ۾ مليو، جنهن پٿر سان سندس مغز ڦاڙيو، ان جي ميڇالي کي ٽيڑي پکيڑي ڦٽو ڪيو، سندس هڏ ڳڏ ٻڌا ۽ ڪين پاڻي ۾ ڪٽي اڇلايو. پوءِ اهو خيال ڪندي، ته هن ديوٽيءَ کي ختم ڪري ڇڏيو هو، هو سندس گهر ڏانهن روانو ٿيو. اتي هن هڪ عورت کي زمين سان ڪتل ڏٺو، جنهن کيس خبردار ڪندي، هيئن چيو، ته "هينئر زياده دير هت نه ترسجانءِ. سون کي معلوم آهي ته تو ديوٽيءَ کي قتل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. اهو چوٿون دفعو آهي، جو ڪنهن نه ڪنهن کيس قتل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. هوءَ ڪڏهن به نه ٽي سري، هوءَ ذري گهٽ وري جيئري ٽي پيئي. هوءَ ڏس، سامهون "هيملاڪ" جي جيڪا ڊڪيل شاخ ڏسين ٿو، تنهن ۾ سندس زندگي پوشيده رکيل آهي. اوڏانهن وڃ ۽ جيئن ئي کيس اندر داخل ٿيندو ڏسين، تيئن ئي هڪدم سندس زندگيءَ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تير هڻ. بس، پوءِ هوءَ سرندي" انهيءَ عورت مشڪل ئي ڳالهائڻ بند ڪيو هو، تہ پڪ ئي پڪ اها ديوٽي گيت ڳائيندي اندر آئي. پر چوڪريءَ سندس زندگيءَ کي تير هنيو ۽ هوءَ انهيءَ دم مري ويئي ۽ ڏڙام سان زمين تي وڃي ڪري.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب ستونءون

خارج روح لوڪ - رسمن ۽

۱- **بي جان شين ۽ خارج روح :** چنانچ هيءَ نظريو، تہ روح کي جسم کان ٻاهر ٽوري يا گهٽي وقت لاءِ حفاظت واريءَ ڪنهن جاءِ، وارن ۽، بطور اماڻت رکي سگهجي ٿو، گهٽين قومن جي مقبول عام آکاڻين ۾ قصن ۽ موجود ٿو ملي. هاڻي، اسان کي باقي هيءَ ڳالهہ ثابت ڪرڻي آهي تہ اهو نظريو قصي کي سينگارڻ جي ارادي سان ايجاد ڪيل ڪو دماغي اختراع ناهي، پر اهو قديم النسل مذهب جو هڪ حقيقي رکن آهي، جنهن ان سان مشابهت رکندڙ رسم و رواج جي مجموعي کي وجود ۽ آندو آهي.

اسان ڏٺو آهي تہ اهڙين آکاڻين ۽ هيرو جنگ جي تياريءَ ڪرڻ لاءِ، ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي روح کي پنهنجي بدن کان علحده ڪندو آهي، تہ جئين سندس جسم جنگ اندر ناقابل شڪست ۽ لافاني ٿي پوي. ساڳي ٿي ارادي سان، هڪ وحشي حقيقي يا محض خيالي خطرن جي مختلف موقعن تي پنهنجي روح کي پنهنجي جسم کان جدا ڪري ٿو. چنانچ، سيليبس ۽ مناهسا جي ماڻهن ۽، جڏهن ڪو ڪتب ڪنهن نئينءَ جاءِ ڏانهن منتقل ٿيندو آهي، تڏهن سندس پادري گهر جي سيني پاتين جي روحن کي هڪ ٿيلهيءَ اندر جمع ڪندو آهي ۽ بعد ۽ انهن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندن مختلف مالکن کي واپس ڏيندو آهي. چاکاڻ ته نئين جاءِ اندر داخل ٿيڻ واري گهڙيءَ کي کنهن فوق الفطري خطري سان پريل سمجهيو ويندو آهي. ڊاڪٽر سيليبس ۽ جڏهن کا عورت بستري داخل ٿيندي آهي، تڏهن جيڪو ماڻهو طبيب يا دائيءَ کي ساڻ وٺي ايندو آهي، سو هميشه واهولي وغيره جهڙو ڪو لوهه جو هٿيار پاڻ سان گڏ کڻي گهمندو آهي، جنهن کي هو طبيب جي سپرد ڪندو آهي. طبيب کي اها شيءِ تيستائين پنهنجي گهر اندر رکڻي آهي، جيستائين مريض جي ناچاکائيءَ جو ميعاد ختم ٿئي، جنهن کان پوءِ هو اهو اوزار واپس ڪندو آهي، جنهن لاءِ ڪيس پيسن جو هڪ مقرر تعداد انهيءَ ڪم ڪرڻ جي عوض ملندو آهي. واهولو، يا ٻي جيڪا ٻ شيءِ هوندي آهي، عورت جي روح جي نمائندگي ڪري ٿي، جنهن لاءِ انهيءَ نازڪ موقعي تي سندس جسم اندر رهڻ کان ٻاهر هڻڻ کي بهتر سمجهيو ويندو آهي. چنانچه، طبيب کي انهيءَ شيءِ جي تمام گهڻي خبرداري ڪرڻي پوندي آهي، چاکاڻ ته جيڪڏهن اها شيءِ غائب ٿيندي، ته عورت جو روح ٻ، سندن اعتقاد مطابق، يقيناً گم ٿي ويندو.

جنوب مشرقي بورنيو جي هڪ ضلعي، پنوئيهه ۽ آباد ڏياڪ قبيلي وارن ۽ جڏهن کو ٻار ڄمندو آهي، تڏهن "حڪيم" کي گهرايو ويندو آهي، جو انهيءَ معصوم جي روح کي ناريل جي اڌ کوپي اندر داخل ٿيڻ لاءِ آماده ڪندو آهي، جنهن کي هو بعد ۽ ڪپڙي سان ڍڪيندو آهي ۽ هڪ وڏي چورس ٽالهه يا پات ۽ رکندو آهي، جا رسيءَ ذريعي ڇت سان لٽڪيل هوندي آهي. انهيءَ رسم کي هو هڪ سال تائين نئين چنڊ جي هر پهرينءَ رات تي نئين سر ادا ڪندو آهي. انهيءَ رسم جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مقصد کي انهيءَ مصنف واضح ڪيو آهي، جنهن ان جو بيان ڪيو آهي، پر اسين هيءَ اندازو ڪري سگهون ٿا تہ ان جو مقصد ٻار جي روح کي سندس ڪمزور ۽ ننڍي جسم کان ٻاهر ڪڍي، ڪنهن زياده سلامتيءَ واريءَ جاءِ تي رکڻ جو آهي. انهيءَ اندازي جي تصديق، ساڳيءَ نوعيت جي هڪ اهڙيءَ رسم مان ٿئي ٿي، جا هندستاني ٻيٽن جي مجموعي ۾ ٻئي ڪنهن هنڌ ادا ٿئي ٿي ۽ ان لاءِ جيڪا سمجهاڻي پيش ڪئي ويندي آهي، سا اسان جي متئين اندازي سان بلڪل ٺهڪي اچي ٿي. "ڪيي" نالي ٻيٽن جي ميڙ ۾، جڏهن ڪنهن گهر اندر ڪو تازو ڄاول ٻار هوندو آهي، تڏهن ناريل جو هڪ خالي کوپو، جنهن کي ٻه اڌ ڪري، دوباره ڳنڍيو ويو هوندو آهي، ڪنهن ڏاڏي يا پردادي جي هڪ بي ڏنگي ڪاڻيءَ جي مجسمي پرسان ڪڏهن ڪڏهن لٽڪندو نظر ايندو آهي. معصوم ٻار جي روح کي عارضي طرح ناريل جي انهيءَ کوپي اندر محفوظ رکيل سمجهيو ويندو آهي، تہ جيئن اهو بدروحن جي حملن کان محفوظ رهي؛ پر جڏهن ٻار زياده وڏو ۽ زياده طاقتور ٿيندو، تڏهن اهو روح پنهنجي جسم اندر مستقل سکونت اختيار ڪندو. ساڳيءَ طرح، الاسڪا جي ايسڪيمو قبائل ۾، جڏهن ڪو ٻار بيمار ٿيندو آهي، تڏهن سندن "حڪيم" ڪڏهن ڪڏهن سندس روح کي ان جي جسم مان ڇڪي ٻاهر ڪڍندو آهي ۽ ان کي حفاظت سان رکڻ خاطر هڪ تعويذ اندر بند ڪندو آهي، جنهن کي اهو مزيد سلامتيءَ لاءِ خود پنهنجيءَ دوائن واريءَ ٽيلهيءَ ۾ رکندو آهي. هيءَ ڳالهہ ممڪن معلوم ٿئي ٿي تہ اهڙن تعويذن کي هڪ طرح سان روحن جون ٽيلهيون سمجهيو ويندو آهي- آهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تجوڙيون، جن ۾ متعلق ماڻهن جي روحن کي زياده سلامتيءَ لاءِ رکيو ويندو آهي- برٽش اولهه آفريڪا جي ويست شاير ضلعي ۾ مٿنگانجي قبيلي جي هڪ پوڙهي عورت پنهنجي گلي ۾ عاج جو هڪ اهڙو زيور پائيندي هئي، جو اندران پورو ۽ اڪل ٽي انچ ڊگهو هو، اُن کي اها پنهنجي زندگي يا پنهنجو روح سڏيندي هئي- بلڪل قدتي طرح هوءَ ان کان جدا ٿيڻ نه چاهيندي هئي، هڪ آباد گار اهو زيور ڪائنس خريد ڪرڻ چاهيو، پر سندس سڀ ڪوششون بيسود ثابت ٿيون- جڏهن مسٽر جيمس مٿڪڊونالڊ هڪ ڏينهن هلوبي قبيلي جي هڪ سردار وٽ ملاقات لاءِ انتظار ڪري رهيو هو ۽ اُنهيءَ وڏي ماڻهوءَ جي اچڻ لاءِ ترسيل هو، جو پنهنجي سينگار ۾ مصروف هو، تڏهن هڪ مقامي باشندي هڪ شاندار ڊگهي جي سنگڻ جي جوڙي ڏانهن آشارو ڪندي چيو ته "نئين جو روح هن سنگڻ ۾ آهي-" اهي سگ هڪ اهڙي جانور جا هئا، جنهن کي قربان ڪيو ويو هو ۽ سندن سنگڻ کي مقدس سمجهيو ويندو هو- هڪ جادوگر انهن سنگڻ کي پنهنجي گهر ۾ ان جي مڪينن کي طوفانن کان محفوظ رهڻ لاءِ چت سان ٻڌي ڇڏيو هو- "اهو نظريو" مسٽر مٿڪڊونالڊ وڌيڪ چوي ٿو، "ڏکڻ آفريڪي فڪر لاءِ ڪنهن نه صورت ۾ ناآشنا نه آهي- انهيءَ ملڪ ۾ ماڻهوءَ جو روح سندس گهر واريءَ چت ۾، ڪنهن وڻ ۾، پاڻيءَ جي ڪنهن چشمي يڙسان يا ڪنهن جبل جي واريامي ڪُنڊيءَ تي مقيم ٿي سگهي ٿو-" نيو برٽن جي غازيلي اُپسنڊ جي باشندن ۾ هڪ پر اسرار سوسائٽي آهي، جنهن کي انگنيئيت يا انگيئيت جي نالي سان سڏيو ويندو آهي- هر هڪ ماڻهوءَ کي داخلا وقت، ماڻهوءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا جانور جي صورت جو هڪ پٿر ملندو آهي، جنهن کان پوءِ سندس روح کي هڪ نموني سان انهيءَ پٿر سان وابستہ ٿيل سمجهيو ويندو آهي. جيڪڏهن اهو پٿر ٽٽي پوندو آهي تہ هو ان کي پنهنجي لاءِ بدشگون سمجهندو آهي؛ آهي ماڻهو چوندا آهن تہ پٿر کي گجگوڙ ڏڪ هنيو آهي ۽ جيڪو به ان جو مالڪ ٿيندو، سو جلد مرندو. جيڪڏهن ان جي باوجود، کو ماڻهو پنهنجي "روح-پٿر" جي ٽٽڻ بعد به زنده رهندو آهي، تہ اهي چوندا آهن تہ اهو سچو "روح - پٿر" کونہ هو، جنهنڪري کيس هڪ ٻيو پٿر ڏنو ويندو آهي. شهنشاه روبانس ليکاپينس کي هڪ دفعي ڪنهن منجم اطلاع ڏنو تہ بلگاريہ جي شهزادي، سائميان، جي زندگي قسطنطنين ۽ هڪ ٽنب سان وابستہ آهي ۽ جيڪڏهن انهيءَ ٽنب جي چوٽيءَ واري حصي کي آتان هٽايو ويندو، تہ سائيمان هڪدم مري ويندو. شهنشاه انهيءَ اشاري تي عمل ڪندي، ستون جي چوٽي هٽائي ڇڏي ۽ انهيءَ ساڳيءَ ساعت ۽، جيئن شهنشاه کي جاچ ڪرڻ تي معلوم ٿيو، سائيمان دل جي بيماريءَ وگهي بلگاريا ۽ مري ويو.

وري، اسان ڏٺو آهي تہ لوڪ - ڪٿائن ۽ ماڻهوءَ جي روح يا طاقت کي ڪڏهن ڪڏهن سندس وارن سان وابستہ ٿيل ڏيکاريو ويندو آهي ۽ ان ڪري، عام اعتقاد آهي تہ جڏهن ڪنهن ماڻهوءَ جا وار وڍيا ويندا، تڏهن هو مري ويندو يا ڪمزور ٿيڻ لڳندو. چنانچہ، ائمبائنا جا ماڻهو سمجهندا هئا تہ سندن طاقت انهن جي وارن ۽ هئي ۽ جيڪڏهن انهن کي وڍيو ويندو، تہ سندن طاقت کين جواب ڏيئي ويندي. انهيءَ ٻيٽ جي هڪ ڊچ عدالت ۽ هڪ ڏوهاريءَ، جنهن کي عذاب ٻئي ڏنو ويو، پنهنجي ڏوهہ تسليم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ کان ضد ڪري رهيو هو، تانجو جڏهن سندس وار وڍيا ويا، تڏهن هن پنهنجي ڏوهه جو هڪدم اقرار ڪيو. هڪ ماڻهوءَ جنهن تي قتل جو مقدمو هلايو ويو، بغير ڪنهن اڪ چنپ جي، پنهنجن عذاب ڏيندڙن جي اذيت کي برداشت ڪندو رهيو، تانجو هڪ ڏينهن هن هڪ جراح کي هٿ ۾ ڪينچي ڪٽي ٻيئل ڏئو. دريافت ڪرڻ تي ته اها ڪئنچي چا لاءِ هئي، جڏهن ڪيس ٻڌايو ويو ته اها سندس وارن وڍڻ لاءِ هئي، تڏهن هن انهن کي عرض ڪيو ته اهي ائين نه ڪن ۽ ڪيس انهيءَ سزا کان بچايو وڃي. ان کان پوءِ، هن پنهنجي ڏوهه جو اقرار ڪيو. ان کان پوءِ هلايل مقدمن ۾، جڏهن به ٻيو ڪو عذاب ڪنهن قيديءَ کان ڏوهه جو اقرار ڪرائڻ ۾ ناڪامياب ثابت ٿيو، تڏهن ڇڇ اختياريءَ وارن ڏوهاريءَ جي وارن وڍڻ جو هڪ معمول ٻڌائي ڇڏيو.

هتي، يورپ ۾ هيءَ خيال ڪيو ويندو هو ته ڊائنٽين ۽ جادوگرن جون نقصانڪار طاقتون سندن وارن ۾ رهنديون هيون ۽ ان ڪري ڪابه شيءِ انهن شرارتين تي تيسين ڪوبه اثر نه ڪري سگهندي، جيسين انهن جي مٿي تي وار هوندا. چنانچ، فرانس ۾ اهو رواج هوندو هو، ته جن ماڻهن تي جادوءَ جي تهمت مڙهي ويندي هئي، تن کي عذاب پهچائيندڙ جلاد جي سپرد ڪرڻ کان اڳ، سندن سڄي بدن جا وار وڍيا ويندا هئا. ملائيس نالي هڪ شخص ٽولائوس شهر ۾ ڪن اهڙن ماڻهن جي عذاب ڪائڻ جو نظارو پنهنجين اکين سان ڏٺو هو، جن وٽان سندن ڏوهه جو اقرار وٺڻ تيسين ناممڪن ثابت ٿيو هو، جيسين انهن کي سڄو اگهاڙو ڪري، سندن سڄي بدن جا وار نه وڍيا ويا، جنهن کان پوءِ انهن سندن خلاف مڙهيل سيني الزامن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فوراً اقرار ڪيو. هڪ عورت کي ٻڌ، جا ظاهري طور نيڪ زندگي گذاريندي هئي، جادوگرياڻيءَ هڻڻ جي الزام هيٺ اهڙي قسم جو عذاب ڏنو ويو، جنهن کي هوءَ ناقابل اعتبار استقلال سان برداشت ڪندي رهي، تانجو هن پنهنجي سڄي جسم جي وارن ڪوڙجڻ سبب، مجبور ٿي پنهنجو ڏوهه قبول ڪيو. ڈائنٽين ۽ جادوگرن جي اعمالن جو مشهور تحقيقات ڪندڙ، اسپرينگر، مشڪوڪ ڈائنڻ يا جادوگر جي فقط مٿي ڪوڙائڻ سان ئي مطمئن ٿي ويندو هو، پر سندس رفيق ڪار، ڪيوماس، جو ننڍين ڳالهين تي وڌيڪ ڏيان ڏيندو هو، تنهن ستياليهن عورتن کي باهه جي شعلن جي سپرد ڪرڻ کان اڳ، انهن جي سڄي بدن جا وار وڍائي چڏيا. هن کي انهيءَ سخت تفتيش ڪرڻ لاءِ اعليٰ اختياري مليل هئي، جئين ته شيطان بذاتِ خود اتر بروڪ ديول جي منبر تان ٻيهي، پنهنجن متعدد خدمتگارن کي هيءَ تسلي ڏيندو هو، ته تيستائين مٿن ڪابه آفت نازل نه ٿيندي، "جيستائين سندن وار انهن جي مٿي تي هوندا ۽ ان ڪري اهي پنهنجين اکين مان هڪ لڙڪ به وهڻ نه ڏين." ساڳيءَ طرح، هندستان جي بستار نالي هڪ صوبي ۾، "جيڪڏهن ڪنهن به ماڻهوءَ تي جادوگر هڻڻ جو الزام عائد ڪيو ويندو آهي، ته ڪيس هجوم طرفان خوب مار ڈني ويندي آهي ۽ سندس وار ڪوڙيا ويندا آهن، ڇاڪاڻ ته سندس وارن ۾ ان جي شرانگيزيءَ جي مڪمل طاقت موجود سمجهي ويندي آهي، ان جي منهن مان سندس اڳيان ڏند ٽوڙيا ويندا آهن ته جئين، ماڻهن جي چوڻ مطابق، ڪيس جادوءَ جي منترن آلاپڻ کان باز رکيو وڃي ..... جن عورتن تي جادوگرياڻيءَ هڻڻ جو شبهو هوندو آهي، تنهن کي به ساڳيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آزمائش مان لنگھڻو پوندو آھي، جيڪڏھن سندن ڏوھ ثابت ٿيندو آھي، تہ کين ساڳي سزا ڏني ويندي آھي ۽ سندن وارن کي کوڙڻ کان پوءِ، کنھن عام رستي تي وڻ سان ٻڌو ويندو آھي." ساڳيءَ طرح، ھندستان جي پيلن ۾، جڏھن بہ کنھن عورت تي جادوگرياڻيءَ ھجڻ جو ڏوھ ثابت ڪيو ويو ۽ جڏھن ان کي وڻ مان اونڌو ڪري لٽڪائڻ، ۽ سندس اکين ۾ کارن مرچن وجھڻ جھڙن مختلف نمونن سان ساڻس تعديبون ڪيون ويئون، ۽ انھن جي باوجود، ھن ڏوھ جو اقرار نہ ڪيو، تڏھن سندس وارن مان ھڪ زلف وڍي زمين ۾ دفن ڪئي ويئي، " تہ ائين معلوم ٿيو تہ جڻ سندس، ۽ سندس سابق شرارتي قوتن جي درميان ڪا آخرين ڪڙي ٽٽي پيئي." ساڳئي طريقي سان، ميڪسيڪو جي ائزٽيڪ قوم وارن گاڙھن ھندستانين ۾، جڏھن ڏانئين ۽ جادوگرن کي ڪڏا ڪرتوت ڪيا ھوندا ھئا، ۽ سندن قابل نفرين زندگيءَ جي خاتمي آڻڻ جو وقت اڇي ويندو ھو، تڏھن ڪونہ ڪو کين پڪڑي، سندن متن جي چوٽين وٽان وار وڍي ڇڏيندو ھو، جنھن ڪري سندن جادوءَ جون سڀ طاقتون سلب ٿي ويندیون ھيون ۽ اھوئي وقت ھوندو ھو، جڏھن عام ماڻھوءَ جي ذريعي سان سندن بد ڪردار زندگين جو خاتمو آڻي ڇڏيندا ھئا."

۲- **پوٽن ۾ خارجہ روح:** ان کان سواءِ، ھيءَ بہ ثابت ڪيو ويو آھي تہ لوڪ-ڪٿائن ۾ ماڻھوءَ جي زندگيءَ کي ڪڏھن ڪڏھن پوٽي جي زندگيءَ سان ايتري قدر وابستہ ڏيکاريو ويو آھي، جو پوٽي جو ڪوسائجڻ انھيءَ ماڻھوءَ جي موت کان ھڪدم اڳي يا ھڪدم پوءِ واقع ٿيندڙ ڏيکاريو ويندو آھي. اولھ آفريڪا ۾، ڪنبون جي آس پاس، "ب، بينگا" قبيلي جي حبشين ۾،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن ساڻيءِ ڏينهن تي ٻه ٻار ڄمندا آهن، تڏهن ماڻهو هڪ ٻئي قسم جا ٻه وڻ پوکيندا آهن ۽ انهن جي چوڌاري نچندا آهن. ٻنهي ٻارن مان هر هڪ جي زندگي ٻنهي وڻن مان هڪ سان وابستہ سمجهي ويندي آهي، ۽ جيڪڏهن ڪو وڻ سڙي ٽو يا ڪري ٽو، تہ اهي ماڻهو سمجهن ٿا تہ واسطيدار ٻار عنقريب مرندو. ڪئميرون ٻيٽن ۽ ٻہ، ماڻهوءَ جي زندگي هر آهنگ نموني ۽ وڻ سان وابستہ سمجهي ويندي آهي. ڪالابار جي اولڊ ٽائون جو سردار پنهنجي روح کي پاڻيءَ جي چشمي پرسان هڪ مقدس هڙيءَ ۽ رکندو هو. جڏهن ڪن يورپي باشندن مذاق يا لاعلميءَ سبب هڙيءَ جو ڪجهہ حصو وڌي ڇڏيو، تڏهن روح ڏاڍو غضبناڪ ٿيو ۽ وقت جي بادشاه جي حڪم مطابق، سردار اهڙي بدفعل ڪندڙن کي برن نتيجن جي ڌمڪي ڏني.

پاپوئن لوڪن جا ڪي ماڻهو نئين ڄاول ٻار جي زندگيءَ کي هر آهنگيءَ جي اصول مطابق، وڻ جي ٽڙ جي ٻاهرين چوڏي ۽ هڪ پٽي داخل ڪري، انهيءَ وڻ سان وابستہ ڪندا آهن. انهيءَ طرح ائين سمجهيو ويندو آهي تہ ڪين اهڙي ٻار جي زندگيءَ ۾ڻان مڪمل اختيار حاصل ٿئي ٿو، جيڪڏهن انهيءَ وڻ کي وڍيو ويندو، تہ ٻار مري ويندو. مائوري قبيلي وارا ويم ٽيٽ کان پوءِ ٻار جي ناڙي کي ڪنهن مقدس جاءِ تي دفن ڪندا آهن ۽ ان جي ۾ڻان هڪ ننڍو ٻوٽو پوکي ڇڏيندا هئا. جيئن وڻ وڌندو ويندو هو، تيئن "اُن کي "اُتوهو اورانگا"، يعني ٻار لاءِ وڏيءَ زندگيءَ جي علامت سمجهيو ويندو هو، جيڪڏهن اهو ساڻو رهندو، تہ ٻار آسودو ٿيندو، جيڪڏهن اهو ٻوٽو يا وڻ ڪومائجي، سڙي ويندو هو، تہ ان مان ٻار جا والدين پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اولاد لاءِ تمام برو شگون ڪيندا هئا. فيجي ٻيٽن جي ڪن حصن ۾ نر ٻار جي ناڙي ڪي ناريل يا "بريڊ فروٽ" وڻ جي شاخ سان گڏ پوکيو ويندو آهي ۽ ٻار جي زندگيءَ کي وڻ جي حياتيءَ سان تمام قريبي طور ڳنڍيل سمجهيو ويندو آهي. ڊچ بورنيو جي ننڍاڪي ۽ تاجان ضلعن ۾ رهندڙ ڏياڪ قوم جي ماڻهن ۾ هر ٻار لاءِ ميوي جي هڪ وڻ پوکڻ جو رواج آهي ۽ ان کان پوءِ عام اعتقاد مطابق، ٻار جي تقدير کي وڻ جي قسمت سان وابسته سمجهيو ويندو آهي. جيڪڏهن اهو وڻ تيزيءَ سان مٽي ڇڏي ٿو، ته پوءِ ٻار لاءِ چڱائي آهي؛ پر جيڪڏهن اهو وڻ ڇامڙو يا ڏنگو ڏڙو نڪري ٿو، ته پوءِ ان جي انساني نعم‌البدل لاءِ به بدبختيءَ کان سواءِ ٻي ڪابه توقع نه ٿي رکي سگهجي.

چيو ويجي ٿو ته رشيا، جرمنيءَ، انگلنڊ، فرانس ۽ الليءَ ۾ اڃا به ڪي اهڙا خاندان آباد آهن، جي ٻار جي جنم وقت هڪ نئين وڻ پوکڻ جا عادي آهن. کين هيءَ اميد هوندي آهي ته اهو وڻ ٻار سان گڏ وڌندو ويندو، جنهن ڪري نهيءَ وڻ کي ڏاڍيءَ خبرداريءَ سان تاڪيو ويندو آهي. اها رسم سئزرلئنڊ جي آرگائو ضلعي ۾، اڃا تائين عام جام آهي؛ چوڪري لاءِ صوفن جو هڪ وڻ ۽ چوڪريءَ لاءِ ناسپاتيءَ جو هڪ وڻ پوکيو ويندو آهي ۽ ماڻهو سمجهندا آهن ته اهو ٻار وڻ سان گڏو گڏ سکي ۽ آسودو يا تباه ۽ برباد ٿيندو. سيڪلينبرگ ۾ جايل ٻار جي اورڪي هڪ ننڍي وڻ جي ٻاڙ وٽ اڇلايو ويندو آهي ۽ پوءِ ٻار کي وڻ سان گڏ وڌندڙ سمجهيو ويندو آهي. ڊلهائوسي قلعي جي ڀرسان، جو ايڊنبرگ جي ڀرڪان گهٽو دور ناهي، شاه بلوط جو هڪ وڻ بيٺو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنهن کي "ايج ويل وڻ" سڏيو ويندو آهي ۽ جنهن کي عام اعتقاد مطابق، ساڳئي نالي واري خاندان جي تقدير سان هڪ پراسرار نموني سان وابستہ سمجهيو ويندو آهي. چاڪاڻ ته ماڻهو چوندا آهن ته جڏهن انهيءَ خاندان جو ڪو فرد مرندو آهي، يا مرڻ وارو هوندو آهي، تڏهن "ايج ويل" وڻ مان هڪ شاخ ٽٽي هيٺ ڪرندي آهي. چنانچہ، سنہ ۱۸۷۴ع جي جولاءِ مهيني جي هڪ خاموش ۽ پرسڪون ڏينهن تي، انهيءَ وڻ مان هڪ وڏيءَ ٽاريءَ کي ٽٽي هيٺ ڪرندو ڏسي، ٻيلي جي هڪ پوڙهي چوڪيدار حيرت وچان چيو ته، "آقا هِن گهڙيءَ مري ويو!" ۽ اُن کان جلد ئي پوءِ، هيءَ خبر ڦهلجي ويئي ته فاڪس مال، ڊلهائوسي قلعي جو يارهون اسير، انتقال ڪري ويو.

انگلنڊ ۾، ننڍن ٻارن کي "ائش" وڻ جي چيريل ٽڙ وچان ڏيڇڙي ۽ ڏکڻيءَ جي بيماريءَ جي علاج طور لنگهايو ويندو آهي، ۽ ان کان پوءِ انهن ٻارن ۽ وڻ جي درميان هڪ قسم جو هم آهنگي تعلق قائم ٿيل سمجهيو ويندو آهي. اهڙو هڪ وڻ، جو گهٽي وقت کان وٺي انهيءَ ڪم لاءِ استعمال ڪيو ويندو هو، "سُرلي هيٺ" جي ڪناري تي، هوڪلي هائوس کان برمنگهام ڏانهن ويندڙ رستي تي بيٺل هو. "ٽامس چينگورٿ، جو پر واري هڪ ڪيٽ جي مالڪ جو پٽ هو ۽ جو هِن وقت ٽيهن سالن جو آهي، جڏهن هڪ سال جو معصوم ٻار هو، تڏهن کيس هڪ اهڙي ئي وڻ وچان لنگهايو ويو هو، جو هن وقت بہ صحيح ۽ سلامت بيٺو آهي، جنهن کي هو اهڙي احتياط سان محفوظ رکندو آهي، جو ان جي هڪ شاخ کي بہ ڪنهن کي ڇهڻ جي اجازت ڪانہ ڏيندو آهي، چاڪاڻ ته ماڻهن جو اعتقاد آهي ته مريض جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زندگيءَ جو سڄو دارومدار انهيءَ وڻ جي حياتيءَ تي آهي ۽ جنهن ۾ گهڙيءَ ان کي ويڙيو وڄي ٿو، تنهن وقت، خواه مريض ان کان ڪيترو ئي دور هجي، اها بيماري هڪدم واپس وري ٿي، ۽ هڪ ماڻهوءَ جي موت جو سامان اهڙيءَ طرح پيدا ٿئي ٿو، جهڙيءَ طرح انهيءَ ماڻهو جو ٿيو، جو انهيءَ رستي تان هڪ گاڏ و هلائي رهيو هو. "بهرحال، هيءَ ڳالهه، ڪا غير معمولي ڪانهي" مصنف لکي ٿو، "ته وڻ ڪيرائڻ ڪان پوءِ ۾ ڪجهه وقت تائين ماڻهو جيئرا رهن." شفايابيءَ حاصل ڪرڻ جو عام رواجي طريقو نديءَ عمر واري "ائش" وڻ کي ڪجهه فوٽن تائين ڏيگهه ۾ چيرڻ ۽ صبح جو سج اپرڻ وقت انهيءَ چير وچان اگهاڙي پار کي ٿي يا نَوَ پيرا لنگهائڻ جو آهي. انگلنڊ جي مغرب ۾، ڇيو ويو آهي، پار کي اهڙي چير وچان لنگهائڻ جو رستو "سڄ جي مخالف رخ" ۾ هڻڻ گهرجي. جئين ئي اها رسم ادا ڪئي ويندي آهي، تيئن ئي وڻ کي مضبوطيءَ سان ٻڌو ويندو آهي ۽ چير کي مٽيءَ يا گاري سان لٽيو ويندو آهي. عام اعتقاد هيءُ آهي ته جهڙيءَ طرح وڻ وارو چير بند ٿي ويندو، اهڙيءَ طرح پار جي بدن ۾ زخم سبب آيل چير به ڇٽي ويندو. پر جيڪڏهن وڻ ۾ ڪيل چير ڪليل رهندو ته پار جي بدن وارو چير پڻ ائين ئي ڪليل رهندو ۽ جيڪڏهن اهو وڻ سڪي، سڙي پوندو، ته پار جو موت به يقيني طرح ان جي پٽيان ئي پٽيان واقع ٿيندو.

ٻين مختلف مرضن، پر خصوصاً چيرن ۽ ڏيڇڙي جو ساڳيو ئي علاج يورپ جي ٻين حصن، جهڙوڪ جرمني، فرانس، ڊينمارڪ ۽ سئيڊن ۾ عام‌طرح عمل ۾ آندو ويو آهي، پر انهن سڀني ملڪن ۾ انهيءَ مقصد سان جيڪو وڻ ڪتب آندو ويو آهي، سو عام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

طرح "ائش" نن، پر شاهه بلوط آهي، ڪڏهن ڪڏهن بيد جي وڻ جي، نه فقط اجازت ڏني ويندي آهي، پر اهو شاه بلوط جي بجاءِ بدل طور پڻ ڏسيو ويندو آهي. انگلنڊ وانگر، ميڪلينبرگ ۾ پڻ وڻ ۽ ٻار جي درميان اهڙيءَ طرح سان جيڪو هم آهنگ رشتو قائم ڪيو ويندو آهي، تنهن کي ڪڏهن ڪڏهن ايتريقدر تم قريب سمجهيو ويندو آهي، جو ماٺهن ۾ هيءَ وهم عام ويٺل هوندو آهي، تم جيڪڏهن وڻ کي وڍبو، تم ٻار مري ويندو.

۳- **ديون ۽ خارج روح :** پر لوڪ-آڪاٽين وانگر، عملي زندگيءَ ۾ ب، انسان کي جسماني هم آهنگيءَ جي جوڙ، ذريعي محض بيجان شين ۽ ٻوٽن سان ئي ڪڏهن ڪڏهن هڪٻئي سان وابستہ ٽيل ڪونہ سمجهيو ويندو آهي. ائين ب سمجهيو ويندو آهي تہ اهو ئي جوڙ انسان ۽ حيوان جي درميان ب قائم رهي سگهي ٿو، حتيٰ ڪ انهن ٻنهي مان هڪ جي ٻهبوديءَ ۽ ٻلائيءَ جو ٻئي جي چگهيلائيءَ تي ايترو دارومدار رهي ٿو، جو جڏهن جانور مري ٿو، تڏهن واسطيدار ماٺهو پڻ مري ٿو. عام رواج ۽ قصن جي درميان مشابهت اڃا ب زياده قريب آهي، چاڪاڻ تم ٻنهي حالتن ۾ روح کي انساني جسم کان جدا ڪرڻ ۽ ڪيس ڪنهن جانور ۾ محفوظ رکڻ جي طاقت، دستوري طور، جادوگرن ۽ ڊائنٽين جي خصوصي مراعات ۾ ئي شامل رهي آهي. چنانچ، سائبيريا ۾ مقيم "ياڪوت" نالي هڪ قبيلي جي ماٺهن جو اعتقاد آهي تہ هرهڪ جادوگر ٻنهنجو روح يا ٻنهنجن روحن مان هڪ، ڪنهن جانور ۾ وجهي ڇڏيندو آهي، جنهن کي هو سچيءَ دنيا جي نظرن کان خبرداريءَ سان لڪائي رکندو آهي. "ڪوب ماٺهو ٻنهنجي خارج روح کي نہ ٿو ڳولي سگهي". هڪ مشهورومعروف

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جادوگر چيوتم "اهو هتان کان گهڻو دور، ايڊزهيگانسڪ جي پٽريلن جبلن ۾ پوشيده رکيل آهي". سال ۾ فقط هڪ دفعو، جڏهن آخرين برف پگهري ويندي آهي ۽ ڏرتي ڪارو رنگ اختيار ڪرڻ لڳندي آهي، تڏهن جادوگرن جا اهي خارج ارواح جانورن جي صورت ۾ ماڻهن جي قيامگاهن ۾ نظر ايندا آهن. اهي هرطرف گهمندا ڦرندا آهن، پر ان جي باوجود جادوگرن کان علاوه، ڪين ٻيو ڪوبه نه ڏسي سگهندو آهي. انهن مان جيڪي طاقتور هوندا آهن، سي گوڙ گهمسان ڪندا، اڇتي وڏندا ويندا آهن. پر جيڪي ڪمزور هوندا آهن، سي چورن وانگر لڪندا، آهستي ڦرندا گهڙندا آهن. اهي گهڻو ڪري وڙهندا آهن ۽ ٻوءِ اهو جادوگر، جنهن جي خارج روح کي شڪست ايندي آهي، سو بيمار ٿي پوندو آهي، يا مري ويندو آهي. انهن مان انتهائي ڪمزور ۽ بزدل جادوگر اهي هوندا آهن، جن جا ارواح ڪتن جي جسمن اندر سمايل هوندا آهن، چاڪاڻ ته ڪتو پنهنجي انساني نعم‌البدل کي ڪوبه آرام نه ٿو ڏئي. پر سندس دل کي ڪٽري ٿو ۽ جسم کي چڪ هڻي، ٽڪر ٽڪر ڪري ٿو. سڀني کان زياده طاقتور جادوگر اهي هوندا آهن، جن جي خارج روحن کي سمند گوڙن، ڏاڙهن ڪارن رڇن، عقابن يا جهنگلي سوئرن جون ظاهري صورتون هونديون آهن. وري، توروخينسڪ علائقي ۾ آباد سئمويڊ نسل وارن ماڻهن جي راءِ آهي ته هڪ جادوگر وٺ هڪ حجائتو ۽ جاتل سڃاتل روح هوندو آهي، جنهن کي اهو جهنگلي سوئر جي صورت ۾ جادوءَ جي هڪ ڪمر بند ذريعي پاڻ سان گڏ ڪٽي گهمائيندو ڦرندو آهي. جهنگلي سوئر جي موت تي جادوگر پاڻ به مرندو آهي، ۽ ڪن جادوگرن جي اهڙين جنگين جون آڪاٽيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڀاڻن ويندڙن آهن، جي هڪ ٻئي سان سچ پچ مقابلي ڪرڻ لاءِ ٻاهر نڪرڻ کان اڳ، پنهنجن روحن کي وڙهڻ لاءِ موڪليندا آهن. مٿي نسل وارن جو اعتقاد آهي ته "هڪ ماڻهوءَ جو روح ٻئي ماڻهوءَ يا ڪنهن جانور ۾ داخل ٿي سگهي ٿو، يا البت انهن ٻنهي جي درميان ڪو اهڙو پر اسرار تعلق پيدا ٿي سگهي ٿو، جو منجهائڻ هڪ جي قسمت جو دارو مدار مڪمل طور ٻئي مٿان ٿئي ٿو."

نيو هيبرائيڊس جزيرن جي "موٽا" نالي هڪ ٻيٽ جي ميلا نيشي نسل واڻن ماڻهن ۾، خارج روح جي تخيل تي روز مره جي زندگيءَ ۾ عمل ڪيو ويندو آهي. "موٽا" ٻيٽ جي مقامي ٻوليءَ جي "تمانيو" لفظ جي معنيٰ "ڪا به اهڙي جاندار يا بي جان شيءِ آهي، جنهن جي متعلق ڪنهن ماڻهوءَ کي اهڙو يقين ويهجي ويو هجي، ته ان جو وجود سندس زندگيءَ سان بلڪل قريبي تعلق رکي ٿو ..... موٽا ٻيٽ ۾ هر هڪ ماڻهوءَ کي پنهنجو پنهنجو "تمانيو" ڪوبه هوندو هو، فقط ڪن ماڻهن جو خيال هوندو هو ته سندن اهڙو تعلق ڪرڙيءَ، نانگ يا، ٽي سگهي ٿو ته ڪنهن پٿر، سان هو، ڪڏهن ڪڏهن اهڙيءَ شيءِ لاءِ جستجو ڪئي ويندي هئي، ۽ ڪيس فقط ڪن پنن جي مرڪب ٻيڙ، ۽ انهن جي ٻوڳ کي هڪ هنڌ جمع ڪري، ڏيئر ڪرڻ سان ڳولي لڌو ويندو هو، ٻوءِ جيڪا به زنده شيءِ انهيءَ ڏير اندر، يا ان جي مٿان سيپ ڪان اول ڏني ويندي هئي، سا "تمانيو" هوندي هئي. ان جي جاچ رکي ويندي هئي، پر ڪيس ڪارايو يا پوڇيو ڪوبه ويندو هو، مقامي ماڻهن جو اعتقاد هوندو هو ته "تمانيو" هڪ سڌ ڪرڻ سان هليو ايندو آهي ۽ جيڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو جاندار هوندو آهي ته ان سان ماڻهوءَ جي زندگي قريبي طور وابستہ هوندي آهي ۽ جيڪڏهن اهو (تمانيو) بي جان هوندو آهي، ته ماڻهوءَ جي سلامتي ساڻس وابستہ هوندي آهي، جيڪڏهن اهو مرندو، يا بيجان هڻڻ جي صورت ۾، گم ٿي ويندو يا ٽٽي پوندو، ته واسطيدار ماڻهو مري ويندو. چنانچہ، بيماريءَ جي حالت ۾، اهي ڪن خاص ماڻهن کي موڪلي، هيءَ خاطري ڪرائيندا هئا، ته سندن "تمانيو" صحيح سلامت ۽ چڱو پلو هو يا نہ."

جانور اندر رکيل خارجہ روح جو نظريو اولهہ آفريڪا، خاص طرح نائجيريا، ڪئميرونس ۽ گئبون جي ماڻهن وٽ عام ڏٺو وڃي ٿو. گئبون ۾ رهندڙ فانس قبيلي جي ماڻهن ۾، هرهڪ جادوگر لاءِ ائين سمجهيو ويندو آهي ته اهو پنهنجي دستاربنديءَ جي موقعي تي پنهنجي زندگيءَ کي "رت-برادريءَ" جي رسم ادا ڪرڻ سان ڪنهن جهنگلي جانور جي زندگيءَ سان ڳنڍي ڇڏيندو آهي، هو انهيءَ جانور جي ڪَنَ ۽ پنهنجيءَ ٻانهن مان ڪجهہ رت ڪيندو آهي ۽ جانور جي نسن ۾ پنهنجو ۽ پنهنجن نسن ۾ انهيءَ جانور جو خون داخل ڪندو آهي. ان کان پوءِ انهن ٻنهي جي درميان اهڙو ته قريبي رشتو قائم ٿي ويندو آهي، جو منجهائن هڪ جو موت، ٻئي جي موت جو باعث ٿيندو آهي. انهيءَ اتحاد سبب جادوگر جي اقتدار کي اهڙي سهوليت ملندي آهي، جنهن کي اهو مختلف طريقن سان پنهنجي فائدي لاءِ استعمال ڪندو آهي. اول ته پَرين جي آڪاڻين واري انهيءَ جادوگر وانگر، جنهن پنهنجي ساه کي پنهنجي وجود کان ٻاهر سلامتيءَ واريءَ ڪنهن جاءِ ۾ بطور امانت رکيو آهي، فان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جادوگر هاڻي پاڻ کي ناقابلِ شڪست تصور ڪري ٿو. ان کان علاوه، جنهن جانور سان هن پنهنجي خون جي ڏي وٺ ڪئي آهي، سو سندس آشنا ٿي چڪو آهي ۽ سندس اهڙا سڀ احڪام مڃيندو، جي هو ڪيس ڏيڻ چاهيندو. چنانچ، هو پنهنجن دشمنن کي زخمي ڪرڻ ۽ مارڻ لاءِ ان کان ڪم وٺي ٿو. انهيءَ سبب ڪري، جنهن جانور سان هو رت - پائپيءَ جو رشتو قائم ڪري ٿو، سو ڪنهن به صورت ۾ ڪو پالتو يا پالیل جانور ڪونہ هوندو آهي، پر اهو هميشه کو خطرناڪ پوائنٽ ۽ وحشي جانور هوندو آهي، جهڙوڪ چيتو، ڪارو نانگ، واڳون، دریاهي گهوڙو، جهنگلي سوئر يا ڪُجهه. انهن سيني جانورن سان "فان". قوم جي جادوگرن جو زياده کان زياده مقبول ۽ عام طور آشنا جانور چيتو هوندو آهي ۽ ان کان بعد ڪاري نانگ جو وارو هوندو آهي ۽ ڪُجهه کن تمام ٿورين حالتن ۾ اهو ڪردار ادا ڪندي آهي. ڏانڻين، خواهه جادوگرن کي پنهنجا پنهنجا آشنا هوندا آهن، پر اهي جانور، جن سان عورتن جون زندگيون اهڙيءَ طرح وابسته هونديون آهن، سي عام طور انهن کان مختلف هوندا آهن، جن کي مرد پنهنجا خارج ارواح سپرد ڪندا آهن. هڪ ڏانڻ کي پنهنجي آشنا جي حيثيت ۾ ڪو چيتو ڪڏهن به قبول ڪونہ پوندو آهي. پر ڪيس عام طرح نانگ جي نسل جي ڪا زهريلي جنس، ڪڏهن سنگڻ واري ازدها ڪڏهن ڪو ڪارو نانگ، ڪڏهن ڪو سائو نانگ، جو ڪيلي جي وڻ ۾ رهندو آهي، زياده پسند پوندو آهي يا ڪن وقتن تي ڪُجهه، اُلو، يا ڪو ٻيو شبينہ پرندو هوندو آهي. هر حالت ۾ اهو جانور يا پکي، جنهن سان ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏانئن يا جادوگر اهڙو پراسرار تعلق قائم ڪيو هوندو آهي، سو هميشه هڪ فرد هوندو آهي ۽ نه هڪ جنس، ۽ جڏهن اهو هڪ جانور مري ويندو آهي، تڏهن اهو اتحاد بلڪل قدرتي نموني سان ختم ٿي ويندو آهي، ڇاڪاڻ ته جانور جي موت کي انهيءَ ماڻهوءَ جي موت جو پيش خيمو سمجهيو ويندو آهي.

ساڳيا ئي خيال ڪئميرون صوبي جي ڪراس درياهه جي ماڙيءَ ۾ آباد قبائلن وٽ به ڏٺا وڃن ٿا. ماڻهن جي گروهن، خاص طرح هڪ ڳوٺ جي باشندن، مختلف جانورن جو انتخاب پئي ڪيو آهي، جن سان انهن پنهنجو قريبي رشتو پئي سمجهيو آهي. اهڙن جانورن مان درياهي گهوڙا، هاٿي، چيتا، واڳون، گوريلا باندر، ڇيون، نانگ، چند مثال آهن ۽ اهي سڀ جانور اهڙي قسم جا آهن، جي يا تمام طاقتور آهن يا وري اهي پاڻ کي ماڻهن جي نظرن کان پاڻيءَ يا جهنگ اندر آسانيءَ سان پوشيده ڪري سگهندا آهن. جانور- آشنا جي انتخاب لاءِ سندس پوشيده ٽيڪ جي طاقت هڪ ضروري شرط سمجهيو ويندو آهي، ڇاڪاڻ ته جانور دوست يا مددگار مان هيءَ توقع رکي ويندي آهي، ته هو پنهنجي مالڪ جي دشمن کي لڪ چوريءَ سان نقصان رسائيندو. مثال طور، جيڪڏهن هو درياهي گهوڙو آهي، ته هو اوچتو ئي اوچتو پاڻيءَ کان ٻاهر اچي منهن ڪيندو ۽ اهڙيءَ طرح دشمن جي بتيلي کي اونڌو ڪري ڇڏيندو. انهن جانورن ۽ سندن ماڻهن، دوستن يا مائٽن متن ۾ اهڙو همدردانه تعلق موجود سمجهيو ويندو آهي، جوجنهن گهڙيءَ اهو جانور مرندو، تنهن لحظي اندر ماڻهو به مرندو. ساڳيءَ طرح، جنهن گهڙيءَ ماڻهو مرندو، انهيءَ ڀرپور جانور به مرندو. انهيءَ مان هيءَ امر هڪ لازمي نتيجي طور ظاهر ٿئي ٿو ته جانور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مائڻن کي ڪنهن به حالت ۾ نہ تير هڻڻ گهرجي ۽ نہ ڪنهن ٻئي طريقي سان ستائڻ گهرجي، متان انهن ماڻهن کي ڪو ضرر پهچي يا اهي مري پون، جن جون زندگيون انهن حيوانن جي حياتيءَ سان اهڙي نموني گنديل آهن. بهرحال، اها گالهه گوٺ جي ماڻهن کي، جن هاڻين کي پنهنجو جانور دوست ٻڌايو هوندو آهي، هاڻين جي شڪار کان نہ روڪيندي آهي. چاڪاڻ تہ اهي هاڻيءَ جي سڃيءَ جنس جو احترام نہ ڪندا آهن، پر ان جي فقط ڪن اهڙن خاص فردن جو، جيڪي ڪن مردن ۽ عورتن سان انفرادي حيثيت ۾ قريبي رشتي ۾ منسلڪ هوندا آهن، آهي ماڻهو سمجهندا آهن تہ اهي انهن مخصوص پاڻ - هاڻين کي انهن عام هاڻين جي ڏاڻن وچان هميشه شناخت ڪري سگهندا آهن، جي محض هاڻي ئي هاڻي هوندا آهن. اها شناخت ذرحقيقت دوطرفي سمجهي ويندي آهي. جڏهن شڪاري، جنهن کي ڪو هاڻي دوست هوندو آهي، اهڙي قسم جي انسان - هاڻيءَ سان ملي ويندو آهي، جيئن اسين اهڙي هاڻيءَ کي هوند سڏيون، تڏهن اهو شاندار جانور پنهنجو هڪ پير پنهنجي منهن اڳيان جهلي، جڙ تہ ڪيس هيئن چوندو آهي تہ "تير نہ هڻجانءِ." جيڪڏهن اهو شڪاري اهڙو انسانيت سوز ثابت ٿيندو، جو اهڙي هاڻيءَ تي تير هلائي ڪيس هلاڪ ڪندو، تہ اهو ماڻهو، جنهن جي زندگي انهيءَ جانور سان وابسته هوندي، بيمار ٿي پوندو.

ڪئميرون جي بلونگ قبيلي جا ماڻهو سمجهندا آهن تہ هر هڪ ماڻهوءَ کي هڪ ڪان وڏيڪ روح هوندا آهن، جن مان هڪ جسم اندر هوندو آهي ۽ پيو هاڻيءَ، جهنگلي سوئر، چيتي، وغيره جهڙي ڪنهن جانور اندر رهندو آهي. جڏهن ڪو ماڻهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيمار ٿي گهر پهچندو آهي ۽ هيئن چوندو آهي، "تہ آءٌ جلد مرندس" ۽ هو سچ پچ مري ويندو آهي، تڏهن ماڻهو هيءَ دليل پيش ڪندا آهن تہ سندس روحن مان ڪنهن هڪ ڪي جهنگلي سوئر يا چيتي ۾ رهندي ماريو ويو آهي ۽ اهڙيءَ طرح سندس خارج روح جي موت هن جي جسم اندر رهندڙ روح جو موت آندو آهي. جيئرن ماڻهن جي خارج روحن جي وجود ۾ ايبو قبيلي وارن کي ب، جو نائجر درياه جي ڪيٽيءَ وٽ آباد هڪ مشهور قبيلو آهي، پختو اعتقاد هوندو آهي. اهي سمجهندا آهن تہ ماڻهوءَ جو روح ٽوري عرصي لاءِ سندس جسم کي چڏي، ڪنهن جانور جي جسم اندر پنهنجو قيامگاه ٺاهي سگهندو آهي. جيڪو ماڻهو اها طاقت حاصل ڪرڻ جو خواهان هوندو آهي، سو ڪنهن حڪمت واري ماڻهوءَ کان هڪ دوا وٺي پنهنجي ڪاڌي ۾ ملائيندو آهي. ان کان پوءِ سندس روح باهر نڪري، ڪنهن جانور اندر داخل ٿيندو آهي. اتفاق سان، جيڪڏهن اهو جانور انهيءَ وقت اندر مارجي وڃي ٿو، جڏهن انهيءَ ماڻهوءَ جو روح منجهس داخل آهي، تہ اهو ماڻهو مري ٿو، ۽ جيڪڏهن اهو جانور زخمي ٿئي ٿو، تہ ماڻهوءَ جو سڄو بدن هڪدم ڦرڙين سان ڀرجي وڃي ٿو. اهو اعتقاد ماڻهن کي مختلف قسمن جي بچڙاين طرف مائل ڪندو آهي، چاڪاڻ تہ هڪ چالاڪ بدمعاش اها دوا لڪ چوريءَ پنهنجي دشمن کي کاڌي ۾ ملائي ڏيندو ۽ اهڙيءَ طرح انهيءَ جي روح کي، بنان اجازت، ڪنهن جانور اندر منتقل ڪري، انهيءَ جانور کي ماري چڏيندو ۽ ان سان گڏو گڏ انهيءَ ماڻهوءَ کي ب ماريندو، جنهن جو روح جانور اندر مقيم هو. نائجر درياه جي منهن وٽ، ڪالابار جي حبشين جو اعتقاد آهي تہ هرهڪ ماڻهوءَ، مرد خواه عورت کي چار ارواح

www.sindhsalamat.com · books.sindhsalamat.com

هوندا آهن، جن ۾ ان هڪ سندس جسم کان ٻاهر جهنگلي جانور جي صورت ۾ ٻيلي ۾ رهندو آهي. اهو خارج روح، يا جيئن سس کنگسلي کيس سڏي ٿي، اهو جهنگ وارو روح ذري گهٽ ڪوبہ جانور، مثلاً چيتو، مڇي يا ڪا ڪمي ٿي سگهي ٿو، پر اهو ڪنهن بہ حالت ۾ ڪو پالتو يا گهريلو جانور ۽ ڪو ٻوٽو ڪونہ هوندو آهي، سواءِ ڪنهن روحاني نظر رکندڙ ماڻهوءَ جي حالت کان، ٻيو ڪوبہ پنهنجي جهنگ واري روح کي نہ ڏسي سگهندو آهي، پر هڪ روحاني نظر رکندڙ ماڻهو گهٽو ڪري ٻڌائي سگهندو تہ ماڻهوءَ جهنگ وارو روح ڪهڙي قسم جي جانور ۾ آهي ۽ ان کان پوءِ اهو ماڻهو احتياط ڪري انهيءَ جنس جي ڪنهن بہ جانور کي ڪونہ ماريندو آهي ۽ ٻئي ڪنهن کي بہ ماريندو ڏسندو آهي، تہ سخت اعتراض ڪندو آهي. هڪ مرد ۽ سندس پٽن جا جهنگ وارا روح عام طرح هڪ قسم جا جانور هوندا آهن ۽ ساڳيءَ طرح هڪ عورت ۽ سندس ڏيئرن جا. پر ڪڏهن ڪڏهن خاندان جا سڀ ٻار پنهنجي پيءُ جو جهنگ وارو روح اختيار ڪندا آهن. مثال طور، جيڪڏهن ان جو خارج روح هڪ چيتو آهي، تہ هن جا سڀ پٽ ۽ ڏيئون بہ چيتي کي پنهنجو خارج روح ٻڌائيندیون. ٻئي طرف، اهي سڀ ڪڏهن ڪڏهن پنهنجيءَ ماءُ جي پيروي ڪندا آهن، مثال طور، جيڪڏهن سندن ماءُ جو خارج روح ڪڇي آهي، تہ سندس پٽن ۽ ڏيئرن جا سڀ خارج ارواح ڪميون ئي هوندا. ماڻهوءَ جي زندگيانهيءَ جانور جي زندگيءَ سان، جنهن کي هو پنهنجو خارج يا جهنگ وارو روح تصور ڪري ٿو، اهڙي قريبي رشتي ۾ منسلڪ سمجهي ويندي آهي، جو انهيءَ جانور کي ڪو زخم رسيو، يا سندس موت واقع ٿيو، تہ ان کي لازمي طور انهيءَ ماڻهوءَ جي زخم يا موت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو پيش خيمو سمجهيو ويندو ۽ ان جي برعڪس، جيڪڏهن ماڻهو مري ٿو، تہ سندس جهنگ واري روح کي ان کان پوءِ ڪابہ آرام واري جاءِ نصيب ڪرائي ٿيندي. پر اهو پاڻ ٿي پوندو ۽ ٻاهر ٻ گهڙي پوندو يا ماڻهن متان حملو ڪندو ۽ کيس مٿي وارو ڏڪ هڻي ماري ويندو ۽ اهڙيءَ طرح سندس خاتمو ٿيندو.

اتر ڪالابار ٻ، ايڪيٽ جي قريب هڪ مقدس ڏنڊ آهي، جنهن جي ڇڻ کي ڏاڍي احتياط سان محفوظ رکيو ويندو آهي، چاڪاڻ تہ ماڻهن جو اعتقاد آهي تہ سندن ٿي ارواح منجهن مقيم هوندا آهن ۽ ان کري جيڪا بہ ڇڻي ماري ويندي، تنهن سان گڏ هڪ انساني حياتيءَ جو چراغ گل ٿيندو. گهڻا سال نہ ٿيا، جو ڪالابار درياه ٻ هڪ تمام وڏوءِ پوڙهو واڳون رهندو هو، جنهن لاءِ عام ماڻهو ائين سمجهندا هئا تہ ان ٻ هڪ سردار جو خارج روح مقيم هو، جو بذات خود جيئرو جاڳندو ڊيوڪ ٽائون ٻ رهندو هو. شڪار گيڏندڙ نائب قونصل انهيءَ جانور کي وقت بوقت شڪار ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا هئا ۽ آخرڪار ڪنهن آفيسر ان کي گولي هڻي وڌي. في الفور انهيءَ سردار کي ٽنگ ٻ زخم ٿي پيو ۽ هو بستري داخل ٿيو. ٻاهران تہ هن ائين ظاهر ڪيو تہ ڪيس ڪتي چڪ پاتو هو، پر سياڻا پنهنجو ڪنڊ ڏوٽيندا هئا ۽ اهڙي هلڪي ۽ بيڪار ٻهاني تي يقين ڪرڻ لاءِ تيار ڪونہ هئا. وري، نائجر درياه جي ڪنارن تي لوڪو جا ۽ ڪيٽيءَ جي درميان، جيڪي مختلف قبائل آباد آهن، تن ٻ هيءَ اعتقاد عام آهي تہ "ماڻهوءَ اندر هڪ ٻ متبادل خودي،" هئڻ جو امڪان آهي، جا واڳونءَ يا درياهي گهوڙي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جهڙي جانور جي صورت ۾ هوندي آهي. انهن ماڻهن جو اعتقاد آهي ته هڪ ماڻهوءَ جي زندگي انهيءَ جانور جي زندگيءَ سان ايتري قدر وابسته آهي، جو منجهائن ڪنهن هڪ کي جيڪا به شيءِ متاثر ڪندي، سا ٻئي مٿان به ساڳئي قسم جو اثر ظاهر ڪندي ۽ جيڪڏهن انهن مان هڪ مرندو، تو پيو به تمام جلد ساڳئي رستي تي گامزن ٿيندو. هن ڳالهه کي کو گهٽو زمانو ڪونہ ٿيو، جو ڪنهن انگريز ڪنهن مقامي ڳوٺ جي قريب هڪ درياهي گهوڙي کي گولي هٽي ماري وڌو، پر واري ڳوٺ جي هڪ اهڙيءَ عورت جي دوستن، جا انهيءَ رات ڳوٺ ۾ مري ويئي، سندس موت جي بدلي ۾ انهيءَ انگريز کان پنجن پائونڊن جي عيوضي جي تقاضا ڪئي، جو هن کي پري ڏيڻو پيو."

مرڪزي آمريڪا جي زئپوٽيڪ قبيلي وارن ماڻهن ۾، جڏهن ڪنهن عورت جو ويڙ ٿيڻ وارو هوندو هو، تڏهن سندس عزيز و اقارب جهوپڙيءَ اندر اچي جمع ٿيندا هئا ۽ زمين تي مختلف جانورن جون تصويرون ڪيڻ لڳندا هئا، پر جيئن ئي ڪا هڪ تصوير مڪمل ڪندا هئا، تيئن ئي ان کي ڌاهي ڇڏيندا هئا. اهو سلسلو ان وقت تائين هلندو هو، جيستائين ٻار ڄمندو هو ۽ ان وقت جنهن جانور جي تصوير زمين تي چاپيل رهجي ويندي هئي، تنهن کي انهيءَ ٻار جو "ٽوٽا" يا پيو وجود سڏيو ويندو هو. "جڏهن اهو ٻار ڪافي وڏو ٿي ويندو هو، تڏهن هو انهيءَ جانور کي هٿ ڪندو هو، جو سندس نمائندو هوندو هو ۽ اُن جي حفاظت ڪندو هو، چاڪاڻ ته ماڻهن جو اعتقاد هو ته سندس صحت ۽ زندگي انهيءَ جانور جي صحت ۽ زندگيءَ سان وابسته هئي؛ درحقيقت، انهن ماڻهن جو هيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خيال هو تہ ٻنهي جو موت هڪ ئي وقت واقع ٿيندو"، يا البت هيئن هو، تہ جڏهن جانور مرندو، تڏهن اهو ماڻهو ۾ ان سان گڏ مرندو. گئيٽيمالا ۽ هونڊوراس جي ڳاڙهن هندستانين ۾، 'ناگوئال' يا 'نائوئال' "اها جاندار يا بي جان شيءَ آهي، جا عام طرح جانور جي صورت ۾ هوندي آهي، جا ڪنهن خاص ماڻهوءَ سان اهڙي متوازي رشتي ۾ منسلڪ هوندي آهي، جو ماڻهوءَ جي خوشحاليءَ ۽ بدحاليءَ جو دارو مدار 'ناگوئال' جي تقدير تي هوندو آهي." هڪ قديم مصنف مطابق، گئيٽيمالا جي گهڻن هندستانين کي "شيطان دوکو ڏيئي، منجهن هيءَ اعتقاد ويهاريو آهي تہ سندن زندگيءَ جو انحصار فلاڻي يا فلاڻي جانور (جنهن کي اهي پنهنجو آشنا روح تصور ڪندا آهن) جي حياتيءَ تي آهي، جنهن ڪري اهي سمجهندا آهن تہ جڏهن اهو جانور مرندو، تڏهن اهي به ضرور مرندا، جڏهن به ڪو شڪاري انهيءَ جانور جو تعاقب ڪندو آهي، تڏهن سندن دليون ڌڙڪنديون آهن، جڏهن اهو بي حال هوندو آهي، تڏهن اهي به بي حال هوندا آهن. پر نہ، ڪڏهن تہ هيئن به ٿيو آهي، جو شيطان جي حرفت سبب اهي انهيءَ جانور جي صورت ۾ نظر آيا آهن (جو عام طرح سندن انتخاب موجب هرڻ، ڦاڙهو، شينهن، چيتو ڪتو يا عقاب هوندو آهي) ۽ انهيءَ صورت ۾ سڻن وار ڪيا ويا آهن ۽ ڪين زخمي ڪيو ويو آهي." انهن هندستانين کي يقين هوندو هو تہ سندن "ناگوئال" جو موت، سندن موت آڻيندو. روايتن مان هيءَ تصديق ٿئي ٿي تہ هسپانونين سان پهرين جنگين ۾، جي ڪئيٽزالٽينانگو جي ميدان ۾ وڙهيون ويئون هيون، هندستاني سردارن جا "ناگوئال" نانگن جي صورت ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڙهيا هئا. سيني ڪان وڏي سردار جو "ناگوئال" خاص طور نمايان هو، چاڪاڻ ته اهو هڪ وڏي پڪيءَ جي صورت ۾ هو، جو سبز رنگ جي ڪنين سان سينگاريل هو. هسپانوي جنرل، پيڊرو ڊي الورادو، انهيءَ پڪيءَ کي پنهنجي پالي سان ماريو ۽ انهيءَ ئي دم ۾ هندستاني سردار مري، ڏرتيءَ تي وڃي ڪريو.

ڏکڻ ايرندي آسٽريليا جي گهٽن قبيلن جا مرد ۽ زالون جانورن جي هڪ مخصوص قسم کي انهيءَ ئي نظر سان ڏسندا هئا، جنهن سان مرڪزي آمريڪا جا هندستاني پنهنجي "ناگوئال" کي ڏسندا هئا، پر منجهن هيءُ فرق ضرور هو ته هڪ طرف، جتي هڪ هندستاني انهيءَ هڪ جانور کي سڃاڻندو هو، جنهن سان سندس زندگي وابستہ هوندي هئي، اتي آسٽريليا وارن کي فقط هيءَ خبر هوندي هئي ته منجهانئن هرهڪ جي زندگي انهيءَ قسم جي ڪنهن به هڪ جانور سان وابستہ هئي ۽ اهي ائين نہ ڄڻي سگهندا هئا ته ڪهڙي سان. نتيجو لازمي طور هيءُ نڪرندو هو، جو هرهڪ ماڻهو اهڙي خاص قسم جي انهن سيني جانورن کي بچائيندو ۽ سندن حفاظت ڪندو هو، جن سان ماڻهن جون حياتيون وابستہ هونديون هيون ۽ هرهڪ عورت انهيءَ قسم جي سيني اهڙن جانورن کي بچائيندي ۽ سندن حفاظت ڪندي هئي، جن سان سيني عورتن جون زندگيون وابستہ هونديون هيون، چاڪاڻ ته ڪنهن کي به هيءَ خبر ڪانہ هوندي هئي ته انهيءَ قسم جي ڪهڙي جانور جو موت سندس ئي موت جو سبب ٿي پوندو، بلڪل اهڙيءَ طرح، جهڙيءَ طرح سبز پڪيءَ جي مارجي وڃڻ ڪان هڪدم پوءِ هندستاني سردار جو موت واقع ٿيو هو، ۽ پرين واريءَ ڳالهہ ۾ طوطي جي موت ڪان پوءِ پنڇڪن جادوگر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو موت ٿيو هو. چنانچ، مثال طور، ڏکڻ - اوڀر آسٽريليا جي ووٿجوباڪ قبيلي وارن جي "راءِ هئي ته نگونو نگونوت (چمڙي) جي زندگي، مرد جي زندگي آهي ۽ يارٽانگورڪ ('نائيٽ جار، نالي هڪ پرندو) جي زندگي، عورت جي زندگي آهي.' جڏهن انهن مان ڪنهن هڪ پکيءَ کي ماريو ويندو آهي، تڏهن ڪنهن نه ڪنهن مرد يا عورت جي زندگيءَ جو پڇاڙو لبريز ٿي ويندو آهي. اهڙيءَ صورت ۾ قبائلي چاڻوٽيءَ ۾ رهندڙ هر هڪ مرد يا هر هڪ عورت کي هميشه هيءَ انديشو رهندو هو، ته متان هو يا هوءَ شڪار ٿي پوي ۽ ان سبب ڪري هن قبيلي ۾ تمام گهڻا فساد برپا ٿيندا هئا. سون کي معلوم ٿيو آهي ته انهن جهگڙن ۾، جتي مرد هڪ طرف ۽ عورتون ٻئي طرف ٿي بيهندڙون هيون، اتي هيءَ پڪ کان ٿي سگهندي هئي ته پنهي مان کهڙي ڏر فتحياب ٿيندي، چاڪاڻ ته ڪن موقعن تي عورتون پنهنجين لٽين سان مردن کي تمام سخت مار ڏيندڙون هيون ۽ مرد گهڻو ڪري عورتن کي پالن سان مجروح ڪندا هئا ۽ ڪين ماري به ڇڏيندا هئا." ووٿجوباڪ قبيلي وارا چوندا هئا ته چمڙو مرد جو "پاءُ" هو ۽ 'نائيٽ جار' پکي، ان جي "زال". جانورن جا اهي مخصوص قسم، جن سان مردن ۽ عورتن جون زندگيون علي‌الترتيب وابسته سمجهيون ويندڙون هيون، هڪ کان ٻئي قبيلي ۾ مختلف هوندا هئا. چنانچ، هڪ طرف، جتي ووٿجوباڪ قبيلي ۾ چمڙو مردن جو جانور هوندو هو، ته ٻئي طرف لوئر مرري درياهه جي ڪناري تي گنبوئر ڪريڪ وٽ، چمڙو عورتن جو جانور معلوم ٿئي ٿو، چاڪاڻ ته مقامي ماڻهو ڪيس هن سبب ڪري نه ماريندا هئا، ته "جيڪڏهن ان کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماريو ويندو، تہ سندن 'لوبرائن'، يعني عورتن سان ڪنهن هڪ جو موت يقيني ٿيندو." پر خصوصي قسم جو اهو ڪهڙو به جانور هوندو هو، جنهن سان مردن ۽ عورتن جي زندگين کي وابستہ سمجهيو ويندو هو، بهرحال خود اهو اعتقاد ۽ اهي جهيڑا ۽ جنگيون، جي انهيءَ سبب ڪري وڙهيون ويندڙون هيون، ڏکڻ اپرندي آسٽريليا جي تمام وڏي حصي ۾ عام هوندڙون هيون ۽ ممڪن آهي تہ آهي اڄ به شايد اڳي کان زياده وسيع دائري وڙهيون ويندڙون هجن. اهو اعتقاد ڏاڍي سنگين نوعيت جو هو ۽ اهڙيءَ ئي سنگين نوعيت جا آهي جهگڙا ۽ فساد هوندا هئا، جي ان جي سبب ڪري وجود ۾ ايندا هئا. چنانچہ، وڪٽوريا جي ڪن قبيلن ۾، "عام چمڙو مردن جو جانور هوندو آهي، جي ڪيس نقصان پهچائڻ کان بچائيندا رهندا آهن، حتيٰ ڪ ان جي بچاءَ ۾ اهي پنهنجين زالن کي به اڏ-مئو ڪندا آهن. گاهہ جو آلو يا وڏي ذات وارو "گوت سکر" پکي عورتن جو هوندو آهي ۽ جيتوڻيڪ اهو بدشگونيءَ وارو پکي آهي، چاڪاڻ تہ اهو پنهنجي ڪرخت آواز سبب رات جي وڳڙي ۾ هراس ۽ دهشت ڦهلائيندو آهي، ان جي باوجود عورتون ان جي سختيءَ سان حفاظت ڪنديون آهن. جيڪڏهن ڪو مرد انهن پکين سان ڪنهن هڪ کي به ماري وجهندو آهي، تہ انهن کي ايترو تہ غصو چڙهندو آهي، جو تہ اهو سندن ڪو يار هو، جنهنڪري اهي انهيءَ مرد کي پنهنجن ڏکهن لکڻن سان مارڻ ۾ ڪوبہ احتراز نہ ڪنديون آهن."

آسٽريليائي مردن ۽ عورتن طرفان چمڙن ۽ آلن جي (چاڪاڻ تہ چمڙا ۽ آلو ئي پنهي جنسن لاءِ عام طور مخصوص ٿيل هوندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن) ايتريقدر سختيءَ سان جيڪا حفاظت ڪئي وڃي ٿي، سا خالص خود غرضانہ ارادن ۽ مطلبن تي مبني ڪانہ آهي. چاڪاڻ تہ هرهڪ ماڻهوءَ ڪي هيءَ يقين هوندو آهي تہ نہ فقط سندس پر سندس ٻيءُ، ٻارن ۽ ٻڍن وغيره جون زندگيون پڻ ڪن خاص چمڙن جي زندگين سان وابستہ آهن ۽ ان ڪري چمڙي جي سڄي قوم جي حفاظت ڪرڻ ۾، هو پنهنجن سڀني نر مائڻن جي زندگين ۽ پنهنجيءَ زندگيءَ جي حفاظت ڪري ٿو. ساڳيءَ طرح هرهڪ عورت جو اعتقاد آهي تہ سندس ماڻهو، ٻارن ۽ ڏيئرن وغيره جي حمايتن ۽ خود سندس حياتيءَ جو سڄو دارومدار ڪن خاص اڻن جي حياتيءَ تي آهي ۽ ان ڪري اڻن جي سڄيءَ قوم جي زندگين جي حفاظت ڪرڻ ۾، هوءَ پنهنجين سڀني مائٽياڻين جي زندگين جي حفاظت سان گڏو گڏ، پنهنجيءَ زندگيءَ جي پڻ حفاظت ڪري ٿي. هاڻي، جڏهن ماڻهن جون زندگيون اهڙيءَ ريت ڪن جانورن ۾ سمايل سمجهيون وڃن ٿيون، تڏهن هيءَ ڳالهہ ظاهر آهي تہ اهڙن ماڻهن کي انهن جانورن کان يا اهڙن جانورن کي انهن ماڻهن کان مشڪل ئي سڃاڻي سگهبو. جيڪڏهن منهنجي ياءُ، جان جي حياتي هڪ چمڙي ۾ آهي، تہ پوءِ هڪ طرف اهو چمڙو منهنجو ياءُ ۽ "جان" آهي ۽ ٻئي طرف، هڪ مفهوم ۾، "جان" هڪ چمڙو آهي، چاڪاڻ تہ سندس حياتي هڪ چمڙي ۾ آهي. بلڪل ساڳيءَ طرح، جيڪڏهن منهنجيءَ ٻيٽ، ميريءَ، جي حياتي هڪ اُلوءَ ۾ آهي، تہ پوءِ اهو الو منهنجي ٻيٽ آهي ۽ ميري هڪ الو آهي. اهو تہ هڪ بلڪل لازمي ۽ فطرتي نتيجو آهي، ۽ آسٽريليائي قبيلا ان تائين پهچڻ ۾ ناڪامياب ڪونہ ٿيا آهن. جڏهن هڪ چمڙو مرد جو جانور هوندو آهي، تڏهن ڪيس ياءُ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڏيو ويندو آهي ۽ جڏهن هڪ چمڙو عورت جو جانور هوندو آهي، تڏهن ڪيس سندس پيٽ سڏيو ويندو آهي. ان جي برعڪس، هڪ مرد هڪ عورت کي ’الوءَ جي نالي سان خطاب ڪندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح هوءَ ساڻس چمڙي جي نالي سان مخاطب ٿيندي آهي. ساڳي ئي حالت انهن بين جانورن جي آهي، جي بين قبيلن ۽ پنهي جنسن لاءِ مخصوص ٽيل هوندا آهن. مثال طور، ”ڪرنائي“ قبيلي وارن ۽ سيئي ”ايمو- جهرڪ“ مردن جا ”پائر“ هوندا هئا ۽ سيءِ مرد ”ايمو- جهرڪ“ هوندا هئا، سيئي لاثاني ڳائيندڙ پکي عورتن جون ”پينر“ هوندا يون هيون ۽ سيئي عورتون لاثاني ڳائيندڙ پکي هوندا يون هيون.

پر، جڏهن جڏهن هڪ وحشي ڪنهن جانور جو نالو پاڻ رکي ٿو ۽ ڪيس پنهنجو پاءُ سڏي ٿو ۽ ڪيس مارڻ کان انڪار ڪري ٿو، تڏهن اهو هن جو علامتي جانور آهي. چنانچہ، ڊڪٽ ايرندي آسٽريليا جي قبيلن ۽ جن تي اسين غور ڪندا رهيا آهيون چمڙي، الوءَ، ”ايمو- جهرڪ“ ۽ ”لاثاني ڳائيندڙ پکيءَ“ کي، بلڪل موزون طرح، پنهي جنسن جا علامتي پکي سمجهي گهرجي. پر علامت کي فقط هڪ جنس لاءِ مخصوص ڪرڻ جو رواج نسبتاً ڏاڍو ناياب آهي، جو هن وقت تائين آسٽريليا کان علاوه، ٻيو ڪٿي ب ڪونہ ڏٺو ويو آهي. ان کان زياده عام طور علامت ڪنهن هڪ جنس لاءِ نہ، پر سڄي قبيلي لاءِ مخصوص ڪئي ويندي آهي ۽ اها پشت بپشت، ورثي طور پيءُ يا ماءُ جي خاندان ۽ هلندي رهندي آهي. هر فرد جو قبيلائي علامت سان جيڪو تعلق ٿئي ٿو، سو انهيءَ تعلق کان مختلف ناهي، جو هڪ فرد جو جنسي علامت سان واسطو آهي، هو ڪيس نہ مارينديو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کيس پنهنجو پاڻ سڏيندو ۽ هو پاڻ کي ان جي نالي سان سڏائيندو. هاڻي، جيڪڏهن اهي تعلق ساڳيا آهن، تہ پوءِ جيڪا سمجهاڻي هڪ حالت ۾ صحيح آهي، سا لازمي طور ٻيءَ ۾ بہ درست هوندي گهرجي. ان ڪري، جنهن سبب ڪري هڪ قبيلو جانورن يا پوڻن (چاڪاڻ تہ قبيلائي علامت پوڻو بہ ٿي سگهي ٿو) جي هڪ مخصوص جنس جو احترام ڪري ٿو ۽ پاڻ کي ان جي نالي سان سڏي ٿو، سو هيءَ اعتقاد معلوم ٿئي ٿو تہ قبيلي جي فرد جي زندگي انهيءَ جنس جي ڪنهن هڪ جانور يا پوڻي سان وابستہ آهي، ۽ اُن ڪري انهيءَ مرد يا عورت جو موت انهيءَ خاص جانور کي مارڻ يا انهيءَ خاص پوڻي کي ناس ڪرڻ جي فعل جو نتيجو ٿيندو. علامتن هوڻ جي رواج جي اها سمجهاڻي، سر جارج گيري جي طرفان اولهہ آسٽريليا ۾ علامت يا 'ڪوبونگ' جي باري ۾ ڪيل وضاحت سان بلڪل چڱيءَ طرح ٺهڪي اچي ٿي. هو چوي ٿو تہ "هڪ خاندان ۽ ان جي 'ڪوبونگ' جي درميان هڪ پرسرار تعلق قائم سمجهيو ويندو آهي. ايتريقدر، جو انهيءَ خاندان جو ڪوبہ ٻرد انهيءَ جنس جي ڪنهن بہ جانور کي ننڍ ۾ ڏسندو، جنهن سان سندن "ڪوبونگ" وابستہ هوندو، تہ بہ ڪيس نہ مارينڊو. درحقيقت، هو ان کي هميشہ بي دليءَ سان مارينڊو آهي ۽ سو بہ تڏهن، جڏهن هن کي هڪدفعو پڄڻ جو موقعو ڏينڊو. اها ڳالهہ هن خانداني اعتقاد سبب وجود ۾ آيل آهي تہ انهيءَ جنس جو ڪو فرد واحد سندن عزيز ترين دوست آهي، جنهن کي مارڻ وڏو ڏوهہ آهي ۽ جنهن کان هميشہ پاسو ڪرڻ گهرجي. ساڳيءَ طرح، جنهن مقامي باشندي جو "ڪوبونگ" ڪا پاڇي هوندي آهي، تنهن کي ڪن حالتن ۽ سال جي خاص وقت ۾ وڍڻ جي اجازت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاڻ هوندي آهي." هتي، هيءَ گالهه قابل ذڪر آهي ته جيتوڻيڪ هرهڪ ماڻهو انهيءَ خاص جنس جي سڀني جانورن يا پوٽن کي چڏي ڏيندو آهي، ان جي باوجود، اهي سڀيئي هڪ ئي نموني سان ان جي نظرن ۾ قابل قدر ڪونہ هوندا آهن. بلڪل نہ، سڄي نوع مان فقط هڪ عدد اهڙو هوندو آهي، جو ڪيس خاص طرح پيارو هوندو آهي. پر جيئن ته ڪيس اهو پٽو ڪونہ هوندو آهي ته سندس پيارو ڪهڙو آهي، ان ڪري هن کي انهيءَ جنس جي سڀني افراد کي هن ڊپ کان چڏي ڏيڻو پوندو آهي، ته متان هو پنهنجي انهيءَ پياري کي مجروح ڪري وجهي. وري خاندائي علامت جي اها سمجهاڻي خاندائي علامتي جنس مان ڪنهن هڪ جانور کي مارڻ جي سبب اثر سان ٿهڪي اچي ٿي. "هڪ ڏينهن ڪنهن سياه‌فام ماڻهوءَ ڪاڻءُ ماريو، ٿي چار ڏينهن پوءِ ٿري‌ءَ نالي هڪ 'موٽوا' (ڪاڻءُ) [يعني 'ڪاڻءُ' قبيلي جو هڪ ماڻهو] مري ويو. هو ڪجهہ ڏينهن ڪان ولي بيمار هو، پر سندس 'ونگانگ' (علامت) سندس موت جي رفتار تيز ڪري وڌي." هتي، ڪاڻءَ جي مارجڻ ڪاڻءَ قبيلي جي هڪ ماڻهوءَ جو بلڪل اهڙيءَ طرح موت آندو، جهڙيءَ طرح جنسي علامتن جي حالت ۾، چمڙي جو سوت چمڙي - ماڻهوءَ جو سوت آڻي ٿو يا الوءَ جو سوت الو- عورت جو موت آڻي ٿو. ساڳي ئي نموني، وچ آمريڪا جي هڪ هندستانيءَ جي 'ناگوئال' جو موت، سندس مالڪ جو موت آڻي ٿو، ڪالا‌بار جي حبشيءَ جي جهنگ واري روح جو موت خود حبشيءَ جو موت آڻي ٿو، بئنڪس ٻيٽن جي مقاميءَ باشندي جي 'تمانيو' جو سوت سندس مالڪ جو موت آڻي ٿو ۽ انهيءَ جانور جو موت، جنهن ۾ پرين وازيءَ گالهہ جي جادوگر يا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ديو پنهنجو ساه رکيو آهي، انهيءَ جادوگر يا ديو جو موت آڻي ٿو.

چنانچ، معلوم ٿئي ٿو ته "انهيءَ ديو، جنهن جي بدن اندر دل کانه هئي"، واري ڳالهه انهيءَ تعلق جي کنجيءَ جو ڪم ڏئي ٿي، جو هڪ ماڻهوءَ ۽ سندس علامت جي درميان موجود سمجهيو وڃي ٿو. علامتي شيءِ، انهيءَ نظريي مطابق، محض هڪ اهڙو برتن آهي، جنهن ۾ هڪ ماڻهو پنهنجي حياتي رکي ٿو، جيئن پنڇڪن پنهنجي حياتي هڪ طوطي ۾ ۽ بيداسريءَ پنهنجي زندگي هڪ سونهري مڇيءَ ۾ رکي هئي. انهيءَ نظريي جي خلاف هيءُ کو جائز دليل ڪونهي ته جڏهن هڪ وحشيءَ کي جنسي ۽ خانداني علامتون آهن، تڏهن سندس زندگي ڪن مختلف جانورن سان وابستہ هوندي، جن مان ڪنهن ۾ هڪ جو موت سندس موت جو باعث ٿيندو. جيڪڏهن هڪ ماڻهوءَ جي جسم اندر سندس روح جي رهڻ لاءِ هڪ کان زياده جايون آهن، ته پوءِ هن کي (هڪ وحشي شايد ائين دليل بازي ڪري) جسم کان باهر ۾ ڇو نه هڪ کان زياده جايون هجن؟ جنهن صورت ۾ هو پنهنجيءَ زندگيءَ کي پاڻ کان باهر رکي سگهي ٿو، تنهن صورت ۾ هو ڇو نه ان جو هڪ حصو هڪ جانور ڏانهن ۽ ٻيو ٻئي ڪنهن ڏانهن منتقل ڪري؟ زندگيءَ جي تقسيم ٽيڙ جي اها خوبي يا ٻين لفظن ۾ چئجي ته روحن جي انهيءَ جميعت جو نظريو اهڙو آهي، جنهنجو روزمره جي گهٽين ڏ ٽل وائڙل ڳالهين ۾ نشان ملي ٿو ۽ جنهن پاڻ کي افلاطون جهڙن فيلسوفن خواه وحشين وٽ ساڳيءَ طرح مقبول ڪيو آهي. روح جو نظريو، نيم-سائنسي قياس کان ڦري، جڏهن فقهه جو هڪ اصول ٿي پوي ٿو، فقط تڏهن ئي انهيءَ جي اتحاد ۽ ناممڪن التفريق خوبيءَ کي اهم قرار ڏنو وڃي ٿو. هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وحشي، جو اصول جي زنجيرن کان آزاد آهي، سو زندگيءَ جي حقيقتن کي ايترن روحن جي فرضي وجود ذريعي سمجهائڻ لاءِ به آزاد آهي، جيترن کي هو ضروري سمجهي ٿو. چنانچ، مثال طور، ڪريب قبيلي جي ماڻهن جو خيال هو ته هڪ روح مٿي ۽، هڪ دل ۽ ۽ ٻيا ارواح اهڙن سيني هنڌن تي رهن ٿا، جتي نبض ڏڙڪندي معلوم ٿئي ٿي. هداتسا قبيلي جا ڪي ڳاڙها هندستاني تدريجي موت جي قدرتي سلسلي کي، جڏهن ماڻهوءَ جا هٿ ۽ پير اڃ ۽ بي جان ٿي ويندا آهن، هيئن سمجهائيندا آهن ته ماڻهوءَ کي چار ارواح هوندا آهن، جي انساني جسم کي هڪ وقت نه، پر هڪ ٻئي جي پٺيان چڏيندا آهن ۽ انساني جسم جي هلاڪت فقط تڏهن ئي مڪمل ٿيندي آهي، جڏهن چارئي ارواح نڪري ويندا آهن. بورنيو جي ڊياڪ قبيلي چي ڪن ماڻهن ۽ ملايا گچي ذرتيءَ جي ڪن "مئلي" باشندن جو اعتقاد آهي ته ماڻهوءَ کي ست ارواح هوندا آهن. سيليبس ۽ پيسو جي آلفورڊ نسل وارن جي راءِ ۽ ماڻهوءَ کي ٽي ارواح آهن. لائوس جي مقامي باشندن جو خيال آهي ته ماڻهوءَ جي جسم اندر ٽيهه روح رهندا آهن، جي هٿن، پيرن، وات، اکين وغيره ۽ رهندا آهن. چنانچ، قديم ماڻهن جي نقطه نگاه کان، بلڪل ممڪن آهي ته هڪ وحشيءَ جو هڪ روح سندس جنسي علامت ۽ ۽ پيو سندس خاندائي علامت واري جانور ۽ هجي. بهرحال، جيئن مون اڳ ۽ به چيو آهي، خاندائي علامتن جو وجود آسٽريليا کان علاوه، ٻئي ڪنهن به هنڌ نه ڏٺو ويو آهي. چنانچ، قاعدي موجب جيڪو به وحشي علامتي روحن جي رسمن کي ادا ڪري ٿو، تنهن جي جسم اندر هڪ ئي وقت هڪ کان زياده روحن جو هروپرو موجود هڻ ضروري ناهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

علامتي جانور وغيره کي هڪ اهڙي برتن سمجهڻ جو نظريو، جنهن موجب ماڻهو پنهنجي روح، يا پنهنجن روحن مان هڪ کي رکي ٿو، جيڪڏهن صحيح آهي، تہ پوءِ اسان کي اهڙن علامتي جانورن وغيره ۽ اعتقاد رکندڙ ڪنهن اهڙي قوم جي دستياب ٿيڻ جي اميد ۾ رکڻ گهرجي، جنهن لاءِ هيءَ گاله خاطريءَ سان چئي سگهجي تہ منجهائين هر هڪ ماڻهو پنهنجو هڪ روح مستقل طور پنهنجي جسم کان ٻاهر رکندو هوندو ۽ انهيءَ خارج روح جي هلاڪ ٿيڻ کي سندس مالڪ جي موت جو باعث يا پيش خيمو سمجهيو ويندو هوندو. سوءِ اترا جي بڻڪ نسل جا لوڪ اهڙين قومن مان آهن. بڻڪ لوڪ اهڙن قبيلن (مارگار) ۾ تقسيم ٿيل آهن، جي پنهنجي خاندان کان ٻاهر شاديون ڪندا آهن، جن ۾ پيءُ کان پٽ کي ورثو ملندو آهي ۽ هر هڪ قبيلي کي هڪ خاص نسل جي جانورن جي گوشت کائڻ کان منع ٿيل هوندي آهي. هڪ اهڙي قبيلي کي چيتي جي گوشت کائڻ کان منع ٿيل هوندي آهي، ٻئي کي باندر جي گوشت کان، ٽئين کي واڳونءَ جي گوشت کان، چوٿين کي ڪتي جي گوشت کان، پنجين کي ٻليءَ جي گوشت کان، ڇهين کي گيري جي گوشت کان، ستين کي اڇيءَ مينهن جي گوشت کان ۽ ٻئي ڪنهن قبيلي کي ماکڙ کان. قبيلي جي ماڻهن طرفان انهيءَ خاص جانور جي گوشت کائڻ کان پرهيز ڪرڻ لاءِ جيڪو سبب پيش ڪيو ويندو آهي، سو يا تہ هيءُ هوندو آهي تہ اهي انهيءَ نسل جي جانورن مان پيدا ٿيا آهن، ۽ انهن جا روح موت کان پوءِ شايد انهن جانورن جي قالبن ۾ منتقل ٿين، يا اهي پاڻ يا سندن ابا ۽ ڏاڏا انهن جانورن جي زير احسان آهن. ڪڏهن ڪڏهن، پر هميشه نہ، خود قبيلي تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهيءَ جانور جو نالو رکيل هوندو آهي. چنانچ، ٻڌڪ قبيلي وارن ۾ علامتي جانورن رکڻ جو عام رواج هو. ان کان علاوه، ٻڌڪ قبيلي جي هر هڪ ماڻهوءَ جو اعتقاد آهي ته ڪيس ست يا ڪجهه محدود شمار مطابق، ٽي روح هوندا آهن. انهن روحن مان هڪ هميشه باهر رهندو آهي، پر ان جي باوجود، جڏهن به اهو روح مرندو آهي، خواه اهو ان وقت ڪيترو به دور هجي، تڏهن اهو ماڻهو به انهيءَ گهڙيءَ اندر مرندو آهي. جنهن مصنف انهيءَ اعتقاد جو ذڪر ڪيو آهي، تنهن ٻڌڪ لوڪن جي علامتي نشانن متعلق ڪجهه به نه چيو آهي؛ پر اسين آسٽريليائي، وچ آمريڪي ۽ آفريڪي شهادتن جي يڪسانيت جي بنياد تي هيءُ قياس ڪري سگهون ٿا ته خارج روح، جنهن جو موت سندس مالڪ جي موت جو باعث بڻجي ٿو، ڪنهن نه ڪنهن علامتي جانور يا ٻوٽي اندر مقيم رهي ٿو.

انهيءَ نظريي جي مقابلي ۾ هيءَ گالهه مشڪل ئي بغاوت ڪندي نظر اچي ٿي ته ٻڌڪ نسل جو ڪوبه فرد واضح لفظن ۾ هيءُ اقرار نه ٿو ڪري ته سندس خارج روح سندس علامتي جانور يا ٻوٽي اندر مقيم آهي، پر هو پنهنجي قبيلي جي مخصوص مقدس جانور يا ٻوٽي کي احترام ڏيڻ جا ڪي ٻيا سبب پيش ڪري ٿو. چاڪاڻ ته جيڪڏهن هڪ وحشي بلڪل سنجيدگيءَ سان هن گالهه ۾ پختو اعتقاد رکي ٿو ته سندس زندگي ڪنهن خارجي شيءِ سان وابسته آهي، ته هيءَ گالهه آخرين درجي تائين غير امڪاني آهي ته هو ڪنهن به اجنبيءَ کي پنهنجي انهيءَ رازکان واقف ڪندو. جيڪي به گالهيون سندس خانگي زندگيءَ جي اعتقادن سان واسطو رکن ٿيون، تن ۾ هڪ وحشي ماڻهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انتهائي شڪي ۽ خاموش طبيعت ٿئي ٿو، يورپي باشندن وحشين ۾ گهٽيئي سال گذاريا آهن، پر اهي سندن مذهب جي وڏن رکڻ کال واقفيت حاصل ڪرڻ ۾ ناڪامياب رهيا آهن ۽ آخر ڪار، جيڪي ڪجهه معلوم ڪري سگهيا آهن، سو محض ڪنهن اتفاق يا حادثي جي نتيجي طور، ٻين سيني گالهين کان علاوه، هڪ وحشي ماڻهو جادوءَ جي ذريعي قتل ٿيڻ جي انتهائي ۽ دائمي خوف ۾ رهندو آهي، هو سمجهندو آهي ته سندس جسم کان جدا ٿيل هلڪل خسيس شين، جهڙوڪ سندس بدن تان ڪوڙيل وارن ۽ نهن جي ذرن، ٽُڪ، کاڏي جي اوبر، حتيٰ ڪ سندس نالي کي به هڪ هوشيار جادوگر سندس تباهيءَ جو سامان ٻڌائي سگهي ٿو، جنهن ڪري هو اِهڙين سيني شين کي لڪائڻ ۽ ناس ڪرڻ ۾ هميشه احتياط کان ڪم وٺندو آهي، پر، جيڪڏهن هو اهڙن معاملن ۾، جي سندس دنيوي زندگيءَ جا محض خارجي برج ۽ فصيلون آهن، ايتريقدر شڪي آهي ۽ انهن ۾ اهڙيءَ رازداريءَ کان ڪم وٺي ٿو، ته پوءِ اها پوشيدگي ڪيتريقدر نه سخت ۽ اهو حجاب ڪيتريقدر نه بي گذر هوندو، جنهن ۾ هو پنهنجي وجود جي اندروني قلعي کي وکوڙي رکندو هوندو! پرين واريءَ گالهه ۾، جڏهن شهزادي ديو کان هيءَ گالهه دريافت ڪري ٿي ته هو پنهنجو روح ڪٿي رکندو آهي، تڏهن هو ڪيس کوڙا ۽ ٽارڻ وارا جواب ڏئي ٿو ۽ هوءَ تمام گهٽيءَ محبت ۽ حرفت کان ڪم وٺڻ کان پوءِ ئي هن ان اهو راز چڪي ٻاهر ڪيڻ ۾ ڪامياب ٿئي ٿي، پنهنجي سڪوت ۽ خاموشيءَ ۾، ديو هڪ خائف وحشيءَ سان مشابهت رکي ٿو، پر هڪ طرف ته آڪاٽيءَ جي ضرورتن جي تقاضا آهي ته ديو آخر ڪار پنهنجو راز افشا ڪري، ٻئي طرف

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙو ڪوبہ زور يا ڪابہ زبردستي ڪانهي جا هڪ وحشيءَ کي ڏيئي، ڪيس هڪ اجنبيءَ اڳيان پنهنجي روح جي پوشيده جاءِ ظاهر ڪرڻ ۽ اهڙيءَ طرح ان کي خطري ۽ وجهڻ لاءِ آماده ڪري سگهي. ان ڪري هن ڳالهہ ۽ ڪوبہ تعجب نہ ڪرڻ گهرجي تہ هڪ وحشيءَ جي زندگيءَ جو مرڪزي راز ايتري زماني تائين ڪيئن هڪ اسرار رهجي ويو ۽ اسان لاءِ ان جي منتشر ٽيل اشارن ۽ ٽڪرن ٽيرن جي ڳالهين ۽ باقي رهيل يادگيرين کي هڪ ٻئي سان جوڙڻ ۽ ڳنڍڻ کان علاوہ ٻيو ڪوبہ چارو ڪونہ بچيو.

۴- **موت ۽ حشر جون رسمون :** علامتي جانورن ۽ ٻوٽن ۽ اعتقاد رکڻ جو هيءَ نظريو مذهبي رسمن جي هڪ اهڙي طبقي تي روشني وجهي ٿو، جنهن جي متعلق، جيسين سون کي علم آهي، ڪابہ معقول سمجهاڻي پيش ڪانہ ڪئي ويئي آهي. گهڻن قبيلن، خاص طور انهن ۽، جيڪي علامتي جانورن ۽ ٻوٽن ۽ اعتقاد رکندڙ آهن، چوڪرن جي سن بلوغت ۽ پهچڻ تي ڪي خاص رسمون، خصوصاً ڪين قتل ڪري وري زنده ڪرڻ جون رسمون، ادا ڪيون ويندیون آهن. اهڙا رواج هن طرح قابل فهم ٿي پون ٿا، جيڪڏهن اسين هيءَ فرض ڪريون تہ انهن جو مقصد چوڪري جي روح کي ٻاهر ڪڍي، سندس علامت جانور اندر داخل ڪرڻ جو آهي. چاڪاڻ تہ سندس روح جي ٻاهر ڪڍڻ جي عمل کي چوڪري جي موت يا ڪم از ڪم موت جهڙيءَ بيهوشيءَ جي مترادف سمجهيو وڃي ٿو، جنهن کي هڪ وحشي قبائلي اصلي موت کان مشڪل ئي ميز ڪري سگهندو آهي. هنجي جسماني نظام کي آنهيءَ سخت قسم جي ڏڪي لڳڻ کان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوءِ، جو ڪيس موت جي صورت ۾ ملیو هو، سندس دوباره جيئري ٿيڻ يا آهستي آهستي پيهر هوش ۾ اچڻ کي اُنهيءَ نئين حاصل ڪيل قوت ۽ تازيءَ زندگيءَ جي دخول ڏانهن منسوب ڪيو ويندو، جا ڪيس پنهنجي علامتي جانور يا پوٽي مان گذري اچڻ سبب حاصل ٿيندڙ سمجهيو وڃي ٿي. چنانچہ، انهن سيڙي تمهيدي رسمن جو اصلي مقصد، جيسين انهن جو موت ۽ وري جيئري ٿيڻ سان تعلق آهي، ماڻهوءَ ۽ سندس علامتي جانور يا پوٽي جي درميان زندگيءَ يا روح جي ڏي ۽ وٺ جو آهي. روح جي اهڙيءَ ڏي ۽ وٺ جي امڪان ۾ قديم ماڻهن جو اعتقاد پاسق قبيلي جي هڪ شڪاريءَ جي هن ڳالهہ مان صاف طرح ظاهر ٿئي ٿو، جنهن ۾ هن دغوبل ڪئي آهي ته ڪيس هڪ رڇ ماريو هو، پر ڪيس مارڻ کان پوءِ انهيءَ رڇ تنجهس پنهنجو دم ڦوڪيو هو ۽ اهڙيءَ طرح رڇ جو جسم اُن وقت مري ويو هو. پر اُنهيءَ مهل هو پاڻ آهو رڇ هو، چاڪاڻ ته منجهس اُنهيءَ ساڳئي رڇ جي زندگي ڦوڪيل هئي. مثل شڪاريءَ جو رڇ جي صورت ۾ دوباره جيئرو ٿي اٿڻ ۽ سن بلوغت ۾ پهچڻ وقت هڪ نوجوان چوڪري کي ماري، وري جيئري ڪرڻ جون رسمون انهيءَ نظريي جي بنياد تي، جنهن جي هٿ راءِ ڏني ويئي آهي، بلڪل هڪجهڙيون آهن. چوڪرو ماڻهوءَ جي حيثيت ۾ مري ٿو ۽ حيوان جي صورت ۾ پيهر زنده ٿئي ٿو. هينئر هن ۾ حيوان جو روح آهي ۽ سندس روح، حيوان اندر آهي. ان ڪري، پنهنجي علامتي جانور جي نالي مطابق، ڪيس پاڻ کي رڇ يا ٻگهڙ وغيره سڏائي ۽ رڇن، ٻگهڙن يا ڪن ٻين جانورن کي پنهنجن پائرن جي حيثيت ڏيڻ لاءِ پنهنجن نالن سان سڏڻ جو هن کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چگو ئي حق حاصل آهي، چاڪاڻ تہ سندس ۽ سندس عزيزن جا روح منجهن مقيم آهن.

ابتدائي رسمن وقت اهڙي فرضي موت ۽ دوباره زنده ٿيڻ جا هيٺيان مثال موجود آهن: نيو سائوٿ ويلس جي "وونگهي" يا "وونگهيبان" قبيلي ۾ جڏهن چوڪرا بلوغت ۾ قدم رکندا آهن، تڏهن انهيءَ قبيلي جا پريا مڙس هڪ خفيہ رسم ۾ کين برادريءَ جي مردن جي صف ۾ داخل ڪندا آهن ۽ اها رسم اهڙن ماڻهن کان سواءِ ٻيو ڪوبہ نہ ڏسي سگهندو آهي، جن خود داخلا واري ساڳي رسم اڳواٽ ادا نہ ڪئي هوندي آهي. ان وقت جيڪا ڪارروائي ڪئي ويندي آهي، تنهن جو ڪجهہ حصو انهيءَ نوجوان جي هڪ ڏند ڪيڻ ۽ کيس اهڙي نڪين نالي ڏيڻ تي مشتمل هوندو آهي، جو سندس مردانگيءَ ۾ داخل ٿيڻ جي حقيقت جو مظهر هوندو آهي. جيتري وقت تائين چوڪرن جا ڏند پيا پڄندا آهن، تيتري تائين هڪ اهڙو اوزار زور سان هوا ۾ ڦيرايو ويندو آهي، جنهن کي "ديگن-کي-رڙين-ڪرائڻ وارو" سڏيو ويندو آهي ۽ فقط ڪانيءَ جو هڪ اهڙو سڏو ٽڪر هوندو آهي، جنهن جون ڪناريون ڪارائيءَ جي ڏندن وانگر هونديون آهن ۽ جو هڪ پڇڙيءَ وٽان ڏاڳي سان ٻڌل هوندو آهي ۽ زور سان هوا ۾ ڦرڻ وقت زوڪاٽ ڪندو آهي. جن ماڻهن داخلا واري رسم ادا ڪانہ ڪئي هوندي آهي، تن کي انهيءَ اوزار ڏسڻ کان بہ پرهيز ڪرڻي هوندي آهي. عورتن کي انهن رسمن کان ايتريقدر سخت منع ٿيل هوندي آهي، جو خلاف ورزي ڪندڙ عورت کي موت جي سزا ملندي آهي. ائين ظاهر ڪيو ويندو آهي تہ مردن جي قطار ۾ داخلا وٺندڙ نوجوانن مان هرهڪ سان واري وٽيءَ سان ٽيوريملن (جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي عام طرح دارامبولن چيو ويندو آهي) نالي هڪ پر اسرار شخص اچي ملندو آهي، جو پنهنجي متعلق چوڪري کي دور وڃي ويندو آهي، جتي کيس قتل ڪري، ٽورين گھڙين اندر ٽڪر ٽڪر ڪري ڇڏيندو آهي. پوءِ هو کيس دوباره زنده ڪري، سندس هڪ ڏند پڇي ڇڏيندو آهي. "ٽوريملن" جي طاقت ۾ انهن ماڻهن جو اهڙو تم پختو اعتقاد آهي، جو ان بابت کين کو به شڪ ڪونہ هوندو آهي.

اپر ڊارلنگ درياه جي ڪنارن تي آباد يوئالاروئي قبيلي جا ماڻهو چوندا هئا تہ قبيلي ۾ داخلا حاصل ڪرڻ واري ۽ رسم ادا ٿيڻ وقت، چوڪري ڀاڄائي هڪ روح آچي ملندو هو، جو کيس قتل ڪري، هڪ نوجوان جي حيثيت ۾ نئين سر زنده ڪندو هو. لوئر لاڪلان ۽ مري درياهن جي ڪنارن تي آباد قبائلين ۾ ٿيورميلن (دارامبولن) لاءِ ائين سمجهيو ويندو هو تہ اهو نوآزمودن کي ماري، وري جيئرو ڪندو هو. وچ آسٽريليا جي 'انماتجيرا' قبيلي ۾ زالون ۽ ٻار سمجهندا آهن تہ ٽواني ايرڪا نالي هڪ روح، نوجوانن جي داخلا واري ۽ رسم جي ادا ٿيڻ وقت کين قتل ڪري وري زنده ڪندو آهي. مرڪزي آسٽريليا جي ٻين قبيلن وانگر، هن ۾ به داخلا جي رسم ۾ طهر ۽ آگر ويڙ جون جراحتون شامل هونديون آهن ۽ ۽ جيئن ئي انهن مان پوئين جراحت پوري ٿيندي آهي، تيئن ئي نوجوان کي سندس پيءُ وڏڙن هڪ مقدس لٺ (چورنگا) ملندي آهي، جنهن سان (کيس ائين ٻڌايو ويندو آهي) سندس روح قديم زماني ۾ وابستہ هو. جيتري وقت تائين هو جهنگ ۾ پنهنجا زخم چٽائيندو رهندو آهي، اوتري تائين کيس "ديگن-کي-رڙين-ڪرائڻ-وارو" اوزار ڦيرائڻو پوندو آهي، تہ تہ ٻيءَ صورت ۾ آسمان ۾ رهندڙ هڪ پراسرار شخص لامارو ڏيئي، کيس مٽي ڪٽي ويندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. ڪارپينٽيريا نار جي ايرندي ڪناري تي رهندڙ بندنگا قبيلي جي زالن ۾ پارن جو اعتقاد آهي ته "ديگن - ڪي - رڙين - ڪرائڻ وارو" داخلا واريءَ رسم وقت جيڪو آواز ڪندو آهي، سو ڪنا جليا نالي هڪ روح جو آواز هوندو اهي، جيڪو چيٽي جي ڏير ۽ رهندڙ ماڪوڙين جي گهر اندر رهندو آهي، جتان هو باهر نڪري، چوڪري ڪي ڪائي ويندو آهي ۽ بعد ۾ ڪيس وري جيئرو ڪندو آهي. ساڳيءَ طرح سندنِ همساين، انيولا قبيلي وارن ۾، زالون سمجهنديون آهن ته "ديگن - ڪي - رڙين - ڪرائڻ - وارو"، جيڪو زوڪات ڪندو آهي، سو گنابائيا نالي هڪ روح جو آواز هوندو آهي، جو داخلا واريءَ رسم وقت ڪين ڇڙڪائي ويندو آهي ۽ بعد ۾ ڪين برادريءَ ۾ داخل ٿيل ماڻهن جي حيثيت ۾ قي ڪري، باهر ڪيندو آهي.

نيو سائوٿ ويلس جي ڏاکڻين ڪناري تي جيڪي قبائل آباد آهن، ۽ جن مان مورنگ ڪناري واري قبيلي ڪي مثال طور سمجهڻ گهرجي، تن ۾ نوآزمودن کي برادريءَ ۾ داخلا ڏيڻ واريءَ رسم وقت مٿان مان وري زنده ڪرڻ جو ناڪ تفصيلوار نموني ۾ ڏيکاريو ويندو هو. انهيءَ رسم جو بيان اسان کي هڪ عيني شاهد هن طرح ڏنو آهي:

"ڏاڳن جهڙن سنهن چوڏن جي لباس ۾ ڍڪيل هڪ ماڻهو قبر ۾ وڃي ليٽي پيو ۽ ان جي مٿان ڪائين ۽ مٽيءَ جو هڪ هلڪو تهه وڇايو ويو. سندس هٿ ۾ هڪ نيرو ٻوٽو هو، جو ائين پئي نظر آيو، جڙ ته ڌرتيءَ مان جمي رهيو هو ۽ ان جي اثر وڌائڻ لاءِ چوڌاري ٻيا ٻوٽا ۽ مٽيءَ ۾ کوڙيا ويا هئا. پوءِ سيني نوآزمودن کي قبر جي ڀرسان آڻي ويهاريو ويو ۽ ڏاڳن جهڙن سنهن چوڏن جي پوشاڪن ۾ ملبوس ٿيل اهڙن ماڻهن جو هڪ جلوس قبر جي قريب آيو، جي قبيلي جي "حڪيمن" جي هڪ گروه جي نمائندگي ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهيا هئا. انهيءَ جلوس جي پيشوائي ۾ معمر سردار ڪري رهيا هئا، جي پنهنجي هڪ هر پيشه "حڪيم" جي قبر جي زيارت ڪرڻ لاءِ اتي آيا هئا، جتي اهو دفن ٿيل هو. جڏهن اهو ننڍڙو جلوس، دارا سيولن جا منتر آلاپيندو، ٽڪرين ۽ وڻن مان نڪري ڪليل ميدان ۾ پهتو، تڏهن اهو قبر جي ويجهو، نوآزمودن جي مخالف سمت ۾ اچي بيٺو. ۽ انهن جا ۽ پيشوائون ٻين نچندڙن جي پوئتان اچي بيٺا. ڪجهه وقت تائين راڳ ۽ ناچ هلندو رهيو، تانجو اهو ٻوڙو ڏکڻ لڳو، جيڪو قبر مان چمندو نظر اچي رهيو. "هيڏانهن نهاريو". انهن ماڻهن نوآزمودن کي مخاطب ٿي، ڏکندڙ ٻوٽيءَ جي پنن ڏانهن اشارو ڪندي چيو: جيئن ٿي ماڻهن ان طرف نهاريو، تيئن آهو ٻوڙو اڃا ۾ زياده زور سان ڪنبڻ لڳو ۽ تمام زوردار جنبش کان پوءِ زمين تي ڪري پيو ۽ هوڏانهن ناچن جي زوردار ڏمادم ۽ ڳائيندڙن جي آلاپ جي درميان، نام-نهاد مئل ماڻهوءَ پنهنجي مٽان رکيل ڪاڙيون ۽ مٽي پري اڇلائي، ٽپ ڏيئي، پيرين ڀر بيهي، قبر اندر ئي پنهنجو "جادوءَ وارو ناچ" ڪرڻ شروع ڪيو ۽ جادوءَ جو اثر رکندڙ انهن شين جي پنهنجي وات اندر نمائش ڪرڻ لڳو، جي ڪيس بذات خود دارا سيولن وٽان حاصل ٿيل سمجهيون ويندڙون هيون.

آسٽريليا جي گهڻن قبيلن وانگر، اتر نيوگائنا جي ڪن قبيلن، جهڙوڪ پاپيو، بوڪائوٽا، ڪائي ۽ تاسيءَ ۾، قبيلي جي هر فرد کي جوان مرد جي درجي ڏيڻ کان اڳ، ڪائنس طهر ڪرائڻ جي تقاضا ڪئي ويندي آهي، ۽ قبيلي ۾ داخلا حاصل ڪرڻ واريءَ انهيءَ رسم کي، جنهن جي مرڪزي خصوصيت طهر جي آهي، ڪن آسٽريليائي قبيلن وانگر، انهن قبيلن جا ماڻهو ٻه هڪ اهڙي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر اسرار راڪاس هتان گڙڪائجڻ ۽ وري قيءِ ٿي، باهر نڪرڻ جي ڪارروائي تصور ڪندا آهن، جنهنجو آواز "ڊگڻ ڪان- رڙين- ڪرائڻ واري" اوزار جي زوڪات ۽ سليل هوندو آهي، جو غور سان ڪن ڏبو، تہ پڌڻ ۽ ايندو. نيو ڳائنا جا قبائل، درحقيقت، انهيءَ ڳالهہ جو اثر نہ فقط عورتن ۽ ٻارن جي دلين تي وجهندا آهن، پر داخلا واريءَ رسم ۽ ان کي ڊرامائي انداز ۽ ادا ڪندا آهن، جنهن وقت عورتن ۽ اهڙن ٻين ماڻهن کي حاضر رهڻ کان منع ٿيل هوندي آهي، جن کي ان ڪان اڳ ۽ داخلا سليل ڪانہ هوندي آهي. انهيءَ رسم ادا ڪرڻ لاءِ اڪثر هڪ سو فوٽ ڊگهي هڪ جهوپڙي ڳوٺ يا ٻيلي جي ڪنهن ويران حصي ۽ اڏي ويندي آهي ۽ ان جي صورت انهيءَ پر اسرار راڪاس وانگر ٺاهي ويندي آهي، ان جي جيڪا پڇڙي سندس متي جي نمائندگي ڪندي آهي، سا بلند هوندي آهي ۽ ٻيءَ پڇڙيءَ وٽ اهو سوڙهي هوندي آهي، تانجو، آخر ۽ تمام سنهي ٿي ويندي آهي. سوپارين جو هڪ وڻ، جنهن کي پاڙ کان ٽيو ويندو آهي، انهيءَ عظيم هستيءَ جي ڪرنگهي جي هڏي جو ڪم ڏيندو آهي ۽ ان جي لاسن جو جهڳٽو سندس وارن جو ڪم ڏيندو آهي؛ ۽ مشابهت کي مڪمل ڪرڻ لاءِ، عمارت جي ويڪري طرف هڪ مقامي نقاش ٻہ باهر نڪتل گول اکيون ۽ ڪاڇ وڏو وات چاپي چڏيندو آهي. جڏهن پنهنجين مائرن ۽ عورتن ڪان، جي انهيءَ راڪاس ۽ يقين رکنديون آهن يا يقين رکڻ جو ڍونگ ڪنديون آهن، جوسندن پيارن کي ڪائيندو آهي، روئيندي روئيندي، حيرت زده نو آزمود چوڪرا الوداعي ڪندا آهن ۽ انهيءَ پُر شڪوه اڏاوت جي روبرو آندا ويندا آهن، تڏهن اهو هيبتناڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جانور هڪ خوفناڪ گجگوڙ ڪندو آهي، جا درحقيقت "ڊگهن ڪان رڙين ڪرائڻ وارن" اوزارن جي زوڪاٽ ڪان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه هوندو آهي، جن کي انهيءَ راڪاس جي پيٽ اندر ويڙهل ماڻهو ڦيرائيندا رهندا آهن. گڙڪائڻ جي سڃي ڇڃي ڪارروائي مختلف نمونن ۾ سرانجام ڪئي ويندي آهي. تامي قبيلي وارن ۾ داخلا جي اميدوارن کي هڪ قطار جي صورت ۾ اهڙن ماڻهن اڳيان لنگهايو ويندو آهي، جن جي مٿن تي "ڊگهن-ڪان-رڙين-ڪرائڻ وارا" اوزار جهليل هوندا آهن، ڪائي قبيلي جي ماڻهن ۾ اها ڪارروائي زياده تفصيلوار نموني ۾ هن طرح سر انجام ڪئي ويندي آهي، جو نو آزمودن کي هڪ اهڙيءَ ڪاهيءَ هيٺان لنگهايو ويندوآهي، جنهن جي مٿان هڪ اهڙو ماڻهو بيٺل هوندو آهي جو، جيئن هڪ ڏڪندڙ ڦڙڪندڙ نوآزمود سندس هيٺان لنگهندو ويندو آهي، تيئن گڙڪائڻ جو اشارو ڪندو رهندو آهي، پر جو، درحقيقت، پاڻيءَ جو هڪ ڏڪ پيئندو آهي. پر هڪ سوئر جو نڏرانو، جو موقعي سر انهيءَ راڪاس کي پيش ڪيو ويندو آهي، ڪيس انهن جوانن کي قيءَ ڪري ٻاهر ڪڍڻ لاءِ آماده ڪندو آهي. جيڪو ماڻهو راڪاس جي نمائندگي ڪندو آهي، سو اهو نڏرانو پاڻيءَ جو هڪ ڦوهارو ٻاهر ڪڍي، منظور ڪندو آهي. انهيءَ دم گڙ گڙ جهڙو آواز ٻڌڻ ۾ ايندو آهي ۽ ٽورو ئي وقت اڳ هن جيڪو به پاڻي پيتو هو، سو هڪ تيز ڦوهاري جي صورت ۾ نوآزمودي مٿان اڇي نڪاءُ ڪندو آهي. انهيءَ مان هيءُ مطلب ڪڍيو ويندو آهي ته انهيءَ نوجوان کي راڪاس جي پيٽ مان نجات ملي ويئي. بهرحال، هينئر ڪيس طهر ڪرائڻ جي زياده دردناڪ ۽ خطرناڪ جراحت مان گذرڻ باقي هوندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. اهو عمل فوراً ئي پورو ڪيو ويندو آهي ۽ جراح جي چاقوءَ سان جيڪو چير ڏنو ويندو آهي، تنهن جي سمجهاڻي هيئن ڏني ويندي آهي ته نوجوان ڪي اهو گهاءُ يا چير ان وقت آيو هو، جڏهن ڪيس انهيءَ بلا جي خوفناڪ وات مان ڇڏايو پئي ويو. جيتري وقت تائين جراحت ٿيندي رهندي آهي، اوتري عرصي تائين "ڊگن-ڪان-رڙين-ڪرائڻ" وارن ڪي قيرائڻ ذريعي هڪ زبردست آواز برپا ڪيو ويندو آهي، جو انهيءَ پوائتي جانور جي رڙ وانگر هوندو آهي، جو جوان مردن ڪي گڙڪائڻ ۽ مصروف هوندو آهي.

جڏهن ڪوچوڪرو جراحت جي اثر ڪان مري ويندو آهي، جيئن عام طرح ٿيندو آهي، تڏهن ڪيس خفيه طور پيلي ۽ دفن ڪيو ويندو آهي ۽ سندس مغموم ماءُ ڪي ٻڌايو ويندو آهي ته راڪاس ڪي سوئر ۽ ماٺهوءَ کي هضم ڪرڻ جا ۽ الڳ پيٽ هوندا آهن ۽ سندس پٽ، بد قسمتيءَ سان غلط پيٽ اندر ترڪي ويو، جتان ڪيس چڪي ٻاهر ڪڍڻ ناممڪن ٿي پيو. طهر ڪرائڻ ڪان پوءِ، چوڪرن ڪي چند مهينن تائين گوشه نشيني اختيار ڪرڻي پوندي آهي ۽ ڪين عورتن سان هر قسم جي لهه وچڑ ڪان نفرت ڪرڻي پوندي آهي، حتيٰڪ ڪين انهن جي صورت ڏسڻ ڪان ۾ دور پڇڙو هوندو آهي. اهي انهيءَ ڏکهيءَ جهوپڙيءَ اندر رهندا آهن، جا راڪاس جي پيٽ جي نمائندگي ڪندي آهي. آخر ڪار، جڏهن انهن چوڪرن کي، جن کي هينئر داخلا حاصل ڪيل ماٺهن جو درجو حاصل ٿي ويندو آهي، وڏيءَ ڏوم ڏام ۽ رسم و رواج جي ادائگيءَ سان ڇوٽ ڏانهن واپس آندو ويندو آهي، تڏهن عورتن طرفان سندن استقبال سڏڪن ۽ خوشيءَ جي لڙڪن سان ڪيو ويندو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ائين نظر ايندو آهي ته جڏ قبر پنهنجن مڪينن کي ڏکو ڏيئي ٻاهر ڪڍيو هو. اول ته جوانن کي پنهنجيون اکيون سختيءَ سان بند رکڻيون، يا اجا به، چوني جي پلستر سان لٽيڻيون، پوندا يون آهن ۽ اهي اهڙي ڏڪ ڏيندا آهن جڏ ته اهي پنهنجن ودڻ طرفان سليل حڪمن جو مطلب ئي نه ٿا سمجهن. آهستي آهستي، اهي پنهنجو هوش اهڙيءَ طرح سنياليندا آهن، جڏ ته ڪنهن بيهوشيءَ کان بيدار ٿي رهيا آهن، ۽ئي ڏينهن اهي وهنجندا آهن ۽ پنهنجن جسمن تان چوني جو پلستر ڏوئي ڇڏيندا آهن.

هيءَ ڳالهه انتهائي معنيٰ خيز آهي ته نيوگائنا جون اهي سڀ قومون "ڏڳن - کي - رڙين ڪرائڻ واري" اوزار ۽ انهيءَ راڪاس لاءِ، جنهن لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته هو نوآزمودن کي طهر وقت ڳڙڪائي ويندو آهي ۽ جنهن جي خطرناڪ گجگوڙ جي نمائندگي بي ضرر ڪائيءَ جي اوزارن ذريعي ڪئي ويندي آهي، ساڳيو ئي لفظ استعمال ڪندا آهن. ان کان علاوه، هيءَ ڳالهه به قابل غور آهي ته جڏن مان ڏن پولين ۾ جيڪو لفظ "ڏڳن - کي - رڙين - ڪرائڻ واري" اوزار ۽ راڪاس لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي، تنهن جي معنيٰ مٿن جو پوت يا روح آهي ۽ چوٽينءَ پوليءَ (ڪائي) ۾ ان جو مطلب "ڏاڏو" آهي. انهيءَ مان هيءَ ڳالهه ظاهر ٿئي ٿي ته جيڪو شخص نوآزمودن کي داخلا واريءَ رسم وقت ڳڙڪائيندو ۽ الٽي ڪري ٻاهر ڪڍندو آهي، تنهن کي ڪو زبردست پوت يا ڪنهن ابي ڏاڏي جو روح سمجهيو ويندو آهي ۽ "ڏڳن - کي - رڙين - ڪرائڻ وارو" اوزار، جنهن کي سندس ئي نالو ڏنو ويو هوندو آهي، سو سندس مادي نمائندو آهي. انهيءَ مان اها حاسداڻ رازداري سمجهه ۾ اچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃي ٿي، جنهن ۾ اهو مقدس اوزار عورتن جي نظرن کان دور رکيو ويندو آهي. جنهن وقت اهي اوزار استعمال ۾ نه هوندا آهن، تنهن وقت انهن کي مردن جي اوطاقن ۾ رکيو ويندو آهي، جن ۾ ڪنهن به عورت کي داخل ٿيڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي. درحقيقت، جيڪڏهن ڪابه عورت يا اهڙو ڪو مرد، جنهن باقاعدي داخلا حاصل نه ڪئي هوندي آهي، "ديگن - کي - رڙين - ڪرائڻ" واري اوزار تي نظر به ڪندو ته ڪيس موت جي سزا ڏني ويندي. ساڳيءَ طرح، تگيري يا ڪايا - ڪايا قبيلي ۾، جو پاپوئن قوم جي هڪ وڏي شاخ آهي ۽ ڊچ نيو گائنا جي ڏاکڻين ڪناري تي آباد آهي، "ديگن - کي - رڙين - ڪرائڻ" واري اوزار جو نالو، جنهن کي اهي "سوسوم" سڏيندا آهن، هڪ پراسرار ديوکي ڏنو ويندو آهي، جنهن لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته هو هر سال ڏکڻ - اپرندي چوماسي هوائن سان گڏ ايندو آهي. جڏهن اهو ايندو آهي، تڏهن سندس اعزاز ۾ هڪ تقريب منعقد ڪئي ويندي آهي ۽ "ديگن - کي - رڙين - ڪرائڻ" وارا اوزار هوا ۾ قيرايا ويندا آهن. ديو جي حضور ۾ چوڪرا پيش ڪيا ويندا آهن، جو ڪين ماريندو آهي، پر لحاظ پاران کين وري زنده ڪندو آهي.

فيجي ٻيٽن سان سڀني کان وڏي، ويٽي ليوو، نالي هڪ ٻيٽ جي ڪن ضلعن ۾، موت ۽ حشر جو ناٽڪ انهن نوجوانن جي اڪين آڏو انتهائي سنجيدگيءَ سان داخلا واريءَ تقريب ملهائڻ وقت ادا ڪيو ويندو هو. هڪ مقدس لوڙهي ۾ کين اهڙن مئل يا فقط ظاهري طور مئل ماڻهن جي هڪ قطار ڏرتيءَ تي پيل ڏيکاري ويندي هئي، جن جا ٻيٽ چيريل ۽ آندا ٻاهر نڪتل هوندا هئا. پر وڏي پادريءَ جي رڙ جو آواز ٻڌندئي، اهي مصنوعي مئل ماڻهو تپ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيئي، اتي ڪڙا ٽيندا هئا ۽ سڏو درياه طرف ڊوڙندا هئا، جتي اهي پنهنجن جسمن تان آهو رت ۽ سوئرن جا آنڊا لاهي صاف ڪندا هئا، جي ڪين ٽڦيا ويندا هئا. عنقريب، اهي انهيءَ مقدس لوڙهي طرف واپس ايندا هئا، جڏ تہ اهي وري زنده، صاف ۽ تازا توانا ٿي، گلن جا هار وجهي، هڪ سنجيده مذهبي منتر جي سر سان وڄندڙ سازن جي آواز تي، پنهنجا بدن لوڏائيندا، نوآزمودن جي اڳيان اڇي بيهندا هئا. اهو هيو موت ۽ حشر جو ناٽڪ.

نيو گائنا ۽ نيو برٽن جي وچ ۾ واقع، روڪ نالي هڪ ٻيٽ جا ماڻهو، ڪي تقريبون منعقد ڪندا آهن، جن ۾ هڪ يا ٻہ نقاب پوش ماڻهو، مٿي ۾ ڪاٺ جا نقاب وجهي، ڳوٺ مان نچندا ويندا آهن ۽ سندن پٺيان ماڻهن جو هجوم ويندو آهي. اهي هيءَ تقاضا ڪندا آهن تہ جن طهريل پارن کي مارسابا (شيطان) اڃا تائين نہ ڳرڪايو آهي، سي سندن سپرد ڪيا وڃن. ڊڄندڙ ۽ رڙيون ڪندڙ ڇوڪرا سندن حوالي ڪيا ويندا آهن، جي نقاب پوش ماڻهن جي ٽنگن جي وچ مان سرڪندا، ويندا آهن. پوءِ، اهو جلوس هڪ دفعو ٻيهر ڳوٺ مان لنگهندو آهي ۽ هيءَ اعلان ڪندو آهي تہ مارسابا سيني ڇوڪرن کي ڳرڪائي ويو آهي ۽ اهو ڪين تيسين ٻاهر نہ ڪڍندو، جيسين ڪيس سوئرن، پاڇين وغيره جا نذرانا پيش نہ ڪيا ويندا. چنانچہ، سڀ ڳوٺاڻا، پنهنجيءَ پنهنجيءَ استطاعت مطابق، سڏي سامان جو چندو ڏيندا آهن، جو مارسابا جي نالي ۾ ڪهايو ويندو آهي.

سيرام جي اولهہ طرف، سن بلوغت کي پهچڻ وقت، ڇوڪرن کي "ڪاڪين" جماعت ۾ داخل ڪيو ويندو آهي. جديد مصنفن انهيءَ جماعت کي بنيادي طور هڪ سياسي ليگ تسليم ڪيو آهي، جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو مقصد غيرملڪي تسلط خلاف جدوجهد ڪرڻ آهي. درحقيقت، ان جا مقاصد خالص مذهبي ۽ سماجي آهن، جيتوڻيڪ ائين ممڪن آهي ته انهيءَ جماعت جي پادرين ڪن موقعن تي پنهنجي زبردست اثر ۽ رسوخ کي سياسي مقصدن لاءِ استعمال ڪيو هجي. اها جماعت، درحقيقت، قديم النسل قومن جي اهڙن مختلف ادارن مان هڪ آهي، جي دور دور تائين ڦهليل آهن ۽ جن جو مکيه مقصد نوجوانن کي بلوغت وقت قوم ۽ رسمي طور داخل ڪرڻ جو آهي. قريب زماني ۾ انهيءَ اداري جي حقيقي نوعيت کي انساني نسل جي تاريخ جي هڪ ڊڇ ماهر، جي. جي. ايف. ريڊل، پوريءَ ريت تسليم ڪيو آهي. 'ڪاڪين' عمارت 'بيضوي صورت جو ڪاٺ جو هڪ سَنهن هوندو آهي، جو ٻيلي جي گهراين ۾، انتهائي اونداهن وڻن هيٺان واقع هوندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح ٺهيل هوندو آهي، جو منجهس فقط اُيتري روشنائي داخل ٿئي، جو اها خبر نه پوي ته اندر ڇا ٿيو وهي ۽ واپري. هرهڪ گوٺ ۾ اهڙي هڪ جاءِ هوندي آهي. جن ڇوڪرن جي داخلا جي رسم ادا ڪرڻي هوندي آهي، تن جون اکيون ٻڌي، اوڏانهن نيون ويندو آهي ۽ سندن والدين ۽ ٻيا مائٽ سندن پٺيان ويندا آهن. هرهڪ ڇوڪري کي ٻه ٻه ماڻهو هٿن کان جهلي وٺي ويندا آهن، جي انهن جا نگهبان هوندا آهن ۽ داخلا واري عرصي جي دوران ۾ سندن ٽهل ۽ ٽڪور ڪندا آهن. جڏهن اهڙا سڀ ماڻهو سَنهن جي سامهون جمع ٿي ويندا آهن، تڏهن سڀني کان وڏو پادري سڀني شيطانن کي پڪاريندو آهي. هڪ لحظي اندر سَنهن مان هڪ پوائتي گجگوڙ ٻڌڻ ۾ ايندي آهي. اهو آواز بانس جي لکڑن مان ٺهيل توتارن مان اهي ماڻهو ڪيندا آهن، جن کي خفيه طور انهيءَ عمارت ۾ پٺئين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دروازي کان اڳواٽ داخل ڪيو ويو هوندو آهي، پر عورتون ۽ ٻار سمجهندا آهن ته اهو آواز سچ پچ شيطانن جو آهي، جنهن ڪري اهي ڏاڍا ڊڄي ويندا آهن. پوءِ، پادري سڀني ۾ داخل ٿيندا آهن ۽ هڪ هڪ چوڪرو ٽي، سندن پٺيان ويندو آهي. جيئن ئي هرهڪ چوڪرو سڀني اندر گم ٿيندو ويندو آهي، تيئن ئي جاءِ جي اندران ڪنهن‌شيءَ کي ويڄڻ جو ٽلهو آواز بڌڻ ۾ ايندو آهي. ساڻ ئي هڪ پوائتيءَ چيخ جو تيز آواز بلند ٿيندو آهي ۽ رت ۾ ٻڏل هڪ ترار يا پالو سڀني جي چت مان لنگهائي، ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي. اها نشاني هن ڳالهه جي هوندي آهي ته چوڪري جي سري وڍي ويئي آهي ۽ شيطان هن کي پاڻ سان گڏ ٻيءَ دنيا ڏانهن کڻي ويو آهي، جتي هو ڪيس نئين زندگي ۽ نئين صورت ڏيئي، ٻيهر زنده ڪندو. چنانچه، رت ۾ ٻڏل ترار کي ڏسندي ئي، سائرون روڄ ۽ راڙو شروع ڪنديون آهن ۽ دانهون ڪندي چوندڙيون آهن ته شيطان سندن ٻارن کي قتل ڪيو آهي ڪن هنڌن تي، ائين پيو معلوم ٿئي، چوڪرن کي واڳونءَ جي قاتل جاڙين يا هڪ مهيب پکيءَ جي قاتل چهنب وانگر ٽاهيل سوراخ وڃان ڏکو ڏنو ويندو آهي ۽ پوءِ هيئن ڇيو ويندو آهي ته شيطان ڪين گرڪائي ويو آهي. چوڪرا پنجن يا نون ڏينهن تائين سڀني ۾ رهندا آهن. اونده ۾ رهندي، اهي ٻانس جي لکڑن مان ٺهيل توتارن ۽ وقت بوقت بندوقن جي گولين ۽ ترارين جي ٽڪرجڻ جا آواز ٻڌندا رهندا آهن. اهي روزانو وهنجندا آهن ۽ سندن جسمن کي پيلو رنگ ٿڦيو ويندو آهي، ته جيئن اهي ائين نظر اچن، جڙ ته ڪين واقعي شيطان گرڪائي ويو آهي. "ڪاڪين" عمارت اندر قيام واري دوران ۾، هرهڪ چوڪري جي چاتيءَ يا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يا پانهن تي سنگڻ ذريعي هڪ يا ٻن صليبن جون تصويرون ڪڍيون ويندیون آهن. جڏهن اهي ستل نہ هوندا آهن، تڏهن چوڪرن کي اوکڙون ويهڻو پوندو آهي، تہ جيئن سندن جسم جو هڪ ٻہ پڻو حرڪت نہ ڪري. جيئن اهي ٽنگ تي ٽنگ چاڙهي، هٿ پاهر ڊگهيڙي ويٺا هوندا آهن، تيئن سردار پنهنجو توتارو ڪڍي، ان جو منهن هرهڪ چوڪري جي هٿن تي رکي، منجهائنس عجيب و غريب آوازن ۽ ڳالهائيندو آهي ۽ ائين ڪندي، هوروحن جي آواز جو نقل ڪندو آهي. هو چوڪرن کي سوت جو ڊپ ڏيئي، چٽاءُ ڏيندو آهي تہ اهي "ڪاڪين" جماعت جي سيني قاعدن جي تعميل ڪندا ۽ جيڪي ٻہ انهيءَ عمارت اندر وهيو ۽ واپريو آهي، تنهن جو راز ڪڏهن ٻہ فاش نہ ڪندا. نؤ آزمودن کي سندن پادرين طرفان هيءَ ٻہ تلقين ڪئي ويندي آهي تہ اهي پنهنجن رت وارن مائٽن سان سٺو سلوڪ ڪن، انهيءَ عرصي اندر ڪين قبيلي جي روايتن ۽ رازن جي تعليم ڏني ويندي آهي.

انهيءَ وچ ۾ چوڪرن جون مائرون ۽ پيئرون روج راڙي ۽ ماتم ڪرڻ لاءِ گهر هليون ويئون هونديون آهن. پر هڪ يا ٻن ڏينهن اندر اهي ماڻهو، جن نوآزمودن جي نگهبانن جو ڪردار ادا ڪيو هو، ڳوٺ ڏانهن هن خوشخبريءَ سان واپس ايندا آهن تہ پادرين جي سفارش تي شيطان چوڪرن کي دوباره زنده ڪيو آهي. جيڪي ماڻهو اها خبر آڻيندا آهن، سي بيهوشيءَ جي حالت ۾ هوندا آهن ۽ سندن سڄو بدن گپ ۽ سٽيءَ سان ٽڦيل هوندو آهي، جڏ تہ اهي عالم زيرين مان تازا آيل پيغامبر آهن. "ڪاڪين" عمارت جڏڻ کان اڳ، هرهڪ چوڪري کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پادريءَ وٽان هڪ لٽ ملندي آهي، جنهن جون ٻئي پڇڙيون ڪڪڙ يا شتر مرغ جهڙي هڪ ٻئي پکيءَ جي ڪنين سان سينگاريل هونديون آهن. چوڪرن کي اهي لٽيون خود شيطان وٽان انهيءَ وقت سليل سمجهيون ويندیون آهن، جڏهن هن کين نئين زندگي بخشي هئي ۽ اهي هن ڳالهه جي علامت هونديون آهن ته اهي نوجوان برابر روحن جي دنيا مان ٽپي آيا آهن. جڏهن اهي گهر واپس ايندا آهن، تڏهن ٽڙندا، ٽاپڙندا ايندا آهن ۽ گهر اندر ابتي پيرين داخل ٿيندا آهن، جڏ ته انهن کان پوريءَ طرح گهمڻ جو ڏنگ به وسري ويو آهي، يا وري اهي پٽئين دروازي کان گهر ۾ داخل ٿيندا آهن. جيڪڏهن کين ڪاڏي جي ٽالهي ڏني ويندي آهي، ته اهي ان کي اونڌو ڪري جهلينداآهن، اهي گونگن وانگر خاموش رهندا آهن ۽ پنهنجيون گهرجون فقط اشارن ذريعي طلب ڪندا آهن. اهو سڀ ڪجهه هن ڊيڪارڻ لاءِ ڪيو ويندو آهي ته اهي ايڏا تائين شيطان يا روحن جي اثر هيٺ آهن. سندن نگهبانن کي زندگيءَ جون سڀ حرڪتون کين از سر نو سيکارٽيون پوندیون آهن، جڏ ته اهي نوان جايل ٿار آهن. اڻ کان علاوه، "ڪاڪين" عمارت جڏڻ وقت، چوڪرن کي ان وقت تائين ڪن خاص ميون کائڻ کان سخت منع ڪئي ويندي آهي، جيسين ايندڙ سال انهن رسمن ملهائڻ جو وقت وري واپس اچي. ويهن يا ٽيهن ڏينهن تائين سندن ماڻرن يا پينرن کي سندن وارن کي ڦٽي ڏيڻ جي اجازت ڪانه هوندي آهي. انهيءَ ميعاد ختم ٿيڻ تي وڏو پادري کين پيلي جي هڪ ويران جاءِ ڏانهن وٺي ويندو آهي. هو هر هڪ جي مٿي جي وارن مان هڪ هڪ چڪ وڍيندو آهي. داخلا جي اهڙين رسمن ادا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ کان پوءِ، چوڪرن کي باقاعده مرد سمجهيو ويندو آهي ۽ اهي شادي ڪري سگهندا آهن، ان کان اڳي شادي ڪرڻ بدناموسيءَ جو باعث سمجهيو ويندو آهي.

لوئر ڪانگو جي علائقي ۾، موت ۽ حشر جو نقل هڪ اهڙي جماعت يا خفيه سوسائٽي ڪندي هئي، جنهن کي "نڊيمبو" جي نالي سان سڏيو ويندو هو. "نڊيمبو رواج ۾ داخلا ڊينڊڙ حڪيم هڪ ماڻهوءَ کي، مڪر ڪري، هيٺ ڪرڻ لاءِ آماده ڪندا هٿا ۽ انهيءَ ئي حالت ۾ ڪيس شهر کان ٻاهر واقع هڪ لوڙهي واريءَ جاءِ ڏانهن پهچائيندا هٿا. انهيءَ کي "مرندڙ نڊيمبو" ڪوئيو ويندو آهي. ٻيا، جي عام طور چوڪرا ۽ چوڪريون هونديون آهن، ان جي ڀڙيان ائين ڪندا آهن، پر اهي گهٽو ڪري نوجوان مرد ۽ زالون هونديون آهن ..... انهن کي مئل سمجهيو ويندو آهي. پر سندن والدين ۽ دوست کين ڪاڏو مهيا ڪندا آهن ۽ ڪجهه عرصي بعد، جو رواج موجب ٽن مهينن کان وڌي، ٽن سالن تائين هوندو آهي، هن ڪالهه جو انتظام ڪيو ويندو آهي ته حڪيم کين دوباره زنده ڪري. جڏهن حڪيم کي سندس اجرت ملي ويندي آهي ۽ دعوت لاءِ رقم (ساماڻ) پڄائي ويئي هوندي آهي، تڏهن اهڙن "نڊيمبو ماڻهن کي وري زنده ڪيو ويندو آهي. پهريائين ته اهي هر ڪنهن ماڻهوءَ ۽ هرهڪ شيءِ کان اڻڄاڻائيءَ ۽ بيگانگيءَ ظاهر ڪرڻ جو ڊونگ ڪندا آهن، کين اها ب خبر ڪانه هوندي آهي ته ڪاڏو ڪيئن ڇپاڙجي، جنهن ڪري سندن دوستن کي انهن جي بجاءِ اهو فرض ادا ڪرڻو پوندو آهي. اهي هر اهڙيءَ سڻيءَ شيءِ جي طلب ڪندا آهن، جا اهڙي ماڻهوءَ وٽ هوندي، جو اڇا برادريءَ ۾ باقاعده طور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

داخل نہ ٿيو هوندو، ۽ جيڪڏهن اهاکين نہ ڏني ويندي آهي، تہ اهي کين مارينداآهن يا انهن جو ساهہ گهٽي، کين قتل ڪري ڇڏيندا آهن. اهڙن ڪمن ڪرڻ جي پاداش ۾، اهي ڪنهن بہ مصيبت سان دوچار ڪين ٿيندا آهن، چاڪاڻ تہ ائين سمجهيو ويندو آهي تہ کين پوري ڄاڻ ڪانهي. ڪڏهن ڪڏهن اهي چڪريل پوليءَ گالهائڻ جو ڪر بہ ڪندا آهن، جڏ تہ اهي عالم ارواح کان واپس آيا آهن. ان کان پوءِ، هڪ ٻئي نالي سان مشهور ٿيندا آهن، جو اهڙن ماڻهن لاءِ مخصوص هوندو آهي، جي "نڊيمبو" ٿي، مڙا هوندا آهن..... اسان ڏکو آهي تہ اها رسم بالائي درياه جي ڪنارن ۽ آبشار واري علاقي ۾ بہ دور دور تائين ادا ڪئي ويندي آهي.

اتر آمريڪا جي ڪن هندستاني قبيلن ۾ ڪي اهڙا مذهبي ادارا آهن، جي اهڙن اميدوارن لاءِ ڪليل هوندا آهن، جن هڪ دفعو مرڻ ۽ وري زنده ٿيڻ جو سانگ ادا ڪيو هوندو آهي. سنہ ١٧٦٦ع يا ١٧٦٧ع ۾ ڪپتان جو ناٿن ڪارور، نادو ويسس قوم ۾، جا وڏين ڏينڊن واري علاقي ۾ هڪ "سيوئان" يا "ڊاڪوٽن" قبيلو آهي، هڪ اميدوار جي اهڙيءَ جماعت ۾ داخلا جي رسم ادا ٿيندي ڏٺي، جنهن جو نالو "روح جي دوستانہ جماعت" هيو. اميدوار سردار جي اڳيان وڃي جهڪيو، جنهن کيس چيو تہ "هن کي خود انهيءَ روح جوش ۾ آندو هو، جنهن کي هو ٿورين گهڙين اندر ڏانهس منتقل ڪرڻ وارو هو، تہ اهو روح کيس هڪ ڏڪ سان ماري وڃندو، پر کيس عنقريب دوباره زنده ڪندو، ان ڳالهہ ۾ هن هيءَ اضافو ڪيو تہ. اهو انتقال، خواه ڪيتريقدر بہ پوائتو هوندو، برانهن فائدن سان روشناس ٿيڻ لاءِ انتهائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ضروري هو، جن مان سندس قوم مستفيض ٿيندي رهي هئي ۽ جنهن ۽ هو عنقريب داخل ٿيڻ وارو هو. اها ڀالهه ڪندي، هو تمام گهٽي جوش ۽ اچي ويو، تانجو آخرڪار سندس جذبات ايتريقدر جوش و خروش ۽ اچي ويا، جو سندس سڄو منهن بدصورت ٿي ويو ۽ بدن ۽ ڏڪڻي اچي ويس. انهيءَ موقعي تي هن نوجوان چوڪري مٿان هڪ اهڙي شيءَ اڇلائي، جا شڪل ۽ رنگ ۽ دال جي هڪ ننڍي داڻي وانگر پئي لڳي، ۽ جيئن اهو داڻو سندس وات ۽ هليو ويو، تيئن ئي هو هڪدم ساڪت ۽ بيحس و حرڪت ٿي، مري ويو، جڏ تڪيس کا گولي لڳي هئي". ڪجهه وقت تائين تہ اهو ماڻهو جڏ مئو پيو هو، پر ڏنبڏن جي وسڪاري سبب هن جوش و خروش جون ڪجهه علامتون ڏيکاريون ۽ آخرڪار، جڏهن هن وات مان دال جو اهو داڻو، يا جيڪا بہ شيءَ سردار سندس وات ۽ اڇلائي هئي، کڻي، تڏهن هو دوباره زنده ٿي پيو. بين قبيلن، مثال طور اوجيبويز، ونيبا گوس، ڊاکوٽا يا سيوڪس ۽، جنهن اوزار سان اسيدوار کي ظاهري طورقتل ڪيو ويندو آهي، سو دوائن جي هڪ ٽيلهي هوندي آهي. اها ٽيلهي ڪنهن جانور جي ڪل مان ٺهيل هوندي آهي (جهڙوڪ لڏڙو، جهنگ ٻلو، نانگ، رڇ، بگهڙ، ڪلو وغيره) جنهن کي جانور جي اصلي صورت قائم رکيو ويندو آهي. جماعت جي هر فرد وٽ اهڙي هڪ ٽيلهي هوندي آهي، جنهن ۽ هو هيتان هٽتان جون اهي سنهيون ٽلهيون شيون رکندو آهي، جي سندس "دوا" يا جنتر هوندا آهن. "هنن جو اعتقاد آهي تہ ڪل جي ٽيلهيءَ يا جانور جي پيٽ اندر جيڪي متفرق شيون هونديون آهن، تن مان هڪ اهڙو روح يا دم باهر نڪرندو آهي، جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي نہ فقط ماڻهوءَ کي هيٺ ڪيرائي ماريڻ، پر ڪيس ڪڙي تڙي ڪرڻ ۽ وري جيئاريڻ جي طاقت پڻ هوندي آهي." اهڙين دوا وارين ٽيلهين مان هڪ سان ماڻهوءَ کي ماريڻ جو طريقو، ان سان ڪيس ڏکي هٿ جو آهي، جنهن جي لڳڻ سان هو هڪدم مئل ماڻهوءَ وانگر ڪري پوندو آهي ۽ وري ٻئي ڏکي لڳڻ سان زنده ٿي پوندو آهي.

جان آر. جيوٽ نالي هڪ آواره شخص نوٽنگا سائونڊ جي هندستانين وٽ پنهنجيءَ حراست واري دوران ۾ جيڪا هڪ رسم ادا ٿيندي ڏٺي هئي، سا بلاشڪ انهيءَ قسم جي رسمن جي طبقي سان واسطو رکي ٿي. هندستاني بادشاهه يا سردارُ پنهنجي پٽ جي ڪَنَ جي ڀرسان پستول جي گولي ڇوڙي، جو هڪدم اثر ڪري ڇڏي، جڏ تہ مري ويو هو، جنهن تي گهر جي سڀني عورتن وڏي انتهائي دردناڪ ماتم ۽ شور ماشور برپا ڪيو ۽ پنهنجن مٿن مان وارن جون ڇڪون پٽڻ لڳيون ۽ هاءِ هاءِ ڪري چوڻ لڳيون تہ "شهزادو مري ويو"، ساڳئي وقت ڪوٺ جا متعدد ماڻهو خنجرن ۽ بندوقن وغيره سان مسلح ٿي انهيءَ شور جو سبب دريافت ڪرڻ لاءِ گهر اندر گهڙي پيا. انهن جي هڪدم پٺيان ۾ ماڻهو اندر آيا، جي بگهڙ جي ڪل ۾ ملبوس هئا ۽ سندن منهن تي اهڙا نقاب پيل هئا، جي انهن جانورن جي سِسين جهڙا هئا. اهي پويان شخص انهن جانورن وانگر پنهنجن هٿن ۽ پيرن تي گهمندا آيا ۽ شهزادي کي کڻي، پنهنجن ڪلهن تي رکي، ساڳئي نموني سان هليا ويا، جنهن ۾ اندر داخل ٿيا هئا." هڪ ٻئي هنڊ جيوٽ ٻڌائي ٿو تہ: جوان شهزادي کي — جو اٽڪل يارهن سالن جو هو — مٿي تي بگهڙ جي سسيءَ جهڙو نقاب پيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو. هاڻي، جيئن ته آمريڪا جي هن حصي جا ڳاڙها هندستاني اهڙن قبيلن ۾ تقسيم ٿيل آهن، جي جانورن ۽ ٻوٽن جون خانداني علامتون رکندا آهن ۽ "بگھڙ قبيلو" منجھائن سيني کان وڏن قبيلن مان ھڪ آهي، ۽ جيئن ته هرھڪ قبيلي جا ماڻھو اهڙي علامتي جانور جو ڪو نہ ڪو حصو پنھنجي جسم تي. پائڻ جا عادي هوندا آهن، ان ڪري هيءَ امڪان آهي ته اهو شهزادو "بگھڙ" قبيلي جو هو ۽ جنھن رسم جو جيوت بيان ڪيو آهي، تنھن جو مطلب اهو هو ته چوڪري کي ماريو وڃي ته جيئن اهو بگھڙ جي حيثيت ۾ دوباره زنده ٿي، اهڙيءَ طرح ڄڻي، جھڙيءَ طرح باسق قبيلي جي شڪاريءَ پاڻ کي قتل ٿيندو ۽ وري رچ جي حيثيت ۾ زنده ٿيندو سمجھيو هو.

انهيءَ رسم جي اها انوماني سمجھاڻي جڏهن کان وڌي پيش ڪئي ويئي آهي، تڏهن کان وڌي انهن ڳاڙهن هندستانين ۾ ڊاڪٽر فرئنزبوس جيڪي تحقيقاتون ڪيون آهن، تنجي نتيجن مان انهيءَ سمجھاڻي جي ڪجھ قدر تصديق ٿي چڪي آهي؛ حالانڪ ائين ڀيو معلوم ٿئي ته جنھن جماعت ۾ سردار جي پٺ اهڙيءَ طرح داخلا حاصل ڪئي، سا علامتي قبيلو نہ، پر "ڏاڪوٽالا" نالي هڪ خفيہ سوسائٽي هئي، جنھن جا ميمبر بگھڙن جو نقل ڪندا هئا. رات جي وقت بگھڙن جو هڪ گروه اچي نڪرندو آهي، جنھنجو هندستاني لوڪ بگھڙن جي ڪلن ۾ ملبوس ٿي ۽ منھن تي بگھڙ جا نقاب وجھي، نقل ڪندا آهن. آهي "بگھڙ" نئين ميمبر کي جھنگ ڏانھن ڪڍي ويندا آهن. جڏهن انهن "بگھڙن" جو آواز ڪوٺ جي ٻاهران ٻڌو ويندو آهي، جي نئين ميمبر کي ڪڍي وڃڻ لاءِ ايندا آهن، تڏهن جماعت جا ٻيا سڀ ميمبر پنھنجا منھن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪارا ڪري ڇڏيندا آهن: "سيني قبيلن ۾ جوش آهي، چاڪاڻ
ته آڳ ٽلوڪوئالا آهيان." ٻئي ڏينهن صبح جو "بگهڙ" انهيءَ
نئين ميمبر کي مڪمل حالت ۾ واپس ڪٽي ايندا آهن ۽ سوسائٽيءَ جي
ميمبرن کي کيس دوباره زنده ڪرڻو پوندو آهي. ائين سمجهيو ويندو آهي
ته بگهڙن ان جي جسم اندر هڪ پٿر داخل ڪيو آهي، جنهن
کي هٽائڻ بعد هو زنده ٿي سگهندو. جيسين اها ڪارروائي ڪئي
وڃي، تيسين انهيءَ نقلي جنازي کي گهر کان ٻاهر ليٽيل حالت
۾ ڇڏي ڏنو ويندو آهي. ٻه جادوگر اهو پٿر ڪيڻ ويندا آهن،
جو بلور معلوم ٿيندو آهي ۽ ان کان پوءِ اهو نئون ميمبر وري
جيئرو ٿيندو آهي. برٽش ڪولمبيا جي "نيسڪا" قبيلي جي
هندستانين ۾، جي چئن وڏين شاخن ۾ وراهيل آهن ۽ جن جا
علامتي جانور، ٽاڪرو ڪانءُ، بگهڙ، عقاب ۽ رڇ آهن،
نئين ميمبر کي داخلا وقت هميشه هڪ مصنوعي علامتي
جانور واپس ڪٽي ايندو آهي. چنانچ، جڏهن "اولالا" نالي هڪ
خفيه جماعت ۾ ڪو نئون ماڻهو داخل ٿيڻ وارو هو، تڏهن
سندس دوستن پنهنجا تيز چاقو چڪي ٻاهر ڪڍيا ۽ ڪيس مارڻ
جو سانگ ڪيائون. درحقيقت، انهن کيس ترکي، نڪري وڃڻ
جو موقعو ڏنو ۽ انهن هڪ بوتي جي سري ويڊي ڇڏي، جنهن
کي ڏاڍيءَ حرفت سان ان جي بجاءِ رکيو ويو. پوءِ انهن سسيءَ
ويڊيل مجسمي کي هيٺ سمهاري، ڍڪي ڇڏيو، جنهن تي
زالن وٽي روڄ راڙو شروع ڪيو. سندس عزيزن ماتمي دعوت
ڪئي ۽ ڏاڍيءَ سنجيدگيءَ سان انهيءَ مجسمي کي ساڙيو. ٿوري
۾ ڇڪجي ته انهن باقاعده طور هڪ جنازي جا سڀ ساٺ سوڻ
پورا ڪيا. نئون داخل ٿيل ماڻهو سڄي سال تائين غير حاضر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهيو، جنهن جي دوران ۽ ڪيس خفيہ جماعت وارن ڪان علاوه ٻئي ڪنهن ٻ ڪونہ ڏٺو. پر انهيءَ ميعاد گذرڻ ڪان پوءِ، هو جيئرو جاڳندو واپس آيو ۽ ڪيس هڪ مصنوعي جانور ڪٽي آيو، جو سندس علامتي جانور جو نمائندو هو.

انهن رسمن ۽ ساڻ جو تت نووارد ڪي هڪ ماڻهوءَ جي حيثيت ۽ مارڻ ۽ ڪيس انهيءَ جانور جي حيثيت ۽ دوباره زنده ڪرڻ آهي، جو ان وقت ڪان پوءِ، جيڪڏهن سندس محافظ روح نہ ٿي رهندو، تہ ٻ ساڻس هڪ مخصوص قريبي رشتي ۽ منسلڪ رهندو. هيءَ ڳالهہ ياد رکڻ گهرجي تہ گئٽيمالا جي هندستانين ڪي، جن جي زندگي جانور سان وابستہ هوندي هئي، انهيءَ خاص جانور جي صورت ۽ ظاهر ٿيڻ جي طاقت سمجهي ويندي هئي، جنهن سان اهي اهڙي نموني سان وابستہ هوندا هئا. چنانچہ، هن قياس آرائيءَ ڪرڻ ۽ اسين ٻي واجبي ڳالهہ نہ ڪنداسون تہ ساڳيءَ طرح برٽش ڪولمبيا جا هندستاني ٻ اهو خيال ڪندا هوندا تہ سندن زندگي انهيءَ جنس واري ڪنهن نہ ڪنهن جانور تي دارومدار رکي ٿي، جنهن جي ڪل پائي، اهي سندس نقل ڪندا آهن. ڪ از ڪ، جيڪڏهن جديد دور جي ڪولمبين هندستانين جي ايمان جو اهو جز ناهي، تہ ٻ قديم زماني ۽ سندن ابن ڏاڏن وٽ ضرور ائين ئي هوندو ۽ اهڙيءَ طرح انهيءَ اعتقاد علامتي قبيلن ۽ خفيہ جماعتن جي رسم و رواج ۽ ساڻن سوڻن ڪي سندن موجوده صورت ڏيڻ ۽ وڏو اهم ڪردار ادا ڪيو هوندو. چاڪاڻ تہ جيتوڻيڪ انهن ٻنهي قسمن جي جماعتن جو ميمبر سازيءَ جو طريقو مختلف هو، — هڪ ماڻهو ٻنهنجي قبيلي ۽ جمي، خفيہ جماعت ۽ زندگيءَ جي پوئين ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وقت ۾ داخل ٿيندو هو- ان جي باوجود، اسين هن باري ۾ مشڪل ئي کو شڪ اٿاري سگهون ٿا تہ اهي ٻئي قريبي رشتيدار آهن ۽ سندن بنياد فڪر جي هڪ ئي طريقي اندر رکيل آهي. اهو خيال، جيڪڏهن سان صحيح آهيان، ڪنهن جانور، روح يا ٻيءَ ڪنهن اهڙيءَ طاقتور هستيءَ سان همدردانہ تعلق قائم ڪرڻ جو امڪان آهي، جنهن وٽ ماڻهو پنهنجو روح، يا ان جو کو حصو بطور امانت رکي ٿو ۽ جنهن کان هو ان جي عوض، جادوءَ جي طاقت جو تحفو حاصل ڪري ٿو.

چنانچہ، جنهن نظريي جو هت ذکر ڪيو ويو آهي، تنهن جي بنياد تي ٻہ علامتي جانورن يا ٻوٽن رکڻ جو رواج آهي ۽ جتي ٻہ داخلا وقت نوآزمود کي قتل ڪرڻ ۽ وري زنده ڪرڻ جو سانگ ڪيو ويندو آهي اتي، نہ فقط روح کي ڪنهن بيروني شيءِ - جانور، ٻوٽي يا ڪنهن ٻہ ٻيءَ شيءِ - ۾ مستقل طور رکڻ جو اعتقاد موجود ٿي سگهي ٿو يا ڪنهن اڳين زماني ۾ موجود هوندو، پر سچ پچ روح کي اهڙيءَ طرح رکڻ جو قصد پڻ هوندو. جيڪڏهن هيءَ سوال اٿارجي تہ ماڻهو پنهنجيءَ زندگيءَ کي پنهنجن جسمن کان ٻاهر رکڻ جا خواهشمند ڇو هوندا آهن؟ تہ ان جو جواب فقط هيءَ ئي ٿي سگهي ٿو تہ پرين جي آڪاڻيءَ واري ديو وانگر، اهي پنهنجيءَ زندگيءَ کي پاڻ سان گڏ ڪٽي گهمائڻ کان، ڪيس ٻئي هنڌ رکڻ ۾ اهڙيءَ طرح زياده سلامتي سمجهندا آهن، جهڙيءَ طرح ماڻهو پنهنجن پٺسن کي ساڻ ڪٽي هلڻ کان، ڪين ڪنهن صراف وٽ رکڻ ۾ زياده سلامتي سمجهندا آهن. اسان ڏٺو آهي تہ نازڪ وقتن تي زندگيءَ يا روح کي ڪڏهن ڪڏهن اهڙيءَ سلامتيءَ واريءَ جاءِ تي رکيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي، جيسين خطرو ٽري وڃي. پر علامتن رکڻ وارن ادارن جهڙين جماعتن کان فقط خطري جي ڪن خاص موقعن تي ڪر نہ ورتو ويندو آهي، اهي اهڙيون تنظيمون آهن، جن ۾ هرهڪ فرد يا ڪر ازڪر هر هڪ مرد کي زندگيءَ جي ڪنهن وقت تي داخل ٿيڻ لاءِ مجبور ڪيو ويندو آهي. هاڻي، زندگيءَ جو اهو وقت، جڏهن گهٽو ڪري داخلا ڏني ويندي آهي، سو سن بلوغت جي ابتدا وارو زمانو آهي، ۽ انهيءَ حقيقت مان هيءَ اندازو ٿئي ٿو ته جنهن خطري کي علامتن رکڻ واريون جماعتون ۽ پيا اهڙا ادارا تارڻ جو ارادو رکن ٿا، سو ان وقت تائين رونما ٿيندو نہ ٿو سمجهيو وڃي، جيسين جنسي بلوغت جو زمانو نہ ٿو اچي ۽ درحقيقت جنهن خطري جو انديشو رهي ٿو، سو پنهي جنسن جي باهمي تعلقات سان وابستہ سمجهيو وڃي ٿو. هن ڳالهہ کي حقيقتن جي هڪ طويل قطار جي مدد سان ثابت ڪرڻ آسان ٿيندو ته قديم النسل ماڻهوءَ جي خيال ۾ جنسي تعلق تمام گهڻن گنهيار خطرن سان وابستہ ٿئي ٿو، پر جنهن خطري جو انديشو محسوس ڪيو وڃي ٿو، تنهن جي حقيقي نوعيت اڃا تائين نامعلوم ۽ ڏندلي آهي. اسان کي هيءَ اميد رکڻ گهرجي ته وحشي فڪر جي طور ۽ طريقن سان زياده گهري واقفيت، ڪجهہ وقت گذرڻ کان پوءِ، وحشي معاشري جي انهيءَ مرڪزي اسرار کي عيان ڪندي ۽ اها اهڙيءَ طرح، نہ فقط علامتن رکڻ جي رواج، پر شاديءَ جي نظام جي اصلي سرچشمي جي متعلق پڻ سراغ مهيا ڪندي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اڻٽون

سونهري ڏاري

چنانچ ، هيءَ نظريو، ته بالبر جي زندگي "مزلٽو" پوڻي اندر هئي، قديم فڪر جي طرز ۽ طريقن سان مڪمل طور ٽهڪندڙ آهي. هيءَ ڳالهه ، درحقيقت، متضاد پيئي لڳي ته جيڪڏهن هن جي زندگي "مزلٽو" پوڻي ۾ هئي، ته هو بهرصورت انهيءَ پوڻيءَ جي ئي ڏڪ سان ماريو ويو هوندو ، پر جڏهن هڪ ماڻهوءَ جي زندگيءَ کي ڪنهن اهڙيءَ خاص شيءِ اندر سمايل تصور ڪيو وڃي ٿو، جنهن جي بقا سان سندس بقا اهڙيءَ طرح وابسته آهي، جو اهي پيئي هڪ ٻئي کان علحده نه ٿا ٿي سگهن ۽ جنهن جي نيست و نابود ٿيڻ سان سندس فنا به لازمي ٿئي ٿي، ته پوءِ انهيءَ شيءِ کي جيڪڏهن ڪو نالو ڏيڻو هجي، ته ان کي ڪٽي هن جي زندگي يا موت سڏجي، جئين پرين جي آڪاٽين ۾ ٽيندو آهي. چنانچ ، جيڪڏهن ماڻهوءَ جو موت ڪنهن شيءِ اندر زڪيل آهي، ته پوءِ هيءَ ڳالهه بلڪل فطرتي ٽيندي ته هو ان جي ڏڪ لڳڻ سان مري وڃي. پرين جي آڪاٽيءَ ۾ "بي موت ، ڪوشيچي" جادوگر انهيءَ آني يا پٿر جي ڏڪ لڳڻ سان مري ٿو، جنهن ۾ سندس زندگي يا موت مضمر آهي، راڪاس ان وقت ڦاٽي پيا، جڏهن ريتيءَ جو هڪ خاص داڻو- جنهن ۾ بنان ڪنهن شڪ جي، سندن زندگي يا موت رکيا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو- سندن متن وٽ پهچايو وڃي ٿو، جادوگر ان وقت مري ٿو، جڏهي اهو پٽر سندس وهاڻي هيٺ رکيو وڃي ٿو، جنهن ۾ سندس زندگي يا موت پوشيده رکيل آهي، ۽ تاتاري جوڏي کي چٽاءُ ڏنو وڃي ٿو ته هو انهيءَ سوني تير يا سونيءَ ترار هٿان، جنهن ۾ سندس روح رکيو ويو آهي، سري پوندو.

هن نظريي جو خيال، ته شاهه بلوط جي وڻ جي زندگي "مزلٽو" ٻوٽي ۾ هئي، شايد هن حقيقت سبب پيدا ٿيو آهي، جئين مون اڳي ئي ذڪر ڪيو آهي، ته شاهه بلوط جي وڻ متان اپرندڙ "مزلٽو" ٻوٽي سياري ۾، جڏهن شاهه بلوط سڪي سڙي ويندو آهي، پاڻ تازي ۽ سائي رهندي آهي. ۽ انهيءَ ٻوٽيءَ جي بيهڪ- جا ڌرتيءَ مان نه، پر وڻ جي ٽڙ يا شاخن مان اپرندي آهي- انهيءَ نظريي جي شايد تصديق ڪري. قديم النسل ماڻهو شايد هيئن خيال ڪري ٿو ته شاهه بلوط جي روح، خود هن وانگر، پنهنجيءَ زندگيءَ کي ڪنهن سلامتيءَ واريءَ جاءِ تي محفوظ ڪرڻ جو جتن ڪيو هجي ۽ انهيءَ مقصد لاءِ هن "مزلٽو" جو انتخاب ڪيو هجي جا، هڪ مفهوم ۾، نه آسمان تي ۽ نه زمين تي هڪ سبب، خطري جي رستي کان بلڪل محفوظ و مامون سمجهيو ويو هجي. هڪ اڳئين باب ۾ اسان ڏسي آيا آهيون ته قديم النسل ماڻهو پنهنجن انسان ديوتائن جي زندگيءَ کي ڌرتيءَ ۽ آسمان جي درميان معلق رکڻ سان محفوظ ڪرڻ جو سعيو ڪري ٿو، جتي کين انهن خطرن کان ڪم از ڪم ندپشو رهي ٿو، جي ڌرتيءَ تي انسان جي زندگيءَ کي وکوڙي رهن ٿا. چنانچ، اسين هيءَ ڳالهه سمجهي سگهون ٿا ته چو، قديم ۽ جديد لوڪ- طب جو هيءُ هڪ قاعدو رهيو آهي ته "مزلٽو"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوڻيءَ کي زمين سان ڇهڻ نہ ڏنو ويو، جيڪڏهن اهو اتفاق سان زمين سان لڳي ٽو پوي، تہ سندس شفا ڏيندڙ خوبي زائل ٿي ويندي. اها ڳالهہ هن قديم وهم جو باقي رهيل يادگار ٿي سگهي ٿي تہ انهيءَ پوڻيءَ کي، جنهن ۾ مقدس وڻ جي زندگي مرکوز ٿيل هئي، انهيءَ خطري کڻڻ لاءِ نہ ڇڏيو ويو، جو زمين سان لهہ وچڙ ۾ اچڻ سبب کيس لاحق پيش ايندو. هڪ هندستاني ڏند ڪٿا ۾، جا بالبڊر جي ڏند ڪٿا سان هڪ متوازي مثال مهيا ڪري ٿي، اندرا ديوتا "ناموسي" نالي هڪ ديو اڳيان قسم کڻي ٽو تہ هو ڪيس نہ رات جو ۽ نہ ڏينهن جو، نہ لٺ سان ۽ نہ ڪمان سان، نہ هٿ جي تريءَ سان، نہ سٽ سان، نہ ڪنهن آليءَ شيءِ سان ۽ نہ ڪنهن خشڪ شيءِ سان ماريندو. پر هن صبح جي باڪ ڦٽڻ وقت، مٺس سمنڊ جي گج ڇڻي، ماري وڌس. سمنڊ جي گج اهڙي ئي هڪ شيءِ آهي، جنهن کي هڪ وحشي پنهنجيءَ زندگيءَ کي منجهس محفوظ رکڻ لاءِ شايد منتخب ڪري، ڇاڪاڻ تہ اها زمين، آسمان، يا سمنڊ ۽ آسمان جي وچ ۾ اهڙي درمياني يا ناقابل بيان جاءِ والاري بيهي ٿي، جنهن ۾ هڪ قديم النسل ماڻهو سلامتي ڏسي ٽو. چنانچہ، هن ڳالهہ کوبہ تعجب ڪونهي تہ هندستان جي هڪ قبيلي جي خاندان علامت درياه جي گج آهي.

وري، هن نظريي جي، تہ "مزلٽو" جي پراسرار نوعيت جو جزوي سبب ان جو زمين تي نہ چمڻ آهي، تصديق "مائونٽين-ائش" يا "رووان-تري" نالن وارن پوڻن جي متعلق متوازي وهمن سان ٿئي ٿي. جتلئنڊ ۾، جيڪو "رووان" پوڻو ٻئي ڪنهن وڻ جي چوڻيءَ سان چمندو ڏٺو ويندو آهي، تنهن کي "جادوءَ رسل وغيره جي خلاف هڪ انتهائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موثر علاج سمجهيو ويندو آهي، جيئن تہ اهو ڏرتيءَ مان نہ ٿو
جمي نڪري، ان ڪري ڊائٽين کي مٺس کوبہ اختيار ڪونهي،
جيڪڏهن ان کي مڪمل طور اثرائتو ڪرڻو هجي، تہ ڪيس
'اسينشن ڊي، ڏينهن ويڙ گهرجي. چنانچہ، ڊائٽين جي داخلا کي
روڪڻ لاءِ، ان کي دروازن وٽ لٽڪايو ويندو آهي. سئيڊن ۽
ناروي ۾ پڻ "اڊامنڊز-رووان" (گلو گرون) ٻوٽي ڏانهن، يعني
اهڙي'رووان' ٻوٽي ڏانهن، جو رواجي نموني سان ڏرتيءَ مان جمندو نہ
ڏٺو ويو هجي پر ڪنهن ٻئي وڻ تان يا ڪنهن ڇت تي يا ٽڪريءَ
جي ڪنهن اهڙي شگاف مان اپرندو نظر آيو هجي، جتي اهو
پکين طرفان منتشر ڪيل ٻج مان ڦٽي نڪتو هجي. جادوءَ
جون خوبيون منسوب ڪيون ويندیون آهن. ماٺهو چوندا آهن تہ
جيڪو ماٺهو اوندهہ ۾ باهر هجي، تنهن کي "اڊامنڊز-رووان"
ٻوٽي جو ٽڪر وات ۾ چٻاڙڻ گهرجي، ٻيءَ صورت ۾ ڪيس جادوءَ
جي اثر هيٺ اچڻ ۽ هڪ ٻي هنڌ پٿر وانگر جمي وڃڻ جو خطرو
لاحق آهي. جهڙيءَ طرح اسڪنڊينيويا ۾، ٻئي ڪنهن وڻ تي جميل
"رووان" کي جادوءَ جي خلاف اثرائتو جنتر سمجهيو ويندو آهي،
تهڙيءَ طرح جرمنيءَ ۾ ٻئي ڪنهن وڻ تي چڙهندڙ "مزلٽو" کي هن
زماني تائين به عام طرح جادوءَ جي طاقت خلاف بچاءَ سمجهيو ويندو
آهي، جهڙيءَ طرح اسان ڏٺو تہ "مڊسمر" رات جو گڏ ڪيل
"مزلٽو" کي سئيڊن ۾ گهر جي ڇت، گهوڙن جي طبيلي ۽ ڪٺن
جي واڙي ۾ هن اعتقاد سبب لٽڪايو ويندو آهي تہ اهو ٻوٽو
اهڙيءَ طرح 'ٽرول، کي ماٺهوءَ يا جانور کي ضرر رسائڻ کان بي اثر
بٽائي ڇڏيندو آهي.

هن نظريي جي، تہ "مزلٽو" نہ فقط بالدر جي موت جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿيار هو، پر ان ۾ هن جي جان ٻڌ هئي، اسڪاٽلنڊ جي هڪ وهم مان تصديق ٿي رهي آهي. هڪ روايت هئي تہ "ٽي" جي ڪاريءَ پرسان، پرٿ شاير جي هڪ جاگير ۾، ايرول جي "هي" خاندان جي قسمت شاه بلوط جي ڪنهن وڏي وڻ تي ايرندڙ "مزلٽو" ٻوٽيءَ سان وابستہ هئي. "هي" خاندان جي هڪ ٻاتيءَ انهيءَ قديم اعتقاد جو بيان هن طرح تحرير ڪيو آهي: "ڳوٺن جي هيٺئين درجي وارن خاندانن ۾ خاندائي نشانن کي ذري گهٽ وساريو ويو آهي، پر هڪ قديم نسخي ۾ پرٿ شاير جي چند معمر شخصن جي روايت مان معلوم ٿئي ٿو تہ "هي" خاندان وارن جو خاندائي نشان "مزلٽو" ٻوٽو هو. اڳئين زماني ۾، ايرول جي آسپاس ۽ "فالڪن" پٿر ڪان ٽوروئي دور، شاه بلوط جو هڪ تمام وڏو ۽ نامعلوم عمر جو وڻ بيئل هو، جنهن جي مٿان اهو ٻوٽو تمام گهٽي مقدار ۾ چمندو هو، انهيءَ سان تمام گهٽا جنتر ۽ انيڪ ڏند ڪٿائون وابستہ سمجهيون ويندیون هيون ۽ "هي" خاندان جي بقا جو ميعاد ان جي وجود سان ٻڌل چيو ويندو هو. عام اعتقاد هوندو هو تہ انهيءَ ٻوٽي مان "آل هئلو" واريءَ رات تي "هي" خاندان مان ڪنهن ٻاتيءَ جي هٿان ڪنهن ٻئي ڏانڻي سان وڙيل نندڙي شاخ، هرقسم جي نظر جي دوکي يا جادوءَ جي خلاف يقيني جنتر ۽ جنگ جي دوران ۾ تير بهدف بچاءُ هوندي هئي، بشرطيڪ ان کي وڍڻ وقت اهو ماڻهو سج جي طرف منهن ڪري وڻ جي چوڌاري ٽي دفعا ڦيرا پائي ۽ هڪ خاص قسم جو جنتر دل ۾ پڙهندو رهي. ساڳئي نموني سان پٽيل شاخ معصوم ٻارن جي ڳچين ۾ رکي ويندي هئي ۽ ائين سمجهيو ويندو هو تہ اهي ڪين پرين جي هٿان پريزادن ۾ تبديل ٿيڻ کان بچائيندي، آخر ۾، هيءَ دعويٰ ٽيل هئي تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن انهيءَ شاه بلوط جي پاڙ سڙي ويندي، تڏهن 'ايرول' جي چلهه ۾ گاهه اچرندو ۽ باز جي آکيري ۾ ٽاکرو کائڻ ويهندو. 'هي' خاندان وارن مان ڪنهن فرد جي هٿان جيڪي به انتهائي بدبختيءَ جا ڪم ٿي سگهندا، سي هٿا اڇي باز کي مارڻ ۽ "ايرول" واري شاه بلوط مان ڪا ٽاري ويڙهڻ. اهو جهونو وڻ ڪڏهن ناس ڪيو ويو، تنهن جي مون کي ڪابه خبر ڪانه پئجي سگهي. اها جاگير 'هي' خاندان وارن وٽان وڪامي چڪي آهي ۽ البت هيءَ ڳالهه ڪئي ويندي آهي ته اهو موتمار شاه بلوط وڪري ڪان ٽوروئي عرصو اڳي وڍيو ويو هو." اهو قديم وهم نظم جي صورت ۾ تحرير ٿيل آهي، جو روايت مطابق ٽامس دي رائيمر ڏانهن منسوب ڪيل آهي:

جيستائين "مزلٽو" ايرول واري شاه بلوط تي موجود رهندي،
۽ اهو شاه بلوط مضبوط بيٺو رهندو،
تيستائين 'هي' خاندان وارا آسودا رهندا، ۽ سهڻو اڇو باز،
طوفان جي سامهون نه ڏڪندو،
پر جڏهن شاه بلوط جي پاڙ سڙندي،
۽ 'مزلٽو' سندس ڪوماٽيل سيني تي سڙندي رهندي،
تڏهن ايرول جي آتشدان ۾ گاهه اچرندو،
۽ ڪارو ڪائڻ باز جو آکيرو وسائيندو.

هيءَ ڪا نئين راءِ ڪانهي ته "سونهري ٽاري" خود "مزلٽو" ئي هئي. سچ آهي ته ورجيل ان کي "مزلٽو" سان شناخت نه ٿو ڪري، پر فقط تشبيهه ڏئي ٿو. پر اهو انهيءَ ناچيز ٻوٽي جي مٿان هڪ پراسرار شعاع وجهڻ جو هڪ شاعراڻو نمونو ئي سگهي ٿو. يا، زياده ممڪن آهي ته سندس بيان هن عام وهم تي مبني هجي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته ڪن خاص وقتن تي "مزلٽو" ٻوٽي هڪ فوق الفطري شعاع ڪڍندي هئي. شاعر ٻڌائي ٿو ته ڪيئن نه ٻه ڳيرا، ايئينس جي انهيءَ ويران وادي‌ءَ طرف رهبري ڪندي، جنهن جي گهرائين ۾ "سونهري ٽاري" اپرندڙ هئي، هڪ اهڙي وڻ تي اچي لٿا، "جتان ڦڙ ڦڙ ڪندڙ سونهري شعاع نڪري رهيو هو. جيئن سياري جي سرديءَ ۾ ٻيلن اندر مزلٽو— اها ٻوٽي، جا پنهنجي وڻ مان نه اسرندي آهي— تازن پنن سان سهڻ هوندي آهي‌ءَ شاهه بلوط جي ٽارين جي چوڌاري پنهنجا زرد پير ويڙهيندي ويندي آهي، ائين ٻڌي معلوم ٿيو سائيدار سدا سائي شاهه بلوط مٿان سونا ورق، اهڙي‌ءَ طرح سَر سَر ڪري رهيا هٿا، جهڙي‌ءَ طرح مڻي‌ءَ هير ۾ سونهري پن". هتي، ورجيل "سونهري ٽاري" کي يقيني طور سدا سائي شاهه بلوط تي اسرندڙ بيان ڪري ٿو ۽ ان کي "مزلٽو" سان مشابهت ڏئي ٿو. هي‌ءَ قياس ذري گهٽ اڻ ٽر آهي ته "سونهري ٽاري" شاعري‌ءَ يا عام وهم پرستي‌ءَ جي ڏنڊ وچان نظر ايندڙ "مزلٽو" ٻوٽي‌ءَ کان سواءِ، ٻيو ڪجهه به نه هئي.

هاڻي، هن باري ۾ اهڙا دليل ڏنا ويا آهن ته اڌريشيا جي هڙي‌ءَ وارو پوچاري - "ٻيلي جو بادشاهه" - انهيءَ وڻ جي شخصيت جو مظهر هو، جنهن تي "سونهري ٽاري" اسرندي هئي. چنانچه، جيڪڏهن اهو وڻ شاهه بلوط هو، ته پوءِ "ٻيلي جو بادشاهه" شاهه بلوط جي روح جي شخصيت جو مظهر هو. هي‌ءَ ڳالهه، ان ڪري سمجهڻ آسان آهي ته چو، ڪيس قتل ڪرڻ کان اڳ، "سونهري ٽاري‌ءَ" کي ٽوڙڻ ضروري هو. شاهه بلوط جي روح جي حيثيت ۾، سندس زندگي يا موت شاهه بلوط مٿان اسرندڙ "مزلٽو" ٻوٽي‌ءَ ۾ هو، ۽ جيسين "مزلٽو" ٻوٽي صحيح سلامت هئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تيسين، بالبر وانگر، هو نہ ٿي مري سگهيو. ڪيس قتل ڪرڻ لاءِ ان ڪري، "مزلٽو" ٻوٽيءَ کي ٽوڙڻ ضروري هو ۽ بالبر وانگر، شايد ڪيس ان سان ئي ڏڪ هٽڻ ۾ لازمي هو. ۽ انهيءَ توازن کي مڪمل ڪرڻ لاءِ، فقط هن فرض ڪرڻ جي ضرورت آهي ته "پيلي جي بادشاه" کي اوائلي زماني ۾ جيئرو يا مئل، "مبسمر" جي باه واريءَ تقريب وقت، (جا جيئن اسين ڏسي آيا آهيون) سال بسال ائريشيا جي هڙيءَ ۾ منعقد ڪئي ويندي هئي، ساڙيو ويندو هو. هڙيءَ ۾ جيڪا مقدس باه ٻرندي هئي سا، روم ۾ "ويسٽا" جي مندر ۾، ۽ روموف ۾ شاه بلوط جي وڻ هيٺان، دائمي ٻرندڙ باه وانگر، شايد شاه بلوط جي مقدس ڪائين جي هئي؛ ۽ اهڙيءَ طرح، شاه بلوط جي ڪائين جي هڪ وڏي آڙاه ۾ "پيلي جو بادشاه" اڳئين زماني ۾ موت سان همڪنار ٿيندو هو. پوئين زماني ۾ سندس منصب جو ميعاد، جيئن سون راءِ ڏني آهي، هن قاعدي مطابق وڌندو يا گهٽندو هو، خواه اهو ڪيئن بہ هجي، جنهن موجب ڪيس ان وقت تائين زنده رهڻ جي اجازت هوندي هئي، جيسين هو پنهنجي قوت بازوءَ جي زور تي پنهنجو خدائي حق سچائي سگهندو هو. پر هو باه مان فقط ترار جي ذريعي مرڻ لاءِ ٻچي نڪتو.

چنانچ، ائين ٿو معلوم ٿئي ته ڪنهن تمام قديم زماني ۾ اٽليءَ جي عين وچ ۾، نيميءَ جي ماڻيءَ ڏينڌ پرسان، ساڳيو ئي آتشين ۽ درد انگيز حادثو سال بسال دهرايو ويندو هو، جو بعد ۾ اٽليءَ جي تاجرن ۽ فوجين کي پنهنجن وحشي رشتيدارن، گال جي علائقي ۾ آباد سيلٽ نسل وارن لوڪن ۾ ڈسٽوپيو ۽ جو، جيڪڏهن اٽليءَ جا شهباز ڪنهن بہ وقت ناروي ماڻان لاماروڏين ها، ٿوري ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فرق سان "اتر" جي وحشي آرين ۾ ۽ ادا ٿيندو ڏسن ها. اهو ساڪ قديم آريه نسل وارن جي شاه بلوط جي پوڄا جو شايد هڪ خصوصي پهلو هو.

هينئر باقي هيءَ ڳالهه دريافت ڪرڻي آهي ته "مزلٽو" کي "سونهري ٽاري" چو سڏيو ويندو هو؟ "مزلٽو" جي پيرن جو اڇيرڙو- پيلو رنگ انهيءَ نالي لاءِ ڪافي بنياد نه ٿو معلوم ٿئي، چاڪاڻ ته ورجيل چوي ٿو ته اها ٽاري، ڏاڍي خواه پن، بلڪل سونهري هوندي هئي. شايد اهو نالو انهيءَ تيز سونهري زرديءَ مان حاصل ڪيو ويو هجي، جو "مزلٽو" جي شاخ ان وقت اختيار ڪندي آهي، جڏهن ان کي ويڊي، ڪجهه سهڻن تائين محفوظ رکيو ويندو آهي. اهو چمڪندڙ رنگ فقط پنن تائين محدود ڪونه هوندو آهي، پر ڪانڙين ڏانهن به وڌي ويندو آهي، تانجو سڄي ٽاخ واقعي هڪ "سونهري ٽاري" معلوم ٿيندي آهي. برٽن جا ڪاشتڪار پنهنجين جهوپڙين اڳيان "مزلٽو" جا وڏا ڇڪا لٽڪائيندا آهن ۽ جون سهڻي ۾ اهي ڇڪا پنهنجن پنن جي چمڪيلي سونهري رنگ سبب نمايان هوندا آهن. برٽنيءَ جي ڪن حصن ۾، خاص طور سوريهان جي آس پاس، گهوڙن ۽ چوپائي مال کي شايد جادوءَ ۽ شر وغيره کان محفوظ رکڻ لاءِ طبيلن ۽ واڙن جي دروازن مٿان "مزلٽو" جون ٽاريون لٽڪايون ويندیون آهن.

ڪوماٽيل ٽاريءَ جي زرد رنگ مان هيءَ ڳالهه شايد جزوي طور سمجهه ۾ اچي وڃي ته چو، ڪڏهن ڪڏهن "مزلٽو" لاءِ اهو خيال ڪيو ويو آهي ته ان ۾ ڏرتيءَ اندر مدفون خزانن جي راز ظاهر ڪرڻ جي خاصيت موجود آهي؛

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاکاڻ تہ هرنگ جادوءَ جي اصول مطابق، هڪ زرد ٽاريءَ ۽ زرد سون جي درميان فطرتي مطابقت آهي. انهيءَ خيال جي انهن عجيب و غريب خوبين جي مشابهت مان تصديق ٿئي ٿي، جي عام طرح خيالي "فرن" - بج سان وابستہ ڪيون ويندیون آهن، جنهن لاءِ عام طرح اهو خيال ظاهر ڪيو ويندو آهي تہ "مڌ - سمر" واريءَ رات تي جيڪا باهہ ٻاري ويندي آهي، تنهن جي مٿان سون وانگر ڏاڙي بيهندو آهي. چنانچہ، بوهيميا ۾ چيو ويندو آهي تہ "سينٽ جان واري ڏينهن تي 'فرن - بج'، سونن گلن جي صورت ۾ ڦڙندو آهي، جي باهہ وانگر تجلي ڏيندا آهن." هاڻي، انهيءَ خيالي 'فرن' - بج جي هيءَ خوبي آهي تہ اهو جنهن ماڻهوءَ وٽ هوندو، يا جيڪو به ماڻهو "مڌ - سمر" واريءَ رات تي ان کي هٿ ۾ جهلي، جبل تي چڙهندو، سو جبل هيٺان سون جي نس ڏسندو يا ڏاڙتيءَ اندر دفن ٿيل خزانن کي نيليءَ روشنائيءَ سان چمڪندو ڏسندو. رشيا ۾ چوندا آهن تہ جيڪڏهن اوهين مڌسمر رات تي اڌ رات جو 'فرن' جي عجيب و غريب گل کي دستياب ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿي وڃو، تہ اوهان کي ان کي فقط ٿي هوا ۾ اڇلائڻ جي دير آهي، جنهن تي اهو هڪ ستاري وانگر عين انهيءَ هنڌ اچي ڪرندو، جتي ڪو خزانو لڪل هوندو. برٽنيءَ ۾ خزانن ڳولڻ وارا ماڻهو "مڌسمر" واريءَ راتجو اڌ رات وقت 'فرن' - بج ڪٿو ڪندا آهن، جنهن کي اهي ايندڙ سال "پام - آرتوار" تائين محفوظ ڪري رکندا آهن، ان کان پوءِ اهي انهيءَ بج کي ان جاءِ مٿان چڪيندا آهن، جتي اُهي ڪو خزانو پوشيده رکيل سمجهندا آهن. ٽائروليز جا ڪڙمي سمجهندا آهن تہ پوشيده خزانا "مڌ - سمر" واريءَ رات تي شعلي وانگر ٻرندا نظر ايندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن ۽ انهيءَ پراسرار وقت ۾ دستوري حفاظت سان گڏ کيل ’فرن‘ - ۾ لکل سون کي سطح تي آڻڻ ۾ مدد ڪندوآهي. سئزرلنڊ جي فريبرگ ضلعي جا ماڻهو سينٽ جان واريءَ رات تي "فرن" ٻوٽي جي ٻرسان ويهي، ڪنهن خزاني حاصل ڪرڻ جي اميد ۾ اوجاڳو ڪندا هئا، جو شيطان بذات خود، ڪڏهن ڪڏهن انهن ڏانهن ڪٽي ويندو هو. ٻوهيميا ۾ ماڻهو چوندا آهن ته جيڪو به ماڻهو انهيءَ موسم ۾ "فرن" جو سونو گل هٿ ڪندو، تنهن کي انهيءَ ذريعي دنيا جي سڀني لکل خزانن جي ڪنجي ملي ويندي، ۽ جيڪڏهن ڪنواريون ڇوڪريون انهيءَ گل هيٺان، جنهنجو رنگ ڏاڏيءَ تيزيءَ سان ڦيٽندو ويندو آهي، ڪپڙو وڇائين، ته ان ۾ سرخ سون اچي ڪرندو. ٽائرول ۽ ٻوهيميا ۾، جيڪڏهن اوهين پئسن ۾ "فرن" - ۾ رکندا، ته انهن کي اوهين خواه ڪيتريقدر به صرف ڪندا، ته به اهي اصل نه ڪپندا. ڪڏهن ڪڏهن "فرن" - ۾ ناتال واريءَ رات تي ٽرندو سمجهيو ويندو آهي ۽ جيڪو به ان کي هٿ ڪندو، سو دولتمند ٿيندو. اسٽائيريا ۾ ماڻهو چوندا آهن ته ناتال واريءَ رات تي "فرن" - ۾ جمع ڪرڻ سان اوهين شيطان کي پاڻ ڏانهن پيسن جي ٿيلهي آڻڻ لاءِ مجبور ڪري سگهندا.

چنانچه، هن اصول جي بنياد تي ته هڪ جهڙا هڪ جهڙن کي ڪشش ڪندا آهن، "فرن" - ۾ لاءِ سمجهيو ويندو آهي ته اهو سون کي هن ڪري ڳولي ڪڍندو، چاڪاڻ ته اهو خود سونهري آهي، ۽ ساڳي ئي سبب ڪري اهو اهڙي ماڻهوءَ کي سون جي اڻ کٽندڙ رسد مهيا ڪندو، جيڪو ان کي پاڻ وٽ رکندو. ٻي، جيڪڏهن هڪ طرف "فرن" - ۾ کي سونهري ڇيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندو آهي، تہ ٻئي طرف ان کي چمڪندڙ ۽ آتشين ٻ چيو وڃي ٿو. چنانچہ، جڏهن اسين هيءَ ڳالهہ ياد رکون ٿا تہ انهيءَ ڏند ڪٿائي ۾ گڏ ڪرڻ جا ٻ وڏا ڏينهن سڀ سمر رات ۽ ناتال آهن، يعني اونهاري جو وڏي کان وڏو ڏينهن ۽ سياري ۾ ننڍي کان ننڍو ڏينهن (چاڪاڻ تہ ناتال سياري جي ننڍي کان ننڍي ڏينهن واريءَ قديم بت پرستانہ تقريب کان علاوه ٻيو ڪجهہ ٻ ناهي) — تڏهن اسان کي "فرن" - ۾ جي آتشين پهلوءَ کي ابتدائي، ۽ ان جي زرين پهلوءَ کي ثانوي يا مشتق تصور ڪرڻو پوي ٿو. "فرن" - ۾، جڙ تہ، سڄ جي گردش جي موڙ وارن ۾ نقطن، يعني اونهاري جي وڏي کان وڏي ڏينهن، ۽ سياري جي ننڍي کان ننڍي ڏينهن تي شمسي آتش جي خروج جو هڪ ذريعو معلوم ٿي رهيو آهي. انهيءَ نظريي جي جرمنيءَ جي هن ڳالهہ سان تصديق ٿي رهي آهي، جنهن ۾ چيو وڃي ٿو تہ هڪ شڪاريءَ "سڀ - سمر" واري ڏينهن منجهند وقت سڄ کي تير هڻي "فرن" - ۾ حاصل ڪيو هو، رت جا ٿي قطرا هيٺ اڇي ڪريا، جن کي هن اڇي ڪپڙي ۾ جهٽيو ۽ اهي ئي رت جا قطرا "فرن" - ۾ هئا. هتي، جنهن رت جو ذڪر آهي، سو صاف آهي تہ سڄ جو رت آهي، جنهن سان "فرن - ۾" سڏيءَ طرح حاصل ڪيو ويو آهي. چنانچہ، هيءَ ڳالهہ ممڪن سمجهڻ گهرجي تہ "فرن - ۾" هن ڪري سونهري آهي، چاڪاڻ تہ ان کي سڄ جي سونهري باهہ جو متشق سمجهيو وڃي ٿو.

هاڻي، "فرن" - ۾ سڄ وانگر، "مزلٽو" ۾ "سڀ - سمر" يا ناتال - يعني راس السرطان يا راس الجدي - تي گڏ ڪئي ويندي آهي ۽ "فرن" - ۾ وانگر، ان لاءِ ٻ ائين سمجهيو ويندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي تہ اهو زمين اندر مدفون خزانن جو راز ظاهر ڪندو. سئيدن جا ماڻهو "مڊ سمر" رات جو "مزلتو" يا چئن مختلف ڪائين مان، جن مان هڪ "مزلتو" هوندي آهي، غيبي راز ٻڌائيندڙ ٿيون ٿاهيندا آهن. خزاني جو ڳولينڊڙ سڄ غروب ٿيڻ کان پوءِ، اها لٽ زمين تي رکندو آهي ۽ جڏهن اها مدفون خزاني جي عين مٿان اچي بيهندي آهي، تڏهن اها اهڙيءَ طرح متحرڪ ٿيندي آهي، جڙ تہ جيئري آهي. هاڻي، جيڪڏهن "مزلتو" سون جو سراغ ڳولي ڪڍي ٿي، تہ اهو ڪم "سونهري ٽاريءَ" هڻڻ واريءَ حيثيت ۾ ڪندي هوندي؛ ۽ جيڪڏهن اها راس‌السرطان ۽ راس‌الجديءَ وارن وقتن تي گڏ ڪئي وڃي ٿي تہ پوءِ چا، اها "سونهري ٽاري" ۽ سونهري "فرن" - هڪ وانگر شمسي آتش جي متشق نہ هوندي؟ انهيءَ سوال جو جواب سڌيءَ سادي‌ءَ اثبات ۾ نہ ٿو ڏيئي سگهجي. اسان ڏٺو آهي تہ قديم آريہ نسل واريون قومون اونهاري ۽ سياري واريون ۽ ٻيون تقريبي ٻاهيون جزوي طور سورج - جنترن جي حيثيت ۾، يعني سڄ کي تازي ٻاه مهيا ڪري ڏيڻ جي ارادي سان، ٻاريندي‌ون هيون، ۽ جيئن تہ اهي ٻاهيون عام طرح شاهہ بلوط جي ڪائين کي هڪ ٻئي سان گسائڻ ذريعي ٻاريون ويندي‌ون هيون، ان ڪري هڪ قديم آريي کي هيئن نظر آيو هوندو تہ سڄ کي مقرر ميعاد کان پوءِ انهيءَ ٻاهہ جي ٻرتي ڏيڻ ضروري هئي، جا شاهہ بلوط جي ڪائيءَ اندر مقيم هئي. ٻين لفظن ۾ هيئن ڪٽي چئجي تہ شاهہ بلوط کيس انهيءَ ٻاهہ جو اصلي گدام يا چشمو نظر آيو هوندو، جا سڄ کي مهيا ڪري ڏيڻ لاءِ وقت بوقت ٻاهر ڪڍي ويندي هئي. پر جيڪڏهن شاهہ بلوط جي زندگي "مزلتو" اندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمايل سمجهي ويندي هئي، تہ پوءِ انهيءَ نظريي مطابق، انهيءَ باهم جو ڇڪ يا اصل بنياد، جا شاهم بلوط جي ڪائين جي رگڙ مان ڪڍي ويندي هئي، "مزلٽو" ۾ ئي سمايل سمجهيو ويندو هوندو. چنانچہ، هيئن چوڻ بدران، تہ "مزلٽو" شمسي آتش جو متشق هئي، هيئن چوڻ شايد زياده درست ٿيندو تہ خود شمسي آتش "مزلٽو" جي متشق هئي. چنانچہ، هن ڳالهہ ۾ ڪوبہ تعجب ڪونهي تہ "مزلٽو" سونهري تجليءَ سان روشن هوندي هئي ۽ ڪيس "سونهري تاري" سڏيو ويندو هو. بهرحال، ممڪن آهي تہ "فرن" - ڇڪ وانگر، ان لاءِ بہ ائين سمجهيو ويندو هجي تہ اُها ٻوٽي سونهري رنگ ڪن مقرر وقتن، خاص طرح "مڊ - سمر" تي اختيار ڪندي هئي، جڏهن سج ڪي روشن ڪرڻ خاطر شاه بلوط مان باه ڪڍي ويندي هئي. شروع شاير ۾، پلوربئچ وٽ، يادگيريءَ واري زماني تائين ماڻهن ۾ هيءَ اعتقاد هوندو هو تہ شاه بلوط جي وڻ ۾ "مڊسمر" واريءَ رات تي گل ڦڙندا آهن، جي سڄ اپرڻ ڪان اڳ ڪومائجي ويندا آهن. جيڪا ڪنواري ڇوڪري شاديءَ جي باري ۾ پنهنجيءَ قسمت ڪان واقف ٿيڻ جي خواهان هجي، تنهن کي رات جي وقت انهيءَ وڻ هيٺان اڇو ڪپڙو وڇائڻ گهرجي ۽ صبح جو ڪيس فقط اڇي خاڪ ملندي، جا انهيءَ گل جي باقي بچت هوندي. ڪيس انهيءَ خاڪ جي هڪ ڇٻي وهاڻي هيٺان رکڻ گهرجي ۽ پوءِ مستقبل ۾ جيڪو سندس مڙس ٿيندو، سو ڪيس خوابن ۾ نظر ايندو. شاه بلوط جو اهو ناپائدار پور، جيڪڏهن آڳ صحيح آهيان، شايد "سونهري تاريءَ" واريءَ نوعيت ۾، "مزلٽو" ئي هوندو. انهيءَ انومان جي هن رسم مان تصديق ٿئي ٿي تہ ويلس ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"مڌسمر" واريءَ رات ۾ ٽوڙيل "مزلٽو" ٻوٽيءَ جي سڄي ڦڄي شاخ اڳڪٿين جهڙن خوابن ڏسڻ لاءِ وهاڻي هيٺان رکي ويندي آهي، ان کان علاوه شاه ٻلوط جي خيالي پورکي اڇي ڪپڙي ۾ جهٽڻ وارو طريقو بلڪل اهوئي آهي، جو ڊروئڊ پادري سڄي ڦڄي "مزلٽو" کي ان وقت جهٽڻ لاءِ اختيار ڪندا هئا، جڏهن اٻا سوني ڏانڊي ذريعي ويڙجي، شاه ٻلوط جي ٽاريءَ کان هيٺ ڪرندي هئي. جيئن ٿ شروپ شاير جي سرحد ويلس جي لڳ آهي، ان ڪري هيءَ اعتقاد ته شاه ٻلوط جو وڻ "مڌسمر" رات جو پور جهاينڊو آهي، غالباً وياش بنياد جو هجي، جيتوڻيڪ اهو اعتقاد قديم النسل آريم مذهب جو هڪ جز آهي. انڊيءَ جي ڪن حصن ۾، جيئن اسين ڏسي آيا آهيون، مقامي ڪڙي اڃا تائين "مڌسمر" واري ڏينهن صبح جو شاه ٻلوط جي وڻن تي "سينٽ جان جي تيل" جي ڳولا ڪرڻ لاءِ نڪرندا آهن جو، "مزلٽو" وانگر، سيني زخمن کي چٽائيندو آهي ۽ جو شايد هڪ شاندار صورت ۾ بذات خود "مزلٽو" ئي هوندو آهي. چنانچ، هيءَ ڳالهه سمجهڻ آسان آهي ته "سونهري ٽاريءَ" جهڙو خطاب، جو ان جي وڻ تي آسرڻ جي خوبيءَ جي ايتري قدر قليل وضاحت ڪري رهيو آهي، ٻئي ڪنهن وڻ تي اسرندڙ، اهڙيءَ ناچيز ٻوٽيءَ کي ڪيئن ڏنو ويو هوندو. ان کان سواءِ، اسين شايد هيءَ ڳالهه به سمجهي سگهون ٿا ته قديم زماني ۾ "مزلٽو" کي باه وسائڻ جهڙيءَ عجيب و غريب خوبيءَ جو حاصل ڇو سمجهيو ويندو هو ۽ ڇو ان کي سئيڊن ۾ اڃا تائين باه لڳڻ جي بچاءَ طور گهرن ۾ رکيو ويندو آهي. سندس آتشين خوبي، کيس باه ذريعي ڦهچندڙ زخم يا ضرر واريءَ حالت لاءِ، همدم جادوءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي اصول مطابق هڪ بهترين علاج يا حفاظتي شيءَ جي حيثيت ۾ نمايان ڪري ٿي.

اهي خيال هن ڳالهه جي شايد جزوي سمجهاڻي ڏين ٿا ته چو ورجيل ايئينس کان اونداهيءَ تحت‌الارضي دنيا ۾ هيٺ لهڻ وقت شاندار "مزلٽو" جي هڪ شاخ هٿ ۾ کڻائي ٿو. شاعر ٻڌائي ٿو ته ڪيئن نه خود دوزخ جي دروازن وٽ هڪ اٽاهم ۽ انداهو ٻيلو هو، ۽ ڪيئن نه جوڊو انهن گيرن جي پرواز جي اشاري تي، جي ڪيس دوکو ڏيئي اڳتي وڌي پئي ويا، انهيءَ ناقابل ياد ٻيلي جي گهراين ۾ رلندو ڦرندو رهيو، تانجو هن وڻن جي پاڇن مان دور ڪٽي "سونهري تاريءَ" جي ٿر ٿر ڪندڙ روشنائيءَ کي بلند ۽ گهاٽين تارين کي روشن ڪندو ڏٺو. جيڪڏهن "مزلٽو" کي سرءَ جي اندوهناڪ ٻيلن ۾ هڪ ڪوماٽيل ۽ زرد شاخ جي حيثيت ۾ پنهنجي اندر باهم جو ڇڪ رکندڙ سمجهيو ويو هو، ته پوءِ زير زمين پاڇن ۾ رلندڙ هڪ آواره راهگير کي اهڙيءَ تاريءَ کان بهتر ٻيو ڪهڙو ساٿي ملي سگهي ها، جا هڪ ئي وقت سندس قدمن لاءِ هڪ چراغ ۽ سندس هٿن لاءِ هڪ لٽ جو ڪم ڏيئي ٿي سگهي؟ انهيءَ سان مسلح ٿي، هو انهن خطرناڪ سائين سان دليريءَ سان مقابلو ڪري ٿي سگهيو، جي انهيءَ پرخطر سفر ۾ سندس راه سان گذرڻ وارا هئا. چنانچه، جڏهن ايئينس ٻيلي سان نڪري، اسٽائيڪس درياه جي ڪنارن تي اچي نڪري ٿو، جو پنهنجي سست وهڪري سان جهنمي جهنگن وچان ور وڪڙ کائيندو گذري رهيو هو ۽ جڏهن بدمزاج پاتڻي پنهنجيءَ ٻيڙيءَ ۾ ڪيس ڪٽڻ کان انڪار ڪري ٿو، تڏهن ڪيس پنهنجي سيني وچان "سونهري تاريءَ" کي فقط ٻاهر ڪڍي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن جي سامهون جهلڻو پوي ٿو ۽ انهيءَ دم اهو گهڻ-گالهائو ان جي هڪ جهلڪ تي ڪنبي وڃي ٿو ۽ بلڪل خاموشيءَ سان جوڙي کي پنهنجيءَ ڳچل ٽنڊل پيڙيءَ اندر اچڻ جي اجازت ڏئي ٿو، جا هڪ زنده ماڻهوءَ جي غير معمولي وزن هيٺ پاڻيءَ ۾ گهڻو هيٺ هڏي وڃي ٿي. خود جديد زماني تائين، جئين اسين ڏسي آيا آهيون، "مزلٽو" کي ڏانئٽين ۽ شيطانن جي خلاف حفاظت ۽ بچاءَ سمجهيو ويو آهي ۽ امڪان اغلب آهي ته قديم زماني جي ماڻهن به ڪيس اهڙيءَ جادوي خوبيءَ سان نوازيل سمجهيو هوندو، ۽ جيڪڏهن ٻئي وڻ تي اسڙندڙ اها ٻوٽي سيٻئي تالا کولي سگهي ٿي، جيئن اسان جا ڪي آبادگار اعتقاد رکن ٿا، ته پوءِ آنهيءَ موت جي دروازن کي کولڻ لاءِ ايٽينس جي هٿن ۾ هڪ "ڪُلي پُٽ سر، سر" جو ڪم چو ڪونه ڏنو هوندو؟

هاڻي، اسين هيءُ قياس به ڪري سگهون ٿا ته چو، نيميءَ جي پاڪ هڙيءَ ۾ وربيئس کي سچ سان سُنجهايو ويو هو. جيڪڏهن وربيئس وڻ جو روح هو، جئين سون ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، ته پوءِ هو ضرور شاهه بلوط جي وڻ جو روح هوندو، جنهن تي "سونهري ٽاري" چميل هئي، چاڪاڻ ته روايتن ۾ هن کي "ٻيلي جي بادشاهن" سان پهريون ڏيکاريو ويو آهي. شاهه بلوط وڻ جي روح جي حيثيت ۾، سندس متعلق هيئن سمجهيو ويو هوندو ته هو سچ جي باهه کي ڪنهن خاص موسم ۾ دوباره روشن ڪندو آهي ۽ ان ڪري ڪيئن آساني سان خود سچ جي ذات سان سنجهايو ويو هوندو. ساڳيءَ طرح اسين هيءَ گالهه به سمجهائي سگهون ٿا ته چو، بالدر ديوتا کي، جو شاهه بلوط جو هڪ روح هو، "شڪل جو اهڙو سهڻو ۽ اهڙو چمڪيلو، جو منجهانئس نور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيو نڪرندو هو"، چيو ويو آهي ۽ چو، ان کي عام طرح خود سج سمجهيو ويندو هو. عام طور اسين هيئن چئي سگهون ٿا ته قديم زماني جي معاشري ۾، جڏهن باهم ٻارڻ جو ڄاتل طريقو فقط ڪاٺ کي گسائڻ جو هو، تڏهن هڪ وحشي ماڻهو باهم کي لازمي طور هڪ اهڙي خاصيت تصور ڪندو هوندو، جا عرق يا رس وانگر وڻن اندر ذخيره ٿيل هوندي، جن جي اندران ڪيس محنت ڪري اها باهر ڪڍي پوندي ڪئليفورنيا جي سينال قبيلي جا ٻاڙها هندستاني اعتقاد رکندا آهن ته سڄي دنيا ڪنهن وقت آتش جو هڪ گولو هئي، جنهن مان اهو عنصر نڪري، وڻن ۾ وڃي گڏ ٿيو، جو هينئر هر اهڙي وقت تي منجهائن باهر نڪري اچي ٿو، جڏهن ڪاڻي ۽ جا ٻ ٽڪر هڪ ٻئي سان گسايا وڃن ٿا." ساڳيءَ طرح، ڪئليفورنيا جي "مئدو" قبيلي وارن جو اعتقاد آهي ته "ذرتي اوائل ۾ پگهريل مواد جو هڪ ڪره هئي ۽ ان منجهان باهم جو تت وڻن جي ٻاڙن ذريعي انهن جي ٽڻن ۽ ٽارين ۾ مٽي چڙهي ويو، جنهن کي هندستاني لوڪ پنهنجي برسي جي وسيلي وڻن مان چڪي باهر ڪڍي سگهن ٿا." ڪئرولين پيٽن مان نامولڪ نالي هڪ پيٽ ۾، ماڻهو چوندا آهن، باهم ٻارڻ جو هنر ماڻهن کي ديوتائن سيکاريو. شعلن جي حرفتي مالڪ، "اولوفيٽ"، "سوي" نالي هڪ پکيءَ کي باهم ڏيئي، حڪم ڏنو ته هو ان کي چهنب ۾ رکي، ذرتيءَ تي ڪٽي وڃي. چنانچ، اهو پکي هڪ وڻ تان ٻئي تي اڏامندو رهيو ۽ انهيءَ دوران ۾ هن باهم جي ستل قوت کي پيلي ۾ ذخيره ڪيو، جنهن مان ماڻهو ان کي ڪاڻيءَ جي ٻن ٽڪرن جي رگڑ ذريعي حاصل ڪري سگهن ٿا. هندستان جي قديم ويدن جي منترن ۾ باهم جي ديوتا،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڳنيءَ، لاءِ چيو ويو آهي تہ اهو ڪاٺ ۾ ڄايل آهي، ٻوٽن جو ڪَرپ آهي يا ٻوٽن اندر تقسيم ٿيل آهي. هن لاءِ ائين ٻ چيو ويو آهي تہ اهو سيني ٻوٽن اندر داخل ٿيل آهي يا منجهن داخل ٿيڻ جي ڪوشش ۾ مصروف آهي. جڏهن ڪيس وٽن يا وٽن خواه ٻوٽن جو ڪَرپ سڏيو وڃي ٿو، تڏهن انهيءَ باهم مٽان شايد پاسيري نظر آهي، جيڪا وٽن جي ٽارين جي رڳڙ سبب پيلن ۾ پيدا ٿيندي آهي."

جنهن وڻ ڪي وڃ ساڙيو هوندو آهي، تنهن ڪي وجهي ماڻهو بلڪل قدرتي طرح ائين سمجهندا آهن تہ ان ۾ باهم جو ٻيٽو يا ٽيٽو وزن پيل آهي، چاڪاڻ تہ هن انهيءَ تيز چمڪاٽ ڪي ٽڙ. اندر گهڙندي اڪين سان نہ ڏٺو آهي چا؟ اهڙيءَ طرح، اسين شايد انهن مختلف وهمي اعتقادن مان ڪن جي سمجهاڻي ڏيئي سگهون، جي اهڙن وڻن جي متعلق عام ماڻهن جي دلين ۾ ويڻل هوندا آهن، جن ڪي وڃ ساڙيو هوندو آهي. برٽش ڪولمبيا ۾ آباد، ٽامپسن قبيلي جا ڳاڙها هندستاني جڏهن پنهنجن دشمنن جي گهرن ڪي باهم ڏيڻ چاهيندا هئا، تڏهن انهن مٽان اهي تير چوڙيندا هئا جي، اهڙن وڻن جي ڪاڻيءَ مان ٿهيل هوندا هئا، جن ڪي وڃ ساڙيو هوندو هو يا پنهنجن تيرن سان اهڙن وڻن جا ڇوڏا اٽڪائيندا هئا. سڪسنيءَ ۾ رهندڙ ويندِ نسل جا ڪڙمي اهڙن وڻن جي ڪاڻي پنهيجين چلهين ۾ ساڙڻ کان پرهيز ڪندا آهن، جن ڪي وڃ ساڙيو هوندو آهي. هو چوندا آهن تہ اهڙين ڪاڻين ٻارڻ سبب گهر ڪي باهم لڳندي. ان جي برعڪس، جڏهن وڃ سبب ڪنهن وڻ ڪي باهم لڳندي آهي، تڏهن اتر روڊيشيا جا "ونام وانگا" نسل جا حبشي ڳوٺ جون سڀ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باهيون وسائي چڏيندا آهن، چلهين کي نئون ليپو ڏيندا آهن ۽ قبيلي جا پريا مڙس وچ مان هريل ٻاهه پنهنجي سردار ڏانهن ڪٽي ويندا آهن، جو ان مٿان دعا پڙهندو آهي. پوءِ، سردار اها ٻاهه پنهنجي قبيلي جي سڀني گوڻن ڏانهن موڪليندو آهي، جتان جا رهاڪو انهيءَ نعمت جي ملڻ جي عيوض سندس قاصدن کي انعام ڏيندا آهن. هن سان ثابت ٿئي ٿو ته اهي وچ مان هريل ٻاهه کي احترام جي نظرن سان ڏسندا آهن. ۽ انهن جو اهو احترام قابل فهم آهي، چاڪاڻ ته اهي ماڻهو وچ ۽ گجگوڙ لاءِ ائين چوندا آهن ته انهن پرويڙهجي خود خدا زمين تي هيٺ لهي ايندو آهي. ساڳيءَ طرح، ڪئليفورنيا جي مئدو قبيلي جا ڳاڙها هندستاني هيءَ اعتقاد رکندا آهن ته هڪ "عظيم بزرگ" هن دنيا ۽ ان جي سڀني مڪينن کي خلقيو آهي ۽ وچ خود انهيءَ "عظيم بزرگ" کان سواءِ ٻيو ڪجهه به ناهي، جو ڏاڍيءَ تيزيءَ سان آسمان کان ٻاهر نڪري هيٺ لهي ٿو ۽ انهيءَ وچ ۾ پنهنجيءَ پرندڙ ٻانهن سان وٽن کي چيري ۽ ڦاڙي ٿو.

هيءَ نظريو معقول لڳي ٿو ته قديم يورپ جا ماڻهو شاهه بلوط جي وڻ کي جيڪو احترام ڏيندا هئا ۽ انهيءَ وڻ ۽ سندس آسماني ديوتا جي درسيان، جنهن رابطي جو سراغ گهوليندا هئا، سي انهيءَ ڪثرت جا نتيجا هئا، جنهن سان وچ شاهه بلوط جي وڻ کي اسان جي يورپي ٻولين جي ٻين سڀني وڻن کان زياده جلد ساڙيندي نظر اچي ٿي. هن وڻ جي اها خصوصيت سائنسي تفتيش ڪندڙن جي تبصرن جي سلسلي ۾، جن کي ڪنهن ڏندڪٿائي نظريي کي ثابت ڪرڻو ناهي، قريبي سالن جي دوران ۾ صحيح ثابت ٿي چڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. اسين انهيءَ اتفاق کي خواه کهڙيءَ طرح ۾ سمجهايون، خواه هن نموني ته ٻين قسمن جي ڪائين ڪان شاه بلوط جي ڪاٺ مان بجلي زياده آسانيءَ سان گذر ڪري وڃي ٿي يا ڪنهن ٻئي نموني سان، بهر صورت، خود انهيءَ حقيقت اسان جي آنهن وحشي ابن ۽ ڏاڏن جو ڏيان پنهنجي طرف ضرور مبذول ڪرايو هوندو، جي انهن بي پايان ٻيلن ۾ رهندا هئا، جن سان يورپ جو زياده تر حصو انهيءَ زماني ۾ ڍڪيل هو، ۽ اهي انهيءَ حقيقت کي پنهنجي سڌي سادي مذهبي نموني ۾ هن قياس آرائيءَ جي آڌار تي سمجهائيندا هوندا ته عظيم آسماني- ديوتا، جنهن جي اهي پوڄا ڪندا هئا ۽ جنهنجو مهيب آواز اهي ڪڪرن جي گجگوڙ ۾ ٻڌندا هئا، ٻيلي جي ٻين سيني وڻن ڪان وڌيڪ شاه بلوط سان محبت ڪندو هو ۽ اهو وقت بوقت وڄ جي چمڪاٽ ۾ ڪارن ڪڪرن منجهان ان تي هيٺ لهي ايندو هو ۽ پنهنجيءَ موجودگيءَ يا گذر جو نشان وڻ جي چيريل، ڦاڙيل ٽڙ ۽ سڙيل پنن ۾ پٽيان ڇڏي ويندو هو. ان ڪان پوءِ، اهڙن وڻن جي چوڌاري، گجگوڙ ڪندڙ آسماني- ديوتا جي ظاهري گذر واريءَ جاءِ جي حيثيت ۾، جلوي جو حلقو ڏنو ويندو هو. هيءُ هڪ يقيني امر آهي ته ڪن وحشي لوڪن وانگر، يوناني ۽ رومي، ٻئي قومون پنهنجي آسمان ۽ شاه بلوط واري عظيم ديوتا کي وڄ جي چمڪاٽ سان شناخت ڪنديون هيون، جو زمين تي هيٺ اچي ڪرندو هو، ۽ اهي اهڙي سڙيل هنڌ کي باقاعدگيءَ سان لوڙهو ڏيئي ڇڏيندا هئا ۽ ان ڪان پوءِ ان کي مقدس تصور ڪندا هئا هيءُ قياس ڪرڻ نامعقول نه ٿيندو ته مرڪزي يورپ جي گهاڻن ٻيلن ۾ رهندڙ سيلٽ ۽ جرمن جا ابا ۽ ڏاڏا وڄ جي سڙيل شاه بلوط کي ساڳين سببن ڪري ساڳيو احترام ڏيندا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاه بلوط لاءِ آريه قومن جي احترام ۽ سندس گجگوڙ ۽ آسمان واري عظيم ديوتا جي انهيءَ وڻ سان وابستگيءَ جي اها سمجهاڻي تمام گهڻو زمانو اڳ جيڪب گرم طرفان پيش ڪئي ويئي هئي ۽ ان کي قريبي سالن اندر مسٽر ڊبليو- وارڊ- فائولر طرفان زبردست تقويت حاصل ٿي آهي، اها سمجهاڻي اُنهيءَ کان زياده سادي ۽ زياده ممڪن نظر اچي ٿي، جا مون پهريائين اختيار ڪئي هئي، يعني ته شاه بلوط جي پوڄا بنيادي طور انهن مختلف فائدن سبب ڪئي ويندي هئي، خاص طرح انهيءَ باهم لاءِ، جا انهيءَ وڻ جي ڪائين کي گسائڻ سان حاصل ڪئي ويندي هئي، سبب ڪئي ويندي هئي، جي اسان جا وحشي ابا ۽ ڏاڏا انهيءَ وڻ سان حاصل ڪندا هئا ۽ پيو ته شاهم بلوط جو آسمان سان تعلق بمد جي فڪر جو نتيجو هو، جنهن جو بنياد هيءَ اعتقاد هو ته وڄ جو چمڪاٽ انهيءَ ڇٽنگ کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه هو، جنهن کي مٿي ويڙل آسماني ديوتا شاهم بلوط جي ٻن ٽڪرن کي هڪ ٻئي سان گسائڻ وسيلي بلڪل اهڙي نموني ڪيڊي رهيو هو، جهڙيءَ طرح سندس وحشي پوڄاري زمين تي ٻيلي ۽ ٻاريندو هو- انهيءَ نظريي مطابق، گجگوڙ ۽ آسمان وارو ديوتا شاهم بلوط جي اصلوڪي ديوتا سان حاصل ڪيو ويو هو، موجوده نظريي مطابق جنهن کي آڳ هينئر ترجيح ڏيان ٿو، آسمان ۽ گجگوڙ جو ديوتا اسانجي آريه ابن ۽ ڏاڏن جو اصلوڪو عظيم ديوتا هو ۽ شاهم بلوط سان سندس وابستگي محض هڪ قياس هو، جنهن جو بنياد وڄ جي انهيءَ ڪثرت تي رکيل هو، جنهن سان اها شاهم بلوط کي ساڙيندي نظر ايندي هئي- جيڪڏهن آريه يورپي ٻولن جي انڊيري ۽ ڏوڪي پوڻ کان اڳ، پنهنجن ڏڻن ۽ ولرن سان رشيا يا وچ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ايشيا جي گاهه وارن بي پايان ميدانن ۾ گهمندا ڦرندا رهيا، جيئن ڪن جو خيال آهي، تہ پوءِ ممڪن آهي تہ انهن هن نيلي آسمان ۾ چمڪات ڪيندڙ گجگوڙ جي ديوتا کي پنهنجي نئين گهر ۾ سڙيل شاهه بلوط سان وابستہ ڪرڻ جي خيال کان گهٽو اڳي پوڄڻ شروع ڪيو هوندو.

نئين نظريي ۾ شايد شاهه بلوط تي اسرندڙ "مزلٽو" ڏانهن منسوب ڪيل خاص تقدس تي ڪجهہ روشنيءَ وجهڻ ۾ مزيد فائدو آهي. شاهه بلوط جي وڻ تي اهڙيءَ پوٽيءَ جي محض دشوار دستيابي انهيءَ وهم جي وسعت ۽ پختگيءَ کي سمجهائڻ لاءِ ناڪافي آهي. ان جي اصلي بنياد متعلق پلنيءَ جي هن بيان مان شايد اشارو ملي ٿو تہ ڊورئڊ لوڪ انهيءَ پوٽيءَ کي هن ڪري پوڄيندا هئا، ڇاڪاڻ تہ سندن اعتقاد هو تہ اها آسمان تان هيٺ ڪري هئي ۽ اها حقيقت هن طرف هڪ اشارو هئي تہ جنهن وڻ مٿان اها پوٽي ڄمندي هئي، سو خود ديوتا طرفان منتخب ڪيو ويو هو. ڇا، ائين ٿي سگهي ٿو تہ انهن ماڻهن هيئن سمجهيو هجي تہ "مزلٽو" پوٽي وچ جي چمڪات ۾ هيٺ ڪري هئي؟ انهيءَ انوسان جي "گجگوڙ - پوهارو" جي نالي مان تصديق ٿي رهي آهي، جو آرگائو نالي سئرزلنڊ جي هڪ ضلعي ۾ "مزلٽو" پوٽيءَ کي ڏنل آهي، ڇاڪاڻ تہ انهيءَ صفت ۾ انهيءَ پوٽيءَ ۽ گجگوڙ جي درميان قريبي تعلق جو راز پوشيده آهي، درحقيقت، "گجگوڙ - پوهارو" جرمنيءَ اندر هڪ عام نالو آهي، جو ڪنهن ٽاريءَ تي اپرندڙ گاهه جي آڪيري جي صورت جهڙي ڪنهن بہ خارجي سواد کي ڏنو ويندو آهي، ڇاڪاڻ تہ وڻ تي اسرندڙ اهڙي ڪنهن بہ سواد کي جاهل طبقي جا ماڻهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃ جي پيداوار سمجهندا آهن. جيڪڏهن انهيءَ قياس آرائيءَ ۾ ڪا صداقت آهي، تہ پوءِ هن ڳالهہ جو، تہ پيلي جي پين سيني وٽن ڪي چڏي، ڏورئڀ لوڪ "مزلٽو" ٻوٽيءَ واري شاهہ بلوط جي پوڄا چو ڪندا هئا، اصلي سبب هيءَ اعتقاد هو تہ شاه بلوط جو اهڙو هر هڪ وڻ، نہ فقط وڃ جو ساڙيل هوندو هو، پر ان جي شاخن ۾ آسماني باه جو ظاهري وهڪرو پڻ موجود هوندو هو، چنانچہ، "مزلٽو" ٻوٽيءَ ڪي پراسرار سائن سوڻن سان ويڙهہ ذريعي اهي ماڻهو پنهنجي لاءِ گجگوڙ جون سڀ خاصيتون ۽ صفتون حاصل ڪندا هئا. جيڪڏهن ائين هو، تہ پوءِ اسان ڪي ظاهري طور هيءَ فيصلو ڪرڻو پوندو تہ "مزلٽو" ٻوٽي وڃ اونهاري جي سڃ جي بجاءِ، جيئن سون هيل تائين دليل بازي پئي ڪئي آهي، وڃ جو متشق جز هئي. تحقيق، اسين انهن متضاد نظر ايندڙ ٻن نظرين ڪي هن ڳالهہ ڪي فرض ڪرڻ سان شايد ڳنڍي سگهون تہ قديم آريا مذهب موجب "مزلٽو" ٻوٽي "مد سمر" واري ڏينهن تي سڃ سان نڪرندڙ ٻجليءَ جي هڪ تيز چمڪاٽ ۾ ويڙهجي هيٺ لٿي هئي. پر اهڙو اشتراڪ مصنوعي هڻڻ سان گڏ، (جيسين سون ڪي معلوم آهي) ڪنهن به سڌيءَ ۽ اثباتي شهادت جي حمايت ڪان محروم آهي. انهن مفهومن ۽ معنائن ڪي ڏند ڪٿائي اصولن جي بنيادن تي هڪ ٻئي سان موافق ٻڌائي سگهجو يا نہ، تنهن جي چوڻ جي آڇ جسارت ڪانہ ڪندس، پر، بفرض محال، جيتوڻيڪ اهي ٻئي هڪ ٻئي سان خواه غير موافق به ثابت ٿين، تہ بہ انهن جي نا مطابقت اسان جي وحشي ابن ۽ ڏاڏن ڪي انهن ٻنهي ڪي هڪ ئي وقت، ايمان جهڙي صدق سان اختيار ڪرڻ کان هرو پرو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ روکي سگھي ها، چاکاڻ تہ انسان ذات جي گھڻيءَ اکثريت وانگر، هڪ وحشي يا ڪليسائي منطق جي چار ۽ قاسڻ کان بيزار آهي. هن جي ورووکڙ ڪائيندڙ ۽ ڏنگي قدي خيال جي پيچري کي ڪثيف جهالت ۽ انڌي ڊپ جي جهنگ وچان گولڻ جي ڪوشش ۾، اسان کي هميشه ياد رکڻ گهرجي تہ اسين هڪ مسحور علائقي ۾ قدم رکي رهيا آهيون ۽ انهن ڏنڈلين شڪلين کي ٿوس حقيقتون نہ سمجهون، جي اسان جي رستي جي آر پار لنگهي وڃن يا اونداهيءَ وچان اسان جي مٿان لامارا ڏين ۽ چڪر يل ڳالهائين. اسين پاڻ کي انهيءَ مقام تي آڻي نہ بيهاري سگهنداسون، جتي هڪ قديم النسل انسان بيٺل هو، انهن نظرن سان نہ ڏسي سگهنداسون، جنهن سان هو شين کي ڏسندو هو ۽ نہ وري پنهنجين دلين کي انهن جذبن سان ڏڪندو محسوس ڪري سگهنداسون، جي هن کي متاثر ڪندا هئا. چنانچہ، قديم النسل انسان ۽ سندس طور ۽ طريقن متعلق اسان جا سڀ نظريا يقين ۽ خاطريءَ جي حد کان لازمي طور تمام گھٽو پٺتي رهجي ويندا، اهڙن معاملن ۾ اسين جنهن مقام حاصل ڪرڻ جي وڏي کان وڏي توقع رکي سگهون ٿا، سو امڪان جو هڪ معقول درجو آهي.

انهيءَ تفتيش کي ختم ڪرڻ لاءِ اسين چئي سگهون ٿا تہ جيڪڏهن (منهنجيءَ قياس آرائيءَ مطابق) بالڊر تحقيق "مزلٽو" ٻوٽيءَ واري شاه بلوط جي وڻ جي شخصيت جو نمائندو هو، تہ پوءِ "مزلٽو" ٻوٽيءَ جي هڪ ڏکي ذريعي سندس موت کي، نئين نظريي مطابق، هيئن سمجهائي سگهبو تہ سندس موت وڃ جي هيٺ ڪرڻ سبب واقع ٿيو هو. جيتري غرضي تائين "مزلٽو" ٻوٽيءَ کي، جنهن ۾ وڃ جو شعلو اندر ئي اندر ڏکي رهيو هو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاھ بلوط ٻوٽ جي ٽارين جي وچ ۾ آسرندو ڇڏيو ويو، تيتري تائين شاھ بلوط جي نيڪ ۽ رحمدل ديوتا مٿان، جنھن پنھنجيءَ زندگيءَ کي انھيءَ پر اسرار ٻوٽيءَ ۾ زمين ۽ آسمان جي درميان سلاميتيءَ خاطر معلق رکيو ھو، کاڌ آفت نازل ٿي نٿي سگھي، پر ھڪ دفعو، جڏھن سندس زندگيءَ يا موت جي انھيءَ جاءِ، يعني "مزلٽو" ٻوٽيءَ، کي ٽاريءَ مان ٽوڙي ڪڍيو ويو ۽ آھا مٽس اڇلائي ويئي، تڏھن ٻوٽ ھيٺ ڪري پيو— ديوتا مري ويو- گجگوڙ ڪندڙ وچ ۾ سڙي، مري ويو.

اسڪنڊينيويا جي شاھ بلوط وارن ٻيلن ۾ رھندڙ بالدر ديوتا جي متعلق اسان جيڪي چيو آھي، تنھن کي اسين اھڙي غير واضح ۽ غير يقيني معاملي جي حالت ۾، پنھنجيءَ بي حوصلگيءَ ۽ بي مايگيءَ تي نگاھ رکندي، ائريشيا وٽ آٽليءَ جي شاھ بلوط وارن ٻيلن ۾ رھندڙ ڏائنا ديويءَ جي پوڄاريءَ ۽ "ٻيلي جي بادشاھ" سان وابستہ ڪري سگھون ٿا. ممڪن آھي تہ اھو پوڄاري گوشت و پوست جي صورت ۾ آٽليءَ جي عظيم آسماني ديوتا، جيوپيٽر، جي شخصيت جي نمائندگي ڪندو ھجي، جو ماٿھن جي وچ ۾ "مزلٽو"، گجگوڙ- ٻوھاري يا "سونھري ٽاريءَ" تي رھڻ لاءِ، جا نيميءَ جي ٻيلي ۾ ھڪ مقدس شاھ بلوط جي ٻوٽ تي چمندڙ ھئي، بطور احسان وچ جي ھڪ زبردست چمڪاٽ ۾ آسمان کان لھي، ھيٺ آيو ھجي. جيڪڏھن تحقيق ائين ئي ھو، تہ پوءِ اسان کي ھن باري ۾ ڪنھن بہ تعجب ڪرڻ جي ضرورت ناھي تہ ڇو، پوجاري اگھاڙي تراڙ ڪٽي، انھيءَ پر اسرار ٽاريءَ جي پاسباني ڪندو ھو، جنھن سان سندس ديوتا جي ۽ خود سندس زندگي وابستہ ھئي. اھا ديوي، جنھن جي ھو خدمت ڪندو ھو ۽ جنھن سان ھو شادي بہ ڪندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو سا، جيڪڏهن آڳ صحيح آهيان، "آسمان جي ملڪه"، آسماني ديوتا جي حقيقي زال کان سواءِ ، ٻي ڪا به ڪانه هئي، چاڪاڻ ته ان کي پڻ پيلن ۾ ويران پهاڙين جي خاموشيءَ ۾ سکون سان محبت هئي ۾ هوءَ صاف راتين ۾ پنهنجي خوبصورت چهري کي مٽان بيٺل چانديءَ جهڙي چنڊ جي صورت ۾ صاف ۽ شفاف ڏنڊ جي مائيءَ سطح ، "ڊائنا جي آرسيءَ" ۾ عڪس ريزي ڪندي، خوشيءَ سان ڏسڻ پسند ڪندي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باب اوڻهتروون

نيميءَ سان الوداع

اسين پنهنجيءَ تفتيش جي پچاڑيءَ ۾ اچي پهتا آهيون، پر انهيءَ دوران ۾، جيئن سچ جي ڳولا ۾ عموماً ٿيندو آهي، اسان جيڪڏهن ڪنهن وقت هڪ سوال جو جواب ڏنو آهي، تہ ساڳئي وقت ٻيا گهڻيئي سوال اڀاريا آهن، جيڪڏهن ڪنهن رهگذر وٽي گهر پهتا آهيون، تہ ساڳئي وقت ٻين اهڙين راهن کي نظر انداز ڪري اڳتي وڌيا آهيون، جي ان مان ڦٽي ٿي نڪتيون ۽ اسان کي "نيميءَ جي مقدس هڙيءَ" کان گهڻو دور، ٻين منزلن طرف وٽي پئي ويون، يا وٽي ويندڙ نظر اچي رهيون هيون. اهڙن رهگذرن مان ڪن تي اسين ٿورو ئي اڳيرو هليا آهيون، ٻيا کي اهڙا ٻہ آهن جن تي، جيڪڏهن قسمت مهربان رهي، تہ مصنف ۽ سندس ناظرين ڪنهن ڏينهن گڏجي گامزن ٿيندا، في‌الحال تہ اسان گڏجي تمام دور نڪري آيا آهيون ۽ وقت آيو آهي تہ ايتي جدا ٿيون. ان جي باوجود، بهتر ٿيندو تہ اسين هيءَ ڳالهہ دريافت ڪيون تہ ڇا، بني نوع انسان جي غلطيءَ ۽ حماقت جي افسوسناڪ تاريخ مان، جا هن ڪتاب اندر اسان جي زير غور رهي آهي، ڪو عام نتيجو يا سبق، جيڪڏهن ممڪن هجي تہ اميد ۽ همت جو، تہ نہ ٿو حاصل ڪري سگهجي؟ ٻوءِ، جيڪڏهن اسين هڪ طرف ماڻهوءَ جي هر هنڌ ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هر وقت جي مڪمل ضرورتن جي بنيادي هڪجهڙائيءَ تي، ۽ ٻئي طرف انهن وسيلن جي وسيع فرق تي غور ڪريون، جن کي هن مختلف زمانن ۽ دؤرن ۾ پوري ڪرڻ لاءِ اختيار ٻئي ڪيو آهي، تہ پوءِ اسين هن فيصلي ڪرڻ لاءِ شايد آماده ٿيون تہ بلند فڪريءَ جي لهر، جيتري قدر اسين ان جي نشاندهي ڪري سگهون ٿا، جادوءَ کان شروع ٿي، مذهب جي منزل وچان لنگهي، سائنس طرف آئي آهي. جادوءَ جي حالت ۾، انسان انهن دشوارين ۽ خطرن جي مقابلي ڪرڻ لاءِ، جي کيس هرطرف کان وکوڙي وڃن ٿا، پنهنجيءَ خداداد طاقت تي پروسو رکي ٿو. هو فطرت-جي هڪ مقرر ۽ قائم شده نظام ۾ يقين رکي ٿو (جنهن تي هو يقيناً آذار رکي سگهي ٿو) ۽ ان کي پنهنجي مقصد برآريءَ لاءِ هلائي چلائي سگهي ٿو. جڏهن هو پنهنجي اها غلطي محسوس ڪري ٿو ۽ جڏهن هو بدقسمتيءَ سان هيءَ حقيقت تسليم ڪري ٿو تہ قدرت جو اهو نظام، جنهن کي هن پنهنجي قبضي قدرت ۾ سمجهيو هو ۽ اهو ضابطو، جنهن تي حڪم هلائڻ هن اهڙو آسان سمجهيو هو، سي ٻئي محض ۽ خالص خيال هئا، تڏهن هو پنهنجي عقل ۽ پنهنجي تنها ڪوشش ۽ بي آسره جدوجهد تي آسرو رکڻ ڇڏي ڏئي ٿو ۽ پوءِ هو پاڻ کي فطرت جي پڙدي پٺيان ڪم ڪندڙ ڪن اهڙين عظيم غيبي طاقتن جي رحم و ڪرم تي انتهائي بيچارگيءَ جي عالم ۾ اڇي اڇلائي ٿو، جن ڏانهن هو هينئر اهي سڀ دوررس طاقتون منسوب ڪري ٿو، جي هن ڪنهن وقت پاڻ سان وابسته ڪيون هيون. چنانچہ، ڪن زياده زود فهم دماغن ۾، مذهب بتدريج جادوءَ کي ٽڏي، سندس جاءِ پاڻ اچي والاري ٿو، جو قدرتي نظام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي تسلسل کي ماڻهوءَ جهڙين کن اهڙين روحاني هستين جي ارادي، جذبي يا خواهش جي نتيجي ۾ هلندڙ سمجهي ٿو، جي جنس ۾ ماڻهوءَ جهڙيون، پر طاقت ۾ ڪائنس تمام زياده اعليٰ ۽ أرفع آهن.

پر، جيئن وقت گذرندو وڃي ٿو، تيئن اها سمجهاڻي بذاتِ خود غير اطمينان بخش ثابت ٿئي ٿي. چاڪاڻ ته هو هيءَ ڳالهه تسليم ڪري ٿو ته فطرت جي واقعن ۽ حادثن جو تسلسل کن ناقابلِ تغير قاعدن مطابق نه، پر کن اهڙن قاعدن موجب منظم ٿيل آهي، جي تبديليءَ جي قابل ۽ بيقاعدي آهن. ۽ هن جو اهو قياس زياده قريبي مشاهدي ۽ تبصري سان صحيح ثابت نه ٿو ٿئي. ان جي بلڪل برعڪس، اسين انهيءَ تسلسل کي جئين وڌيڪ باريڪ ۽ گهريءَ نظر سان جاچي ڏسون ٿا، (جتي ۽ ان جو مشاهدو ممڪن آهي)، تيئن ان جي انهيءَ يڪسانيءَ مستعديءَ ۽ باريڪيءَ سبب حيران رهجي وڃون ٿا، جنهن سان قدرت جون ڪارروايون هلايون وڃن ٿيون. علم ۽ عرفان جي رستي ۾ ڪنهيل هر وڏي قدم نظم ۽ ضبط جي دائري کي وڌايو آهي ۽ اوتريءَ حد تائين دنيا ۾ ظاهري بدنظميءَ جي دائري کي محدود ڪيو آهي، تانجو هينئر اسين اڳواٽ ئي هيءُ خيال ڪري سگهون ٿا ته خود انهن علائقن ۾ به، جتي اتفاق ۽ سونجهاري جو راڄ اڃا تائين مسلط آهي، زياده مڪمل جاڻ ۽ عرفان ڪائنات ۾ قهليل ظاهري بدنظميءَ کي گهٽائي ڇڏيندو. چنانچه، پين کان زياده تيز فهم دماغ رکندڙ ماڻهو ڪائناتي اسرارن جي زياده عميق حل کي تلاش ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي، فطرت جي مذهبي نظريي کي ناڪافي سمجهن ٿا ۽ انهيءَ دعويٰ کي زياده واضح طريقي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ بيان ڪرڻ سان، جنهن کي جادوءَ فقط دليل لفظن ۾ تسليم ڪيو هو، ڪجهه قدر جادوءَ جي وڏيڪ پراڻي نظريي طرف واپس ورن ٿا، يعني فطرتي واقعن جي تنظيم ۾ انهيءَ غير متبدل باقاعدگيءَ کي تسليم ڪن ٿا جا، جيڪڏهن ان کي غور سان جاچيو وڃي، اسان کي انهن جي راه متعلق اڳواٽ ئي يقين سان اندازي ڪرڻ ۽ ان جي مطابق عمل ڪرڻ ۾ مدد ڏئي ٿي.

پر، جيڪڏهن هڪ طرف سائنس جو انهيءَ حد تائين جادوءَ سان مشترڪ ورثو آهي، جو انهن پنهي جو بنياد انهيءَ نظم ۽ ضبط ۾ اعتقاد هڻڻ تي رکيل آهي، جنهن کي اهي سيني ڳالهين جو بنيادي اصول تسليم ڪن ٿا، پر ان جي باوجود، هن ڪتاب جي پڙهندڙن کي هن ڳالهه ياد ڏيارڻ جو ضرور ناهي ته جنهن نظام کي جادو تسليم ڪري ٿو، سو انهيءَ کان گهٽي قدر مختلف آهي، جنهن تي سائنس جو بنياد رکيل آهي. اهو فرق، بلڪل فطرتي طور، انهن مختلف طريقن ۽ رستن تي هلڻ جو نتيجو آهي، جن جي ذريعي انسان انهن پنهي نظامن تائين پهتو آهي. ڇاڪاڻ ته هن ڳالهه جي باوجود ته اهو نظام، جنهن کي جادو تسليم ڪري ٿو، هڪ غلط مشابهت ذريعي، انهيءَ نظام جو محض هڪ وڌاءُ آهي، جنهن موجب مختلف خيال ۽ نظريا پاڻ کي اسان جي دماغ ۾ پيش ڪن ٿا. اهو نظام، جنهن کي سائنس تسليم ڪري ٿي، سو خود فطرتي نظام جي صبر آزما ۽ باريڪ مشاهدي مان حاصل ڪيل آهي. انهن نتيجن جي ڪثرت، پختگيءَ ۽ جلوي، جي هن کان اڳهر ئي سائنس حاصل ڪيا آهن، تن اسان کي ان جي طريقن ۽ راه عمل جي معقوليت جي باري ۾ همت افزا يقين سان مامور ڪيو آهي. آخر ڪار، اتي پهچي، بي شمار صدين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان وٺي اونده ۾ ٽاڦوڙن هٽڻ کان پوءِ، اسان انهيءَ گورک ڏنڊي جي ڪنجي وڃي حاصل ڪئي آهي؛ اها ڪنجي، جا فطرت جي خزاني جا بيشمار تالا کولي رهي آهي، هن ڳالهه ڪرڻ ۾ شايد مبالغو ڪونهي ته مستقبل ۾ ترقيءَ - اخلاقي، دماغي خواه مادي - جي اميد سائنس جي ترقيءَ سان ئي وابسته آهي ۽ سائنسي ايجاد جي راه ۾ جيڪا به رڪاوٽ پيش ڪئي ويندي، سا بني نوع انسان سان هڪ ناحق ڪرڻ جي مترادف ٿيندي.

ان جي باوجود، انساني فڪر جي تاريخ اسان کي هن فيصلي ڪرڻ کان خبردار ڪري ٿي ته چاڪاڻ ته ڪائنات متعلق هن وقت تائين جيڪي به نظريا قائم ڪيا ويا آهن، تن سڀني مان سائنسي نظريوئي بهترين آهي، جنهن ڪري اهوئي لازمي طور مڪمل ۽ آخرين نظريو هوندو. اسان کي هيءَ ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته بنياد وٺ سائنس جا ترتيب ڏنل اصول، يا وڌيڪ عام فهم لفظن ۾ چئجي ته فطرت جا قانون، انساني غور ۽ فڪر جي دائمي طور ڦرندڙ گهرندڙ دوکي کي سمجهائڻ لاءِ ايجاد ڪيل محض اهي قياس آرايون آهن، جن کي اسين دنيا ۽ ڪائنات جهڙن شاندار لفظن سان نوازيون ٿا. آخرين تجزيي ۾ جادو، مذهب ۽ سائنس انساني فڪر جي مختلف نظرين کان سواءِ ٻيو ڪجهه به ناهن؛ ۽ جيئن ته سائنس پنهنجن پيشروئن کي سندن حاصل ڪيل مقام تان هٽائي، دور ڪٽي ڦٽو ڪيو آهي، اهڙيءَ طرح ممڪن آهي ته خود سندس ستان به کو زياده مڪمل قياس، فطرتي نظام کي ڏسڻ جو کو بلڪل مختلف نمونو— پاڻ کي پڙدي ۾ ڇڻو ڪري ڏيکارڻ جو— غالب ٿيڻي وڃي، جنهن جي متعلق اسين هلندڙ دؤر ۾ کوبه صحيح نظريو قائم نه ٿا ڪري سگهون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

و عرفان جي ترقي، هڪ اهڙيءَ منزل طرف ابدي واڌاري جو آهي، جا هميشه پٺتي کسکندي رهي ٿي. اهڙي لامتناهي قب تي انسان کي هروپرو رنج نہ ٿيڻ گهرجي.

انهيءَ تعاقب مان وڏا نتيجا رونما ٿيندا، جيتوڻيڪ انسان موجوده نسل انهن کي شايد نہ ماڻي سگهي. ممڪن آهي تہ تقبل جي ڪنهن مسافر متان— خيالات جي ملڪ جي ڪنهن عظيم ولائيسس تي— انهن سيني کان زياده چمڪدار ستارا روشن ٿين، هن وقت تائين انسان جي متان روشن ٿي سگهيا آهن. امڪان ي تہ جادوءَ جا خواب ڪنهن وقت وڃي شايد سائنس جون ار حقيقتون ثابت ٿين. پر انهيءَ خوبصورت منظر جي پرئين ڪناري جي آرپار هڪ اونداهو پاڇو پيل آهي، جاڪاڻ تہ و عرفان ۽ قوت جو ڪيتريقدر بہ بي پايان واڌارو ٿئي، جنهن انسان لاءِ مستقبل ۾ شايد ذخيره ٿيل هجي، تہ بہ هو انهن ليم طاقتن جي وهڪري کي روڪڻ جي، مشڪل کا اميد رکي ڪهي ٿو، جي خاموشيءَ ۾ مستعديءَ سان ستارن پريءَ هن ڪائنات جي تباهيءَ لاءِ پيشقدمي ڪنديون نظر اچن ٿيون، جنهن انسان جي ذرتي هڪ حقير ذري مثال تري رهي آهي. ايندڙ انن ۾، ممڪن آهي تہ انسان شايد هوائن جي ناخلف ۽ نافرمانبردار ، جي متعلق کا پيشينگوئي ڪري سگهي يا شايد متن ضابطو بہ ڪي سگهي، پر سندس نندڙن هٿڙن ۾ ايتري طاقت مشڪل هوندي، هن سان آهي انسان جي هن سست رفتار سيارہ کي سندس گردش جيءَ راہ ۾ واپس آڻي، آهائي تيز روي عطا ڪري سگهندا يا سج جي هاندڙ باهہ کي وري روشن ڪري سگهندا. ان جي باوجود، و فلسفي، جو اهڙين ڏورانهين تباهين جي خيال اچڻ سان ڏکي

---

* يوناني ڏندڪٿائن جو هڪ مشهور ۽ بهادر هيرو، جنهن بهادريءَ جا ڪارنامہ ڪري ۽ خطرناڪ بحري سفر طئي ڪري، ڪيئي بلائون ماريون ۽ شهرت حاصل ڪئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ءَ ڪنبي ٿو، سو پاڻ کي هن خيال سان تسلي ڏيئي سگهي
ته اهڙا اونداها انديشا، خود زمين ءَ سج وانگر، انهيءَ خ
ءَ غيرموجود عالم جا محض ڪجهه حصا آهن، جنهن کي ماڻ
جي خيال خلا مان وجود ۾ آندو آهي، ۽ اهي پاڇا، جن
هين حرفتي جادوگرياڻيءَ اڄ اسان جي خيالي فضا ۾ وجود ۾
آهي، تن تي اها سياڻي شايد بندش وجهي چڏي. اهي پڻ،
گهٽين اهڙين شين وانگر، جي عام نظرن ۾ پائدار ۽ حقيقي م
ٽين ٿيون، ڪنهن وقت شايد هوا، ڪنهن بلڪل باريڪ
لطيف هوا ۾ پگهرجي ۽ بخار ٿي اڏامي وڃن.

مستقبل ۾ ايتريقدر عميق غوطي کائڻ کان سواءِ ئي، ا
انهيءَ رستي کي، جنهن تي انساني فڪر هن وقت تائين گا
رهيوآهي، هن مشابهت ذريعي شايد واضح ڪري سگهون ته اهوتن مخ
رنگن جي ڏاڪڻ ــ جادوءَ جي ڪاري ڏاڳي، مذهب جي ڳاڙهي ڏاڳ
سائنس جي اڇي ڏاڳي، بشرطيڪ سائنس جي تحت اسين ا
سڏين سادين حقيقتن کي به شامل ڪريون، جيڪي فطرت
مشاهدي مان حاصل ڪيل آهن ۽ جن جو مختلف زمانن
ماڻهن وٽ ڪافي وڏو ذخيرو موجود رهيوآهي - مان اٽيل هڪ جا
وانگر آهي. پوءِ، جيڪڏهن اسين خيال جي انهيءَ چاريءَ
ابتدا کان ولي چائزو ولي سگهون، ته اسان کي پهرينءَ ئي جهه
۾ فقط اڇي ۽ ڪاري رنگ جي ڏاڳن مان اٽيل هڪ اه
چوڪڙيدار چيز نظر ايندي، جنهن تي سچن ۽ ڪوڙن خ
جون چتيون لڳل هونديون، پر جنهن تي مذهب جي ڳاڙ
ڏاڳي جي اٿت جو اڃا ڪوبه نشان نظر ڪونه ايندو. پر، انه
ڪپڙي تي ٽورو اڳيرو نظر ڊوڙائيبي ته معلوم ٿيندو ته اڇي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻاري رنگ جي پٽن ۽ چوڪڙين جي موجودگيءَ جي باوجود، ڏيءَ جي وسطي حصي ۾، جتي مذهب ان جي تانيءَ ۽ پي- اندر تمام گهري نموني سان داخل ٿيو آهي، هڪ ڳوڙهو ڏي داغ نظر ايندو، جو بلڪل نامعلوم طريقي سان، آهستي ستي، جيئن جيئن ان جي سٽ ۾ سائنس جو اڇو ڏاڳو زياده اجا ۽ زياده استعمال ٿيندو ويو آهي، هڪ هلڪو رنگ اختيار ڪندو ويو آهي. اهڙيءَ پٽاپٽي ۽ داغدار جاريءَ کي، جنهن مختلف رنگن جا ڏاڳا اهڙيءَ طرح ڀريا ويا هجن، ڀر جا ئن ڀوءِ تيئن وڏيڪ ڪُلهه تي آهستي آهستي رنگ مٽائيندي جي، انساني فڪر جي جديد حالت سان مشابهت ڏيئي سگهجي ، جنهن ۾ هن جي متضاد ۽ مختلف ارادن ۽ نظرين کي ۾ شامل ڪيو ويو هجي. ڇا، اها عظيم تحريڪ، جا صدين کان ي انساني فڪر جي شڪل و صورت کي ڦيرائيندي رهي آهي، ستقبل قريب ۾ ۽ جاري رکي ويندي؟ يا زمانو ڪو اهڙو ڀلتو ائيندو، جو ترقيءَ جي رفتار کي بند ڪندو يا جيڪي ڪجهه اصل ڪيو ويو آهي، تنهن جي مٿان ۽ پاڻي ڦيرائي ڇڏيندو؟ هنجيءَ مٿي ذڪر ڪيل مثالي آڪاٽيءَ تي نظر رکندي، ڪٽي يئن پڇجي ته مستقبل ۾ انهيءَ جاريءَ جو ڪهڙو رنگ وڃي هندو، جنهن کي "تقدير" وقت جي تيز رفتار آڏاڻي تي هين ڦت ڏاڻي رهي آهي؟ ڇا، اها اڇي هوندي يا ڳاڙهي؟ اسين هيءَ جواب ڏيڻ کان قاصر آهيون. جاريءَ جي پوئين حصي کي ڪ ڏنڊلو ۽ چمڪندڙ شعاع روشن ڪري رهيو آهي، باقي ن جي ٻئي چيڙي کي ڪارا ڪر ۽ گهاڻي اونداهي پوشيده ڪيو ٻيٺا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان جي ڪوجنا ۽ تجسّس جو طويل سفر اڃي ختم ٿيو آهي ۽ اسان جي ٽڪل ۽ ماندي غوراب، آخرڪار، بندرگاه ۾ پهچي، پنهنجا سڙهه هيٺ لاٿا آهن. هڪ دفعو وري ٻيهر، اسان نيميءَ جو رخ اختيار ڪريون ٿا. شام ٿي چڪي آهي ۽ جيئن اسين آلبن ٽڪرين ڏانهن ويندڙ "اپيين" شاهراه واريءَ ڏ ڪهيءَ ۽ اوچيءَ چاڙهيءَ تي مٿي چڙهي رهيا آهيون، تيئن اسين پٺتي نگاه ڪندي آسمان ڪي غروب ٿيندڙ سج جي شعاعن سان باهه وانگر سرخ ٿيندي ۽ ان جي زرين جلوي ڪي ڪنهن مرندڙ بزرگ جي چهري جي چوگرد پيل نوراني حلقي وانگر روم جي قديم شهر ڪي پنهنجي گهيري ۾ آڇيندي ۽ سينٽ پيٽر ديول جي قبي ڪي آفتابي باهه جي ڇيءَ سان چهندي ڏسون ٿا. هڪ دفعي جو ڏنل اهو نظارو ناقابل فراموش آهي، پر اسين ان ڪان منهن موڙي، جبل جي ڪناري ڪناري، منهن اونداهيءَ ۾ پنهنجو اهوئي رستو اختيار ڪريون ٿا، تانجو نيميءَ ۾ پهچي وڃون ٿا ۽ ڏنڌ ڪي پنهنجي عميق گهرائيءَ ۾ ستل ڏسون ٿا، جا هينئر شام جي پاڇن ۾ تيزيءَ سان غائب ٿيندي وڃي ٿي. انهيءَ هنڌ تي ان وقت ڪان وٺي ڪا ٿوري ئي تبديلي واقع ٿي آهي، جڏهن ڊائنا ديوي پنهنجيءَ مقدس هڙيءَ ۾، پنهنجن پوڄارين جو نياز حاصل ڪندي هئي. انهيءَ ٻيلائي ديويءَ جو سندر هن وقت تحقيق غائب ٿي چڪو آهي ۽ "ٻيلي جو بادشاه" هينئر "سونهري ڏاريءَ" جي پاسباني نه ٿو ڪري. پر نيميءَ جا ٻيلا اڃا تائين سرسبز و شاداب آهن ۽ غروب ٿيندڙ سج جي آخرين روشنائي، جنهن وقت مغرب ۾ انهن جي مٿان جهڪي ٿيندي وڃي ٿي، تڏهن هوا جي لهرن جي ڪلهن تي ڪجي ايندڙ، رومي گرجائن جي گهنڊن جو آواز "ائنگيلس" وڃائيندو، اسان جي ڪنن تائين اڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پهچي ٿو. خدا حافظ! اُنهن گهنڊن جو مڌر ۽ سنجيده آواز، دور واقع شهر مان نڪري، ڪئمپيگنان ويرانين جي بي پايان وسعت مٿان گذرندو، بتدريج گم ٿيندو وڃي ٿو. خدا حافظ!

پورو ٿيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڑھندڙ نسُل ۔ پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين " اُداس نسلين" نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪ "لُڙهندڙ نَسُل" نالي ڪتاب لکي پنهنجي دور جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڑا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، چُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندَڙُ، ياڙي، ڪائُو، ياڄوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَڳهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان "پڑھندڙ" نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوُٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنيe-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڑھندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڑھندڙ نسل (پَـنَ) کا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو کو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيکڏهن کو بہ شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو تہ پَکَ جاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَـنَ جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيکڏهن کو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَکَ جاڻو تہ اُهو بِہ ڪُوڙو آهي.

جَهڙيءَ طَرَح وٽن جا پَـنَ ساوا، گاڙهو، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پڑھندڙ نَسُل وارا پَـنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙھندڙ، بَرندڙ ۽ پڙھندڙ، سُست ۽ پڙھندڙ يا وِڙھندڙ ۽ پڙھندڙ بہ ٽي سڳهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَـنَ کا خُصوصي ۽ تالي لڳل کِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَـنَ جا سڀ ڪَـم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿين. اهڙي حالت ۾ پَـنَ پاڻ هِڪَٻئي جي مدد ڪَـرڻ جـي اُصـولَ هيـٺ ڏي وَڻُ ڪنـدا ۽ غيرتجـارتي non-commercial رهنـدا. پَـنَـن پـاران ڪتـابن کـي ڊِجيٽـائِيز digitize ڪرڻ جي عَمـلَ مـان ڪـو بـہ مـالي فائدو يا نفعو حاصـل ڪـرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيکڏهن کو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ پلي ڪمائي، رُڳو پَـنَـن سان اُن جو کو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پڑھندڙ نَسُل . پ ن The Reading Generation

پَڻ کي ڪُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمتائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اَياز علمَ، ڄاڻ، سمجهَ ۽ ڏاهپ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهه ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛

ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهَ هُيا جي سُرخ ڪُلن جيئن، اڄ ڪلهه نيلا پيلا آهن؛

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن.....

... ...

هي بيتُ اَڄي، هي بَم- گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ به بَمَ جو ساڻي آ،

جنهن رِڙ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏُ ۽ چَمَ جو ساڻي آ ـ

اِن حسابَ سان اڄاڻائي کي پاڻ تي اِهو سوچي مَڙهڻ ته "هاڻي ويڑهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وجايو" ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَڻ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڀاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چو، چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽنر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻَ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاکي پائي چيو تہ ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
ـ اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نَسُل ـ پ ن **The Reading Generation**

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي پوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پٽ دنيا سان گڏ سندس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، جو ته تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي پوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي پوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ نايابورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آساني سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي ته سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ "سنڌ سلامت ڪتاب گهر" ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد ته سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو سات نيائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book